

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı

ZUHURÎ DANIŞMAN'IN TARİHİ ROMANLARI VE ROMANCILIĞI

Pınar AK

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2020

ZUHURÎ DANIŞMAN'IN TARİHİ ROMANLARI VE ROMANCILIĞI

Pınar AK

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2020

ÖZET

AK, Pınar. *Zuhurî Danışman'ın Tarihi Romanları ve Romancılığı*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2020.

“*Zuhurî Danışman'ın Tarihi Romanları ve Romancılığı*” isimli çalışmamızın amacı yazarın henüz müstakil olarak incelenmemiş on yedi eserini geniş bir perspektifle incelemek, incelemelerden hareketle yazarın romancılığını ve eserlerde ele alınan kurgu - gerçeklik boyutlarını gün yüzüne çıkarmaktır. Çalışmamız giriş ve sonuç dışında iki ana bölümden oluşmaktadır. Çalışmamızın “*Tarihi Romanların Gerçeklik Dünyası*” başlıklı birinci bölümünde tarihi romanlarda kurgu ve gerçeklik birlikteliği ele alınmış; Zuhurî Danışman'ın eserleri tarihsel gerçekliğe yaklaşımları açısından tasnif edilip açıklanmıştır. Çalışmamızın “*Zuhurî Danışman'ın Tarihi Romanlarının İncelenmesi*” adlı ikinci bölümünde ise yazarın on yedi eseri dönemlere göre ayrılarak değerlendirilmiştir. Çalışmamız sonunda Zuhurî Danışman'ın on yedi eserden dokuz tanesinde tarihsel gerçekliği koruduğu, bir tanesinde tarihsel gerçekliği değiştirdiği ve yedi tanesinde tarihsel gerçeklerden yola çıkarak kurgu ağırlıklı anlatılar yarattığı görülmektedir. Yazarın eserlerinde ağırlığın tarihsel gerçeklerden oluşması, onun birinci misyonunun “öğretmek” olduğunu gösterir. Bu misyon eserlerde gerçek kişilerin seçilmesiyle, gerçek mekân kullanımlarıyla ve sosyal hayata dair açıklamalarla da desteklenmiştir. Eserlerde görülen bu yapılanma, Zuhurî Danışman'ın hem Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı içerisinde hem de tarihi romancılar arasında önemli bir yer edinmesini sağlamaktadır.

Anahtar Sözcükler

Kurgu, Tarihsel Gerçek, Tarihi Roman, Zuhurî Danışman.

ABSTRACT

AK, Pınar. *Zuhurî Danişman's Historical Novels and His Novel Writing*, Master's Thesis, Ankara, 2020.

The purpose of our study entitled “*Zuhurî Danişman's Historical Novels and His Novel Writing*” is to examine the author's seventeen works which have not yet been studied independently with a broad perspective, to bring light to Zuhurî Danişman's novel writing and the dimensions of fiction and reality discussed in his works with the help of the reviews. The study is consisted of two main parts besides the introduction and conclusion. In the first part of our study entitled “*The World of Reality in Historical Novels*”, the relation between fiction and reality in historical novels are discussed, and Zuhurî Danişman's Works are sorted and explained in terms of their approaches to historical reality. In the second part of our study entitled “*Examining the Historical Novels of Zuhurî Danişman*”, the author's works are evaluated by dividing the seventeen works into periods. At the end of our study, it is seen that Zuhurî Danişman retains historical reality in nine out of seventeen works, changes historical reality in one work, and creates fictional-based narratives based on historical realities in seven works. The fact that the author's works highly consists of historical realities indicates that his first mission is “to teach”. This mission was supported by the selection of real characters in the works, with real space usage and explanations about social life. This structure, which is seen in the works, allows Zuhurî Danişman to gain an important place both within Republican Period Turkish Literature and among historical novelists.

Key Words

Fiction, Historical Fact, Historical Novel, Zuhurî Danişman.

İÇİNDEKİLER

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	i
ETİK BEYAN.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xvi
ÖNSÖZ.....	xvii
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: TARİHİ ROMANLARIN GERÇEKLİK DÜNYASI	11
1.1. TARİHİ ROMANLARDA GERÇEK – KURGU İLİŞKİSİ.....	11
1.2. ZUHURÎ DANIŞMAN’IN ESERLERİNDE TARİHSEL GERÇEKLİK	13
1.2.1. Tarihsel Gerçekliği Muhafaza Eden Romanlar	14
1.2.2. Tarihsel Gerçekliğe Eklemeler Yapılan Romanlar.....	14
1.2.3. Tarihsel Gerçeklikte Kişiler Etrafında Kurgulanan Romanlar	15
2. BÖLÜM: ZUHURÎ DANIŞMAN’IN TARİHİ ROMANLARININ İNCELENMESİ	17
2.1. TÜRK TARİHİNİ ELE ALAN ESERLER	17
2.1.1. Gilgames Destanı	17
2.1.1.1. Bibliyografik Künye.....	17
2.1.1.2. Anlatıcı – Bakış Açısı.....	18
2.1.1.3. Olay Örgüsü	19
2.1.1.4. Şahıs Kadrosu.....	20
2.1.1.4.1. Birinci Dereceden Kişiler	20

2.1.1.4.2. İkinci Dereceden Kişiler	21
2.1.1.5. Eserin Tarihi Gerçeklik ve Roman Gerçekliği Bağlamında Karşılaştırılması	22
2.1.1.6. Zaman.....	24
2.1.1.7. Mekân.....	25
2.1.1.8. Dil ve Anlatım.....	25
2.1.1.8.1. Dil.....	25
2.1.1.8.2. Anlatım Teknikleri	26
2.1.2 Balak Gazi.....	27
2.1.2.1. Bibliyografik Künye.....	27
2.1.2.2. Anlatıcı – Bakış Açısı.....	27
2.1.2.3. Olay Örgüsü	29
2.1.2.4. Şahıs Kadrosu.....	32
2.1.2.4.1. Birinci Dereceden Kişiler	33
2.1.2.4.2. İkinci Dereceden Kişiler	34
2.1.2.5. Eserin Tarihi Gerçeklik ve Roman Gerçekliği Bağlamında Karşılaştırılması	37
2.1.2.6. Zaman.....	45
2.1.2.7. Mekân.....	47
2.1.2.8. Dil ve Anlatım.....	48
2.1.2.8.1. Dil.....	48
2.1.2.8.2. Anlatım Teknikleri	50
2.2. İSLAM TARİHİNİ ELE ALAN ESERLER.....	51
2.2.1. Endülüs'te İslâm Cengâverleri	52
2.2.1.1. Bibliyografik Künye.....	52
2.2.1.2. Anlatıcı – Bakış Açısı.....	53
2.2.1.3. Olay Örgüsü	54
2.2.1.4. Şahıs Kadrosu.....	56
2.2.1.4.1. Birinci Dereceden Kişiler	56
2.2.1.4.2. İkinci Dereceden Kişiler	59
2.2.1.5. Eserin Tarihi Gerçeklik ve Roman Gerçekliği Bağlamında Karşılaştırılması	63
2.2.1.6. Zaman.....	71
2.2.1.7. Mekân.....	73

2.2.1.8. Dil ve Anlatım.....	74
2.2.1.8.1. Dil.....	74
2.2.1.8.2. Anlatım Teknikleri	75
2.2.2. Girenata'nın Son Günleri	77
2.2.2.1. Bibliyografik Künye:.....	77
2.2.2.2. Anlatıcı – Bakış Açısı.....	78
2.2.2.3. Olay Örgüsü	79
2.2.2.4. Şahıs Kadrosu.....	81
2.2.2.4.1. Birinci Dereceden Kişiler	81
2.2.2.4.2. İkinci Dereceden Kişiler	84
2.2.2.5. Eserin Tarihi Gerçeklik ve Roman Gerçekliği Bağlamında Karşılaştırılması	88
2.2.2.6. Zaman.....	96
2.2.2.7. Mekân.....	97
2.2.2.8. Dil ve Anlatım.....	99
2.2.2.8.1. Dil.....	99
2.2.2.8.2. Anlatım Teknikleri	100
2.3. OSMANLI TARİHİNİ ELE ALAN ESERLER.....	101
2.3.1. Osmanlı Tarihinin Yükselme Devrini Ele Alan Eserler	101
2.3.1.1. Fatih Sultan Mehmet Dönemini Ele Alan Eserler	102
2.3.1.1.1. Fatih Sultan Mehmet I – VI.....	102
2.3.1.1.1.1. Fatih Sultan Mehmet Cilt I.....	102
2.3.1.1.1.1.1. Bibliyografik Künye.....	102
2.3.1.1.1.1.2. Anlatıcı – Bakış Açısı.....	103
2.3.1.1.1.1.3. Olay Örgüsü	105
2.3.1.1.1.1.4. Şahıs Kadrosu.....	107
2.3.1.1.1.1.4.1. Birinci Dereceden Kişiler	107
2.3.1.1.1.1.4.2. İkinci Dereceden Kişiler	109
2.3.1.1.1.1.5. Eserin Tarihi Gerçeklik ve Roman Gerçekliği Bağlamında Karşılaştırılması	117
2.3.1.1.1.1.6. Zaman.....	128
2.3.1.1.1.1.7. Mekân.....	131
2.3.1.1.1.1.8. Dil ve Anlatım.....	133

2.3.1.1.1.1.8.1. Dil.....	133
2.3.1.1.1.1.8.2. Anlatım Teknikleri	135
2.3.1.1.1.2. Fatih Sultan Mehmet Cilt II.....	136
2.3.1.1.1.2.1. Bibliyografik Künye:.....	136
2.3.1.1.1.2.2. Anlatıcı – Bakış Açısı.....	137
2.3.1.1.1.2.3. Olay Örgüsü	139
2.3.1.1.1.2.4. Şahıs Kadrosu.....	141
2.3.1.1.1.2.4.1. İkinci Dereceden Kişiler.....	141
2.3.1.1.1.2.5. Eserin Tarihi Gerçeklik ve Roman Gerçekliği Bağlamında Karşılaştırılması	143
2.3.1.1.1.2.6. Zaman.....	153
2.3.1.1.1.2.7. Mekân.....	155
2.3.1.1.1.2.8. Dil ve Anlatım.....	157
2.3.1.1.1.2.8.1. Dil.....	157
2.3.1.1.1.2.8.2. Anlatım Teknikleri	159
2.3.1.1.1.3. Fatih Sultan Mehmet Cilt III	161
2.3.1.1.1.3.1. Bibliyografik Künye.....	161
2.3.1.1.1.3.2. Anlatıcı – Bakış Açısı.....	162
2.3.1.1.1.3.3. Olay Örgüsü	163
2.3.1.1.1.3.4. Şahıs Kadrosu.....	165
2.3.1.1.1.3.5. Eserin Tarihi Gerçeklik ve Roman Gerçekliği Bağlamında Karşılaştırılması	166
2.3.1.1.1.3.6. Zaman.....	175
2.3.1.1.1.3.7. Mekân.....	177
2.3.1.1.1.3.8. Dil ve Anlatım.....	179
2.3.1.1.1.3.8.1. Dil.....	179
2.3.1.1.1.3.8.2. Anlatım Teknikleri	181
2.3.1.1.1.4. Fatih Sultan Mehmet Cilt IV	182
2.3.1.1.1.4.1 Bibliyografik Künye.....	182
2.3.1.1.1.4.2. Anlatıcı – Bakış Açısı.....	183
2.3.1.1.1.4.3. Olay Örgüsü	185
2.3.1.1.1.4.4. Şahıs Kadrosu.....	187
2.3.1.1.1.4.5. Eserin Tarihi Gerçeklik ve Roman Gerçekliği Bağlamında Karşılaştırılması	187
2.3.1.1.1.4.6. Zaman.....	197

2.3.1.1.1.4.7. Mekân.....	199
2.3.1.1.1.4.8. Dil ve Anlatım.....	201
2.3.1.1.1.4.8.1. Dil.....	201
2.3.1.1.1.4.8.2. Anlatım Teknikleri	204
2.3.1.1.1.5. Fatih Sultan Mehmet Cilt V	205
2.3.1.1.1.5.1. Bibliyografik Künye.....	205
2.3.1.1.1.5.2. Anlatıcı – Bakış Açısı.....	205
2.3.1.1.1.5.3. Olay Örgüsü	207
2.3.1.1.1.5.4. Şahıs Kadrosu.....	209
2.3.1.1.1.5.4.1. İkinci Dereceden Kişiler	210
2.3.1.1.1.5.5. Eserin Tarihi Gerçeklik ve Roman Gerçekliği Bağlamında Karşılaştırılması	212
2.3.1.1.1.5.6. Zaman.....	223
2.3.1.1.1.5.7. Mekân.....	225
2.3.1.1.1.5.8. Dil ve Anlatım.....	227
2.3.1.1.1.5.8.1. Dil.....	227
2.3.1.1.1.5.8.2. Anlatım Teknikleri	229
2.3.1.1.1.6. Fatih Sultan Mehmet Cilt VI.....	230
2.3.1.1.1.6.1. Bibliyografik Künye.....	230
2.3.1.1.1.6.2. Anlatıcı – Bakış Açısı.....	231
2.3.1.1.1.6.3. Olay Örgüsü	233
2.3.1.1.1.6.4. Şahıs Kadrosu.....	235
2.3.1.1.1.6.4.1. İkinci Dereceden Kişiler	236
2.3.1.1.1.6.5. Eserin Tarihi Gerçeklik ve Roman Gerçekliği Bağlamında Karşılaştırılması	239
2.3.1.1.1.6.6. Zaman.....	249
2.3.1.1.1.6.7. Mekân.....	251
2.3.1.1.1.6.8. Dil ve Anlatım.....	252
2.3.1.1.1.6.8.1. Dil.....	252
2.3.1.1.1.6.8.2. Anlatım Teknikleri	254
2.3.1.1.2. Fatih Sultan Mehmet II.....	257
2.3.1.1.2.1. Bibliyografik Künye.....	257
2.3.1.1.2.2. Anlatıcı – Bakış Açısı.....	257
2.3.1.1.2.3. Olay Örgüsü	258

2.3.1.1.2.4. Şahıs Kadrosu.....	260
2.3.1.1.2.4.1. Birinci Dereceden Kişiler	260
2.3.1.1.2.4.2. İkinci Dereceden Kişiler.....	261
2.3.1.1.2.5. Eserin Tarihi Gerçeklik ve Roman Gerçekliği Bağlamında Karşılaştırılması	262
2.3.1.1.2.6. Zaman.....	265
2.3.1.1.2.7. Mekân.....	267
2.3.1.1.2.8. Dil ve Anlatım.....	268
2.3.1.1.2.8.1. Dil.....	268
2.3.1.1.2.8.2. Anlatım Teknikleri	269
2.3.1.2. Yavuz Sultan Selim Dönemini Ele Alan Eserler	270
2.3.1.2.1. Yavuz Sultan Selim I.....	270
2.3.1.2.1.1. Bibliyografik Künye.....	270
2.3.1.2.1.2. Anlatıcı – Bakış Açısı.....	270
2.3.1.2.1.3. Olay Örgüsü	271
2.3.1.2.1.4. Şahıs Kadrosu.....	273
2.3.1.2.1.4.1. Birinci Dereceden Kişiler	273
2.3.1.2.1.4.2. İkinci Dereceden Kişiler.....	274
2.3.1.2.1.5. Eserin Tarihi Gerçeklik ve Roman Gerçekliği Bağlamında Karşılaştırılması	276
2.3.1.2.1.6. Zaman.....	279
2.3.1.2.1.7. Mekân.....	281
2.3.1.2.1.8. Dil ve Anlatım.....	282
2.3.1.2.1.8.1. Dil.....	282
2.3.1.2.1.8.2. Anlatım Teknikleri	283
2.3.1.2.3. Kanuni Sultan Süleyman Dönemini Ele Alan Eserler	285
2.3.1.3.1. Büyük Türk Amiralı Barbaros Hayrettin Paşa	285
2.3.1.3.1.1. Bibliyografik Künye.....	285
2.3.1.3.1.2. Anlatıcı – Bakış Açısı.....	285
2.3.1.3.1.3. Olay Örgüsü	287
2.3.1.3.1.4. Şahıs Kadrosu.....	289
2.3.1.3.1.4.1. Birinci Dereceden Kişiler	290
2.3.1.3.1.4.2. İkinci Dereceden Kişiler.....	290
2.3.1.3.1.5. Eserin Tarihi Gerçeklik ve Roman Gerçekliği Bağlamında Karşılaştırılması	292

2.3.1.3.1.6. Zaman.....	298
2.3.1.3.1.7. Mekân.....	300
2.3.1.3.1.8. Dil ve Anlatım.....	301
2.3.1.3.1.8.1. Dil.....	301
2.3.1.3.1.8.2. Anlatım Teknikleri	302
2.3.1.4. II. Selim Dönemini Ele Alan Eserler.....	303
2.3.1.4.1. Lala Mustafa Paşa Kıbrıs Önlerinde	303
2.3.1.4.1.1. Bibliyografik Künye.....	304
2.3.1.4.1.2. Anlatıcı – Bakış Açısı.....	304
2.3.1.4.1.3. Olay Örgüsü	306
2.3.1.4.1.4. Şahıs Kadrosu.....	309
2.3.1.4.1.4.1. Birinci Dereceden Kişiler	309
2.3.1.4.1.4.2. İkinci Dereceden Kişiler.....	311
2.3.1.4.1.5. Eserin Tarihi Gerçeklik ve Roman Gerçekliği Bağlamında Karşılaştırılması	315
2.3.1.4.1.6. Zaman.....	325
2.3.1.4.1.7. Mekân.....	329
2.3.1.4.1.8. Dil ve Anlatım.....	330
2.3.1.4.1.8.1. Dil.....	330
2.3.1.4.1.8.2. Anlatım Teknikleri	332
2.3.2. Osmanlı Tarihinin Duraklama Devrini Ele Alan Eserler	333
2.3.2.1. III. Murat Dönemini Ele Alan Eserler	334
2.3.2.1.1. Saraydaki Kadın	334
2.3.2.1.1.1. Bibliyografik Künye.....	334
2.3.2.1.1.2. Anlatıcı – Bakış Açısı.....	334
2.3.2.1.1.3. Olay Örgüsü	337
2.3.2.1.1.4. Şahıs Kadrosu.....	341
2.3.2.1.1.4.1. Birinci Dereceden Kişiler	342
2.3.2.1.1.4.2. İkinci Dereceden Kişiler.....	345
2.3.2.1.1.5. Eserin Tarihi Gerçeklik ve Roman Gerçekliği Bağlamında Karşılaştırılması	348
2.3.2.1.1.6. Zaman.....	361
2.3.2.1.1.7. Mekân.....	364
2.3.2.1.1.8. Dil ve Anlatım.....	365

2.3.2.1.1.8.1. Dil.....	365
2.3.2.1.1.8.2. Anlatım Teknikleri	367
2.3.2.2. I. Mustafa Dönemini Ele Alan Eserler	369
2.3.2.2.1. Cellat Çeşmesi	369
2.3.2.2.1.1. Bibliyografik Künye.....	369
2.3.2.2.1.2. Anlatıcı – Bakış Açısı.....	369
2.3.2.2.1.3. Olay Örgüsü	372
2.3.2.2.1.4. Şahıs Kadrosu.....	376
2.3.2.2.1.4.1. Birinci Dereceden Kişiler	376
2.3.2.2.1.4.2. İkinci Dereceden Kişiler.....	377
2.3.2.2.1.5. Eserin Tarihi Gerçeklik ve Roman Gerçekliği Bağlamında Karşılaştırılması	382
2.3.2.2.1.6. Zaman.....	389
2.3.2.2.1.7. Mekân.....	391
2.3.2.2.1.8. Dil ve Anlatım.....	393
2.3.2.2.1.8.1. Dil.....	393
2.3.2.2.1.8.2. Anlatım Teknikleri	394
2.3.2.3. Sultan İbrahim Dönemini Ele Alan Eserler	395
2.3.2.3.1. Deli Hüseyin Paşa.....	395
2.3.2.3.1.1. Bibliyografik Künye.....	396
2.3.2.3.1.2. Anlatıcı – Bakış Açısı.....	396
2.3.2.3.1.3. Olay Örgüsü	398
2.3.2.3.1.4. Şahıs Kadrosu.....	401
2.3.2.3.1.4.1. Birinci Dereceden Kişiler	401
2.3.2.3.1.4.2. İkinci Dereceden Kişiler.....	403
2.3.2.3.1.5. Eserin Tarihi Gerçek ve Roman Gerçekliği Bağlamında Karşılaştırılması	407
2.3.2.3.1.6. Zaman.....	418
2.3.2.3.1.7. Mekân.....	420
2.3.2.3.1.8. Dil ve Anlatım.....	421
2.3.2.3.1.8.1. Dil.....	421
2.3.2.3.1.8.2. Anlatım Teknikleri	424
2.3.2.3.2. Sahte Şehzade.....	425
2.3.2.3.2.1. Bibliyografik Künye.....	425

2.3.2.3.2.2. Anlatıcı – Bakış Açısı.....	426
2.3.2.3.2.3. Olay Örgüsü	427
2.3.2.3.2.4. Şahıs Kadrosu.....	429
2.3.2.3.2.4.1. Birinci Dereceden Kişiler	429
2.3.2.3.2.4.2. İkinci Dereceden Kişiler.....	432
2.3.2.3.2.5. Eserin Tarihi Gerçeklik ve Roman Gerçekliği Bağlamında Karşılaştırılması	437
2.3.2.3.2.6. Zaman.....	443
2.3.2.3.2.7. Mekân.....	446
2.3.2.3.2.8. Dil ve Anlatım.....	447
2.3.2.3.2.8.1. Dil.....	447
2.3.2.3.2.8.2. Anlatım Teknikleri	449
2.3.2.3.3. Zafire'nin Oğlu	450
2.3.2.3.3.1. Bibliyografik Künye.....	450
2.3.2.3.3.2. Anlatıcı – Bakış Açısı.....	450
2.3.2.3.3.3. Olay Örgüsü	452
2.3.2.3.3.4. Şahıs Kadrosu.....	455
2.3.2.3.3.4.1. İkinci Dereceden Kişiler	456
2.3.2.3.3.5. Eserin Tarihi Gerçeklik ve Roman Gerçekliği Bağlamında Karşılaştırılması	457
2.3.2.3.3.6. Zaman.....	467
2.3.2.3.3.7. Mekân.....	469
2.3.2.3.3.8. Dil ve Anlatım.....	470
2.3.2.3.3.8.1. Dil.....	470
2.3.2.3.3.8.2. Anlatım Teknikleri	473
2.3.2.3.4. Kahramanlar Geçidi	474
2.3.2.3.4.1. Bibliyografik Künye.....	474
2.3.2.3.4.2. Anlatıcı – Bakış Açısı.....	474
2.3.2.3.4.3. Olay Örgüsü	475
2.3.2.3.4.4. Şahıs Kadrosu.....	480
2.3.2.3.4.4.2. İkinci Dereceden Kişiler.....	480
2.3.2.3.4.5. Eserin Tarihi Gerçeklik ve Roman Gerçekliği Bağlamında Karşılaştırılması	482
2.3.2.3.4.6. Zaman.....	492
2.3.2.3.4.7. Mekân.....	495

2.3.2.3.4.8. Dil ve Anlatım.....	496
2.3.2.3.4.8.1. Dil.....	496
2.3.2.3.4.8.2. Anlatım Teknikleri	498
2.3.2.4. VI. Mehmet Dönemini Ele Alan Eserler	500
2.3.2.4.1. Sultanın Hazinesi	500
2.3.2.4.1.1. Bibliyografik Künye.....	500
2.3.2.4.1.2. Anlatıcı – Bakış Açısı.....	501
2.3.2.4.1.3. Olay Örgüsü	503
2.3.2.4.1.4. Şahıs Kadrosu.....	505
2.3.2.4.1.4.1. Birinci Dereceden Kişiler	505
2.3.2.4.1.4.2. İkinci Dereceden Kişiler.....	507
2.3.2.4.1.5. Eserin Tarihi Geçeklik ve Roman Gerçekliği Bağlamında Karşılaştırılması.....	511
2.3.2.4.1.6. Zaman.....	517
2.3.2.4.1.7. Mekân.....	519
2.3.2.4.1.8. Dil ve Anlatım.....	521
2.3.2.4.1.8.1. Dil.....	521
2.3.2.4.1.8.2. Anlatım Teknikleri	523
2.3.3. Osmanlı Tarihinin Gerileme Devrini Ele Alan Eserler	524
2.3.3.1. I. Abdülhamit Dönemini Ele Alan Eserler	524
2.3.3.1.1. Peçeli İmparatoriçe	524
2.3.3.1.1.1. Bibliyografik Künye.....	525
2.3.3.1.1.2. Anlatıcı – Bakış Açısı.....	525
2.3.3.1.1.3. Olay Örgüsü	527
2.3.3.1.1.4. Şahıs Kadrosu.....	530
2.3.3.1.1.4.1. Birinci Dereceden Kişiler	530
2.3.3.1.1.4.2. İkinci Dereceden Kişiler.....	532
2.3.3.1.1.5. Eserin Tarihi Gerçeklik ve Roman Gerçekliği Bağlamında Karşılaştırılması	536
2.3.3.1.1.6. Zaman.....	542
2.3.3.1.1.7. Mekân.....	545
2.3.3.1.1.8. Dil ve Anlatım.....	546
2.3.3.1.1.8.1. Dil.....	546
2.3.3.1.1.8.2. Anlatım Teknikleri	548

SONUÇ.....	551
KAYNAKÇA	558
EK 1. ORJİNALLİK RAPORU	569
EK 2. ETİK KOMİSYON MUAFİYETİ FORMU.....	571

KISALTMALAR DİZİNİ

Bkz: Bakınız

c.: Cilt

çev.: Çeviren

s.: Sayfa

TDV: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi

TTK: Türk Tarih Kurumu

YKY: Yapı Kredi Yayınları

ÖNSÖZ

Tarihi roman, kurgu ve gerçeklik birleşimi bir türdür. Türk edebiyatında tarihi roman ve gerçeklik ilişkisi, türün ortaya çıkışından beri tartışılan bir konudur. Kurgu ve gerçekliğin dengesi ise yazarın elinde olan bir olgudur. Bir yazar, tarihi roman söz konusu olduğunda salt gerçeklerden yola çıkabileceği gibi, gerçekleri değiştirebilmekte veya tarihte var olan bir kişiyi ele alıp onun etrafında kurguya dayalı bir eser de oluşturabilmektedir. Zuhurî Danışman da eserlerinde kurgu – gerçeklik boyutunu çeşitli şekillerde ele almış bir yazardır. Çalışmamız Zuhurî Danışman’ın tarihi romanlarındaki bu kurgu ve gerçek ilişkisinin oranını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Çalışmamız giriş ve sonuç dışında iki ana bölümden oluşmaktadır. Çalışmamızın “*Tarihi Romanların Gerçeklik Dünyası*” adlı birinci bölümünde tarihi romanlarda gerçeklik ve kurgu ilişkisinin birlikteliği ele alınmış; Zuhurî Danışman’ın eserlerinde bu ilişkiye nasıl yaklaştığı belirlenmiş; yazarın eserleri gerçeklik ve kurgu bağlamında tasnif edilmiştir. Çalışmamızın “*Zuhurî Danışman’ın Tarihi Romanlarının İncelenmesi*” başlıklı ikinci bölümünde yazarın *Gilgameş Destanı*, *Büyük Türk Amirali Barbaros Hayrettin Paşa*, *Fatih Sultan Mehmet II*, *Yavuz Sultan Selim I*, *Balak Gazi*, *Cellat Çeşmesi*, *Deli Hüseyin Paşa*, *Sahte Şehzade*, *Lala Mustafa Paşa Kıbrıs Önlerinde*, *Kahramanlar Geçidi*, *Peçeli İmparatoriçe*, *Sultanın Hazineleleri*, *Saraydaki Kadın*, *Zafire’nin Oğlu*, *Endülüs’te İslam Cengâverleri*, *Girenata’nın Son Günleri* ve *Fatih Sultan Mehmet I – VI* adlı on yedi eseri ele aldıkları devirlere göre tasnif edilmiş ve “*Bibliyografik Künye*”, “*Anlatıcı – Bakış Açısı*”, “*Olay Örgüsü*”, “*Şahıs Kadrosu*”, “*Eserin Tarih Gerçeklik ve Roman Gerçekliği Bağlamında Karşılaştırılması*”, “*Zaman*”, “*Mekân*” ve “*Dil ve Anlatım*” açısından değerlendirilmiştir.

Zuhurî Danışman, eserlerinde Osmanlı tarihi, İslam tarihi ve Türk tarihini ele alan bir yazardır. Eserlerde ele alınan bu konular, çalışmamızın “*Eserin Tarihi Gerçeklik ve Roman Gerçekliği Bağlamında Karşılaştırılması*” başlığı altında tarih biliminin verileri ile kıyaslanmıştır. Bu karşılaştırmada Osmanlı tarihine ait olayları içeren eserler hem akademik tarih kitapları hem de popüler tarih kitapları referans alınarak değerlendirilmiştir. Akademik tarihçilerden referans alınan yazarlar Yılmaz Öztuna ve

İsmail Hakkı Uzunçarşılı'dır. Bunun yanında özellikle Osmanlı Devleti'ndeki kadın sultanlar hakkındaki bilgiler için popüler bir tarihçi olan Ahmet Refik Altınay'ın *Kadınlar Saltanatı* kaynak alınmıştır. Çünkü araştırmacı, hemen hemen bütün rivayetleri eserinde vermiştir ki Zuhurî Danışman da yer yer rivayetlerden faydalanmış bir yazardır. Yazarın İslam tarihini konu alan eserlerinde *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, *Siyasî – Dinî – Kültürel - Sosyal İslâm Tarihi* ve *İhtişamlı Medeniyetten Hazin Sona Endülüs* adlı kitaplar referans alınmıştır. Bunun yanında yazarın Türk tarihini ele alan eserinde ise *Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, *Haçlı Seferleri* ve *Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler* kitaplarından yararlanılmıştır.

Önsözümü bitirirken çalışmamın başından sonuna kadar rehberliği ve ilgisi için kendisine büyük bir minnet duyduğum sayın hocam, aynı zamanda tez danışmanın Dr. Öğr. Üyesi Serdar ODACI'ya; bu çalışmayı yapmam konusunda beni teşvik eden ve hiçbir zaman yardımını esirgemeyen sayın hocam Dr. Öğr. Üyesi Koray ÜSTÜN'e; bugüne kadar lisans ve yüksek lisans dersleri ile üzerimde emekleri olan diğer bütün hocalarıma teşekkürlerimi sunarım.

GİRİŞ

Tarihi roman¹, ana malzemesini tarihten alan kurguya dayalı bir edebi türdür. Bu tür 19. yüzyılın başında Batı edebiyatında ortaya çıkmış ve bu yüzyılın sonuna doğru Türk edebiyatına sirayet etmiştir. Tarihi roman türü o tarihten günümüze kadar hala etkinliğini korumakta ve yazarların rağbetini görmektedir.

Tarihi romanın Batı edebiyatında ortaya çıkması, bilinçli bir yaklaşımın ürünüdür. Çünkü Batı, 1789 yılından itibaren yeni bir zihniyete bürünmüştür. Fransız ihtilali, merkeze insanı almış ve insan topluluklarına odaklanmıştır (Argunşah, 2006, s. 97). Merkeze alınan insan ise kendini ve çağdaşlarını öğrenme ihtiyacına kapılır. Bu eğilim, “millet” kavramını ortaya çıkarır. Neticede milli şuur uyanır, millet olma bilinci gelişir ve tarih devreye girer. Çünkü tarih bir milletin değerlerini içinde barındıran, geçmiş göz önüne seren bir bilimdir. Batı edebiyatı, bir bilim dalı olan ve kanıtlar üzerinden yürüyen tarihi, sadece bilgi olmaktan çıkararak herkese yaymayı amaçlar. Bu sebeple tarihin verileri, edebiyat metinlerine girer. Edebiyat, tarihi alarak insan tekelinde yorumlar, tarih bilimine insana ait bütün değerleri katar ve yaşanmışlık duygusu kazandırır (Argunşah, 2006, s. 99). Sonuçta tarih edebiyatın sınırları içerisinde etki gücünü geliştirir ve tarihi roman türü doğar.

Batı edebiyatında tarihi romanın kurucusu İskoç yazar Walter Scott'tur. Scott, romanlarının önemli bir bölümünde İskoçya'nın tarihini ele alır. 1814 yılında yazdığı *Waverley* ise ilk tarihi romandır. Walter Scott, *Waverley* ile merkeze kendisinden önce var olan metinlerdeki gibi olağanüstü kahramanları değil, sıradan insanı almıştır. Tarihsel olaylar bu sıradan insanların bilincinde yansıtılır. Böylece Scott, o devirdeki insan tipinin ihtiyacına cevap verir (Ercilasun, 2016, s. 22). Lukacs'a göre Scott'un tarih

¹Bkz: Argunşah, H. (2016). *Tarih ve Roman*. Ankara: Kesit Yayınları; Doğan, A. (2005). *Tarihî Roman ve Tarihî Romanlarda Kadın Sultanlar*. Ankara: Yargı Yayınları; Doğan, A. (2018). *Tarih ve Mekân Odağında Türk Romanı İncelemeleri*. Ankara: Hece Yayınları; Ercilasun, B. (2016). *Tarih Konulu Romanlarda Sarıkamış Harbi*. İstanbul: Dergâh Yayınları; Gögebakan, T. (2004). *Tarihsel Roman Üzerine*. Ankara: Akçağ Yayınları; Lukacs, G. (2008). *Tarihsel Roman*. Ankara: Epos Yayınları; Tural, S. K. (1982). Tarihi Roman ve Atsız'ın Romanı Üzerine Düşünceler. *Zamanın Elinden Tutmak*, s. 220- 261. İstanbul: Ötüken Neşriyat; Yalçın, A. (2002). *Siyasi ve Sosyal Değişmeler Açısından Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı 1920- 1946*. Ankara: Akçağ Yayınları; Yalçın - Çelik, D. (2005). *Yeni Tarihselcilik Kuramı ve Türk Edebiyatında Postmodern Tarih Romanları*. Ankara: Akçağ Yayınları.

anlayışı, tarihsel değişimlerin halkı nasıl etkilediğini ve bu değişimlerin sonuçlarını ortaya koymaktadır. Scott, tarihi atmosferi yeniden yaşanabilir ve sahici bir tasvir içerisinde kurgular. Sanat anlayışına uygun eserler meydana getirirken, tarihi gerçeklere sadık kalır ve ayrıntılara önem verir. Tarihi ayrıntıları, tarihsel doğruluğu sağlamak için bir araç konumunda kullanır (Lukacs, s. 57-72). Walter Scott'un kurduğu bu tarihi roman anlayışı, kısa sürede etkisini gösterir ve hemen hemen bütün Avrupa'ya yayılır. Goethe, Balzac, Victor Hugo, Tolstoy ve Amerikalı Cooper, Scott'un tarihi roman anlayışından izler taşıyan yazarlar arasındadır (Gögebakan, 2004, s. 17).

Türk edebiyatında tarihi anlatılar, Batı edebiyatında da olduğu gibi eski zamanlara dayanmaktadır. Tarihi anlatıların sözlü kültürden itibaren örnekleri görülür. Dede Korkut Hikâyeleri, cenk hikâyeleri, gazavatnameler, Battalnameler, Danışmendnameler, Saltuknameler ve destanlar malzemelerini tarihten almıştır (Argunşah, 1990, s. 2). Tanzimat Edebiyatı döneminden itibaren Türk edebiyatı modern roman türünü benimser. Modern roman, Batı edebiyatından alınmış bir türdür. Bu türün Avrupa'daki gelişimi Türk edebiyatında sıkı sıkıya takip edilmektedir. Sonuçta Batı'nın geliştirdiği tarihi roman da Türk edebiyatına sirayet eder. Türk milletinin karakterine de hitap eden bu tür, kısa sürede örneklerini vermeye başlar ve günümüze kadar hemen hemen her devirde ele alınır. Bu bakımdan Türk edebiyatında tarihi roman çizgisi, her devri kendi içerisinde ele almakla takip edilebilir.

Tanzimat Edebiyatı dönemi (1860-1896), Osmanlı devletinin çöküşünü durdurmak için girişimlerde bulunduğu yıllardır. Bu yıllarda aydın kesim, bilinçli bir çaba ile halka döner ve onları eğitmek amacıyla eserler kaleme alır. Türk edebiyatında tarihi roman bu yıllarda ortaya çıkar. Tarihi romanın milli bilinç uyandırma, tez verme ve geçmiş yıllardan ders çıkarma misyonları devrin koşullarına uymaktadır. Uygun koşul ve zeminin hazır olduğu Tanzimat döneminde ilk tarihi roman denemesi Ahmet Mithat Efendi tarafından *Yeniçeriler* adlı eseri ile meydana gelir (Doğan, 2018, s. 88). Gögebakan'a göre *Yeniçeriler*, tarihi romandan ziyade macera romanına daha yakındır (Gögebakan, 1982, s. 230). *Yeniçeriler*'i Namık Kemal'in *Cezmi*'si takip eder. *Cezmi*, tarihi romanın özelliklerine uygundur. Eser, 17. yüzyılda İran'a giden bir Osmanlı sipahisinin başından geçenleri anlatır. Namık Kemal, eserine tarih bilinci vermeyi

amaçlayan mesajlar yerleştirmiştir (Yalçın, 2002, s. 256). Bu dönemde tarihi roman türünde görülen diğer örnekler ise yine Ahmet Mithat Efendi tarafından kaleme alınan *Süleyman Müsli* ile *Arnavutlar ve Solyatlar*'dır. *Süleyman Müsli*'de 13. yüzyıl Anadolu Selçuklu Devleti zamanı, *Arnavutlar ve Solyatlar*'da ise 18. yüzyılın ikinci yarısı ele alınmıştır (Argunşah, 2016, s. 227). Tanzimat aydını yukarıdaki dört eserden başka tarihi roman örneği vermemiştir fakat tarih, şiir ve tiyatro türlerinde işlenmeye devam etmiştir.

Servet-i Fünun Edebiyatı dönemi (1896-1901), baskı yıllarıdır. Dönemin yazarları II. Abdülhamit'in rejimi sebebiyle sosyal konulara eğilmezler. Devrin yapısı tarihi romanı da etkilemiş ve bu dönemde tarihi roman örneğinin görülmemesine neden olmuştur. Bazı kaynaklarda Servet-i Fünun'un devamı sayılan Fecr-i Ati Edebiyatı dönemi de tarihi roman türünde örnek verilmeyen yıllardır.

Milli Edebiyat döneminde (1911-1923) devrin koşulları yazarları yeniden tarihi roman türüne yöneltir ve bu dönemde tarihi roman örnekleri artar. Dilek Yalçın - Çelik, Milli Edebiyat döneminde tarihi romanın yeniden ele alınmasını şu şekilde açıklamaktadır:

Milli Edebiyat dönemine gelindiği zaman edebiyatçılarımızın, tarihe özel bir dikkat ve istekle yöneldiği görülür. Batılılar tarafından Osmanlı İmparatorluğu'nun bölünmesine yönelik faaliyetler, azınlıklarının milliyetçilik hareketlerinin hız kazanması, Balkan ve Trablusgarp savaşları, Türk yazarlarını derinden etkilemiştir. İşte bu etki ile yazarlarımız, özellikle Osmanlı İmparatorluğu öncesi Türk tarihine bilinçli olarak eğilmişler, roman ve hikâyelerinde bu konuları işlemişlerdir. Türk tarihinin altın dönemlerini anlatmak, Türk milletinin niteliklerini ön plana çıkartmak ve Türklük düşüncesini canlandırmak amaçlanmıştır. İslamiyet öncesi Türk tarihi, bu dönem romanında konu olarak sıklıkla işlenmiştir. (Yalçın - Çelik, 2005, s. 65)

Milli Edebiyat döneminde Milliyetçilik - Türkçülük düşüncesi de dönemin akışına yön vermiştir. Bu düşünceye göre Türk milleti kendi değerlerine geri dönecektir. Milli şuur ve bilinç arttırılacaktır (Tural, 1982, s. 233). Bütün bu gelişmeler sonucunda toplumun zihniyet yapısı değişir ve tarihi roman türü önem kazanır. Bu dönemde tarihi roman türünde yazılan eserler şunlardır:

Fazlı Necip, *Dehşetler İçinde*; Enis Avni, *Katırcıoğlu*; Şebenderzâde Ahmet Hilmi, *Öksüz Turgut*; Ahmet Naci, *Kamer Sultan*; Mehmet Nafi, *Türkün Romanı*; Dünder Alp, *Timurlenk*; Ahmet Cevat, *Endülüs Masalı*; Vassaf Kadri, *Şimal Rüzgârı*; Süleyman Sudi, *Kızıl Köşk*; Ebu'l Akif M. Hamdi, *Define*, *Köy Hekimi* ve Hatıpzade Mustafa Akif, *Kaptan Cemal*.

Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte toplumumuzda yeni kurulan bir devleti manevi yönden destekleme, topluma belirli idealler aşılama ve tarih şuuru kazandırma fikirleri ön plana çıkar. Bu amaçları yerine getirebilmek için tarihi romana ilgi, önceki dönemlere göre daha da artar. Cumhuriyet döneminde yüzlerce örneği görülen tarihi romanın gelişimini takip edebilmek, bu dönemi kendi içerisinde sınıflandırarak ele almakla netlik kazanır.

1923 - 1940 yılları arasında, çoğunluğu Osmanlı tarihini ele alan yüz kadar tarihi roman yazılmıştır. Bu romanlarda en çok Ankara Savaşı ve sonuçları, Fetret devri, taht kavgaları konu olarak seçilmiştir. Osmanlı Devleti'ni geniş sınırlara ulaştıran Fatih Sultan Mehmet, Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman ele alınan padişahlardır. Bu dönemde Osmanlı Devleti içerisindeki kadın nüfusun güç kavgaları, iktidar hırsları ve saray entrikaları da romanlarda yer edinmiştir. Bu kadınlardan Hürrem Sultan, Safiye Sultan, Turhan Sultan ve Kösem Sultan üzerinde durulan kişilerdir. Bunlardan başka büyük deniz savaşları, yeniçeri ayaklanmaları, Kanije Müdafaası, Türk Rasputini Cinci Hoca ve Hacı Sadullah Ağa ele alınan diğer konulardır (Yalçın, 2002, s. 260). 1923 - 1940 tarihleri arasında İslam tarihi de tarihi romanın konuları arasındadır. Peygamberler tarihi, İslam'ın yayılışı, Hz. Eyüp el – Ensari, Ebu Müslim Horasani ve haçlı seferleri İslam tarihinden seçilmiş konulardır. “Osmanlı ve İslam tarihi dışındaki konulara gelince, bunlar içinde Bizans, saray entrikaları ve Bizans'taki iç çekişmeler anlatılmaktadır.” (Yalçın, 2002, s. 261). Bizans'a giden Türkler de ele alınan bir diğer konudur. Bu açıdan bakıldığında yazarlar en çok Düzmece Mustafa Olayı'nın üzerinde dururlar. (Yalçın, 2002, s. 261). Bu dönemde yazılmış tarihi romanlar şunlardır:

Turan Tan: *Cehennemden Selam* (1928), *Sevinç Han* (1931), *Gönülden Gönüle* (1931), *Kadın Avcısı* (1933), *Cem Sultan* (1933), *Üç Ay Yatakta*(1934), *Timurlenk* (1935), *Akından Akına* (1936), *Viyana Dönüşü* (1937), *Hürrem Sultan* (1937), *Osmanlı*

Rasputini Cinci Hoca (1938), *Safiye Sultan* (1939), *Cengiz Han* (1939), *Devrilen Kazan* (1939), *Hint Denizlerinde Türkler* (1939); Abdullah Ziya Kozanoğlu: *Kızıl Tuğ* (1927), *Türk Korsanları* (1931), *Savcı Bey* (1931), *Sarı Benizli Adam* (1932), *Malkoçoğlu* (1933), *Kolsuz Kahraman* (1933), *Patronalılar* (1934), *Gültekin: Orhun Barkı Kahramanı* (1935? /1936), *Battal Gazi Destanı* (1937), *Sencivanoğlu* (1938); Murat Sertoğlu: *Baltacı ve Katerina*; İskender Fahrettin Sertelli: *Abdülhamit ve Afrodite* (1929), *Bizansın Son Günleri* (1930) *İstanbul'u Nasıl Aldık* (1930), *Deliler Saltanatı* (1931), *Telli Haseki* (1932), *Sümer Kızı* (1933), *Asya'da Bir Güneş Doğuyor* (1933), *Barbaros: Gençliği Akınları ve Ölümü* (1937), *Tanrının Oğlu* (1939); Enver Behnan Şapolyo: *Ayşim* (1934); Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu: *Kara Davud 2 cilt*(1928), *Deli Deryalı 2 cilt* (1928), *Koroğlu* (1928); Raif Nezih: *Ağanın Oğlu* (1926); Fazlı Necip: *Saraylarda Mecnunlar* (1928); Vâlâ Nurettin: *Baltacı ve Katerina* (1928); Peyami Safa: *Attilâ* (1932); Muharrem Zeki Korgunal: *Türk Kahramanı Battal Gazi* (1936); M. Sami Karayel: *Kılıçaslan* (1938); Kemalettin Şükrü: *Venedikli Köle* (1931); Ekrem Reşit: *Hayrettin Barbaros* (1937); Mithat Cemal Kuntay, *Üç İstanbul* (1938).

1940 – 1960 arası tarihi roman önceki dönemin konularını işlemeye devam eder. Bu dönemde de İslam tarihi, Türk devletleri, Osmanlı Devleti, Millî Mücadele ve Kurtuluş Savaşı ele alınan konulardır. Bu dönemde tarihi romanın işlenişi açısından yazarlar arasında çeşitli yaklaşımlar bulunmaktadır. 1940 – 1960 dönemi tarihi roman yazarlarının yaklaşımlarından birincisi, yazarlar tarafından eserlerin merkezine Millî Mücadele döneminin alınmasıdır. Yazarlar daha çok I. Dünya Savaşı, Kurtuluş Savaşı, Çanakkale Savaşı, Mustafa Kemal Atatürk ve Cumhuriyet'in ilk yıllarını ele alırlar. Bu dönemde Millî Mücadele devrini işleyen yazarların bazıları Safiye Erol, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Samim Kocagöz, Nahit Sırrı Örik ve İlhan Tarus'tur. Dönemin bir diğer yaklaşımı Türklük bilincini ön plana çıkarmak, Türk kültürünü tanıtmak ve yaymaktır. Söz konusu yaklaşımın temsilcilerinden birisi Hüseyin Nihal Atsız'dır. Diğer bir tutum Osmanlı tarihinin parlak dönemlerini popülist bir tarzda ele alan yazarlardır. Popülist tarzda tarihi romanlar ele alan yazarlar, “tarihi roman, tarih değildir” prensibinden yola çıkarak hayal gücü ve abartıları olan tarihi serüven romanları kaleme alırlar. Popülist tarihi roman yazma konusuna eğilen yazarlar, genel olarak basit kurgulu eserler meydana getirirler. Bu yazarlar için temel amaç, toplumun

her kesimine hitap etmek ve okuyucu kitlesine tarih bilinci kazandırmaktır. 1940 – 1960 dönemi popülist tarihi roman yazarları arasında Cavit Ersen, Kadircan Kafı, Reşat Ekrem Koçu, Abdullah Ziya Kozanoğlu, Oğuz Özdeş, Murat Sertoğlu, Ziya Şakir, Enver Behnan Şapolyo, Turan Tan, Nizamettin Nazif Tepedelenlioğlu, Feridun Fazıl Tülbentçi ve Ragıp Şevki Yeşim bulunmaktadır (Yalçın - Çelik, 2005, s. 65-69).

Abide Doğan'ın tespitine göre 1940 - 1960 arasında yazılan tarihi romanların sayısı doksan civarındadır. Dönemin öne çıkan yazarları ise Zuhurî Danışman, Feridun Fazıl Tülbentçi ve Murat Sertoğlu'dur (Doğan, 2018, s. 91). Bu dönemde görülen diğer eserler şunlardır;

Semiha Ayverdi: *Mabedde Bir Gece* (1940), *Ateş Ağacı*(1942), *Son Menzil*(1943), *Mesih Paşa İmamı*(1948); N. Ahmet Banoğlu: *Şahin Reis*(1941), *Yavuz Sultan Selim Kızlar Arasında* (1945); Münir Hayri Egeli: *Uryan Efe* (1944); Vahap Ilgaz: *Sevim Bike* (1945); Kadircan Kafı: *Kösem Sultan* (1943), *Yağız Atlı* (1943), *Turhan Sultan* (1944), *Korsan Yuvası* (1946); Reşat Ekrem Koçu: *Esircibaşı* (1944), *İstanbul Cenginde Fatih Sultan Mehmet'in On Fedaisi* (1953), *Sihirli Şamdan* (1953), *Kanuni Sultan Süleyman'ın Beş Fedaisi* (1958); A. Naciye Kuraktan: *Yalnız Efe* (1941); Murat Sertoğlu, *Çakırcalı Efe Nasıl Vuruldu* (1941), *Çakırcalı Mehmet Efe* (1941); Ziya Şakir Soku: *Battal Gazi* (1943), *Timurlenk ve Üç Boz Atlı* (1943), *Osmanlı Saraylarında Cinci Hoca* (1944); Enver Behnan Şapolyo: *Yıldırım ve Prenses Olivera* (1944), *Anadolu Fatih Alpaslan* (1951), *Fatih İstanbul Kapılarında* (1953); Kemal Tahir: *Esir Şehrin İnsanları* (1956); Turhan Tan: *Krallar Avlayan Türk* (1944), *Kızıl Alevler İçinde* (?); N. Nazif Tepedelenlioğlu: *Karlı Dağlar* (1945); Ragıp Şevki Yeşim: *Yaralı Kurt* (1944); H. Nihal Atsız: *Bozkurtların Ölümlü* (1946), *Bozkurtlar Diriliyor* (1946), *Deli Kurt* (1958); Safiye Erol: *Ciğerdelen* (1947); Yakup Kadri Karaosmanoğlu: *Hep O şarkı* (1956); Samim Kocagöz: *On Binlerin Dönüşü* (1957); Daniş Remzi Korok: *Nemrut'un Ateş Bahçesi ve Hazret-i İbrahim* (1948); Abdullah Ziya Kozanoğlu: *Atlı Han* (1942), *Lâle Devrinde Patronalılar* (1943), *Avrupa'da Türk Akıncıları: Malkoçoğlu* (1943), *Fatih Feneri* (1949), *Dağlar Delisi* (1951), *Hilal ve Haç* (1958); Cevdet Kudret: *Havada Bulut Yok* (1958); Nahit Sırrı Örik: *Sultan Hamit Düşerken* (1957); Oğuz Özdeş: *Rusya'da Bir Türk Subayı* (1957), *Vatan Borcu* (1959), *Dağ*

Başını Duman Almış (1960); Murat Sertoğlu: *Çakırcalı Efenin Maceraları* (1947), *Teodora* (1948), *Teodora'nın Ölümü* (1950), *Gedik Ahmet Paşa* (1953), *Gazi Osman Paşa* (1954), *Merzifonlu Kara Mustafa Paşa* (1954), *Kızıl Sultan Abdülhamit'e Yapılan Suikast* (1955), *Dağlar Kralı Yörük Osman Efe* (1955), *Bizans Alevler İçinde* (1956), *Gavur İmam* (1959), *Köroğlu* (1959); Sevda Sezer: *Rukiye Hatun* (1957); Ahmet Hamdi Tanpınar: *Sahnenin Dışındakiler* (1950); Samim Nazif Tansu: *Emir Süleyman* (1957); İlhan Tarus: *Var Olmak* (1957); Feridun Fazıl Tülbentçi: *Tarihe Şan Veren Türk* (1945), *Sultan Yıldırım Beyazıt* (1947), *Şehitler* (1946), *Yavuz Sultan Selim Ağlıyor* (1947), *Serhadlerin Çocuğu Yıldırım Beyazıt* (1947), *Barbaros Hayrettin Geliyor* (1949), *Osmanoğulları* (1950), *Sultanların Aşkı* (1952), *İstanbul Kapılarında* (1954), *Şah İsmail* (1956), *Turgut Reis* (1958), *İstanbul'un Fethi* (1959) ve *Cem Sultan* (1959).

Zuhurî Danışman², 1940 - 1960 arası tarihi roman yazarlarından. Bu dönemin en çok eser veren yazarları arasında ismi sayılan Zuhurî Danışman, popüler tarihi romancılar arasında anılmaktadır. Bu bağlamda popüler tarihi roman anlayışına değinmemiz gerekmektedir. Şaban Sağlık'a göre popüler tarihi romanları estetik romanlardan ayıran en önemli fark eserin ne anlattığıdır (Sağlık, 2002, s. 147). Bu tür eserlerin temel işlevi estetik gayeden önce okura tarih öğretmek ve tarihi sevdirmektir. Bu sebeple popüler tarihi roman yazarları öncelikle okurlarda tarih bilinci oluşturacak anlatılar seçerler. Yazarlar sık sık tarihi kaynaklardan alıntılar yaparlar, eserlerde dipnotlar kullanarak anlatının gerçek olduğu izlenimini ortaya koyarlar (Sağlık, 2002, s. 147). Bunun yanında popüler tarihi romanlar geniş kitlelere hitap edebilecek bir anlayışla kurgulanırlar. Bu yaklaşımlar temelde Ahmet Mithat Efendi'nin üslubuna yakındır. Çoğu popüler tarihi roman yazarı, Ahmet Mithat Efendi'nin açtığı yoldan ilerleyerek anlatı içine girer ve okuyucuyu yönlendirecek müdahaleler yapar. Bu bağlamda popüler

² Bkz: Altınkaynak, H. (2007). *Türk Edebiyatında Şairler ve Yazarlar Sözlüğü*. İstanbul: Doğan Kitap; Bayrak, M. O. (2002). *"Osmanlı Tarihi" Yazarları*. İstanbul: Turan Kitabevi; Necatigil, B. (1993). *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*. İstanbul: Varlık Yayınları; Öztürk, K. (1998). *Türk Parlamento Tarihi VII. IX. Dönem (1950-54)*. Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları; YKY Kolektif (2003). *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

tarihi romancıların temelde anlatmak istediği bir tezin olduğu görülür. Yazarlar bu tezi gerek olumlayarak gerekse olaylara ve şahıslara karşı eleştirel bir tutum sergileyerek okuyuculara iletir. Bunun yanında yazarlar ele aldıkları malzemeyi çeşitli entrikalarla, maceralarla, abartılarla da süsleyerek kolay anlaşılır bir yapı ortaya koyarlar. Söz konusu anlayışa sahip olan yazarlardan Zuhurî Danışman, 1940 – 1960 arası *Gilgameş Destanı* (1943), *Yavuz Sultan Selim I* (1945), *Büyük Türk Amiralî Barbaros Hayrettin Paşa* (1945), *Fatih Sultan Mehmet II* (1945), *Cellat Çeşmesi* (1948), *Deli Hüseyin Paşa* (1950), *Sahte Şehzade* (1950), *Lala Mustafa Paşa Kıbrıs Önlerinde* (1957), *Balak Gazi* (1957), *Kahramanlar Geçidi* (1958), *Sultanın Hazineleri* (1958) ve *Zafire'nin Oğlu* (1958) adlı eserleri kaleme almıştır. Yazarın yukarıdaki eserlerine baktığımızda teknik olarak bazılarında farklılıklar görülür. Söz konusu eserlerden *Gilgameş Destanı* (1943), *Yavuz Sultan Selim I* (1945), *Büyük Türk Amiralî Barbaros Hayrettin Paşa* (1945), *Fatih Sultan Mehmet II* adlı eserler 25 – 30 sayfadan oluşan ve olay, zaman, mekân unsurunda tek boyutlu kalan eserlerdir. Bunun yanında eserlerin kapak sayfalarında “okul ve öğrenci kitapları” başlığı bulunmaktadır. Hülya Argunşah bu konuda şu tespiti yapar;

Popüler anlayışla yazılmış tarihî romanlar hitap ettikleri yaş grubunun isteklerine bağlı olarak birtakım özellikler taşırlar. Örneğin çocuklar için yazılanlar ile büyükler için yazılanlar birbirlerinden farklıdırlar. Çocuklar için olanlar daha basit bir kompozisyonla, kolay anlaşılır sade bir dille ve idealize edilmiş kompozisyonla, kolay anlaşılır sade bir dille ve idealize edilmiş bir kahraman tipi etrafında kurulmuş küçük hacimli tarihî romanlardır. Büyükler için yazılanlar daha hacimli, macera bakımından daha yoğun, zaman zaman erotizmin de görüldüğü romanlar olarak gelirler. (Argunşah, 2016, s. 45)

Hülya Argunşah'ın tespitinden hareketle Zuhurî Danışman'ın dört eserinin çocuklar için yazılan tarihi romanlardan olduğunu belirtmek isteriz. Yazarın 1940 – 1960 dönemi arasında verilen eserlerinden başka beş eseri daha bulunmaktadır. Yazar, 1960 – 1970 dönemi arasında *Peçeli İmparatoriçe* (1964), *Saraydaki Kadın* (1964), *Endülüs'te İslam Cengâverleri* (1966), *Girenata'nın Son Günleri* (1967) ve *Fatih Sultan Mehmet I – VI* (1969 - 1971) adlı tarihi romanlar da yazmıştır.

Zuhurî Danışman, yukarıda isimleri verilen on yedi eserine rağmen akademik dünyada ihmal edilmiş yazarlardandır. Bugüne kadar yazar üzerine müstakil iki adet makale yayımlanmıştır. Makalelerden birisi Orhan Oğuz'a ait olup "*Zuhuri Danışman'ın Endülüs'le İlgili Romanlarında Fetih ve Reconquista Kavramlarının Mukayesesi*" ismini taşımaktadır. Orhan Oğuz, çalışmasında yazarın hayatına kısaca değinmiş, eserlerini toplamış ve *Endülüs'te İslam Cengâverleri ve Girenata'nın Son Günleri* adlı tarihi romanları incelemiştir. Diğer çalışma ise Meral Demiryürek'in yayımladığı "*Ahmet Zuhuri Danışman ve Bir Kırgız Masalı*" adlı makaledir. Meral Demiryürek, çalışmasında yazarın hayatını eldeki bulgularla vermiş ve yazarın "*Bir Kırgız Masalı*" adlı eserini değerlendirmiştir. Bizim çalışmamız ise yazarın bütün tarihi romanlarını kapsamaktadır. Amacımız yazarın eserlerini toplu bir şekilde inceleyerek hem literatürdeki eksiği kapatmak hem de yazarın roman anlayışını ortaya koymaktır. Çalışmamızın ana malzemesi, Zuhurî Danışman'ın kendi eserleridir.

Çalışmamızın evreni, Zuhurî Danışman'ın 1943 - 1971 yılları arasında yayımlanmış olan on yedi eseridir. Bu eserler, milattan önce 2600'lü yıllardan Osmanlı Devleti'nin dağılma dönemi olan 1789'lu yıllara kadar uzanan bir zaman dilimini kapsamaktadır.

Tarihi roman türünde günümüze kadar birçok araştırma yapılmıştır. Bu araştırmalardan Abide Doğan'ın *Tarihî Roman ve Tarihî Romanlarda Kadın Sultanlar ve Tarih ve Mekân Odağında Türk Romanı İncelemeleri* adlı çalışmaları; Hülya Argunşah'ın *Tarih ve Roman* adlı çalışması; Turgut Göğebakan'ın *Tarihsel Roman Üzerine* adlı çalışması; Sadık Kemal Tural'ın *Zamanın Elinden Tutmak* adlı çalışması; Bilge Ercilasun'un *Tarih Konulu Romanlarda Sarıkamış Harbi* adlı çalışması; Alemdar Yalçın'ın *Siyasi ve Sosyal Değişmeler Açısından Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı 1920 - 1946* adlı çalışması; Dilek Yalçın - Çelik'in *Yeni Tarihselcilik Kuramı ve Türk Edebiyatında Postmodern Tarih Romanları* adlı çalışması ve Gıyasettin Aytaş'ın *Romanın Tarihselleşmesi Ya Da Tarihin Romanı* adlı çalışması ilk akla gelen ana kaynaklardır. Bugüne kadar bir yazarın tarihi romanlarını ele alan çalışmalar ise genel olarak roman unsurları açısından bir tasnife tabi tutulmuştur. Bu çalışmalardan bazıları, roman unsurlarının yanında eserin olay örgüsünü genel olarak tarihi bilgilerle karşılaştırmıştır. Kimi çalışmalarda ise yine roman unsurları yanında romanların kişi kadrosunun tarihi

bilgiler ekseninde gruplandırıldığı ve kıyaslandığı görülmektedir. Fakat söz konusu olan bir yazarın tarihi romanları, hiçbir çalışmada tamamen gerçek üzerinden ele alınıp sınıflandırılmamıştır. Oysa tarihi roman ve gerçek ilişkisi, bu tür ortaya çıktığından beri devam eden bir tartışma konusudur. Bu sebeple biz çalışmamızda, farklı bir yaklaşımla Zuhurî Danışman'ın tarihi romanlarına “gerçek” üzerinden yaklaşacak ve yazarın tarihi gerçekleri eserinde ele alışı açısından bir inceleme yapacağız. Bu bağlamda yazarın eserlerini, tarihi gerçekliği koruyan eserler, tarihi gerçekliğe eklemeler yapan eserler ve tarihi gerçeklikte kişiler etrafında kurgulardan oluşan eserler olarak gruplandırarak ve ele aldıkları devirlere göre inceleyeceğiz. Bize göre bu yapılanma, hem Zuhurî Danışman'ın tarihi romanlarının genel hatlarını hem de bir tarihi roman yazarının tarihi gerçekliğe nasıl yaklaştığını ortaya koyacaktır.

1. BÖLÜM

TARİHİ ROMANLARIN GERÇEKLİK DÜNYASI

1.1. TARİHİ ROMANLARDA GERÇEK – KURGU İLİŞKİSİ

Tarihi roman, iki disiplinin ortaklığını taşıyan bir türdür ve bir ayağı ile gerçeklere bağlı iken bir ayağı ile de kurguya bağlıdır. Bu sebeple bünyesinde gerçeklik ve kurgunun birlikteliğini taşır. Tarihi roman yazarı, ele aldığı vak'ayı sunarken tıpkı bir tarihçi gibi gerçekliği koruyabilir. Bunun yanında olmuş veya olabilir bir durumu anlattığı için malzemeyi değiştirme hakkına da sahiptir. Tarihi roman yazarının sahip olduğu bu ikilemlilik, günümüze kadar yapılan çalışmalarda farklı şekillerde yorumlanmıştır. Söz konusu bu kurgu - gerçeklik birlikteliğinin durumu ve eserlerde nasıl ele alınması gerektiği konusunda araştırmacılar çeşitli görüşlere sahiptirler. Bu bağlamda araştırmacıların birkaç görüşünü vermemiz yerinde olacaktır.

Gıyasettin Aytaş, “*Romanın Tarihselleşmesi Ya Da Tarihin Romanı*” adlı çalışmasında roman ve tarihin ortaklığına dikkat çeker. Bu ortaklıkta tarih bilimi gibi romanın da gerçekleri dile getirebileceğini vurgular;

Roman, bir tür olarak yaşanmış anlattığına göre, fiilî bir tarih kitabıdır. Onu tarihten ayıran veya tarih biliminin dışına çıkaran durum, anlatılanın bir kurgu ve kurmaca olması veya böyle kabul edilmesidir. Bu yüzden romanın anlattığına inanmak zorunda değiliz, ama anlatılanların da tamamen gerçeklerden uzak olduğunu da iddia edemeyiz. (Aytaş, 2018, s. 16)

Sadık Kemal Tural, *Zamanın Elinden Tutmak* adlı çalışmasında Batı edebiyatında tarih ve tahkiyeli eserin aynı anlama geldiğini ifade ederek roman ve tarih yakınlığına dikkat çeker. Kurgu ve gerçeklik ilişkisinde yazarın sınırlı bir alanda söz sahibi olabileceğini dile getirir;

“Târihî romanın kuruluşu ve ifâde tarzı sırasında, konu edilen devrin duyma düşünme ve sistemine, târihî belge, hattâ menkıbeden gelen bilgi ile uymayan malzemeye yer

verilemez. Tarihî olay ve kişileri tahrif etmek, bir art niyet olmasa da, affedilmez hatâdır.” (Tural, 1982, s. 226).

Hülya Argunşah, *Tarih ve Roman* adlı çalışmasında tarihi romanın gerçekleri kurgu etrafında şekillendiren bir tür olduğunu söyler ve tarihi roman yazarının gerçeklere bağlı kalma zorunluluğu olmadığını öne sürer;

... edebî eserin – burada romanın – temeli, yazarın yaratma kabiliyeti ve eserini işleyiş tarzıdır. Tarihî roman yazarı ise daha önce tarihçinin tespit ettiği hadiseyi bu özellikleri üzerinden yeniden işler / kurar. Ancak o, bilimsel sonuçlara ve verilere bağlı kalma zorunluluğunda değildir. Buna karşılık o tarihi yorumlamak, canlandırmak hatta tarihin açıklayamadığı ya da sorumluluk alanı içerisinde olmayan birtakım boşlukları da hayal gücünün aracılığıyla doldurmak zorundadır. (Argunşah, 2016, s. 12).

Abide Doğan, *Tarihî Roman ve Tarihî Romanlarda Kadın Sultanlar* adlı çalışmasında tarih ve romanın gerçeklerden yola çıktığını dile getirir ve bu birliktelikte farkı, yazarın estetik kaygı taşımasında bulur;

“Tarihçi ve yazar... Her ikisi de insan hayatının gerçeklerinden yola çıkar. Her ikisi de hikâye eder. Tarih de bir bakıma milletlerin / kişilerin hikâyesinden oluşur. Ancak yazar hikâye ederken tarihçiden farklı olarak ‘estetik kaygı’ taşır.” (Doğan, 2005, s. 24).

Turgut Gögebakan, *Tarihsel Roman Üzerine* adlı çalışmasında tarihi roman yazarının kısıtlı bir alana sahip olduğunu ve bu bağlamda eserlerinde gerçekliğe bağlı kalarak kurguyu belge yetersizliğinde kullanması gerektiğini öne sürer;

... bilimsel açıdan kontrol edilebilir bir olguyu romanının konusu olarak seçen bir yazar, daha işin başında kendisini kısıtlamayı ya da dar bir hareket alanı içerisinde çalışmayı kabul etmiş olmaktadır. ... Fiksyon bu bağlamda, tarihi tamamlama ve belgelerin çoğu kez yetersiz kaldığı yerlerde ortaya çıkan boşlukları doldurma aracı olarak kaçınılmaz görünmektedir. (Gögebakan, 2004, s. 27)

Yakup Çelik, *Tarih ve Tarihî Roman Arasındaki İlişki: Tarihî Romanda Kişiler* adlı makalesinde tarihin öznelliğine dikkat çeker ve tarihi roman yazarının tarih biliminin malzemesini ele alarak yaratmanın sihriyle yeniden kurduğunu ifade eder;

Tarihsel gerçeklik önce tarihçinin, yani tarihsel olayları kaydeden kişinin yorumuna, değerlendirmesine tabi tutulur. İnsanlar, tarihsel gerçeklikleri, olayları kaydeden tarihçinin yorumlarına göre izlemek durumundadırlar. Yani tarihsel olaylar bir bakıma sübjektif karakterlidir. İlk elde erozyona uğrayan tarih, tarihî roman aşamasında kurgu denilen ikinci bir değişime girer. Roman yazarı, tarihçinin malzemesini alır, muhayyilesinde yoğurarak, bilinmeyenler üzerine bir kurgu oluşturarak, tarih malzemesini yeniden insanların dikkatlerine sunar. Yazar, tarihsel gerçekliğin üzerine, tarihsel olmayan kurguya dayalı insan faktörünü ve onun yine tarihe konu olmayacak çevresini yerleştirerek eserini meydana getirir. (Çelik, 2002, s. 53)

Cengiz Karataş, *Tarihî Roman'da Gerçeklik ve Kurgu İlişkisi* adlı makalesinde tarihi romanda gerçeklikten ziyade gerçeğin benzerinin aranması gerektiğini ifade eder. Çünkü roman her şeyden önce bir kurgudur fakat bu kurguda tarihi romancının tarihsel gerçekliği tahrip etmemesi gerektiğini de vurgular;

Tarihsel roman doğası gereği kurmaca ve gerçeklik karışımı melez bir türdür. ... Tarih, tarihsel gerçekliğe bilimsel açıdan yaklaşırken tarihsel roman gerçekliğe sanatsal ve edebî açıdan yaklaşmaktadır. Tarihçiler tarihi gerçekliğe bağlı kalmak zorundayken tarihsel roman yazarı roman ve kurgunun sanatsal gerçekliğine bağlı kalmak zorundadır. Fakat her iki gerçeklik de birbirini bütünleyici mahiyette karşımıza çıkar. Romanda gerçeklik ve nesnellik aramak gerekmez; çünkü aslolan ele alınan konunun nasıl bir kurguyla işlendiğidir. Yani tarihsel romanda nasıl sorusunun yanıtı olabilecek nitelikteki stilistik dediğimiz şey daha ağır basar. Bu bağlamda roman yazarı bir dereceye kadar tarihsel şahsiyetler ve konular hakkında değiştirme ve dönüştürme ehliyetine sahiptir. Ama sanatçıya yaratma özgürlüğünün verdiği bu ehliyet tarihsel gerçekliği yanlışlayacak veya tanınamayacak kadar değiştirecek boyutta olmamalıdır. Bununla birlikte hem tarihçi için hem de tarihi roman yazarı için mutlak bir nesnellik söz konusu olması mümkün değildir. (Karataş, 2015, s. 219)

Görüldüğü üzere gerçeklik ve kurgu ilişkisi tartışmalı bir konudur ve bu konunun çerçevesi henüz net olarak çizilmiş değildir. Bu bağlamda tarihi romanlarda kesin olan tek şeyin gerçeklik ve kurgu adlı iki düzlemin varlığı olduğu görülür. Bunun yanında tarihi romanda gerçek – kurgu ilişkisine dair örnekleri çoğaltmak mümkündür fakat biz çalışmamızda kendi tasnifimizi kuracağımız için birkaç yaklaşımı vermeye yetineceğiz.

1.2. ZUHURÎ DANIŞMAN'IN ESERLERİNDE TARİHSEL GERÇEKLİK

Zuhurî Danışman'ın tarihi romanları, kendi içerisinde üç gruba ayrılır; Türk tarihi, İslam tarihi, Osmanlı tarihi. Yazar, bu dönemleri ele alırken tarihi gerçekliğe farklı

yaklaşımlar sergilemiştir. Yazarın eserlerinde ele aldığı olaylardan hareket ederek tarihi romanlardaki gerçeği, kendi içerisinde üç bölüme ayırabiliriz; Tarihi gerçekliği muhafaza eden romanlar, tarihi gerçekliğe eklemeler yapılan romanlar ve tarihi gerçeklikte var olan kişiler etrafında kurgulanan romanlar.

Çalışmamızda yazarın eserlerinde görülen gerçek ve kurgu ilişkisinin sınıflandırmasını aşağıda açıklayacak, bu tespitleri ikinci bölümde eserleri ele aldıkları devre göre ayırdıktan sonra “eserin tarihi gerçeklik ve roman gerçekliği bağlamında karşılaştırılması” başlığı altında ayrıntılı bir şekilde ortaya koyacağız.

1.2.1. Tarihsel Gerçekliği Muhafaza Eden Romanlar

Klasik tarihi romanda bazı yazarlar tarihi gerçekliği değiştirmeden ele alıp işlerler. Bu tür eserlerde kurgu tarihin verileri ile oluşturulur. Yazar, tarihi gerçeği değiştirmez, eklemeler veya çıkarmalar yapmaz. Ele alınan olaylar ve eserin kişileri, tarihi gerçeklere sadık kalarak işlenir. Söz konusu anlayışa sahip yazarlar, tarihin verilerini eser bünyesinde eritirler ve tarih biliminin üslubunu değiştirerek gerçekliği koruyan bir yapıt ortaya koyarlar. Bu tür eserler veren yazarların birinci amacı, okurlara tarih bilinci aşılmasıdır.

Zuhurî Danışman’ın *Fatih Sultan Mehmet I – VI*, *Fatih Sultan Mehmet I*, *Yavuz Sultan Selim I*, *Büyük Türk Amirali Barbaros Hayrettin Paşa*, *Lala Mustafa Paşa Kıbrıs Önlerinde*, *Sultanın Hazineleri*, *Deli Hüseyin Paşa*, *Balak Gazi* ve *Endülü’s’te İslâm Cengâverleri* adlı romanları, olay örgüsünde tarihsel gerçekliğe sadık kalan eserlerdir.

1.2.2. Tarihsel Gerçekliğe Eklemeler Yapılan Romanlar

Tarihi romanların bazılarında tarihsel gerçekliğe eklemeler yapıldığı görülmektedir. Bu tür romanlarda, tarihsel gerçek yazarın yaratıcı hayal gücü ile iç içe geçer. Tarihi roman yazarı, kimi zaman tezini desteklemek amacıyla, kimi zaman da eserde ön plana çıkarmak istediği şahıslar / konular için ele aldığı tarihi gerçeğe bazı eklemeler yapar.

Bu durumda tarihi gerçek ana hatları ile sabit kalmakta fakat tarihi gerçeğin ayrıntıları değişebilmektedir.

Eserlerde görülen eklemeler temelde iki biçimde ortaya çıkar. Eklemelerin birinci şekli bilinçli bir yaklaşımın ürünüdür. Yazar, tarihsel verilerden bazılarını gerek vurgulamak istediği noktalar gerekse ön plana çıkarmak istediği amaçlar için değiştirir. Zuhurî Danışman'ın *Balak Gazi* romanında ele alınan Suruç Kalesi olayı bu biçimin örneklerindedir. Bu kale Balak Bey'e aslında amcası tarafından verilmiştir. Yazar ise, Balak Gazi'nin bu kaleyi fethettiğini söylemektedir. Eserde görülen bu ekleme, Balak Gazi'nin kahramanlıklarını ön plana çıkarmaktadır. Eserde eklemeler yapmanın ikinci şekli ise bilinçsiz bir yöntemle oluşur. Bu tür eklemeler, kimi zaman anlatıda yanlış kaynağın ele alınmasından, kimi zaman ise anlatı hakkında yetersiz bilgiler bulunmasından doğmaktadır. Eldeki verilerin yanlışlığı veya eksikliği doğal olarak anlatının tarihi gerçekliğini değiştirir.

Zuhurî Danışman'ın bu başlık altında değerlendirilebileceğimiz tek romanı *Girenata'nın Son Günleri*'dir.

1.2.3. Tarihsel Gerçeklikte Kişiler Etrafında Kurgulanan Romanlar

Kurgu, edebiyatın temel unsurudur. Tarihi romanların bir kısmı da kurgu odaklı anlatılardan meydana gelmektedir. Bu tür romanlar, tarihte yaşamış gerçek bir kişiyi ele alır ve bu kişi etrafında bir kurgu yaratır. Bu durumda ele alınan gerçek kişi, kurmaca dünyanın kahramanı olur.

Tarihsel gerçeklikte kişiler etrafındaki kurgular genel olarak iki biçimde meydana gelmektedir. Söz konusu alanın yazarı, birinci biçimde tarihi şahsiyetler etrafında verilen bir rivayeti ele alır. Bu rivayetin serim, düğüm ve çözüm bölümlerini hayal gücü ile oluşturur ve bir eser meydana getirir. Yazarın dayanak noktası bir rivayet olduğu için bu eserin olay örgüsü kurgu etrafında şekillenir. Zuhurî Danışman'ın *Peçeli İmparatoriçe* adlı eseri, birinci biçim için ideal bir eserdir. Çünkü yazar, I.

Abdülhamit'in hasekisi Nakşidil Sultan hakkında bir rivayetten yola çıkarak bir eser oluşturmuştur. Tarihsel gerçeklikte kişiler etrafındaki kurgunun ikinci biçimi ise sadece şahsın gerçekliği üzerine dayanır. Bu tür eserlerde ele alınan şahıs, tarih kitaplarında görülmektedir fakat eserde o şahsın yaşadığı olayın bir dayanağı yoktur. Şahıs etrafında gerçekleşen olay örgüsü tamamen kurgudan ibarettir. Zuhurî Danışman'ın *Deli Hüseyin Paşa* adlı romanında Hüseyin Paşa ile Gülnihal Sultan arasında bir aşk oluşturması bu biçimin örneklerindedir.

Zuhurî Danışman'ın *Gilgameş Destanı*, *Saraydaki Kadın*, *Peçeli İmparatoriçe*, *Cellat Çeşmesi*, *Sahte Şehzade*, *Zafire'nin Oğlu* ve *Kahramanlar Geçidi* tarihi gerçeklikte kişiler etrafında kurgudan oluşan eserlerdendir.

2. BÖLÜM

ZUHURÎ DANIŞMAN'IN TARİHİ ROMANLARININ

İNCELENMESİ

Zuhurî Danışman, on yedi eserinde başlıca üç tarihi devirden yararlanmış; Türk tarihi, İslam tarihi, Osmanlı tarihi. Yazarın on yedi eserine baktığımızda iki eser Türk tarihini, iki eser İslam tarihini ve on üç eser ise Osmanlı tarihini ele almaktadır. Bu bağlamda incelememizi söz konusu devirlere göre ayırarak yapmak yerinde olacaktır.

2.1. TÜRK TARİHİNİ ELE ALAN ESERLER

Zuhurî Danışman, Türk tarihini ele alan iki tarihi roman yazmıştır; *Gilgameş Destanı*, *Balak Gazi*. Yazar, *Gilgameş Destanı* adlı eserde Gilgameş etrafında bir kurgu yaratırken *Balak Gazi* adlı eserde tarihsel gerçekliği korumaktadır.

2.1.1. Gilgameş Destanı

Eser, Uruk Kralı Gilgameş'in maceralarını konu almaktadır.

2.1.1.1. Bibliyografik Künye

Eser, 1943 yılında Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından basılmıştır. Küçük hacimli olan eser, 24 sayfadan oluşmaktadır. Eserin o dönemki satış fiyatı, “7 kuruş” olarak belirlenmiştir.

Yazar, eserin ilk sayfasında içerik hakkında bilgi verici bir not yazmış ve ele alınan konunun bir destan olduğunu belirterek bu destanın Sümerler hakkında olduğunu açıklamıştır;

Size bu kitapta Türklerin bütün dünyaca tanınmış, beğenilmiş, çok heyecanlı, meraklı, hattâ korkunç bir efsanesini, bir destanını anlatacağım.

Bu destan, yüzlerce yıl bütün eski zaman ulusları tarafından zevkle, lezzetle okunmuş, duvarlara, taşlara yazılmış, ezber edilmiştir.

Dicle ile Fırat nehirlerinin suladığı yerlere (Mezapotamya) denildiğini biliyorsunuz. Zamanımızdan binlerce yıl önce burada çok medenî bir Türk boyu yaşıyordu. Tarih kitaplarınızda, burada yaşayan Türklere (Sümer)ler denildiğini de biliyorsunuz. (Danışman, 1945, s. 3)

2.1.1.2. Anlatıcı – Bakış Açısı

Eser, hâkim bakış açısı ile yazılmıştır. Anlatıcı, hâkim bakış açısının verdiği yetki ile kişilerin iç dünyalarına girebilmekte ve onların korkularını, amaçlarını, düşüncelerini yer yer okurlara açıklamaktadır;

O günden sonra Gilgamesh'ı büyük bir düşünce aldı. O güne kadar ölüm hiç aklına gelmemişti. İlk defa ölümün ne demek olduğunu gördü ve anladı: 'Ben de ölecek miyim? Ben de Endigu gibi toprağa gömülecek miyim? Ölümden kurtulmak çaresi yok mudur? Diye çırpınmaya başladı. Ölmemenin çaresini bulabilirim diye dünyayı dolaşmaya karar verdi. (Danışman, 1943, s. 19)

Bunun yanında anlatıcı eserde yer yer sorular sorar ve okurlar üzerinde merak unsuru uyandırır. Bu kullanım şu şekilde örneklendirilebilir;

“Ama ne yapsınlar?” (Danışman, 1943, s. 4).

“Bu da ne demektir?” (Danışman, 1943, s. 5).

“Bunlar ne demektir? Yoksa başına bir felâket mi gelecekti?” (Danışman, 1943, s. 9).

Anlatıcı eserin sonunda çocuklara seslenir ve Türk milletinin atalarının önemini vurgular;

İşte çocuklar, Uruk şehrinin kahraman Kralı Gilgamesh'ın başından geçen serüven budur. Şüphesiz bunların aslı yoktur. Fakat hikâyeye o kadar güzel tertip edilmiştir ki, yüzlerce yıl bütün eski zaman ulusları bu destanı seve seve okumuşlar, taşlara yazmışlar, ezberlemişlerdir. Bu destandan, dedelerimizin ne kadar ileri bir ulus olduklarını kolayca anlayabiliriz. (Danışman, 1943, s. 24)

Alıntıda görüleceği üzere bu kullanım, anlatıcının didaktikliğe önem verdiğini açıkça göstermektedir.

2.1.1.3. Olay Örgüsü

Eser tek vak'a birimi üzerine kurulmuştur. Bu birim, Uruk Kralı Gilgameş'in yaşadığı maceralardan oluşmaktadır. Bu birim şu şekilde açılabilir;

Uruk Kralı Gilgameş, oldukça güçlü bir kişidir fakat halka acımasız davranmaktadır. Bu durumdan usanan halk, tanrılara Gilgameş'ten daha güçlü bir kişi yaratmaları için dua ederler. Tanrılar halkın dualarını kabul ederler ve Endigu adlı bir kişi yaratırlar. Endigu'nun gücü Uruk şehrine yayılır. Bu ünü duyan Gilgameş onunla tanışır. İki kahraman da birbirlerinin bilek gücüne hayran olurlar ve arkadaş olmaya karar verirler. Yıllarca aynı sarayda yaşarlar. Gilgameş bir gün sıkılır ve orman bekçisi Humbaba ile dövüşmek ister. Endigu, Humbaba'dan korkmaktadır fakat Gilgameş'in ısrarlarına dayanamaz ve onunla birlikte Humbaba'nın karşısına çıkar. Gilgameş, Güneş Tanrısının yardımı ile Humbaba'yı yener. İki arkadaş tekrar Uruk'a dönerler. Günler sonra Endigu ölür. Arkadaşının ölümüne çok üzülen Gilgameş, yarı tanrı yarı insan olan Utanagiştum'a gider ve ondan ölümsüzlüğü sağlayan hayat otunun yerini öğrenir. Denizin en dibine dalarak bu otu bulur ve şehre doğru yola çıkar. Yol üzerinde dinlenmek için durur ve hayat otunu kenara bırakarak göle girer. Gilgameş gölde iken bir yılan gelerek hayat otunu yer. Bu durumu gören Gilgameş, ölümden kurtulmanın çaresi olmadığını anlar.

Görüldüğü üzere eserin olay örgüsü, Gilgameş'in maceraları etrafında şekillenmiştir. Bu olay örgüsü tarihsel gerçeklikten uzaktır. Bu bakımdan eser macera romanı türüne yakındır fakat ele aldığı devrin geçmiş bir devir olması ve başkişinin gerçek bir kişi olması sebebiyle tarihi roman olarak değerlendirilebilir. Eserin olay örgüsü çizgisel zamana göre düzenlenmiştir. Eserdeki konu geçişleri ise uzun süreli atlamalarla sağlanmış, eserde “yıllar geçip gidiyordu” gibi ifadeler sık kullanılmıştır. Bunun yanında çocuklara yönelik hazırlanan bu eserin olay örgüsünde doğaüstü durumlara da

yer verilmiştir. Roman açısından inandırıcılığı zedeleyen bu durum, eserin hitap ettiği kimseleri göz önüne aldığımızda göz ardı edilebilir.

2.1.1.4. Şahıs Kadrosu

Eserin birinci kişisi Gilgameş'tir. Eserdeki ikinci kişiler Endigu, Utanagiştum ve Humbaba'dır. Eserdeki üçüncü kişiler, Sümer Kızı ve Güneş Tanrısı'dır.

Yazar eserde ele alınan birinci ve ikinci kişilerin tanıtımını yapmıştır. Fakat eserde üçüncü kişiler ayrıntılı bir tanıtıma tabi tutulmamıştır. Bu durum yazarın her eserinde geçerlidir. Onların birçoğu olay örgüsünde aktif olarak rol oynamazlar. Bu bağlamda haklarında yeterli bilgi de bulunamaz. Bu sebeple çalışmamızın şahıs kadrosu incelemelerinde üçüncü kişiler tespit edilecek fakat gerek karakterizasyon açısından oldukça zayıf bırakıldıkları için, gerekse genellikle dolaylı yoldan okuyucu karşısına çıkarıldıkları için üstlerinde durulmayacaktır. Bunun yanında çalışmamızda figüratif kişilerin tespiti yapılmayacaktır.

2.1.1.4.1. Birinci Dereceden Kişiler

Gilgameş:

Gilgameş, eserde Uruk şehrinin kralı olarak karşımıza çıkar. Ona “Uruk şehrinin çobanı” da denilmektedir. Gilgameş, oldukça kuvvetli bir kraldır fakat gücünü kötüye kullanır. Zalimdir. Halktan çok ağır vergiler almakta ve onları en ağır işlerde çalıştırmaktadır. Bunun yanında Gilgameş, kahramanlığa da hayran olan bir kraldır. Bu sebeple Endigu'nun bilek gücünü görünce onunla arkadaş olur. Yıllarca Endigu ile birlikte çeşitli maceralar yaşar.

Gilgameş gerçek bir kişidir fakat tarih kitapları onun hakkında ayrıntılı bilgi vermemektedir. Yazar da bu sebepten olsa gerek onun fiziki ve kişilik özelliklerini

yüzeysel geçmiştir. Bu durum ise Gilgameş'in karakterizasyonunda bir zayıflık meydana getirmektedir.

2.1.1.4.2. İkinci Dereceden Kişiler

Endigu:

Eserde Endigu, Tanrılar tarafından oluşturulmuş bir yaratık olarak karşımıza çıkar. Bütün vücudu kıllarla kaplıdır. Saçları oldukça uzundur. Vücudu heybetli ve oldukça iridir. O, insandan ziyade bir hayvana benzemektedir; "Ceylanlar gibi ot yer, yabani öküzlerle beraber su içer, kırlarda en vahşi, en yırtıcı hayvanlarla dolaşır." (Danışman, 1943, s. 4).

Endigu, çok güçlü birisidir. Bunun yanında kahramanlığa ve yiğitliği de hayrandır. Bu sebeple Gilgameş ile dost olur. Yıllarca Gilgameş'in sarayında yaşar ve onunla birlikte çeşitli maceralar gerçekleştirir. Endigu, ölümden de korkmaktadır. Bu korku yüzünden yataklara düşer. Ölüm korkusu onu her gün yıpratır ve bir gün korktuğu başına gelir, ölür.

Görüldüğü üzere Endigu kurmaca ve doğaüstü bir kişidir. Yazar onun fiziki özelliklerini ve kişilik özelliklerini vermiştir fakat bu açıklamalar derinlikli değildir.

Humbaba:

Büyük ormanın bekçisidir. Humbaba, etrafa korku salan bir yaratıktır. Onun homurtusu dağları inletmektedir. Humbaba, ağzından ve burnundan alevler saçmaktadır. Eserde Gilgameş'in karşısına çıkan bir düşman olarak yer alır.

Görüldüğü üzere Humbaba da kurmaca ve doğaüstü bir kişidir. Yazar, Humbaba'nın fiziki özelliklerine değinirken kişilik özelliklerini vermemektedir.

Utanagiştum:

Yarı Tanrı, yarı insandır. Bu sayede ölümden kurtulmuştur. Ölümsüzlük iksirini arayan Gilgameş, Utanagiştum'u ziyaret eder. Utanagiştum, Gilgameş'e hayat otunun yerini gösterir ve onun ölümsüzlüğünün çaresini bulmasına yardım eder.

Görüldüğü üzere Utanagiştum da kurmaca ve doğaüstü bir kişidir. Yazar, Utanagiştum'un fiziki ve kişilik özelliğine dair bir açıklama sunmaz.

2.1.1.5. Eserin Tarihi Gerçeklik ve Roman Gerçekliği Bağlamında Karşılaştırılması

Gilgameş, Sümer Devleti'nde yaşamış bir kraldır. Tarihi kaynaklara göre bu kral Uruk şehrinde bir dönem hüküm sürmüştür;

“Ne var ki, bilim adamları son zamanlarda Gılgamiş adlı bir kralın üçüncü bin yılın ilk yarısında Uruk'da yaşadığını ve hüküm sürdüğünü kuşkuyla yer bırakmayacak biçimde tespit etmişlerdir. Şimdilik tek tartışma konusu onun, 2700 yılı sıralarında mı, yoksa yüzyıl kadar sonra mı yaşadığıdır.” (Sandars, 1973, s. 23).

Gilgameş Destanı, Gilgameş etrafında geliştiği için tarihi gerçeklikte kişiler etrafında kurgulanan eserler başlığına uygundur. Eserde Gilgameş etrafında kurgulanan olaylar şu şekildedir;

Uruk şehrinin kralı Gilgameş'tir. Gilgameş, halka eziyet eden ve işkenceler yapan bir kraldır. Uruk halkı, bu kraldan bıkmıştır. Bu sebeple Tanrı'dan Gilgameş'i yenecek kadar kuvvetli bir adam isterler. Tanrılar, halkın dualarını kabul ederler ve Endigu adlı bir yarattığı dünyaya gönderirler (Danışman, 1943, s. 3- 4).

Uruk halkından bir avcı, bir gün ormana gider ve burada Endigu'yu görür. Endigu, çok iri ve heybetli birisidir. Uruk'a geri dönen avcı, Endigu'yu her yerde anlatır. Kral Gilgameş, Endigu'yu merak eder. Onu şehre getirmesi için oldukça güzel bir kızı

ormana gönderir (Danışman, 1943, s. 5 – 6). Sümer Kızı, Endigu’yu kendisine âşık eder ve onu şehre getirir. Uruk şehrine ilk kez gelen bir kişi, Kral Gilgameş’e hediye getirmek zorundadır. Muhafızlar, Endigu’dan getirdiği hediyeyi isterler. Bu isteği duyan Endigu hiddetlenir ve bağırmaya başlar. Onun sesini duyan Kral Gilgameş dışarı çıkar ve onunla kavgaya tutuşur. Kavga saatlerce sürer, sonunda Kral Gilgameş galip gelir. Fakat Kral Gilgameş, Endigu’nun bilek kuvvetinden çok etkilenmiştir. Bu sebeple kucaklaşarak arkadaş olurlar. Endigu, Gilgameş’in sarayında yaşamaya başlar (Danışman, 1943, s. 6 – 14).

Gilgameş bir gün orman bekçisi olan Humbaba’nın gücünü duyar ve gidip onu yenmek ister. Endigu, Humbaba’yı tanımaktadır ve ondan çok korkar. Fakat Gilgameş kesin karardır ve Endigu’yu da ikna ederek ormana doğru yola çıkar (Danışman, 1943, s. 14 – 15). Endigu ve Gilgameş, Humbaba’yı bulurlar. Humbaba korkunç bir yaratıktır. İki dost, bütün güçlerini kullanmasına rağmen Humbaba’yı yenemezler. Bu durumu gören Güneş Tanrısı, devî yedi koldan bağlayan yedi fırtına yaratır. Fırtınadan kurtulamayan Humbaba, mecburen Gilgameş’e teslim olur (Danışman, 1943, s. 16 – 17).

Endigu bir gün rüyasında Tanrıların ölümüne karar verdiklerini görür. Bu rüya onu etkisi altına alır. Endigu sıkıntılı günler geçirir ve bir gün ölür. Gilgameş, Endigu’nun ölümü üzerine ölüm korkusuna kapılır. Ölüm korkusu onu gündün güne eritmeye başlar. Bu duruma daha fazla dayanamayan Gilgameş, yarı Tanrı olarak ölümden kurtulmayı başaran Utanagiştum’u aramaya karar verir (Danışman, 1943, s. 17 – 19). Gilgameş, uzun bir yoldan sonra Utanagiştum’u bulur ve ona ölümsüzlüğün çaresini sorar. Utanagiştum, ölümsüzlüğü sağlayan hayat otunun denizin en dibinde olduğunu söyler. Gilgameş, denizin en dibine dalarak hayat otunu bulur ve Uruk’a doğru yola çıkar (Danışman, 1943, s. 20 – 23). Gilgameş, yolda dinlenmek için bir göle girer. O gölde yüzerken bir yılan gelerek hayat otunu yer. Bu durumu gören Gilgameş, kırk yaş daha ihtiyarlar ve ölümden kurtulmanın çaresiz olduğunu anlar (Danışman, 1943, s. 23- 24).

Yazar, yukarıdaki şekilde kurguladığı anlatıyla *Gilgameş Destanı*’nı sade bir örgüye dönüştürmüş ve çocuklara yönelik bir eser oluşturmuştur. Eserde çocuklara atalarımızın hayatını öğretme amacı ön plandadır.

2.1.1.6. Zaman

Eser, Gilgameş'in Uruk şehrinde krallık yaptığı dönemde başlar; "Sümer memleketinde Uruk denilen bir kıral vardı. Efsaneye göre bu şehrin Gilgameş adında bir kıralı vardı." (Danışman, 1943, s. 3). Eserde görülen son olay ise hayat otunun bir yılan tarafından yenmesidir; "Koca yılan bir atılıştta Hayat Otunu yutuverdi." (Danışman, 1943, s. 23). Yazar, eserin vak'a zamanında net tarihler vermemiş, olay akışını belirsiz ifadelerle sağlamıştır. Bu sebeple eserin vak'a zamanı Sümer devri olarak verilebilir.

Eserin anlatma zamanı, vak'a zamanından ayrıdır. Yazar, anlatının yüzyıllar öncesine ait olduğunu şu şekilde verir;

"Şüphesiz bunların aslı yoktur. Fakat hikâye o kadar güzel tertip edilmiş, öyle güzel anlatılmıştır ki, yüzlerce yıl bütün eski zaman ulusları bu destanı seve seve okumuşlar, taşlara yazmışlar, ezberlemişlerdir. Bu destandan, dedelerimizin ne kadar ileri bir ulus olduklarını anlayabiliriz." (Danışman, 1943, s. 24).

Eser genel olarak sonradan aktarma yöntemi ile kurgulanmıştır. Bunun yanında eserde yer yer anında aktarma yönteminin de kullanıldığı görülür;

"Gökler kararıyor, her taraf korkunç bir hal alıyor. Gök gürültüleri her tarafı kaplıyor. Öyle bir zamanda gökyüzünden iri, simsiyah korkunç bir taş düşüyor. Eğer bu taş Uruk şehrine inerse her şeyi mahvedecektir. Gilgameş hemen taşı tutuyor; bütün Uruk ahalisi de ona yardım ediyor." (Danışman, 1943, s. 9).

Eserde genel olarak uzun tarihler bir cümle ile atlanmıştır. Bu kullanım şu şekilde örneklendirilebilir;

"Sekiz gün, sekiz gece Endigu kızın yanında, pınar başında kaldı." (Danışman, 1943, s. 6).

“Yıllar geçip gidiyordu.” (Danışman, 1943, s. 14).

“Aylardan beri yollardaydı.” (Danışman, 1943, s. 21).

2.1.1.7. Mekân

Eser, gerçek bir mekân olan Uruk şehrinde geçmektedir. Uruk, Mezopotamya topraklarında bulunan bir şehirdir. Bu şehir bir kral şehridir ve Gilgameş tarafından yönetilmektedir. Eserde görülen bütün olaylar bu şehirde gerçekleşir.

Eserdeki açık mekânlar, Çobanlar köyü, Maşu Dağı, ormanlar ve denizdir. Eserdeki kapalı mekânlar Gilgameş’in sarayı ve Utanagiştum’un sarayıdır. Eserde doğa tasvirleri ön plandadır;

“İki tarafı iri servilerle kaplanmış geniş ve uzun bir yolda yürüdüler. Biraz ileride Tanrıların oturduğu Sedir dağı görünüyordu. Orada sık ağaçların güzel gölgeleri, çimenler üzerinde seriliyordu.” (Danışman, 1943, s. 16- 17).

“Gölün suları berrak, soğuk ve güzeldi. Güneş ışıkları da gölün yüzüne vurmıştu.” (Danışman, 1943, s. 23).

Alıntılarda görüldüğü üzere yazar eserde görülen doğa tasvirlerini kendi görüşlerini katarak okuyucuya sunar. Doğaya ait unsurlar dışında kalan açık mekânlar ve kapalı mekânlar ise tasvir edilmemiştir.

2.1.1.8. Dil ve Anlatım

2.1.1.8.1. Dil

Gilgameş Destanı, gençlere yönelik bir eser olduğu için yazar, yalın ve sade bir anlatım tercih etmiştir. Eserde gerek şahısların konuşturulması gerekse kullanılan kelimeler

basit bir dile sahiptir. Yazar genellikle eserde kurallı cümleler kullanmıştır. Bunun yanında eser, olay ağırlıklıdır. Bu sebeple yazar sık sık fiil cümleleri kullanmış ve eserin dinamizmini sağlamıştır.

Eserde deyim kullanımı görülmektedir. Eserde kullanılan bu deyimler anlatıyı güçlendirmiştir;

“Kısa bir zaman sonra korkudan dili tutulacak gibi oldu.” (Danışman, 1943, s. 5).

“Onun kahramanlıklarını duya duya kulakları dolmuştu.” (Danışman, 1943, s. 13).

“Bunu gören Gilgameş’in aklı başından gitti.” (Danışman, 1943, s. 23).

Eserde görülen sade ve akıcı üslup, deyim kullanımı, anlatının geniş bir kitleye hitap edebilmesini sağlamaktadır.

2.1.1.8.2. Anlatım Teknikleri

Gilgameş Destanı, anlatma tekniği üzerine kurulmuş bir eserdir. Esere genel olarak baktığımızda olay örgüsünün çoğunluğunda hâkim bakış açılı anlatıcı kendisini hissettirmektedir. Yazar, eserde sık sık diyalog tekniğini de kullanılmış ve okurla şahısları baş başa bırakmıştır. Bunun yanında eserin başlangıcında özetleme tekniği de görülmektedir. Yazar söz konusu teknikle şahıslar hakkında okuyuculara toplu bilgiler vermiştir.

Yazar eserde yer yer iç çözümleme tekniğini de kullanmakta ve kişilerin duygu ve düşüncelerini okurlara aktarmaktadır. Örneğin yazar, aşağıdaki alıntıda Gilgameş’in ölüm karşısındaki düşüncelerini iç çözümleme tekniği ile açıklamıştır;

O günden sonra Gilgameş’i büyük bir düşünce aldı. O güne kadar ölüm hiç aklına gelmemişti. İlk defa ölümün ne demek olduğunu gördü ve anladı: ‘Ben de ölecek miyim? Ben de Endigu gibi toprağa gömülecek miyim? Ölümünden kurtulmak çaresi

yok mudur? Diye çırpınmaya başladı. Ölmemenin çaresini bulabilirim diye dünyayı dolaşmaya karar verdi. (Danışman, 1943, s. 19)

Görüldüğü üzere *Gilgameş Destanı*'nda anlatma - gösterme teknikleri, diyalog tekniği, özetleme tekniği ve iç çözümleme tekniği kullanılmıştır.

2.1.2 Balak Gazi

Eser, Balak Gazi'nin haçlı orduları ile mücadelelerini konu almaktadır.

2.1.2.1. Bibliyografik Künye

Balak Gazi, ilk kez 1945 yılında Samim – Sadık Kollektif Neşriyat tarafından basılmıştır. Eser, 202 sayfadan oluşmaktadır. Eserin ikinci baskısı, 2011 yılında Kaknüs Yayınları tarafından yapılmıştır. Üzerine çalıştığımız eser, 1945 yılında yayımlanan ilk baskıdır.

2.1.2.2. Anlatıcı – Bakış Açısı

Balak Gazi, hâkim bakış açısı ile yazılmış bir eserdir. Anlatıcı hâkim bakış açısının sağladığı yetkinlik ile geçmişe ve geleceğe hükmedebilmektedir. Örneğin anlatıcı Balak Gazi'nin savaş taktiğinin üç yüz sene sonra Yavuz Sultan Selim tarafından da kullanıldığını şu şekilde dile getirir;

“Ertesi gün Balak Gazi, üç yüz sene sonra, büyük dâhi kumandan Yavuz Sultan Selimin Çaldıran seferinde yapacağı tabiyenin aynını yaptı. Balak Gazi ortaya ve en öne hafif süvariye, kenarlara da en kuvvetli süvarilerini yerleştirdi.” (Danışman, 1945a, s. 105).

Anlatıcı, eserde ele alınan kişiler arasında taraf tutmaktadır. O, kendi fikrine uygun olan kişilere yüceltici bir tavır sergilerken, olumsuz gördüğü kişileri yer yer kullandığı

kelimelerle, yer yer kullandığı ünlem işaretleri ile yerer ve eleştirir. Anlatıcının bu tavrı haçlı ordularının sahnelenmesinde kendisini göstermektedir;

“Ellerinde siyah meş’aleler taşıyan bir alay serseri ise bu meş’aleleri bilerek kalabalığın üzerine döküyor, böylece Haçlı kalabalığı eğleniyordu. Bu, görülmemiş, vahşî, îğrenç bir eğlence idi. Bu, on binleri bulan kalabalığın içinde Avrupanın ta öbür ucundan kalkıp gelen güya mukaddes (!) yolcuların beraberlerinde getirdikleri fahişelerdi!... (Danışman, 1945a, s. 12)

Anlatıcı, yer yer olay akışını keserek okurları bilgilendirir. Örneğin eserde Fırat Nehrinin tehlikesi şu şekilde aktarılır;

“O tarafta dolaşanlar bilirler ki, Fıratın derin ve dönen yerleri vardır. Bir kere oraya yakalanan, dünyanın en kuvvetli adamı dahi olsa kurtulamazdı.” (Danışman, 1945a, s. 98).

Anlatıcı, eserde sık sık soru sormakta ve okuyucu üzerinde merak unsuru uyandırmaktadır;

“Şimdi bu kaçırdığı kuvvet nereye gitmişti? Nerede barınacaktı? Yanı başında ikinci bir Suruç Kalesi mi teşekkül edecekti?” (Danışman, 1945a, s. 55).

“Ne yapacaklardı? Elleri böğürlerinde bekleyecekler mi idi? Acaba boğulmuş mu idi? Yoksa yüzerek karşıya geçmiş veya suyun cereyanına kapılarak daha aşağılara sürüklenip gitmiş mi idi?” (Danışman, 1945a, s. 91).

Bunun yanında anlatıcı eserde yer yer de mekân değişikliklerini okurlara bildirir ve olay hatırlatmaları yapar;

“Balak Gazi, daha Suruç muhasara halinde iken yüz elli kadar silâhşörünü çıkarmıştı. Bunu daha evvel görmüştük.” (Danışman, 1945a, s. 55).

“Biraz yukarıdaki yazımızı hatırlayanlar, bu seslerin Kurtboğa ile Ferhunde Sultana ait olduğunu anlayacaklardır.” (Danışman, 1945a, s. 86).

“Menbiç Kalesi önündeyiz.” (Danışman, 1945a, s. 200).

Bu kullanım, eserin kolay takip edilmesini sağlamaktadır.

2.1.2.3. Olay Örgüsü

Balak Gazi, haçlı ordularını Anadolu topraklarından atmak için çalışan bir komutandır. Eser, baştan sona kadar Balak Gazi etrafında şekillenir. Bu sebeple eserin vak’a birimi, Balak Gazi’nin Haçlı orduları ile yaptığı seferler olarak karşımıza çıkar. Bu birim şu şekilde açılabilir;

1098 yılı, İslam ülkelerinde Haçlı saldırıları görülmektedir. Behramoğlu Balak Bey, kendisine güvenen yiğit arkadaşları ile birleşerek dağlarda haçlı ordularına karşı koyar. Balak Bey ve arkadaşlarının sayısı bir süre sonra beş yüzü bulur. Bu durumu gören Balak Bey, hem Urfa Kontu Baudouin’i takip edebilmek hem de büyük işler yapmak için Suruç Kalesi’ni ele geçirir ve arkadaşları ile beraber bu kaleye yerleşir.

Balak Bey, Urfa Kontu Baudouin’e karşı güç toplamak için Türkmen beylerinden Balduk Bey’e birleşme teklif eder. Fakat Balduk Bey, Balak Bey’i küçük görür ve önemsemez. Çok geçmeden Kont Baudouin, Balduk Bey üzerine sefere çıkar. Bu durumu öğrenen Balduk Bey, Balak Bey’den yardım ister. Bu sırada Kont Baudouin, Balduk Bey’in kalesini kuşatır. Bunu gören Balak Bey, on kadar yiğit Türkü kale içerisine katar. Fakat Urfa Kontu Baudouin’in ordusu, Balduk Bey’in bütün inancını yerle bir etmiştir. Balduk Bey, Balak Bey’in en yakın arkadaşı olan Kurtboğa’nın bütün ısrarlarına rağmen, kaleyi Kont Baudouin’e teslim eder ve bu teslim karşılığında Urfa’da oturma izni alır. Balak Bey, bu durum karşısında Halep Hâkimi Melik Rıdvan’dan yardım ister. Melik Rıdvan, Balak Bey’in düşüncelerine hayran kalır. Ona yardım edeceğine dair söz verir ve ona “Gazi” unvanı verir.

Urfa Kontu Baudouin, Suruç Kalesi üzerine sefere çıkar. İki tarafın kuvvetleri birbirine denk değildir. Bunu bilen Kont Baudouin, teslim teklif eder fakat Balak Bey, bu teklifi reddeder. Bunun üzerine kuşatma başlar. Balak Bey ve ordusu, gece baskınları ile haçlıları uykusuz bırakırlar. Balak Gazi, bir gün kale içindikileri beş yüzer kişilik iki kabile halinde Telsuur Kalesi'ne geçirir. Suruç Kalesi ise, yıkık ve boş olarak Urfa Kontu Baudouin'in eline geçer.

Balak Gazi, Kont Baudouin'i yakalamak için yeni bir plan kurar ve kaleyi ona teslim etmek istediğini söyler. Bu haberi alan Kont Baudouin, derhal Telsuur Kalesi önüne gelir. Kontun yakın muhafızı Colbert, onu bir pusu ihtimalinden kurtarmak için ilk önce kaleye kendisi girer. Kont Baudouin'in kaleye gelmemesi Balak Gazi'nin planlarını alt üst eder. Günler sonra Büyük Selçuklu Hükümdarı Berkyaruk, Balak Gazi'yi yaptığı hareketten dolayı dinlemeden hapse atar. Aylardır hapis olan Balak Gazi, bir gün tünel kazmaya başlar. Bu sırada Kurtboğa da Balak Gazi'nin bulunduğu zindanı öğrenir ve bu zindana baskın yapar. Kurtboğa, Balak Gazi'nin bulunduğu mahzene inerken Balak Gazi tünelin sonuna ulaşır ve nehre atlar. Nehir kenarına inen Kurtboğa, Balak Gazi ile kavuşur. Balak Gazi, Selçuklu Hükümdarı Berkyaruk'a gider ve ona amaçlarını anlatır. Berkyaruk, Balak Gazi'nin suçsuzluğuna inanır.

1118 yılında Balak Gazi, Harput Kalesi hükümdarı olur. O zindanda iken Urfa Kontu Baudouin ölmüştür. Şimdiki Kudüs Kralı, Baudouin'in yeğeni İkinci Baudouin'dir. Balak Gazi, Kudüs Kralı Baudouin'den geçmişin intikamını almaya yemin eder.

Balak Gazi, 1123 yılında ordusu ile beraber Suriye'ye yürür. Orada amcası İlgazi'nin ordusu ile birleşir. Bu sırada Kudüs Kralı Baudouin ve Urfa Kontu Joselin'in orduları da Suriye önüne gelir. İki ordu karşılıklı 1112 yılının ağustos ayına kadar beklerler. Beklemekten sıkılan haçlı ordusu ikiye ayrılarak geri döner. İki ordunun ayrıldığını öğrenen Balak Gazi, Urfa Kontu Joselin üzerine sefere çıkar. Yakalanmak üzere olduğunu anlayan Joselin, üç bin kadar haçlıyı Balak Gazi ordularını oyalamak için geride bırakır. Balak Gazi ve ordusu, üç bin haçlının tamamını kılıçtan geçirir.

Balak Gazi, Urfa'yı bir süre kuşatır fakat haçlılara yardım gelmesi ihtimali sebebiyle kuşatmayı uzatmaz ve geri döner. Urfa Kontu Joselin, Balak Gazi'yi gafil avlamak ister ve ordu üzerine hücumla geçer. Bir köylü, bu hücumu Balak Gazi'ye haber verir. Balak Gazi, Joselin ve ordusunu bir batağa çeker ve arasında Kont Joselin'in de bulunduğu altmış şövalyeyi esir alır. Kudüs Kontu Baudouin, esir alınan Kont Joselin'i kurtarmak için Balak Gazi üzerine sefere çıkar. Balak Gazi, bu seferi öğrenir ve haçlılar sarhoşken onlar üzerine bir baskın yapar. Bu baskında, Kudüs Kontu Baudouin de esir edilir.

Komutanları esir edilen haçlı orduları, yavaş yavaş dağılmaya başlarlar. Balak Gazi, dağılan haçlı ordularını temizlemek için Antakya üzerine sefere çıkar. Kont Joselin ve Kont Baudouin, Balak Gazi seferde iken işçi Ermenilerle temasa geçerler ve kale içindeki bütün Türkleri kılıçtan geçirirler. Bu durumu öğrenen Türkmen beyleri, kaleyi kuşatırlar. Kale içinde sıkışan Kont Baudouin, Kont Joselin'i gizlice kaleden çıkarır. Kont Joselin, Suriye'den ordu toplar ve büyük bir haçlı ordusu ile Harput'a doğru yola çıkar.

Harput Kalesi'ndeki olayları öğrenen Balak Gazi, hızla kale önüne gelir. Kireç taşından oluşan duvarları eriterek içeri girer ve Kont Baudouin'i tekrar esir alarak zincire vurur. Joselin, Kont Baudouin'in esir alındığını Telbaşar önünde öğrenir. İntikam hırsı ile Telbaşar ile Halep arasındaki bütün köyleri yakar ve yağmalar.

Balak Gazi, Menbiç Valisi Hisan'ın Kont Joselin ile temasa geçtiğini öğrenir. Amcası Timurtaş'ı, Menbiç üzerine gönderir. Vali Hisan, Timurtaş ordusunu görünce teslim olur. Vali Hisan'ın kardeşi ise, yüz kadar asker ile iç kaleye kapanır ve Balak Gazi'ye isyan eder. Timurtaş, İsa Bey'in bulunduğu kaleyi sarar ve İsa Bey'e teslim teklif eder. İsa Bey, bu teklifi reddeder ve Kont Joselin'e bir mektup gönderir. Timurtaş, İsa Bey tarafından gönderilen elçiyi yakalar ve mektubu Balak Gazi'ye yollar. Balak Gazi, vakit kaybetmeden kale önüne gelir.

Joselin ordusu, Menbiç üzerine yola çıkar. Bu durumu öğrenen Balak Gazi, kuşatmayı bırakarak Joselin ordusuna pusu kurar. Balak Gazi, ordusunu iki kısma ayırarak Joselin ordusuna müthiş bir saldırı gerçekleştirir ve Joselin'in ordusunun yarısını yok eder.

Balak Gazi, tekrar Menbiç Kalesi'ni kuşatır. Kuşatmayı Kurtboğa'ya teslim ederek Şam Valisi Tuğtekin ile buluşmak için yola çıkar. Yolda İsa Bey'in üç adamı, Balak Gazi'ye saldırır. İsa Bey'in bu kadar ileri gittiğini gören Balak Gazi, onu hemen ele geçirmek için Menbiç'e geri döner.

Balak Gazi, kardeş kanı akıtmamak için kale etrafını mancınıklarla doldurur ve kurulan mancınıkları yakından görmek için kale önüne yaklaşır. Kale mazgalında saklanan İsa Bey, Balak Gazi'nin atış mesafesinde olduğunu görünce bir ok ile onu vurur. Balak Gazi aldığı yarımın etkisi ile ölür.

Yazar, görüldüğü üzere eserde Balak Gazi'nin yaptığı seferleri bir araya getirmiştir. Bu sebeple eserin olay örgüsünde tarihsel gerçeklik yoğunudur. Bunun yanında yazar, Balak Gazi'nin gençlik dönemlerini anlattığı ilk kısımlarda bir kurgu da oluşturmuştur. Eserin dörtte birini oluşturan bu kısımda gerçeklikten uzaklaşıldığı görülür fakat bu durum bir mecburiyetten kaynaklıdır. Çünkü tarih kitaplarına baktığımızda Balak Gazi'nin gençlik yıllarına dair bir bilgi göremeyiz. Bunun yanında eser, çizgisel zamana uygun olarak düzenlenmiştir. Eserdeki konu geçişleri ise uzun süreli zaman atlamaları ile sağlanmıştır. Bu durum yer yer olay örgüsünde kopukluğa neden olmaktadır. Bunun yanında yazar, ele aldığı malzemeyi Balak Gazi - Ferhunde Sultan ve Kurtboğa - İda arasında görülen beşeri aşklarla yoğurmuştur. Bu kurgular incelememizin “eserin tarihi gerçeklik ve roman gerçekliği bağlamında karşılaştırılması” başlığı altında ayrıntılı olarak ele alınacaktır. Eserde görülen kurgular etrafında tesadüf unsuruna da yer verilmiştir. Eserde Balak Gazi'nin haçlıların elinden kurtardığı kızın Melik Rıdvan'ın kızı olması ve Kurtboğa'nın yıllar önce kaçırılan İda ile bir seferde tekrar karşılaşması gibi tesadüfler de karşımıza çıkmaktadır.

2.1.2.4. Şahıs Kadrosu

Balak Gazi, kalabalık bir şahıs kadrosuna sahiptir. Eserin birinci kişisi, Balak Gazi'dir. Eser, onun etrafında şekillenmektedir. Eserdeki ikinci kişiler Kont Baudouin, İkinci Kont Baudouin, Colbert de Chartres, Kurtboğa, Halep Hâkimi Melik Rıdvan, Urfa Kontu Joselin ve Ferhunde Sultan'dır. Eserdeki üçüncü kişiler Samsad Hâkimi Balduk

Bey, Balak Gazi'nin amcaları Sakman, Timurtaş ve İlgazi, Selçuk Hükümdarı Berkyaruk, Kemah Kalesi Hâkimi Mengüçek, Bizans Valisi Teodoros Gavras, Birecik Senyörü Galeran de Puiset, Antakya Prensini Yeğeni Tancrede, Gerger Kalesi Prensi Ermeni Mihail, Ermeni işçiler, Şam Emiri Tuğtekin, Menbiç Valisi Hisan, Hisan'ın Kardeşi İsa, Kontes İda ve Maraş Kontu'dur.

2.1.2.4.1. Birinci Dereceden Kişiler

Balak Gazi:

Balak Gazi, bir Türkmen Beyi olan Behram'ın oğludur. Eserde yirmi – yirmi iki yaşlarında, yakışıklı ve zeki bir kişi olarak tarif edilmektedir; “Bütün gözler, bu genç ve atılgan, cesur delikanlıya dikilmişti. Şöyle böyle yirmi, yirmi iki yaşında bir çocuk.. Fakat duruşunda, zeki bakışlarında insanı gayrı ihtiyari titreten bir kuvvet vardı.” (Danışman, 1945a, s. 38).

Balak Gazi, neşeli bir karaktere sahiptir. O, oldukça hareketli birisidir; “Bir gün sonrasının ne olacağı belli olmayan, her dakikası ölüm tehlikeleri ile dolu olan bu genç ve yakışıklı delikanlı, şimdi şarkı söylüyordu. İçi içine sığmıyordu. Dünya ona toz pembe görünüyordu.” (Danışman, 1945a, s. 6).

Balak Gazi çok iyi ata binmekte ve usta şekilde kılıç kullanmaktadır. O, devrin en iyi kılıç kullanan kimselerindedir ve halk arasında bilek gücü ile anılmaktadır; “Kont Baudouin mücadeleyi merak ve takdirle takip ediyordu. Ömründe bu kadar cesur, atak ve delişmen bir delikanlı görmemişti. Kendi kendine, yanılıp da Balak Gazinin karşısına çıkmadığına memnun oldu.” (Danışman, 1945a, s. 54).

Balak Gazi'nin tek amacı, Anadolu topraklarına yerleşmiş olan haçlıları ülkeden kovmaktır. Bu amaç uğruna eserde yıllarca durmadan dinlenmeden çaba gösterir ve düşman kuvvetleri ile çarpışarak onları perişan eder; “Birinci Haçlı Ordularına yıllarca

kan kusturan Balak Gazi şimdi onların uykularını kaçırarak kadar kuvvetli ve korkunç bir hükümdar olmuştur!.” (Danışman, 1945a, s. 95).

Eserde ele alınan Balak Gazi, tarihi bir kişidir. Görüleceği üzere yazar, eserde onun hem kişilik hem de fiziki özelliklerine değinmiştir. Yazarın eserde tanıttığı Balak Gazi ile tarihi kaynaklarda görülen Balak Gazi arasında birtakım farklar vardır. Eserde Balak Gazi idealize edilmiştir. O, her anlamda güçlü bir Türk komutanıdır fakat onun tarihi şahsiyetine baktığımızda iyi bir yönetici değildir. Halk onun liderliğinden memnun olmadığı için Suruç Kalesi’ni Urfa Kontu Baudouin’e teslim eder. Eserdeki Balak Gazi hiç kimsenin hükmü altına girmezken tarihi gerçeklerde Balak Gazi’nin amcası İlgazi ordusunda yer aldığı görülmektedir (Alptekin, 1992, s. 402 - 403). Balak Gazi etrafında görülen bu farklılıklar yazarın onu olumlayarak okuyucu karşısına çıkardığını göstermektedir.

2.1.2.4.2. İkinci Dereceden Kişiler

Ferhunde Sultan:

Ferhunde Sultan, Halep Hâkimi Melik Rıdvan’ın kızıdır. O, on beş - on altı yaşlarında bir kızdır ve oldukça güzeldir. Siyah gözleri, uzun kirpikleri, büyüleyici bir bakışı vardır; “Kumral saçları yarı açık omuzlarından beline kadar darmadağın bir halde saçılmış, ipek bir tül omuzundan aşağıya sarkmış... Akşamın sarı rengi, oradaki ışığın ölgün pırıltılarına karışarak bu mütenasip vücutlu kızın billûr gibi lekesiz çehresinde, açık göğsünde oynuyor.” (Danışman, 1945a, s. 80).

Ferhunde Sultan, Balak Gazi’ye âşıktır. Balak Gazi için canını vermeye hazırdır. Onsuz geçirdiği her gün ıstırap çekmektedir. Balak Gazi, zindana atılınca onu kurtarmak için bir Türk yiğidi kılığına girer ve dağlarda onu aramaya çıkar. Ferhunde Sultan, eser boyunca Balak Gazi’ye olan sevgisini korur ve bütün hareketlerini bu aşk uğruna atar.

Görüldüğü üzere yazar Ferhunde Sultan'ın fiziki tasvirini yapmıştır. Eserde ele alınan Ferhunde Sultan gerçek bir kişidir. Fakat tarihi kaynaklara baktığımızda onun hakkında bir bilgi bulamayız. Bu sebeple eserde ele alınan Ferhunde Sultan'ın tarihi şahsiyeti hakkında karşılaştırma yapılamamaktadır.

Kurtboğa:

Balak Bey'in en yakın arkadaşıdır. Balak Bey'in komutasında savaşan devletine ve milletine bağlı bir kişidir. O da Balak Bey gibi, Türk devletinin bütünlüğünü korumak ve ülkeyi yağma eden haçlılardan intikam almak amacındadır.

Kurtboğa, genç, ateşli ve cesur bir delikanlıdır. Haçlı birliklerinin mağlup olacağına yürekten inanmaktadır. Bu inancını kimi zaman ordudaki arkadaşlarına, kimi zaman da elçi olarak gittiği Türkmen beylerine açıklar ve onları cesaretlendirmeye çalışır; “Kalenizde sizin için, memleket için canını feda etmeye hazır, sekiz yüz kişilik bir kuvvetiniz var. Dışarıda ise bir o kadar dostunuz da Balak Beyin emrinde size yardıma hazır... Şu, şarabın verdiği şüursuzlukla ne yaptığını bilmeden saldıran sürüden mi korkuyorsunuz? Haydi canım sizde... Biraz cesaret Balduk Bey...” (Danışman, 1945a, s. 33).

Kurtboğa, kumandan olarak da başarılı bir kimsedir. Balak Gazi'nin zindanda geçirdiği yıllarda Türk ordusuna baş olur, orduyu düzgün ve ideal bir biçimde yönetir. Bu sayede çeşitli zaferler elde eder.

Eserde Kurtboğa'nın fiziki tasviri yapılmamıştır. Onun kişilik özellikleri ön plandadır. Bunun yanında Kurtboğa gerçek bir kişidir. Coşkun Alptekin onun Selçuklu devrinde yaşamış bir komutan olduğunu söyler (Alptekin, 1992, s. 402 – 403). Fakat bu bilgi dışında bir veri bulunmamaktadır. Bu sebeple eserde ele alınan Kurtboğa'nın tarihi şahsiyetinin karşılaştırılması yapılamaz.

Kont Baudouin, İkinci Kont Baudouin ve Kont Joselin:

Haçlı ordularının komutanlarıdır. Üç komutanın da tek amacı, Anadolu topraklarını ele geçirmektir. Bu amaç uğruna sürekli olarak hareket halindedirler. Anadolu'da birçok bölgeye seferler düzenlerler. Fakat genel olarak haçlı komutanları planlı hareket etmemektedirler. Anlık heveslerle hücumlar gerçekleştirirler. Eserde sık sık Balak Gazi ile karşı karşıya gelirler ve Balak Gazi ordusuna mağlup olurlar.

Bu üç komutanın ordularında, acıma duygusu yoktur. Onlar gündüzleri kılıç sallamakta, ele geçirdikleri esirlere işkence etmekte ve geçtikleri bölgeleri ateşe vermektedirler. Bunun yanında gece vakti, orduların eğlence zamanlarıdır. Ordular hemen hemen her gece şişelerce şarap içmekte, raks eden güzel kızları izlemekte ve hiçbir şey düşünmeden eğlenmektedir. Üç komutan da orduların akşam sefalarına izin verir, hatta daha fazla eğlenmeleri için onları teşvik ederler; “Şövalye dedi, gidiniz şu bizim aziz haçlılarımıza haber veriniz ki neş’elerinden dolayı çok memnunum. Bu gece sabaha kadar eğlenebilmeleri için ne kadar şarap lâzımsa kendilerine verileceğini söyleyiniz.” (Danışman, 1945a, s. 14).

Eserde görülen yukarıdaki haçlı komutanlarının hiçbirinin fiziki özellikleri verilmemiştir. Yazar, eserde bu komutanların kişilik özelliklerini ön plana almış ve onları Türklere yaptıkları işkenceler bağlamında da eleştirmiştir. Bunun yanında söz konusu üç komutan da gerçek bir kişidir ve onların kişilik özellikleri tarihi gerçeklerle örtüşmektedir.

Colbert de Chartres:

Kont Baudouin’in en yakın adamı ve en iyi silahşorudur. Bir kılıç ustasıdır. Onun kılıç kullanmaktaki mahareti, birinci düşmanı olan Kurtboğa tarafından dahi takdir edilmektedir. Colbert de Chartres, aynı zamanda zeki bir adamdır ve canı gönülden haçlı ordularına bağlıdır. Öyle ki onun zekâsı, Kont Baudouin’i pusudan kurtarır ve Balak Gazi’nin aylarca uğraştığı planı mahveder.

Görüldüğü üzere yazar Colbert de Chartres'in fiziki özelliğinden ziyade kişilik özellikleri üzerinde durmuş ve Türkler için tehdit oluşturan bir kişi olduğunu vurgulamıştır. Balak Gazi için Kurtboğa ne ise Kont Baudouin için Colbert de Chartres odur. Bu durum eserde taraflar arası çatışmayı güçlendirir. Bunun yanında ele alınan kaynaklarda Colbert de Chartres'in ismi görülmemektedir. Bu bakımdan Colbert de Chartres çalışmamızda kurmaca bir kişi olarak karşımıza çıkar.

Halep Hâkimi Melik Rıdvan:

Halep Hâkimi Melik Rıdvan bir Türk komutanıdır. Güçlü ve iyi bir kişidir. Eserde Balak Gazi'ye en büyük desteği o verir. Ona hem manevi hem de askeri destek sağlar. Bunun yanında Balak Gazi'ye "Gazi" unvanını veren kişi de yine odur; "Sana artık Balak Gazi diyeceğim. Tek başına, elinde kaleler ve ordular bulunan Müslüman emirleri ne yapacaklarını düşünüp dururken Haçlılara karşı harp ilân eden ve onları yer yer bozguna uğratan bir kahramana İslâm an'anelerine göre ancak (Gazi) denir." (Danışman, 1945a, s. 41)

Eserde Halep Hâkimi Melik Rıdvan'ın fiziki özellikleri verilmemiştir. Yazar onu daha çok Balak Gazi'nin destekçisi ve Ferhunde Sultan'ın babası rolü ile karşımıza çıkarır. Bunun yanında Melik Rıdvan gerçek bir kişidir fakat tarihi kaynaklarda da onun özelliklerine dair ayrıntılı bilgi bulunmaz. Bu sebeple Melik Rıdvan'ın eserdeki şahsiyeti ile tarihi şahsiyeti karşılaştırılamamaktadır.

2.1.2.5. Eserin Tarihi Gerçeklik ve Roman Gerçekliği Bağlamında Karşılaştırılması

Balak Gazi, Selçuklu Devleti döneminde Anadolu'da yaşamış bir kumandandır. Eserin büyük bir bölümü onun fetihlerinden oluşmaktadır. Bu olayların birçoğu eserde tarihi gerçekliğe uygun olarak ele alınmıştır. Bu bakımdan eser, "tarihi gerçekliği muhafaza eden romanlar" başlığı altında değerlendirilmeye uygundur. Bunun yanında eserde, tarihi gerçekliğe eklemeler ve yazar tarafından ele alınan bir kurgu olaylar silsilesi de bulunmaktadır. Eserin bu üç yapılanması, burada değerlendirilecektir.

Eserde karşımıza çıkan ilk tarihi gerçek, Kemah Hükümdarı Mengücek'in ve Trabzon Rum İmparatoru Gavras'ın mağlup edilmesidir. Bu olay, eserde şu şekilde anlatılır; 1118 yılında Balak Gazi, Harput Kalesini ele geçirir. Bu süre zarfında Urfa Kontu Baudouin vefat etmiş, onun yerine Kont Joselin geçmiştir. Kudüs ordularının başında ise, Kont Baudouin'in yeğeni II. Kont Baudouin bulunmaktadır. Balak Gazi, geçmiş günlerin intikamını II. Kont Baudouin'den almaya yemin eder ve Kemah Kalesi üzerine sefere çıkar. Balak Gazi'nin yola çıktığını öğrenen Kemah Kalesi Hükümdarı Mengücek, Trabzon Rum Hükümeti'nin orduları ile birleşmek üzere yola çıkar. İki gün sonra Mengücek'in ordusu ve Trabzon Rum ordusu birleşir ve birlikte Kemah Kalesi'ne doğru ilerler. Bu ordu, çok geçmeden Balak Gazi orduları ile karşılaşır. Uzun bir çarpışmadan sonra Balak Gazi galip gelir ve Rum orduları kumandanı Gavras'ı, karısı ile kızını, Mengücek'i ve çeşitli Bizans kumandanlarını esir alır (Danışman, 1945a, s. 104 – 106). Bu anlatı, Coşkun Alptekin'in verdiği bilgilerle örtüşmektedir;

Belek, Mengüçükoğlu'nu cezalandırmak maksadıyla Kemah ve Erzincan bölgesini istilâya başladı (1120). Mengüçükoğlu Belek'e karşı mukavemet edemeyeceğini anladığından komşusu Trabzon Dükü Konstantin Gabras'tan yardım istedi. Ancak bu birleşik kuvvetler Belek tarafından Bayburt yakınlarında ağır bir bozguna uğratıldı. Esir düşen Konstantin Gabras 30.000 dinar fidye karşılığında serbest bırakıldı. (Alptekin, 1992, s. 402 - 403)

Eserde ele alınan bir diğer tarihi gerçek, Kont Joselin'in esir edilmesidir. Bu olay, eserde şu şekilde anlatılır; Balak Gazi, 1122 yılında amcası İlgazi ile Suriye'de buluşur. İlgazi, Urfa Kontu Joselin ve Kudüs Kontu II. Baudouin'in ordularını birleştirerek üstlerine doğru gelmekte olduğunu dile getirir. Balak Gazi, intikam ateşi ile yanar ve derhal bir harp planı kurar. Çok geçmeden iki kontun orduları, İlgazi'nin sarayını kuşatırlar. Fakat Balak Gazi'nin hücum planını öğrenmeden harekete geçmek istemezler. Bu sebeple iki ordu, karşılıklı ağustos ayına kadar bekler. Bu bekleyiş, haçlı ordularını yormuştur. Bu yüzden haçlı orduları kuşatmayı kaldırarak geri dönerler. Urfa Kontu Joselin ve Kont Baudouin yolda ayrılırlar. İki ordunun bölündüğünü işiten Balak Gazi, Urfa Kontu Joselin'i takibe başlar. Balak Gazi'nin yetişmek üzere olduğunu gören Joselin, Balak Gazi ordusunu oyalamak için üç bin askeri geride bırakır. Balak Gazi ve ordusu, üç bin kişilik ordunun tamamını kılıçtan geçirir. Daha sonra Balak Gazi, Urfa Kalesi'ni on gün boyunca kuşatır fakat kaleye bir yardım gelmesi ihtimaline karşı

kuşatmayı uzatmaz ve Harput Kalesine doğru yola çıkar (Danışman, 1945a, s. 111 – 119). Urfa Kontu Joselin, Balak Gazi'yi gafil avlamak için onların peşine düşer. Bu sırada bir köylü, Joselin'in yola çıktığını Balak Gazi'ye iletir. Balak Gazi, Joselin ordularına pusu kurar ve onları bir bataklığın içine çeker. Haçlı ordusunun tamamı bataklığa saplanır. Bu kişilerin arasında Urfa Kontu Joselin de vardır. Balak Gazi, Joselin'i ve altmış kadar şövalyeyi esir alarak Harput Kalesi'ne geçer ve esirleri zindana atar (Danışman, 1945a, s. 120 – 126). Bu olay tarihi kaynaklarla örtüşmektedir;

Belek, amcası İlgazi ile 1122 yılında Suriye seferine katıldı ve Haçlılar'ın elindeki Zerdenâ Kalesi'ni muhasara etti. İlgazi'nin bu sefer sırasında hastalanmasıyla Haçlılar'a karşı devam eden savaşların idaresini üzerine alan Belek, 13 Eylül 1122'de Urfa Kontu Joselin de Courtenay ile Birecik Senyörü Galéran du Puiset'i Serûc yakınlarında mağlûp ve esir etti. (Alptekin, 1992, s. 402 – 403)

Eserde karşımıza çıkan bir diğer tarihi gerçek, Gerger Kalesi'nin fethedilmesidir. Bu olay, şu şekilde anlatılır; Eserde Balak Gazi'nin amcası İlgazi hastalanır. Hastalığı ağırlaşmaktadır. İlgazi, bu sebeple yeğeni Balak Gazi ile görüşür ve ona sahibi olduğu Mardin'i ve ordularını bırakır. Balak Gazi, sahip olduğu yeni ordu ile 1122 yılında Gerger Kalesi'ne sefere çıkar. Balak Gazi, bir haftalık bir kuşatmadan sonra Gerger Kalesini fetheder. Bu sırada Kont Baudouin, Gerger Kalesi üzerine yola çıkar ve Balak Gazi'yi yakalamak ister. Fakat Balak Gazi bu hareketi öğrenir. Kont Baudouin ordularına pusu kurar ve kontu esir alır (Danışman, 1945a, s. 126 – 136). Bu anlatı, tarihi kaynaklarla örtüşmektedir;

Belek 1123 yılında Gerger'i muhasara etti. Gerger'in idaresini elinde tutan Ermeni Mikhail Haçlı liderlerinden yardım istedi. Kudüs kralı yapılan yardım çağrısına uyarak Tel Bâşir'den hareketle Gerger'e doğru ilerlerken Fırat'ın batı kıyısında Turuş mevkiinde ansızın Belek ile karşılaştı. 18 Nisan 1123'te yapılan savaşı Türkler kazandı ve Kudüs Kralı Baudouin esir alındı. (Alptekin, 1992, Danışman, 1945a, s. 402 – 403)

Eserde ele alınan bir diğer tarihi gerçek, Kont Baudouin'in Harput Kalesini ele geçirmesi, akabinde Balak Gazi'nin onu tekrar esir almasıdır. Bu olay eserde şu şekilde verilmektedir; Balak Gazi, başsız kalan haçlıları ülkeden atmak için vakit kaybetmeden Antakya üzerine yürür. Bu sırada Harput Kalesi'nde esir olan Kont Baudouin ve Kont Joselin, kurtulmak için kalede çalışan bir Ermeni işçi ile temasa geçer. Bu Ermeni işçi,

üç yüz arkadaşını toplayarak Harput Kalesi'ne gelir. İşçiler, kale kumandanından ücretlerinin arttırılmasını talep ederler. Kale kumandanı bu grev karşısında işçileri kaleden kovmak ister ve kale kapılarını açar. Bu esnada Ermeniler, sakladıkları palalar ve hançerleri çıkararak içeriye saldırırlar ve bütün Türkleri işkenceler içinde öldürürler. Daha sonra Kont Baudouin ve Kont Joselin'i serbest bırakırlar. Bu olay, kısa sürede çevreye yayılır. Çevrede bulunan Türkmen Beyleri, orduları ile gelerek kaleyi kuşatırlar. Kont Baudouin ve Kont Joselin, bu olay üzerine kale içinde sıkışırlar. Kont Baudouin, yardım alabilmek için Kont Joselin'i gizlice kaleden çıkarır. Kont Joselin, Suriye'de bulunan bütün haçlıları bir araya toplamaya başlar (Danışman, 1945a, s. 136 – 149). Harput Kalesi'ndeki olayları öğrenen Balak Gazi, vakit kaybetmeden kale önüne gelir ve Kont Baudouin'e teslim teklif eder. Fakat Kont Baudouin, Kont Joselin'in ordusu gelene kadar savunma yapmaya karar vermiştir. Bu sebeple teklifi reddeder. Bunun üzerine Balak Gazi, kale etrafında oldukça büyük ateşler yakar ve kireç taşından yapılmış olan kalenin duvarlarını eriterek kale içine hücum eder. Bu sırada Kont Baudouin, kalenin bir burcuna saklanmıştır. Balak Gazi, bu burcu kuşatır ve Kont Baudouin'i teslim etmeye ikna eder. Teslim olan Kont Baudouin'i zincire vurur. Kont Joselin, bu haberi Telbaşar yakınlarında öğrenir. Hiddetten gözü dönen Joselin, Telbaşar etrafındaki bütün köyleri ve kasabaları yağma eder (Danışman, 1945a, s. 149 – 160).

Eserde yukarıdaki şekilde ele alınan anlatı, Işın Demirkent'in *Haçlı Seferleri* adlı eserinin 76 – 77. sayfalarında verdiği bilgilerle örtüşmektedir.

Eserde ele alınan bir diğer tarihi gerçek, Türkmen Beylerinden İsa Bey'in Balak Gazi'ye isyan etmesi ve bu isyanda Balak Gazi'nin ölmesidir. Bu olay, eserde şu şekilde anlatılmaktadır; Türkmen Beylerinden Menbiç Valisi Hisan, Kont Joselin ile temasa geçmektedir. Bu durumu haber alan Balak Gazi, amcası Timurtaş'ı Menbiç'e gönderir. Timurtaş, Menbiç Kalesi'ni kuşatır. Vali Hisan, Timurtaş ordularının miktarından korkar ve teslim olmaya karar verir. Hisan'ın kardeşi İsa ise, kindar ve hırslı bir kişiliktir. İsa Bey, abisini savunmaya ikna etmeye çalışır fakat başaramaz. Hisan, Timurtaş'a teslim olur. İsa Bey ise, iç kaleye saklanır ve Balak Gazi'ye isyan eder. Timurtaş, İsa Bey'e teslim teklif eder fakat İsa Bey, bu teklifi reddeder. Bunun üzerine Timurtaş, İsa Bey'in bulunduğu iç kaleyi kuşatır. İsa Bey, bir gün Kont Joselin'e

mektup gönderir ve ondan yardım ister. Timurtaş bu mektubu ele geçirir ve Balak Gazi'ye gönderir. Balak Gazi, hemen Menbiç'e gelir (Danışman, 1945a, s. 168 – 174). Kuşatma devam ederken Kont Joselin'in orduları Menbiç'e yaklaşmaktadır. Bu durumu haber alan Balak Gazi, kuşatmayı kaldırarak Kont Joselin orduları üzerine gider ve onlara bir pusu kurar. Ordusunu ikiye ayırarak, düşman kuvvetlerinin yarısından fazlasını yok eder. Balak Gazi, daha sonra tekrar Menbiç'e geçer ve İsa Bey'in bulunduğu kaleyi kuşatır. Bir süre sonra bu kuşatmayı Kurtboğa'ya teslim ederek Halep'e doğru yola çıkar (Danışman, 1945a, s. 174 – 180). Yol üzerinde üç kişi, Balak Gazi'ye saldırır. Balak Gazi, bu kişileri mağlup eder ve onların İsa Bey'in adamları olduğunu öğrenir. Balak Gazi, arkasında bu kadar tehlikeli bir adam bırakmak istemez ve Menbiç'e geri döner. Menbiç'e ulaşan Balak Gazi, iç kalenin etrafına mancınıklar kurar ve mancınıkları kontrol etmek için iç kalenin yakınına gelir. Bu sırada kale içinde olan İsa Bey, Balak Gazi'nin ok menziline geldiğine görür ve onu göğsünden yaralar. Balak Gazi, aldığı yaranın etkisi ile yere yıkılır ve ölür (Danışman, 1945a, s. 180 – 202).

Eserde yukarıdaki şekilde ele alınan anlatı, Coşkun Alptekin'in TDV İslam Ansiklopedi için hazırladığı *Belek b. Behrâm* adlı maddede verdiği bilgilerle örtüşmektedir.

Balak Gazi adlı eserde, tarihi gerçekliğe eklemeler de görülmektedir. Eserde karşımıza çıkan ilk ekleme Balak Gazi'nin Suruç Kalesi'ni ele geçirmesidir. Eserde Balak Gazi ve arkadaşlarının sayısı beş yüz kişiyi bulur. Balak Gazi, bu durum karşısında hem kendilerine bir mekân elde etmek hem de Urfa Kontu Baudouin'e yakın olmak için bir gece yarısı Suruç Kalesi'ne baskın düzenler ve kısa bir mücadele sonucunda bu kaleyi ele geçirir (Danışman, 1945a, s. 15 – 18). Eserde bu şekilde ele alınan anlatı, tarihi kaynaklarla bazı farklar taşımaktadır. Tarihi kaynaklarda, Balak Gazi ve Suruç Kalesi ilişkisi şu şekilde verilir;

“Selçuklu Sultanı Melikşah'ın ölümünden (1092) sonra, saltanat iddiasında bulunan kardeşi Suriye Meliki Tâcüddevle Tutuş Urfa Emîri Bozan'ı öldürterek Serûc'u (Surûc) Sökmen b. Artuk'a, iktâ etmiş, o da burayı yeğeni Belek'e vermişti.” (Alptekin, 1992, s. 402 – 403).

Görüldüğü üzere tarihi kaynaklar, bu kalenin amcası tarafından Balak Gazi'ye verildiğini söylemektedir. Eserdeki bu farklılık, Balak Gazi'nin kahramanlığını ön plana çıkarmak için yapılmıştır.

Eserde görülen bir diğer ekleme, Urfa Kontu Baudouin'in Samsad Kalesi'ne sefer düzenlemesidir. Bu olay, eserde şu şekilde anlatılır; Eserde Suruç Kalesini ele geçiren Balak Gazi, Türkmen beylerinden Balduk Bey'e birleşme teklif eder. Fakat Balduk Bey, henüz yirmili yaşlarda olan Balak Gazi'yi ciddiye almaz ve bu teklifi reddeder. Urfa Kontu Baudouin, bu olayın üzerinden çok geçmeden Balduk Bey üzerine sefere çıkar. Kont Baudouin'in üzerine doğru yola çıktığını öğrenen Balduk Bey, Balak Gazi'den yardım ister. Balak Gazi, hiç düşünmeden Balduk Bey'in bulunduğu Samsad Kalesi önüne gelir fakat Kont Baudouin bu sırada Samsad Kalesi'ni sarmıştır. Bu durumu gören Balak Gazi, bir gece haçlı ordularına saldırır ve kargaşadan faydalanarak yakın adamı Kurtboğa idaresinde dokuz kişiyi kaleye katar. Kurtboğa, Balduk Bey'e cesaret verir ve onu kaleyi savunmaya ikna etmeye çalışır fakat Balduk Bey, haçlı ordularının miktarından korkmuş ve ümidi kırılmıştır. Bu sebeple Kont Baudouin ile anlaşarak ona kaleyi teslim eder ve Urfa'da oturmaya izin alır (Danışman, 1945a, s. 18 – 35). Eserde bu şekilde ele alınan Balduk Bey'in Samsad Kalesi'ni Urfa Kontu Baudouin'e teslim etmesi, ele alınan tarihi kaynaklarda bulunmamaktadır. Bu ekleme, Balak Gazi'nin ileri görüşlülüğünü ve cesaretini ön plana çıkarmaktadır.

Eserde karşımıza çıkan bir diğer ekleme, Melik Rıdvan ile Balak Gazi'nin görüşmesidir. Eserde Balak Gazi, Halep'e geçer ve Halep Hükümdarı Melik Rıdvan ile görüşür. Ona amaçlarını ve fikirlerini anlatır. Melik Rıdvan, Balak Gazi'nin düşüncelerinden etkilenir ve ona yardım sözü verir (Danışman, 1945a, s. 35 – 42). Haçlı ordularına karşı Balak Gazi ve Halep Hükümdarı Melik Rıdvan'ın mücadele verdiği tarihi kaynaklarda yazmaktadır fakat bu görüşme, ele alınan belgelerde bulunamamıştır.

Eserde görülen bir diğer ekleme, Kont Baudouin'in Suruç Kalesi üzerine sefere çıkmasıdır. Bu olay, şu şekilde anlatılır; Urfa Kontu Baudouin, Suruç Kalesi'ne sefere çıkar ve kaleyi büyük bir birlik ile kuşatır. Suruç Kalesi sağlam bir yapıdır. Bu kalenin saldırı ile alınması zordur. Bu durumu gören Kont Baudouin, Balak Gazi'ye teslim

teklif eder fakat Balak Gazi bu teklifi kesin bir dille reddeder. Suruç Kalesi'ni almaya niyetli olan Kont Baudouin, kalenin kuşatmasına devam etmeye karar verir. Kale içinde sıkışan Balak Gazi, hareketsiz kalmaktan hoşlanmaz ve geceleri haçlılara ani baskınlar yapar. Bu gece baskınları, haçlı ordusunu yorgun ve uykusuz bir hale getirir. Bir gece Balak Gazi, kaleden yüz elli atlıyı çıkarır. Yüz elli atlı, haçlı ordularını geçerek gözden kaybolur. Bu atlılar, Telsuur Kalesi'ne giderler ve kalenin yerleşmek için uygunluğunu ölçerler. Kalenin yıpranmış yerlerini tamir ederler. Balak Gazi, kale hazır olunca Suruç Kalesi içinde bulunan halkı beş yüzer kişilik iki kabile halinde dışarıya çıkarır ve onları koruyarak Telsuur Kalesi'ne götürür. Kont Baudouin, bu hareket üzerine harap ve boş bir kaleye sahip olur (Danışman, 1945a, s. 42 – 55). Balak Gazi ve ordusunun Suruç Kalesi'nden bu şekilde ayrılışı, tarihi kaynaklarda farklı verilmektedir;

Haçlılar Antakya'yı ele geçirdikten sonra bu şehri kurtarmaya gelen Kürboğa kumandasındaki Büyük Selçuklu ordusunda da görev alan Belek, kendi idaresinden memnun olmayan Serûc halkının şehri Urfa Kontu I. Baudouin'e teslim etmesiyle buradaki hâkimiyetini kaybetti (1098). (Alptekin, 1992, s. 402 - 403)

Yazarın bu tür bir değişiklik yapması, yine Balak Gazi'nin yaptığı kahramanlıkları öne çıkarmak içindir.

Eserde görülen bir diğer ekleme, Balak Gazi'nin Kont Baudouin'e pusu kurmasıdır. Bu olay, şu şekilde anlatılır; Telsuur Kalesi'ne yerleşen Balak Gazi, Kont Baudouin'e bir mektup yollar ve onun üstünlüğünü kabul eder. Çok geçmeden bir mektup daha yollayarak Telsuur Kalesi'ni ona teslim etmek istediğini dile getirir. Balak Gazi'yi mağlup ettiğini düşünen Kont Baudouin, vakit kaybetmeden Telsuur Kalesi'ne gelir ve kale içine girerek anahtarları teslim almak ister. Kont Baudouin'in en yakın adamı Senyör Colbert ise, bu durumdan şüphelenir ve kaleye önce kendisi girmek ister. Senyör Colbert'in bu şüphesi, Kont Baudouin'i endişelendirir ve Kont Baudouin, onun teklifini kabul eder. Senyör Colbert, yirmi kişilik bir kabile ile Telsuur Kalesi'ne girer. Bu durum Balak Gazi'nin planlarını suya düşürür. Aslında Kont Baudouin'i esir almak isteyen Balak Gazi, mecburen Senyör Colbert ve adamlarını esir alır. Bu sırada Balak Gazi'nin kaleyi Kont Baudouin'e teslim edeceği haberi dört bir yanda duyulur. Bu haberi duyan Selçuklu Hükümdarı Berkyaruk, Balak Gazi'yi hapsedirir. Balak Gazi, hapsedildiği

kalede aylar geçirir. Bir gün Kurtboğa, onun hapsedildiği kalenin yerini öğrenir ve kaleye hücum ederek Balak Gazi'nin hapsedildiği kuyuyu bulur. Bu esnada Balak Gazi bir tünel kazarak dışarıya ulaşmıştır. Kurtboğa, Balak Gazi'ye seslenir fakat Balak Gazi onu tanımaz ve nehre atlar. Kurtboğa, nehrin sonuna inerek Balak Gazi'yi bulur. Balak Gazi, Kurtboğa ile birlikte Selçuklu Hükümdarı Berkyaruk'un huzuruna giderek ona emellerini ve düşüncelerini anlatır. Berkyaruk, onun suçsuzluğuna inanır (Danışman, 1945a, s. 57 – 95). Ele alınan tarihi kaynaklarda Telsuur Kalesi'ne ait bu olaylar ve Balak Gazi'nin hapsedilmesi geçmemektedir.

Yazar, eserde birtakım kurgu olaylara da yer vermiştir. Eserde karşımıza çıkan ilk kurgu, Balak Gazi ve Ferhunde Sultan etrafında örülmüştür. Bu olay eserde şu şekilde ele alınır; Balak Gazi, bir gün bir kafileyi takip eden on beş haçlı görür. Balak Gazi, bu haçlıların önüne çıkarak onlarla dövüşmeye başlar ve şövalye reisini öldürür. Balak Gazi'nin bilek gücünü gören süvariler, kafileyi bırakarak kaçarlar. Haçlılardan kurtulan kabile, yollarına devam eder. Balak Gazi, bu esnada kabile içinde bulunan bir kız görür. Bu kız oldukça güzeldir. Balak Gazi, kızın hayali ile baş başa kalır (Danışman, 1945a, s. 3- 9). Balak Gazi, Ferhunde Sultan adlı bu kızını Melik Rıdvan'ın sarayında tekrar görür ve onunla konuşur. Ferhunde Sultan da Balak Gazi'yi sevmektedir. Bu sebeple iki âşık birbirini beklemeye söz verirler. Balak Gazi, Kral Baudouin'i esir aldıktan sonra tekrar Halep'e geçer ve Ferhunde Sultan ile evlenir (Danışman, 1945a, s. 161 – 168).

Eserde görülen ikinci kurgu, Kurtboğa ve İda arasında kurulmuştur. İda, Trabzon Rum İmparatorluğu Hükümdarı Gavras'ın karısıdır ve oldukça güzel bir kadındır. Kurtboğa, İda ile bir haçlı saldırısında karşılaşır. İda, bu saldırıda yaralanır. Kurtboğa, onu alarak tedavi eder. Fakat bir gün haçlılar, İda'yı kaçırlar (Danışman, 1945a, s. 103). Balak Gazi, Trabzon Rum İmparatorunu mağlup edince Gavras, Kontes İda'yı ona elçi olarak gönderir. Bu sayede İda ile Kurtboğa tekrar karşılaşır. Kurtboğa, Gavras'ın İda'yı zorla yanında tuttuğunu öğrenir ve onu kendi yanına alır (Danışman, 1945a, s. 107 – 110).

Görüldüğü üzere eserde ele alınan olay örgüsünün büyük çoğunluğu tarihi gerçekliğe bağlı kalınarak anlatılmıştır. Yazar, Kemah Hükümdarı Mengücek'in ve Trabzon Rum İmparatoru Gavras'ın mağlup edilmesinde, Kont Joselin'in esir alınmasında, Gerger

Kalesi'nin fethinde, Kont Baudouin'in esir alınmasında, onun Harput Kalesi'ni ele geçirmesinde, İsa Bey'in isyanında ve Balak Gazi'nin vefatında tarihi gerçekliği korumuştur. Eserde Suruç Kalesi'nin fethinde, Urfa Kontu Baudouin'in Samsad Kalesi'ne sefer düzenlemesinde, Melik Rıdvan ile Balak Gazi'nin görüşmesinde, Urfa Kontu Baudouin'in Suruç Kalesi üzerine sefere çıkmasında ve Balak Gazi'nin Kont Baudouin'e pusu kurmasında tarihi gerçekliğe birtakım eklemeler de yapılmıştır. Ele alınan bu eklemelerin amacı, genel olarak bir Türk mücahidini ön plana çıkarmaktır. Bunun yanında eserde, Balak Gazi – Ferhunde Sultan ve Kurtboğa – İda arasında iki aşk hikâyesi de görülmektedir. Yazar kurguladığı bu aşklar çerçevesinde hem eserin anlatısını genişletmiş hem de eserde romantik bir hava yaratmıştır.

2.1.2.6. Zaman

Eser, 1098 yılında başlamaktadır. Yazar bu tarihi, eserin başında belirtir; “1098 yılı, Şarkın, İslam ülkelerinin Haçlı çizmeleri ile çiğnendiği meşum yıllardandır.” (Danışman, 1945a, s. 12). Eser 1124 yılının mayıs ayında Balak Gazi'nin ölümü ile son bulmaktadır; “İslâm dünyasının büyük mücahidi, Haçlı sürülerinin amansız düşmanı Balak Gazi, Hakkın rahmetine kavuşmuştu!...” (Danışman, 1945a, s. 203). Buna göre eserin vak'a zamanı, yirmi bir yıllık bir zaman dilimi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Eserin anlatma zamanı, vak'a zamanıyla örtüşmektedir. Yazar, eseri genel olarak sonradan aktarma yöntemi ile şekillendirmiştir. Bunun yanında kimi zaman da anında aktarma yöntemini kullanır;

Vakit sabaha yakın ise de daha güneşin ışıklarından haber yoktur. Fakat batmak üzere olan koyu sarı renkli ayın donuk ve esrarlı ışıkları derenin bulanık sularında sallanıyor.

Ormandaki gölgeler gittikçe koyulaşiyor ve bu, insanın içini ürperten tabiat görünüşünün tam ortasında bir alay süvarinin çatışmış kaşları seziliyor!...

Yüz, yüz yirmi kadar asil at, sırtlarında taşıdıkları tertemiz insanların içinde dalgalanan hislere ortak imişler gibi başlarını göğüsleri üzerinde havaya kaldırarak, küçük ve zarif kulaklarını bükerek, tam ortadaki süvarinin büyük yemini dinliyorlar sanki... (Danışman, 1945a, s. 3 - 4)

Eserde kronolojik bir zaman çizgisi takip edilmiştir. Yazar, bu zaman çizgisini daha çok net tarihler vererek sağlamıştır. Eserde kullanılan kesin tarihlerden birkaçı şu şekildedir; 1098 yılı (Danışman, 1945a, s. 12), 1118 senesi (Danışman, 1945a, s. 95), 1122 senesinin yaz ayları (Danışman, 1945a, s. 111), 1122 yılının ağustos ayı sonları (Danışman, 1945a, s. 115), 13 Eylül 1122 yılı sabahı (Danışman, 1945a, s. 123), 1123 senesinin 18 Nisan'ı (Danışman, 1945a, s. 135), 16 Eylül 1123 (Danışman, 1945a, s. 157).

Eserde “gece vakti” ön plandadır. Yazar, önemli olayları genellikle bu vakitlerde gerçekleştirmektedir. Örneğin eserde Balak Bey, bir gece yarısı on Türk yiğidini Samsad Kalesi'ne katar ve yine bir gece yarısı hapsedildiği kaleden kaçar. Urfa Kontu Joselin, bir gece yarısı Harput Kalesi'nden çıkar ve Suriye'de büyük bir haçlı birliği kurar. İslâm orduları genellikle gece yarısı haçlı ordularına saldırırlar. Eserde geceye ait kullanılan ifadelerden birkaçı şu şekildedir;

“Gece yarısına doğru beş yüz atlı birden harekete geçti.” (Danışman, 1945a, s. 17).

“Gece yarısına doğru kalenin cenup tarafından müthiş bir çığlık koptu. Haçlılar hiç ummadıkları bir hücum karşısında kalmışlardı.” (Danışman, 1945a, s. 28).

“Gece yarısına doğru kalenin içinde binlerce meş'alenin birden tutuştuğu görüldü. Öyle anlaşılıyordu ki, Balak Gazi gece yarısı bir çıkış hareketi yapacaktı.” (Danışman, 1945a, s. 51).

“Gece karanlıktı. Başını delikten çıkardı. Ürkek ürkek etrafı dinledi.” (Danışman, 1945a, s. 86).

“Gece olduğu vakit her şey sustu. Urfa Kalesinin içinden ah ve vahlar işitiliyordu. Türk ordusu ise zafer neş'eleriyle uyuyamıyordu.” (Danışman, 1945a, s. 119).

Eserde geri dönüş tekniği kullanılmıştır. Eser, Balak Gazi odaklı hareket etmektedir. Bu sebeple Balak Gazi'nin zindanda geçirdiği yıllarda, Türk ordusunun neler yaşadığı bilinmemektedir. Kurtboğa, Balak Gazi zindandan çıkınca o yıllarda yapılan savaşları geriye dönerek anlatır (Danışman, 1945a, s. 100).

Yazar, eserin yirmi bir yıllık vak'a zamanında sık sık zaman atlamaları yapmıştır. Kimi kısa süreli, kimi uzun süreli olan bu atlamalar genellikle bir cümle ile okurlara verilmektedir;

“Bu korkunç zindana kapatılalı üç aydan fazla olmuştu.” (Danışman, 1945a, s. 77).

“Belki bir ay böyle çalıştı.” (Danışman, 1945a, s. 79).

“Bu çetin yolculuk haftalardan beri devam ediyordu.” (Danışman, 1945a, s. 84).

“Kurtboğa ile cesur ve fedakâr Türkmen delikanlıları bu uzun yılları ne tahammül edilmez bir sıra metanetle geçirmişlerdi.” (Danışman, 1945a, s. 95).

2.1.2.7. Mekân

Balak Gazi romanı geniş bir mekân yelpazesine sahiptir. Eser, Balak Gazi'nin hayatı boyunca yaptığı seferleri ele alır. Bu sebeple eserde sık sık mekânlar değişmektedir.

Eserin açık mekânları Urfa, Mardin, Antakya, Suriye, Halep sokakları, Telbaşar, Daftil köyü, Avraş köyü, Sarımeşe Dağları ve Fırat Nehri civarlarıdır. Eserdeki kapalı mekânlar Suruç Kalesi, Samsad Kalesi, Melik Rıdvan'ın sarayı, Telsuur Kalesi, Harput Kalesi, Gerger Kalesi, Selçuk İmparatoru Berkyaruk'un sarayı, Kemah Kalesi, İlgazi'nin sarayı, Harran Kalesi, El – Bar Kalesi, Menbiç Kalesi ve mahzenlerdir.

Eserde açık mekân kullanımları ön plandadır. Haçlı birlikleri ve Balak Gazi ordusu sık sık bu mekânlarda karşı karşıya gelirler. Eserde ele alınan kapalı mekânlar ise, genel

olarak seferler dolayı ile esere yerleştirilmiştir. Bu sebeple eserde kapalı mekânların işlevleri geri plandadır.

Eser, olay ağırlıklı ilerlemektedir. Bu sebeple eserde mekân tasvirleri ihmal edilmiştir. Yazar ne açık mekânlarda ne de kapalı mekânlarda ayrıntılı tasvirlerle yer verir;

“Halep sokakları dardır. Sokakların iki tarafında yüksek duvarlar vardır. Bu duvarlar sokağa güneş ışığının bile girmesine mani olur.” (Danışman, 1945a, s. 35).

“Perdeler inmişti. Odada lamba yanıyordu. İpek perdeler arasından gayet hafif bir ay ışığı sızmakta idi.” (Danışman, 1945a, s. 38).

“Daran bölgesinin korkunç dağları arasında bir dizi halinde süvariler gidiyor. Yol o kadar dar, ârızalı ve tehlikeli ki, küçük bir ihtiyatsızlık ve bir atın ayağının sürçmesi bir süvarinin paramparça olmasına sebep olabilir. Vahşî, korkunç dağlar...” (Danışman, 1945a, s. 84).

Alıntılarda da görüldüğü üzere eserde ele alınan tasvirlerin hemen hemen hepsi kısa ve yüzeysel tasvirlerdir. Bunun yanında eserde çevre ve mekân birlikteliği de görülmemektedir. Çünkü eserde önemli olan mekânlar değil, Balak Gazi'nin bu mekânları fethetmesidir.

2.1.2.8. Dil ve Anlatım

2.1.2.8.1. Dil

Balak Gazi, sade ve akıcı bir üslupla kaleme alınmış bir eserdir. Yazar, anlatıda abartıya kaçmamış, genellikle ele aldığı konuyu kısa ve net ifadelerle dile getirmiştir. Bunun yanında eserde o dönemde kullanılan kelime ve terkipler de görülmektedir. Eserde kullanılan bu kelime ve terkiplerden bazıları şu şekildedir; Herc-ü merc, tevkif etmek, cürüm, irtikâp etmek, müttefik, mucip olmak, zaiyat, mütehasıs, iğbirar, mütereddit,

izahat, selemehüsselâm, mukadderat, teveccüh, zillet... Fakat kullanılan bu kelimeler, eserin sade anlatımını değiştirecek boyutlara ulaşmamaktadır. Bunun yanında yazar, eserde genellikle kurallı cümleler kullanmıştır. Bu cümlelerin birçoğu fiil cümleleridir. Söz konusu özellikler eserin akıcılığını sağlamaktadır.

Eserde sık sık deyim ve atasözleri kullanımı görülmektedir. Eserde kullanılan bu deyim ve atasözleri hem halkın dilini yansıtmakta hem de eserin anlatım gücünü arttırmaktadır. Eserde kullanılan deyim ve atasözlerinden bazıları şu şekilde örneklendirilebilir;

“İçi içine sığmıyordu.” (Danışman, 1945a, s. 6).

“Bu hakaret Balduk Beyi çileden çıkarttı, o da hiddetle ayağa kalkarak Kurtboğa'nın karşısına dikildi.” (Danışman, 1945a, s. 20).

“Haçlı ordugâhının Batı tarafında yer yerinden oynuyordu.” (Danışman, 1945a, s. 29).

“Kimsenin ağzını bıçak açmıyor, herkes Balak Gazinin hareketlerindeki acaipliği merak ediyordu.” (Danışman, 1945a, s. 60).

“Bu isim söylenir söylenmez genç süvarinin nârin göğsü hafifçe kabardı. Derin derin göğüs geçirdiği belli oluyordu.” (Danışman, 1945a, s. 84).

“Onun bu halini görenlerin hepsinin yüreği sızladı.” (Danışman, 1945a, s. 93).

“Kumandan o tarafa kulak verdi.” (Danışman, 1945a, s. 140).

“Gecenin karanlığında gözlerini dört açarak bakıyorlardı.” (Danışman, 1945a, s. 183).

Eserde dipnot kullanımı da görülmektedir. Yazar, bu dipnotların kiminde anlatıda verdiği bilgi hakkında açıklamalar yapar, kiminde ise anlatının alındığı tarihi kaynağı belirtir;

“Kral Baudouin orada Avraş adındaki köyün yakınında ordusunu konaklattı (*). (*) Urfalı Mathevs bu köyün adını Sencirik, tarihçi İbnül – Adim ise Avraş olarak kaydediyor.” (Danışman, 1945a, s. 132).

“Kaçış (*). (*) Bu kaçışı bütün tafsilâtiyle Firenk müverrihlerinden Guillaume de Tyr ve Fouvher de Chartres anlatmaktadır.” (Danışman, 1945a, s. 143).

Eserde kullanılan sade ve akıcı üslup, deyim ve atasözleri kullanımı, geniş bir kitleye hitap edebilecek bir biçim meydana getirmiştir. Bunun yanında eserde görülen dipnotlar, yazarın tarihi gerçekliğe bağlı kaldığını göstermektedir.

2.1.2.8.2. Anlatım Teknikleri

Balak Gazi adlı eserde en sık kullanılan anlatım tekniği diyalog tekniğidir. Yazar, diyalog tekniği ile anlatıyı hareketlendirmiş ve sık sık okuru eserle baş başa bırakmıştır. Bunun yanında yazar, eserde anlatma – gösterme tekniklerinin ikisini de yer yer kullanmıştır. Bunlardan anlatma tekniği, hâkim bakış açılı anlatıcının aktardığı kısımlarda görülürken, Kurtboğa'nın gerek Kontes İda ile gerekse haçlı ordusu ile yapılan savaşları kendi ağzından anlattığı bölümlerde gösterme tekniği hâkimdir.

Eserde şahıslar tanıtılırken özetleme tekniği kullanılmış, okuyucuya toplu bilgiler verilmiştir. Bunun yanında eserde yapıcı geriye dönüş tekniği de görülmektedir. Eser *Balak Gazi* odaklı ilerlemektedir. Bu sebeple *Balak Gazi*'nin zindanda olduğu zamanlarda Türk ordusunda ne yaşandığı bilinmez. Yazar, *Balak Gazi* zindandan kurtulduktan sonra geriye dönerek o yıllarda Türk ordusunun yaşadığı olayları okuyuculara sunar ve okuyucunun olay bütünlüğünü kurmasını sağlar.

Eserde mektup tekniği de görülmektedir. Eserde karşımıza çıkan ilk mektup, *Balak Gazi*'den *Kont Baudouin*'e yazılır. *Balak Gazi* bu mektupla *Kont Baudouin*'in üstünlüğünü kabul ettiğini dile getirir ve ondan *Telsuur Kalesi*'nde sakin bir hayat sürmesine izin vermesini ister (Danışman, 1945a, s. 57). Eserde görülen ikinci mektup

da Balak Gazi'den Kont Baudouin'e yazılır. Balak Gazi, bu mektupla Kont Baudouin'in himayesine girmek istediğini dile getirir (Danışman, 1945a, s. 59). Eserdeki üçüncü mektup, Selçuk İmparatoru Berkyaruk'tan Balak Gazi'ye gönderilir. Berkyaruk bu mektupta Balak Gazi'ye hareketlerinin manasını sorar. Çünkü Balak Gazi, Telsuur Kalesi'ni Kont Baudouin'e vermek istemektedir (Danışman, 1945a, s. 62). Yazar, birinci ve ikinci mektubun metnini eserde vermiştir. Bunun yanında eserde görülen üçüncü mektuptan diyaloglarda bahsedilmektedir. Bu mektubun metni eser içinde yoktur.

Yazar eserde yer yer iç çözümler de yapmış ve şahısların düşüncelerini ve duygularını okurlara açıklamıştır. Örneğin yazar, aşağıdaki alıntıda okurlara Balak Gazi'nin ruh halini açıklamış ve çektiği ıstırapı göstermiştir;

Balak Gazi tuhaflaştı. Kurtboğa neden bu kadar sıkılıyordu? Acaba?... Biran Balak Gazi'yi garip bir şüphe titretti. Sakın o da sevdiği kadına, Ferhunde Sultana Âşık olmasın?. Eğer böyle ise... Balak Gazi bir dakika içinde, sanki bir asırlık ıstırapı birden çekti. Eğer böyle bir şey olursa ne müthiş olurdu? Artık bir şey soramıyordu. Kurtboğanın ağzından Ferhundenin adını duyacağına inanmıştı. Çünkü kendisi hapiste iken ikisi arasında münasebeti temin eden o idi. Bir anda bütün hâdiseler hayalinden geçti. Kalbi sanki bir demir cendere içinde sıkılıyordu. ... Fakat Balak Gazinin içinde bir türlü Kurtboğaya karşı düşmanlık hissi uyanmıyor, yalnız talihine lânet ediyordu. (Danışman, 1945a, s. 97 – 98)

Görüldüğü üzere eserde anlatma - gösterme teknikleri, diyalog tekniği, özetleme tekniği, geriye dönüş tekniği, mektup tekniği ve iç çözümler tekniği kullanılmaktadır.

2.2. İSLAM TARİHİNİ ELE ALAN ESERLER

Zuhurî Danışman İslam tarihini konu alan iki tarihi roman yazmıştır; *Endülüs'te İslam Cengâverleri*, *Girenata'nın Son Günleri*. Bunlardan *Endülüs'te İslam Cengâverleri* tarihsel gerçekliği korurken *Girenata'nın Son Günleri* adlı eserde tarihsel gerçekliğe eklemeler yapıldığı görülmektedir.

2.2.1. Endülüs'te İslâm Cengâverleri

Eser, Endülüs'ün İslam Devleti tarafından fethini konu almaktadır.

2.2.1.1. Bibliyografik Künye

Endülüs'te İslam Cengâverleri, 1966 yılında Zuhurî Danışman Yayınevi tarafından basılmıştır. 239 sayfadan oluşan eserin o dönemki satış fiyatı “10 TL” olarak belirlenmiştir.

Yazar, eserin başında “*Ön Söz*” başlıklı bir not vermiştir. Bu not şu şekildedir;

Hiçbir din, İslâm dini kadar sür'atle bütün dünyaya yayılmamıştır. İslâm dini sâdeliği, sâfiyeti ve insanlığın saâdeti için en güzel esasları câmî olması bakımından onun bu kadar sür'atle yayılmasını da tabiî görmek lâzımdır. Daha Hz. Ömer zamanında Afrika kıt'asına ayak basan İslâm mücâhitleri, büyük bir sür'atle şimâli Afrika'yı bir baştan bir başa geçmişler ve Atlas kıyılarına vardıkları vakit Ukba bin Nâfi: “Yarabbi! Şu uçsuz bucaksız umman, yürüyüşüme engel olmasaydı, ism-i Celâlini çok daha uzaklara götürürdüm...” demişti. Onun bu temennisi, çok geçmeden tahakkuk etti. İslâmın büyük kumandanı Mûsâ bin Nusayr, Septe boğazından İspanya'yı seyrettikten sonra Şam'daki Emevî Halifesi Velid'e: “Yâ Halife, iklimi Şam kadar lâtif, mahsülleri Hint kadar bereketli ve mütenevvi bir ülkeyi İslâm hudutları içine almak istiyorum...” şeklinde müsaade istemiş ve sonra meşhur Berberiyeli Tarık'ı bir avuç askerle İspanya'ya (Endülüs'e) geçirmişti. İşte bu kitap, bu muhteşem geçişin, İslâm mücâhitlerinin yıldırım sür'atıyla ve bir hamlede İspanya'yı fethedişin ve sonra da, altı asır sürececek parlak bir medeni devir açısının tafsilâtını ihtivâ etmektedir. Bugüne kadar, Endülüs İslâm tarihi hakkında pek az eser yazılmıştır. Bugün bile bütün dünyanın hayretler içinde seyrettiği ELHAMRA saraylarıyla, MEDİNET – üs – ZEHRA'lariyle, CENNET – ül – ARİF'leriyle, İBN – ür – RÜŞT gibi feylesofları, AYŞE ve LEBİNE gibi şâirleriyle, altı asır Avrupa'ya, insanlık ve medeniyet hocalığı yapan bu büyük İslâm devletinin tarihini bu kitapta takip edeceksiniz. (Danışman, 1966, Ön Söz)

Alıntıda görüleceği üzere yazar bu önsözde eserin içeriğini açıklamış, Endülüs'ün önemini belirtmiş ve eserde tarihi bilgileri göz önüne aldığını vurgulamıştır.

2.2.1.2. Anlatıcı – Bakış Açısı

Eser, hâkim bakış açısı ile yazılmıştır. Anlatıcı bu bakış açısını kullanarak geçmişi ve geleceğe hükmetmektedir. Örneğin eserde anlatıcı, Emevi Devleti'nin kırk iki yıl sonra dağılacağını şu şekilde izah eder;

“Halife Süleyman, verdiği cinayet emrinin neticesini merak ve heyecanla bekliyordu. En büyük endişesi, Abdülaziz'in ölümünün İspanya'da bir isyan, bir ihtilâl çıkarması korkusu idi. Vakıa böyle bir şey olmadı ama, zalim Emevi Hilâfeti de bu tarihten sonra ancak 42 sene yaşayabildi.” (Danışman, 1966, s. 216).

Hâkim bakış açısına sahip olan anlatıcı, kişilerin iç dünyalarına hükmedebilmektedir. Onların düşüncelerini, korkularını ve amaçlarını bilmekte ve okurlara açıklamaktadır. Anlatıcının bu tavrı, Halife Süleyman üzerinden örneklendirilebilir;

“Halife Süleyman, verdiği cinayet emrinin neticesini merak ve heyecanla bekliyordu. En büyük endişesi, Abdülaziz'in ölümünün İspanya'da bir isyan, bir ihtilâl çıkarması korkusu idi.” (Danışman, 1966, s. 216).

Anlatıcı eserdeki kişiler hakkında yanlı bir tutum sergilemektedir. Eserde bazı kişileri olumlayarak okuyucunun karşısına çıkarır, bazı kişileri ise açıkça eleştirir ve bu sayede okuyucunun bakış açısını istediği yöne çevirir. Bu tavır, Tarık bin Ziyad ile Kral Rodrik'in karşılaştırılmasında görülmektedir;

Çıplak bir atın üzerinde, elinde ince bir kılıç, sırtında ince bir maşlak ile ordunun başında bir fırtına gibi gelen Berberiyeli Tarık'a karşı kadın gibi süslenmiş, kadife kaplı arabası içinde karşı çıkan bir kral...

Biri dininin, ırkının istikbali için, aşkını, umum kumandan Musa bin Nusayr'ın kızı Zehra'yı Afrika'da bırakan bir kahraman, diğeri, Kraliçeden ayrıldığı için üzüntü içinde, vatanın müdafaasına isteksiz giden bir kral...

Biri aşkını, vatanın selâmetine, öteki vatanını, şehvani ihtirasına feda eden iki baş...

Biri çehresi ve göğsü çöl güneşi ile tunçlaşmış bir kahraman, diğeri sarayından çıkmadığı için bembeyaz çehresiyle kadın gibi korkak bir zavallı... (Danışman, 1966, s. 102)

Anlatıcı yer yer araya girerek anlatıda ele alınan konu hakkında bilgiler verir. Örneğin Seriş Nehri hakkında şu bilgilendirmeleri yapılır;

“Seriş Nehri, Vadi-i Kebir nehrine soldan karışır, asıl Endülüs denilen mıntıka burasıdır. Seriş nehrinin bulunduğu mevki, cenuptan ve şarktan sıra dağlarla çevrilidir. Fakat bu ırmağın Vadi-i Kebir nehrine karıştığı noktada arazi dümdüzdür. Arızasızdır.” (Danışman, 1966, s. 102).

Anlatıcı eserde sık sık sorular sorar ve okurların merak unsurunu canlı tutar;

“Bu kısacık mektupta ne vardı? Tarık’ı bu kadar düşündüren şey neydi?” (Danışman, 1966, s. 129).

“Kraliçe hasta mı idi? Onu böyle inzivaya çekilmeğe sevk eden başka bir sebep mi vardı?” (Danışman, 1966, s. 86).

Eser, geniş bir coğrafyada geçmektedir. Bu sebeple eserde sık sık mekân değişiklikleri görülür. Anlatıcı, çoğu zaman bu mekân değişikliklerini okurlara belirtmiştir. Anlatıcının bu kullanımını, anlatılan olaylarda da görülmektedir. Anlatıcı yer yer olay hatırlatmaları da yapmakta ve esere ait bir belirsizliğin oluşmasını engellemektedir;

“Sebte Boğazı yakınlarındaki ordugâhtayız.” (Danışman, 1966, s. 43).

“Şimdi Got ordusunun bulunduğu vadideyiz.” (Danışman, 1966, s. 81).

2.2.1.3. Olay Örgüsü

Eser tek vak’a biriminden oluşmaktadır. Bu vak’a birimi, İspanya’nın İslam Devleti’nin eline geçmesidir.

Eserde ele alınan İspanya'nın fethi şu şekilde açıklanabilir; Musa bin Nusayr, Endülüs'ü fethetmek için Tarık bin Ziyad komutasında on bin kişilik bir orduyu İspanya'ya gönderir. Tarık bin Ziyad, El Cezire'de bir kayalığı ele geçirerek İspanyolları gafil avlar. Bu durumu gören İspanyollar, süratle toplanmaya başlarlar. İspanyolların büyük bir kuvvetle El Cezire'ye doğru yola çıktığını öğrenen İslam ordusu geri dönmek ister. Bu durumu gören Tarık bin Ziyad, limandaki gemileri yakarak orduyu savaşmaya mecbur eder.

İslam ordusu, hızlı bir şekilde İspanya içlerinde ilerler. Bu durumu gören Kral Rodrik, Tarık bin Ziyad ordusunun karşısına çıkar. İslam ordusu, İspanyol ordusunu mağlup eder. Kral Rodrik'in başı kesilir ve Musa bin Nusayr'a gönderilir. Musa bin Nusayr, Tarık bin Ziyad'a durmasını emreder. Fakat Tarık bin Ziyad, bu emri dinlemez ve üç koldan İspanya'da ilerlemeye devam eder. İslam ordusu halka karşı hoşgörülü yaklaşmaktadır. Tarık bin Ziyad, bu sayede birçok bölgeyi savaşmadan teslim alır. Musa bin Nusayr, İspanya'ya girer ve Kraliçe İlon'a'nın savunduğu Merida şehrini ele geçirir. Kral Rodrik'in babasının katili olduğunu öğrenen Kraliçe İlon'a, Abdülaziz ile evlenir.

Musa bin Nusayr ve Tarık bin Ziyad orduları Tuleytula'da buluşurlar. Musa bin Nusayr, intikam hırsı ile Tarık bin Ziyad'ı mahzene atar. Başarılı bir İslam kumandanının hapse atıldığını öğrenen Şam Valisi, Musa bin Nusayr'a bir mektup yazarak Tarık bin Ziyad'ı hapisten çıkarır. İki komutan, kısa bir süre içinde İspanya fethini tamamlarlar. Fakat aralarındaki anlaşmazlık hala sürmektedir. Bu durumu gören Şam Valisi, iki komutanı huzuruna çağırır ve sorguya çeker. Sorgu neticesinde Tarık bin Ziyad'ı haklı bulur ve Musa bin Nusayr'ı çöllere sürgün eder.

Halife Süleyman, Endülüs'ü yönetmekte olan Abdülaziz hakkında krallığını ilan edeceğine dair söylentiler duyar. Bu olayı engellemek için Abdülaziz'i gizlice öldürür ve onun kesik başını babasına gösterir.

Emevi saltanatı, Abbasiler tarafından yok edilir. Abbasi Halifesi Ebul Abbas, sağ kalan bütün Emevileri öldürmeye başlar. Emevilerden Abdurrahman, bu vahşetten kurtularak İspanya'ya geçer. İspanya'da Endülüs Emevi saltanatını kurar.

Eserin yukarıda görülen olay örgüsü tarihsel gerçeklikten oluşmaktadır. Yazar bu gerçeklikte İspanya'nın fethine kadar olan altı yıllık zaman dilimini ayrıntılı bir şekilde sunar. Bu dilimde atlamalar yapmaz. Konu geçişlerini kronolojiye bağlı kalarak sağlar. Söz konusu altı yıllık dilim çizgisel zamana bağlı kalınarak düzenlenmiştir. Bunun yanında eserin Abbasi Devleti'ni ele alan kırk yıllık zaman dilimi özet bilgilerle sunulur. Bu bölümler kısa kısa geçilir. Bu bağlamda yazarın eserde odaklandığı noktanın İspanya'nın fethi olduğu görülmekte ve Abbasi döneminde Endülüs Devleti'nin yaşadığı durumları vermesinin temel nedeni, *Girenata'nın Son Günleri* adlı eserde tekrar Endülüs Devleti'ni ele almasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Çünkü yazar iki eser arasındaki konuları özet bilgilerle vererek bir bütünlük yaratmıştır.

2.2.1.4. Şahıs Kadrosu

Endülüs'te İslam Cengâverleri adlı eserdeki birinci kişiler, Musa bin Nusayr ve Tarık bin Ziyad'dır. Eserdeki ikinci kişiler, Abdülaziz, Zehra, Kral Rodrik, Kont Jülyen, Kumandan Tarif, Kraliçe İlon, Halife Süleyman ve Got Kumandanı Teodomir'dir. Eserdeki üçüncü kişiler, Halife Velid, Mervan, Dan Alvaro, Eyüp bin Habip, Elhur, Essemah, Abdurrahman Gaafiki, Şarl Martel (Çekiç Şarl), Emevi Halifesi Hişam, Velid, Mervan Himar, Horasan Valisi Nasr bin Seyyar, Horasanlı Ebu Müslim, Ebul Abbas Abdullah, Abdullah bin Ali, Köle Bedir ve Temam bin Karih-ül- Yemdir.

2.2.1.4.1. Birinci Dereceden Kişiler

Musa bin Nusayr:

Musa bin Nusayr, Emevi Devletinin Afrika Valisi'dir. Yazar, onu şu şekilde okuyucu karşısına çıkarmaktadır; “Bir sedir üzerinde yetmiş yaşında görünen, temiz nâsiyeli, ak

sakallı, nur yüzlü bir ihtiyar vardı. Etrafındakilerin hepsi gençti ve bu ak sakallı ihtiyara derin bir hürmetle bağlı görünüyordu.” (Danışman, 1966, s. 9).

Musa bin Nusayr, bütün hayatını İslam uğruna savaşmakla geçirmiş bir kumandandır. Onun eserdeki arzusu ise, İspanya fatihi olmaktır. Bu amaç uğruna İspanya’ya sefer düzenler ve seferde ilk kuvvet olarak Tarık bin Ziyad’ı gönderir. Fakat Tarık bin Ziyad, Musa bin Nusayr’ın sözünü dinlemez ve ilerlemeye devam eder. Bu durum Musa bin Nusayr için bir dönüm noktasıdır. O zamana kadar adaletli ve başarılı bir umum kumandan olan Musa bin Nusayr’ın bu durum karşısında tavırları ve davranışları değişir. Kalbinde büyük bir kıskançlık oluşur ve bu kıskançlıkla başarılı bir kumandanını acımadan zindana atar. Musa bin Nusayr’ın bu hareketi ona duyulan saygıya gem vurur;

İki kumandanın arasındaki acıklı rekabet, sade İspanya’da değil, hükümet merkezi olan Şam’da da büyük bir teessür yarattı. O zamana kadar Tarık’ın zaferleriyle öğünen, onu takdir eden, ona hayran olanlar, Halife Velid’e bu hadiseyi bütün teferruatı ile anlatmakta idiler. Bütün devlet adamları Musa bin Nusayr’ı haksız buluyor, Tarık bin Ziyad’ı kıskandığını ileri sürüyorlardı. (Danışman, 1966, s. 186)

Eserde yukarıdaki şekilde ele alınan Musa Bin Nusayr gerçek bir kişidir. Yazar, görüldüğü üzere onun karakterini ikiye ayırır. İspanya’nın fethine kadar gördüğümüz Musa bin Nusayr’ın bütün özellikleri tarihi kaynaklar tarafından doğrulanır. O, etrafında zeki, cömert, dindar bir kişilikle bilinir ve oldukça kuvvetli bir komutandır. Bunun yanında Musa Bin Nusayr’ın karakter değişimi de tarihi kaynaklara uygundur fakat bu konu hakkında çeşitli rivayetler de bulunmaktadır. Bazı araştırmacılar Musa Bin Nusayr’ın kıskançlığa kapıldığını söylerken, bazı araştırmacılar Tarık Bin Ziyad’ın yardım için komutanını kendisinin davet ettiğini söylemektedir (El – Ebûdî, 2006, s. 224 – 225). Yazar eserde bu rivayetlerden birincisini ele almış ve Musa Bin Nusayr’ın kişiliğine kıskançlık üzerinden yaklaşmıştır. Bunun yanında eserde Musa Bin Nusayr’ın hem fiziki hem de karakter özellikleri verilmiştir. Yazarın karakter değişiminin nedenini de sunması Musa Bin Nusayr’ın karakterizasyonunu başarılı kılmaktadır.

Tarık bin Ziyad:

Musa bin Nusayr'ın kumandanlarından. Eserde uzun boylu, geniş omuzlu, esmer tenli ve yakışıklı bir delikanlı olarak tanıtılır. O, genç, ateşli ve maceraperest bir İslam kumandanıdır.

Tarık bin Ziyad, hırslı ve kararlı bir kumandandır. İspanya üzerine fethe çıkınca, seferin selameti için gemileri yakacak kadar kara gözlü birisidir. Onun cesareti ve kararlılığı, Got ordularına korku salmaktadır; “Berberîyeli Tarık geliyor! Berberîyeli Tarık geliyor! Bir anda on binlerce askerin karmakarışık olduğu görüldü. İspanyol ordugâhında tarifi imkansız bir herc-ü merc başlamıştı. Got ordusu sanki çılgına dönmüştü. Hiç kimse ne yaptığını bilmiyor, sağa sola çırpınıp duruyordu.” (Danışman, 1966, s. 84).

O, bir Müslümanın sahip olması gereken bütün vasıflara sahiptir. Adaletli, hoşgörülü ve merhametli bir kişidir ve bu kişiliğini eser boyunca korur; “Buna rağmen Tarık bin Ziyad üzüntülü görünüyordu. Yerlerde yatan ölülerle, yaralıların iniltilerini işitiyordu.” (Danışman, 1966, s. 118). Bunun yanında Tarık bin Ziyad, tok gözlüdür, paraya önem vermemektedir. İspanya fethinde ele geçirdiği hiçbir hazineyi kendisine almaz, hepsini askere dağıtır. Bu sebeple İslam ordusu onu delice sevmektedir.

Tarık bin Ziyad, Musa bin Nusayr'ın kızı Zehra'ya da âşıktır. İslam için kılıç sallarken Zehra'yı bir türlü aklından çıkaramaz; “Tarık bambaşka bir hayal âleminde... Önünde açılan zafer yolunu, yarın kendisine Endülüs fatihi denileceğini düşünerek heyecanını güç zaptediyor, fakat aynı zamanda geride bıraktığı fevkalade güzel, zarif, ve nâfin bir kızı, Musa bin Nusayr'ın kızı Zehrayı düşünüyor.” (Danışman, 1966, s. 62).

Görüldüğü üzere eserde Tarık bin Ziyad'ın hem fiziki hem de karakter özellikleri verilmiştir. Bunun yanında Tarık bin Ziyad gerçek bir kişidir. Kaynaklara baktığımızda Tarık bin Ziyad'ın kişilik özellikler eserle uyuyor.

2.2.1.4.2. İkinci Dereceden Kişiler

Abdülaziz:

Musa bin Nusayr'ın oğlu ve Zehra'nın erkek kardeşidir. Eserde genç ve yakışıklı bir delikanlı olarak karşımıza çıkar; "Abdülaziz hakikaten çok yakışıklı bir erkek güzeli idi. Geniş omuzları, esmer çehresi, kuvvetli adaleleri ve tavrındaki asaletiyle bir heykel gibi ve gayet terbiyeli bir şekilde Kraliçenin karşısında duruyordu." (Danışman, 1966, s. 163). Abdülaziz aynı zamanda güçlü bir kumandandır ve çevresinde bu yönü ile ün salmıştır; "Genç olmasına rağmen İslâm ordusunun en mâhir, değerli tabiyeci bir kumandanı olarak şöhret almıştı." (Danışman, 1966, s. 10).

Abdülaziz, Kral Rodrik'in karısı Kraliçe İlon'a'ya âşık olur ve onunla evlenir. Onun mutluluğu için elinden gelen her şeyi yapar, Kraliçe İlon'a'nın geçmişten itibaren alıştığı yaşamı sağlamaya çalışır; "Abdülaziz, saraydaki bütün cariyeleri İlon'a'nın önünde eğilmeye, diz çökmeğe alıştırmıştı. Aynen bir Kraliçe önünde olduğu gibi." (Danışman, 1966, s. 210). Abdülaziz, Kraliçe İlon'a'ya karşı sergilediği bu tavırlar yüzünden eleştirilir ve halk arasında krallığını ilan edeceğine dair söylentiler oluşur. Sert bir halife olan Süleyman, bu söylentilere inanır ve Abdülaziz'i gizli bir şekilde öldürür.

Eserde Abdülaziz'in fiziki tasviri yapılmıştır fakat karakter özellikleri üzerinde ayrıntılı durulmamıştır. Bunun yanında eserde gördüğümüz Abdülaziz gerçek bir kişidir fakat onun hakkında ele aldığımız kaynaklar ayrıntılı bilgi vermemektedir. Bu sebeple onun eserdeki şahsiyeti ile tarihi şahsiyetinin karşılaştırılması yapılamaz.

Zehra:

Musa bin Nusayr'ın kızıdır. Zehra, on yedi - on sekiz yaşlarındadır. O eserde, siyah saçlı, esmer tenli ve simsiyah gözlü bir kız olarak tarif edilmektedir.

Zehra, zeki ve neşeli bir kızdır. O da bir İslam mücahididir ve düşmana karşı kılıç sallamaktadır; “Pek genç olmasına rağmen babasıyla beraber harplere iştirak edecek, düşman kuvvetleri üzerine atılarak kılıç kullanacak kadar ateşli bir cengâverdi de...” (Danışman, 1966, s. 9).

Zehra, Tarık bin Ziyad’a âşıktır. Onun adı, Zehra’da şu hisleri yaratmaktadır; “O dakikaya kadar sakin sakin köşede oturan Zehra, şimdi heyecanını saklayamıyor, renkten renge giriyor, sık sık çadırın kapısına giderek dışarı bakıyor ve sonra elleriyle saçlarını karıştırarak garip tavırlar takınıyordu.” (Danışman, 1966, s. 46). Zehra ve Tarık’ın bu aşkı, eser boyunca devam eder. Zehra, Tarık bin Ziyad’ı babasına karşı her zaman savunur. Onun iyiliği için elinden gelen her şeyi yapar.

Görüldüğü üzere eserde Zehra’nın fiziki ve karakter özellikleri ayrıntılı olmamakla birlikte sunulmuştur. Yazarın Zehra etrafında anlatmak istediği aslında İslam mücahidelerinin gücüdür. Çünkü eserde Zehra bir erkek gibi kılıç kullanmakta ve savaşlara katılmaktadır. Bunun yanında eserde gördüğümüz Zehra’ya ele aldığımız kaynaklarda rastlamamaktayız. Bu sebeple Zehra’nın kurmaca bir karakter olduğu söylenebilir.

Kral Rodrik:

İspanya kralıdır. Kraliçe İlona’ya gönülden bağlıdır. Onu her şeyin üstünde tutmaktadır. Öyle ki, Kraliçe İlona’nın yanında onun için devlet işlerinin hiçbir önemi kalmamaktadır; “Kral Rodrik, Kraliçe İlona’ya âşıktı. Onu çılgınca seviyordu. Rodrik için İspanya’nın da, memleketin de, Arap istilâsının da ehemmiyeti yoktu. Kraliçenin bir tebessümü, kralı kendinden geçirmeye kâfi geliyordu.” (Danışman, 1966, s. 86).

Kral Rodrik, devlet yönetimi ile ilgilenmemektedir. O, sarayın zevk ve safa âlemlerine dalmıştır. Her gününü güzel kızlarla şakalaşmakla geçirir. Bu durum halk arasında ona karşı bir hoşnutsuzluk havası yaratmaktadır. Bunun yanında Kral Rodrik, iradesi zayıf ve korkak bir adamdır. Bu sebeple ordusu ile beraber düşmanın üzerine gitmekten çekinmektedir. Eserde büyük ısrarlar sonucunda Arap kumandanlarının karşısına çıkar.

Sefere çıkması ise bir şövalyeden ziyade bir gezgini anımsatmaktadır; “Kral, bir harp meydanına değil, sanki bir baloya geliyormuş gibi süslenmişti.” (Danışman, 1966, s. 111). Bu sefer, onun ilk ve son seferi olur. Ordusu, İslam ordularına yenilir. Kral Rodrik’in ise seferde başı kesilir.

Görüldüğü üzere yazar Kral Rodrik’in fiziki tasvirini yapmamış, karakter özelliklerini ortaya koymuştur. Bunun yanında Kral Rodrik gerçek bir kişidir. Tarihi kaynaklarda onun hakkında ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır. Bu sebeple Kral Rodrik’i eser ve gerçeklik düzleminde karşılaştıramayız.

Kont Jülyen:

Kont Jülyen, Septe valisidir. Kont Jülyen, Kral Rodrik’e karşı büyük bir kin beslemektedir. Çünkü Kral Rodrik, İspanya tahtını çeşitli entrikalarla elde etmiş ve Kont Jülyen’in annesini zehirleyerek öldürmüştür. Kont Jülyen, Kral Rodrik’in bu hareketlerinden dolayı ondan nefret etmektedir ve geçmişin intikamını almak için yemin eder; “İşte ben bu alkçakça cinayeti işleyen yani Kraliçenin babası Don Hanri ile onun kız kardeşi olan benim annemi zehirleyen Kral Rodrik’e karşı isyan ettim. Ondan dayımın ve annemin intikamını almaya yemin ettim.” (Danışman, 1966, s. 169). Kont Jülyen eser boyunca bu uğurda savaş verir. İslam ordularının İspanya üzerine fethe çıkacağını öğrenince Musa bin Nusayr’la görüşür ve İspanya’nın iç durumunu anlatır. Tarık bin Ziyad’a İspanya içlerinde yardım eder, İslam ordularına yol gösterir. Kraliçe İlona’ya Kral Rodrik’in yaptığı bütün zulümleri anlatır ve onun İslam kumandanlarına karşı bakış açısını değiştirir.

Görüldüğü üzere yazar eserde Kont Jülyen’in fiziki tasvirini yapmamış, onu karakter özellikleri ile okuyucunun karşısına çıkarmıştır. Bunun yanında Kont Jülyen gerçek bir kişidir. Eserde İslam ordularına yardım etmesi tarihi gerçeklere uygundur. Bunun yanında Kraliçe İlona üzerindeki etkisi hakkında kaynaklarda bir bilgi bulunmamaktadır.

Kraliçe İlonca:

İspanya Hükümdarı Kral Rodrik'in karısıdır. Eserde büyüleyici bir güzelliğe sahip olarak tarif edilir. Onun güzelliği İspanya halkı arasında şöhret bulmuştur; "Kraliçe İlonca'nın adı duyulunca bütün göğüslerde, bilhassa delikanlıların, erkeklerin göğüslerinde garip bir iç çekme husule geliyor ve âdeta bu sarhoşluk âleminde dahi her biri gözlerini yarı kapayarak hülyaya dalıyordu." (Danışman, 1966, s. 17).

İspanyol halkı Kraliçe İlonca'ya bağlıdır. Birçoğu onun için canını vermeye hazırdır. Kraliçe İlonca, yer yer bu bağlılığı kullanır ve İslam ordularına karşı durmak için halkını cesaretlendirir; "Merida şehrinde bulunan bütün İspanyol asilzadeleri İlonca'nın sihirli güzelliği karşısında perişan idiler. Belki Merida Kalesi de diğer kaleler gibi kısa zamanda teslim olacaktı. Fakat güzelliği ile herkesi büyüleyen İlonca'nın büyülediği asilzadeler, kumandanlar onun emrinden dışarıya çıkamıyordu." (Danışman, 1966, s. 149).

Kraliçe İlonca, Musa bin Nusayr'ın oğlu Abdülaziz'den ilk görüşte etkilenir ve ona âşık olur; "Kraliçe gözünü Abdülaziz'den ayırmak istiyor fakat buna muvaffak olamıyordu." (Danışman, 1966, s. 163). Eserde Kral Rodrik'in kendi ailesine yaptığı işkenceleri öğrenince Abdülaziz ile evlenir ve Abdülaziz'in yanında mutlu bir hayat yaşar.

Görüldüğü üzere eserde Kraliçe İlonca'nın fiziki ve karakter özellikleri ayrıntılı olmamakla birlikte sunulmuştur. Eserde yukarıdaki şekilde görülen İlonca gerçek bir kişidir. Tarihi kaynaklara baktığımızda onun fiziki özelliklerine dair bir bilgi bulamayız fakat eserde Abdülaziz ve İlonca arasındaki ilişki kaynaklarla örtüşür.

Halife Süleyman:

Şam Halifesidir. Genç ve yakışıklı birisidir. Bunun yanında Halife Süleyman, acımasız ve gaddar bir kişiliğe sahiptir. Hırslıdır. Mevkisine zarar verecek insanları gözünü kırpmadan harcamaktadır; "Halife Süleyman, rakiplerine ıstırap çektirmekten, işkenceler içinde kıvrandığını görmekten zevk duyan, bununla gıdalanan vahşî ruhlu bir

insandı.” (Danışman, 1966, s. 217). Halife Süleyman, söz konusu karakterinden dolayı Musa bin Nusayr’ı çöle sürgün eder, onun oğlu Abdülaziz’i öldürür ve Abdülaziz’in kesik başını Musa bin Nusayr’a göstererek bir babaya yaşatılabilecek en büyük acıyı yaşatır.

Görüldüğü üzere eserde Halife Süleyman’ın fiziki ve karakter özellikleri ayrıntılı olmamakla birlikte sunulmuştur. Bunun yanında Halife Süleyman gerçek bir kişidir. Yazar onu tarihi gerçeklere uygun olarak çizmiştir. Kaynaklara baktığımızda Halife Süleyman’ın mağrur, şahsi sebepler yüzünden bazı kişilere ağır cezalar veren ve maddiyata düşkün birisi olduğu görülür (Yiğit, 2010, s. 80 – 81).

Got Kumandanı Teodomir:

İspanya orduları kumandanıdır. Cesur, değerli ve kahraman bir kumandandır. Vatanına bağlıdır. Her daim memleketinin güvenliği için uğraşmaktadır; “Vazifesinin azametini biliyordu. Bütün valiler iç mücadelelerle birbirlerini boğazlarken o, bu mücadeleye karışmayı reddetmiş, İspanya’nın selâmetini, istilâcı Arap ordusuna karşı vatani müdafaa etmek olduğuna inanmıştı.” (Danışman, 1966, s. 82). Teodomir, eser boyunca Arap birlikleri ile savaşır ve İspanyol Devleti’nin bütünlüğü için çalışır.

Görüldüğü üzere yazar Teodomir’in kişilik özellikleri üzerinde durmuş, fiziki özelliklerine değinmemiştir. Eserde yukarıdaki şekilde gördüğümüz Teodomir gerçek bir kişidir fakat onun hakkında kaynaklarda detaylı bilgi bulunmamaktadır. Bu bağlamda eserdeki Teodomir’in gerçek hayatı hakkında bir kıyaslama yapamamaktayız.

2.2.1.5. Eserin Tarihi Gerçeklik ve Roman Gerçekliği Bağlamında Karşılaştırılması

Endülüs’te İslâm Cengâverleri, olay örgüsünün büyük çoğunluğunda tarihi gerçekliğe sadık kalarak ele alınmış bir eserdir. Bu bakımdan “tarihi gerçekliği muhafaza eden olay örgüsü” başlığı altında değerlendirilmeye uygundur. Bunun yanında eserde tarihi gerçekliğe eklemeler ve kurgu olaylar silsilesi de görülmektedir. Bu üç yapılanma, burada gösterilecektir.

Eserde görülen ilk tarihi gerçek, Musa bin Nusayr'ın Tarık bin Ziyad komutasında İspanya'ya çıkarma yapmasıdır. Eserde bu olay şu şekilde anlatılır; Musa bin Nusayr'ın kumandanlarından olan Tarık bin Ziyad, o devirde Berberî kabileleri arasında çıkan bir kargaşayı çözmek için görevdedir. Görevini tamamlar ve Musa bin Nusayr'ın ordusuna geri döner. Aynı gün Halife Velid'den de fetih için izin cevabı gelir. Bunun üzerine Musa bin Nusayr, Tarık bin Ziyad komutasında beş yüz kişilik bir birliği İspanya'ya gönderir (Danışman, 1966, s. 43 – 65). Bu olay tarihi kaynaklarla örtüşmektedir;

“711 yılında Tarık b. Ziyad komutasında 7000 kişilik bir ordu gönderildi.” (Emin, 2017, s. 16).

Eserde ele alınan bir diğer tarihi gerçek, Tarık bin Ziyad'ın gemileri yakmasıdır. Bu olay eserde şu şekilde anlatılır; Tarık bin Ziyad, ordusu ile Cebel-i Tarık tepesini ele geçirir. Bu hareketi öğrenen İspanya kumandanı Teodomir, bir harp meclisi kurar ve taarruza karar verir. Taarruz için Kral Rodrik'ten yardımcı kuvvet ister. İspanya ordusunun hazırlanmakta olduğu, Tarık bin Ziyad'ın askerleri arasında duyulur. İspanya ordusuna göre sayıca az olan İslam birliklerinin gözü korkar ve geri dönmek isterler. Tarık bin Ziyad, bunun üzerine sahile inerek bütün gemileri yakar ve Türk ordusunun şerefli bir ölüm ya da büyük bir zafer seçeneği bırakır. İslam birlikleri bu durum karşısında bütün gücü ile savaşmaya karar verirler (Danışman, 1966, s. 66 – 81). Bu olay, tarihi kaynaklarla örtüşmektedir;

Septe'den gemilerle İspanya'nın en güneyindeki Calpe bölgesine ulaşan Târik fetihden sonra kendi adıyla anılacak olan Cebelitârik'ta (Gibraltar) karargâh kurdu (5 Receb 92/28 Nisan 711). Târik b. Ziyâd'ın mücahidlerin geriye dönmelerini önleyip onları cihada teşvik etmek amacıyla gemileri yaktırması hadisesi ihtilâflıdır. Bunun meydana geldiğini kabul edenler olduğu gibi uydurma olduğunu ileri sürenler de vardır. Gemilerin tamamının değil sembolik olarak birkaç tanesinin yakıldığı da söylenmiştir. (Atçeken, 2011, s. 24 – 25)

Eserde ele alınan bir diğer tarihi gerçek, İslam birlikleri ve Kral Rodrik ordusunun karşılaşmasıdır. Bu olay şu şekilde anlatılır; Kral Rodrik, Kraliçe İlona ve devlet erkânının ısrarı ile ordunun başına geçer ve büyük bir ordu ile Tarık bin Ziyad'ın karşısına çıkar. İki ordu, Seriş vadisinde karşılaşır. Tarık bin Ziyad ve ordusu,

karşılarındaki ordudan sayıca azdır fakat hiç tereddüt etmeden hücumla geçerler. Bu hücum, İspanyol askerlerinin maneviyatını düşürür. Çoğu kaçmaya başlar. Bu durumu gören Tarık bin Ziyad, yanına on beş mücahit alarak Kral Rodrik'in çevresini sarar. Bu mücahitlerden birisi Kral Rodrik'in başını gövdesinden ayırır. Tarık bin Ziyad, Kral Rodrik'in kesilmiş başını Musa bin Nusayr'a gönderir (Danışman, 1966, s. 81 – 120). Bu anlatı tarihi kaynaklarla örtüşmektedir;

İki ordu Şezûne (Sedona) şehri yakınlarındaki Lekke vadisinde (Rio Guadalete) karşı karşıya geldi. Târik burada orduya karşı bir konuşma yaptı (İbn Kuteybe, s. 237-238; Makkarî, I, 240-242). İki ordu arasında sekiz gün devam eden savaş sonunda Vizigot ordusu ağır bir yenilgiye uğradı (5 Şevval 92/26 Temmuz 711). Vizigot Kralı Rodrigo'nun âkıbetiyle ilgili olarak onun öldürüldüğü, ortadan kaybolup izini kaybettiği, nehirde boğulduğu vb. farklı nakiller mevcuttur. (Atçeken, 2011, s. 24 – 25)

Eserde görülen bir diğer tarihi gerçek, Tarık bin Ziyad'ın İspanya'da ele geçirdiği yerlerdir. Bu olay, şu şekilde anlatılır; Musa bin Nusayr, Tarık bin Ziyad'a daha fazla ilerlememesini emreder. Fakat o anda İspanya orduları başsız ve dağınık bir haldedir. Bu durumu gören Tarık bin Ziyad, Kont Jülyen'in de desteği ile İspanya içlerinde ilerleme kararı alır ve ordusunu üç kola ayırır. Kurtuba şehrini, Malaga şehrini, Elmeriye kasabasını ele geçirir ve İspanya'nın merkezi olan Teloda'yı teslim alır. Bu sırada Musa bin Nusayr da İspanya üzerine hareket eder (Danışman, 1966, s. 127 – 144). Eserde ele alınan bu fetihler tarihi kaynaklarla örtüşmektedir;

Savaşın sonra Mûsâ b. Nusayr, Târik'a yolladığı mektupta kendi emri olmadan İspanya iç bölgelerine girmekle İslâm ordusunu tehlikeye attığını ve kendisi gelinceye kadar bulunduğu yerden ileriye gitmemesini emretti. Ancak Târik, Mûsâ'nın emrini dinlemedi ve Kont Julianos'un tavsiyesine uyarak ordusunu farklı şehirlere göndermek için birliklere ayırdı. Târik'in görevlendirdiği kumandanlar kısa sürede Malaga (Mâleka), Elvira (İlbîre) ve Córdoba'yı ele geçirirken kendisi Ecija (İsticce) şehrini fethettikten sonra Vizigotlar'ın başşehri Toledo (Tuleytula) üzerine yürüdü ve önemli bir mukavemetle karşılaşmadan şehri zaptetti. (Atçeken, 2011, s. 24 – 25)

Eserde görülen bir diğer tarihi gerçek, Musa bin Nusayr'ın fetihleridir. Bu olay, eserde şu şekilde anlatılır; Musa bin Nusayr ve ordusu, ilk önce İsbiliye şehrini ele geçirir, daha sonra Karmona şehrini, uzun bir kuşatmadan sonra ise Merida Kalesi'ni ele geçirir

(Danışman, 1966, s. 144 – 160). Musa bin Nusayr'ın bu fetihleri eserde ayrıntılı olarak anlatılmaktadır. Bu fetihler tarihi kaynaklarla örtüşmektedir;

“Karaya çıktuktan sonra başka bir güzergâhı izleyerek Latin harfleriyle yazılmış adını taşıyan ilk altın sikkeyi bastırıldığı Sevilla (İşbîliye), Carmona (Karmûne), Niebla (Leble), Mérida (Mârîde) şehirlerini aldı...” (El – Ebûdî, 2006, s. 224 – 225).

Eserde görülen bir diğer tarihi gerçek, Tarık bin Ziyad ve Musa bin Nusayr'ın iki koldan İspanya'yı ele geçirmeleridir. Bu olay, eserde şu şekilde anlatılır; Musa bin Nusayr, Delavara kasabasını ve Salamanka kasabasını zapt ederek Saragoza şehri önünde Tarık bin Ziyad ile birleşir. Saragoza şehri, iki ordunun şiddetli hücumlarına dayanamaz ve teslim olur. Bunun üzerine Musa bin Nusayr, Fransa'ya girer. Burada Narbon şehri ve Pirene dağlarını geçer ve tekrar İspanya'ya döner. Bu sayede İspanya fethi tamamlanmış olur. Musa bin Nusayr ve Tarık bin Ziyad arasındaki anlaşmazlık ise hala devam etmektedir. Bu durumu haber alan Şam Halifesi Velid, iki kumandanı da Şam'a davet eder (Danışman, 1966, s. 193 – 196). Bu olay tarihi gerçeklikle örtüşmektedir;

“Ertesi yıl Leon (Liyûn), Galicia (Cillîkiye) bölgeleriyle Lerida (Lârîde), Barselona (Berşelûne), Saragossa (Sarakusta) şehirleri alındı. Böylece müslümanlar İslâm tarihinde ilk defa Fransa topraklarına kadar ulaştı.” (Atçeken, 2011, s. 24 – 25).

“Kuzeydeki dağlık bölge dışında İspanya'nın tamamına yakınına fetheden Mûsâ b. Nusayr ve Târik b. Ziyâd, Zilkade 95'te (Temmuz-Ağustos 714) Halife Velîd b. Abdülmelik'in emriyle Dımaşk'a gitmek üzere Endülüs'ten ayrıldılar.” (El – Ebûdî, 2006, s. 224 – 225).

Eserde görülen bir diğer gerçek, Endülüs Emevi Devleti'nin kurulmasıdır. Eserde bu olay şu şekilde anlatılır; Emevi tahtına Ebu-l Abbas Muhammed geçer. Ebu-l Abbas Muhammed, acımasız ve kindar bir kişidir. Elde ettiği mevkiyi güvence altına almak için bir önceki Halife Mervan'a bağlı bulunan Suriye'deki bütün Emevileri katleder.

Bunun üzerine Ebu-l Abdullah Muhammed, Irak'a da asker gönderir ve orada bulunan Emevilerin de öldürülmesini emreder. Irak'ta Emevi halifelerinden Hişam'ın iki torunu bulunmaktadır. Ebu-l Abbas Muhammed'in askerleri, Irak'ta her yerde bu iki torunu ararlar. Bir gün Hişam'ın torunlarından Abdullah'ın kölesi Bedir, bu haberi öğrenir ve Abdullah'ı kaçıtır. Abdullah, altı sene boyunca kaçar ve Filistin'den, Mısır'dan, Libya'dan, Cezayir'den ve Fas'tan geçerek İspanya'ya girer. İspanya'da Endülüs Emevi Devleti'ni kurar (Danışman, 1966, s. 223 – 239). Bu anlatı, tarihi kaynaklarla örtüşmektedir;

Endülüs'te bu gelişmeler olurken Abbasiler Emevi hanedanlığına son vererek hanedan mensuplarını sıkı bir şekilde takibe ve öldürmeye başladılar. Bu takipten kurtulmayı başaran çok az sayıda kişiden biri Halife Abdülmelik'in torunlarından Abdurrahman b. Muaviye idi. Filistin ve Mısır üzerinden Afrika'ya kaçan ancak burada emniyet içinde olamayacağını anlayarak 755 yılında Endülüs'e geçti. Buraya geçerken sadece canını kurtarmayı değil aynı zamanda burada bulunan Emevi yanlısı Arap – Suriyeli asker ve diğer unsurlardan faydalanarak yeniden hanedanlığı tesis etmeyi düşünüyordu. Nitekim Endülüs'e varmasından sonra da bu yönde faaliyete geçti. Oradaki vali Yusuf el Fihri'nin engellemelerine rağmen, mevalinin, Yemenlilerin ve Berberilerin desteğini alarak 756 yılında Kurtuba'ya girerek kendisini bağımsız emir ilan etti. (Emin, 2017, s. 20)

Eserde tarihi gerçekliğe eklemeler de yapılmıştır. Eserde karşımıza çıkan ilk ekleme, Musa bin Nusayr'ın oğlu Abdülaziz'i keşif için İspanya'ya göndermesidir. Eserde bu olay şu şekilde gelişmektedir; 710 yılında İspanya Devleti'nin başında Kral Rodrik bulunmaktadır. Kral Rodrik, bu tahtı entrikalı yollardan ele geçirmiştir. İspanya Devleti valilerinden Kont Jülyen, Kral Rodrik'e kin besler ve onu tahttan indirmeye karar verir. Bu amaç için Emevi Devleti'nin Afrika Valisi Musa bin Nusayr'ı İspanya'ya davet eder. Ömrü fetihlerle geçen Musa bin Nusayr, İspanya'yı fethetmeye karar verir. Bu sefere izin almak için Halife Velid'e bir mektup gönderir. Halife Velid'den cevap gelene kadar Kont Jülyen'in sözlerini doğrulamak ister ve keşif için oğlu Abdülaziz ile Kumandan Tarif'i İspanya'ya gönderir (Danışman, 1966, s. 8 – 15). Ele alınan kaynaklarda ise bu olay şu şekilde açıklanır;

O sırada İspanya'da hüküm süren Vizigotlar'la ilişkileri bozuk olan Sebte hâkimi Julianos, Mûsâ'ya yaklaşarak onu yarımadayı fethetmeye teşvik etti; kendisine oradaki toprakların verimliliği hakkında bilgi verdi, karışıklıklar sebebiyle fethin son derece kolay olacağını söyledi. Bunun üzerine Mûsâ, Halife Velid'den izin aldıktan

sonra İspanya'nın güney sahillerine Tarîf b. Mâlik kumandasında 500 kişilik bir keşif birliği yolladı (Ramazan 91 / Temmuz 710). (El – Ebûdî, 2006, s. 224 – 225)

Görüldüğü üzere eserde keşif için Abdülaziz ve Kumandan Tarîf'in birlikte İspanya'ya gittiği yazmaktadır. Oysa gerçekte bu keşifte Abdülaziz'in ismi geçmemektedir. Yazar bu tür bir ekleme ile Abdülaziz ve Kraliçe İlonna aşkının temellerini atar.

Eserde görülen bir diğer ekleme, Abdülaziz'in ilk isyanı bastırmadır. Bu olay eserde şu şekilde anlatılır; İşbiliye ahalisi ve etrafında bulunan şehir ve kasabalar, Musa bin Nusayr birliklerine isyan eder. Musa bin Nusayr, bu isyanı bastırmak için oğlu Abdülaziz'i İşbiliye'ye gönderir. Abdülaziz bu görev için derhal yola çıkar. İslam birliklerinin bu kadar hızlı geleceğini tahmin etmeyen Teodomir gafil avlanır ve Oryota kasabasına kaçır. Abdülaziz, onu takip ederek Oryota'ya gelir. Teodomir kısa bir kuşatmadan sonra teslim olur (Danışman, 1966, s. 173 – 178). Eserde ele alınan bu ilk isyan, incelenen tarihi kaynaklarda bulunmamaktadır.

Eserde ele alınan bir diğer ekleme, Tarık bin Ziyad'ın hapsedilmesidir. Olay, eserde şu şekilde gelişmektedir; Merida şehrini ele geçiren Musa bin Nusayr vakit kaybetmeden Toledo'ya doğru yola çıkar. Tarık bin Ziyad, onu Talbire mevkinde karşılar. Musa bin Nusayr, Tarık bin Ziyad'a karşı olan kinini açıkça belli eder ve iki ordu Tuleytula'ya geçer. Musa bin Nusayr, Tuleytula'da Hazret-i Süleyman Sofrası'nı sorar. Tarık bin Ziyad, o sofrayı Şam halifesine göndermek istemektedir. Fakat Musa bin Nusayr, onun bu isteğin kabul etmez ve sofrayı kendi adına halifeye göndermek için alır. Söylentilere göre bu sofranın üç yüz altmış ayağı vardır fakat Musa bin Nusayr üç yüz elli dokuz ayak sayar. Tarık bin Ziyad'a sofranın diğer ayağını sorar. Tarık bin Ziyad ise o ayağı görmediğini dile getirir. Musa bin Nusayr, bu söz üzerine daha da hiddetlenir ve Tarık bin Ziyad'ı zindana atar. Tarık bin Ziyad'ın zindana atılması herkes tarafından eleştirilir. Bu haberi işiten Halife Velid, başarılı bir İslam kumandanına yapılan bu hareketi haksız bulur ve onun zindandan çıkarılmasını emreder. Halife Velid'in emrine uymak zorunda olan Musa bin Nusayr, Tarık bin Ziyad'ı zindandan çıkarır. Musa bin Nusayr orduları ile batı tarafa, Tarık bin Ziyad ise kuzey tarafa doğru ilerleyerek İspanya fethine devam ederler. (Danışman, 1966, s. 179 – 189). Eserde bu şekilde ele alınan olayı tarihi kaynaklarda farklı anlatılmaktadır;

Târik b. Ziyâd'la Toledo'da buluştu. Bu buluşma sırasında Mûsâ'nın kendi emrini dinlemeyip başına buyruk hareket ettiği için Târik'ı azarladığı belirtilmektedir. Buna karşılık Târik'in Mûsâ'ya karşı saygılı davrandığı ve onun gönlünü almak istediği nakledilir. Mûsâ b. Nusayr, Târik'tan ele geçirdiği ganimetleri ve Hz. Süleyman'a ait olduğu söylenen masayı istedi; Târik masa ile birlikte bütün ganimetleri Mûsâ'ya teslim etti. Mûsâ b. Nusayr'ın Târik'a olan öfkesi fazla sürmedi ve iki kumandan fetih faaliyetini İspanya'nın kuzeyine doğru iki koldan sürdürdü. (Atçeken, 2011, s. 24 – 25)

Eserde Tarık bin Ziyad'ın zindana atılması ve Halife Velid'in mektubu, ele alınan tarihi kaynaklarda görülmemektedir. Yazar bu şekilde bir ekleme ile Tarık bin Ziyad ve Musa bin Nusayr çatışmasını güçlendirmiştir.

Eserde görülen bir diğer ekleme, Tarık bin Ziyad ve Musa bin Nusayr'ın Şam halifesi önündeki sorgularıdır. Bu olay, eserde şu şekilde gelişmektedir; Tarık bin Ziyad, Şam'a Musa bin Nusayr'dan daha önce ulaşır ve Halife Velid'e İspanya seferinin bütün teferruatını anlatır. Halife Velid, onun suçsuzluğuna inanır ve Musa bin Nusayr'ı beklemeye başlar. Bu sırada ani bir hastalığa yakalanır ve vefat eder. Yeni halife, Velid'in kardeşi Süleyman olur. Halife Süleyman, sert ve acımasız bir karaktere sahiptir. Musa bin Nusayr, Şam'a ulaşır ve Halife Süleyman'a İspanya seferi hakkında bilgiler verir. Onun sözlerinde Tarık bin Ziyad'a ve bütün Berberîlere karşı bir kin hissedilmektedir. Bu sırada Hazreti Süleyman sofrası, Halife Süleyman'ın huzuruna getirilir. Bu hediye, Halife Süleyman'ı yumuşatır. Halife Süleyman'daki değişikliği fark eden Tarık bin Ziyad, masanın kendi elinden zorla alındığını dile getirir ve eksik olan ayağı gösterir. Halife Süleyman, bu duruma oldukça hiddetlenir ve Musa bin Nusayr'a saray önünde yüz sopa attırır. Daha sonra onu çöle sürgün eder (Danışman, 1966, s. 197 – 204). Eserde ele alınan bu sorgu ve Halife Süleyman'ın verdiği karar, tarihi kaynaklarda farklı olarak anlatılmaktadır;

Berberinde, aralarında benzeri görülmemiş mücevheratın da bulunduğu bol miktarda ganimet ve İspanya eşrafından çok sayıda esir götürüyordu. Dımaşk'a yaklaştığında Halife Velid'in hastalandığını duydu; ardından kardeşi ve veliahdı Süleyman'dan bir mektup aldı. Süleyman, ondan yürüyüşünü yavaşlatarak Dımaşk'a Velid'in ölümünden sonra girmesini ve getirmekte olduğu ganimet ve esirleri kendisine vermesini istiyordu. Ancak Mûsâ bu emre uymadı; aksine Velid hayatta iken oraya ulaşmak için yürüyüşünü hızlandırdı ve onun ölümünden üç gün önce Dımaşk'a girdi. Bu yüzden Süleyman halife olur olmaz onu bütün

görevlerinden azledip zindana attırdı; ayrıca büyük miktarda para ödemekle yükümlü tutuldu. (El – Ebûdî, 2006, s. 224 – 225)

Eserde Halife Süleyman, Musa bin Nusayr'ı çöllere sürgün eder fakat tarihi kaynaklarda Musa bin Nusayr'ın zindana atıldığı söylenmektedir. Bunun yanında Halife Süleyman'ın ona gönderdiği mektup da eserde geçmemektedir.

Eserde Musa bin Nusayr'ın oğlu Abdülaziz ve İspanya Kraliçesi İlona arasında bir aşk oluşturulmuştur. Yazar, bu aşk çerçevesinde bir kurgu yaratır. Eserde bu kurgu şu şekilde gelişmektedir; İspanya halkı o devirde her gününü eğlence ile geçirmektedir. Halk içindeki delikanlılar ise her dakika Kraliçe İlona adına slogan atmaktadır. Çünkü Kraliçe İlona, oldukça güzel bir kadındır. İspanya'ya gelen Abdülaziz ve Tarif, bu durum karşısında şaşkına dönerler. Şehir içinde ilerleyerek Kral Rodrik'in sarayının önüne gelirler. Abdülaziz, gizlice saraya girer ve bu sarayda Kraliçe İlona ile karşılaşır. Kraliçe İlona, Abdülaziz'in hem çehresinden hem de mert ve yiğit duruşundan etkilenir. Kraliçe İlona ve Abdülaziz konuşurken odaya Kral Rodrik girer. Abdülaziz, odanın bir köşesine saklanır. Kral Rodrik, Kraliçe İlona'dan halkın karşısına çıkmasını ve onlara memleket uğruna savaşmalarını söylemesini ister. Daha sonra odadan çıkar. Onun odadan ayrılması ile Abdülaziz ortaya çıkar ve Kraliçe İlona'dan bu isteği yapmamasını dile getirir ve tekrar görüşmek üzere Kraliçe İlona'dan ayrılır (Danışman, 1966, s. 16 – 42).

Kraliçe İlona ve Abdülaziz Merida şehrinde tekrar karşılaşır. Bu sürede Kral Rodrik ölmüş, Kraliçe İlona ise dul kalmıştır. Kont Jülyen, Kraliçe İlona'ya kralın onun babasını ve kendi annesini öldürdüğünü dile getirir. Bu olay, Kraliçe İlona'nın kral için tuttuğu yası bitirir ve Abdülaziz'e karşı olan hislerini açığa çıkarır (Danışman, 1966, s. 161 – 173).

Abdülaziz, Kraliçe İlona'ya her geçen gün daha büyük bir sevgi besler ve bir gün onunla evlenmek ister (Danışman, 1966, s. 189 – 193) Kraliçe İlona bu isteği kabul eder. Abdülaziz, İlona'ya bir kraliçe ile davranmaya devam eder. Her akşam sarayda bulunan yirmi beş taçtan birisini ona giydirir, bütün cariyelerin onun önünde diz

çökmesini emreder. Bu durum halk arasında Abdülaziz'in krallığını ilan etmek istediği yönünde dedikodular oluşturur. Bu dedikoduyu öğrenen Halife Süleyman, Abdülaziz'i öldürmeye karar verir ve beş celladı bu iş için görevlendirir. Beş kişi sabahın erken saatlerinde Abdülaziz'in sarayına girerler ve onu sabah namazını kıldıktan sonra öldürürler. Abdülaziz'in kesik başını Halife Süleyman'a götürürler. Halife Süleyman, çöllerde dolaşan Musa bin Nusayr'ı saraya çağırır ve oğlunun kesik başını ona gösterir (Danışman, 1966, s. 204 – 218).

Görüldüğü üzere eserin büyük bir bölümü tarihi gerçekliğe bağlıdır. Yazar, Tarık bin Ziyad'ın İspanya'ya çıkarma yapması ve gemileri yakmasını, İslam birlikleri ve Kral Rodrik ordusunun karşılaşmasını, Tarık bin Ziyad'ın İspanya'da ele geçirdiği yerleri, Musa bin Nusayr'ın fetihlerini, Tarık bin Ziyad ve Musa bin Nusayr'ın iki koldan İspanya'yı ele geçirmelerini ve Endülüs Emevi Devleti'nin kurulmasını tarihi belgelerdeki şekli ile ele almıştır. Eserde Musa bin Nusayr'ın oğlu Abdülaziz'i keşif için İspanya'ya göndermesi, Abdülaziz'in ilk isyanı bastırması, Tarık bin Ziyad'ın hapsedilmesi ve Tarık bin Ziyad ve Musa bin Nusayr'ın Şam Halifesi önündeki sorguları olaylarına birtakım eklemeler yapılmıştır. Eserde görülen bu eklemelerin amacı gerek çatışma unsurunu güçlendirmek gerekse eserde görülecek olan kurgunun başlangıcını vermektir. Bunun yanında Abdülaziz ve İlonna arasında görülen kurgu aşk örgüsü ise, anlatıyı genişletmekte ve eserde duygusal bir boyut yaratmaktadır.

2.2.1.6. Zaman

Eserin vak'a zamanı, 710 yılında başlamaktadır; “İspanya'yı hemen hemen tam ortasından ve bir baştan bir başa geçip Lizbon şehri önünde denize dökülen Taj nehri üzerinde bulunan bu şehir, 710 yılı baharında garip bir neşe hastalığına tutulmuşa benziyordu.” (Danışman, 1966, s. 16). Eser, Birinci Abdurrahman'ın İspanya'da Endülüs Emevi Devleti'ni kurması ile son bulur; “Böylece Endülüs'te (Endülüs Emevî Devleti) kurulmuş oldu... Birinci Abdurrahman İspanya'da Halife unvanını alamadı. Yalnız Emîr adını aldı.” (Danışman, 1966, s. 238). Yazar, bu olayın tarihini eserde vermemiştir fakat ele alınan kaynaklar, Endülüs Emevi Devleti'nin 756 yılında

kurulduğunu yazmaktadır. Dolayısı ile eserin vak'a zamanı kırk altı yıl olarak karşımıza çıkar.

Eser kronolojik bir şekilde ilerlemektedir. Yazar, vak'a zamanının ilk altı yılını ayrıntılı bir şekilde okuyucuya sunar. Bu zaman zarfında İspanya, Tarık bin Ziyad ve Musa bin Nusayr tarafından baştanbaşa fethedilir. Bu sırada iki komutan arasında bir anlaşmazlık yaşanır. Şam Valisi, fetih tamamlanınca iki komutanı sorguya çeker ve Tarık bin Ziyad'ın haklı olduğuna kanaat getirip Musa bin Nusayr'ı çöllere sürgün eder. Musa bin Nusayr sürgünde iken oğlu Abdülaziz Kraliçe İlonca ile evlenmiştir ve Endülüs'ü yönetmektedir. Abdülaziz, Kraliçe İlonca'ya bazı iltimaslar tanır. Bu iltimaslar, Abdülaziz aleyhinde dedikodular yaratır. Abdülaziz'in Endülüs'te krallığını ilan edeceğine dair söylentiler öğrenen Halife Süleyman, onu öldürür (Danışman, 1966, s. 5 – 218). Yazar, 716 tarihinden itibaren Endülüs'ün valilikler dönemini ele alır ve sırası ile Eyüp bin Habibe'nin, Elhur'un, Essemah'ın, Abdurrahman Gaafikî'nin valiliklerini (732), Emevi Devleti'nin yıkılışını (750) ve I. Abdurrahman'ın Endülüs Emevi Devleti'ni kurmasını (756) anlatarak eseri bitirir (Danışman, 1966, s. 218 – 239). Eserin kırk yıllık zaman dilimini oluşturan bu olaylar özet bilgilerle verilmiştir. Bunun yanında eserde uzun zaman dilimlerinin genellikle bir cümle ile geçildiği de görülmektedir;

“Bu konuşmalardan sora uzun günler geçti.” (Danışman, 1966, s. 149).

“Tarık'ın hapsedilmesinin üzerinden günler değil aylar geçmişti.” (Danışman, 1966, s. 186).

“Abdurrahman'ın bu çöl macerası altı sene sürmüştü.” (Danışman, 1966, s. 237).

Eserin anlatma zamanı, vak'a zamanıyla örtüşmektedir. Eserde genel olarak sonradan aktarma yöntemi kullanılmıştır. Bunun yanında yazar, kimi zaman anında aktarma yöntemini de kullanmaktadır;

Ordugâhta gergin bir hava var. Herkes bir şey bekliyor gibi.. Fakat kimse bu beklediği şeyin ne olduğunu bilmiyor. Yalnız hemen herkesin gözü sık sık, süslü bir çadıra dönüyor, bu çadırdan bir şey bekliyor. Çadıra her dakika bir zabıt giriyor, bir kumandan çıkıyor, kapışa nöbet bekleyen mızraklı nöbetçiler her dakika içeriden işittikleri bir ses üzerine yeni bir emir almak için başlarını çadırdan içeriye uzatıyorlar. (Danışman, 1966, s. 29)

2.2.1.7. Mekân

Eser İspanya, Afrika, Fransa, Filistin, Mısır, Libya, Cezayir ve Fas'ta geçmektedir. Eserin asıl mekânı İspanya'dır. Musa bin Nusayr ve Tarık bin Ziyad İspanya'yı karış karış gezerek fethederler. Afrika ise, eserin başında karşımıza çıkar. Bu ülke, Arap birliklerinin yaşadığı yerdir. Musa bin Nusayr, İspanya'nın fethi tamamlanınca Fransa'ya geçer ve bu ülkede de bazı yerleri ele geçirir. Eserde görülen Filistin, Libya, Cezayir ve Fas ise I. Abdurrahman'ın İspanya'ya ulaşmak için geçtiği mekânlardır.

Eserde yukarıdaki ülkelerin dışında ismi özel olarak verilen açık mekânlar, Şam sokakları, Toledo, El Cezire, Kurtuba şehri, Oryota kasabası, Delavara kasabası, Salamanka kasabası, Saragoza şehri, Narbon şehri ve Pirene Dağları'dır. Eserde görülen kapalı mekânlar ise Halife Velid'in sarayı, Musa bin Nusayr'ın çadırı ve Kral Rodrik'in sarayıdır.

Olay ağırlıklı olan eser, çoğunlukla açık mekânlarda geçmektedir. Musa bin Nusayr ve Tarık bin Ziyad, söz konusu mekânlarda sık sık İspanyol orduları ile karşılaşır, şehirleri ve kasabaları kuşatarak fethederler. Eserde kapalı mekân kullanımı ise geri plandadır.

Eserde mekân tasvirleri genel olarak ihmal edilmiştir. Gerek açık mekânlarda gerekse kapalı mekânlarda görülen tasvirler kısa ve yüzeyseldir;

“Velid, karşiki ucu görünmeyen uzun bir koridora girmişti. İki taraf tamamen somaki mermer sütunlarla sıralanmıştı. Büyük salonun dört tarafı da sütunlarla kaplı idi. Bu geniş salonda garip ve insanın içini gıcıklayan bir serinlik hüküm sürüyordu.” (Danışman, 1966, s. 7).

“Cesetlerle dolu bir sahra... Seriş Nehri vadisi şimdi iki taraftan, fakat daha ziyade İspanyollar tarafından ölenlerin cesetleriyle dolu idi. Ölüler ve yaralılar arasında yürümek bile mümkün olmuyordu. Yıkılmış çadırlar, yerlerde yuvarlanan şarap fiçileri, saçları darmadağın olmuş İspanyol dilberler...” (Danışman, 1966, s. 118).

“Merida şehrinin etrafı, kalın ve yüksek surlarla çevrilmişti. Bu müthiş surların üzerinde her elli metrede bir gayet yüksek ve korkunç kuleler vardı.” (Danışman, 1966, s. 147).

Alıntılardan anlaşılacağı üzere yazar eserde görülen çoğu tasviri kendi görüşlerini ekleyerek okuyucuya sunmaktadır.

2.2.1.8. Dil ve Anlatım

2.2.1.8.1. Dil

Endülüs'te İslâm Cengâverleri, sade ve akıcı bir üsluba sahiptir. Eserin dili, genel olarak her kesim tarafından anlaşılabilir bir tarzda kaleme alınmıştır. Bunun yanında yazar, yer yer o devre ait kelimeler de kullanmıştır. Bu kelimelerden birkaçı şu şekildedir; Muttali, vaveyla, mütalâa, vekâr, peyda olmak, nusrat, sebat, tazmin etmek, intizam, müteharrik, herc-ü merc, mucip, ifâ etmek, tezyin etmek, itisaf, hezimet, mücerrah, fütühat, ricâl, müteassıp... Eserde görülen bu kelimeler anlatımın sadeliğini gölgelememektedir. Bunun yanında yazar, eserde genellikle kurallı cümleler kullanmıştır. Bu cümlelerin çoğu fiil cümleleridir. Bu durum eserin akıcılığını desteklemektedir.

Eserde deyim kullanımı da ön plandadır. Yazar anlatı içinde sık sık ele aldığı bu deyimlerle hem öz bir ifade sağlamış hem de eserin anlatım gücünü pekiştirmiştir;

“Fakat on binleri bulan kalabalık artık sarayın duvarlarına, demir kapısına dayanmıştı. Yer yerinden oynuyordu.” (Danışman, 1966, s. 18).

“Gögsü iftiharla kabarak, onları seyretti...” (Danışman, 1966, s. 81).

“Bir papazla bir kızın böyle sarmaş dolaş çadıra girivermesi, sarhoş askerleri çileden çıkardı.” (Danışman, 1966, s. 104).

“Her biri askerlerle boy ölçüşecek kadar cesur ve vatanperver.” (Danışman, 1966, s. 106).

“Fakat kralın bu sözlerine artık kulak veren yoktu.” (Danışman, 1966, s. 112).

“Allah göstermesin kraliçem. Dilim tutulsun.” (Danışman, 1966, s. 124).

“Musa bin Nusayr mümkün olduğu kadar fazla gürültü çıkarılmasını emrettiğinden, bir taraftan borazanlar yeri göğü inletirken, on binlerce Arap askerlerinin hep bir ağızdan Tekbir getirmeleri de manzarayı büsbütün değiştiriyordu.” (Danışman, 1966, s. 155).

“İki taraf da dişini tırnağına takmıştı.” (Danışman, 1966, s. 219).

Eserde görülen sade ve akıcı üslup ve deyim kullanımı eserin geniş bir kitleye hitap etmesini sağlamaktadır.

2.2.1.8.2. Anlatım Teknikleri

Endülüs'te İslâm Cengâverleri adlı eser hâkim bakış açılı anlatıcıya sahip bir eserdir. Anlatıcı bu bakış açısının verdiği yetki ile eserin çoğunluğunda kendisini hissettirir. Bu sebeple eserde anlatma tekniği ağır basmaktadır. Eserde sık karşımıza çıkan bir diğer teknik, diyalog tekniğidir. Yazar, sık sık karşılıklı konuşmalarla eseri hareketlendirmiştir. Bunun yanında eserin serim bölümünde kişi tanıtımları genellikle özetleme tekniği kullanılarak okuyuculara sunulmuştur.

Eserde görülen bir diğer anlatım tekniği, mektup tekniğidir. Karşımıza çıkan ilk mektup, Afrika Valisi Musa Bin Nusayr'dan Halife Velid bin Abdülmelik'e yazılmıştır. Musa bin Nusayr bu mektupta, Halife Velid'den İspanya üzerine sefere çıkmak için izin ister (Danışman, 1966, s. 6). Eserde görülen ikinci mektup, Halife Velid bin Abdülmelik'ten Musa bin Nusayr'a yazılır. Halife Velid, bu mektupta Musa bin Nusayr'ın İspanya fethi için sefere çıkmasına izin verdiğini dile getirir (Danışman, 1966, s. 51) Eserde görülen üçüncü mektup ise, Musa bin Nusayr'dan İspanya içlerinde ilerleyen Tarık bin Ziyad'a yazılmıştır. Musa bin Nusayr, bu mektupta Tarık'ın ilerlemeyi bırakmasını ve kendisini beklemesini emretmektedir (Danışman, 1966, s. 129). Yazar, ilk iki mektubun metnini eserde vermiştir fakat üçüncü mektubun metni eserde yer almamaktadır.

Yazar eserde yer yer iç çözümlene tekniğini de kullanmış ve okurlara şahısların düşüncelerini aktarmıştır. Örneğin yazar, aşağıdaki alıntıda İspanya fethinin Tarık ve Zehra'ya neler hissettirdiğini okuyucuya bu teknikle açıklamıştır;

Tarık bambaşka bir hayal âleminde... Önünde açılan zafer yolunu, yarın kendisine Endülüs fatihi denileceğini düşünerek heyecanını güç zaptediyor, fakat aynı zamanda geride bıraktığı fevkalade güzel, zarif ve nâfin bir kızı, Musa Bin Nusayr'ın kızı Zehra'yı düşünüyor. Zehra'nın çehresinde gururla üzüntü birbirine karışıyor. Gönlünü kaptırdığı Tarık'ın böyle şerefli bir vazifeye İspanya'ya gidişini gururla, fakat ondan ayrılışını hüznle düşünüyor. Ya geri gelmezse... Ya başına bir kaza gelirse... Zehra böyle düşünüyor (Danışman, 1966, s. 67 – 68).

Eserde montaj tekniği de görülmektedir. Yazar, Tarık bin Ziyad'ın Toledo'yu fethinden sonra benliği ile baş başa kaldığı sahnede, Abdülhak Hâmit Tarhan'ın *Tarık Yahut Endülüs'ün Fethi* adlı eserindeki metninden sadeleştirerek alıntı yapmıştır;

... Ne olur Rabbim, bana da biraz gurur gelse!. Gurur ile çıksam da sonra birdenbire düşüp ne kadar âciz, ne kadar iktidarsız bir mahlûk olduğumu bir kere daha öğrensem!..
Oku, bin Ziyad oku!. Şu taçların her biri bedbaht bir hükümdarın sergüzeştiridir, oku ibnî Nusayr'ın kölesi!.. (Danışman, 1966, s. 143)

Eserde görülen son anlatım tekniği ise iç monolog tekniğidir. Yazar, Zehra'nın babasının Tarık bin Ziyad hakkında ne düşündüğünü, ona karşı ne hissettiğini yorumlarken bu teknikten yararlanır;

Babamda garip bir hal var. Tarık kelimesi onu sinirlendiriyor gibi geliyor bana... Acaba babam Tarık'ın zaferlerini kıskanıyor mu? Ama bir İslâm mücahidini, İslâm âlemine bu kadar büyük hizmetler ifa eden bir mücahidi babam neden kıskansın? Her halde babamda benim bilmediğim müthiş bir sır var. Ah şunu bir öğrenebilsem.. (Danışman, 1966, s. 147)

Görüldüğü üzere eserde anlatma - gösterme teknikleri, diyalog tekniği, özetleme tekniği, mektup tekniği, iç çözümleme tekniği, montaj tekniği ve iç monolog teknikleri kullanılmaktadır.

2.2.2. Grenata'nın Son Günleri

Eser, Endülüs'ün İspanyollar tarafından işgalini ele almaktadır.

2.2.2.1. Bibliyografik Künye:

Grenata'nın Son Günleri adlı eser, 1967 yılında Zuhurî Danışman Yayınevi tarafından basılmıştır. Eser, 255 sayfadan oluşmaktadır. Yazar, eserin başına “Ön Söz” başlıklı kendi notunu düşmüştür. Bu not şu şekildedir;

Grenata, İspanya'da yaşayan son İslâm devletinin hükûmet merkezidir. Bu son İslâm devletine (Ben-i Ahmet hükûmeti) veya (Nasrîler) adı verilir. Kitabımızda, iki buçuk asır yaşayan ve Dünyaya medeniyet ve san'at nurları saçan, şimdiye kadar kendisinden pek az bahsedilmiş olan bu İslâm devletinin çok enteresan ve heyecanlı İslâmi hamaset destanları ile dolu tarihi hikâye edilmiştir. Grenata'nın aşk, sefahat ve ihtiras sahneleri yanında kütüphanelerinin, ilim meclislerinin, sanat eserlerinin bütün teferruatı, bu İslâm devletini yıkmak için Kastil Kraliçesi İsabella ile Aragon Kralı Katolik Ferdinan'ın zâlimâne ve alçakça entrikaları, kanlı harp sahneleri, boğa güreşleri, silâhşörlerin maceraları bütün heyecanlı safhaları ile izah olunacaktır. (Danışman, 1967, Ön Söz)

Alıntıda görüleceği üzere yazar bu önsözde eserin içeriğini açıklamış ve tarihi belgeler ışığında bir anlatı ortaya koyacağını da belirtmiştir.

2.2.2.2. Anlatıcı – Bakış Açısı

Eser, hâkim bakış açısı ile yazılmıştır. Anlatıcı, eserde ele alınan kişilerin iç dünyalarına hâkimdir. Onların korkularını, tereddütlerini ve düşüncelerini bilmekte ve okurlara açıklamaktadır;

Ebu-l Hasan düşünüyordu. Bir kere içeriye girebilseydi? Bir kere oğlu Ebû Abdullah ve zevcesi Ayşe ile görüşebilseydi. Bir kere saray muhafızlarına görünebilseydi. Belki de her şey düzelirdi. Ama bu kapıdan zorla içeriye girme imkânı yoktu. O halde?...

Bir an geri dönüp boğa güreşi meydanındaki halkı bu işten haberdar etmeği düşündü. Vakıa on binlerce kişi onun peşinden gelebilirdi, fakat bir o kadar Girenatalı da oğlu tarafına geçirdi. Bu takdirde kanlı bir iç savaş başladı.

Emîr Ebu-l Hasan Ali buna cesaret edemedi. Bir taht için milletini kana boyamağa razı olmadı. (Danışman, 1967, s. 91)

Anlatıcı, eserde yer yer araya girerek olay akışını kesmekte ve anlatı hakkında yorumlarda bulunmaktadır. Örneğin Ebu Abdullah Muhammed'in taht hırsını şu şekilde yorumlar;

“Muhakkak ki bu hırs iblisin insanların kalbine yerleştirdiği en menhus ve meşum bir şeydir. Evladı babaya, kardeşi kardeşe düşürebiliyor.” (Danışman, 1967, s. 136).

Anlatıcı kimi zaman da ele aldığı konu hakkında okurları bilgilendirmektedir. Eserde İspanya'nın iklimi şu şekilde açıklanır;

“İspanya'da yağmurlar ekseriya sağanak halinde yağar. Vakıâ kısa sürer ama, şimşek, yıldırım ve gök gürültüsü her tarafı alt üst eder.” (Danışman, 1967, s. 171).

Bunun yanında anlatıcı eserde sık sık sorular sormaktadır. Bu kullanım ile okurlar üzerinde merak unsuru uyandırır ve esere ilgiyi artırır;

“Acaba İslâmlığın, İspanya’daki bu son istinatgâhının istikbalinde neler yazılı idi? Onu ancak bir mucize kurtarabilirdi. Acaba bu mucize vukua gelecek miydi?” (Danışman, 1967, s. 33).

“Ne yapmak lâzımdı? Girenata nasıl kurtulabilirdi? Necminur, Emîr Ebû Abdullah’ı öldürmekle meseleyi halletmeyi düşünmüştü. Acaba bu kâfi mi idi?” (Danışman, 1967, s. 116).

Anlatıcı, eserde yer yer de olay hatırlatmaları yapmakta ve ele alacağı anlatıya dair belirsizlik bırakmamaktadır;

“Bundan evvelki bahislerde Girenata Emiri Ebû Abdullah Muhammed’in sefere çıkmak üzere hazırlandığı sırada bir süvarinin çok mühim bir haber getirdiğini yazmıştık.” (Danışman, 1967, s. 138).

2.2.2.3. Olay Örgüsü

Girenata’nın Son Günleri, tek zincirli bir vak’a örgüsünden oluşmaktadır. Eserin vak’a birimi, Girenata’nın İspanyol orduları tarafından fethedilmesidir.

Bu birim şu şekilde açılabilir; 1465 yılında Girenata emirliğine Ebu’l Hasan Ali geçer. Ebu’l Hasan Ali tahta geçince babası zamanında Kral Ferdinand’a verilen vergiyi kaldırır. Bu kararın savaş demek olduğunu bilen emîr, ordularını olası bir savaş için hazırlamaya başlar. Ebu’l Hasan Ali, devlet işleri ile ilgilenirken bir gün Elvira adlı bir cariyeye bağlanır. Elvira’nın Ebu’l Hasan Ali’den bir oğlu olur. Elvira, Emîre Ayşe’nin oğlu yerine kendi oğlunu tahta geçirmek ister ve bu konuda Ebu’l Hasan’ı ikna eder.

İspanyollar ve Hristiyanlar arasında 1480 yılında Zahara Meydan Muharebesi yapılır. Ebu’l Hasan bu muhaberede Hristiyan ordusunu mağlup eder.

Elvira'nın oğlunun tahta geçeceğini öğrenen Emîre Ayşe, Başvekil Hacıp Abdurrahman ile görüşür. Başvekil Hacıp Abdurrahman, gizli bir örgüt kurarak Ebu'l Hasan'a darbe yapmayı planlar fakat bu darbe girişimi Bin Necip tarafından engellenir. Emîre Ayşe ve Başvekil Hacıp Abdurrahman, Ebu'l Hasan'ı tahttan indirmek için tekrar işe koyulurlar. Emîre Ayşe, Ebu'l Hasan boğa güreşlerini izlerken oğlunu tahta oturtur. Bin Necip, bu durumu öğrenen Ebu'l Hasan'ı devlet bütünlüğü için tahttan çekilmeye ikna eder. Ebu'l Hasan, İspanya tahtından kardeşi El Zağal adına çekilir.

Yeni emîr Ebu Abdullah Muhammed, günlerini eğlence âlemleri ile geçirmektedir. Haremden sorumlu kadın Necminur, bu sebeple onu öldürmek ister fakat Habibe, Necminur'u durdurur ve emîrin kendine olan aşkını kullanarak onu İspanyollar üzerine sefere gönderir. Ebu Abdullah Muhammed, İspanyollar ile yapılan savaşta esir düşer. Kral Ferdinand, Ebu Abdullah Muhammed'e asker yardımı yaparak El Zağal'i tahttan indirmeyi teklif eder. Ebu Abdullah Muhammed, Kral Ferdinand'ın bu teklifini kabul eder ve onunla bir anlaşma imzalar.

Bin Necip, Başvekil Hacıp Abdurrahman'ın isteği ile Ebu Abdullah Muhammed'i İspanyol sarayından kaçıırır. Ebu Abdullah, tahtı ele geçiren amcası El Zağal'i İspanyol askerlerinin desteği ile mağlup eder ve tekrar tahta çıkar. El Zağal, tahtı kaybedince İspanyol ordusu ile savaşmaya başlar. Fakat küçük bir birlik olan bu grup, Kral Ferdinand'a mağlup olur. Bunun üzerine Kral Ferdinand ve El Zağal bir anlaşma imzalarlar. El Zağal, kendisi için tahsis edilen geniş bir malikâneye yerleşir. Girenata halkı, El Zağal'in bu ihanetini kaldıramaz ve onun malikânesini yağma eder. El Zağal, bu olay üzerine Afrika'ya kaçar. Kral Ferdinand, El Zağal ile yaptığı anlaşmaya dayanarak Girenata'ya yönelir. Girenata halkı, ülke için birlik olarak savunmaya geçer. Sarayında yalnız kalan Ebu Abdullah, intikam hissi ile Kral Ferdinand'la anlaşır ve bir malikâne karşılığında şehrin anahtarlarını ona sunar.

Yukarıda görülen eserin olay örgüsü çizgisel zamana göre düzenlenmiştir. Eserin olay örgüsünde tarihsel gerçekliğin yoğun olduğu görülmektedir fakat bu gerçeklik eserde olduğu gibi ele alınmamış, tarihsel gerçeklik üzerinde değiştirmeler yapılmıştır. Bu nokta incelememizin “eserin tarihsel gerçeklik ve roman gerçekliği bağlamında

karşılaştırma” başlığında açıklanacağı için burada durum tespiti yapmakla yetineceğiz. Bunun yanında yazar ele aldığı konuyu Emîr Abdullah Muhammed ile Habibe arasında görülen ve yine Emîr Abdullah Muhammed ile Kraliçe İsabella arasında görülen beşerî aşk duygusuyla yoğurmuştur. Bunun yanında eserde özellikle kadınların vatan ve millet sevgisi de ön plana çıkarılmıştır.

2.2.2.4. Şahıs Kadrosu

Girenata'nın Son Günleri, yazarın diğer eserlerine kıyasla daha az bir şahıs kadrosuna sahiptir. Eserdeki birinci kişiler, Ebu-l Hasan Ali, Emîre Ayşe ve Ebu Abdullah Muhammed'dir. Eserdeki ikinci kişiler, Habibe, Gonzales, Bin Necip, Kastilya Kraliçesi İsabella, Aragon Veliahdı Katolik Ferdinand, Necminur, Hacip Abdurrahman ve El – Zağal'dir. Eserdeki üçüncü kişiler, Saliha, Naim ve Ebu-l Baka'dır.

2.2.2.4.1. Birinci Dereceden Kişiler

Ebu-l Hasan Ali:

Ebu-l Hasan Ali Girenata emiridir ve vatansever bir kişidir. Onun tahta geçmesi, halk için büyük bir ümit kaynağı olur; “İşte bu felâketli günlerde Ebu-l Hasan Ali gibi vatanseverliği, cesareti ve fazileti ile tanınmış bir kimsenin hükümdarlık mevkiine geçmesi, kurtuluş ateşi ile yanan Girenatalıların kalbinde serin bir hava yaratmış, onun idaresi ve kumandanlığı altında Girenata'nın kurtulacağı ümidi yeniden uyanmıştı.” (Danışman, 1967, s. 19).

Ebu-l Hasan Ali, adaletli, zeki ve cesaretli bir kişidir. Girenata topraklarına bağlıdır. Devlet işleri ile yakından ilgilenmektedir. Hükümdarlığının ilk yıllarında bu vasıflarını korur ve bütün varlığını bu uğurda harcar. Fakat Ebu'l Hasan Ali'nin bu vasıfları, Elvira ile tanışmasıyla kaybolur. Ebu-l Hasan Ali, Elvira'ya âşık olur. Bu aşk, onun hayatını değiştirir. Ebu-l Hasan Ali, bütün günlerini Elvira ile geçirmeye başlar. Sık sık eğlence âlemleri düzenler. Bu durum başta Emîre Ayşe olmak üzere herkes tarafından ona karşı

bir hoşnutsuzluk yaratır. Ebu-l Hasan Ali'nin Elvira'ya olan aşkı her geçen gün artar ve bir noktada gözünü kör eder. Onun isteği ile Emîre Ayşe'nin oğlu Ebu Abdullah Muhammed'in veliahtlığını reddeder. Bu olay, Ebu-l Hasan Ali'nin sonunu hazırlar. Emîre Ayşe ve taraftarları, Ebu-l Hasan Ali'yi tahttan indirirler.

Görüldüğü üzere yazar Ebu-l Hasan Ali'nin fiziki tasvirini yapmamış, onu karakter özellikleri ile okuyucunun karşısına çıkarmıştır. Bunun yanında Ebu-l Hasan Ali gerçek bir kişidir. Eserde gördüğümüz Ebu-l Hasan Ali'nin özellikleri tarihi belgelere uygun olarak ele alınmıştır.

Emîre Ayşe:

Girenata Emîri Ebu-l Hasan Ali'nin karısıdır. Emîre Ayşe'nin Ebu-l Hasan Ali'den Ebu Abdullah Muhammed isimli bir oğlu vardır. Emîre Ayşe, Ebu-l Hasan Ali'ye bağlıdır. Onun üzüntüsü ile üzülen, onun sevinci ile sevinen birisidir. Fakat bu durum Ebu-l Hasan Ali'nin Elvira'ya bağlanması ile değişir. Emîre Ayşe'nin içinde kıskançlık tohumları yeşermeye başlar. Bu kıskançlık, Ebu-l Hasan Ali'nin Elvira'nın oğlunu veliaht ilan edeceği haberini duyunca daha da artar. Çünkü Emîre Ayşe'ye göre o çocuk alelade birisidir. Girenata tahtını hak eden kişi, kendi oğlu Ebu Abdullah Muhammed'tir. Emîre Ayşe, bu düşünce ile Ebu-l Hasan Ali'yi tahttan indirir ve oğlunu Girenata tahtına geçirir.

Görüldüğü üzere yazar, Emîre Ayşe'nin fiziki özelliklerine değinmemiştir. Bunun yanında kişilik özelliklerini açıklamıştır. Eserde gördüğümüz Emîre Ayşe tarihi kaynaklarda da geçmektedir fakat yazar Emîre Ayşe'nin tanıtımında birtakım farklılıklar meydana getirmiştir. Kaynaklara baktığımızda Emîre Ayşe'nin Süreyya'dan (eserdeki ismi Elvira) çeşitli işkenceler çektiğini görmekteyiz. Süreyya, Emîre Ayşe ve iki oğlunu hapse attırıştır. Bunun yanında Ebu-l Abdullah Muhammed'i de öldürmeyi planlamaktadır. Emîre Ayşe ise bu durum karşısında oğlunu korumak için hapisten kaçır ve kendileri etrafında taraftar toplar. Bu olay dışında Emîre Ayşe'nin başka bir etkisi yoktur. Kaynaklar Ebu-l Hasan Ali'ye yapılan darbe olayında veya devlet

yönetiminde aktif rol oynadığını söylemezler (Yiğit, 1995, s. 57 – 58). Bu bağlamda yazarın Emîre Ayşe’yi gerçeklere uygun çizdiği söylenemez.

Ebu Abdullah Muhammed:

Ebu-l Hasan Ali ve Emîre Ayşe’nin oğludur. Eserde, orta boylu, esmer tenli ve yakışıklı bir delikanlı olarak tarif edilir. Ebu Abdullah Muhammed’in mizacı, Ebu-l Hasan Ali’nin tam tersidir. O, devlet yönetimi ile hiçbir zaman ilgilenmez. Onun tek eğlencesi, Elhamra Sarayı’nın zevk ve safa âlemleridir. Bütün günlerini, bu âlemlerde geçirmektedir. Bir veliaht olmak için gerekli olan meziyetlere sahip değildir.

Ebu Abdullah Muhammed, Habibe’ye âşıktır; “Emîr Ebû Abdullah’ın delice âşık olduğu birisi vardı. Habibe... Ona karşı hudutsuz bir zaafı vardı.” (Danışman, 1967, s. 112). Zeki bir kadın olan Habibe, Ebu Abdullah Muhammed’in kendisine olan aşkını kullanır ve onu devlet uğruna savaşmaya ikna eder. Fakat Ebu Abdullah Muhammed’in devlet yanlısı tavrı uzun sürmez. Girenata halkının topyekûn savaştığı günlerde kendisi ile ilgilenmeyen halktan intikam almak için ülkeyi Kral Ferdinand ve Kraliçe İsabella’ya satar. Annesi Emîre Ayşe ile bir malikâneye çekilir.

Görüldüğü üzere yazar Ebu Abdullah Muhammed’in hem fiziki hem de kişilik özelliklerini vermiştir. Eserde gördüğümüz Ebu Abdullah Muhammed gerçek bir kişidir ve yazar onu tarihi gerçeklere yakın bir şekilde çizmiştir. Ebu Abdullah Muhammed’in Hristiyan kralı ile anlaşması, amcasını yenmek için onlardan yardım alması tarihi kaynaklarla örtüşmektedir. Ebu Abdullah Muhammed’in bu zayıflığının yanında eserde gördüğümüz eğlence düşkünlüğü kaynaklarda geçmemektedir. Yazar, hayal gücünü kullanarak oluşturduğu bu özellikle Ebu Abdullah Muhammed’in Girenata için hayırlı olmayacağını pekiştirir.

2.2.2.4.2. İkinci Dereceden Kişiler

Elvira:

Elhamra Sarayı'nın cariyelerindedir. Elvira, aslen bir Hristiyan'dır ve Kral Ferdinand'ın casusu olarak bu saraya girmiştir. Eserde Elvira'nın amacı, Girenata Emîri Ebu-l Hasan Ali'yi kendisine âşık etmek ve bu sayede devlet işlerine dair bilgileri Kral Ferdinand'a iletmeğdir.

Elvira, oldukça güzel bir kızdır. O, henüz on altı, on yedi yaşlarındadır. Simsiyah gözleri, upuzun kirpikleri, esmer parlak bir teni, pembe yanakları ve ölçülü bir vücudu vardır. Elvira'nın bu güzelliğı, Emir Ebu-l Hasan Ali'yi ilk görüşte etkiler; “Emîr Ebu-l Hasan Ali, bir türlü bu kızın önünden geçip gidemedi. Bu güzellik âbidesi onu olduğu yere âdeta çivilemişti.” (Danışman, 1967, s. 23).

Elvira'nın, Ebu-l Hasan Ali'den bir erkek çocuğı olur. Elvira, oğlunun veliaht ilan edilmesini ister. Elvira'ya sırlıslıkam âşık olan Ebu-l Hasan Ali, bu isteğı kabul eder. Eserde Elvira, bu şekilde Ebu-l Hasan Ali'nin sonunu hazırlar.

Yazar, görüldüğü üzere Elvira'nın fiziki özelliklerini vermiştir fakat kişilik özelliklerine detaylı değinmemiştir. Bunun yanında Elvira gerçek bir kişidir. Tarihi kaynaklara göre gerçek ismi Süreyya'dır ve İspanyol asilzadelerinden birinin kızıdır (Yiğit, 1995, s. 64). Yazar bu durumu değıştirmiş ve Süreyya'yı bir casus olarak esere yerleştirmiştir. Bunun yanında eserde görülen baş döndürücü güzelliğı, Ebu-l Hasan Ali üzerindeki etkisi ve kendi oğlunu Girenata tahtına geçirmek istemesi tarihi kaynaklarla örtüşmektedir.

Kastilya Kraliçesi İsabella ve Aragon Veliahdı Katolik Ferdinand:

İsabella ve Ferdinand, Hristiyan birliklerinin kral ve kraliçesidir ve ikisi de tam bir Müslüman düşmanıdır. İspanya'daki Müslümanları yok etmek ikisinin de tek hayalidir. Bu sebeple İsabella ve Ferdinand evlenirler ve güçlerini birleştirerek büyük bir ordu

oluştururlar. Kraliçe İsabella, devlet işlerinde aktif rol oynamaktadır. Kral Ferdinand'ın bireysel bir karar almasına izin vermez. Kral Ferdinand, İsabella'nın bu isteğine her zaman saygı duymakta ve onunla sık sık devlet işleri hakkında konuşmaktadır.

Kral Ferdinand ve Kraliçe İsabella, zeki ve kurnaz yöneticilerdir. Girenata'yı fethetmek için çeşitli entrikalar çevirirler. Bu uğurda ilk olarak Girenata Emîri Ebu Abdullah Muhammed'e dostça davranırlar ve onu samimiyetlerine inandırarak onunla bir anlaşma yaparlar. Bu anlaşma sonucunda İspanya'ya girerler ve El – Zağal'i mağlup ederler. El – Zağal ile de anlaşılır ve onun sahip olduğu toprakları ele geçirirler. Bu şekilde Girenata'yı bir çember altına alırlar.

Görüldüğü üzere yazar Kral Ferdinand ve Kraliçe İsabella'nın fiziki özelliklerine değinmemiştir. Onlar daha çok kişilik özellikleri ile ön plandadırlar. Bunun yanında eserde görülen kral ve kraliçe gerçekte de yaşamış kişilerdir. Yazar bu kişilerin çiziminde tarihi gerçeklere bağlı kalmıştır. Tarihi kaynaklara baktığımızda kral ve kraliçenin eserdeki gibi Girenata emîrleri etrafında çeşitli entrikalar yaptıkları görülür (Yiğit, 1995, s. 65).

El – Zağal:

Girenata Emîri Ebu-l Hasan Ali'nin kardeşidir. Hristiyan orduları ile çarpışarak günlerini geçiren bir kumandandır. O, aynı zamanda hırslı, menfaat ve mevki düşkün bir kişidir. Ebu-l Hasan Ali tahttan onun adına feragat edince, askerlerini alarak Girenata'ya gelir ve yeğeni Ebu Abdullah Muhammed ile bir taht kavgasına başlar. Bu kavgada yenilir ve Girenata halkına ihanet eder, Kral Ferdinand ile anlaşarak bir malikâneye çekilir.

Görüldüğü üzere yazar El – Zağal'in fiziki tasvirini yapmamıştır. Bunun yanında ayrıntılı olmamakla birlikte kişilik özelliklerini vermiştir. Eserde yukarıdaki şekilde verilen El – Zağal gerçek bir kişidir fakat yazar onun etrafında birkaç değişiklik yapmıştır. Eserde gördüğümüz El – Zağal menfaat ve mevki düşkün iken tarihi gerçeklere göre El – Zağal kahraman ve yiğit bir kumandandır. Kaynaklar onun Kral

Ferdinand ile anlaşacağını söylemez, tam aksine El – Zağal yeğenine Hristiyanlara karşı güç birliği yapmayı önerir fakat Ebu Abdullah Muhammed bu teklifi reddeder (Yiğit, 1995, s. 69). Yazarın El – Zağal etrafında bu tür bir değişiklik yapması Girenata içindeki iç çekişmeyi güçlendirmek ve Girenata'nın kaybedilmesini yozlaşan yöneticilere bağlamak isteğinden kaynaklı olsa gerektir.

Bin Necip:

Girenata ordusu silahşorlarından. Bin Necip, bütün Girenata halkı tarafından sevilme ve saygı görmektedir. Neşeli ve nüktedan birisidir. Bin Necip, her savaşı bir eğlence olarak görmektedir. Aynı zamanda o, bir kılıç ustasıdır ve Bin Necip'in kılıç kullanmaktaki mahareti Girenata'da şöret bulmuştur; “O devirde Bin Necip'e karşı silâh kullanmak bir delilik sayılırdı.” (Danışman, 1967, s. 55).

Bin Necip için her şeyden önemli olan devletin selametidir. Bin Necip eser boyunca bütün adımlarını bu uğurda atar. Öyle ki devletin güvenliği için Emîr Ebu-l Hasan Ali'yi tahttan feragat etmeye ikna eder.

Görüldüğü üzere yazar Bin Necip'in fiziki tasvirini yapmamı, onu zeki ve iyi bir Müslüman olarak okuyucu karşısında çıkarmıştır. Eserde yukarıdaki şekilde verilen Bin Necip ele alınan tarihi kaynaklarda görülmemektedir.

Don Alvaro Gonzales:

Kral Ferdinand ve Kraliçe İsabella'nın en iyi silahşorudur. Hristiyan ordusunda âdeta bir kahraman haline gelmiştir. O, bir kılıç ustasıdır. Bunun yanında Gonzales'in en büyük düşmanı Bin Necip'tir. Gonzales sürekli onunla karşı karşıya gelmeye ve onu mağlup etmeye çalışmaktadır; “Bütün İspanya'da Bin Necip ile Gonzales rekabeti meşhurdu. Herkes bu iki silahşörün daima birbirini aradığını, birbiri ile çarpışmak istediğini bilirdi.” (Danışman, 1967, s. 133).

Yazar, Don Alvaro Gonzales'in fiziki özelliklerini vermemiştir. Bunun yanında kişilik özelliklerine dair sunulan tek şey ise Hristiyan ordusuna bağlı bir kişi olmasıdır. Bunun yanında ele aldığımız kaynaklarda Don Alvaro Gonzales'in ismi görülmemektedir.

Habibe:

Elhamra Sarayı'nın cariyelerindedir. Yazar onu şu şekilde karşımıza çıkarır; "Ortadan uzun boyu, beline kadar sarkan kumral saçları, fevkalâde mevzun ve endamlı vücudu ile mağrur ve edalı bir kızdır." (Danışman, 1967, s. 58).

Habibe, Girenata'ya bağlı bir cariyedir. Eser boyunca bütün adımlarını ülkenin selameti için atar. Necminur ile birleşerek bir kadınlar cemiyeti oluşturur ve Girenata'nın savunulması için İslam mücahitleri arasında İspanyollara karşı durur.

Habibe, Girenata'nın güvenliği için Emir Ebu Abdullah Muhammed'i de kullanır. Ebu Abdullah Muhammed, Habibe'ye âşıktır. Bu aşk Elhamra Sarayı'nda herkes tarafından bilinmektedir. Habibe, bu aşkı kullanarak Ebu Abdullah Muhammed'i Girenata için faydalı bir emir yapmaya çalışır. Eserde bu şekilde anlatılan Habibe, ele aldığımız kaynaklarda geçmemektedir.

Necminur:

Elhamra Sarayı'nın haremden sorumlu kadınıdır. Necminur, zeki birisidir ve ülkesine bağlıdır. Habibe ile birlik olarak Girenata'nın selameti için aylar boyunca planlar yapar. Kadınlardan oluşan gizli bir örgüt kurar ve Hristiyan ordusu Girenata önlerine gelince canla başla çalışarak onları mağlup etmeye uğraşır; "Hükümet teslim olmayı düşünebilir. Fakat Girenata halkı, bilhassa bizim, kadınlardan müteşekkil teşkilâtımız, namussuza teslim olmaksızın, Girenata surları altında feday-ı can etmeğe karar verdik." (Danışman, 1967, s. 222). Eserde bu şekilde ele alınan Necminur, ele aldığımız tarihi kaynaklarda görülmemektedir.

2.2.2.5. Eserin Tarihi Gerçeklik ve Roman Gerçekliği Bağlamında Karşılaştırılması

Eser, Girenata'nın İspanyollar tarafından fethedilmesini ele almaktadır. Girenata hakkında ayrıntılı bilgi veren tarihi kaynaklar sayıca azdır. Günümüzdeki bu durum, Zuhurî Danışman döneminde de aynıdır. Bu açıdan yazar, eldeki verilerle bir olay örgüsü oluşturmuştur. Eserin olay örgüsüne bakıldığında, çoğunluğunda tarihi gerçeklikle birtakım farklılıklar taşıdığı görülmektedir. Bu bakımdan eser “tarihi gerçekliğe eklemeler yapılan romanlar” başlığı altında değerlendirilmeye uygundur. Bunun yanında eserde tarihi gerçekliği muhafaza eden ve yazar tarafından kurgulanan olay örgüleri de görülmektedir. Bu üç yapılanma, burada ayrı ayrı ele alınacaktır.

Eserde görülen ilk tarihi ekleme, Ebu-l Hasan Ali, Emire Ayşe ve Elvira arasındadır. Üçlü arasındaki bu ilişki eserde şu şekilde anlatılır; Ebu-l Hasan Ali, Girenata emîridir. O, bir gün sarayın avlusunda kendisine bakan Elvira'yı görür ve ondan çok etkilenir. Harem sorumlusu Necminur'dan onun hakkında bilgi edinir (Danışman, 1967, s. 20 – 25). Daha sonra bütün günlerini Elvira ile geçirmeye başlar ve Elvira, emîrden hamile kalır. Elvira bir gün Ebu-l Hasan Ali'den doğacak çocuğun veliaht ilan edilmesini ve Girenata tahtına varis gösterilmesini ister. Ebu-l Hasan Ali, onun bu isteğini kabul eder (Danışman, 1967, s. 27 – 29). Elvira ve Ebu-l Hasan Ali arasında geçen bu konuşmayı bir cariye işitir ve Emîre Ayşe'ye anlatır. Emîre Ayşe'nin Ebu-l Hasan Ali'den bir oğlu vardır. Girenata tahtının kendi oğlu yerine başka birisine vaat edildiğini öğrenen emîre, oğlu Ebu Abdullah Muhammed'e bu durumu anlatır ve kendilerine sadık adamlar bulmaya başlar (Danışman, 1967, s. 35 – 39).

Zahara Meydan Muharebesi'nden sonra Hristiyan ordusu El Hama'yı zapt ederek Girenata önlerine kadar gelir. Hem bu durum hem de Ebu-l Hasan Ali'nin Elvira ile birlikte eğlence âlemlerine dalması ve tahtı Elvira'nın oğluna bırakması, Girenata halkı arasında hoşnutsuzluk yaratır. Bu sebeple Ebu-l Hasan Ali aleyhine gizli bir örgüt oluşur. Bu örgüt, Ebu-l Hasan Ali'yi tahttan indirmeye ve Emîre Ayşe'nin oğlu Ebu Abdullah Muhammed'i tahta çıkarmaya karar verir. Bu örgüt ile eş zamanlı başka bir örgüt daha kurulur. İkinci örgüte göre ise, Ebu Abdullah Muhammed emîr olmak için gerekli meziyetlere sahip değildir. Bunun için Elvira'nın oğluna tahtın bırakılması

gereklidir. Bu iki örgüt bir hafta sonra Bab-el Ramla'da birbirlerine girer. Girenata'da sokak kavgaları yaşanır (Danışman, 1967, s. 45 – 55).

Bir gün Girenata'da boğa güreşleri yapılır. Ebu-l Hasan Ali bu güreşi izlemek için arenaya gider. Onun saraydan ayrılmasını fırsat bilen Hacıp Abdurrahman ve Emîre Ayşe, Ebu-l Hasan Ali'nin bütün muhafızlarını bertaraf ederler ve saray kapılarını kapatarak Ebu Abdullah Muhammed'i tahta çıkarırlar. Bu sırada bir muhafız, bu olayı Ebu-l Hasan Ali'ye haber verir (Danışman, 1967, s. 79 – 83). Ebu-l Hasan Ali, derhal Elhamra Sarayı'na gelir fakat sarayın kapıları açılmaz. Bu durumu gören Necminur, yanına Elvira'yı da alarak mahzene iner ve sarayda bulunan gizli bir geçidi açmaya çalışır. Bu sırada Elvira, onu engellemek ister. Elvira'nın bir casus olduğunu öğrenen Necminur, onu öldürür ve Ebu-l Hasan Ali'yi içeriye alır. Ebu-l Hasan Ali, Ebu Abdullah Muhammed'in karşısına çıkar. İki taraf da kılıçlarını çeker. Bu sırada Bin Necip içeri gelir ve Ebu-l Hasan Ali'yi devletin selameti için tahttan feragat etmeye ikna eder. Ebu-l Hasan Ali, tahttan kardeşi El – Zağal lehine feragat ederek Hristiyan orduları ile çarpışmaya gider (Danışman, 1967, s. 90 – 106).

Eserde ele alınan yukarıdaki olaylar tarih kitapları ile farklılık göstermektedir. Ele alınan kaynaklara göre Ebu-l Hasan Ali'nin âşık olduğu kadın İspanyol asilzadelerinden birisinin kızıdır ve bir savaşta esir alınmıştır. Ebu-l Hasan Ali, bu kıza âşık olur ve onunla evlenir. Kaynaklara göre bu kızın adı Süreyya'dır. Süreyya'nın Ebu-l Hasan Ali'den bir oğlu olur. Süreyya, Ebu-l Hasan Ali üzerindeki etki gücünü kullanarak kendi oğlunun veliaht ilan edilmesini sağlar ve Emîre Ayşe ile oğlu Ebu Abdullah Muhammed'in hapse atılmasına sebep olur. Emîre Ayşe'nin hapse atılması, halkı ve devlet erkânını ikiye böler. Bir taraf Emîre Ayşe'yi, bir taraf da Süreyya'yı desteklemektedir. Hapiste olan Emîre Ayşe, taraftarlarından Siracoğullarının desteği ile kapatıldığı kuleden kaçar ve kendi taraftarlarının sayısını artırır. Ebu Abdullah Muhammed, 1482 yılında taraftarları ile Ebu-l Hasan Ali'yi tahttan indirir ve Girenata hükümdarı olur. Ebu-l Hasan Ali ise bu darbe karşısında kaçarak Malaga şehrinde bulunan kardeşi El – Zağal'e sığınır (Yiğit, 1995, c. 9, s. 64 – 66).

Eserde görülen bir diğer ekleme, Ebu-l Hasan Ali'nin Loktra Meydan Muharebesi sonucu tekrar tahtı ele geçirmek istemesidir. Bu olay, eserde şu şekilde gelişir; Ebu-l Hasan Ali, Bin Necip ve askerleri ile Hristiyan ordularına saldırır ve Loktra Meydan Muharebesi adı verilen bu savaşta onları mağlup eder. Bu zafer, Ebu-l Hasan Ali'nin içinde tekrar emîrlik hisleri uyandırır. Kumandanlarını toplayarak tekrar emîr olmak istediğini dile getirir ve kendisini desteklemelerini talep eder. Başta Bin Necip olmak üzere diğer kumandanlar da bu isteğin Girenata'da iç karışıklık yaratacağını bilmektedirler. Bu sebeple onu yalnız bırakırlar. Hiç kimse tarafından desteklenmeyen Ebu-l Hasan Ali, emîrlikten bütün ümidini keser ve atına atlayarak gözden kaybolur (Danışman, 1967, s. 129 – 138).

Eserde görülen bir diğer ekleme, El – Zağal ordularının Kral Ferdinand ve Kraliçe İsabella orduları ile karşılaşmasıdır. Bu olay, eserde şu şekilde anlatılmaktadır; El-Zağal bu süre zarfında Girenata tahtını ele geçirmiştir. Serbest kalan Ebu Abdullah Muhammed, Girenata halkından kendisine taraftar olan bir kısım askeri toplayarak El-Zağal'e saldırır. Bu sırada bir kısım halkta onu lanetlemektedir. Halkın kendisine karşı gösterdiği şiddetli hücumları gören Ebu Abdullah Muhammed, Kral Ferdinand ile yaptığı anlaşmayı hatırlar ve ondan asker talep eder. Kral Ferdinand, Girenata'ya kuvvetli bir İspanyol ordusu gönderir. El – Zağal bu orduyu haber alır ve Girenata kuşatmasını bırakarak Hristiyan ordusuna hücum eder. Kral Ferdinand, bu karşılaşmada El – Zağal'i mağlup eder. Bu durumu gören El – Zağal, Kral Ferdinand ile bir anlaşma imzalar ve kendisine tahsis edilen büyük bir malikâneye çekilir (Danışman, 1967, s. 190 – 204). El- Zağal'in Kral Ferdinand ile yaptığı anlaşma, Girenata'da duyulur. Halk, onu hain ilan eder ve onun malikânesini kuşatırlar. Çok geçmeden bu kuşatma şiddetlenir. Bu durumu gören El – Zağal Afrika'ya kaçır. Kaçan El- Zağal'in malikânesi ise yağma edilerek yakılıp yıkılır (Danışman, 1967, s. 214 – 218).

Eserde yukarıdaki şekilde aktarılan anlatı, tarihi kaynaklarla birtakım farklılıklar göstermektedir. Ele alınan tarihi kaynaklara göre, Kral Ferdinand amca – yeğen arasında yaşanan karışıklıktan faydalanmak ister ve El – Zağal'in hükmü altında olan Malaga şehrini kuşatır. El – Zağal ve ordusu üç ay boyunca şehri savunur fakat açlık, susuzluk ve hastalıklar halkı perişan etmektedir. Bu sebeple El – Zağal devlet erkânı ile

bir toplantı yapar ve şehri teslim etmeye karar verir. Malaga halkının bir kısmı şehirde esir olarak kalır, bir kısmı ise kaçarak Girenata'ya geçer. El – Zağal, Kuzey Afrika İslam devletlerinden ve Mısır Memlükleri'nden yardım ister. Yeğenine güçlerini birleştirmeyi teklif eder fakat El – Zağal'in bütün çabaları boşa çıkar. Hiçbir yardım alamayan El – Zağal Afrika'ya geçip Cezayir'in Tlemsen şehrine yerleşir (Yiğit, 1995, c. 9, s. 68 – 69).

Eserde görülen son ekleme, Girenata'nın İspanyol ordusu tarafından fethidir. Bu olay eserde şu şekilde anlatılır; Girenata'ya giren İspanyol ordusu, her yeri yağmalamaya devam etmektedir. Bu durumu gören Ebu Abdullah Muhammed, yaptığı harekete pişman olur ve devlet erkânına hatasını düzeltmek istediğini açıklar. Bu haberi alan devlet erkânı, Girenata'yı kurtarmak için büyük bir toplantı düzenler. Bu toplantıda Osmanlı Devleti'nden yardım istenmesi kararlaştırılır ve dönemin şairlerinden Ebu'l – Baka, Endülüs Mersiyesi adlı şiirle Sultan Beyazıt'a durumu izah eder (Danışman, 1967, s. 204 – 212). Fakat Osmanlı Devleti o dönemde başka savaşlarla uğraşmaktadır. Bu sebeple bir yardım kuvveti gönderemez.

9 Mayıs 1491 tarihinde seksen bin kişilik bir İspanyol ordusu, Girenata önüne gelir. Bu durumu gören Ebu Abdullah Muhammed, büyük bir ümitsizliğe kapılır ve ülkeyi teslim etmeye karar verir. Onun bu kararı halk arasında yayılmaya başlar. Bu kararı öğrenen Habibe ve Bin Necip, Ebu Abdullah Muhammed'in huzuruna çıkarlar ve ülkenin savunulması gerektiğini izah ederler. Habibe, aylar önce kurulan kadınlar örgütünden bahseder. Bu kararlılığı gören Ebu Abdullah Muhammed, kumandanları savunma için görevlendirir (Danışman, 1967, s. 218 – 223). Kral Ferdinand ve Kraliçe İsabella, Girenata'nın savunma kararını öğrenirler. Kraliçe İsabella, hücumdan vazgeçmeyeceğini göstermek için Girenata'nın tam karşısına Santafe adlı bir kale yaptırır. Bu kale dört ay sonra tamamlanır. Bu süre zarfında İspanyol ordularının etrafı da hendeklerle çevrilmiştir. Her şeyin hazır olduğunu gören İspanyol orduları hücumu geçerler. Girenatalılar ilk hücumu başarı ile atlatırlar. İspanyol askerleri altı yüz ölü ve bir o kadar yaralı ile geri çekilir. Kraliçe İsabella, her gün aynı taarruzlarına devam eder. Girenatalılar da bu hücumları geri püskürtürler. Kuşatma bu şekilde sekiz ay devam eder. Girenata'da yiyecek sıkıntısı başlar. Bir toplantı sonunda Al Puskara

geçidini zorlayarak dışarıdan yiyecek getirilmesi kararlaştırılır. Bin Necip ve askerler, bu geçitte bir mücadele gerçekleştirirler ve bu geçidi temizlemeyi başarırlar. Daha sonra Girenata'ya yiyecek getirirler. Bu durumu gören Kral Ferdinand, ordunun üçte birini Al Puskara geçidine yollar. Bu geçitte müthiş bir boğuşma yaşanır. Sonunda Girenatalılar bu geçidi patlatırlar. Bu olay, Girenata'nın yardım alamayacak şekilde kuşatılmasına sebep olur (Danışman, 1967, s. 224 – 235). Ebu Abdullah Muhammed, Girenata kuşatması sırasında sarayda tek başına yaşamaktadır. Hiç kimse onunla ilgilenmemektedir. Ebu Abdullah Muhammed bu duruma daha fazla katlanamaz ve Kral Ferdinand ile bir malikâne karşılığında anlaşır. Ona Girenata kapılarını açar. İspanyollar 1 Ocak 1492 tarihinde Girenata'yı ele geçirirler (Danışman, 1967, s. 236 – 249).

Yukarıdaki anlatı, tarihi belgelerdeki anlatı ile bazı farklar taşımaktadır. Tarihi kaynaklara göre, El – Zağal ordusunu yenen Kral Ferdinand, Girenata'ya gelir ve Ebu Abdullah Muhammed'e teslim teklif eder. Ebu Abdullah Muhammed, yaptığı anlaşmaya pişman olur ve bu teklifi reddederek Girenata'yı savunmaya karar verir. Kral Ferdinand, teslim teklifinin reddedilmesini bahane ederek şehre saldırır. Ebu Abdullah ve ordusu, İspanyol ordusuna şiddetle karşı koyarlar ve bir süre sonra Kral Ferdinand tarafından fethedilen bazı merkezleri geri alırlar. Ferdinand, 1491 yılı baharında tekrar harekete geçer ve Girenata karşısında bulunan Senil nehri kenarına Santafe kışlasını inşa ettirir. İnşaat devam ederken Girenata'nın kuşatmasını şiddetlendirir ve şehrin dışarı ile ilişkisini keser. Bu sırada Santafe tamamlanır. Kral Ferdinand bu kışladan kuşatmayı devam ettirir ve kış ayı hücumlarını arttırır. Bu olay, Girenata halkının bütün ümidini keser. Çünkü halk, kış ayında kuşatmanın kalkacağına inanmaktadır. Ebu Abdullah Muhammed, bir gün El – Hamra sarayında toplantı yapar ve devlet erkânının da isteği ile şehrin teslimine karar verir. Kral Ferdinand ve Ebu Abdullah Muhammed 67 maddelik bir anlaşma imzalar. İspanyollar, anlaşmaya uyarak 2 Ocak 1492 günü Girenata'ya girerler. Ebu Abdullah Muhammed, bir yıl boyunca kendisine tahsis edilen malikânede kalır. Daha sonra ailesi ile birlikte Fas'a geçer (Yiğit, 1995, c. 9, s. 69 – 76).

Eserde tarihi gerçekliği koruyan olay örgüsü de bulunmaktadır. Eserde görülen ilk tarihi gerçek, Ebu-l Hasan Ali'nin Kral Ferdinand ve Kraliçe İsabella'ya ödenen vergiyi kaldırmasıdır. Bu olay, eserde şu şekilde anlatılır; O devirde Girenata'nın en büyük

düşmanı, Kral Ferdinand ve Kraliçe İsabella'dır. Kral ve kraliçe, burada yaşayan bütün Müslümanlardan nefret etmekte ve onların hepsini yok etmeyi arzulamaktadır. Bu sebeple evlenirler ve güçlerini birleştirirler. Kral ve kraliçe, bir gün Girenata Emiri Ebu-l Hasan Ali'ye bir elçi gönderirler ve babası zamanında kraliyet hazinesine verilen haracın ödenmesini isterler. Ebu-l Hasan Ali, bu vergiyi ödemeyi kabul etmez ve elçiler ile görüşmeyi keser (Danışman, 1967, s. 29 – 34). Bu olay, tarihi kaynaklara uygun olarak eserde anlatılmıştır;

1479 yılında ülkelerini tek devlet haline getiren ve Müslümanlara karşı güçlerini birleştiren Ferdinand ve İzabella, kendilerine sulh teklifinde bulunan Gırnata sultanı Ebu-l Hasen'e elçi göndererek, Gırnata üzerindeki şartları daha da ağırlaştırmak istedi. Ancak gözü pek bir hükümdar olan Ebu-l Hasen, önemli bir gücü olmadığı halde, bu şartları arttırmak bir tarafa, babasının kabul etmiş olduğu yıllık vergiyi de reddettiğini açıkladı. (Yiğit, 1995, c. 9, s. 64)

Eserde görülen ikinci tarihi gerçek, Girenata birliklerinin Zahara Meydan Savaşı'nı kazanmasıdır. Bu olay eserde şu şekilde gelişmektedir; Ebu-l Hasan Ali, vergi hareketinin bir meydan okuma olduğunu bilmektedir. Bu sebeple Hristiyan ordusundan daha evvel davranarak ordusunu hazırlar ve 1480 yılı baharında Hristiyan ordularının üzerine gider. Zahara Meydan Muharebesi adlı bu savaşta, Hristiyan ordularını mağlup eder (Danışman, 1967, s. 40 – 44). Bu olay tarihi kaynaklarla örtüşmektedir;

“Gırnata hükümdarının bu sert ve cesurane tavrını bahane edinen Ferdinand, Müslümanların üzerine saldırılar başlattı. Ona savaşla karşılık veren Ebu'l - Hasen, Ronda'nın kuzeybatısında yer alan müstahkem sınır şehri Saha (Zahara) üzerine yürüdü ve şehri ele geçirdi.” (Yiğit, 1995, c. 9, s. 64).

Eserde görülen son tarihi gerçek, Ebu Abdullah Muhammed'in Kral Ferdinand'a esir düşmesi ve onunla bir anlaşma yapmasıdır. Bu olay, eserde şu şekilde anlatılır; Emîr Ebu Abdullah Muhammed, orduları ile Hristiyan ordularına saldırır. Loktra Meydan Muharebesi'ni kaybeden Kral Ferdinand, bu savaşta kesin bir zafer ister. Bu sebeple Girenata ordularına bir pusu kurar ve Girenata ordularının karşısına küçük birlikler çıkarır. Girenata ordusu, bu birlikleri kolaylıkla mağlup eder. Bu zaferi gören Ebu Abdullah Muhammed, ilerlemeye devam eder ve Kastilya arazisine girer. Kral

Ferdinand, Kastilya arazisinde büyük bir birlik ile Girenata ordusuna saldırır ve Ebu Abdullah Muhammed'i esir alır. Kral Ferdinand, onu sarayına getirir ve emrine birçok hizmetli verir. Ebu Abdullah Muhammed, bu sarayda el üstünde tutulmaktadır (Danışman, 1967, s. 139 – 147). Kral Ferdinand bir gün Ebu Abdullah Muhammed'e El – Zağal'i yenmesi için asker yardımı teklif eder. Girenata emirliğini bırakmak istemeyen Ebu Abdullah Muhammed, Kral Ferdinand'ın bu teklifini kabul eder ve Kral Ferdinand ile bir anlaşma imzalar (Danışman, 1967, s. 171 – 189). Bu olay, tarihi kaynaklarla örtüşmektedir;

Daha çok Ebu Abdullah künyesiyle bilinen Gırnata'nın yeni sultanı XI. Muhammed, amcasının kazanmış olduğu bu zafere kendisi de yeni zaferler eklemek niyetindeydi. Bu maksatla saltanatının ikinci yılında, İspanya kuvvetleriyle savaşa tutuştu. Birkaç savaşta galip geldiyse de, Lucena (Lusina) şehri civarında yapılan bir savaşta yenildi ve düşmana esir düştü. ... Kral ve kraliçe, esir hükümdarı, bazı şartları kabul ettirdikten sonra emrine kuvvetler vererek serbest bıraktılar ve onu saltanatını geri almaya gönderdiler. (Yiğit, 1995, c. 9, s. 66 - 67)

Eserde kurgu olaylar silsilesi de görülmektedir. Eserdeki ilk kurmaca, Girenata kadınları etrafında örülmüştür. Bu kurgu, eserde şu şekilde anlatılır; Ebu-l Hasan Ali'yi saraya alan Necminur, onun tahttan çekilmesi ile sarayın içinde gizli bir odaya saklanır ve devletin selameti için yeni emir Ebu Abdullah Muhammed'i öldürmeye karar verir. Bir gece yarısı bu amaçla onun odasına ilerlerken Habibe onu görür ve durdurur. Habibe'ye göre ilk olarak Ebu Abdullah Muhammed ikaz edilmelidir. O, Ebu Abdullah Muhammed'in kendisine olan aşkını kullanmaya karar verir ve bu aşk sayesinde Ebu Abdullah Muhammed'i Hristiyan orduları ile savaşmaya ikna eder (Danışman, 1967, s. 112-128). Necminur ve Habibe, daha sonra Girenata'nın selameti için kadınlardan bir teşkilat kurmaya karar verirler. Necminur, bu amaç için saraydan çıkarak Girenata kadısının kızı Saliha ile görüşür. Saliha, Necminur ve Habibe'nin düşüncelerini onaylar ve Necminur ile birlikte ev ev dolaşarak birçok kadına bu fikirleri açıklarlar ve onları da teşkilata üye yaparlar. Teşkilattaki kadınlar, aylarca yapılacak olan savaş için hazırlanırlar ve Girenata'nın son savaşında İspanyollara karşı ordunun arasına katılırlar (Danışman, 1967, s. 147 – 149).

Eserde ikinci kurgu Girenata Emîri Ebu Abdullah Muhammed ve Kraliçe İsabella arasındaki ilişkidir. İkili arasındaki ilişki, eserde şu şekilde anlatılır; Kraliçe İsabella, sarayında esir olan Ebu Abdullah Muhammed'in yakışıklılığından etkilenir ve her gün ona olan ilgisi artar. Bir gece sarayın bahçesinde Ebu Abdullah Muhammed ile yaklaşır ve onunla bir ilişki yaşamaya başlar. Günler bu şekilde geçerken Kral Ferdinand, Kraliçe İsabella'ya Ebu Abdullah Muhammed'i serbest bırakacağını söyler. Kraliçe İsabella, onu göndermek istememektedir. Bu sebeple meşhur silahşor Gonzales'i, Ebu Abdullah Muhammed'in kapısına nöbetçi yapar fakat Bin Necip, Ebu Abdullah Muhammed'i bu saraydan kaçırmayı başarır (Danışman, 1967, s. 150 – 163).

Eserde görülen üçüncü kurgu, Girenata kahramanı Bin Necip etrafında gelişmektedir. Bin Necip eserde şu rolleri oynamaktadır; Ebu-l Hasan Ali'yi tahttan indirmek isteyen örgütün içinde Girenata kahramanlarından Bin Necip de bulunmaktadır. Bin Necip, her zaman devletin selametini düşünür. Bu sebeple Ebu-l Hasan Ali'ye düzenlenen darbe hareketini önlemek ister ve bir gün onunla görüşmek için saraya gider. Fakat o sırada Ebu-l Hasan Ali, bir eğlence âleminde ve Bin Necip ile görüşmez. Bu sırada darbe planlayan örgütün başında bulunan Hacı Abdurrahman, Bin Necip'in bu hareketini öğrenir ve Emîre Ayşe ile birlikte onu ortadan kaldırmaya karar verir (Danışman, 1967, s. 60 – 67). Bin Necip, Darro Nehri kenarında dolaşırken on dört kişi onun etrafını sarar. Bu kişiler beklemeden Bin Necip'in üzerine saldırırlar. Bin Necip, üzerine saldıran birkaç kişiyi yere serer fakat bu sırada hafifçe yaralanır. Bunun üzerine nehre atlayarak kaybolur ve bu kişiler uzaklaşınca nehirden çıkarak ilk bulduğu evin kapısını çalar. Girenata'da herkes tarafından tanınan Bin Necip'in yaralı olduğunu gören ev sahipleri, onu tedavi ederler (Danışman, 1967, s. 68 – 78). Bunun yanında Bin Necip, eserde Ebu-l Hasan Ali'yi tahttan çekilmeye ikna eder. Ebu Abdullah Muhammed'i, Kral Ferdinand'ın sarayından kaçıtır ve bilek kuvvetini Girenata'nın savunulması için kullanır.

Görüldüğü üzere eserin büyük çoğunluğu tarihi gerçekliğe eklemeler yapılan olay örgüsünden oluşmaktadır. Yazar, eserde görülen Ebu'l Hasan Ali, Elvira ve Emîre Ayşe ilişkisini, Loktra Meydan Muharebesi sonucu Ebu-l Hasan Ali'nin tekrar tahtı ele geçirmek istemesi olayını, El – Zağal ordularının Kral Ferdinand ve Kraliçe İsabella

orduları ile karşılaşmasını ve Girenata'nın İspanyol ordusu tarafından fethini birtakım değişikliklerle ele almıştır. Eserde görülen bu farklar, yanlı bir yaklaşımın ürünüdür. Yazar, bu tür değişikliklerle hem Kral Ferdinand ve Kraliçe İabella'nın entrikalarını ön plana çıkarmış, hem de mevki hırsı ve ihanet gibi kavramları eleştirmiştir.

Eserde görülen kurgulardan kadınlar teşkilatı ve Bin Necip'in kahramanlıkları, Müslümanların devletine bağlılığını ön plana çıkarmaktadır. Bunun yanında yazar, eserde ele aldığı Ebu Abdullah Muhammed ve İabella aşkı ile anlatıyı da genişletmiştir.

Yazar, Ebu-l Hasan Ali'nin Kral Ferdinand ve Kraliçe İabella'ya ödenen vergiyi kaldırması olayında, Zahara Meydan Savaşı'nda ve Ebu Abdullah Muhammed'in Kral Ferdinand'a esir düşmesi olayında ise tarihi gerçekliği korumuştur.

2.2.2.6. Zaman

Eserin vak'a zamanı bir geceden oluşmaktadır. Ak sakallı bir ihtiyar, bir gece yarısı Padul Tepesi'nden Girenata'ya bakarak yaşanan olayları anlatmaya başlar. Ak sakallı ihtiyarın anlattığı olay örgüsü, 1465 yılında başlamaktadır. Yazar, bu tarihi eserin başında belirtmektedir; "1465 yılında Girenata emîrlüğünü eline geçiren Ebu-l Hasan Ali, cesur, vatanperver bir hükümdardı." (Danışman, 1967, s. 19). Eserin son vak'ası ise 1492 yılında gerçekleşmektedir; "Giranata müdafaası sona erdi (1 Ocak 1492). Akşamüzeri İspanyollar Giranatayı tamamen ellerine geçirmiş bulunuyorlardı." (Danışman, 1967, s. 249). Buna göre ak sakallı ihtiyar, yaklaşık on iki saatlik bir vak'a zamanında Girenata'nın yirmi yedinci yıllık tarihini anlatmaktadır.

Eserin anlatma zamanı, vak'a zamanıyla örtüşür. Eser genellikle sonradan aktarma yöntemi ile şekillendirilmiştir. Bunun yanında eserde yer yer anında aktarma yöntemi de görülmektedir;

Anaların gözü çocuklarını, gençlerin gözü ihtiyarları, çocukların gözü ana ve babalarını görmüyor, tarifi imkânsız bir vatanperverlik içinde yanıyor Girenata...

Açlık korkunç bir şekilde kasıp kavuruyor, uykusuzluk perişan ediyor. Fakat ne açlık, ne uykusuzluk bu Girenata'yı kurtarmak ihtirasıyla yanan kalplerde mücadele azmini bir zerre bile azaltmıyor.

Dünya ölçüsünde bir sanat eseri olan Elhamra şimdi simsiyah bir mateme bürünmüş, insana hayret veren bir sükût içinde uyukluyor. Şimdi bu zarif sarayda pek az muhafızları ile birlikte bir tek kişi düşünceli mağmum bir eda ile gölge gibi dolaşüyor.

Bu gölge zaman zaman Arslanlar Avlusunun muhteşem sütunları arasında gezinirken, kim bilir neler tahayyül ediyor ki, bazen bir sütunun, bazen bir başka sütunun önünde duraklayarak başını dayıyor, sonra içini derin derin çekerek buradan ayrılıyor. (Danışman, 1967, s. 236)

Eserde kronolojik bir zaman çizgisi takip edilmektedir. Yazar, bu kronolojiyi kesin tarihler vererek sağlamıştır. Bu tarihler şunlardır; 1465 yılı (Danışman, 1967, s. 19), 1480 yılı baharında (Danışman, 1967, s. 41), 9 Mayıs 1491 (Danışman, 1967, s. 218), 1492 yılı (Danışman, 1967, s. 236), 1 Ocak 1492 (Danışman, 1967, s. 249), 2 Ocak 1492 (Danışman, 1967, s. 249).

Bunun yanında eserde zaman atlamaları da görülmektedir. Eserde görülen uzun zaman dilimleri, genellikle bir cümle ile geçilmiştir;

“Bu acıklı vatandaş mücadelesi aylarca sürdü.” (Danışman, 1967, s. 217).

“Muhasaranın başlamasından üç dört ay geçti.” (Danışman, 1967, s. 225).

“Muhasara başlayalı sekiz ay olmuştu.” (Danışman, 1967, s. 228).

2.2.2.7. Mekân

Eser, İspanya'da geçmektedir. Eserde İspanya dışına çıkma görülmemektedir. Eser boyunca Girenata halkı bu toprakları ellerinde tutmak için uğraş verirler.

Eserdeki açık mekânlar, Padul Tepesi, Veya Sahrası, Zahara Sahrası, Koltukçular Caddesi, Al Puksara Geçidi, Loktra Sahrası ve Bademli Sel Yatağı Kapısı'dır. Bu mekânlardan Veya Sahrası, Zahara Sahrası, Loktra Sahrası ve Al Puksara Geçidi İslam

ve İspanyol ordularının karşılaştıkları yerlerdir. Bademli Sel Yatağı ve Koltukçular Caddesi ise Girenata'da bulunan iki meydandır. Girenatalılar bu iki meydanda sokak kavgaları yaparlar. Eserdeki kapalı mekânlar ise Elhamra Sarayı, Cennet-ül Arif Sarayı, Rüzgâr Fırıladağı Köşkü, Horoz Sokağı Köşkü, Habibe'nin dairesi, Kraliçe İsabella ve Kral Ferdinand'ın sarayı, Al- Başarat ve Santafe Kalesi'dir.

Eserde görülen kapalı mekânlar, genellikle bir entrika yuvası olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu mekânlardan Elhamra Sarayı, Emîre Ayşe'nin kıskançlık hisleri ile bir darbe yaptığı mekândır. Horoz Sokağı Köşkü ve Rüzgâr Fırıladağı Köşkü, iki gizli örgütün toplanma yerleridir. Kral Ferdinand ve Kraliçe İsabella'nın sarayı ise, Müslüman halk için planlar yapılan bir mekândır.

Yazar, Girenata içinde bulunan hemen hemen her yeri eserde ele almış ve bu mekânlar hakkında bilgi vererek tasvir etmiştir. Öyle ki bu eser, Girenata'ya ait bir harita konumundadır. Eserde ele alınan tasvirler genellikle ayrıntılıdır;

Girenata şehri, Siyerra Nevada ile Alpoksara yakınında 2 tepe üzerinde kurulmuştu. Bir köşesinde Girenata'nın meşhur büyük camisi, caminin şimal şarkisinde de yüksek medrese vardı. Camiinin Cenubî Şarkisinde ise Girenata'nın büyük pazarı bulunuyordu. Yine Girenata'nın bir çok hâdiselere sahne olan "Koltukçular Caddesi"de doğrudan doğruya Cenuba doğru inerdi. Koltukçular caddesi ile Pazar yeri Bab-al- Ramle meydanında birleşir, biraz ötede de "Ceviz Ağacı hamamı" bulunurdu. (Danışman, 1967, s. 52)

"Mersinler Avlusu" Elhamra Sarayının en şirin köşelerinden birisiydi. Avlunun ortasında, fevkalâde zarif, âdeta şeffaf denecek derecede parlak ve renkli mermerlerle yapılmış bir havuz vardı. Bu havuzdan yükselen berrak sular, havuzun üstünde sarkan ağaç dalları arasında zevkine doyulmaz bir manzara yatıyordu. Avlunun etrafına yerleştirilmiş olan billûr âvizelerden sızan ışıklar havuzda titriyor, bu avluya bir periler diyarı manzarası verirdi. (Danışman, 1967, s. 27)

Cennet-ül Arif köşkü, Benî Ahmer devleti hükümdarlarının sayfiye köşküdür ve Elhamra'nın biraz uzağında bir tepededir. Bu tepe, eteklerinden tâ köşke kadar baştan başa ağaçlar, çimenler ve çiçekler içindedir. Bu keşif ağaçlık ortasında Cennet-ül Arif köşkü, altın minareli, sedef kakmalı duvarları, birbirinden güzel divanhaneleri, fiskiyeli, havuzlu avluları ile bir rüya âlemini andırır. (Danışman, 1967, s. 60)

Alıntılarda görüldüğü üzere eserde görülen tasvirlerin bakış açısı kimi zaman öznel, kimi zaman nesnel bir biçimde ele alınmıştır.

2.2.2.8. Dil ve Anlatım

2.2.2.8.1. Dil

Eserde sade ve akıcı bir üslup kullanılmıştır. Yazar genel olarak anlatıda kısa ve net ifadeler kullanmakta, abartıdan uzak durmaktadır. Bunun yanında eserde o devre ait kelimeler de görülmektedir. Bu kelime ve terkiplerden bazıları şunlardır; Muâriz, iğfal, mustatil, liyakat, mübareze, zail olmak, muarız, avdet etmek, tafsilât, cuş-u huruş, mukavele, tazyik, iktifa etmek...

Yazar, eserde genellikle kurallı cümleler kullanmıştır. Bu cümlelerin çoğu fiil cümleleridir. Bu durum eserin hareketliliğini sağlamaktadır. Bunun yanında özellikle Hristiyan kadronun yer yer argo kelimeler dile getirdiği görülür.

Eserde ele alınan şahıslar, toplumsal konumlarına göre konuşturulmaktadır. Ebu-l Hasan Ali ve Bin Necip'in diyalogları bu farklılığı gösterir;

Ebu-l Hasan Ali: “Hayır... Ben, Müslüman Gıranata'nın emîri Ebu-l Hasan Ali, merhum babama en müşkül şartlar içinde kabul ettirilen böyle haysiyetsiken bir vergiyi asla kabul etmiyorum. Gidiniz, Kralınıza söyleyiniz ki, Gıranata'da düşman için altın yoktur, demir vardır!” (Danışman, 1967, s. 32).

Bin Necip: “Aman, aman, ne tuhaf? Demek sen de adam oldun ha! Bayağı konuşmasını da öğrenmişsin. Hâlbuki ben senin yalnız casusluk hususunda maharetin olduğunu zannederdim.” (Danışman, 1967, s. 70).

Eserde deyim ve atasözü kullanımı görülmektedir. Yazar bu deyim ve atasözleri ile anlatımı güçlendirmekte ve halkın dilini esere yansıtmaktadır;

“Gonzales’in ağzı açık kaldı.” (Danışman, 1967, s. 12).

“Bin Necip’in alayları Gonzales’i çileden çıkarmakta idi.” (Danışman, 1967, s. 13).

“Her kafadan bir ses çıkıyordu.” (Danışman, 1967, s. 52).

“İki taraf da dişini tırnağına taktı.” (Danışman, 1967, s. 132).

“Sanki yer yarılmış da içine girmiş gibi Bin Necip hiçbir yerde görünmüyordu.” (Danışman, 1967, s. 164).

“Ebu Abdullah’ın sanki dili tutulmuştu.” (Danışman, 1967, s. 180).

“Bin Necip’in yüreğine su serpildi.” (Danışman, 1967, s. 185).

“Habibe hiddetten deli divane oluyordu.” (Danışman, 1967, s. 202).

Eserde kullanılan sade ve yalın üslup, deyim ve atasözleri ve toplumsal konuma göre konuşurma, eserin geniş bir kitleye hitap edebilmesini sağlamaktadır. Eserde görülen o döneme ait kelime ve terkipler ise tarihi romanın özelliklerine uygundur.

2.2.2.8.2. Anlatım Teknikleri

Yazar, *Girenata'nın Son Günleri* adlı eserde anlatma - gösterme tekniklerinin ikisini de kullanmıştır. Eserde hâkim bakış açısına sahip anlatıcının aktardığı kısımlarda anlatma tekniği söz konusu iken, ak sakallı ihtiyarın anlattığı kısımlarda gösterme tekniği görülmektedir. Bunun yanında eserde sık sık diyalog tekniği de kullanılmış ve bu teknikle esere hareketlilik kazandırılmıştır.

Yazar, eserde yer yer iç çözümlene tekniği de kullanır ve şahısların iç dünyalarını okuyucuya açıklar. Örneğin yazar, aşağıdaki alıntıda Habibe'nin hem Necminur'a karşı hislerini hem de ülkesi için düşündüklerini okurlara bu teknikle göstermektedir;

Habibe bu sözleri derin bir hayret ve takdirle dinledi. Bu Necminur hakikaten değerli bir kadındı. Demek o da kendisi gibi düşünüyordu. Bir müddet iki kadın birbirlerine muhabbetle bakiştılar. İkisinin bakişlarında da aynı mânalar okunuyordu. Girenata tehlike içinde felâketli günler arifesinde bulunurken, kin ve ihtiraslarına kapılan erkekler taht ve iktidar için boğuşuyorlardı. Ne yapmak lâzımdı? Girenata nasıl kurtulabilirdi? Necminur, Emîr Ebu Abdullah'ı öldürmekle meseleyi halletmeyi düşünmüştü. Acaba bu kâfi mi idi? Hayır, Necminur dedi Habibe. (Danışman, 1967, s. 116)

Eserin başlangıcında yazar şahısları tanıtırken özetleme tekniğini de kullanmış ve okurlara toplu bilgiler sunmuştur. Bu bağlamda eserde anlatma - gösterme teknikleri, diyalog tekniği, iç çözümlene tekniği ve özetleme tekniğinin kullanıldığı görölmektedir.

2.3. OSMANLI TARİHİNİ ELE ALAN ESERLER

Zuhurî Danışman, on üç tarihi romanında Osmanlı tarihinden faydalanmıştır. Yazar, Osmanlı tarihini konu alan eserlerin bazılarında birden fazla padişah devrini işler fakat yazarın tarihi romanlarında genellikle padişahlardan bir tanesi eserin çoğunluğuna hâkim durumdadır. Bu bakımdan eserlerde hâkim padişaha göre bir sınıflama yaptığımızda yazarın Osmanlı tarihi ile ilgili on üç romanı kendi içerisinde üç gruba ayrılır; Yükselme dönemi, duraklama dönemi, gerileme dönemi.

2.3.1. Osmanlı Tarihinin Yükselme Devrini Ele Alan Eserler

Zuhurî Danışman, Osmanlı tarihinin yükselme döneminde, Fatih Sultan Mehmet, Yavuz Sultan Selim, Kanuni Sultan Süleyman ve II. Selim devirlerini ele almıştır. Fatih Sultan Mehmet devrini ele alan romanlar, *Fatih Sultan Mehmet I* ve *Fatih Sultan Mehmet (6 cilt)*'tir. Yavuz Sultan Selim devrini ele alan eser *Yavuz Sultan Selim I*'dir. Bunun yanında Kanuni Sulta Süleyman devri *Büyük Türk Amiralî Barbaros Hayrettin Paşa*

adlı eserde ele alınmıştır. Yükselme devrinde gördüğümüz son padişah II. Selim ise *Lala Mustafa Paşa Kıbrıs Önlerinde* adlı romanda anlatılmaktadır.

2.3.1.1. Fatih Sultan Mehmet Dönemini Ele Alan Eserler

Zuhurî Danışman, *Fatih Sultan Mehmet I - VI* ve *Fatih Sultan Mehmet II* adlı eserlerinde tarihsel gerçekliği korumuştur.

2.3.1.1.1. Fatih Sultan Mehmet I – VI

Fatih Sultan Mehmet dönemini ele alan ilk eser altı ciltten oluşmaktadır. Yazar, her ciltte ele aldığı olayı ayrıntılı bir şekilde işlemiştir. Bu sebeple eserlere cilt cilt bakmamız yerinde olacaktır.

2.3.1.1.1.1. Fatih Sultan Mehmet Cilt I

Eser, Fatih Sultan Mehmet'in gençlik devresini ele almaktadır.

2.3.1.1.1.1.1. Bibliyografik Künye

Zuhurî Danışman'ın *Fatih Sultan Mehmet Cilt I* adlı romanı, ilk kez 1969 yılında Zuhuri Danışman Yayınevi tarafından basılmıştır. Eser, 2005 yılında Elips Kitap tarafından tekrar yayımlanmıştır. *Fatih Sultan Mehmet Cilt I*, 224 sayfadan oluşmaktadır ve eserin o dönemki satış fiyatı “10 TL” olarak belirlenmiştir. Üzerine çalıştığımız eser, ilk baskıdır.

Zuhurî Danışman, eserin girişinde “gençliği, tahta geçişi, İstanbul fethine hazırlık devresi” notunu yazmış ve eserin başlangıcına kitap hakkında “Birkaç Söz” başlıklı kendi notunu düşmüştür. Bu not şu şekildedir:

Fâtih'e âit olan bu eser, büyük Türk Hakanının, İstanbul fethine hazırlık devresinin hikâyesidir ve birinci cildir.

Bundan sonra "İstanbul önünde Türkleri, Bizans'ın son günlerini, Muhteşem Fetih gününü" ve Fatih'ten sonra Fâtih'in, Osmanlı Beyliğini bir Cihan İmparatorluğu haline koyan geniş fetihlerini, icraatını bütün tafsilâtiyle ve vesikalara dayanarak 5 – 6 cilt halinde devam edecektir.

O şekildeki, Fâtih Serisi 6 cilt olarak tamamlandığı vakit, üç kıt'aya hâkim olan bir İmparatorluğun kuruluş günlerini azamet ve ihtişamı en geniş bir tarihî tablo halinde elinizde bulunacaktır. (Danışman, 1969, Birkaç Söz)

Zuhurî Danışman, bu notuyla Fatih Sultan Mehmet serisinin genel planını vermiş ve bu seride tarihi gerçekliğin göz önünde tutulacağını "vesikalara dayanarak" sözüyle vurgulamıştır.

2.3.1.1.1.2. Anlatıcı – Bakış Açısı

Eser, hâkim bakış açısı ile yazılmıştır. Eserde anlatıcı, hâkim bakış açısından hareketle geçmişe ve geleceğe hükmeder bir konumdadır. Anlatıcı, eserin en başında okuyuculara Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethedeceğini haber vermektedir;

"Şimdi hükümdarlık sırası bu genç adamındı. Ve bu genç adam, istikbalin İstanbul Fatihi, Sultan Mehmeti!..." (Danışman, 1969, s. 14).

Anlatıcı bu bakış açısından hareketle kişilerin iç dünyasına girip, onlar adına düşünen ve konuşan bir konuma sahiptir. Şahısların iç dünyalarını okuyuculara aktarır. Anlatıcı, Sultan Mehmet'in Sadrazam Halil Paşa hakkındaki tereddütlerini eserde şu şekilde verir;

Sultan Mehmet, bu sözleri dinlemiyor gibiydi. Kıpırmızı olmuş, yerinden fırlamış gözlerle uzaklara bakıyordu. Asi askerın istekleri önünde boyun eğecek miydi? Boyun eğmesi mi lazımdı? Halil Paşanın yüzü ile karşılaştı. Acaba bu emektar sadrazam ne fikirde idi? Onu, asil ve vakur bir metanet içinde gördü. Halil Paşanın vekarı Sultan Mehmet'e cesaret verdi (Danışman, 1969, s. 155).

Anlatıcı, eserde bazı kişilerin anlatımında taraf tutmakta ve okuyucunun kişilerin üzerindeki düşüncelerini, istediği yöne çekmektedir. Anlatıcının bu tavrı, özellikle Türk

yiğitlerini tanıtırken ön plana çıkar. Eserde Türk yiğitlerinden Hasan'ın olumlanması bu durumun örneklerindedir;

“Muhakkak ki Hasan, temiz ve saf olduğu kadar da kuvvetli ve zeki idi.” (Danışman, 1969, s. 220).

“Padişah, bu temiz ve mert Anadolu çocuğunu hayret ve takdirle süzdü. Göğsü kabardı.” (Danışman, 1969, s. 219).

Anlatıcı, eserde yer yer araya girerek bilgilendirmeler yapar. Bu bilgilendirmeler, hem anlatıya dair bir belirsizliği ortadan kaldırmakta hem de okurlara kültür aşılama yapar. Bu tutum tarihi romanın da genel özelliklerindedir;

“Şurasını hatırlatalım ki, yüz elli senedir Türklerle daimî temas halinde bulunan ve âdeta Türk hâkimiyeti altında yaşayan Bizanslıların birçoğu Türkçe bilirdi. Bu onlar için zarurî idi. Hâkim milletin lisanını öğrenmek mecburiyetinde idiler.” (Danışman, 1969, s. 222).

Bunun yanında anlatıcı, eserde sık sık soru sorma sanatını kullanmaktadır. Anlatıcı bu sorularla esere karşı merak unsuru uyandırır ve okurları düşündürmeye teşvik eder;

“Bu ne demektir? Bu genç adam nereye gidiyordu?” (Danışman, 1969, s. 14).

“Şehzade Orhan şaşırıyor. Bu da ne demektir? Yıllarca en sıkı bir tarassut altında, elemli bir esaret hayatı yaşarken, bugün nasıl oluyordu da Anadolu'ya gitmesine müsaade edilebiliyordu?” (Danışman, 1969, s. 102).

“Bizans Başvekili Grandük Notaras'ın kapısını, gecenin bu saatinde böyle deli gibi çalan kimdi?” (Danışman, 1969, s. 124).

Anlatıcı, eserde yer yer okurlara eserin olay örgüsü hatırlatmaları ve mekân geçişleri belirtmeleri de yapmaktadır;

Romanımıza başladığımız ilk yazıları, okuyanlarımız hatırlasalar gerektir. O satırlarda, dokuz kişilik bir grubun yıldırım süratiyle ve tehlikeli maceralar geçirerek bir fırtına gibi aşır gittiğini anlatmıştık. İşte o gidenler, Halil Paşa'nın Manisa'daki Sultan Mehmet'e gönderdiği habercilerdi. Ve yine hatırlayacaksınız ki o geceyi sabaha kadar Manisa'daki sarayında uyumayan, bir masa üzerindeki haritaya eğilmiş olarak düşünen bir genç adamdan bahsetmiştik. Bu adam, genç Veliht Sultan Mehmet'ti. (Danışman, 1969, s. 92)

“Şimdi Sultan Murat'ın odasında.” (Danışman, 1969, s. 45).

“Şimdi, genç hükümdar Sultan Mehmet'in sarayında.” (Danışman, 1969, s. 47).

“Şimdi Konstantin'in sarayında.” (Danışman, 1969, s. 101).

Eserde bakış açısı anlatıcıya aittir. Eserin şahıs kadrosundan sunulmuş bir bakış açısı karşımıza çıkmamaktadır.

2.3.1.1.1.1.3. Olay Örgüsü

Fatih Sultan Mehmet Cilt I adlı roman, iki vak'a birimi üzerine kurulmuştur. Eserin birinci birimi, Fatih Sultan Mehmet'in ilk taht tecrübesidir. Bu vak'a birimi Sultan Murat'ın henüz on dört yaşında olan Şehzade Mehmet'i Osmanlı tahtının başına geçirmesi ile başlar ve Sultan Murat'ın tekrar tahta geçmesi ile son bulur.

Bu vak'a birimi şu şekilde açılabilir; Osmanlı tahtına tecrübesiz bir padişahın geçtiğini öğrenen Hristiyan âlemi, yılların intikamını almak için bir Ehli Salip ordusu oluşturur ve Varna üzerine yürür. Devlet erkânı, Ehli Salip ordusunu Sultan Murat'ın durdurabileceğine karar verir. Sultan Murat bu karara uyarak Osmanlı ordusunun başına geçer. Sultan Murat komutasındaki Osmanlı ordusu, Varna önünde Ehli Salip ordusunu mağlup eder. Edirne Bedestanı'nda yangın çıkar. Yangından Şahabettin Ağa'yı sorumlu tutan yeniçeriler isyan ederek Buçuk tepeye çekilirler. Osmanlı tahtındaki genç

padişahın isyanı bastıramadığını gören Sultan Murat, bir av düzenleyerek isyanı bastırır ve yeniçerileri kışlalarına geri döndürür. Varna zaferi ve yeniçeri isyanı sırasında Fatih Sultan Mehmet'in doğru kararlar alamadığını gören Sultan Murat, devletin selameti için onu Manisa sancağına geri gönderir ve Osmanlı tahtına tekrar çıkar.

Eserin ikinci vak'a birimi ise Fatih Sultan Mehmet'in ikinci defa Osmanlı tahtına geçmesi ve İstanbul fethine karar vermesidir. Eserde 11 Şubat 1451 tarihinde Sultan Murat vefat eder. Sultan Murat'ın vefatı üzerine Osmanlı tahtının başına o dönemde yirmi iki yaşında olan Fatih Sultan Mehmet geçer. Osmanlı tahtına genç yaşta bir padişahın geçtiğini işiten Bizans İmparatoru Konstantin, o dönemde Bizans'ta esir olan Şehzade Orhan'ın Osmanlı tahtına varis olduğu haberini etrafa yayar ve İstanbul'a elçi gönderir. Tahtına varis kabul etmeyen Fatih Sultan Mehmet, Bizans'a Şehzade Osman için vergi teklif eder ve iki devlet arasında sulh yapılır.

Osmanlı devletinin başına genç bir padişahın geçtiğini öğrenen Karamanoğlu İbrahim Bey isyan eder. Fatih Sultan Mehmet, bizzat ordunun başına geçerek Karamanoğlu İbrahim Bey üzerine sefere çıkar. Karamanoğlu İbrahim Bey, Fatih Sultan Mehmet ve ordusunun yola çıktığını öğrenince isyandan vazgeçer ve af dilemek için padişaha elçi gönderir. Anadolu'da çıkan isyanı öğrenen Konstantin, bu karışıklıktan faydalanmak için Fatih Sultan Mehmet'e bir heyet gönderir ve Şehzade Orhan için verilen verginin üç katını talep eder. Fatih Sultan Mehmet, Bizans'ın sulha aykırı olan bu hareketi karşısında vakit kaybetmek istemez ve Karamanoğlu İbrahim Bey'i affederek Edirne'ye doğru hareket eder. Edirne'ye dönen Fatih Sultan Mehmet, Bizans sulhu bozduğu için yıllardır hayalini kurduğu fethine karar verir. Bu uğurda ilk iş olarak, bir Türk kadını gibi düşünmeyen Sultan Murat'ın eşi Sırp Marya'yı, Sırbistan'a geri gönderir. Fatih Sultan Mehmet, Bizans'ın fethinde ikinci adım olarak boğazları kontrol altına almak ister ve Anadolu Hisarı karşısına Rumeli Hisarı'nın inşaatını başlatır.

Eser, Fatih Sultan Mehmet'e Sultan Murat'ın ölüm haberinin gelmesi ile başlar. Yazar bu taht müjdesinden sonra geriye döner ve Fatih Sultan Mehmet'in ilk taht tecrübesini anlatır. Eserdeki ilk vaka birimi bu şekilde geri dönüşle okuyucuya aktarılır. Bunun dışında eserin olay örgüsü çizgisel zamanda ilerlemektedir. Yazar, ikinci vaka biriminde

kronolojiye sadık kalır. Bunun yanında eserin olay örgüsü tarihsel gerçekliğin yoğun olarak anlatıldığı bir örgüdür. Yazar, Fatih Sultan Mehmet'in gerek ilk taht tecrübesini gerekse ikinci taht tecrübesini tarihin verileriyle oluşturmuştur. Bu bağlamda eserin tarihin kronolojik şekilde ele alındığı bir anlatıdan oluştuğu söylenebilir.

2.3.1.1.1.1.4. Şahıs Kadrosu

Fatih Sultan Mehmet serisi, altı cilt olarak düzenlenmiştir. Bu seride şahıs kadrosunun büyük çoğunluğu ortaktır. Bu bakımdan çalışmamızda tekrara düşmemek adına seri boyunca devam eden ortak kişiler tekrar ele alınmayacaktır. Bunun yanında seride yer yer değişen kişiler üzerinde durulacaktır.

Fatih Sultan Mehmet Cilt I adlı eser, kalabalık bir şahıs kadrosuna sahiptir. Eserin birinci kişisi Fatih Sultan Mehmet'tir. Eserde yer alan ikinci kişiler, Konstantin Dragazes, Sultan Murat, Sadrazam Halil Paşa, Zağanos Paşa, Şehzade Orhan, Mabeyinci Franzes, Başvekil Grandük Notaras, İren, Margarit (Falcı Kızı) ve Ulubatlı Hasan'dır. Eserde yer alan üçüncü kişiler, Komutan Leon, Karamanoğlu İbrahim Bey, Yeniçeri Ağası Katırcı Doğan Ağa, Hoca Kasım, Hadım Şahabettin Paşa, Dulkadiroğlu Süleyman Bey, Evrenozade Ali Bey, Şehzade Ahmet, Kardinal Sezarini, Kral Ladislas, Jan Hunyad, Sırbistan Kralı Jorj Brankoviçin, Prenses Marya ve Dimitritos'tur.

2.3.1.1.1.1.4.1. Birinci Dereceden Kişiler

Fatih Sultan Mehmet:

Fatih Sultan Mehmet, altı cilt boyunca bütün olayların merkezindedir ve romanda en çok söz sahibi olan kişidir. Bu sebeple bütün seri boyunca eserin odak kişisi olma konumunu korumaktadır.

Romanda Fatih Sultan Mehmet, “esmer çehreli, koç burunlu, dinç ve iri vücutlu” bir fiziki görünüm ile karşımıza çıkar. Fatih Sultan Mehmet'in karakter özellikleri ise

eserde değişim göstermektedir. Fatih Sultan Mehmet'in ilk ve değişmez özelliği oldukça sınırlı bir padişah olmasıdır; "Sultan Mehmet, telaşlı ve asabî idi." (Danışman, 1969, s. 37). Bu özellikler bütün seri boyunca kendisini korur. Bunun yanında Fatih Sultan Mehmet'in ilk taht tecrübesi ve ikinci taht tecrübesi sırasında sergilediği özellikler birbirinden oldukça farklıdır. Fatih Sultan Mehmet, Osmanlı tahtına ilk kez çıktığı zaman on dört yaşındadır. O sıralarda genç padişah, zevk ve safa âlemlerine düşkün, ihtiraslı ve kendinden tam olarak emin olamayan bir kişidir. Devlet işlerinde de yeterli bilgiye sahip değildir; "Osmanlı devletinin yegâne hâkimi idi. Zağanos Paşa ona, hâkim olmanın bütün ihtirasını, bütün zevkini aşılyordu." (Danışman, 1969, s. 48). Sultan Murat tekrar Osmanlı tahtına geçtiğinde, oğlu Fatih Sultan Mehmet'in devlet idaresi konusundaki eksikliklerini kapatmak ve onu içinde bulunduğu ruh halinden kurtarmak için birtakım tedbirler alır. Fatih Sultan Mehmet'i eğlence âlemlerine sevk eden Zağanos Paşa'yı Balıkesir'e göndererek oğlundan uzaklaştırır. Saruca Paşa'yı Fatih Sultan Mehmet'in yanına verir ve oğlunun boş işlerle meşgul olmasını engeller. İbrahim Paşa'yı Fatih Sultan Mehmet'in siyaset ilmini geliştirmekle görevlendirir ve Molla Hüsrev'i de Fatih Sultan Mehmet'in ahlak ve terbiyesi üzerinde eğitmesi ile görevlendirir. Sultan Murat'ın bu tedbirleri, Fatih Sultan Mehmet'in kişiliğini tamamen değiştirir. Genç padişah, yıllar içinde hocalarının istediği yönde şekillenir; "Yirmi bir yaşında olan Sultan Mehmet, şimdi artık olgun bir devlet adamıdır. Arapça, Lâtince, Rumca lisanlarını öğrenmiştir. Devrin en meşhur şairleri kadar kıymetli ve mânâlı şiirler yazmaktadır." (Danışman, 1969, s. 74).

İkinci kez Osmanlı tahtına geçen Fatih Sultan Mehmet, yirmi bir yaşındadır. Padişah, devlet yönetiminde oldukça kararlı, planlı ve kesin tavırlarla hareket etmektedir Atacağı adımları önceden düşünerek, ince ince hesaplar ve ileri görüşlü fikirler ortaya koyar; "Daha 21 yaşında olmasına rağmen onun her hareketinde tam ve kat'î bir ifade vardı, her şeye hâkimdi." (Danışman, 1969, s. 137).

Fatih Sultan Mehmet, aldığı bir kararı gerçekleştirmek adına her şeyi önceden tasarlar, emeline ulaşmak için hiçbir şeyi şansa bırakmaz ve bu uğurda üstün bir çaba sarf eder. Padişahın bu özelliği, yazar tarafından onun ağızından okuyucuya sunulmaktadır;

“İhtimaller üzerine hayal kurmak istemiyorum. Her şeyi kendi kuvvetimle yapmak istiyorum.” (Danışman, 1969, s. 143).

Fatih Sultan Mehmet, kendi fikirlerini son dakikaya kadar kimseye söylemeyen bir kimsedir. Fatih Sultan Mehmet’in bu özelliği, başta düşmanları olmak üzere herkese korku salmaktadır; “Sare Hatun yine bir şey öğrenememişti. Günler geçiyor, bir türlü padişahın ne tarafa ve hangi hükûmet üzerine yürüdüğü anlaşılamıyordu.” (Danışman, 1970, c. 5, s. 147).

Eserde yukarıdaki şekilde verilen Fatih Sultan Mehmet gerçek bir kişidir. Görüldüğü üzere yazar, eserde Fatih Sultan Mehmet’in hem fiziki hem de kişilik özelliklerini vermiştir. Tarihi kaynaklara baktığımızda eserde görülen kişilik özellikleri belgelerle örtüşür fakat ele alınan kaynaklarda Fatih Sultan Mehmet’in fiziki görünümünden bahsedilmemektedir. Bunun yanında İtalyan ressam Gentile Bellini’nin yaptığı resimde gördüğümüz Fatih Sultan Mehmet, yazarın anlattığı Fatih Sultan Mehmet’e benzemektedir. Bu resmin bizzat Fatih Sultan Mehmet tarafından yaptırıldığı da göz önüne alındığında eserdeki ve gerçek hayattaki Fatih Sultan Mehmet’in aynı kişi olduğu söylenebilir.

2.3.1.1.1.1.4.2. İkinci Dereceden Kişiler

Konstantin Dragazes:

Konstantin Dragazes, eserde “uzun boylu”, “hâkim tavırlı” bir adam olarak çizilir (Danışman, 1969, s. 80). Bizans güzellerine düşkün bir imparatorudur. Nerede ise her gece âlem yapmakta, Bizans’ın fethedileceğine ihtimal vermemektedir. Yazar, Sultan Mehmet ve Konstantin’in farkını şu şekilde açıklamaktadır;

Sahne çok muhteşemdi... Tâ uzakta İstanbul’da Haliç kıyılarına yakın Velâkerna sarayında Bizans’ın gafil İmparatoru Konstantin, füsunlu bir Rum dilberinin koununda fâni hazlara kendini kapırdığı dakikada, İstikbalin Fatihî Şehzade Mehmet, İstanbul haritasının üzerine eğilmiş, uykusuzluktan şişmiş göz kapaklarıyla yarının plânlarını gözden geçiriyordu. (Danışman, 1969, s. 83)

Konstantin, Bizans'a bağlı bir imparatorudur. Öyle ki İstanbul'un fethinde şehirden ayrılması teklif edildiğinde, bu teklifi reddeder ve kuşatma boyunca surlarda kalır. Bunun yanında o, "sert" ve "asabi" bir adam olarak tanımlanır. Konstantin'in bu huyları, Sultan Mehmet'in İstanbul'un fethi için kararlı duruşu ile daha da ortaya çıkar. Bu sebeple eserde yer yer iç buhranlar geçirdiği ve düşünmeden davranışlar sergilediği de görülür; "Kuvvetli ve mağrur düşmanı karşısında aczinden dolayı ne yapacağını şaşırması olan Konstantin, mecburen gerilemiş ve istirahat etmek üzere hususî odasına çekilmişti." (Danışman, 1970, c. 2, s. 81).

Bizans'ın son imparatoru olan Konstantin Dragazes gerçek bir kişidir. Görüldüğü üzere yazar Konstantin Dragazes'in hem fiziki hem de kişilik özelliklerini ayrıntılı olmamakla beraber vermiştir. Kaynaklara baktığımızda Konstantin'in Bizans'a bağlılığı, sert ve asabi bir adam oluşu eserle örtüşmektedir fakat onun eğlence düşkününü bir kimse olduğu yazmamaktadır. Yazar, bu vurgu ile Fatih Sultan Mehmet'in Konstantin Dragazes'ten üstün olduğunu göstermek istemiş olsa gerektir. Bunun yanında ele aldığımız kaynaklarda Konstantin Dragazes'in fiziki özelliklerine dair bir bilgi bulamayız. Bu sebeple onun fiziki görünümünün gerçekliğini veya tarihle uyuşmadığını söyleyemeyiz.

Sultan Murat:

Romanda Sultan Murat, Fatih Sultan Mehmet'in gençlik döneminde yaşadığı olaylarla ilişkili olarak ele alınmıştır. Eserde Sultan Murat'ın fiziki görünümüne dair herhangi bir bilgi verilmemiştir. Eserde Sultan Murat'ın daha çok kişilik özellikleri ön plana çıkarılmıştır. Öyle ki yazar, Sultan Murat'ın adını ilk kullandığı anda onu, "en âdil ve munsıf, ahlâkı fazılâya malik ve vicdanı pek temiz", "karakter itibari ile çok yumuşak" olarak tanıtmaktadır (Danışman, 1969, s. 15). Bunun yanında Sultan Murat'ın, "güler yüzlü" ve "hayata tatlı bir hülya ile bağlı" bir kişi olduğu da belirtilmektedir (Danışman, 1969, s. 17).

Sultan Murat'ın ince bir ruhu vardır. Oldukça merhametli ve vicdanlı bir kişidir. Halkına sevgi ile bağlı ve her daim onların iyiliğini düşünen ve isteyen bir padişahdır; "Sultan Murat perişandı. Milletinin yardımına koşamadığı için ağlıyordu." (Danışman,

1969, s. 18). Bunun yanında Sultan Murat, toplumsal çıkarları göz önünde bulunduran bir padişahdır. Hiçbir zaman bireysel bir düşünce ile adım atmamış, her zaman milletin istikbalini ve çıkarlarını gözetmiştir. Gerekecekçe Türk kanını akıtmamıştır; “Ne yapabilirim hemşire... Bir Mahmud Beyi kurtarmak için yeniden harbe başlayıp on binlerce Türkün kanına mı gireyim?” (Danışman, 1969, s. 26).

Sultan Murat, bütün ömrünü savaşlarda geçirmiş, savaş tekniklerine oldukça hâkim ve tecrübeli bir padişahdır. Öyle ki nerede ise her sefere bizzat katılmış ve ordunun başında bulunmuştur. Ordu da padişahına bağlıdır ve onun varlığı ile daha da istekli savaşmaktadır; “Sultan Murat geliyordu. O, böyle nice harpler, badireler görmüştü. Asrının en değerli bir harp dâhisi idi. Onun mevcudiyeti ordu için bir kuvvet kaynağı idi.” (Danışman, 1969, s. 35).

Görüldüğü üzere yazar onun kişilik özelliklerine odaklanmıştır. Kaynaklara baktığımızda eserde ele alınan özellikler belgelerle örtüşür. Bu bağlamda yazarın Sultan Murat’ı gerçeklere uygun çizdiği söylenebilir.

Halil Paşa:

Çandarlı sülalesinden gelen dördüncü vezir-i âzamdır. Sultan Murat’ın sadrazamı olan İbrahim Paşa’nın oğludur. Halil Paşa romanda Sultan Mehmet’in sadrazamı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Halil Paşa, “ak sakallı”, yaşlı, sakin mizaçlı, planlı hareket eden ve tecrübeli bir devlet adamıdır. Öyle ki Sultan Murat onu, Osmanlı Devleti’nin direği olarak görmektedir; “Halil Paşa bu devletin direğidir. Diye mırıldandı.” (Danışman, 1969, s. 42).

Halil Paşa, Osmanlı İmparatorluğuna gönülden bağlıdır. Atılan her adımda cihan devletinin çıkarlarını gözetmekte ve bu sebeple çoğu zaman ileri görüşlü hareket etmektedir. Örneğin Halil Paşa, bir iç karışıklık yaşamamak adına Sultan Murat’ın ölümünü, Fatih Sultan Mehmet Edirne’ye gelene kadar etraftan saklar; “Ordu, muzaffer

padişahına hudutsuz bir saygı ile bağlıdır. Onun ölüm haberi asker arasında bir hoşnutsuzluk, belki de bir isyan çıkarabilir. Yeni hükümdarımız gelinceye kadar Sultan Murat'ın ölümü saklanacaktır.” (Danışman, 1969, s. 90). Çoğu devlet erkânı ve halk, Sadrazam Halil Paşa'yı sevmekte ve onun aldığı kararlara saygı göstermektedir; “Bir asırdır sadaret makamını işgal etmiş olan Çandarlı sülâlesinin son ve en değerli veziri Halil Paşa görünür görünmez umumî bir hürmet havası estî.” (Danışman, 1969, s. 97).

Sadrazam Halil Paşa, seri boyunca bütün adımlarını Osmanlı Devleti'nin selameti için atar ve bu uğurda zararlı gördüğü her şeyi açıkça Fatih Sultan Mehmet'e bildirir. Sadrazam Halil Paşa'nın kararlı duruşu ve açık sözlülüğü, Fatih Sultan Mehmet üzerinde kimi zaman olumlu bir etki yaratır, kimi zaman ise ona karşı eleştirel bir gözle bakmasına sebep olur.

Görüldüğü üzere yazar Halil Paşa'nın kişilik özelliklerini ön plana almış, onun fiziki özelliklerine pek değinmemiştir. Bunun yanında Sadrazam Halil Paşa'nın yukarıda gördüğümüz özellikleri tarihi belgelere uygundur.

Zağanos Paşa:

Osmanlı Devleti vezirlerindedir ve bir Rum devşirmesidir. Fatih Sultan Mehmet'in yakın adamlarındandır; “Gece yarısı gelen yabancıyı, daha 16 yaşında olan Sultan Mehmet büyük bir sevinçle karşıladı ve: - Nerede kaldın Zağanos? Diye haykırdı.” (Danışman, 1969, s. 47).

Zağanos Paşa, eserde “iri boylu” ve “zeki” bir adam olarak tarif edilir (Danışman, 1970, c. 2, s. 107). O, eserde Sadrazam Halil Paşa'nın baş düşmanı olarak karşımıza çıkar. Sık sık Sultan Mehmet'i, Sadrazam Halil Paşa'ya karşı doldurur. Sadrazam Halil Paşa'nın öldürülmesinde en büyük role sahip olan kişidir. Bunun yanında Zağanos Paşa, Osmanlı Devleti'ne gönülden bağlı bir vezirdir. Eser boyunca Fatih Sultan Mehmet'in yaptığı bütün seferlerde Osmanlı Devleti lehine hareket eder.

Yazar, görüldüğü üzere eserde Zağanos Paşa'nın fiziki ve karakter özelliklerini yüzeysel geçmiştir. Zağanos Paşa'nın esere en büyük katkısı Sadrazam Halil Paşa'ya duyduğu kin sayesinde çatışma unsuru yaratmasıdır fakat yazar bu kinin nereden geldiğini detaylı anlatmaz. Bu bağlamda Zağanos Paşa etrafında belirsizlikler görülür ve eserdeki Zağanos Paşa'nın karakterizasyonu zayıf kalır. Bunun yanında Zağanos Paşa gerçek bir kişidir ve eserde Sadrazam Halil Paşa ile yaşadığı olaylar da tarihi belgelere uygun olarak verilmiştir.

Şehzade Orhan:

Şehzade Orhan “Yıldırım Beyazıt'ın oğlu Süleyman'ın torunu”dur. Yıllardır Bizans'ta esirdir (Danışman, 1969, s. 102). Eserde “orta yaşlı, mert ve asil çehreli” bir kişi olarak tarif edilir (Danışman, 1970, c. 2, s. 6-7).

Şehzade Orhan, Türk milletine yürekten bağlı bir kimsedir. Öyle ki İmparator Konstantin, Şehzade Orhan'a Osmanlı tahtını vaat ettiği zaman bile milletin sevgisini kazanmadan böyle bir girişimin yapılamayacağını dile getirir (Danışman, 1969, s. 103). Bunun yanında Şehzade Orhan'ın en büyük korkusu, Fatih Sultan Mehmet tarafından katledilme. Bu sebeple Bizans içinde güvende olduğunu düşünür ve kendisine ayrılan sarayda yaşamaya devam eder.

Görüldüğü üzere yazar eserde Şehzade Orhan'ın fiziki ve kişilik özelliklerini ayrıntılı ele almamıştır. Bunun yanında yazar, Şehzade Orhan etrafında bir olumlama da yapmıştır. Tarihi kaynaklara baktığımızda Şehzade Orhan'ın Fatih Sultan Mehmet'ten korktuğunu görürken onun Türk milletine olan bağlılığına dair bir bilgiye rastlamayız. Yazarın Şehzade Orhan etrafında sık sık bu bağlılığı vurgulaması Türklük bilincinden kaynaklı olsa gerektir. Yazar bir Türk şehzadesini idealize ederek esere yerleştirir ve okuyucu karşısına çıkarır.

Mabeyinci Franzes:

Bizans İmparatoru Konstantin'in en yakın adamıdır. Franzes, çocukluktan itibaren Konstantin ile birlikte büyümüştür ve ona canı gönülden bağlıdır. Öyle ki Bizans Devleti'nde taht değişikliği meydana geldiğinde, bizzat Sultan Murat'a çıkararak Konstantin'in imparatorluğunun başına geçmesini sağlamıştır (Danışman, 1969, s. 68).

Eserde Franzes, “kurnaz” ve “zeki” bir kişi olarak tanıtılmıştır; “Ve bu kurnaz diplomat iyice biliyordu ki, Sultan Murat'ın yardımı olmazsa Konstantin Bizans tahtına geçemezdi.” (Danışman, 1969, s. 68).

Franzes, Başvekil Notaras'a düşmandır. İkili arasında sık sık fikir ayrılıkları ortaya çıkar. Yazar, Bizans'ın bu iki devlet adamını şu şekilde tanıtır;

Notaras hakikaten büyük bir nüfuza sahipti. Kendi tarafında olanların sayısı çoktu. Franzese gelince imparatorun çocukluk arkadaşı idi. Beraber büyümüşlerdi. İmparatorun ona karşı çok samimi bir teveccühü, itimadı vardı. Gece, gündüz onu yanından ayırmaz, onun fikirlerine kıymet verirdi. (Danışman, 1970, c. 2, s. 124)

Görüldüğü üzere yazar, Franzes'in fiziki özelliklerine dair bir bilgi vermemiş fakat kişilik özelliklerine değinmiştir. Bunun yanında eserde gördüğümüz Franzes gerçek bir kişidir ve onun İmparator Konstantin'e bağlılığı eserde korunmaktadır.

Başvekil Grandük Notaras:

İmparator Konstantin'in başvekilidir. Eserde fiziki özelliklerine dair tek bilgi “zeki gözlü” olmasıdır (Danışman, 1970, c. 3, s. 60).

Grandük Notaras, zeki bir adamdır. İyi bir diplomattır. Osmanlı İmparatorluğunun gücünün farkındadır. Bu sebeple İmparator Konstantin'i sık sık verdiği yanlış kararlardan döndürür. Konstantin, tevkif ettiği Türkleri kazığa vurdurmak ister fakat Başvekil Notaras, bu durumun sonuçlarını anlatarak imparatoru vazgeçirir.

Başvekil Notaras'ın Mabeyinci Franzes ile aralarında bir anlaşmazlık vardır. Eserin başından sonuna kadar ikili arasındaki fikir ayrılıkları devam eder. Bunun yanında Notaras'ın Sadrazam Halil Paşa ile çıkar ilişkisine dayalı bir dostluğu vardır. Bu sebeple yer yer eserde Franzes tarafından ona, Bizans'a ihanet suçu ima edilir; “Demek harp başlayacak?... Yıllardır mâni olmak istediğim, mâni olduğum harp... Halil Paşaya vadetmiştim. Bizansın harbe sebebiyet vermeyeceğini vadetmiştim. Yazık...” (Danışman, 1970, c. 2, s. 59).

Görüldüğü üzere yazar, Grandük Notaras'ın fiziki özelliklerine dair bir tek bilgi vermiş, bunun yanında kişilik özelliklerini okuyucuya sunmuştur. Eserde yukarıdaki şekilde sunulan Grandük Notaras gerçek bir kişidir. Ele aldığımız kaynaklarda ona dair ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır. Bu sebeple eserde kişiliği ile gerçek kişiliğinin karşılaştırması yapılamaz.

İren:

Başvekil Grandük Notaras'ın kızıdır. On altı yaşında olan İren, eserde dillere destan bir güzelliğe sahip olarak tanımlanır; “Bu kız, Bizans İmparatorluğu Başvekili Grandük Notaras'ın güzelliği bütün Bizans ufuklarını saran kızı idi!...” (Danışman, 1969, s. 105).

İren, eserde “uzun kirpikli”, “lacivert gözlü”, “pembe yanaklı” ve “masum ve sihirli bakışlı” bir kız olarak tarif edilir. Bunun yanında oldukça iyi eğitim almış bir kızıdır. Bütün hareketleri bir asilzadeye uygundur (Danışman, 1970, c. 2, s. 41).

İren ve Mabeyinci Franzes'in kızı Tamar arasında yıllardan beri devam eden bir düşmanlık vardır. Bu düşmanlığın temel sebebi, Bizans'ın iki güzel kızının birbirlerine olan kıskançlıklarıdır. İki kız arasındaki bu kıskançlık, seri boyunca devam eder ve eserin çatışma unsurunu oluşturur.

Eserde yukarıdaki şekilde verilen İren, kurmaca bir kişidir. Ele alınan kaynaklarda onun ismi görülmemektedir. Bunun yanında görüleceği üzere yazar, İren'in hem fiziki hem de kişilik özelliklerini ayrıntılı olmamakla beraber okuyuculara sunmuştur.

Margarit (Falcı Kızı):

Margarit, eserde Bizans İmparatorluğu içinde falcılık yapan bir kız olarak karşımıza çıkar. O, “gür ve kumral saçlı”, “narın vücutlu” ve “sihirli bakışlı” bir kız olarak tarif edilir (Danışman, 1970, c. 2, s 23). Bu genç kız, sihirli bir güzelliğe sahiptir. Görüştüğü insanları istediği an etkisi altına alabilmektedir; “Bu, ömründe gördüğü kadınların en lâtifi, en nefisi idi. Genç, taze ve şuhtu. Saçları, çıplak omuzlarından dökülüyordu.” (Danışman, 1969, s. 166).

Eserde Bizans halkı, Margarit’in geçmişine dair hiçbir şey bilmemektedir. Onun kim olduğu ve ne yapmak istediği söylenmez. Kimliği meçhul bir kızdır. Buna rağmen, etrafındaki insanlar tarafından her zaman aranan bir kişidir. Margarit bu sayede, istediği yere girip çıkabilme şansına da sahip olmaktadır; “Margarit, çok güzel bir kızdı. Onun bütün hareketlerinde bir mânâ vardı. Zeki ve nüktedândı. Ne yaptığını kimse bilmiyor, fakat her yerde her işe karışıyordu.” (Danışman, 1970, c. 2, s. 145).

Margarit, Türk dostudur ve eserde Türklere casusluk yapar. Bizans içinde çeşitli rivayetler uydurarak halkın maneviyatını kırar. Devlet erkânı ile yakın ilişkisi sayesinde İstanbul’un fethine dair olan gelişmeleri Osmanlı ordusuna iletir.

Görüleceği üzere yazar, Margarit’in hem fiziki özelliklerini hem de kişilik özelliklerini vermiştir. Bunun yanında eserde görülen Margarit’in ismi ele alınan kaynaklarda geçmemektedir fakat o devirde her iki tarafın da casusları olduğu göz önüne alındığında Margarit’in gerçeklikten yola çıkılarak yaratıldığı görülür.

Ulubatlı Hasan:

İstanbul’un fethinde surlara bayrağı ilk diken kişidir. Ulubatlı Hasan eserde karşımıza, köyünden çıkıp İstanbul’u görmeye gelen bir delikanlı olarak çıkar. Yazar onu “genç”, “dinç”, “şakacı” ve “içi içine sığmayan bir delikanlı” olarak tarif etmektedir (Danışman, 1969, s. 208-209). Bunun yanında Ulubatlı Hasan, “temiz”, “saf” ve “zeki” olarak da betimlenmiştir (Danışman, 1969, s. 220). Hasan’ın fiziki özellikleri ise eserde şu şekilde

sunulmaktadır; “Uzun boylu idi. Geniş bir göğsü vardı. Mert, cesur bir adamdı. Esmer çehreli idi. Bakışlarında bir fevkaladelik vardı. Neşeli, zeki, atak bir delikanlı idi.” (Danışman, 1970, c. 2, s. 194).

Ulubatlı Hasan, oldukça kuvvetlidir ve çok iyi kılıç kullanmaktadır; “Fakat pazılarının kuvveti, bir boğayı bile yere serecek kadar acı olan Hasan, bu iki haydudu yerden yere vuruyordu.” (Danışman, 1969, s. 214). Bunun yanında Ulubatlı Hasan, düşmandan korkmayan bir kimsedir. Kendi bileğine güvendiği için hiç kimsenin önünde boyun eğmez. Ayrıca maceraya da ilgi duyan bir yapısı vardır; “İlânı harp haberine en ziyade sevenlerden biri de Ulubatlı Hasandı. O, maceraya âşıktı.” (Danışman, 1970, c. 2, s. 88). Osmanlı Devleti’ne bağlı olan Hasan, İstanbul’un fethinde aktif rol oynar. Kılıcını ve kuvvetini, bu kuşatmada sonuna kadar kullanır ve surlara ilk Türk bayrağını o diker.

Görüleceği üzere yazar, Ulubatlı Hasan’ın hem fiziki hem de kişilik özelliklerini vermiştir. Bunun yanında bazı kaynaklar Ulubatlı Hasan’ın kurmaca olduğunu söylese de Yılmaz Öztuna *Başlangıcından Zamanımıza Kadar Türkiye Tarihi* adlı eserinde onun varlığından açıkça bahseder (Öztuna, 1978, s. 204). Bu bağlamda Ulubatlı Hasan gerçek bir kişidir fakat tarihçi onun özelliklerine değinmez. Bu sebeple Ulubatlı Hasan’ın eserde görülen özelliklerine dair bir karşılaştırma yapılamaz.

2.3.1.1.1.1.5. Eserin Tarihi Gerçeklik ve Roman Gerçekliği Bağlamında Karşılaştırılması

Fatih Sultan Mehmet Cilt I adlı roman, büyük çoğunluğunu tarihi kaynaklardan almış bir olay örgüsüne sahiptir. Yazar bu tarihi gerçekliği, eserin çoğunluğunda korumuştur. Bu sebeple bu roman, “tarihi gerçekliği muhafaza eden romanlar” başlığı altında incelemeye uygundur. Bunun yanında eserde yer yer tarihi gerçekliğe eklemeler görülmektedir. Yazar kimi zaman eserin akışını kolaylaştırmak, kimi zaman da çatışma unsurlarını genişletmek için tarihi kaynaklarda var olmayan birtakım unsurları da romana yerleştirmiştir. Dolayısı ile tarihi gerçekliğin yanında bu eklemeler ve kurgu olaylar da burada belirtilecektir.

Eserde karşımıza çıkan ilk tarihi gerçek, Sultan Murat'ın Macaristan Devleti ile Edirne – Segedin anlaşması yapmasıdır. Bu olay eserde şu şekilde anlatılır; *Fatih Sultan Mehmet Cilt I* adlı roman, Sultan Murat'ın hükümdarlığı ile başlamaktadır. O devirde Osmanlı İmparatorluğu, Anadolu'da Karamanoğulları ile Rumeli'de ise Sırbistan ve Macaristan devletleriyle savaş halindedir. Rumeli'de yapılan son savaşta Sultan Murat'ın eniştesi Bolu Beyi Mahmut Bey, Macaristan devletinin eline esir düşer. Sultan Murat, daha fazla Türk kanı dökülmemesi için ve Mahmut Bey'i de kurtarmak için Macaristan ile sulh yapmaya karar verir. 12 Temmuz 1444 yılında on yıl sürecek Edirne - Segedin anlaşması yapılır. Sultan Murat, bu anlaşma Osmanlı devletine karşı düşman kuvvetleri tarafından kurulacak olan ittifakı engellemiş olur. Bolu Bey'i Mahmut Bey de Osmanlı devletine iade edilir (Danışman, 1969, s. 25-27).

Eserde ele alınan Edirne – Segedin anlaşması, tarihi kaynaklarda da yukarıdaki şekilde anlatılmıştır. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi* adlı eserinin birinci cildinin 426. sayfasında bu anlatıyı doğrulamaktadır.

Eserde ele alınan bir diğer tarihi gerçek, Varna Savaşı'dır. Eserde bu olay şu şekilde anlatılır; Romanda olası bir savaş ihtimalini ortadan kaldırdığını düşünen Sultan Murat tahttan feragat eder ve tahtı on dört yaşında olan oğlu II. Mehmet'e bırakır. Çocuk yaşta bir padişahın tahta oturduğunu öğrenen Avrupa devletleri, Osmanlı İmparatorluğu'nu ortadan kaldırmak için harekete geçerler. Macaristan devleti Edirne – Segedin anlaşmasını bozar ve çeşitli devletlerden oluşan yeni bir haçlı ordusu kurulur. Sadrazam Halil Paşa ve devlet erkânının tavsiyesi ile Sultan Mehmet, Sultan Murat'ı Varna üzerine doğru ilerleyen ordunun başına geçirir. Sultan Murat, Varna'da haçlı ordusunu mağlup eder. Macaristan Kralı Ladislas'ın başı kesilir, Papa'nın vekili Kardinal Sezarini öldürülür (Danışman, 1969, s. 27-45). Varna savaşı, bütün ayrıntıları ile *Fatih Sultan Mehmet Cilt I* adlı eserde korunmuştur;

Varna muharebesinde Anadolu beylerbeğisi damat Karaca Paşa ile Kara Timurtaş Paşa'nın torunu Umur Bey'in oğlu Osman Bey şehit olmuşlardır. Düşman ordusundan ise Kral Ladislas ve muahedenin bozulmasında birinci derecede âmil olan Kardinal Jülyen Sezarini maktul düşmüşlerdir. Düşmanın ileri gelen kumandanlarından bazıları esir düştüler; kaçanlar Tuna boyuna kadar takip olunup bir kısmı katlolunmuşlardır. Arab menbalarına göre Osmanlıların telefâtı on bin

kadar olup düşmanın ise daha çoktu. Varna muharebesi ve Jan Hunyad'ın mağlûp olması Osmanlıların daha evvelki mağlûbiyet lekesini silmiş ve türklerin Rumeli'de iyice istikrarını temin eylemiştir. (Uzunçarşılı, 1988, c. I, s. 438-439)

Varna savaşı, araştırmacı Yılmaz Öztuna'nın *Başlangıcından Zamanımıza Kadar Türkiye Tarihi Cilt 3* adlı eserinin 174 – 176. sayfalarında da eserdeki gibi ele alınmıştır.

Eserde görülen bir diğer tarihi olay, Fatih Sultan Mehmet'in düğünüdür. Bu düğün eserde şu şekilde anlatılır; Sultan Murat, yirmi bir yaşına gelen oğlu II. Mehmet'i Dulkadiroğlu Süleyman Bey'in kızı ile evlendirmeye karar verir. Süleyman Bey'in beş tane kızı vardır. Sultan Murat, Hızır ağanın eşini ve Osmanlı ricali hatunlarını Dulkadiroğlu beyliğine gönderir. Hızır ağanın eşi, beş kızın içinden en güzelini seçer. Sultan Murat, Edirne'de büyük bir gelin alayı yapar (Danışman, 1969, s. 70-74). Bu düğün, tarihi kaynaklarda da aynı şekilde verilmiştir;

Sultan II. Murad, oğlu Mehmed'e Dülkadiroğlu'nun kızını almak isteyerek Vezir-i âzam Halil Paşa'nın fikrini sordu, o da pek muvafıktır dedi. Bu sırada Dülkadir beyliğinde Nâsırüddin Mehmed Bey'in oğlu Süleyman Bey bulunuyordu. ... Bu karar üzerine Amasya sancak beyi Yörgüç Paşa'nın oğlu Hızır Bey'in hanımı görücü olarak Elbistan'a gönderildi; Süleyman Bey'in beş kızından birisi intihap olundu. 853 H./1449 M. senesinde gönderilen bir heyetle nikâh kıyıldıktan sonra gelin Edirne'ye getirildi ve düğünleri yapıldı. (Uzunçarşılı, 1988, c. I, s. 450)

Eserde görülen bir diğer tarihi gerçek, Sultan Murat'ın vefatıdır. Eserde Sultan Murat, 1451 yılında nüzul sebebiyle vefat eder. Sadrazam Halil Paşa, askerin Sultan Murat'a bağlılığının farkındadır. Sultan Murat'ın ölüm haberinin bir isyan çıkarmasından çekindiği için gizlice II. Mehmet'e haber gönderir. II. Mehmet, Edirne'ye gelene kadar bu ölümü halktan ve askerlerden saklar. Haberi alan II. Mehmet, 14 Şubat 1451'de Osmanlı tahtına geçer. Sultan Murat'ın ölümü ve Çandarlı Halil Paşa'nın yukarıdaki davranışı tarihi kaynaklarda aynı şekilde geçmektedir;

Sultan Murad nüzul isabetiyle 855 Muharreminin birinci çarşamba günü (3 Şubat 1451) kuşluk vakti vefat etti; cesedi tahnit edilip, Halil Paşa tarafından oğlu Manisa valisi Şehzade Mehmed'e acele haber gönderildi ve o gelinceye kadar ölüsü muhafaza olundu; on altı gün sonra oğlu gelerek hükümdar îlân edildikten sonra vefatından iki buçuk sene evvel tertip ettirmiş olduğu vasiyetnamesi mucibince

cesedi Bursa'ya naklolunarak türbesine defnedildi... (Uzunçarşılı, 1988, c. I, s. 451)

Eserde görülüne bir diğer tarihi gerçek, Sadrazam Halil Paşa'nın görevden alınacağını düşünmesidir. Bu olay eserde şu şekilde anlatılır; Sadrazam Halil Paşa, Osmanlı tahtına geçen Sultan Mehmet'in kendisini görevinden alacağını düşünmektedir. Çünkü Halil Paşa, Sultan Mehmet'in tahtını tekrar Sultan Murat'a bırakmasına sebep olmuştur. Bu düşünce içinde olan Sadrazam Halil Paşa, Sultan Mehmet'in cülus günü geride durur. Sultan Mehmet ise o gün, Sadrazam Halil Paşa'yı yanına çağırır ve onun görevine devam ettiğini gösterir (Danışman, 1969, s. 98-99). Sadrazam Halil Paşa ve Sultan Mehmet arasında yaşanan bu olay, tarihi kaynaklarda aynı şekilde geçmektedir;

... Kendisini iki defa saltanattan hal etmiş olan Vezir-i âzam Çandarzade Halil Paşa'yı yine makamında bıraktı ve ona karşı olan kinini açıklamadı; çünkü bu vezirin büyük nüfuz ve kudretini, saltanattan hal edilmek suretiyle kendisi bizzat gördüğünden mevkiini tahkim edinceye kadar onunla hoş geçinmek istedi. (Uzunçarşılı, 1988, c. I, s. 452-453)

Eserde ele alınan bir diğer tarihi gerçek, Fatih Sultan Mehmet'in komşu devletlerle sulh anlaşması yapmasıdır. Eserde ikinci kez padişah olan Sultan Mehmet, Bizans elçisi ile görüşür. Elçiye Şehzade Orhan'ın Bizans'ta kalması için her sene üç yüz bin akçe vermeyi teklif eder. Bunun yanında Bizans'a Strimon şehri kıyılarında bazı kariyeleri de tahsis eder. Bizans ile sulh üzerinde anlaşan Sultan Mehmet, daha sonra Eflak, Midilli, Sakız, Galata, Ceneviz devletleri ve Rodos Şövalyeleriyle anlaşmalar yapar. Macar kralı Jan Hunyad ile üç senelik bir anlaşma gerçekleştirir (Danışman, 1969, s. 136-137). Romanda anlatılan bu anlaşmalar, tarihi kaynaklarla örtüşmektedir;

... Bizans İmparatoru'nun bir gaile çıkarmaması, Şehzade Orhan'ı salıvermemesi için Gorlu civarını ona terk etti. Bundan başka Eflâk, Midilli, Sakız, Rodos ve diğer devletlerle de muahedelerini tecdid etti. ... Karaman seferine gitmeden evvel Bizans'la yaptığı anlaşma arasında İstanbul'da Osmanlı hanedanına mensup şehzade Orhan'a ait senede üç yüz bin akçe tahsisat maddesi de vardı. Bu tahsisat her sene Selanik civarında Karasu (Ustruma) mıntikasında muayyen yerlerden tedarik edilerek imparatorun hazinesine teslim edilirdi; Sultan Mehmet, yine evvelki gibi bu tahsisatın verileceğini taahhüt eylemişti. (Uzunçarşılı, 1988, c. I, s. 454-455)

Eserde görülen bir diğer tarihi gerçek, Fatih Sultan Mehmet'in Karamanoğlu üzerine sefer düzenlemesidir. Bu olay eserde şu şekilde anlatılır; Fatih Sultan Mehmet, dış işlerde güvenliği sağlar fakat bu sırada genç padişahın tecrübesizliğinden faydalanmak isteyen Karamanoğlu İbrahim Bey isyan eder. Sultan Mehmet, ordunun başına geçerek Karamanoğlu İbrahim Bey üzerine sefere çıkar. Padişahın ordu ile beraber geldiğini öğrenen Karamanoğlu İbrahim Bey, isyandan vazgeçerek Sultan Mehmet'e elçi gönderir ve af diler (Danışman, 1969, s. 136-145). Sultan Mehmet, yıllardır sorun yaratan Karamanoğlu beyliğini tamamen ortadan kaldırmak istemektedir. Bu yüzden İbrahim Bey'in aman dilemesini umursamaz. Bu esnada Bizans'tan bir heyet gelir. Konstantin, Anadolu'da başlayan isyandan yararlanmak için Şehzade Orhan adına verilen verginin iki katını talep eder. Aksi takdirde Şehzade Orhan'ın serbest kalacağı dile getirilerek Osmanlı İmparatorluğu tehdit edilir. Sultan Mehmet, bu isteğin Edirne'ye dönünce yerine getirileceğini söyler ve sulhu bozan Bizans üzerine harekete geçmek için Karamanoğlu İbrahim Bey'i affeder (Danışman, 1969, s. 150-152). Eserde görülen Karamanoğlu İbrahim Bey'in isyanı ve Bizans'ın bu teşebbüsü, tarihi kaynaklarda yukarıdaki şekilde dile getirilmektedir. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi Cilt I* adlı eserinin 453 – 456. sayfalarında verdiği bilgilerle eserdeki anlatıyı doğrulamaktadır.

Eserde görülen bir diğer tarihi gerçek, yeniçerileri Fatih Sultan Mehmet'ten bahşiş istemeleridir. Bu olay eserde şu şekilde anlatılır; Karamanoğlu İbrahim Bey ile sulh yapan Sultan Mehmet, Edirne'ye geri dönmek üzere ordusu ile beraber yola çıkar. Yeniçeriler, genç padişahın ilk seferinden dolayı bahşiş istemek için Bursa şehri yakınlarında dururlar. Padişah, bu isteği öğrenince Yeniçeri ağası Katırcı Doğan Ağa'yı azleder ve yerine Mustafa Bey'i tayin eder. Daha sonra ocak ağalarından en nüfuslularına yüz değnek vurdurur ve onları da azleder. Ocak ağalarını da bastıran Sultan Mehmet, atını yeniçerilerin içine sürer ve yeniçerilere asıl işlerinin devleti korumak olduğunu söyler. Yeniçerilere amaçlarını anlatan padişah, daha sonra onlara on kese akçe dağıtır. Bu tutum, Sultan Mehmet'in azim ve iradesini yeniçerilere açıkça gösterir (Danışman, 1969, s. 152-158). Sultan Mehmet'in hükümdarlığında ikinci isyan sayılan bu olay, romanda tarihi belgelere uygun olarak verilmiştir;

... Genç sultan Bursa'da iken yeniçeriler sefer bahşisi isteriz diye kazan kaldırdılar. Yolun iki tarafında silahlı saf tutan yeniçeriler, Fatih'e "Padişahımızın ilk seferidir, kullara ihsan gerek" dediler. Askerin bu davranışından oldukça rahatsız olup incinen Fatih, 10 kese akçeyi askere dağıtıp ortalığı sakinleştirdi. Ardından Yeniçeri Ağası Kurtçu Doğan'ı falakaya yatırtıp, görevinden azletti. Yerine Mustafa Bey'i yeniçeri ağası yaptı. Yeniçeri subayları da Fatih'in öfkesinden nasiplerini aldı. Yaya başlarını çağırıp, "Bu edepsizlik sizin aklınızın kusurudur" diyerek onlara yüzer sopa vurdurdu ve görevlerinden azletti. (Afyoncu, Demir, Önal, 2010, "Yeniçerilerin Kılıçlarının Altından Geçen Sultan")

Eserde görülen bir diğer tarihi gerçek, Fatih Sultan Mehmet'in Rumeli Hisarı'nın yapılmasına karar vermesidir. Eserde Sultan Mehmet ve ordusu, Karamanoğlu seferi dönüşünde Gelibolu önlerine gelir. Boğaz, Venedik gemilerinin kontrolü altındadır. Burada bir süre düşünen Sultan Mehmet, mecburen Marmara'nın etrafından dolaşarak Edirne'ye döner (Danışman, 1969, s. 158-159). Bir gün Sultan Mehmet, Anadolu Hisarının karşısına gelir ve boğazın en dar kısmına bir hisar yapılmasını emreder (Danışman, 1969, s. 185-188). Rumeli Hisarı'nın yapılma kararı, tarihi belgelerle örtüşmektedir;

"II. Mehmet, Karaman seferinden dönüşte Çanakkale boğazında Frenk gemilerinin bulunduğu haber verilmesi üzerine İstanbul boğazına gelip babasının geçtiği yerden Rumeli sahiline geçtiği sırada Anadoluhisarı'nın karşısına da bir kale yapılmasını emreyledi." (Uzunçarşılı, 1988, c. I, s. 458).

Eserde görülen bir diğer tarihi gerçek, İmparator Konstantin'in Fatih Sultan Mehmet'e Rumeli Hisarı'nın inşaatını durdurması için elçi göndermesidir. Eserde Rumeli Hisarı'nın başladığını öğrenen Konstantin, Sultan Mehmet'e bir heyet göndererek Şehzade Orhan için istenilen vergiden vazgeçtiğini ve Osmanlı İmparatorluğu'na vergi vermeye hazır olduğunu belirtir. Buna karşılık hisarın yapımının durdurulmasını ister. Sultan Mehmet ise bu hisarın Bizans'a karşı bir tehdit olarak değil, babasının yeminini yerine getirmek için yapıldığını belirtir ve kararından dönmez (Danışman, 1969, s. 205-208). Rumeli Hisarı'nın yapım aşamasında gerçekleşen bu olay, tarihi kaynaklarda aynı şekilde yer almaktadır. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, bu olayı *Osmanlı Tarihi Cilt I* aslı eserinin 459 – 460. sayfalarında eserdeki şekilde anlatmaktadır. Öyle ki eserde Fatih Sultan Mehmet'in elçilere verdiği cevap da birebir tarihi kaynaklardan alınmıştır.

Fatih Sultan Mehmet I adlı romanda yer yer tarihi gerçekliğe eklemeler de yapılmıştır. Eserde görülen ilk ekleme, Buçuktepe isyanının nedenleridir. Bu isyan eserde şu şekilde anlatılır; *Fatih Sultan Mehmet Cilt I* adlı romanda Varna savaşını kazanan Sultan Murat, sadrazam Halil Paşa'nın tahta geçmesi teklifini geri çekilir ve sarayında sakin hayatına devam eder. Bu sırada genç padişahın sarayında ise eğlence âlemi yapılmaktadır. İki saray ve iki padişah arasındaki farkı gören devlet erkânı ve askerler arasında genç padişaha karşı memnuniyetsizlik havası eser. Bir gün Edirne Bedesteni'nde yangın çıkar ve bedesteni yerle bir olur. Yeniçeriler, zabıta amiri Şahabettin Paşa'yı suçlu bularak cezalandırmak isterler. Şahabettin Paşa, kaçarak Sultan Mehmet'in sarayına sığınır. Bunun üzerine yeniçeriler Buçuktepe'ye çıkar ve isyan ederler. Osmanlı tarihinde görülen bu ilk isyanı Sultan Mehmet bastıramaz. Bu sebeple Sultan Murat, bir av düzenler ve av dönüşü yeniçerilerin arasına girerek onları kışlalarına geri döndürür (Danışman, 1969, s. 47-62). Osmanlı imparatorluğunda görülen ilk isyan, eserde bu şekilde ele alınmıştır. Fakat romandaki Buçuktepe isyanının nedenleri ile tarihi kaynakların ortaya koyduğu nedenler arasında bazı farklılıklar bulunmaktadır;

II. Murad, 1444'de Varna Savaşı'nı kazandıktan sonra tahta tekrar çıkmayarak Manisa'ya çekilmişti. Ancak Veziriazam Çandarlı Halil Paşa, II. Mehmed'i destekleyen Şehabeddin, Saruca ve Zağanos paşalarla anlaşmıyordu ve II. Murad'ın tekrar tahta çıkmasını istiyordu. II. Mehmed'in ilk hükümdarlığı sırasında, yeniçeriler Şehabeddin Paşa'nın vaktiyle Macaristan seferi sırasında tedbirsizliği yüzünden arkadaşlarını kırdırıldığını bahane ederek ayaklandılar. İsyanda paranın değerinin düşürülmesinin de etkisi vardı. Yeniçeriler, Şehabeddin Paşa'yı öldürmek için evini bastılar, ancak paşayı ele geçiremediler. Paşanın evini yağmaladıktan sonra Edirne'nin doğusunda bir tepeye çekildiler. Yıldırım Bayezid'in oğlu olduğu iddia edilen ve İstanbul'da bulunan şehzadenin yanına gidecekleri tehdidini savurdular. İsyana, yeniçerilerin maaşlarına yarım (buçuk) akçe zam yapılarak yatıştırılabildi. Ayaklanmanın asıl sebebi ise Çandarlı Halil Paşa'nın, II. Murad'ı tekrar tahta geçirmek istemesiydi. Nitekim isyan karşısında genç hükümdarın zor duruma düşmesi üzerine, II. Murad Manisa'dan Edirne'ye davet edildi ve gelişi genç padişaha bildirilmedi. II. Mehmed bir av partisine çıkarılarak oyalandı. II. Murad, Edirne'ye geldikten sonra yeniçerilerin onayını alıp, tahta çıktı. Oğlunu da Manisa'ya vali olarak gönderdi. (Afyoncu, Demir, Önal, 2010, "İlk İsyana")

Fatih Sultan Mehmet Cilt I adlı eserde isyan nedeni olarak II. Mehmet'in devlet işleri ile yeterince ilgilenmemesi ve Zağanos Paşa ile eğlence âlemlerine merak salması gösterilir. Sadrazam Halil Paşa ile Zağanos Paşa arasında bir anlaşmazlık

olduğu tarihi gerçeklere uygundur. İki devlet erkânı da birbirlerinden memnun değildir. Fakat eserde isyanın asıl hazırlayıcısının Halil Paşa olduğunu söyleyen bir anlatı yoktur. Eserde isyandan önceki gece, yeniçeri ağası ile birisinin planından bahsedilmiş fakat bu kişinin Halil Paşa olduğu söylenmemiştir (Danışman, 1969, s. 49-50). Bunun yanında isyanın sebebi olarak Edirne Bedesteni yangını gösterilir. Bedesteni Zabiti Şahabettin Paşa'nın, Macaristan seferindeki tedbirsizliğinden bahsedilmez. Yeniçeriler, Şahabettin Paşa'yı yangın gecesi görev yerinde olmadığı için suçlu bulurlar. Bu değişiklik bize göre, Zuhurî Danışman'ın Sadrazam Halil Paşa'ya karşı taraf tutmasından kaynaklıdır. Eserin ilerleyen kısımlarında da Sadrazam Halil Paşa'nın bazı olaylarına yanlı bir yaklaşım açıkça görülmektedir.

Eserde görülen bir diğer tarihi ekleme, Şehzade Ahmet'in katli etrafında kurulmuştur. Eserde Sultan Mehmet, Şehzade Orhan'ın Osmanlı tahtında hak iddia ettiği haberini duyunca, saltanatına ortak kabul etmemek için çalışmalara başlar. İlk iş olarak üvey annesi İsfendiyar oğlunun kızının oğlu olan Şehzade Ahmet'in zararsız hale getirilmesini emreder ve bu iş için Evrenozade Ali Bey'i görevlendirir. Ali Bey, küçük şehzadeyi kaçıtır ve Ali Bey'in adamı Şehzade Ahmet'i boğar (Danışman, 1969, s. 110-118). Şehzade Ahmet'in katli hakkında eserde verilen yanlış anlaşılma, tarihi belgelerde geçmemektedir;

“Sultan Murad öldüğü zaman Mehmet'ten başka İsfendiyar Bey'in torunu olan hareminden henüz süt emen Ahmet adında bir çocuğu olmuştu. ... Edirne'ye gelen yeni hükümdar teamül mucibince bu çocuk boğuldu.” (Uzunçarşılı, 1988, c. I, s. 452).

Eserde Sultan Mehmet, Şehzade Ahmet'in boğulduğunu öğrenince hiddetlenir çünkü Sultan Mehmet, aslında Şehzade Ahmet'in kaçırılarak bir yerde saklanmasını kast etmiştir. Ali Bey ise “zararsız hale getirmek” ifadesini “öldürmek” olarak anlamıştır. Bunun üzerine Sultan Mehmet, Evrenozade Ali Bey'i boğdurur. Kaynaklarda Fatih Sultan Mehmet ve Evrenozade Ali Bey'e dair

böyle bir anlatı bulunmamaktadır. Bize göre yazar, bu tür bir yanlış anlama ile küçük şehzadenin öldürülmesini hafifletmek istemiştir.

Eserde görülen bir diğer ekleme, Fatih Sultan Mehmet'in, üvey validesi Prenses Marya'yı Sırbistan'a göndermesidir. Bu olay eserde şu şekilde anlatılır; Sultan Mehmet, Edirne'de vezirleri ile bir toplantı yaparak Bizans'ı fethetmeye karar verdiğini açıklar. Bu fetih için ilk iş üvey validesi Prenses Marya'yı, Sırbistan'a geri gönderir. Çünkü Sultan Mehmet, Prenses Marya'nın hala Sırbistan'a bağlı olduğunu düşünmektedir (Danışman, 1969, s. 160-164). Prenses Marya'nın Sultan Murat'ın zevcesi olduğu kaynaklarla belgelenmiştir fakat Sultan Mehmet'in, üvey validesini Sırbistan'a geri göndermesi kaynaklarda geçmemektedir;

1435'den beri Macarlara meyî etmiş olan Sırp despotunun Osmanlı Devletine sadık görünmesine rağmen el altından bazı aleyhdar harekâtı Üsküp sancakbeyi İshak Bey tarafından haber alınarak şikâyet edilmesi üzerine onun kumandasiyle Sırbistan içerlerine doğru bir akın yapıldı; Sırp despotu Brankoviç Macarlarla münasebetlerini kesmek ve kızı Marya'yı Osmanlı hükümdarına zevce olarak vermek şartıyla felâketi durdurabildi; Sarıca paşa, despota sadakat yemini ettirmek ve kızı getirmek üzere Semendire'ye gönderildi; sadakat yemini yapıldı, fakat kız henüz küçük olduğundan düğün ve pâdişâhın sarayına gelmesi geri bırakıldı. (Uzunçarşılı, 1988, c. I, s. 413)

Fatih Sultan Mehmet I adlı romanda tarihi kayıtlarda bulunmayan, yazarın kendi hayal dünyasına ait birtakım olaylar silsilesi de vardır. Tarihsel gerçekliği bulunmayan bu olaylar şu şekildedir:

Fatih Sultan Mehmet Cilt I adlı romanda Sultan Murat, Selanik'i ele geçirdiği yıllarda Osmanlı İmparatorluğu'nda veba salgını başlar. Sultan Murat'ın sadrazamı İbrahim Paşa, vebadan ölür. Veba gün geçtikçe şiddetini artırır. Bu sıralarda Sultan Murat'ın oğlu 2. Mehmet dünyaya gelir. 2. Mehmet'in doğumu ile veba şiddetini kaybeder. Halk, bu olayı Şehzade Mehmet'in uğruna bağlar (Danışman, 1969, s. 17-22). Yine 2. Mehmet'in doğduğu yıllarda, gökyüzünde bir kuyruklu yıldız görünür. Bu kuyruklu yıldız, halka göre yeni doğan şehzadenin bir cihangir olacağını müjdelemektedir (Danışman, 1969, s. 23-24). Fakat incelenen tarih kitaplarında 2. Mehmet'in doğduğu

yıllarda görülen veba salgınına ve Çandarlı İbrahim Paşa'nın vebadan ölmesine dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Eserde yazar, Şehzade Orhan etrafında da bir kurgu oluşturmuştur. 1451 yılında Yıldırım Beyazıt'ın oğlu olan Şehzade Orhan, Bizans'ta esirdir. Konstantin, Şehzade Orhan'a Osmanlı İmparatorluğu tahtına geçmesini teklif eder. Fakat Şehzade Orhan bu teklifi kabul etmez. Bunun üzerine Konstantin, Şehzade Orhan'ı Osmanlı tahtına varis olarak gösterir ve bu haberi etrafa duyurur. Şehzade Orhan, bu olaydan sonra büyük bir saraya alınır (Danışman, 1969, 102-104). O yıllarda Şehzade Orhan'ın Bizans'ta esir olduğu bilinen bir gerçektir fakat çalışmada ele alınan tarihi kaynaklarda bu tür bir kayıt bulunmamaktadır.

Yazar, Şehzade Orhan ile İren arasında da bir aşk kurgular; Şehzade Orhan ile Bizans İmparatoru Konstantin'in Başvekili Grandük Notaras'ın kızı İren birbirlerini sevmektedirler. İren, Şehzade Orhan'ı Bizans'tan kaçırmak için plan kurar ve bir gece Şehzade Orhan ile saray bahçesinde buluşurlar. İki âşık, saraydan çıkmak üzere iken Orhan'a, Fatih Sultan Mehmet'in Şehzade Ahmet'i boğdurduğu haber verilir. Osmanlı topraklarının kendisi için tehlikeli olduğunu anlayan Şehzade Orhan kaçmaktan vazgeçer (Danışman, 1969, s. 123-135). O dönemde Şehzade Orhan'ın Bizans elinde esir olduğu tarihi bir gerçektir. Fakat Şehzade Orhan'ın Konstantin ve İren ile yukarıdaki ilişkilerine dair tarihi kaynaklarda belgeler bulunmamaktadır. Yazar, Şehzade Orhan'ı tarihi gerçeklikten almış ve onun hayatını muhayyilesine göre şekillendirmiştir.

Eserde Sultan Murat'ın eşi Sırp Marya etrafında da bir kurgu yapılmıştır; Sırbistan Prensesi Marya'nın, ülkesine geri gönderilir. Bu durum Mabeyinci Franzese'e göre Bizans devleti için bir fırsattır. Çünkü Sırbistan, Bizans'a yardım konusunda hem Trabzon'dan hem de Gürcistan'dan daha elverişli bir alandadır. Franzese, bu düşüncelerini Konstantin'e anlatarak onun onayıyla Sırbistan'a geçer (Danışman, 1969, s. 173-177). Sırp Kralı Jorj Brankoviçin, bu evliliğe sıcak bakar ve kızına haber verir. Prenses Marya ise Sultan Murat'a hala gönülden bağlıdır ve evlilik teklifini reddeder (Danışman, 1969, s. 181-184);

-Ne kadar tuhaf düşünüyorsunuz? Ben, kanım ve vücudumla muhakkak ki bir sırpıyım. Fakat... Ruhem bir Türk padişahının zevcesiyim. Sultan Murat ölmüş olsa da, ben onun asil hatıralarına ebediyen bağlıyım. Ne kral ne imparator benim için şanlı zevcem hatırasının yanında bir kıymet ifade etmez. Ben ölünceye kadar onun hatırasıyla başbaşa kalmak isterim. (Danışman, 1969, s. 184)

Eserin bir diğer kurgusunu ise Ulubatlı Hasan ve Margarit oluşturmaktadır. Margarit, Bizans'ta bulunan bir falcı kızıdır. Bu kız, imparatorun halka kadar bütün herkesi etkisi altına alabilen ve İstanbul'un fethinde büyük rol oynayan bir kimsedir. Margarit, romanda ilk olarak Şehzade Orhan ile İren'in aşkına ait bir mektubu elde etmek isterken karşımıza çıkar ve bu mektup için bir delikanlıyı görevlendirir (Danışman, 1969, s. 164-171). On gün sonuna kadar aynı delikanlı ile görüşen Margarit, bu delikanlıyı Şehzade Orhan'ın hizmetine tayin eder (Danışman, 1969, s. 192).

Romanda Margarit'in ikinci rolü Konstantin üzerinde etki kurmaktır. Bizans İmparatoru Konstantin bir gün yanına kumandan Leon'u da alarak fal baktırmak için Margarit'e gider. Konstantin'in falına bakan Margarit, imparatoru etkisi altına alır; "Eli hala falcı kızın avuçlarında idi ve bu garip kızın sıcaklığını çok yakından hissediyordu. Kıza baktı. Yavaş yavaş buluttan bir hâle içinde çalkalanıyor gibi geldi. Notaras'ın kızı yerine şimdi bu işveli ve esrarlı kızın vücudu gözlerinde canlanıyordu." (Danışman, 1969, s. 181).

Romanda Ulubatlı Hasan ise eserin sonlarında karşımıza çıkar. Ulubatlı Hasan yaşadığı küçük köyden sıkılarak Bizans'ı görmek üzere yola çıkar. Bizans etrafına yaklaşan Ulubatlı Hasan, Sultan Mehmet'in Rumeli Hisarı'nın bulunduğu mevkiye olduğunu öğrenir. Bir Bizans gemisi ve içindeki on beş Rum'u esir alarak Sultan Mehmet'e hediye eder. Sultan Mehmet, bu yiğit delikanlıdan hoşlanır ve onu hareketlerinde serbest bırakarak hizmetine alır. Ulubatlı Hasan, padişahın izin alarak Bizans içine girer (Danışman, 1969, s. 215-224).

Fatih Sultan Mehmet Cilt I adlı romanda incelenen olay örgüsünden hareketle eserin büyük çoğunluğunda tarihe sadık kalındığı ortaya çıkmaktadır. Yazar, Edirne – Segedin Anlaşmasını, Varna zaferini, Fatih Sultan Mehmet'in düğününü, Sultan Murat'ın vefatını, Sadrazam Halil Paşa'nın düşüncelerini, bu dönemde yapılan sulhları,

Karamanoğlu seferini, yeniçerilerin isyanını, Rumeli Hisarı'nın inşaatını ve İmparator Konstantin'in inşaatı durdurma çabalarını tarihi belgelere uygun olarak eserde ele almıştır. Yazar kimi zaman bu olaylardaki diyalogları da eserde korumuştur.

Yazarın yapmış olduğu eklemeler, daha ziyade ele alınan karakterlerin alt yapısını vermek içindir. Yazar, Buçuktepe isyanında Fatih Sultan Mehmet'in yetersizliğini ön plana çıkarmış ve henüz taht için hazır olmadığını vurgulamıştır. Şehzade Ahmet'in katlinin bir yanlış anlaşılma sonucundan doğduğunu dile getirerek Fatih Sultan Mehmet'i temize çıkarmıştır. Eserde Prenses Marya'nın Sırbistan'a geri gönderilmesi ile de Fatih Sultan Mehmet'in her şeye hâkim olduğunu ve planlı hareket ettiğini göstermektedir.

Yazar, eserde birtakım kurgularla da anlatıyı şekillendirmiştir. Eserde Şehzade Orhan ve İren arasında görülen aşk, İmparator Konstantin'in Prenses Marya ile evlenme arzusu ve Falcı Kızı Margarit'in Bizans Devleti'nde oynadığı roller, kimi zaman eserin entrika unsurunu desteklemiş, kimi zaman da bir çatışma unsuru meydana getirmiştir.

2.3.1.1.1.1.6. Zaman

Eser, Fatih Sultan Mehmet dönemini ele almaktadır. Eserdeki olaylar, Fatih Sultan Mehmet'in yirmi bir yaşında olduğu 1451 yılında başlar. Yazar bu tarihi, "1451 yılının Şubat ayı içindeyiz." (Danışman, 1969, s. 11) cümlesi ile açıkça belirtir. Eserdeki olay örgüsünün son zamanı ise, Rumeli Hisarı inşaatının başladığı 1452 yılıdır. Yazar bu tarihi, Rumi takvimi kullanarak esere yerleştirmiştir; "Bu dakikada 856 senesindeyiz." (Danışman, 1969, s. 188). Eserdeki açıkça kullanılan tarihlerden hareketle, eserin vak'a zamanı 1451 ve 1452 yılları arasındaki bir yıllık zaman dilimidir. Eserin anlatma zamanı, vak'a zamanından ayrıdır. Yazar eseri günümüzden geriye doğru anlatmaktadır. Bu durum aşağıdaki alıntıda örtük olarak görülmektedir;

"Şimdiki Kadirga limanının yakınında muhteşem bir saray vardı. O devirde Bizansın içindeki sayılı binalardan biri olan bu sarayın adı Bukaleon sarayı idi." (Danışman, 1969, s. 121).

Alıntıda görüleceği üzere anlatıcı günümüzden geriye doğru giden bir anlatı ortaya koyar. Bunun yanında eserde genellikle sonradan aktarma yöntemi kullanılmıştır. Bunun yanında yazar, özellikle manzara, mekân ve ortam tasvirlerinde anında aktarma yöntemini de kullanmaktadır;

Şimdi uzaktan, sık ağaçlar arasındaki dar bir yoldan acaip iki vücudun ağır ağır yürüdüğünü görüyoruz. Bu iki adamı, sekiz on kimse daha takip ediyor. Öndeki iki gölge çok ağır, mütereddit adımlarla yürüyorlar ve bazen durup dinliyorlar. Neyi dinliyorlar? Bu iki adam kim? Onları takip edenler kimler?... Bunu bilen yok... Ve Sultan Mehmed'in sarayından sızan işinûş ahengi yapraklar arasından süzülerek bu adamların gezindiği dar patikada akisler yapıyor. (Danışman, 1969, s. 49)

Eserin bir yıllık vak'a zamanı geriye dönüşlerle genişletilmiştir. Yazar, Fatih Sultan Mehmet'in ikinci kez tahta çıkmak için Manisa'dan ayrılması üzerine 1432 yılına geri döner. Yazar, 1432 yılından itibaren kronolojik bir sıra ile Fatih Sultan Mehmet'in ilk taht tecrübesini, Varna zaferini, Buçuktepe isyanını ve Sultan Murat'ın ölümünü anlatarak tekrar 1451 tarihine gelir.

Eserde net zaman ifadeleri çoğunluktadır. Yazar, yukarıda değinilen geriye dönüş dışında kronolojiden sapmaz. Eserin zamanını bir bütünlük içinde aktarır. Bu bütünlük bazen kesin tarihlerle ifade edilir. Eserde ele alınan net zaman ifadelerinden bazıları şu şekildedir; 12 Temmuz 1444 yılında (Danışman, 1969, s. 27), 1449 yılındayız (Danışman, 1969, s. 67), 1450 senesinin son aylarındayız (Danışman, 1969, s. 83), sene 1452 (Danışman, 1969, s. 164)...

Eserin zaman bütünlüğü, bazen de birbirini takip eden zaman ifadeleri ile oluşturulmuştur. Bu ifadelerden birkaçı ise şu şekildedir; Aradan iki üç saat geçmişti (Danışman, 1969, s. 23), üç gün sonra (Danışman, 1969, s. 19), inzivanın beşinci günü idi (Danışman, 1969, s. 28)...

Eserde zamanın sembolik işlevleri de görülmektedir. Sembolik işlevde sık sık göze çarpan "gece" ve "karanlık"tır. Eserde önemli olaylar çoğu zaman bu vakitlerde gerçekleşmektedir. Zamanın bu işlevi, özellikle Fatih Sultan Mehmet üzerinde etkin bir rol oynar. Fatih Sultan Mehmet'in Sadrazam Halil Paşa'yı görevinde bırakması,

İstanbul'un fethine karar aşaması, Şehzade Ahmet'i boğdurtması hep gece verilen kararların bir neticesi olarak karşımıza çıkmaktadır;

“Sultan Mehmet, buhranlı bir gece geçirdikten sonra, erken uyandı. Üç gecedir uyumayan hükümdar Mehmed, hala dinç görünüyordu.” (Danışman, 1969, s. 109).

“Edirne sarayında o gece hususî bir toplantı vardı. Sultan Mehmet öyle istemişti.” (Danışman, 1969, s. 137).

“Gece Sultan Mehmet kimseyi yanına almadı.” (Danışman, 1969, s. 95).

“Yine aynı saatte, yani gece yarısından biraz sonra, Bizans imparatorluğunun ikametine mahsus olan Velâkerna sarayında heyecanlı bir hâdise cereyan etmekte idi.” (Danışman, 1969, s. 127).

Eserde anlatıyı hızlandırmak için yer yer atlamalar yapılmıştır. Bu atlamalar eserin vak'a zamanı bir yıllık bir dilim olduğu için genellikle kısa sürelidir;

“Aradan iki üç saat geçmişti.” (Danışman, 1969, s. 23).

“Segedin muahedesi imza edileli daha on gün olmuştu.” (Danışman, 1969, s. 31).

Eserde atlamaların yanında özetlemeler de dikkat çekici bir diğer unsurdur. Örneğin anlatıcı Sultan Murat'ın kız kardeşi ve onun eşi Mahmut Bey'in durumlarını, okuyucuya kısaca şu şekilde aktarır;

“Bu genç kadın, Sultan Murat'ın hemşiresiydi. Sultan Murat onu, Bolu Beyi Mahmut Beyle evlendirmişti. Ve Mahmut Bey şimdi düşman elinde esirdi.” (Danışman, 1969, s. 26).

Eserde Şehzade Orhan'ın okuyucu karşısına çıkarılmasında da bir özetleme yapılmıştır;

“Bu genç Şehzade Orhandı!.. Bizans sarayında bir Türk şehzadesi!.. Şehzade Orhan, Yıldırım Beyazıt’ın oğlu Süleyman’ın torunu idi. Ve yıllardan beri Bizans’ta rehin olarak duruyordu.” (Danışman, 1969, s. 102).

2.3.1.1.1.1.7. Mekân

Fatih Sultan Mehmet Cilt I adlı romanda kullanılan mekânlar geniş bir yelpazeye sahiptir. Eserde tarihi romanın yapısından kaynaklı olarak sık sık mekân değişimi görülür.

Olaylar Edirne, Manisa, Bursa ve İstanbul’da geçmektedir. Bu mekânlardan Edirne ve İstanbul, anlatının çoğunluğuna sahne olmaktadır. İstanbul, o dönemde Bizans İmparatoru Konstantin’in yaşadığı yer olarak karşımıza çıkar. Edirne ise, Osmanlı İmparatorluğu’nun başkentidir. Eser, genellikle bu iki şehir üzerinden ilerlemiştir. Bunun yanında Manisa, Fatih Sultan Mehmet’in şehzadelik döneminde yaşadığı yerdir. Bursa ise 1430’lu yıllarda Sultan Murat’ın yaşadığı yerdir.

Eserdeki açık mekânlar, Edirne, Manisa, Bursa, İstanbul, İstanbul’un çeşitli meydanları ve Kirişçi Adası’dır. Bu mekânlardan sadece Kirişçi Adası ve Manisa ili eserde tasvir edilmiştir;

“Servilerin yeşil rengine bürünen Meriç’in kucakladığı bu şirin ada, bu ılık sonbahara gününde büsbütün güzeldi. Sihirli bir hava ile donanmıştı. Ve Sultan Murat, rengârenk çiçeklerin bayıltıcı kokularının kapıldığı bu şirin adada hülyalarına dalmıştı.” (Danışman, 1969, s. 69).

Batı Anadolu’nun en şirin ve mâmur şehri Manisa’dır. Şehrin içinde ve dış taraflarında, görenleri hayran bırakan süslü saraylar, köşkler sıralanmıştır. Tarh edilmiş ve rengârenk çiçeklerle süslenmiş bahçelerde billûr gibi sular fiskiyelerden fişkırmaktadır. Çiniler, oymalar, sedef kakmalarla tezyin edilmiş olan sarayların uzaktan görünüşü, insana peri masallarını hatırlatır. (Danışman, 1969, s. 11)

Alıntılarda görüleceği üzere yazar, iki tasvirde de mekânları kendi özgün görüşlerini kullanarak okuyucu karşısına çıkarmaktadır.

Eserdeki kapalı mekânlar, Edirne Sarayı, Valekarna Sarayı, Bukaleon Sarayı, Manisa Sarayı, Edirne Bedesteni, Şahabettin Paşa'nın evi, Sultan Mehmet'in yatak odası ve Sultan Murat'ın yatak odasıdır.

Eserde ele alınan Edirne Sarayı, Fatih Sultan Mehmet'in yaşadığı yerdir. Fatih Sultan Mehmet, bu sarayda sık sık yatak odasına çekilir ve İstanbul'un fethi için planlar yapar. Valekarna Sarayı, Bizans İmparatoru Konstantin'in sarayıdır. Eserde şaşaalı ve büyük bir saray olarak geçer. İmparator Konstantin bu sarayda hemen hemen her gün âlem yapmakta ve cariyeler arasında yaşamaktadır. Bukaleon Sarayı, Bizans Devleti elinde esir tutulan Şehzade Orhan'ın adına yaptırılan saraydır. Şehzade Orhan, burada muhafızlar eşliğinde yaşar. Manisa Sarayı ise, Sultan Mehmet'in şehzadelik döneminde kaldığı yerdir. Söz konusu mekânların hepsi eserde kısa kısa tasvir edilmiştir;

Sık ağaçlar ve rengarenk çiçekler arasında zarif bir köşk var. Bu bir köşk olmaktan ziyade küçük bir saraydır. Gündüz bu sarayın etrafında on binlerce halk, genç hükümdarlarını çılgınca alkışlamıştı. Şimdi yalnız ve geniş çimenlerle kaplı bahçelerinde iri vücutlu, pos bıyıklı bekçiler dolaşüyor ve sarayın büyük salonunda yanan avizelerden esrarlı ve bol bir ışık fişkiriyordu. (Danışman, 1969, s. 159)

“Burası muhteşem bir yatak odasıdır. Bütün eşya en kıymetli ipeklilerden yapılmıştır. Köşedeki mahrutî ocağın içinde yanan odunların çıkardığı isli alevler kıvrılarak yükselmektedir.” (Danışman, 1969, s. 11).

Alıntılarda görüleceği üzere bu tasvirlerde de yazarın özgün görüşleri hissedilmektedir. Bunun yanında eserde kapalı mekânların tasvirleri, açık mekânlara göre daha fazladır.

Yazar, romanda çoğu mekânının önceki ve sonraki isimlerini belirtir. Bazı mekânların ise zaman içinde değişimini ele alır. Bu durum, özellikle Bizans etrafında kurulan mekânlarda söz konusudur. Söz konusu bu yapılanmanın bir örneği şu şekildedir;

Şimdiki Kadirga Limanı'nın yakınında muhteşem bir saray vardı. O devirde Bizansın içindeki sayılı binalardan olan bu sarayın adı Bukaleon sarayı idi. Cenup tarafından engin Marmara sularını, Doğu tarafından da Kızkulesine kadar Boğazın bütün kıvrıntılarını gören ve etrafı yüksek kıvrıntılarla çevrilmiş olan bu saray o akşam sakin ve sessizdi. (Danışman, 1969, s. 121)

Eserde görülen mekânlar sosyal ortam yaratmaktadır fakat bu mekânların özel bir işlevi yoktur. Bu nedenle *Fatih Sultan Mehmet Cilt I* adlı romanda mekânlar genellikle dekor olarak kullanılmıştır.

2.3.1.1.1.1.8. Dil ve Anlatım

2.3.1.1.1.1.8.1. Dil

Fatih Sultan Mehmet Cilt I adlı romanının dili genel olarak sade ve yalındır. Diyaloglar açık ve nettir. Tasvirler kısa ve belirgin ifadelerden oluşmaktadır. Eser, tarihi romanın özelliğine uygun olarak geniş bir kitleye hitap edebilecek şekilde düzenlenmiştir. Bunun yanında yazar yer yer günümüzde kullanılmayan kelimeleri ve rütbeleri de esere yerleştirmiştir. Fakat bu kelimelerin kullanımında bir abartı görülmemektedir. Bu kelimelerden birkaçı şunlardır; Mütevellik, mütereddit, müzaheret, müddei, ekber, şiar, rey, bâb, mavna, vasilia, doj, kayzer... Bunun yanında eserde genellikle kurallı cümleler kullanılmıştır. Bu cümlelerin çoğu fiil cümleleridir. Yazar, söz konusu fiillerle eserin akıcılığını sağlamıştır.

Yazar, ele aldığı kişileri mesleklerine, konumlarına uygun şekilde konuşturmuş ve o dönemin havasını esere yerleştirmiştir. Eserde Sadrazam Halil Paşa ile Ulubatlı Hasan'ın konuşmaları arasında bu fark görülmektedir;

Ulubatlı Hasan: “Bazen sıkılırim. Güreş edecek kimse yok. Ok atmak, kılıç sallamak istesen karşısında düşman yok. Eh, böyle olunca da insan sıkılıyor doğrusu...” (Danışman, 1969, s. 212).

Sadrazam Halil Paşa: “Şevketlû hünkârım!... Biiznillâhi Taalâ isyan bertaraf oldu. Saadetlû babanız artık Manisa’ya istirahatete çekilseler gerektir. Her ne kadar kabul buyurmıyacıkları muhakkak ise de efendimize lâyük olan tahtı saltanatı bir kere kendilerine teklif etmektir. Evlâtlık şiârındandır.” (Danışman, 1969, s. 64).

Eserde günümüzde de kullanılan deyimler ve atasözleri öne çıkmaktadır. Yazar, bu deyimleri ve atasözlerini kimi yerde değiştirmiş, kimi yerde ise günümüzde olduğu gibi kullanmıştır. Kullanılan bu deyim ve atasözleri, anlatımı güçlendirmektedir;

“Bu pervasız delikanlı onu çileden çıkaracaktı.” (Danışman, 1969, s. 221).

“Çam sakızı çoban armağanı derler.” (Danışman, 1969, s. 216).

“Fakat pazularının kuvveti, bir boğayı bile yere serecek kadar acı olan Hasan, bu iki haydudu yerden yere vuruyordu.” (Danışman, 1969, s. 214).

“Hani bazen akla yelken ediyor da gideyim şu İstanbul’u ben alıvereyim bile diyorum!...” (Danışman, 1969, s. 212).

“Yüksekten atıyorsun. İki gönül bir olsa samanlık seyran olur, derler.” (Danışman, 1969, s. 209).

“Franzes’in etekleri zil çalıyordu.” (Danışman, 1969, s. 69).

Yazar, eserde tarihi gerçekliğe sadık kalındığını göstermek için sık sık dipnotlar da kullanmıştır. Bu dipnotlarda kimi zaman anlatının alındığı kaynağı verirken kimi zaman da eser içinde kullanılan bir kelimenin açıklaması bulunmaktadır. Bu kullanımlar şu şekilde örneklendirilebilir;

“Kuyruk sonlara doğru bir yelpaze gibi açılmıştı. Zaman zaman iki misli uzuyor, sonra biraz kısalıyor, tekrar uzuyordu (1).

1421 de görünen bu yıldız 1920 yılında tekrar görünen meşhur Halley kuyruklu yıldızı idi.” (Danışman, 1969, s. 23).

“(1)Solakzade sayfa 173 aynen.” (Danışman, 1969, s. 29).

“(1) Hayrullah Efendi tarihi, cilt 8, sayfa 56 - Müller’in Yunan tarihi, cilt 5, sayfa 97 – İstanbul Muharasası Şlomberge, sayfa 20 – Fethi Celili Konstantiniye, sayfa 11, Hammer on ikinci kitap 259.” (Danışman, 1969, s. 136).

2.3.1.1.1.1.8.2. Anlatım Teknikleri

Fatih Sultan Mehmet Cilt I adlı eserde hâkim bakış açısına sahip bir anlatıcı bulunmaktadır. Bu anlatıcı eserin çoğunluğunda kendisini hissettirmektedir. Bu sebeple eserde anlatma tekniği ağır basmaktadır. Bunun yanında eserde sık sık diyalog tekniği de kullanılır ve eserle okuyucu baş başa bırakılır.

Eserde yapıcı geriye dönüş tekniği de kullanılmıştır. Yazar, Fatih Sultan Mehmet’e ikinci taht müjdesi geldiğinde 1432 yılına geri döner ve onun birinci taht tecrübesini, Sadrazam Halil Paşa ile yaşadığı olayları aktarır. Bu teknikle okurlara hem Fatih Sultan Mehmet’in geçirdiği değişimi, hem de serinin diğer ciltlerinde göreceğimiz Fatih Sultan Mehmet ile Sadrazam Halil Paşa arasındaki ilişkinin nedenlerini sunar.

Eserde yer yer iç çözümleme tekniği de kullanılmıştır. Yazar bu teknikle şahısların iç dünyalarını okuyuculara açar. Örneğin yazar, aşağıdaki alıntıda Fatih Sultan Mehmet’in babası ile saltanat arasında kaldığı an ne düşündüğünü okuyucuya bu teknikle sunmaktadır;

Sultan Mehmet, derin bir düşünceye daldı. Eğer böyle bir şey olursa ne yapabilirdi? Nasıl karşı koyabilirdi? Halbuki saltanat hoş bir şeydi. Bütün imparatorluk emrine âmâde idi. Bütün başlar önünde eğiliyordu. Hele Zağanos Paşa ile geçirdiği geceler, âlemler, eğlenceler feda edilir şey değildi. ... Sultan Mehmet karar veremiyordu. Vakıa hükümdardı. Ne isterse onu yapabilirdi. Fakat ne yapabilirdi? Aklına gelen bazı tedbirler vardı ama... Bunlar öyle korkunç şeylerdi ki... (Danışman, 1969, s. 47)

Eserde mektup tekniğinden de yararlanılmıştır. Eserde görülen mektupların bazıları kurgu iken, bazıları da bizzat tarihten alınmıştır. Yazar tarihten alınan mektupların dilini eserde korur. Ancak mektubun daha iyi anlaşılması için günümüzde kullanılmayan kelimelerin açıklamasını eser içinde verir. Bunun yanında yazar, mektupların alındığı tarih kitaplarını dipnotlarda göstermiştir. Bu mektuplardan birisini, Sadrazam Halil Paşa'nın Fatih Sultan Mehmet'in ağzından Sultan Murat'a yazdığı şu meşhur mektup oluşturur;

Eğer saltanat-ı cihandarî kendulere müteallik ise def'i âdaya mübaşeretleri farz-ı ayındır. Ve eğer bu canibe müteallik ise ülül' emre itaat lüzumu zamir'i münirlerinin malûmudur. Muktezay-ı vakt oldur ki tahallüf buyurulmaya... Tâ nizâm-ı İslâm halelpezir olmaya... (Danışman, 1969, s. 40)

Sultan Mehmet babasına diyordu ki: Eğer padişah siz iseniz, vatani düşman istilâ etmiştir. Ordunuzun başına geçmek vazifenizdir. Eğer padişah ben isem, size emir veriyorum ki vatan hizmetinizi ifa ediniz!.. (Danışman, 1969, s. 40)

Romanda kullanılan bu teknik hem anlatının tarihi gerçekliğini desteklemekte hem de okuyucu üzerinde eserin etki gücünü arttırmaktadır. Bunun yanında eserde yer yer de özetleme tekniğinden faydalanılmış ve gerek kişiler gerekse olaylar hakkında toplu bilgilendirmeler yapılmıştır.

Görüleceği üzere eserde anlatma - gösterme teknikleri, diyalog tekniği, mektup tekniği, iç çözümleme tekniği, özetleme tekniği ve geriye dönüş tekniği kullanılmıştır.

2.3.1.1.1.2. Fatih Sultan Mehmet Cilt II

Eser, Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul fethi için hazırlıklarını ele almaktadır.

2.3.1.1.1.2.1. Bibliyografik Künye:

Zuhurî Danışman'ın *Fatih Sultan Mehmet Cilt II* adlı eseri, ilk kez 1970 yılında Zuhuri Danışman Yayınevi Kardeş Matbaası tarafından basılmıştır. Fatih Sultan Mehmet serisinin birinci cildi tekrar yayımlandığı halde serinin devamı olan bu eserine ve

diğerlerine yeni bir baskı yapılmamıştır. Eser, 256 sayfadan oluşmaktadır ve eserin o dönemki fiyatı “10 TL.” olarak belirlenmiştir.

Zuhurî Danışman, serinin ilk cildinde olduğu gibi bu eserin girişinde de “*gençliği, tahta geçişi, İstanbul fethine hazırlık devresi*” notunu düşerek romanın zaman aralığını belirlemiştir. Yine bu eserde de girişte eser üzerine “*Birkaç Söz*” başlıklı bir not bulunmaktadır. Bu not şu şekildedir:

Fâtih’e âit olan bu eser, büyük Türk Hakanının, İstanbul fethine hazırlık devresinin hikâyesidir ve ikinci cildir.

Bundan sonra “İstanbul önünde Türkleri, Bizans’ın son günlerini, Muhteşem Fetih gününü” ve fetihden sonra Fâtih’in, Osmanlı Beyliğini bir Cihan İmparatorluğu haline koyan geniş fetihlerini, icraatını bütün tafsilâtiyle ve vesikalara dayanarak 5 – 6 cilt halinde devam edecektir.

O şekildeki, Fâtih Serisi 6 cilt olarak tamamlandığı vakit, üç kıt’aya hâkim olan bir İmparatorluğun kuruluş günlerini azamet ve ihtişamı en geniş bir tarihî tablo halinde elinizde bulunacaktır. (Danışman, 1970, Birkaç Söz)

Yazar, yukarıdaki notla serinin genel planını vermiş ve bu seride tarihi gerçeklikten hareket ettiğini vurgulamıştır.

2.3.1.1.1.2.2. Anlatıcı – Bakış Açısı

Eser, hâkim bakış açısı ile yazılmıştır. Hâkim bakış açısını kullanan anlatıcı, her şeyi bilmekte ve bunu okuyucu ile paylaşmaktadır. Anlatıcı geleceğe dair hadiseleri de önceden belirtmektedir. Anlatıcı iki yerde İstanbul’un alınacağını ve orta çağın kapanacağını önceden okurlara bildirir;

“Tarihî an yaklaşıyordu ve herkes de bunu sezmekte idi.” (Danışman, 1970, c. 2, s. 154).

“Macar Urben ve Türk mühendisleri tarafından yapılan bir devir değiştirecek olan korkunç toplar ağır ağır yürümektedir.” (Danışman, 1970, c. 2, s. 210).

Hâkim bakış açısına sahip anlatıcı, kişilerin iç dünyalarını, çelişkilerini, korkularını ve düşüncelerini bilir ve gözler önüne serer. Eserde onlar adına konuşur;

Mişel sustu. İçinde garip bir sızı vardı. Bu mert ve yiğit adamı, falcı kızının evine götürüyordu. Acaba falcı kızı onu neden görmek istemişti? Gece gündüz hayalinden bir türlü çıkaramadığı bu güzel kızın, Hasan'da gözü mü vardı? Eğer öyleyse, kendi eliyle kendi aşkına ihanet etmiş olmuyor muydu? İçinde bin bir türlü his kaynıyor, zaman zaman Hasan'ı süzüyor ve onun levend endamında, bütün kadınları cezbedecek hatlar buluyordu. Yoksa, Hasan'ı falcı kızının yanına götürmemeli miydi? Bu takdirde de falcının teveccühünü kaybetmek vardı. Mişel, müthiş bir iç mücadelesi ile kıvranıyordu. (Danışman, 1970, c. 2, s. 22)

Anlatıcı, eser kişileri arasında kimi zaman taraf tutar. O, eser içinde bazı kişileri yüceltirken bazı kişileri yerer. Bu şekilde okuyucunun kişilere bakışını, istediği yöne çeker ve vermek istediği mesajı taşıyan kişileri ön plana çıkarır. Anlatıcının bu tutumu Bizans Kumandanı Leon ve Türk yiğidi Hasan'ın çarpışmalarında kendisini gösterir. Anlatıcı, Hasan'ı açıkça över;

“Hasan, bir pars gibi Leon'un üzerine atıldı. Leon, çılgınca bir korkuya kapılarak kendini korumağa çalışıyordu. Fakat nafîle idi. Bu deli, müthiş bir mahlûktu. Odanın içinde Leon'u bir fare gibi kovalayan Hasan, durmadan da söyleniyor, alay ediyordu.” (Danışman, 1970, c. 2, s. 27).

Anlatıcı, eserde yer yer sorular sorarak okuyucu düşünmeye sevk eder ve merak unsurunu canlı tutar;

“Bütün Edirneliler merak içinde idi. Acaba bu hummalı faaliyet ne idi? İmâlathanede ne yapılıyordu?” (Danışman, 1970, c. 2, s. 18).

“Şehzade Orhan birdenbire irkildi. Bu şen ve âvâre delikanlı neler söylüyordu?... Pâdişahla ne konuşabilirdi?” (Danışman, 1970, c. 2, s. 30).

Anlatıcı kimi yerde de araya girerek okurları bilgilendirmektedir. Örneğin eserin ortalarında anlatıyı keser ve topun o dönemdeki işlevini okuyuculara şu şekilde aktarır;

“Top icat edileli 95 sene olmuştu. Fakat bir oyuncaktan ibaretti. Küçük taş gülleler atan toplar hem Bizanslılarda, hem de Fatih’in ordusunda mevcuttu. Fakat bunların hem menzili kısa, hem de nişan alma tertibatı noksandı.” (Danışman, 1970, c. 2, s. 11).

Eserde anlatıcı yer yer de olay akışını kesmiş ve sık sık araya girerek okurlara önceki olayları hatırlatmıştır.

“Konstantin, Türklerin kazığa vurulmasını söylediği vakit, bir kadının kopardığı çığlıktan bahsetmiştik.” (Danışman, 1970, c. 2, s. 72).

“13 Aralık 1452 günü, İstanbul garip bir heyecan içinde çalkalanıyordu. Bir gün evvel yani 12 aralıkta, Ayasofya kilisesinde meşhur ittihat komedyası oynanmıştı.” (Danışman, 1970, c. 2, s. 168).

2.3.1.1.1.2.3. Olay Örgüsü

Fatih Sultan Mehmet Cilt II adlı roman tek vak’a biriminden meydana gelmektedir. Bu vak’a birimi, Fatih Sultan Mehmet’in İstanbul fethine hazırlığıdır. Sultan Mehmet, İstanbul fethine hazırlık için serinin ilk cildinde Prenses Marya’yı Sırbistan’a geri göndermiş ve Rumeli Hisarı’nın inşaatını başlatmıştır. Serinin bu cildinde ise Sultan Mehmet’in İstanbul fethine hazırlanması şu şekilde açıklanabilir; Günlerini İstanbul’un fethini planlayarak geçiren Sultan Mehmet, surların sadece yıkılarak geçilebileceğine karar verir ve Macar Urben Usta ile Osmanlı mühendislerini o dönemdeki toplardan çok daha büyük toplar yapmakla görevlendirir.

Bizans İmparatoru Konstantin, Sultan Mehmet’i Rumeli Hisarı’nın yapımından vazgeçirmek ister ve bu sebeple dostça bir tavır takınarak ona her gün hediyeler gönderir fakat Sultan Mehmet bu hediyelere itibar etmez. Sultan Mehmet’i kararından döndüremeyen Konstantin, dostça tavırlardan vazgeçer ve Sultan Mehmet’e surlar önündeki Türk atlarının ekilmiş araziye tahrip ettiğini belirten tehditkâr bir mektup yazar. Sultan Mehmet, Konstantin’in mektubunun gerçekleri yansıtmadığını öğrenir ve surlar önündeki çayırlarda Türk atlılarından başka bir atın barındırılmamasını emreder.

Bu sırada bir Türk atı, Rum bir ailenin bahçesine girer. Rumlar toplanarak Türk seyisin üzerine atılırlar ve Türkler ile Rumlar arasında kanlı bir mücadele gerçekleşir. Bunun üzerine Rumlar, Türklerin onları katlettiği haberini etrafa yayarak Bizans içerisine girerler. Konstantin, şehir kapılarını Türklere kapatır ve Bizans içindeki Türkleri tevkif eder. Tevkif edilen Türkleri kazığa vurdurmak ister fakat devlet erkânı imparatorun bu kararını desteklemez. Sultan Mehmet, Sadrazam Halil Paşa'nın da isteği ile tevkif edilen Türkleri siyasi yollardan Osmanlı topraklarına geri döndürür. Sultan Mehmet, Türklerin Osmanlı toprağına geri dönmesi üzerine devlet erkânına Bizans'a harp ilan ettiğini açıklar. Firuz Ağa'yı Rumeli Hisarı'na komutan olarak atar ve yeni yapılan topları Rumeli Hisarı'na yerleştirir. Macar Urban ve Osmanlı mühendisleri, padişahın istediği büyük topun yapımını bitirirler. Bunun üzerine Sultan Mehmet, Osmanlı halkına da Bizans'a harp ilan ettiğini duyurur. Harp ilanını öğrenen Konstantin, Sultan Mehmet'i durdurmak için Şehzade Orhan'ı Anadolu'ya geçirmeye karar verir fakat Falcı Margarit, Şehzade Orhan'ı Anadolu'ya geçmemesi için ikna eder. Konstantin, Bizans Devleti'nin bütün Avrupa'dan yardım alması için Roma Kilisesi ile Papa Kilisesini birleştirir ve Avrupa'ya yardım çağrısı yapar. Konstantin'in yardım çağrısına Ceneviz Hükümeti'nden cevap gelir. Komutan Jan Jünstinyani ve iki büyük savaş gemisi Bizans'a girer.

Sultan Mehmet Osmanlı - Bizans harbinde, Bizans'ın yardım alabileceği en yakın yer olan Mora Yarımadası'na asker gönderir ve Mora yarımadası bütün kış boyunca baştanbaşa Türkler tarafından ele geçirilir. 1453 yılının ocak ayı sonları Osmanlı ordusu, Bizans üzerine sefere çıkar. Bu ordu 5 Nisan 1453 tarihinde Bizans surları önüne gelir. Bizans Devleti, Osmanlı gemilerinin Haliç'e girememesi için 2 Nisan 1453 tarihinde Haliç'e zincir çeker. Sultan Mehmet, 6 Nisan 1453'te Bizans'a teslim teklif eder. Bizans, teslim teklifini reddeder.

Eserde yukarıdaki şekilde verilen olay örgüsü çizgisel zaman unsuruna uygun olarak ele alınmıştır ve bu olay örgüsü tarihsel gerçeklerden oluşmaktadır. Yazar, tarih bilimin verilerini esere sırasıyla aktarmıştır. Bu bağlamda eser, tarihin kronolojik seyrini taşımaktadır. Bunun yanında yazar, Fatih Sultan Mehmet - İren - Tamar arasında

kurduğu aşk üçgeni ve Margarit ile Ulubatlı Hasan arasında görülen beşeri aşk gibi yan olaylarla eserin duygusal boyutunu oluşturmuştur.

2.3.1.1.1.2.4. Şahıs Kadrosu

Fatih Sultan Mehmet Cilt II adlı eser geniş bir şahıs kadrosuna sahiptir. Eserin birinci kişisi Fatih Sultan Mehmet'tir. Eserdeki ikinci kişiler, Halil Paşa, Zağanos Paşa, Franzes, Grandük Notaras, Margarit, Ulubatlı Hasan, İren, Tamar, Leon ve Jan Jünstinyani'dir. Eserdeki üçüncü kişiler, Mişel, Saruca Paşa, Macar Mühendis Urben, Muslihiddin, İsfendiyaroğlu Kasım Bey, Dimitritos, Tomas, Firuz Ağa, Beylerbeyi Turhan, Ahmet, Ömer, bir rahibe, Karaca Paşa ve Cirolamo Marozini, Venedikli Antaniyoziza, Sinyor Alvazio Diedo, Kardinal İzidor ve Akşemseddin'dir.

Fatih Sultan Mehmet Cilt I adlı eserin devamı olan bu kitapta birinci kişi ortaktır. İkinci kişilere, Tamar ve Jan Jünstinyani eklenmiştir. Bu ciltteki çoğu üçüncü kişi ise ilk kez karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanında serinin ortak kişileri daha önce incelendiği için burada sadece şahıs kadrosuna yeni eklenen ve yazar tarafından doğrudan tanıtımı yapılan kişiler üzerinde durulacaktır.

2.3.1.1.1.2.4.1. İkinci Dereceden Kişiler

Tamar:

Mabeyinci Franzes'in kızıdır. Tamar, eserde on beş yaşlarındadır. "Açık kumral saçlı", "pembe yanaklı" ve "taze ve güzel vücutlu" bir kız olarak çizilir. Bizans'ta herkes, Tamar'ın eşsiz güzelliği konusunda hemfikirdir; "Bu kız cidden güzeldi. Hattâ o dakikada salonun en parlak, en nefis bir mahlûku idi. Üniformalı saray erkânı, onun küçük bir tebessümüne nail olabilmek için etrafında fırıl fırıl dönüyorlardı." (Danışman, 1970, c. 2, s. 33).

Sultan Mehmet ile karşılaşan Tamar, genç padişahı oldukça etkilenir ve ona âşık olur. Serinin beşinci cildinde Osmanlı sarayına girer ve Fatih Sultan Mehmet'in baş gözdesi olur; “Yanaklarımı okşadı. Elini saçlarımın üzerinde gezdirdi.. İşte o kadar. Fakat bakışlar... Allahım, o bakışların hâlâ tesiri altındayım...” (Danışman, 1970, c. 2, s. 34).

Eserde Tamar ve İren arasında bir kıskançlık vardır. Tamar, Fatih Sultan Mehmet'in İren'e olan ilgisinden dolayı yer yer buhranlar yaşar. Onun bu konudaki en büyük yardımcısı Falcı Margarit'tir. Margarit'i çok seven Tamar, Osmanlı sarayında bir tek ona güvenmekte ve onunla konuşabilmektedir.

Görüldüğü üzere yazar, Tamar'ın fiziki ve kişilik özelliklerini ayrıntılı olmamakla birlikte okuyucuya sunmuştur. Eserde yukarıdaki şekilde gördüğümüz Tamar'a ele aldığımız kaynaklarda rastlamamaktayız. Bu açıdan Tamar'ın kurmaca bir kişi olduğu ve eserdeki duygusal boyutu yaratmak için eklendiği söylenebilir.

Jan Jünstinyani:

Cenevizli bir komutandır. Eserde Bizans kuşatmasında, İmparator Konstantin'e yardım için gelen bir kumandan olarak karşımıza çıkar. Jan Jünstinyani, “uzun boylu”, “geniş göğüslü”, “dinç ve yakışıklı” bir kişidir (Danışman, 1970, c. 2, s. 205). Onun göze çarpan ilk kişilik özelliği ise “mağrur” ve “sert” ifadesi ve tavırlarıdır; “Tam İmparatorun önüne geldiği vakit gayet sert bir şekilde durdu. İmparator bu tanımadığı adama elini uzattı. Adam gururundan hiçbir şey eksiltmeksizin biraz eğildi ve uzanana eli tuttu.” (Danışman, 1970, c. 2, s. 205).

Jan Jünstinyani, Bizans Devleti için canla başla çalışan bir komutandır. Bizans İmparatoru Konstantin'in her şartta yanında olur. Bizans'ın fethedilmemesi için bütün gücü ile çalışır; “Hendeğin bir kısmı temizletti. Surlardaki gedik de asma dalları, çuvallar ve çalılar ile kapatıldı.” (Danışman, 1970, c. 3, s. 65). Onun varlığı, Bizans askerlerini cesaretlendirmektedir. Ayrıca çok iyi bir silahşordur. İmparator Konstantin, bu sebeple onu Bizans ordularının başkumandanı yapar; “İmparator, kara kuvvetlerinin

umum kumandanı ve bütün askerlerinin yegâne ümidi olan Jan Longos'un halini öğrenince fevkalade müteessir oldu.” (Danışman, 1970, c. 3, s. 215).

Görüldüğü üzere yazar, Jan Jünstinyani'nin hem fiziki hem de kişilik özelliklerine değinmiştir. Eserde yukarıdaki şekilde gördüğümüz Jan Jünstinyani gerçek bir kişidir. Kaynaklara baktığımızda Jan Jünstinyani'nin kişilik özellikleri ve Bizans Devleti için yaptığı girişimler eserle örtüşür (Uzunçarşılı, 1988, c. I, s. 471). Bunun yanında tarihi belgelerde Jan Jünstinyani'nin fiziki özelliklerine dair bir bilgi bulamayız.

2.3.1.1.1.2.5. Eserin Tarihi Gerçeklik ve Roman Gerçekliği Bağlamında Karşılaştırılması

Fatih Sultan Mehmet Cilt I adlı eserin devamı olan bu roman da olay örgüsünde tarihi gerçekliği büyük oranda korumaktadır. Bu sebeple “tarihi gerçekliği muhafaza eden romanlar” başlığı altında ele alınmaktadır. İlk eserde olduğu gibi bu eserde de yer yer tarihi gerçekliğe eklemeler ve tamamen kurgular bulunmaktadır. Bu üç unsur, ayrı ayrı değerlendirilecektir.

Eserde karşımıza çıkan ilk tarihi gerçek, Macar Urben Usta'nın büyük topları yapmasıdır. Eserde bu olay şu şekilde ele alınır; Fatih Sultan Mehmet, İstanbul'un fethi için günlerini düşünerek geçirir ve surların ancak yıkılarak geçilebileceğine karar verir. Genç padişah, bu kararından sonra o devirdeki kısa menzilli toplardan daha büyük bir top planı çizer. Daha sonra bu yeni topun bütün fenni açıklamalarını mühendis Saruca Paşa ve Muslihiddin Paşa'ya anlatır. Bu sıralarda Bizans'tan kovulan Macar Mühendis Urben, Fatih Sultan Mehmet'e müracaat eder. Fatih Sultan Mehmet, Macar Urben'in ihtiyacı olan her şeyi verir ve yeni planladığı top için onu görevlendirir (Danışman, 1970, c. 2, s. 9-18). Macar Urben Usta'nın Osmanlı devleti içinde hizmete başlaması tarihi belgelerle örtüşmektedir;

“Sultan Mehmed Edirne'ye dönünce bir taraftan mühendis Muslihuddin ve Sarıca Sekban ve Rumelihisarı'nın inşası esnasında İstanbul'dan kaçarak Osmanlılara iltica

etmiş olan Macar Urban'ın nezaretleri altında kale muhasarasında kullanılacak büyük tecrübe topları döktürdü...” (Uzunçarşılı, 1988, c. I, s. 463-464).

Eserde görülen bir diğer tarihi gerçek, Macar Urban Usta tarafından yapılan topların, Rumeli Hisarı'na yerleştirilmesidir. Bu olay eserde şu şekilde anlatılır; Eserde Sultan Mehmet, Bizans'ın Türkleri tevkif hareketinden dolayı, boğazın Türk kontrolüne alınmasını emreder. Rumeli Hisarı bir hafta içinde tamamlanır. Sultan Mehmet, Macar Urban tarafından yapılan topları, Rumeli Hisarı'nın Halil burcuna yerleştirir ve Firuz Ağa'yı bu hisara kumandan tayin eder. Onu izinsiz geçmek isteyen bütün gemileri batırmakla görevlendirir (Danışman, 1970, c. 2, s. 86-89). Rumeli Hisarı'na topların yerleştirilmesi ve Firuz Ağa'nın bu hisara komutan tayin edilmesi, İsmail Hakkı Uzunçarşılı tarafından doğrulanmaktadır;

Gemilerin geçit yeri olmasına mebni bütün bu inşaat esnasında deniz tarafından bir taarruza uğranılmaması için Gelibolu tersanesindeki donanmadan otuz kadarı ve bir hayli nakliye gemisi Boğaza getirilmişti; bu yeni kaleye top ve topçu konuldu. Karşı karşıya iki kale ile Boğaz kontrol altına alınmış oldu; inşaatta bizzat padişah da bulunmuştu; hisarın kumandanlığına Firuz Ağa tayin edilip maiyyetine dört yüz yeniçeri muhafız asker ile silâh ve cephane verildi. (Uzunçarşılı, 1988, c. I, s. 462-463)

Eserde görülen bir diğer tarihi gerçek, Fatih Sultan Mehmet'in surlar önünde inceleme yapmasıdır; Sultan Mehmet, 28 Ağustos 1452 tarihinde Bizans surlarının önüne gelir ve burada üç gün kalarak incelemeler yapar, notlar alır. Surların zayıf ve güçlü noktalarını belirler. Üçüncü gün sabahı, ordusu ile beraber Edirne'ye geçer (Danışman, 1970, c. 2, s. 89-92). Sultan Mehmet'in surlar önüne ilk gelişi, tarihi kaynaklarla örtüşmektedir;

“Hisar işi bitip ayrılmadan evvel padişah iki gün İstanbul surlarını ve hendeklerini tetkik ettikten ve küçük bir tarassud kuvveti bıraktıktan sonra Eylül ayının birinci günü Edirne ye dönmüştür.” (Uzunçarşılı, 1988, c. I, s. 463).

Eserde görülen bir diğer tarihi gerçek, Mora'nın fethidir. Eserde Edirne'ye dönen Sultan Mehmet, Mora Yarımadası'na sefer düzenler çünkü o devirde, Mora'da Konstantin'in erkek kardeşleri Dimitritos ve Tomas bulunmaktadır. Dimitritos ve Tomas, kuşatma

esnasında Bizans'a yardıma koşacak ilk kişilerdendir. Sultan Mehmet, iki kardeşi engellemek için Mora'ya Beylerbeyi Turhan ile iki oğlu Ömer ve Ahmet'i gönderir. Turhan Bey, bütün kışı Mora'da geçirir ve kış sonunda Mora yarımadası baştanbaşa Türklerin eline geçer. Sultan Mehmet'in bu seferi tarihi kaynaklarla örtüşmektedir;

“Padişah İstanbul muhasarası esnasında Mora da imparatorun kardeşleri olan Mora despotları Tomas ile Dimitritos taraflarından İstanbul'a yardım yapılması, ihtimalini göz önüne alarak buraya Turhan ile oğulları Ahmed ve Ömer Beyleri memur ederek akınlar yaptırarak onlara göz açtırmadı.” (Uzunçarşılı, 1988, c. I, s. 468).

Eserde görülen bir diğer tarihi gerçek, boğazdan geçen bir Venedik gemisinin batırılmasıdır. Bu olay eserde şu şekilde anlatılır; 10 Kasım 1452 tarihinde Venedikli Cirolamo Marozini kaptanlığında iki gemi, İstanbul boğazında görünür. Rumeli Hisarı Komutanı Firuz Ağa, gemilere “Dur!” emri verir fakat gemiler durmaz. Bunun üzerine iki gemi üzerine top atışı başlar. Kaptan Cirolamo Marozini, gemileri durdurur. İki gemi hisara yaklaşmak üzere iken şiddetli bir rüzgâr çıkar. Bu gemiler rüzgârla beraber harekete geçer ve ilerlerler. Firuz Ağa, avı elinden geçirir. Kasım ayının yirmi altıncı günü, Karadeniz tarafından Venedikli Antoniyorizo'nun gemisi İstanbul boğazına gelir. Firuz Ağa, bu gemiye de “Dur!” emri verir fakat gemi emri dinlemez. Bunun üzerine Firuz Ağa, Venedikli Antoniyorizo'nun gemisini batırır ve kaptan ile otuz kadar tayfayı esir alarak Sultan Mehmet'e gönderir (Danışman, 1970, c. 2, s. 101-103). Eserde bu şekilde ele alınan Venedik gemisinin batırılması, tarihi kaynaklarda geçmektedir. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi Cilt I* adlı eserinin 463. sayfasındaki birinci dipnotta verdiği bilgilerle bu olayı doğrular.

Eserde görülen bir diğer tarihi gerçek, yapılan büyük topun atış menziline denemesidir. Eserde bu olay şu şekilde anlatılır; Eserde Sultan Mehmet'in istediği büyüklükteki top yapılır. Sultan Mehmet, bu büyük topun atış menziline ölçmek ister. Topun atılacağı saat halka ilan edilir. Büyük sarayın etrafındaki halk, uzaklara çekilir ve top ateşlenir. Bu büyük topun atış mesafesi ve gücü tam olarak sultanın istediği gibidir. Bunun üzerine Sultan Mehmet tellallar aracılığı ile Edirne halkına, Bizans

İmparatorluğu'na harp ilan ettiğini açıklar (Danışman, 1970, c. 2, s. 104-106). Romanda ele alınan bu büyük topun Edirne'de denenmesi, tarihi kaynaklar ile örtüşmektedir;

1452-53 kışı, Edirne'de dehşetli harp hazırlıkları ile geçti. Edirne şehri, tarihi boyunca, bu derecede faal bir çalışma görmemişti. Çalışmaların başında, cihan askerlik tarihinde inkılap yapacak olan azametli topların döküm ve ateş tecrübeleri geliyordu. Toplardan bir tanesi çok büyüktü. Bunun barutla müteallik taş güllesinin atılma tecrübesinin yapılacağı, daha evvelden, heyecana düşülmemesi için Edirne halkına ilan edilmişti. Gerçekten baruta ateş verilip gülle fırlayınca, tarrakası 100 stad (2,5 mil) işitildiği gibi, gülle de 1 mil ileriye düşüp yumuşak toprağa saplanıp kalmıştı... (Öztuna, 1978, c. 3, s. 193)

Eserde görülen bir diğer tarihi olay, Sultan Mehmet'in Sadrazam Halil Paşa'yı uyarmasıdır. Bu olay şu şekilde anlatılır; Edirne'de kulaktan kulağa sadrazam Halil Paşa'nın Rumlardan rüşvet aldığı dedikodusu yayılır. Bu dedikoduyu Zağanos Paşa, Sultan Mehmet'e iletir. Sultan Mehmet, İstanbul'un fethine karar verdiği günden beri bu fikri onaylamayan Sadrazam Halil Paşa'yı bir gece yarısı yanına çağırır ve Halil Paşa'nın bu fetih için kendisine destek olmasını ister. Bunun yanında sadrazamını dış güçlere karşı telkin de eder: "Senin de benimle bir olarak çalışmanı istiyorum. Rumların paralarına aldanmamağa dikkat et!..." (Danışman, 1970, c. 2, s. 111). Bu olay, ele alınan kaynaklarla örtüşmektedir;

Dukas'ın yazdığına göre pâdişah bir gece, ansızın Halil Paşa'yı saraya çağırıp ve o da evvelki iki hal' maddesinden dolayı Sultan Mehmed'in iğbirarını bildiğinden korkmuştu. Sultan Mehmed vezir-i âzamdan İstanbul fethini düşünene düşünene geceleri gözüne uyku girmediğini bu iş için kendisinden azami yardım ve gayret istediğini söylemiş ve o da "Rum İmparatorluğunun büyük bir kısmına seni sahıp eden Allah, *İstanbul*'u da sana ihsan edecektir. Bütün adamların ile bu büyük işe muvaffakiyet uğrunda mal ve canlarımızı feda edeceğiz; bundan müsterih ol" cevabını verdi. (Uzunçarşılı, 1988, c. I, s. 464)

Eserde görülen bir diğer tarihi gerçek, Bizans Devleti'nde kiliselerin birleştirilmesidir; İmparator Konstantin, kuşatma sırasında Bizans'a yardım edebilecek olan Venedik, Ceneviz, Sırbistan, Macaristan, Fransa ve Papa'ya heyetler gönderir. Konstantin, Avrupa'nın desteğini arkasına almak için Latin Roma ile Bizans Rum kilisesini birleştirme isteğini duyurur. Bu karar, Bizans içerisinde tarifsiz bir kargaşa yaratır. Bizanslılar iki gruba ayrılırlar. İki grubun kavgaları Bizans sokaklarını doldurur (Danışman, 1970, c. 2, s. 154-163).

Romanda ele alınan kiliselerin birleştirilmesi, tarihi kaynaklarla da örtüşmektedir. Zuhurî Danışman, bu olayın bütün teferruatlarını tarihten almıştır. Eserdeki anlatı, Yılmaz Öztuna'nın anlatısı ile tamamen aynıdır;

12 Aralık 1452 ünü Ayasofya'da Katolik usulü yapılan âyîn-i rûhânî bir fiyasko oldu. Ortodoks'luğun en büyük mâbedinde ilk defa Katolik âyini yapılıyordu. Papanın gönderdiği Kardinal İzidor (Isidore), kardinal şapkası ile Bizans halkının ve bütün Ortodoks'luğun nefretini uyandırmıştı. İzidor, aslen Rum idi. Latinler'in 1204'te yaptığı barbarlığı İstanbul halkının hatırasında tazelemekten başka hiçbir tesir olmadı. İmparatorun ümidi, yüzyıllardan beri gerçekleştirilememiş olan Katolik – Ortodoks ittifakını yapmak, Patrik'i Papa'nın iradesi altında alelade bir kardinal derecesine indirmek, bu sayede Avrupa'nın yardımını sağlayıp Türkler'i durdurmak. Halbuki bu şekilde de kurtuluş yoktu. Bizans, Bizanslıktan çıkıyor, hüviyetini değiştiriyordu. Nitekim bu fikre taraftar pek az Bizanslı vardır. Bunlar da şartların baskısı altında Katolik'liği kabul etmek mecburiyetini duyuyorlardı ve ilk fırsatta vicdanlarını sıkıyan bu baskıdan kurtulmak isteyecekleri muhakkaktı. Latinler'in 1204'te yaptıkları gibi, Bizans'ta halka hiçbir hak tanımayacakları, İstanbul'u Latin müstevlilerle dolduracakları şüpheden azade bir keyfiyetti. Bu vaziyette Bizans'ta, Türkler'e taraftar güçlü bir fırka teşekkül etmişti. Başbakan (büyük-duka) Lukas Notaras ile sonradan Fatih'in patrik yaptığı büyük âlim Gennadios, bu fırkaların liderleri idiler. Notaras: "İstanbul içinde Türk sarığını görmek, Latin serpuşunu görmekten evlâdır" (Dukas, XXXVII, 161) diyecek derecede Katolik'lere muhalifti. (Öztuna, 1978, c. 3, s. 194)

Eserde görülen bir diğer tarihi gerçek, Bizans Devleti'ne yardım gelmesidir. Bu yardımlar eserde şu şekilde anlatılır; Bizans Rum kilisesinin Roma Katolik kilisesi ile birleşme ilanından sonra, Avrupa'dan Bizans'a yardımlar gelir. Kardinal İzidor'un gemisi büyük bir erzak getirir. Arkasından tamamen silahlı beş Venedik gemisi gelir. Bu gemilerin kumandanı Sinyor Alvazio Diedo'dur. Bu sırada Karadeniz'den de üç ticaret gemisi gelir. "Aynı zamanda Sinyor Gabriel Tereviza'nın gemileri de vardır. Böylece Haliçte on iki büyük kadirge sıralanmış bulunuyordu." (Danışman, 1970, c. 2, s. 168-169). Bu gemilerden Trabzon'dan gelen kadirgalar, Venedikli beş geminin koruması altında Venedik'e gitmekle görevlidir. Konstantin, silahlı beş gemiyi kuşatma için kullanmak ister ve Venedik'e mektup yazarak bu kararını bildirir. Ayrıca bu gemiler içinde bulunan askerlere dört yüz duka maaş bağlanır (Danışman, 1970, c. 2, s. 168-174). Bizans imparatorluğuna kuşatma esnasında yardım geldiği tarihi belgelerde görülmektedir;

“Bizans’a her taraftan yardım ve mühimmat gelirken, II. Mehmet’te Edirne’den harekete hazırlanıyordu.” (Öztuna, 1978, c. 3, s. 194).

“Ticaret maksadiyle Karadeniz ve Azak denizi taraflarına gidip geri dönerek İstanbul'a uğrayan ve Venedik'e gitmek isteyen Venedik gemileri gerek imparatorun ve gerek İstanbul'da oturan Venediklilerin ısrariyle İstanbul'da alıkonulmuşlardı.” (Uzunçarşılı, 1988, c. I, s. 472).

Eserde görülen bir diğer tarihi olay, Venedik Kumandanı Jan Jünstinyani'nin Bizans'a gelmesidir. Bu olay şu şekilde anlatılır; Bizans imparatorunun yardım çağrısına Venediklilerden cevap gelir. Venedik Kumandanı Jan Jünstinyani komutasında iki gemi, Bizans limanına demir atar. Bu gemilerden birisi oldukça büyüktür ve 2500 tontilo hacmine sahiptir. Diğer gemi ise, diğerine nazaran daha küçüktür ve sekiz yüz tontilo hacminindedir. Bu yardım, Konstantin'i ve Bizanslıları sevince boğar. Konstantin, gemilerin kaptanı Jan Jünstinyani'yi kara ordularının başkumandanı ilan eder ve ona Limni adasını vaat eder (Danışman, 1970, c. 2, s. 201-209). Venedikli Jan Jünstinyani'nin bu yardımı, tarihi kaynaklar tarafından doğrulanmaktadır;

İmparator, surların tamir ve tahkimi ve müdafaa tertibatıyla meşguldü, şehrin kara tarafındaki kapılarını ördürmüş olup vaziyete intizar ediyordu. 26 Ocak 1453'de *İstanbul* muhasarasına iştirak etmek üzere iki kadirga ve yedi yüz cenkçi ile Cenevizli Jüstinyani geldi. Bu faal zat, kale tamir i ve müdafaa hazırlıklarında imparatora yardım etti; bu iyi bir kumandan olduğundan imparator bunu başkumandan tâyin ile evvelâ *Vilaharna* sarayına yakın olan surların muhafazasına memur etti; eğer İstanbul muhasaradan kurtulacak olursa kendisine Limnos adasını verecekti. (Uzunçarşılı, 1988, c. I, s. 471)

Eserde görülen bir diğer tarihi olay, Bizans Devleti'nin Haliç'e zincir çekmesidir. Bu zincir, Marmara ve Boğaziçi'nden gelecek gemilerin, Haliç'e girmesine engel olur. Zincirin arkasına beş Cenevizli, üç Kandiyeli, bir Ankana'dan, biri de imparator donanmasından on gemi dizilir. Bu gemilerin vazifesi, zincir kırılırsa düşman kuvvetini engellemektir. Eserde bu şekilde görülen Bizans tarafından Haliç'e çekilen zincir, tarihi kaynaklarla örtüşmektedir. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi Cilt I* adlı eserin 475. sayfasında yukarıdaki anlatıyı doğrulamaktadır.

Eserde görülen bir diğer tarihi olay, Osmanlı ordusunun miktarıdır. Eserde Osmanlı ordusu 5 Nisan 1453 tarihinde, Bizans önlerine ulaşır. Bu ordu, yüz elli bin kişi civarındadır. Bunun yanında yarı sivillerden yarı askerlerden oluşan yüz bin kişilik bir kalabalık da vardır. Osmanlı donanması ise, on iki tane büyük Galer, seksen beş tane Bireons gemisi, yirmi beş tane daha küçük gemi ve pek çok küçük sefinelerden oluşmaktadır. Zuhurî Danişman, eserde donanma sayısının değişiklik gösterdiğini belirtir. Sultan Mehmet, iki yıllık bir çalışma sonucunda her topun yerini ezbere gösterir (Danişman, 1970, c. 2, s. 121-123). Osmanlı ordusunun, surlar önüne ulaştığı tarih, ele alınan tarihi kaynaklarla örtüşmektedir. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, bu bilgiyi *Osmanlı Tarihi Cilt I* adlı eserinin 468. sayfasında verir. Tarihçi Yılmaz Öztuna ise, *Türkiye Tarihi Cilt 3* adlı eserinin 195. sayfasında Sultan Mehmet'in beş nisan tarihinde surlar önüne geldiğini belirtmektedir. Osmanlı ordusunun sayısını ise Yılmaz Öztuna 100.000 olarak belirtmektedir (Öztuna, 1978, c. 3, s. 194).

Eserde görülen bir diğer tarihi gerçek, Fatih Sultan Mehmet'in İmparator Konstantin'e teslim teklif etmesidir. Eserde Sultan Mehmet, 6 Nisan Cuma günü muhasarayı başlatır. Padişah, Bizans'a harp kaidelerine uyararak ilk önce teslim teklifi sunar. Bizans İmparatoru Konstantin, bu teklifi kabul etmez (Danişman, 1970, c. 2, s. 231-235). Romanda ele alınan bu teslim teklifi, tarihi kaynaklar örtüşmektedir;

Nisanın altısında başlayan muhasara tertibatı altı gün sürmüş ve ayın on birinde ikmal edilmiştir. Bu suretle hazırlık tamamlanıp Zağanos Paşa da *Beyoğlu* cihetinde tertibat aldıktan sonra Sultan Mehmed islâmî ananeye uygun olarak Mahmud Paşa'yı imparatora göndererek kan dökülmeden şehrin teslimini teklif ettiyse de Kostantin şehri müdafaa edeceğine yemin etmiş olduğunu ve ancak muahede mücibince vergi vereceğini beyan ederek teslim teklifini red etti... (Uzunçarşılı, 1988, c. I, s. 475)

Fatih Sultan Mehmet II adlı romanda tarihi gerçekliğe eklemeler de yapılmıştır. Eserde görülen ilk ekleme, Türk askerleri ve Rumlar arasında bir boğuşma yaşanmasıdır. Bu olay eserde şu şekilde verilir;

Romanda bir gün bir Türk atı, Rum bir ailenin bahçesine girer. Türk seyisi atı çıkarmaya çalışırken yedi – sekiz Rum delikanlısı gelerek seyise saldırır. Bu boğuşmayı

gören etraftaki Rumlar ve Türkler de oraya gelirler. Boğuşma kanlı bir hal alır. On beş kadar Rum ölür ve üç Türk askeri şehit düşer (Danışman, 1970, c. 2, s. 48-51). Bu olay, Bizanslılar arasında kulaktan kulağa yayılır. Etrafta Türklerin bütün Rumları katlettikleri haberi söylenir. Bu haberi işiten Konstantin olayın aslını sorgular ve o zamana kadar Türklere açık olan Bizans kapılarını kapatır. Siniri bununla da geçmeyen Konstantin, Bizans içindeki bütün Türklerin tevkifini emreder ve Türkler yakalanmaya başlanır (Danışman, 1970, c. 2, s. 51-59). Şehir içindeki bütün Türkler yakalanır. Konstantin, başvekili ile görüşerek tevkif edilen Türklerin kazığa vurulmasını emreder. Başvekil Grandük Notaras, bu hareketin sonuçlarını imparatora açıklar. Konstantin, başvekilinin açıklamasından sonra verdiği kararın sonuçlarını anlar (Danışman, 1970, c. 2, s. 68-71). Eserde bu şekilde verilen Bizans kapılarının kapatılması ve Türklerin tevkif edilmesi, Yılmaz Öztuna tarafından doğrulanmaktadır (Öztuna, 1978, c. 3, s. 193). Fakat ne Yılmaz Öztuna ne de İsmail Hakkı Uzunçarşılı Türkler ve Rumlar arasında çıkan bir boğuşmadan söz etmektedir.

Eserde görülen bir diğer ekleme, topların hareketidir. Eserde 1453 yılı ocak ayının sonlarında fetih hazırlıkları tamamlanır. Sultan Mehmet, vezirleri ile görüşür. Vezirlerden Zağanos Paşa, Akşemseddin ve taraftarları hemen kuşatmanın başlaması fikrindedirler. Sadrazam Halil Paşa ve taraftarları ise, fethin yolların düzelmesi için yaz aylarına ertelenmesi fikrindedirler. Şiddetli bir tartışmadan sonra Sultan Mehmet gelir ve Zağanos Paşa ile Akşemseddin'in fikrini onaylar. Böylece şubat ayı başında ordu harekete geçer. Ağır topların yanına beş yüz kişi verilir. Bir taraftan top arabaları hareket ederken diğer taraftan topların geçeceği yollar döşenir (Danışman, 1970, c. 2, s. 184-191). Eserde bu şekilde ele alınan topların hareketi, tarihi kaynaklarla bazı farklılıklar gösterir;

1453 senesi Şubat ayında Sultan Mehmed dökülen topun *İstanbul* önüne götürülmesini emretti. Top altmış manda ile çekiliyordu; topun kaymaması için iki tarafına ikişer yüz asker konmuştu; yolun bozuk kısmında ve köprü yapılacak yerlerde yolu düzletmek ve tahta köprü yapmak için önceden elli inşaat ustası ve iki yüz amele gönderilmişti. Nihayet top İstanbul'dan beş mil uzakta bir yere getirildi. (Uzunçarşılı, 1988, c. I, s. 467-468)

Yukarıda da görüldüğü gibi İsmail Hakkı Uzunçarşılı, topun hareketi için görevlendirilen kişi sayısını dört yüz, topu çeken manda sayısını ise altmış olarak belirtir. Ayrıca romanda, topların geçtiği yollarda çalışan inşaat ustalarının ve amelelerin sayıları yazmamaktadır.

Eserde tarihi belgelerde karşılığı bulunmayan olaylar ise, Konstantin, Margarit – Ulubatlı Hasan ve İren – Tamar – Fatih Sultan Mehmet etrafında gelişmiştir. Eserdeki ilk kurgu İmparator Konstantin etrafında görülmektedir. Esere göre Bizans'ta Konstantin'in son hükümdar olduğunun bazı işaretleri görülmektedir. Bizans'ta meydana gelen bu alametlerden korkan İmparator Konstantin, Şehzade Orhan'ı Anadolu'ya geçirmek ister;

Sultan Mehmet fetih hazırlıkları yaparken, Bizans karışmaya başlar. Bizans halkı, Akil Leon'un kehanetini yazan bir kitabı konuşur. Bu kitapta Bizans imparatorlarının isimleri yazılıdır fakat son imparatorun adı yazmamaktadır. Halk, akın akın bu kitabı görmeye gider. Haberi duyan Konstantin giderek bu listeyi görür. Konstantin geri dönerken bir falcı görür. Falcı, yeraltının inlediğini, yağmurların şiddetli ve sürekli yapmasının hayra alamet olmadığını etrafındaki halka söylemektedir (Danışman, 1970, c. 2, s. 114-124). İstanbul kuşatmasında Bizans içinde gerçekleşen bazı alametlerden bahsedilse de incelenen tarihi kaynaklarda Akil Leon'un listesi geçmemektedir.

Bizans'ın içinde bulunduğu endişelenmeye başlayan Konstantin, Bizans'ı kurtarmak için bir kez daha Şehzade Orhan'ı kullanmayı düşünür. Başvekilin kızı İren'i ve Fransez'in kızı Tamar'ı, Şehzade Orhan'ı Osmanlı tahtı için ikna etmekle görevlendirir. Tamar, Şehzade Orhan'ı etkisi altına alır. Şehzade Orhan, Tamar ile beraber Osmanlı devletine geçmeye karar verir. Konstantin'in komutanı Leon, bu iş için görevlendirilir. Falcı Margarit, Leon'u bularak Şehzade Orhan'ın Osmanlı devletine gitmesine engel olur (Danışman, 1970, c. 2, s. 125-153). Tarihi kaynaklar, Şehzade Orhan'a ait bu tür bir bilgi içermez.

Yazar bu eserde Ulubatlı Hasan ve Margarit aşkını başlatır. Ulubatlı Hasan ve Margarit, Bizans içerisinde bir araya gelirler ve birbirlerinden etkilenirler. Margarit, onu Şehzade

Orhan ile tanışır ve Türklerin tevkif edildiği zaman da Bizans'tan çıkarır. Günler sonra Margarit, Müslüman olan bir rahibeyi halkın elinden kurtarır. Kızı daha fazla saklayamayacağı için Ulubatlı Hasan'ı Bizans'a çağırır. Bu eserde Margarit ile ikinci kez bir araya gelen Hasan, Bizans'tan Müslüman olan rahibeyi alarak çıkar. Rahibeyi Sultan Mehmet'e teslim eder. Sultan Mehmet, bu rahibeyi haremine alır ve Ulubatlı Hasan'ı da yakın koruması olarak Bizans surlarına götürür.

Eserin üçüncü kurgusu, yukarıda da değindiğim gibi Tamar, İren ve Sultan Mehmet arasındadır. Sultan Mehmet, bu eserde Tamar ve İren ile tanışır. Bizans'ın iki güzel kızı, Sultan Mehmet'i oldukça etkilerler. Bunun yanında Tamar da Sultan Mehmet'ten etkilenir ve onu görmek için Margarit'i de yanına alarak surlara gider.

Görüleceği üzere eserdeki olay örgüsünün büyük çoğunluğu tarihi kaynakları korumaktadır. Eserde ele alınan Macar Urban tarafından dökülen toplar, bu topların Rumeli Hisarı'na yerleştirilmesi, Fatih Sultan Mehmet'in surlar önünde keşif yapması, Mora Yarımadası'nın fethi, Venedik gemisinin batırılması, dökülen toplardan en büyüğünün atış menziline denemesi, Fatih Sultan Mehmet'in Sadrazam Halil Paşa'yı uyarması, Bizans'ta kiliselerin birleşmesi, Jan Jüstiniani'nin Bizans Devleti'ne yardıma gelmesi, Haliç'in zincirlenmesi, Osmanlı ordusunun miktarı ve Fatih Sultan Mehmet'in İmparator Konstantin'e teslim teklifi, tarihi kaynaklarda verilen bilgiler ışığında esere yansıtılmıştır.

Eserde Türkler ve Rumlar arasındaki kanlı boğuşma ve topların hareketi olayı ise tarihi bilgilere eklemeler yapılarak ele alınmıştır. Eserde görülen topların hareketindeki farklılık, büyük ihtimalle yazarın ele aldığı kaynaktaki bilgi yanlışlığından ortaya çıkmaktadır. Bunun yanında eserde görülen kanlı boğuşma ise, Bizans içindeki Türklerin tevkif edilmesinin nedeni için oluşturulmuştur. Yazar, bu sayede İmparator Konstantin'in hareketinin alt yapısını okurlara sunmuştur.

Eserde yazar tarafından yapılan üç kurgu da görülmektedir; Konstantin'in ülkesini kurtarmak için uğraşları, Ulubatlı Hasan ve Margarit birlikteliği, Tamar, İren ve Fatih Sultan Mehmet arasında görülen bir aşk üçgeni. Bu kurgulardan Konstantin'in uğraşları,

Bizans'ın manevi yoksunluğunu ön plana çıkarmaktadır. Ulubatlı Hasan ve Margarit arasında başlayan birliktelik, esere duygusal bir boyut eklemektedir. Diğer yandan bu aşk, serinin diğer ciltlerinde İstanbul'un fethi için önemli olaylara sebep olacaktır. Fatih Sultan Mehmet, İren ve Tamar arasında kurulan aşk üçgeni ise, iki kadının çatışmasını sağlamakta ve eserin entrika unsurunu doğurmaktadır.

2.3.1.1.1.2.6. Zaman

Fatih Sultan Mehmet Cilt II adlı eser, birinci cildin devamıdır. Yazar bu eserin başlangıcında net bir tarih kullanmamıştır. Fakat birinci cildin sonunda, yani 1452 yılında Ulubatlı Hasan'ı Bizans içine gönderir. Biz, bu cildin başlangıcında Ulubatlı Hasan'ı Bizans'ta yapılan bir sirk gösterisinde görürüz. Böylece yazar, Ulubatlı Hasan üzerinden aynı yılın devam ettiğini vurgular. Eserin bitiş zamanı ise Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u kuşattığı 6 Nisan 1453 tarihidir. Bu tarihlerden hareketle romanın vak'a zamanı, yaklaşık bir yıllık bir süre olarak belirlenir.

Eserin anlatma zamanı, vak'a zamanından ayrıdır. Yazar, vak'a zamanında ele aldığı olayı / mekânı sık sık anlatma zamanındaki konumuna göre tarif eder. Bu durum söz konusu ayrılığı örtük olarak bize göstermektedir;

“Yine bütün İstanbul ayaktadır. On binlerce insan Sarayburnuna, bir o kadarı da bugünkü Karaköy mevkiine toplanmıştı.” (Danışman, 1970, c. 2, s. 209).

“Yalı köşkünün bulunduğu yerde vaktiyle Sent Öjen Kapısı ve Burcu vardı.” (Danışman, 1970, c. 2, s. 209).

“Bugünkü Fâtihi caminin bulunduğu noktaya lüzumu kadar bir ihtiyat kuvveti ayrıldı.” (Danışman, 1970, c. 2, s. 237).

Eserde genel olarak sonradan aktarma yöntemi görülmektedir. Fakat yazar, kimi zaman da anında aktarma yöntemini kullanır. Anında aktarma yöntemi, özellikle betimlemelerde görülmektedir;

Bizanslılar eğleniyor. Sirk'te eğlence var. Kayzer Konstantin sevgili tebaasının eğlenmesini istiyor. Bizans halkı, yakınlarında dolaşan tehlikenin hiç farkında değil. Kimse gelecek günü düşünmüyor. Bizans, günü gününe yaşıyor. Fırtınaya tutulmuş bir yaprak gibi, bu kalabalığın arasında garip bir adam var. Nereye gittiğini, ne için gittiğini bilmeksizin o da bu kalabalığın arasına karışmış söylene söylene, etrafındakilere bağıra çağıra ilerliyor. (Danışman, 1970, c. 2, s. 5)

Eserde tarihe sadakat söz konusudur. Kronolojik bir zaman çizgisi izlenmiştir. Yazar sık sık kesin tarihler kullanır ve romanın zaman çizgisinde bir bütünlük oluşturur. 1452 yılının haziran ayında (Danışman, 1970, c. 2, s. 46), 1452 senesi Ağustos ayının son günleri (Danışman, 1970, c. 2, s. 89), Ağustos ayının 28'inci günü sabahı (Danışman, 1970, c. 2, s. 89), 1452 yılının ikinci teşrin ayının onuncu günü (Danışman, 1970, c. 2, s. 101), 12 Aralık 1452 (Danışman, 1970, c. 2, s. 157), 13 Aralık 1452 (Danışman, 1970, c. 2, s. 168), Nisan ayının ikisi (Danışman, 1970, c. 2, s. 209), 1453 yılının Nisanının beşinci Perşembe günü (Danışman, 1970, c. 2, s. 221) gibi kesin zaman ifadeleri eserde çoğunluğu oluşturmaktadır.

Bunun yanında yazar, yer yer zaman bütünlüğünü süre ifade eden kelimelerle de desteklemiştir. Bu ifadelerden bazıları şu şekilde örneklendirilebilir; Üçüncü gün sabahleyin (Danışman, 1970, c. 2, s. 96), gece yarısını bir saat geçiyor (Danışman, 1970, c. 2, s. 107), bütün bir kış (Danışman, 1970, c. 2, s. 100), gece yarısı (Danışman, 1970, c. 2, s. 174), akşam olmuştur (Danışman, 1970, c. 2, s. 184)...

“Gece”nin önemi bu eserde de devam etmektedir. Eserdeki önemli olaylar hep gece vakti gerçekleşmektedir; Şehzade Orhan bir gece Anadolu'ya geçip Sultan Mehmet'e karşı çıkmaktan vazgeçer. Sultan Mehmet, Sadrazam Halil Paşa'yı bir gece yarısı çağırarak sorguya çeker. Ulubathı Hasan, bir gece Bizans'tan ayrılır. Yazar, gecenin sessizliği ve ürperticiliği ile olayların, okuyucu üzerindeki etkisini kuvvetlendirmiştir;

“Saraydaki eğlence gece yarısından çok sonra sona ermişti.” (Danışman, 1970, c. 2, s. 38).

“Halil Paşa çok müteessirdi. Gece yarısı çağırılması onu çok şüphelendirmişti.” (Danışman, 1970, c. 2, s. 109).

“Gece ve mehtap sakin ve asude Marmaranın üzerine çömeldi.” (Danışman, 1970, c. 2, s. 132).

“Aynı zamanda bu gece fevkalade bir şeyler olmak ihtimali de vardı.” (Danışman, 1970, c. 2, s. 143).

“Allahaismarladık dedikten sonra, simsiyah gecede sûrların dışında yürümeğe başladı.” (Danışman, 1970, c. 2, s. 183).

Eserde yer yer geriye dönüş tekniği kullanılmıştır. Olayları birbirine bağlamak, bir bütünlük sunmak isteyen yazar, Bizans’taki Türklerin tevkif edilmesi kararından sonra geriye dönerek Hasan’ın ertesi gün Bizans’tan çıkmaya karar verdiğini anlatır;

“Bu hadiseden bir gün evveldi. ... Ben Osmanlı padişahı ile sohbet etmiş adamım. Bu gece istirahat edelim de, yarın inşallah padişahımıza kavuşuruz.” (Danışman, 1970, c. 2, s. 59-60).

2.3.1.1.1.2.7. Mekân

Eserde, serinin birinci cildine göre kullanılan mekân sayısı daha azdır. Bu mekânlar ilk ciltte olduğu gibi eserde detaylı işlenmemiş, çoğunlukla ismi verilerek geçilmiştir.

Eserdeki açık mekânlar İstanbul, Edirne, Mora Yarımadası, Aksaray semti ve Rumeli Hisarı’nın yapıldığı meydandır. Eserin ağırlıklı mekânları, İstanbul ve Edirne’dir.

Yazar, bu iki şehir arasında gidip gelerek anlatısını sürdürmüştür. Eserde kullanılan açık mekânlardan sadece İstanbul tasvir edilmiştir;

İstanbul, Latin Roma şehrinde olduğu gibi yedi tepe üzerine kurulmuştur. Şehir, bir üçgene benzer. Marmara denizi ile Haliç'in teşkil ettiği iki kale, yalnız bir tek sur ile çevrilmiştir. Buna mukabil şehri karaya rapteden üçüncü taraf, iki sıra tabya ve kulelerle ve iki kat geniş ve derin hendeklerle muhafaza olunmaktadır. Üçgenin her üç köşesinde birer kule vardır. Şehrin Akropolis denilen (şimdiki Sarayburnu) yerinde Ayadimitri denilen kale bulunur. Haliç'i teşkil eden deniz parçası, sahilinde inşa edilen kilise dolayısıyla Ayagorgi adını almaktadır. Bu kısmın en sonunda ve Haliç'in en uzak noktasında Synegeion (Aksaray) vardır. Burada hayvanat mücadelelerine mahsus anfiteatr bulunur. Bunun arkasında Velâkerna sarayı yükselmektedir. Şehri kara tarafından muhafaza eden surun Marmara ucunda Sıkloviyon (Yedikule) inşa edilmiştir. (Danışman, 1970, c. 2, s. 112-113)

Yazar, alıntıda görülen tasviri Fatih Sultan Mehmet'in gözünden okuyucuya aktarmış ve kuşatmanın planlarını detaylı olarak anlatabilmek için yapmıştır. Görüldüğü üzere bu tasvir objektif bir bakış açısı ile verilmiştir.

Eserdeki kapalı mekânlar Edirne Sarayı, Valekarna Sarayı, Bukaleon Sarayı, İmalathane, Margarit'in evi ve Şehzade Orhan'ın odasıdır. Kapalı mekânlardan ise Edirne Sarayı ve Bukaleon Sarayı tasvir edilmiştir;

“Edirne'de, Tunca nehri kıyısındaki yeni sarayın bahçesindeyiz. İnce ve asil bir zevkin ve san'atın mahsulü olan bu güzel sarayın çok geniş olan bahçesinde, yurdun her tarafında yetişen çiçeklerin renk ve kokuları yayılıyor.” (Danışman, 1970, c. 2, s. 9).

Salonlar iç içe geçmiş bir haldeydi. Salonları muhteşem kemerler birbirine bağlıyor, bir ucundan öbür ucuna kadar salonlarda somaki mermer sütunlar uzanıyordu... Kalın mermer sütunların gölgeleri birbiri üzerine yığılıyor ve bu loş gölgeliklerde billûr kahkahalar atarak rakkaseler dolaşıyordu. (Danışman, 1970, c. 2, s. 133)

Alıntılarda görüleceği üzere yazar kapalı mekânlarda yaptığı tasvirleri özgün görüşlerini ekleyerek okuyucuya sunmaktadır. Bunun yanında yazar, mekân unsurunda özellikle kapalı mekânların tasvir edilmesine ağırlık vermiştir. Fakat kapalı mekânlarda da insan

ve mekân birlikteliği görülmemektedir. Tasvirler kısa ve yüzeyseldir. Yazarın bu tutumu, mekânın bu eserde de bir dekor olarak kullanıldığını bize göstermektedir.

2.3.1.1.1.2.8. Dil ve Anlatım

2.3.1.1.1.2.8.1. Dil

Fatih Sultan Mehmet Cilt II adlı eserin dili yalın ve akıcıdır. Yazar, eserde abartmalar yapmamış, diyalogları kısa tutmuş ve uzun terkipler kurmamıştır. Bunun yanında eserde günümüzde kullanılmayan kelimelere de rastlanmaktadır. Bu kelimelerden birkaçı şunlardır; Sulh – perverâne, muhakkak, mukaddes, mütareke, şayia, zaruret, takviye, salâhiyet, müessir, menzil, metris, kayzer, sevkül-ceyş, cevvaliyet, vaveylâ, şayan-ı hayret, gedik, kûs, nakkare... Fakat bu kelimeler yoğun değildir. Eser, her kesime hitap edebilecek bir üslupla düzenlenmiştir. Bunun yanında eserde genellikle kurallı cümleler karşımıza çıkar. Yazar, devrik cümle kullanmaktan kaçınmıştır. Bu cümlelerin çoğu fiil cümleleridir. Yazar söz konusu fiil cümleleri ile eserin akıcılığını sağlamaktadır.

Romandaki şahıslar, mesleklerine, konumlarına ve hitap ettikleri şahsa uygun olarak konuşturulmuştur. Bu sayede yazar, hem eserin ele aldığı dönemi yansıtmış hem de roman kurgusunda bir tezatlık oluşturmamıştır. Eserde Bizans Devleti'nin Başvekili Notaras'ın konuşması ile Falcı Margarit'in konuşmasında bu farklılık açıkça görülmektedir;

Notaras: “İmparatorun teveccühüne teşekkür ederim. Bu husus birçok defalar görüşüldü. Eğer Sultanla bir anlaşma yapmak mümkün olursa bir kere daha Sultana müracaati tercih ederim.” (Danışman, 1970, c. 2, s. 155).

Margarit: “Nereye istersen... Bu senin bileceğin bir şey. Çünkü burada kaldıkça hayatı tehlikededir. Bütün Bizans, bütün kudurmuş papaz takımı, bütün saray erkânı bu yeni ve samimî Müslümanı arıyor. Eğer bulurlarsa param parça edecekler.” (Danışman, 1970, c. 2, s. 182).

Yazar, eserde deyimler ve atasözlerine de yer vermiştir. Bu deyimler ve atasözleri, kimi yerde günümüzdeki gibi kullanılırken yer yer de değiştirilerek esere yerleştirilmiştir;

“Kulu, kölesi oldum onun...” (Danışman, 1970, c. 2, s. 55).

“Fakat, su uyur, düşman uyumaz derler, düşman da bunu fırsat bildi ve bütün savletiyle mülkümüze yükledi.” (Danışman, 1970, c. 2, s. 108).

“Kız, bu sırada susmuştu. Hayretten açılan gözleriyle bu yeni gelen süvariye süzüyor, gözlerinin içi gülüyordu.” (Danışman, 1970, c. 2, s. 197).

“Ve Sultan Mehmet’in, bu mahşerî seyrettikçe gururundan, sevincinden göğsü kabarıyordu.” (Danışman, 1970, c. 2, s. 212).

“Hasan’ın içi sızladı. Bu takdirde çok müşkül duruma düşer, derdini anlatamazdı.” (Danışman, 1970, c. 2, s. 216).

“İçi kan ağlasa dahi, etrafındakilere Bizanslılara karşı metin durmak zorundadır.” (Danışman, 1970, c. 2, s. 238).

“Tamar Türk Sultanını görmek için yanıp tutuşuyordu.” (Danışman, 1970, c. 2, s. 251).

Yazar, eser içinde sık sık dipnotlar kullanmış ve bu şekilde anlatıda tarihi gerçekliğe bağlı kaldığını göstermiştir. Yazar, bu dipnotlarda kimi zaman anlatının alındığı tarihi kaynağı verir, kimi zaman eser içinde kullanılan bir kelimenin açıklamasını yapar, kimi zaman da anlatı üzerindeki rivayetleri dipnotlarda belirtir;

“Boğuşma kanlı bir hal aldı. Üç Türk askeri şehit düştü. On beş kadar Rum öldü (1). (1) Dukas, S: 39, 137 – Franzes, Sayfa:52 – Şlombrej, S.34.” (Danışman, 1970, c. 2, s. 50).

“(1) Henotikon, İmparator iradesi demektir.” (Danışman, 1970, c. 2, s. 162).

“(1) İstanbul muhasarasına iştirak eden askerinin miktarı hakkında bir çok rivayetler vardır. Hayrullah Efendi bu askerinin miktarını 80 bin gösterir. Buna mukabil Franzes 50 bin, Sakızlı Leonardo, on beş bini yeniçeri olmak üzere üç yüz binden fazla idi, der...” (Danışman, 1970, c. 2, s. 220).

2.3.1.1.1.2.8.2. Anlatım Teknikleri

Eser, hâkim bakış açısı ile yazılmıştır. Esere genel olarak baktığımızda hâkim bakış açısına sahip olan anlatıcının çoğunlukla kendisini hissettirdiği görülür. Bu bakımdan eserde anlatma tekniği yoğundur. Bunun yanında eserde sık sık diyalog tekniği de kullanılmıştır. Yazar, söz konusu diyaloglarda eserle okuru baş başa bırakmış ve esere hareketlilik kazandırmıştır.

Yazar eserde yer yer iç çözümleme tekniği de kullanmış ve şahısların iç dünyalarını okuyucuya açmıştır. Örneğin yazar, aşağıdaki alıntıda Konstantin’in ruh halini bu teknikle okuyucuya sunmaktadır;

Sirkten dönen Konstantin, çok düşünceliydi. Genç Türk hükümdarı, Rumeli Hisarını yaptırmaktan vazgeçmiyordu. Şimdi de Edirne’de idi. Acaba Edirne’de ne yapıyordu? Neler düşünüyor, neler yapmak istiyordu? Sultan Mehmet’in hareketlerindeki sertlik, azim ve irade yavaş yavaş Konstantinin kafasında yer etmeğe başlamıştı. Şimdi içinde garip bir korku vardı. O gün sirkteki hâdise de Kayzeri düşündürmüştü. O yabancı kimdi? Falcı kızını birdenbire nereye kaybolmuştu? Şehzade Orhan neden sapsarı kesilmişti? Grandük Notarasın kızındaki telâşın sebebi ne idi? Bu küçük kavga da onun kafasını meşgul ediyordu. (Danışman, 1970, c. 2, s. 13)

Yazar, eserde mektup tekniğinden de faydalanmıştır. Eserde görülen mektuplardan bazıları bizzat tarihten alınmış, bazıları ise kurgudur. Yazar tarihten aldığı mektupların kaynaklarını eser içinde belirtmiştir. Eserde Bizans İmparatoru Konstantin, Fatih Sultan Mehmet’e bir mektup yazar;

(Atlarınızın bize ait olan köylerde otlatılmasına müsaade etmiştik. Bundan maksadımız, size olan dostluğumuzu isbat etmektir. Halbuki süvarilerinizin, bizim bu müsaademizi suiistimal ettiğini gördük. Atlarını, çayırlarda otlatmalarına, ekilmiş araziye tahribe başladılar. Yed-i ilâhiye tevdi edilmiş olan mukaddes şehrimizin mâsum halkına ait olan bu mahsulâtın tahribine hakkınız olmadığı muhakkaktır. Bundan sonra eğer süvarileriniz aynı şekilde hareket edecek olursa, Allahın inayetine sığınarak yed-i iktidarımızdaki bütün kuvvetlerimizle buna mâni olacağımızı bilmenizi isterim...) (Danışman, 1970, c. 2, s. 46)

Bir başka yerde de tevkif edilen Türkleri kurtarmak için Sadrazam Halil Paşa'nın Bizans İmparatorunun Başvekili Grandük Notaras'a mektup yolladığı görülmektedir (Danışman, 1970, c. 2, s. 84). Bizans İmparatoru Konstantin, bu mektuba karşılık Sultan Mehmet'e bir cevap yazar. Yazar eserde bu mektubun alındığı kaynağı dipnotta belirtmiştir;

Türklerin büyük hükümdarı Sultan Mehmet'e:
Bize vaki olan müracaatınız üzerine elimizde mevkufla bulunan Türkleri serbest bırakıyorum. Bunu sırf komşu bir devleti gücendirmemek ve aramızda devam edegelen sulhu ihlâl etmiş olmamak için yapıyoruz. Ne vakit arzu ederseniz size vergi vermeğe âmâdeyiz. Verginin miktarını tayin etmek zatı şahanelerine aittir. Eğer bu teklifimiz kabul buyurulursa Bizanslılar ebediyen size minnettar olacaklardır. Bugüne kadar devam edegelen hallerden anlıyoruz ki, mukaddes şehrimiz bir felâket karşısındadır. Fakat Cenabı Hak mukaddes şehrin ve imparatorun zahiri olacaktır. Şehrin kapılarını kapalı tutmakta devam edeceğiz. Çünkü kapılar, mütareke tarafından bozulduğu için kapatılmıştır. Cenabı Hak, padişaha daha sulh-perverane hissiyat ilham edilinceye kadar şehir ahali kuvvetleri derecesinde kendilerini müdafâ edeceklerdir... (1) (Danışman, 1970, c. 2, s. 85)

Eserin devamında İstanbul'u kuşatan Sultan Mehmet, İmparator Konstantin'e teslim teklif eder. Konstantin bu teklife karşılık padişaha bir mektup yazar. Yazar eser içinde kullandığı diğer mektuplarda da olduğu gibi bu mektubun da hangi kaynaktan alındığını belirtmiştir;

(Öyle anlıyorum ki, sulthan ziyade harbi arzu ediyorsunuz. Diğer taraftan kemali samimiyetle şunu arz edeyim ki, bu dakikada sana tâbiim demeğe hazırım. Fakat barışseverliğim hakkında sizi ikna edemediğimden dolayı varsın sizin arzunuz olsun. Eğer şehrin Türkler eline geçmesine arzuyu ilâhî varsa, buna kim mâni olabilir? Yok eğer, Cenabı Hak sana sulh yağmak arzusunu ilham ederse bundan dolayı pek ziyade mesut ve bahtiyar olurum...) (1) (Danışman, 1970, c. 2, s. 235)

Bunun yanında eserde dar geriye dönüş tekniği de kullanılmıştır. Yazar, eserde Türklerin tevkif edildiği gün, bir gün öncesine dönerek Ulubatlı Hasan'ın Bizans'tan çıkmaya karar verdiğini aktarır ve olay geçişini bu geri dönüşle bütünlük içinde okuyucuya sunar.

Görüldüğü üzere eserde anlatma - gösterme teknikleri, diyalog tekniği, iç çözümleme tekniği ve geriye dönüş tekniği kullanılmaktadır.

2.3.1.1.1.3. Fatih Sultan Mehmet Cilt III

Eser, İstanbul kuşatmasını ele almaktadır.

2.3.1.1.1.3.1. Bibliyografik Künye

Zuhurî Danışman'ın *Fatih Sultan Mehmet Cilt III* adlı eseri, ilk kez 1970 yılında Zuhuri Danışman Yayınevi Kardeş Matbaası tarafından yayımlanmıştır. Eser, 255 sayfadan oluşmaktadır ve eserin o dönemki satış fiyatı “10 TL” olarak belirlenmiştir.

Zuhurî Danışman, bu eserin giriş kısmına da “*gençliği, tahta geçişi, İstanbul fethine hazırlık devresi*” notu ile söz konusu romanın zaman aralığını belirtmiş ve eserin başlangıcına “*Birkaç Söz*” başlıklı bir ön bilgilendirme yazısı eklemiştir. Bu ön bilgi şu şekildedir:

Fâtih'e âit olan bu eser, büyük Türk Hakanının, İstanbul fethine hazırlık devresinin hikâyesidir ve üçüncü cildir.

Bundan sonra “İstanbul önünde Türkleri, Bizans'ın son günlerini, Muhteşem Fetih gününü” ve fetihden sonra Fâtih'in, Osmanlı Beyliğini bir Cihan İmparatorluğu haline koyan geniş fetihlerini, icraatını bütün tafsilâtiyle ve vesikalara dayanarak 5 – 6 cilt halinde devam edecektir.

O şekildeki, Fâtih Serisi takriben 6 cilt olarak tamamlandığı vakit, üç kıt'aya hâkim olan bir İmparatorluğun kuruluş günlerinin azamet ve ihtişamı en geniş bir tarihî tablo halinde elinizde bulunacaktır. (Danışman, 1970, Birkaç Söz)

Yazar, alıntıda görüleceği üzere bu metinde serinin genel planını vermiş ve seri boyunca tarihi kaynaklardan hareket edileceğini vurgulamıştır.

2.3.1.1.1.3.2. Anlatıcı – Bakış Açısı

Eser, hâkim bakış açısı ile yazılmıştır. Anlatıcı, hâkim bakış açısını kullanarak eser kişilerinin zihin dünyalarına hükmetmektedir. O, kişilerin düşüncelerini bilir ve onların korkularını, kararlarını, amaçlarını, kısacası bütün iç çekişmelerini okuyucu ile paylaşır;

“Ve artık Hasan başka bir şey söylemedi. Kendi kendine düşünüyordu. Acaba Halil Paşa bu mektubu ne yapardı? Padişaha verir miydi? Halbuki padişah da kendisinden bu mektubu bekliyordu!.. Ona ne cevap verecekti?” (Danışman, 1970, c. 3, s. 30).

“Konstantin’in içi sızlıyordu. Ne yapacaktı? Ne yapabilirdi? Onu serbest bırakamazdı, onun hakkında idam emri veremezdi... Konstantin, başını önüne eğmiş düşünüyordu.” (Danışman, 1970, c. 3, s. 64).

Hâkim bakış açısına sahip olan anlatıcı, eserde geçmişe ve geleceğe hükmeden bir konumdadır. O, okurlara yer yer geçmişten örnekler sunar, yer yer de gelecekteki olayları sezdirir. Eserde, İstanbul’un fethi sayesinde Orta Çağ’ın kapanacağını önceden bildirir;

“Bu gürültüler, bir devir değiştirecek olan büyük bir keşfin etrafında yapılıyordu. Genç bir Türk hükümdarının, Sultan Mehmet’in ve dehâsiyle meydana gelen büyük topların etrafında... O toplar ki orta zamanı kapayacak, yeni zamanları açacaktır.” (Danışman, 1970, c. 3, s. 37).

Anlatıcı, kimi zaman kullandığı sıfatlarla, kimi zaman da kendi yorumları ile ele aldığı kişiler arasında taraf tutar ve bu sayede okurunun bakış açısını yönlendirir. Eserde Bizans ve Türk askerlerinin karşılaştırılması, bu tavrı bize göstermektedir;

“Hakikaten Bizans askeri delice ve hiçbir şeyin farkında değilmiş gibi hançer sallıyordu. Türklere gelince, onlar bilerek, imanla harp etmekte idi.” (Danışman, 1970, c. 3, s. 184).

Anlatıcı, eser içinde sık sık sorular sorarak okuyucunun dikkatini çeker ve onlar üzerinde merak unsuru uyandırır;

“Ne vardı? Bu korkunç ve vahşi gecede, bütün Bizanslı ve yabancı kumandanlar bu saraya ne için toplanıyorlardı? Her halde çok mühim bir mesele olsa gerekti.” (Danışman, 1970, c. 3, s. 205).

Anlatıcı, yer yer araya girerek olay akışını kesmekte ve anlatı hakkında okurları bilgilendirmektedir. Eserde İstanbul’da bulunan büyük Angelos kulesi hakkında okuyucuya açıklama yapılması, anlatıcının bu kullanımını göstermektedir;

Bu kule vaktiyle İzak Angelos tarafından yapılan hakikaten yüksek bir kule idi. Meşhur Velâkerna sarayının yakınında bulunuyordu. Solunda Kaligarya kapısı, sağ yanında da Velâkerna kapısı görünüyordu. Bu iki kapı arasında biri biraz alçak olan Auerna kulesi, diğeri daha heybetli ve yüksek olan Angelos kulesi vardı (Danışman, 1970, c. 3, s. 106).

Anlatıcı, yer yer de anlatıyı keserek okurlara önceki olayları hatırlatır ve zaman kırılmalarını vurgular;

“Meçhul şahıs – ki Ulubatlı Hasan’dan başkası değildi – bir deli gibi onun üzerine atıldı.” (Danışman, 1970, c. 3, s. 28).

“Şimdi biraz geriye döneceğiz. Yâni, Türk ordusunun Bizans surlarına karşı yaptığı ilk hücum gününe.” (Danışman, 1970, c. 3, s. 99).

2.3.1.1.1.3.3. Olay Örgüsü

Fatih Sultan Mehmet Cilt III adlı roman tek vak’a birimi üzerine kurulmuştur. Bu vak’a birimi İstanbul kuşatmasından oluşmaktadır. Yazar, eserde bu kuşatmayı ayrıntılı bir şekilde ele almıştır. Eserde İstanbul kuşatması, şu şekilde açıklanabilir;

Sultan Mehmet, Macar Urben ve Osmanlı mühendisleri tarafından yapılan topları surlar önüne yerleştirir ve Türk donanması Diplokionion önüne demir atar. Macar Urben ve Osmanlı mühendisleri tarafından yapılan en büyük top ateşlenir. Bizans'a korku veren bu top, ateş esnasında parçalanır ve Macar Urben Usta topla beraber yok olur. Bunun üzerine Sultan Mehmet, bu topların tekrar yapılmasını emreder.

Türk ordusu, 12 Nisan 1453 tarihinden 18 Nisan 1453 tarihine kadar surlar üzerine geceli gündüzlü hücumlar yapar. 18 Nisan 1453 tarihinde surlar üzerinde ilk delik açılır. Bizans Devleti, açılan deliği tamir ile uğraşırken Sultan Mehmet, Osmanlı donanmasının Haliç'teki zinciri kırmasını emreder. Osmanlı donanması ve Bizans devleti, Haliç bulunan zincir önünde karşı karşıya gelirler. İki donanmadaki gemiler birbirine denk değildir. Bizans tayfaları, Osmanlı askerleri üzerine kaynar zift ve sirke dökerler. Türk donanmasının büyük gayretine rağmen bu girişim başarısız olur ve Türk donanması eski yerine geri çekilir.

Haliç önünde Avrupa'dan gelmekte olan beş büyük yardım gemisi görünür. Sultan Mehmet, Türk ordusunu bu yardım gemilerini engellemekle görevlendirir. Fakat Türk ordusunun büyük gayretlerine rağmen, yardım gemileri Bizans içerisine girerler.

Haliçteki zincirin geçilemeyeceğini anlayan Sultan Mehmet, yetmiş Türk gemisini karadan yürüterek zincirin arkasına geçirir. Türk donanmasını Bizans önünde gören İmparator Konstantin, Sultan Mehmet'e bir heyet gönderir ve kuşatmanın kaldırılmasına karşılık yüklü bir vergi teklif eder. Sultan Mehmet, tek anlaşmanın kayıtsız şartsız teslim olduğunu bir kez daha dile getirir.

Bizans Devleti'ni savunmasız bırakmak isteyen Sultan Mehmet, Türk ordusunu ve Türk donanmasını aynı anda hücumla geçirir. Bu esnada İsfendiyaroğlu Kasım Bey, surlar altına lağım kazar. Bu lağım, geceli gündüzlü üç günlük hücumun ardından Bizans surlarının en zayıf kapısı olan Sen Romen kapısına yaklaşır. Bu sırada Bizans Devleti, lağımı fark eder ve karşı lağım kazdırır. Yer altında iki lağım karşılaşır. İsfendiyaroğlu Kasım Bey, surun altına ulaşmadan lağımı patlatır. Bu başarısız lağım girişimi, İsfendiyaroğlu Kasım Bey'i hırslandırır ve dört yeni lağım kazmaya başlar. Hücumun

gittikçe şiddetlenmesi üzerine İmparator Konstantin, o devirde Akdeniz’de güçlü bir donanmaya sahip olan Venedik Devleti’nden yardım istemeye karar verir ve gizlice on askerini Akdeniz’e gönderir.

Osmanlı Devleti, 7 Mayıs 1453 tarihine kadar sürekli hücumlar yapar ve 7 Mayıs akşamı hücumu durdurur. Bunu fırsat bilen Bizans Devleti, Türk ordusu üzerine ani bir çıkış yapar. Bizans askerlerinin kale kapısından çıkması ile Türk ordusu tekrar canlanır. Bizans Devleti bu kanlı mücadelede büyük kayıplar verir ve surların arkasına geri çekilir. Türk ordusu, 16 Mayıs 1453 günü bir lağım girişimi daha gerçekleştirir fakat bu girişim de başarısızlıkla sonuçlanır.

Görüldüğü üzere eserin olay örgüsü İstanbul’un fethini ele almaktadır. Yazar, bu örgüde tarihi gerçekleri korumuş, tarih kitaplarında gördüğümüz hemen hemen her saldırıyı çoğunlukla değiştirmeden esere almıştır. Bunun yanında söz konusu kuşatmanın gününü, ayını ve yılını da vermeyi ihmal etmemiştir. Bu bağlamda eserin tarihin kronolojik seyrini taşıdığı söylenebilir. Serinin ilk kitaplarında gördüğümüz beşerî aşklar ve Margarit’in casuslukları bu eserde de bulunmaktadır. Yazar, eserde ele aldığı gerek casusluklarla gerekse beşerî aşklarla tarihi gerçekleri bir arada vererek okurları sıkmayan, yormayan bir anlatı yaratmıştır. Söz konusu kurgulara ve eklemelere “eserin tarihi gerçeklik ve roman gerçekliği bağlamında karşılaştırılması” başlığı altında ayrıntılı değinilecektir.

2.3.1.1.1.3.4. Şahıs Kadrosu

Romadaki birinci kişi Fatih Sultan Mehmet’tir. Eserdeki ikinci kişiler, Konstantin Dragazes, Halil Paşa, Zağanos Paşa, Şehzade Orhan, Mabeyinci Franzes, Başvekil Grandük Notaras, Jan Jünstinyani, İren, Tamar, Margarit ve Ulubatlı Hasan’dır. Eserdeki üçüncü kişiler, Macar Urben, Saruca Paşa, İsfendiyaroğlu Kasım Bey, Sancaktar Ömer Bey, Hersekoğlu Ahmet Paşa, Baltaoğlu, Hamza Bey, Osman, Süleyman, Leon ve Jan Grant’tır.

Bu eserde, birinci ve ikinci kişiler ortaktır. Bunun yanında üçüncü kişilere eklemeler yapılmıştır. Hersekoğlu Ahmet Paşa, Baltaoğlu, Hamza Bey, Osman, Süleyman ve Jan Grant bu eklemelerdendir. Söz konusu kişilerin eser bünyesinde oynadıkları roller, tarihi gerçeklikle karşılaştırma bölümünde verilmiştir.

2.3.1.1.1.3.5. Eserin Tarihi Gerçeklik ve Roman Gerçekliği Bağlamında Karşılaştırılması

Fatih Sultan Mehmet Cilt II adlı eserin devamını olan bu roman, tarihi gerçekliği büyük oranda korumaktadır. Bu sebeple “tarihi gerçekliği muhafaza eden romanlar” başlığı altında değerlendirilmektedir. Bunun yanında bu eserde de yer yer tarihi gerçekliğe eklemeler ve tamamen kurgu olan birtakım olaylar silsilesi bulunmaktadır.

Eserde görülen ilk tarihi olay, Fatih Sultan Mehmet’in yaptığı büyük topların surlar önüne yerleştirilmesidir. Bu olay eserde şu şekilde anlatılır; Eserde Sultan Mehmet ve Türk ordusu, İstanbul surlarının önündedir ve kuşatma başlamıştır. Sultan Mehmet, muhasaranın beşinci günü yani 10 Nisan 1453 tarihinde, Macar Urben ve Saruca Paşa tarafından yapılan büyük topları meydana çıkarır. Bu toplardan bir kısmı İmparator sarayının karşısına, bir kısmı Yedikule’ye kadar olan surların önüne, bir kısmı da Sen Romen kapısı önüne yerleştirilir (Danışman, 1970, c. 3, s. 33-37). Eserde ele alınan bu düzen, tarihi kaynaklarla örtüşmektedir;

Surların dövülmesi için büyük toplar *Vlaharna* (Tekfur sarayı) ile *Edirnekapısı* ve *Topkapısı* karşısına yerleştirilmişlerdi. Bunlardan en büyük top *Kaligarya* (Eğrikapı) karşısına konmuştu. Fakat bu taraf surlarının pek kuvvetli olmasından dolayı bir netice alınamayacağı düşünülerek buradan kaldırılıp *Topkapı*’nın kuzey tarafına alınmıştı. Topçular on dört gruba ayrılmış olup bunların üç grubu *Vlaharna sarayı* kısmında, ikişer grupta *Eğrikapı* ve *Edirnekapısı* ve dört grup *Topkapı* (Ayaromanos) ve üç gurup ise *Silivrikapısı* mntikasına yerleştirilmişlerdi. (Uzunçarşılı, 1988, c. I, s. 472)

Eserde Osmanlı donanması 12 Nisan 1453 tarihinde, Diplokionion önüne demir atar. Bizans Devleti, Haliç’teki gemilerin hepsini zincirin arkasına sıralar. Aynı gün büyük Osmanlı toplarından birisi, müthiş bir gürültü ile Bizans surunda delik açar. Bu topun çıkardığı ses, bütün Bizans’ı şaşkına uğratar. İmparator Konstantin bu olay üzerine bir

toplantı yapar ve bu toplantıda güllerin etkisini azaltmak için surdaki enkazın içini yün dolu çuvallarla tamir etmeye karar verir (Danışman, 1970, c. 3, s. 39-48). Osmanlı donanmasının demir atması ve topların yarattığı şaşkınlık ve surlarda delik açılması tarihi belgelerle örtüşmektedir;

“12 Nisan’da Beşiktaş önlerine gelen Türk donanması, Bizans halkının dehşet hislerini arttırdı.” (Öztuna, 1978, c. 3, s. 196).

“Bu toplar, cihanın en mütakâmil silahları idiler. Topların gürültüsü bile, Bizans halkının mânevî gücünü perişan ediyordu.” (Öztuna, 1978, c. 3, s. 196).

“... toplar bazı yerlerden gedik açılırsa da şehir halkı erkek, kadın canla başla çalışarak gedikleri kapatıyorlardı; imparator her gün surları dolaşarak müdafileri teşci ediyordu.” (Uzunçarşılı, 1988, c. I, s. 476).

Eserde görülen bir diğer tarihi gerçek, büyük topun patlamasıdır. Bu olay eserde şu şekilde anlatılır; Sultan Mehmet, Macar Urben Usta’nın yaptığı en büyük topu, nispeten zayıf olan Sen Romen kapısı önüne çeker. Macar Urben, bu topu ateşler fakat ateşlenen top patlar ve paramparça olur. Bu patlamada Macar Urben de ölür. Sultan Mehmet ise, bu topların tekrar yapılmasını ve bombardımana devam edilmesini emreder (Danışman, 1970, c. 3, s. 48-50). Bu olay İsmail Hakkı Uzunçarşılı tarafından doğrulanmaktadır;

“Muhasaranın onuncu günü büyük toplardan birisi parçalandı ve etrafındakileri öldürdü. Fakat tekrar tamir olunarak yine faaliyetine devam etti...” (Uzunçarşılı, 1988, c. I, s. 476).

Eserde görülen bir diğer tarihi anlatı, 18 Nisan hücumudur. Eserde 18 Nisan 1453 tarihinde Sultan Mehmet, surlara yaklaşmak için “Kişverkuşu” denilen yürüyen kuleyi icat eder. Bu kulenin planını ustalarına anlatır ve yirmi dört saatte dört tane yapılmasını emreder (Danışman, 1970, c. 3, s. 53-55). Aynı gün Macaristan Devleti’nden bir elçi gelir. Osmanlı Devleti ve Macaristan Hükümeti arasında 1451 yılında imzalanan

Semendere anlaşması hala geçerlidir. Gelen elçi, bu anlaşmanın artık geçersiz olduğunu dile getirir (Danışman, 1970, c. 3, s. 55-59). O gece Türk ordusu, Bizans surlarına umumi hücum yapar fakat yürüyen kuleler, surlara yaklaşınca üstlerine Rum ateşi atılır. Yanan kuleler geri döner. Surlara merdiven dayayarak tırmanan Türk askerlerinin başlarına ise, zift ve zeytinyağı dökülür. Sultan Mehmet, bu durum karşısında orduyu geri çeker. İlk hücum, başarısızlıkla sonuçlanır (Danışman, 1970, c. 3, s. 81-88). Bu olay tarihi kaynaklar örtüşmektedir;

Nisanın on sekizine kadar yapılan topçu atışından, surların zayıf noktası olan padişahın bulunduğu *Bayrampaşa deresi* tarafından birinci ve ikinci surlardan bir gedik açıldı ve buradan gece bir yürüyüş yapıldı ve dört saat sürdü; büyük harb kuleleri hücumla iştirak etti ise de bu müteharrik kule grejuva ateşiyle yakıldı; askerlerin surlara merdivenler dayayarak çıkmak istemeleri de bir netice vermediğinden bu birinci hücum muvaffak olamadı. (Uzunçarşılı, 1988, c. I, s. 476-477)

Eserde bir sonraki tarihi olay, Osmanlı donanmasının İstanbul önündeki ilk hücumudur. Sultan Mehmet surlar önündeki başarısızlığın sabahı, Osmanlı Donanması Komutanı Baltaoğlu'na, Haliç'teki zinciri kırmayı ve Haliç'e girmeyi emreder. Osmanlı ve Bizans donanmaları zincir önünde karşı karşıya gelirler. Fakat iki donanma gemileri denk değildir. Bizans gemileri, Osmanlı donanmasına göre daha büyüktür. Karşılıklı hücumlar başlar. Bizans gemilerine tırmanan Türk askerleri üzerine kaynar zift ve sirke dökülür. Bu karışıklık arasında yirmi beş asker, Bizans gemilerine çıkmayı başarır ancak bu askerlerin karşısındaki düşman sayısı oldukça fazladır. Bu askerler, Bizanslılar tarafından öldürülür. Türk donanması ilk deniz karşılaşmasında başarısızlıkla geri çekilir (Danışman, 1970, c. 3, s. 89-92). İstanbul önündeki ilk deniz savaşı, eserde tarihi belgelere uygun olarak işlenmiştir;

“Bu başarısızlığı, aynı zamanda zinciri kırarak Halice girmek için donanmanın yapmış olduğu taarruz muvaffakiyetsizliği takib eylemiş, zincir kırılmıyarak o tarafa yani Haliç'e geçilememiştir.” (Uzunçarşılı, 1988, c. I, s. 477).

Eserde görülen bir diğer tarihi olay, Osmanlı donanmasının yardım gemilerini engelleme girişimidir. Bu olay eserde şu şekilde anlatılır; Sultan Mehmet, Baltaoğlu'nu,

Marmara'dan gelmekte olan beş Hristiyan gemisinin Haliç'e girmesine engel olmakla görevlendirir. Baltaoğlu, Osmanlı donanmasını harekete geçirir. Yardım gemileri sahile yaklaşmak üzere iken Türk gemileri ile karşılaşır. Büyük yelkenleri olan gemiler, rüzgârla beraber oldukça hızlı hareket etmektedirler. Bir aralık rüzgâr durur. Baltaoğlu bu fırsatı kullanarak gemilere teslim teklif eder. Yardım gemileri bu teklifi reddederler. Bunun üzerine Türk gemileri, Hristiyan gemilerinin etrafını sarar ve müthiş bir hücum gerçekleştirir. Fakat bu hücumu rağmen zafer elde edilememektedir. Uzaktan bu manzarayı izleyen Sultan Mehmet, sahile iner ve denize atı ile girerek ordusunu teşvik eder. Padişahı denizin içinde gören askerlerin hücum gücü, insanüstü bir hal alır. Bu durum karşısında Hristiyan gemileri teslim olmaya karar verir. Teslim bayrağı çekilirken aniden bir rüzgâr çıkar. Hristiyan gemileri rüzgârla beraber ilerlemeye başlarlar. Türk donanması küreklerle bu gemilere yetişemez. Yardım gemileri Haliç'e girer. Bu yardımın engellenmemesine çok kızan Sultan Mehmet, Baltaoğlu'nu görevinden alır. Yeni donanma kumandanı olarak Hamza Bey'i seçer (Danışman, 1970, c. 3, s. 116-129).

Eserde yukarıdaki şekilde anlatılan yardım gemilerinin Bizans'a girmesi ve bu esnada yaşanan olaylar, İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın *Osmanlı Tarihi Cilt I* adlı eserinin 477-478. sayfalarında aktarılan bilgi ile örtüşmektedir. Bu konu hakkında Yılmaz Öztuna da aynı bilgileri vermiştir;

20 Nisan'a İstanbul'a yardıma gelen 4 Ceneviz ve 1 Mora gemisinin Haliç'ten içeriye girebilmesi, II. Mehmet'i çok kızdırdı. Bu hâlet-i ruhiye içinde atını denize sürdüğü meşhurdur. Baltaoğlu Süleyman Bey, Türk donanmasına ters esen rüzgar karşısında, Hristiyan gemilerini tevkif edememişti. Bunun üzerine II. Mehmet, amirali azlederek yerine Çalı Beyoğlu Hamza Bey'i tâyin etti. (Öztuna, 1978, c. 3, s. 197)

Eserde görülen bir diğer tarihi olay, Fatih Sultan Mehmet'in donanmayı karadan yürütmesidir. Bu olay eserde şu şekilde anlatılır; Türk donanmasının başarısızlıkları, Sultan Mehmet'i çileden çıkarır. Padişah, Bizans donanması üzerine aralıksız bir gülle atışı, gece gündüz durmadan surlar üzerine hücumlar ve aralıklı lağım patlamaları yapılmasını emreder. Sultan Mehmet, düşman askerlerinin uyumasına fırsat vermeyen bu saldırı başlayınca, Ceneviz Devleti'nden on bin varil zeytinyağı satın alır (Danışman,

1970, c. 3, 129-136). Hazırlıkları tamamlayan Sultan Mehmet, gece yarısı yetmiş Türk gemisini karadan yürüterek Haliç'e indirir (Danışman, 1970, c. 3, s. 138-144). Eserde bu şekilde ele alınan aralıksız saldırılar ve Türk gemilerinin kara üzerinden Haliç'e indirilmesi, tarihi kaynaklarla örtüşmektedir. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, bu anlatıyı *Osmanlı Tarihi Cilt I* adlı eserin 479 – 481. sayfalarında doğrulamaktadır.

Romanda Sultan Mehmet, Haliç ile Ayvansaray arasına geniş bir köprü yaptırır (Danışman, 1970, c. 3, 161). Bu köprü tarihi belgelerde geçmektedir;

İlk iş olarak *Hasköy* ile *Ayvansaray* arasına (Avcılar kapısı tarafına) bir köprü kurmak oldu; bir çok sandallar, fiçılar sıkı sıkıya birbirine bağlandı ve sonra bunların üstüne tahtalar döşendi ve kancalar geçirmek suretiyle eni elli ve boyu yüz kulaç bir köprü vücuda geldi. Dukas'a göre bu köprüden beş kişi yan yana geçebilirdi. (Uzunçarşılı, 1988, c. I, s. 481-482)

Eserde görülen bir diğer tarihi olay, Osmanlı ordusunun yaptığı bombardımanlardır. Bu olay şu şekilde anlatılır; Sultan Mehmet, 14 Mayıs tarihinde topların yerlerini değiştirir. Zağanos Paşa'nın emrinde Haliç önünde olan topları, Ayvansaray tarafındaki Kinejiyon kapısı önüne çeker ve Valekarna Sarayı'na bombardıman yaptırır. Bir süre Valekarna Sarayı topa tutulur. Sultan Mehmet, daha sonra bu topları Sen Romen kapısı önüne çeker. Bu bombardıman 15 Mayıs günü de devam eder (Danışman, 1970, c. 3, s. 236-237). Eserde ele alınan sürekli bombardıman, tarihi kaynaklarda geçmektedir;

“Bundan sonra top muharebesi, ok, kurşun atışları, lağım hafriyatı ve büyük müteharrik harb kulelerinin surlara taarruzları ile günler geçti.” (Uzunçarşılı, 1988, c. I, s. 483).

Eserde bir diğer tarihi olay, kanlı bir lağım patlamasıdır. Bu olay eserde şu şekilde anlatılır; Sultan Mehmet, 16 Mayıs tarihinde Kalikarya kapısı altına lağım kazdırır. Açılan lağım bir süre sonra surlar altına ulaşır. Bunu öğrenen Sultan Mehmet, aynı anda karadan ve denizden hücumlar yapılmasını emreder (Danışman, 1970, c. 3, s. 238-239). Bizans Devleti, asıl saldırının Haliç tarafından yapıldığına karar verir ve surlar üzerindeki ordunun bir kısmını Haliç tarafına çeker. Bu sırada Alman Mühendis Mösyö Lö Grant, Kalikarya kapısı tarafında açılan lağımı fark eder ve karşı lağım açılır. İki

lağım karşı karşıya gelince Türk ordusu, lağımı patlatır. Bu lağım surlarda büyük bir gedik açar (Danışman, 1970, c. 3, s. 244-245). Eserde geçen kanlı lağım, tarihi kayaklar ile örtüşmektedir;

“16 mayısta Türkler, kanlı bir lağım (yeraltı) muharebesine başladılar.” (Öztuna, 1978, c. 3, s. 200).

Fatih Sultan Mehmet Cilt III adlı eserde olay örgüsüne eklemeler de yapılmıştır. Eserde görülen ilk ekleme, Bizans Devleti'nin hücumudur. Bu olay eserde şu şekilde anlatılır; Eserde 7 Mayıs 1453 günü akşam saatlerinde, Bizans ordusu Türk ordusunun boşluğunda faydalanmak ister ve ani bir çıkış hareketi yapar. Türk ordusu, Bizans askerleri sur kapılarından çıkmaya başladığı anda saldırı düzenine girer ve bu askerlerinin üzerine atılır. Kale önündeki hücumla aynı anda, Türk donanması da harekete geçer. Neye uğradıklarını anlamayan Bizans askerleri, kabile halinde surlardan içeriye girerler (Danışman, 1970, c. 3, s. 209-215). Bizans Devleti bu hücumdan sonra, limanda bekleyen ve o ana kadar harbe katılmayan üç Venedik gemisindeki beş yüzden fazla askeri Ayvansaray tarafına çeker (Danışman, 1970, c. 3, s. 215-219). İki ordu arasında yaşanan bu çarpışma, tarihi kaynaklarda vardır. Fakat bu hücumun tarihi ve gelişimi eserde farklı şekilde ele alınmıştır. Belgeler, bu olayın 6 Mayıs'ta gerçekleştiğini dile getirir. Olayın ayrıntıları ise şu şekildedir:

Surlara karşı her gün top ateşi devam ediyordu. *Eğrikapı* tarafına konmuş olan büyük toplardan birisi oradaki surun metin olmasından dolayı kaldırılarak *Topkapı* cephesine getirildi. Top adedi burada ziyadeleşmek suretiyle neticenin buradan alınması tekerür etmişti; surlar mütemadi dögülüyordu; Pâdişâh, kâfi derecede tahribat yaptığına kani olduğundan mayısın altısında güneşin batmasından dört saat sonra gece âni olarak yine *Bayrampaşa deresini* vadisindeki surlara mevzii ikinci bir taarruz daha yaptırdı; fakat bu yoklamadan bir netice çıkmadı ve bu kısmın müdafaası için üç Venedik gemisinden alman dört yüz gemici *Topkapı surları*'na getirilerek burası takviye edildi. (Uzunçarşılı, 1988, c. I, s. 482)

Yukarıda da görüldüğü üzere, bu hücum tarihi kaynaklara göre Türkler tarafından gerçekleşmiştir. Bizans Devleti ise, bu hücumdan sonra üç Venedik gemisinden dört yüz Alman askerini Topkapı surları önüne getirmiştir.

Eserde görülen bir diğer ekleme, 12 Mayıs hücumudur. Bu hücum eserde şu şekilde anlatılır; 12 Mayıs 1453 tarihinde, Bizans Devleti'nde kaleler yıkılmış, surlar büyük zarar görmüş ve Bizans Devleti'nin karşılık gücü çok azalmıştır. Sadrazam Halil Paşa, bu durum karşısında daha fazla kan dökülmemesi için Sultan Mehmet'e teslim teklif edilmesini önerir. Sadrazam Halil Paşa'nın bu önerisine, Akşemseddin ve Zağanos Paşa itiraz eder. Onlara göre umumi bir hücum yapılmalıdır. Sultan Mehmet ise, Sadrazam Halil Paşa'nın önerisini kabul eder fakat bu teklifi umumi hücumdan önce yapmaya karar verir. Umumi hücum gününe kadar ise gece yarısından itibaren sürekli bir taarruz emreder (Danışman, 1970, c. 3, s. 220-223). 12 Mayıs gecesi Türk ordusu, hücumu kalker ve on binlerce Türk askeri her on dakikada bir surlara saldırırlar. En kanlı saldırı, Kalikarya kapısı önünde gerçekleşir. Bizans Devleti, bütün kuvveti ile bu hücumu karşılık vermeye çalışır ve o tarafa takviye yapar. Sabaha doğru Sultan Mehmet, ordusunu geri çeker. Bizans Devleti, ertesi gün bu hücumdan kurtulduğuna sevinir ve yeni bir hücumun en az birkaç gün sonra olacağını düşünür. Bu esnada Türk ordusu, geceki hücumdan daha güçlü bir hücumu kalkışır. Bu hücumda, surlarda gedikler açılır ve Türk ordusu gediklerden içeri girerler. Mücadele, surlar içinde devam eder. İmparator Konstantin, bu tehlike karşısında üç bin askeri Türk ordusunun bulunduğu mevkiye çeker. Akşam olurken Sultan Mehmet, Türk ordusunu geri çeker (Danışman, 1970, c. 3, s. 230-233). Eserde bu şekilde verilen 12 Mayıs hücumu, ele alınan tarihi kaynaklarda bulunmaktadır fakat bu hücumun safhaları farklıdır. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, 12 Mayıs hücumunu şu şekilde anlatmaktadır:

Bu mevziî taarruz 12 mayısta *Vlaherna* sarayı ile *Edirnekapı* arasındaki surlara yapıldı. O tarafta açılan bir gediğe yapılan taarruzda ilk hamlede muvaffakiyet hâsıl olur gibi olduysa da ihtiyat kuvvetlerinin yetişmesi üzerine püskürtüldü; onu müteakip tekrar edilen taarruz yine başarı verecek iken *Edirnekapı* mıntikasından yetişen bin kişilik bir kuvvetin yardımıyla bir netice elde edilemedi. (Uzunçarşılı, 1988, c. I, s. 483)

Eserde 12 Mayıs gecesi yapılan ilk hücum, surlar dışında gerçekleşir. Ertesi gün yapılan hücumda bir gedik açılır ve Türk ordusu oradan Bizans surları içerisine girer. Fakat yukarıda da görüldüğü gibi aslında ilk hücumda surlar önünde bir gedik açılmış ve bu gedik üzerinden bir saldırı yapılmıştır. Yine eserde, bu tarihte gerçekleşen ikinci hücumun durdurulması için Türk ordusu karşısına, Bizans Devleti tarafından üç bin

kişilik bir takviye kuvvet getirilir. Fakat tarihi belgeler bu sayının bin kişi olduğunu söylemektedir.

Eserde yukarıda da değinildiği gibi birtakım kurgular da bulunmaktadır. Bu eserde kurgulanan olaylar silsilesi yine Konstantin, Şehzade Orhan, Margarit ve Ulubatlı Hasan arasında geçmektedir.

Eserde Konstantin etrafında bir kurgu yapılmıştır. Bu kurgu, İmparator Konstantin'in Fatih Sultan Mehmet'e bir mektup göndermesidir. Bu olay eserde şu şekilde anlatılır; Bizans Devleti, Haliç önünde Türk ordusunu görünce telaşa kapılır. Devlet erkânı tek çare olarak Sultan Mehmet'e elçi göndermeyi uygun bulur. Mabeyinci Franzes, yanına beş kişi daha alarak Türk ordusu içine girer ve Sultan Mehmet'e Konstantin'in mektubunu verir. Konstantin, bu mektupta Sultan Mehmet'in kuşatmadan vazgeçmesi karşılığında dilediği kadar vergi ve ganimet vermeyi teklif etmektedir. Sultan Mehmet, tek anlaşmanın kayıtsız şartsız teslim olabileceğini dile getirir (Danışman, 1970, c. 3, s. 144-151). Donanmanın Haliç'e girmesi ile gerçekleşen bu hareket ne İsmail Hakkı Uzunçarşılı ne de Yılmaz Öztuna tarafından ele alınmıştır.

Eserin bir diğer kurgusu Şehzade Orhan etrafında örülmüştür. Şehzade Orhan, eserde Konstantin tarafından Bizans'ın savunmasına yardım ile görevlendirir. Margarit, Şehzade Orhan ile görüşerek onun vatan aşkını hatırlatır. Şehzade Orhan, iki arada sıkıştığı için ne yapacağını bilemez. Margarit, görevini yerine getirirken boş ok atmasını tavsiye eder. Şehzade Orhan bu fikri kabul eder (Danışman, 1970, c. 3, s. 190-194).

Yazar, Margarit'i bu eserde Türk ordusuna yardım eden bir casus olarak karşımıza çıkarır. İlk eserlerde sık sık Bizans aleyhine rivayetler ortaya koyan Margarit, bu eserde Bizans Devleti'nin kuşatmasına dair önemli olayları Türk ordusuna ulaştırır. Bunun yanında halk arasında maneviyat kırıcı rivayetlerine de devam eder. Halkı kaçmaya teşvik eder.

Ulubatlı Hasan ve Margarit aşkı, bu eserde de devam etmektedir. Eserde Margarit, Ulubatlı Hasan'a mektup yazar. Bunun yanında onunla yüz yüze görüşür ve surlara ilk onun çıkmasını istediğini belirtir. Margarit de surlarda olacağına dair söz verir ve ayrılırken Ulubatlı Hasan'a yüzüğünü verir (Danışman, 1970, c. 3, s. 151-154).

Bu eserde Ulubatlı Hasan'ın etrafında ikinci bir kurgu daha oluşturulur. Ulubatlı Hasan, 7 Mayıs günü gerçekleşen hücumda Jan Jünstinyani ile karşı karşıya gelir. İki asker, surlar önünde kılıç kullanırken Ulubatlı Hasan, Jan Jünstinyani'yi sıkıştırır. Bu sırada Bizanslı bir silahşor, komutanına yardım etmek için aniden Hasan'ın üzerine atlar. Jan Jünstinyani, fırsattan yararlanarak kendisini toplar ve silahşorla dövüşen Hasan'a saldırır. İki silahşorla dövüşen Hasan, sağ bacağından yaralanır. Türk ordusundan Sancaktar Ömer Bey, Hasan'a yardım için gelir ve silahşorun kolunu keser. Bu durumu gören Bizans askerleri, Sancaktar Ömer Bey'in üzerine hücum ederler. Sancaktar Ömer Bey, bu saldırıdan sağ kurtulamaz (Danışman, 1970, c. 3, s. 211-214). Ulubatlı Hasan, Sancaktar Ömer Bey'in intikamını almak için yemin eder. Bu amaçla Bizans Devleti'ne yapılan bütün hücumlara katılmaya karar verir (Danışman, 1970, c. 3, s. 223-224).

Görüldüğü gibi, *Fatih Sultan Mehmet Cilt III* adlı eserin büyük çoğunluğu tarihten alınmış olaylar ile şekillenmiştir. Eserde ele alınan topların düzeni, bu topların Bizans Devleti'nde yarattığı şaşkınlık, surlar üzerinde açılan ilk delik, büyük topun patlaması, 18 Nisan hücumu, Osmanlı donanmasının ilk hücumu, bu donanmanın yardım kuvvetlerini engelleme girişimi, Osmanlı donanmasının karadan yürütülmesi, yapılan bombardımanlar ve lağım girişimleri tarihi kaynaklara uygundur.

Yazar, tarihi kaynaklarda geçen Bizans Devleti'nin hücumuna ve 12 Mayıs hücumuna ise eklemeler yapmıştır. Eserde görülen bu eklemeler büyük ihtimalle yazarın referans aldığı kitaptaki bilgi farklılığının bir sonucudur. Çünkü bu olayların eklemeleri, yazarın genel tutumuna ters olarak eserde herhangi bir amaca hizmet etmemektedir.

Eserde İmparator Konstantin etrafında yapılan kurgu, Bizans Devleti'nin Osmanlı ordusu karşısında çaresiz kalışını göstermektedir. Şehzade Orhan etrafındaki kurgu, bir Türk yiğidinin vatan ve millet sevgisini her daim koruduğunu öne çıkarmaktadır. Eserde

görülen Margarit ve Ulubatlı Hasan aşkı, akıl ve bilek gücünün birlikteliğidir. Margarit'in ve Ulubatlı Hasan'ın eserdeki bireysel rolleri ise anlatıyı genişletmiş ve bir entrika unsuru yaratmıştır.

2.3.1.1.1.3.6. Zaman

Fatih Sultan Mehmet Cilt III adlı eserin olay örgüsünün başlangıcında, bir tarih kullanmamıştır. Yazar, serinin ikinci cildinde de olduğu gibi, eserin zamanını olayların devamlılığı ile belirtmiştir. *Fatih Sultan Mehmet Cilt II* adlı eser, 6 Nisan 1453 tarihinde Fatih Sultan Mehmet'in surlar önünde olduğu an bitmektedir. Serinin bu eseri de Fatih Sultan Mehmet'in surlar önündeki konuşmaları ile başlar. Buna göre eserin başlangıç tarihi, 6 Nisan 1453'tür. Eserin bitiş tarihi ise, 16 Mayıs 1453'tür. Verilen tarihlerden hareketle eserin vak'a zamanı, kırk günlük bir zaman dilimi olarak karşımıza çıkar.

Eserin anlatma zamanı, vak'a zamanından ayrıdır. Yazar, eserde yer yer vak'a zamanı ile anlatma zamanını kıyaslar. Bu kıyaslamalar bize söz konusu ayrılığı örtük olarak göstermektedir;

“Bugünkü Karagümrük tarafından Fatihe doğru gelen geniş bir cadde... O zamanki Bizansın en mühim yollarından biridir bu.” (Danışman, 1970, c. 3, s. 234).

Eserde çoğunlukla sonradan aktarma yöntemi görülmektedir. Bunun yanında yazar, kimi zaman da anında aktarma yöntemini kullanır. Anında aktarma yöntemi daha çok betimlemelerde kendisini gösterir;

Bombardıman devam ediyor. Surların önünde şehit düşen kahraman Türk yiğitleri taşınarak gömülüyor. Bazen göğsüne ok isabet eden bir Bizanslının kale duvarından aşağı yuvarlandığı görülüyor, zaman zaman tunç renkli ve azimkâr Türk zabitlerinin hiddetle sağa sola verdiği emirler işitiliyordu.

Kırmızı ipek ve altın işlenmiş olan muhteşem otağ hümayunun önünde zaman zaman nöbet çalınıyor. Kös, def, nakkare sesleri dolgun bir ahenkle etrafı inletiyor. Şeyhlerin, dervişlerin, ulemanın zikirleri, duaları göklere ulaşıyor. Ve bu arada durmadan, ardı arkası kesilmeden surlara karşı hücumlar yapılıyor. (Danışman, 1970, c. 3, s. 53)

Eser kronolojik bir zaman çizgisi ile ilerlemektedir. Yazar, eserde kesin tarihler vermiş, eserin vak'a zamanı olan kırk günlük sürenin içinde hiçbir belirsizlik bırakmamış ve eserin zaman çizgisini, bir bütün olarak gözler önüne sermiştir. Zaman bütünlüğü çoğunlukla kesin tarihler ile sağlanmıştır. Eserde kullanılan tarihlerden birkaçı şu şekildedir; 1453 yılı Nisan'ın yedinci günü (Danışman, 1970, c. 3, s. 12), 10 Nisan 1453 (Danışman, 1970, c. 3, s. 33), 12 Nisan 1453 (Danışman, 1970, c. 3, s. 39), 18 Nisan 1453 (Danışman, 1970, c. 3, s. 53), Nisan ayının yirminci günü (Danışman, 1970, c. 3, s. 116), Nisanın 28'inci günü (Danışman, 1970, c. 3, s. 160), 7 Mayıs 1453 (Danışman, 1970, c. 3, s. 209), 1453 yılının 8 Mayıs günü (Danışman, 1970, c. 3, s. 215), 12 Mayıs (Danışman, 1970, c. 3, s. 220)...

Yazar, zaman bütünlüğünü yer yer de zaman ifadeleri ile tamamlamıştır. Eserde zaman ifadeleri, kesin tarihlere kıyasla daha azdır. Bu zaman ifadelerinden birkaçı şunlardır; Tanyeri ağarmak üzere (Danışman, 1970, c. 3, s. 34), ertesi gün öğleye doğru (Danışman, 1970, c. 3, s. 95), üç gün üç gece (Danışman, 1970, c. 3, s. 176), iki gün ve iki gece (Danışman, 1970, c. 3, s. 181), altı saat sonra (Danışman, 1970, c. 3, s. 219), dört beş gündür (Danışman, 1970, c. 3, s. 228), gece yarısı (Danışman, 1970, c. 3, s. 228), sabaha doğru (Danışman, 1970, c. 3, s. 231)...

Zamanın sembolik işlevlerinden gecenin ve karanlığın önemi bu eserde de devam etmektedir. İstanbul kuşatmasının en yoğun olduğu anları alan bu eserde, gece ve karanlık ile âdeta yaşanan zorluklar ortaya konulmuş, eserin havası ağırlaştırılmıştır. Eserde önemli olayların birçoğu, gece vakti gerçekleşmektedir; Ceneviz Hükümeti, gündüzleri Osmanlı Devleti'ne dost görünürken geceleri Bizans İmparatorluğu ile görüşmektedir. Sultan Mehmet, bir gece surlara saldırır. Osmanlı donanması, bir gece yarısı Haliç'e indirilir...

“Gündüzleri Cenevizlilerin bizimle beraber oldukları muhakkak... Gece karanlık bastıktan sonra ne işle meşgul olduklarını biliyor musun?” (Danışman, 1970, c. 3, s. 5).

“Karanlıkta iki baş birbirine o kadar sokulmuştu ki... Bir tek vücut gibi... Ses seda yok. Zifiri bir karanlık.” (Danışman, 1970, c. 3, s. 24).

“Bu mahzen çok karanlık, duvarlarından damla damla rutubet sızıyor ve iğrenç bir küf kokuyor.” (Danışman, 1970, c. 3, s. 71).

“Akşam olmuştu. Ortalık kararmış, gecenin ürpertici sükûnu her tarafı kaplamıştı.” (Danışman, 1970, c. 3, s. 81).

“Bu gece umumî hücum var!.. Bizans surlarına!.. Bu surlar yıkılacak!..” (Danışman, 1970, c. 3, s. 81).

“Gece olmuştu. Topların müthiş gürültüsü zaman zaman yine karanlık geceyi yırtıyor ve surların üzerinde gedikler açmakta devam ediyordu.” (Danışman, 1970, c. 3, s. 238).

Eserde geriye dönüş tekniği görülmektedir. Osmanlı ordusunun 12 Nisan günü yaptığı hücumda, surlar üzerinde bir delik açılır ve bir kule yıkılır. Bu esnada Margarit, yıkılan kulenin içinde hapistir. Yazar, bu hücumdan sonra anlatıyı Osmanlı Ordusu ve Bizans Devleti üzerinden sürdürmeye devam eder. Eserin ortalarında geri dönerek Kumandan Leon’un o gün Margarit’i mahzenden çıkardığını anlatır (Danışman, 1970, c. 3, s. 99 – 101).

Eserde özetleme tekniği de kullanılmıştır. Yazar, Osmanlı ordusunun hücumlarını özetleyerek okuyucuya sunar;

Nisanın on ikisinden, on sekizine kadar, Türk askerleri geceli gündüzlü surlara karşı hücumlarını devam ettirmişti. Surlar üzerindeki muhafızlar, bu bunaltıcı hücumlar karşısında artık tahammüllerinin son haddine gelmiş gibiydiler. İmparator ve kumandanlar ne yapacaklarını bilemiyorlar, yıkılan sūr gediklerini pek basit bir şekilde doldurabiliyorlardı. (Danışman, 1970, c. 3, s. 53)

2.3.1.1.1.3.7. Mekân

Fatih Sultan Mehmet Cilt III adlı eserin olay örgüsü İstanbul’da geçmektedir. İstanbul, Fatih Sultan Mehmet’in fethetmek istediği, İmparator Konstantin’in ise canla başla savunmaya uğraştığı şehirdir.

Eserdeki açık mekânlar İstanbul, İstanbul'un surları ve İstanbul'un çeşitli sokaklarıdır. Eserin kapalı mekânları Konstantin'in odası, Valekarna Sarayı, Sent Mari Kilisesi, Aya Teokato Kilisesi ve mahzenlerdir.

Eser, bir kuşatmayı ele aldığı için açık mekân kullanımı ağırlıktadır. Eserde bu mekânlardan Bizans surları ön plandadır. Çünkü İstanbul'un fethindeki en büyük engel bu surlardır. Osmanlı ordusu sık sık bu surlara hücumlar düzenlerler. Bizans Devleti ise hücumlardan yıpranan surları tamir ile uğraşırlar. İstanbul'un çeşitli sokakları ise, eserde tam bir kargaşa ortamıdır. Sokaklar, feryat ve figan eden insanlarla doludur. Yazar, bu sokaklar ile İstanbul'un manevi yoksunluğunu vurgulamaktadır.

Eserde mekân tasvirleri ön plandadır. Yazar gerek açık mekânları gerekse kapalı mekânları sık sık tasvir etmektedir. Yazar, özellikle mahzenlerin ve Bizans sokaklarının tasvirinde okuyucu üzerinde kötümser bir hava yaratmak ister ve tasvirlerde kullanılan kelimeleri bu amaç için seçer;

Tellallar bağıradursunlar, sokaklar sanki bir insan seli... Başı açık, saçları dağınık kadınlar, iki büklüm olmuş telâş içinde koşuyor, ellerinden yakaladığı çocuklarını yerlerde sürükliyerek götürüyor, çocuklar hıçkırığa hıçkırığa ağlarken, ihtiyarlar kapıların önüne diz çökmüş istavroz çıkararak boğuk boğuk dua ediyorlar... Bir zabıt, yakaladığı birkaç çocuğu kırbaç altında ileriye, surlara doğru sürüyor, kiliseler dolup taşarken meyhanelerin isli, dumanlı hücrelerinde kendilerini içkiye vermiş ayyaşların nâraları iştiliyor... (Danışman, 1970, c. 3, s. 61)

Bu mahzen çok karanlık, duvarlarından damla damla rutubet sızıyor ve iğrenç bir küf kokuyor. Taşlar soğuk... Şimdi bu korkunç mahzende bir vücut kıvıldıyor. Elleriyle duvarları yokluyor. Fakat ne pencere, ne de herhangi bir delik yok... Simsiyah, kayalar içinde bir mahzen... (Danışman, 1970, c. 3, s. 71)

“İçerisi oldukça güzel döşenmişti. Köşede temiz bir yatak görünüyordu. Eşyalar temiz olmakla beraber ağır başlı idi. Duvarda asılı duran birkaç kandilden sarı renkler yayılıyordu.” (Danışman, 1970, c. 3, s. 13).

Alıntılarda görüleceği üzere eserdeki tasvirler genellikle yazarın özgün görüşlerini barındırır. Bunun yanında yazar, Bizans devrinde kullanılan yer isimlerinden bahsederken o mevkilerin günümüzdeki karşılıklarını da vermiştir;

“Kalikarya (Eğrikapı) önünden hareket eden büyük bir kalabalık, nâralar, defler, dünbeleklerle yeri yerinden oynatarak Sen Romen (Topkapı) kapısına doğru ilerliyorlardı.” (Danışman, 1970, c. 3, s. 48).

2.3.1.1.1.3.8. Dil ve Anlatım

2.3.1.1.1.3.8.1. Dil

Fatih Sultan Mehmet Cilt III adlı eserin genel dili sade ve yalındır. Yazar diğer romanlarında olduğu gibi, bu romanında da abartıya gitmemiş, diyalogları net ve anlaşılır kurmuş, ağdalı sözlerden kaçınmıştır. Bunun yanında ele alınan devirden kaynaklı olarak yer yer günümüzde kullanılmayan kelimeler de ön plana çıkmaktadır. Bu kelimelerden birkaçı şu şekildedir; Mukavemet, istihza, müşkül, zulmet, mütenasip, muhal, şehvetengiz, malumât, irad etmek, tevdi eylemek, ittihaz eylemek... Serinin bu kitabı daha çok İstanbul üzerine, karadan ve denizden yapılan hücumları içerdiği için eser içinde denizciliğe ait kelimeler de vardır; Kürek, mavna, kadirga, borda, rampa etmek, kalyon, güverte, sefinen... Fakat söz konusu bu kelimeler, eserin kolay anlaşılır olmasına dem vurmamaktadır. Bunun yanında eserde genellikle kurallı cümleler karşımıza çıkmaktadır. Yazar, devrik cümle kullanımından kaçınmıştır. Bu cümlelerin çoğu fiil cümleleridir. Söz konusu fiillerle eserin akıcılığı desteklenmiştir.

Yazar, ele aldığı kişileri konumlarına ve mesleklerine uygun konuşturmuştur. Bu kullanım eserin inandırıcılığı da desteklenmiştir. Eserde Ulubatlı Hasan'ın arkadaşları Osman ile Süleyman'ın ve Şehzade Orhan'ın konuşmasında bu farklılık görülmektedir;

Osman ve Süleyman: “Sen galiba sayıklıyorsun Hasan!.. Sanki bütün kapılar açık da.” (Danışman, 1970, c. 3, s. 255).

Şehzade Orhan: “Dünyanın en bedbaht insanıyım. Belki lanet ile yâd edileceğim.” (Danışman, 1970, c. 3, s. 193).

Eserde çeşitli deyimler ve atasözleri de kullanılmıştır. Eserde sık sık görülen bu kullanımlar anlatıyı güçlendirmektedir;

“İmparator, kararsız, perişan bir halde, bir mazgalın içinden bu muhteşem sahneyi içi kan ağlayarak seyrediyor ve yanında bulunan Cinevizli kumandan Jan Jüstiniyani’ye soruyordu.” (Danışman, 1970, c. 3, s. 38).

“Gözleri dört açılmış, meraklı, heyecanlı kimseler birbirinin omuzu üzerinden sarkarak ortada bulunan bir şeye takıyorlar.” (Danışman, 1970, c. 3, s. 62).

“Konstantin’in içi sızlıyordu.” (Danışman, 1970, c. 3, s. 64).

“Bu müthiş velveleyi izaha imkân yok... Yer yerinden oynuyor.” (Danışman, 1970, c. 3, s. 82).

“Bir ölüm havası var. Kimsenin ağzını bıçak açmıyor.” (Danışman, 1970, c. 3, s. 126).

“Gözleri önünde kaçırılan fırsat onu çileden çıkarmıştı.” (Danışman, 1970, c. 3, s. 129).

Yazar, anlatıda tarihe gerçeğe sadık kaldığını göstermek amacıyla sık sık dipnot kullanmıştır. Bu dipnotlarda bazen anlatının alındığı kaynağı gösterirken bazen de anlatı hakkındaki çelişkileri verir ve yanlışları düzeltir. Yazar, kimi zaman da eser içinde kullanılan kelimelerin açıklamasını yapar;

“(1) Bu mevkiin İstanbul’dan iki mil mesafede (Çiftesütun) mevki olduğunu Barbaro söylüyor. Detige ise, Kabataş olarak tavsiz etmektedir.” (Danışman, 1970, c. 3, s. 41).

“(1) Barbaro, asıl bombardımanın 12 Nisanda başladığını yazar. Halbuki ilk bombardıman 6 Nisanda başlamıştı.” (Danışman, 1970, c. 3, s. 42).

“(1) Rum ateşi demektir. (Leon, Şpenzis, Franzes)ten...” (Danışman, 1970, c. 3, s. 70).

Fatih Sultan Mehmet Cilt III adlı eserde yazar, yukarıdaki kullanımlarla geniş bir kitleye hitap edecek bir anlatı ortaya koymuştur.

2.3.1.1.1.3.8.2. Anlatım Teknikleri

Fatih Sultan Mehmet III, hâkim bakış açılı anlatıcıya sahip bir eserdir. Bu anlatıcı, eserde çoğunlukla kendisini hissettirmektedir. Bu sebeple eserde anlatma tekniği ağır basmaktadır. Bunun yanında yazar eserde sık sık diyalog tekniğinden de yararlanmış, bu teknikle hem esere hareketlilik kazandırmış hem de eserle okuru baş başa bırakmıştır.

Yazar, eserde yer yer de iç çözümlene tekniğini kullanmış ve şahısların iç dünyalarını okurlara açmıştır. Örneğin yazar, aşağıdaki alıntıda Konstantin’in tereddütleri okuyucuya bu teknikle sunmuştur;

İmparator yeniden oturdu. Başını iki elleri arasına aldı. Derin bir düşünceye daldı. Notarasın söylediklerini bir türlü havsalası almıyordu. Odanın içinde bir ölü sükûtu vardı. Notaras hâlâ söylediklerinin doğruluğuna inanmıyordu. Yoksa yanlış mı görmüştü?... Haliçte gördükleri Türk gemileri değil mi idi? Notaras kafasının içinde bu fikri o kadar işlemiş olacak ki, birdenbire sıçradı... (Danışman, 1970, c. 3, s. 146)

Yazar bu eserinde de sık sık mektup tekniğinden yararlanmışır. Fakat bu eserde ele alınan mektuplar kurmaca bir kişi olan Margarit üzerinden verilmiştir. Dolayısıyla tarihi gerçekliği bulunmamaktadır. Eserde karşımıza çıkan ilk mektup, Falcı Margarit’in padişaha yazdığı mektuptur (Danışman, 1970, c. 3, s. 32). Falcı Margarit, bu mektupta padişaha Bizans surları hakkında geniş bir bilgi verir. Eserde görülen ikinci mektup da yine Margarit’ten Fatih Sultan Mehmet’e yazılmıştır. Fakat Fatih Sultan Mehmet, bu mektubu açıp okumaz (Danışman, 1970, c. 3, s. 85). Eserde bulunan üçüncü mektup ise

yine Margarit'ten Fatih Sultan Mehmet'e yazılmıştır. İkinci mektubu açıp okumayan Sultan Mehmet, bir hata yaptığını anlar ve bu mektubu hemen okur. Margarit bu mektupta Bizans'a gelmekte olan gemi yardımlarını padişaha bildirir. Sultan Mehmet, vakit kaybetmeden Osmanlı donanmasını, yardım gemilerini engellemekle görevlendirir (Danışman, 1970, c. 3, s. 115-116). Söz konusu mektupların hepsi, Osmanlı Devleti lehine bilgilerle doludur ve eserin olay örgüsünde bu mektupların etkileri görülmektedir.

Eserde geriye dönüş tekniği ve özetleme tekniği de görülmektedir. Bizans surlarında delik açıldığı gün Margarit zindandadır. Yazar bu olaydan birkaç gün sonra geriye dönerek Margarit'in zindandan nasıl kurtulduğunu okurlara sunar. Bu bağlamda eserde görülen dar geriye dönüş tekniği ile olaylar arasında bütünlük kurulurken özetleme tekniği ile verilen olaylarda zamandan tasarruf edilmektedir.

Görüleceği üzere eserde anlatma - gösterme teknikleri, diyalog tekniği, iç çözümleme tekniği, mektup tekniği, geriye dönüş tekniği ve özetleme tekniği kullanılmıştır.

2.3.1.1.1.4. Fatih Sultan Mehmet Cilt IV

Eser, İstanbul'un fethini ele almaktadır.

2.3.1.1.1.4.1 Bibliyografik Künye

Fatih Sultan Mehmet Cilt IV, Zuhuri Danışman Yayınevi tarafından 1970 tarihinde basılmıştır. Eser, 208 sayfadan oluşmaktadır ve o dönemki satış fiyatı "10 TL" olarak belirlenmiştir.

Yazar, "*Türkler İstanbul'da*" alt başlığını taşıyan eserde "*Birkaç Söz*" başlıklı bir açıklama metni yazmış ve serinin genel planını sunmuştur. Bu açıklama metni şu şekildedir;

Fâtih'e âit olan bu eser, büyük Türk Hakanının, İstanbul fethine hazırlık devresinin hikâyesidir ve dördüncü cildir.

Bundan sonra "İstanbul önünde Türkleri, Bizans'ın son günlerini, Muhteşem Fetih gününü" ve fetihten sonra Fâtih'in, Osmanlı Beyliğini bir Cihan İmparatorluğu haline koyan geniş fetihlerini, icraatını bütün tafsilâtiyle ve vesikalara dayanarak 5 – 6 cilt halinde devam edecektir.

O şekildeki, Fâtih Serisi takriben 6 cilt olarak tamamlandığı vakit, üç kıt'aya hâkim olan bir İmparatorluğun kuruluş günlerini azamet ve ihtişamı en geniş bir tarihî tablo halinde elinizde bulunacaktır. (Danışman, 1970, Birkaç Söz)

2.3.1.1.1.4.2. Anlatıcı – Bakış Açısı

Eser, hâkim bakış açısı ile yazılmıştır. Anlatıcı bu bakış açısının verdiği yetki ile kişilerin iç dünyalarına girmekte, onların düşüncelerini, korkularını, amaçlarını bilmekte ve onlar adına eserde konuşmaktadır;

"Ölüme, ölüm fikrine kendini iyice alıştırmış olan Margarit, bu kurtuluş kelimesi karşısında titredi. Hayalinde bambaşka bir âlem uyandı, yeniden ümide kapıldı." (Danışman, 1970, c. 4, s. 35).

"Padişah bunalmıştı. Karar veremiyordu. Her vakit süratle karar vermeğe alışık olan Sultan Mehmet, bu defa nedense tereddüt ediyordu." (Danışman, 1970, c. 4, s. 64).

Anlatıcı, kimi kişiler arasında yanlı bir tutum sergilemektedir. O, kimi kişileri olumlar, kimini de eleştirel bir dille okuyucu karşısına çıkarır ve okuyucunun kişiler hakkındaki düşüncelerini yönlendirir. Bu kullanım özellikle Osmanlı ve Bizans Devletlerine ait kişilerde kendisini göstermektedir. Yazar, Türk ordusundan Osman'ı savaş anında şu şekilde okuyucuya aktarır;

"Osman, bu kahraman asker, birkaç yerinden vurularak yere yıkıldı... Fakat bir hamlede, insan kuvvetinin üstünde bir azimle tekrar ayağa kalktı." (Danışman, 1970, c. 4, s. 163).

Bunun yanında Bizans Devleti'nde bulunan Broşyardi Kardeşlerin hareketi, anlatıcı tarafından şu şekilde verilir;

“Hasan’ın birbiri arkasına indirdiği kılıç darbeleri karşısında bunalan Pol, şövalyelik haysiyet ve şerefine uymayan bir şey yaptı. Kardeşi Antuvanı ve Trovalo’yu imdadına çağırdı.” (Danışman, 1970, c. 4, s. 149).

Anlatıcı, eserde sık sık sorular sorar ve okuyucu üzerinde merak uyandırır. Aynı zamanda bu sorular, okuyucunun olaylara yoğunlaşmasını da sağlamaktadır;

“Türk ordusunda ne oluyordu? Bu garip ateşlerin mânası ne idi?” (Danışman, 1970, c. 4, s. 51).

“Acaba bu buhranlı zamanında onu görmeğe gelen kimdi? Bu muzdarip Şehzâdeden ne istiyordu?” (Danışman, 1970, c. 4, s. 85).

“Acaba Türk Pâdişahı kendisinden ne isteyecekti? Yapamayacağı fedâkarlıkları mı isteyecekti?” (Danışman, 1970, c. 4, s. 112).

Anlatıcı yer yer anlatıyı keserek araya girer ve kendisini okurlara hissettirerek bilgilendirmeler yapar. Bu eserde bilgilendirmeler daha çok Bizans Devleti içinde bulunan mevkiiler etrafında görülmektedir. O, bu sayede fethin aşamalarına ait bütün belirsizlikleri ortadan kaldırır;

“Şimdiki Edirnekapi yakınlarında Neşlişah camii vardır. Muhasara sırasında o mıntıkaya Aya Yorgios denilirdi.” (Danışman, 1970, c. 4, s. 88).

“Tekfur sarayını çeviren sûr kısmı ile, Edirnekapiya doğru uzanan Teodos surları arasında ve bir kıvrım içinde gayet küçük bir kapı vardır. Bu kapının adı Sirkoporta’dır. Kapı surlar arasına o şekilde gömülmüştür ki, dışarıdan görülmesine imkân yoktur.” (Danışman, 1970, c. 4, s. 159).

“Konstantin, üzerindeki bütün imparatorluk âlametlerini çıkarmıştı. Yalnız ayaklarında kartal resimli ayakkabıları vardı. Bunlar imparatorluk işaretleri idi.” (Danışman, 1970, c. 4, s. 193).

Anlatıcı, hâkim bakış açısının verdiği yetki ile geçmişe ve geleceğe hükmetmekte ve yer yer okurlara bu konular hakkında bilgiler vermektedir. Anlatıcı, kuşatma henüz sonuçlanmadan İstanbul’un fethinin Sultan Mehmet’e “Fatih” unvanını kazandıracığını ve bu fethin orta çağı kapatacağını okurlara bildirir;

“Bir devri, orta zamanları kapayıp, yeni bir devri, yeni zamanları açacak olan cihanşümül mücadele başlıyordu.” (Danışman, 1970, c. 4, s. 137).

“Sultan Mehmet’e (Fâtih) unvanı celilini bihakkın mal edecek olan dakikalar yaklaşmıştı.” (Danışman, 1970, c. 4, s. 154).

Bunun yanında anlatıcı yer yer de mekân değişikliklerini de okurlara açıkça belirtmiş ve eserin takip edilmesini kolaylaştırmıştır;

“Şimdi surların iç tarafındayız.” (Danışman, 1970, c. 4, s. 10).

“Şimdi Türk ordugâhındayız.” (Danışman, 1970, c. 4, s. 130).

“Sirkoparta önündeyiz.” (Danışman, 1970, c. 4, s. 182).

2.3.1.1.1.4.3. Olay Örgüsü

Serinin dördüncü kitabında, Osmanlı ordusu Bizans surları önündedir ve eserin vak’a birimi İstanbul’un kuşatılmasıdır. Bu birim şu şekilde açılabilir; Sultan Mehmet 17 Mayıs gecesi, önceki kulelerden daha büyük kuleler yaptırır. Türk ordusu 18 Mayıs gününü, bu kulelerle Bizans’a saldırarak geçirir. Bu hücum, akşama doğru kulelerin Rum ateşi ile yanmasından dolayı başarısız olur ve Türk ordusu geri çekilir.

Sultan Mehmet, Sadrazam Halil Paşa'nın da fikri ile Bizans'a teslim teklif eder. Fakat İmparator Konstantin, kalenin teslimine razı olmaz. Sultan Mehmet, bu cevap üzerine umumi hücumu karar verir. Türk ordusu, 24 Mayıs akşamı, mum donanması yapar ve sabahın ilk ışıkları ile umumi hücumu geçmeye hazırlanır. Fakat Sultan Mehmet'e, 25 Mayıs sabahı bir Hristiyan ordusunun Bizans'a yardım için gelmek üzere olduğu haber verilir. Sultan Mehmet, bu haberi araştırmak için umumi hücumu erteler.

Sultan Mehmet 27 Mayıs günü, tekrar vezirleri ile toplantı yapar. Kuşatmanın başlangıcından beri bu fethi karşı olan Sadrazam Halil Paşa, umumi hücumun yapılması gerektiğini söyler. Sadrazam Halil Paşa'nın bu sözleri, Sultan Mehmet'i cesaretlendirir. Sultan Mehmet, 29 Mayıs günü umumi hücumu karar verir.

Türk ordusu, 28 Mayıs günü büyük bir sessizlik içinde hücum hazırlıklarını tamamlar. Margarit ise o gün Sirkoporta kapısının açık bırakılmasını sağlar ve Ulubatlı Hasan'a bu kapıyı haber verir. Ulubatlı Hasan, İstanbul'a bilek gücü ile girme taraftarıdır. Bu sebeple bu kapıyı kullanmak istemez. Bu konuşmayı Hasan'ın arkadaşları Osman ve Süleyman da duyarlar.

29 Mayıs günü umumi hücum yapılır. Türk ordusu, Bizans surlarında ölüm kalım savaşı verir ve birçok surları yıkarak iç tarafa geçerler. Bu sırada Osman ve Süleyman, küçük bir kafileyi de yanlarına alarak Sirkoporta kapısından Bizans'a girerler ve yıkılan surların birisine Türk bayrağı dikerler. Surlar üzerinde Türk bayrağı gören Bizanslılar, İstanbul'un düştüğünü düşünerek kaçışmaya başlarlar. Bayrağı gören Konstantin ise, Bizans sokakları arasında kaybolur. Sultan Mehmet, ertesi gün büyük bir zafer alayı ile İstanbul'a girer ve devlet erkânı ile Valekarna Sarayı'na geçer.

Eserde yukarıdaki şekilde verilen olay örgüsü çizgisel zamana bağlı kalınarak düzenlenmiştir. Bunun yanında olay örgüsünde tarihsel gerçeklerin yoğun olduğu görülür. Bu örgüye baktığımızda yazarın tarihi belgelerdeki verileri kronolojiyi koruyarak ve çoğunlukla değiştirmeden esere aldığı görülür. Bu bağlamda eserin tarihin kronolojik seyrini koruduğu söylenebilir. Bunun yanında serinin diğer ciltlerinde görülen beşerî aşklar ve Margarit'in casuslukları bu eserde de devam etmektedir.

2.3.1.1.1.4.4. Şahıs Kadrosu

Eserin birinci kişisi Fatih Sultan Mehmet'tir. Eserdeki ikinci kişiler, Sadrazam Halil Paşa, Zağanos Paşa, Ulubatlı Hasan, Margarit, Bizans İmparatoru Konstantin, Mabeyinci Franzes, Başvekil Grandük Notaras, Tamar, İren ve Şehzade Orhan'dır. Eserdeki üçüncü kişiler, Osman, Süleyman, Saruca Paşa, Rahip Petro, Akşemseddin, Hersekoğlu Ahmet Paşa ve İsfendiyaroğlu Kasım Bey'dir. Bunun yanında serinin diğer ciltlerinden farklı olarak eserde çok sayıda figüratif kişi bulunduğunu belirtmek isteriz. Yazar, eserde iki devletin hemen hemen bütün komutanlarının isimlerini vermiştir. Bu şahıslar temelde iki ordunun savaş planını anlatmak ve Bizans Devleti'nin karışıklığını vurgulamak için esere yerleştirilmiştir.

2.3.1.1.1.4.5. Eserin Tarihi Gerçeklik ve Roman Gerçekliği Bağlamında Karşılaştırılması

Fatih Sultan Mehmet Cilt IV, olay örgüsünün çoğunluğunda tarihi belgelere sadık kalmış bir eserdir ki yazar, eserin girişine eklediği “*Birkaç Söz*” başlıklı metinde de bu sadakati belirtmiştir. Bu bakımdan eser, “tarihi gerçekliği muhafaza eden romanlar” başlığı altında değerlendirilmektedir. Bunun yanında eserde, yer yer tarihi gerçekliğe eklemeler yapılmış, yer yer de tamamen kurmaca bir olay örgüsü yaratılmıştır. Bu üç yapılanma burada tek tek ele alınacaktır.

Eserde karşımıza çıkan ilk tarihi gerçek, 18 Mayıs hücumudur. Sultan Mehmet, o gün öncekilerden çok daha büyük bir kule yaptırır. Eserde bu kulenin boyutu şu şekilde verilir; “Bu surların yüksekliğinden daha fazla bir yüksekliğe malik müteharrik bir kule idi.” (Danışman, 1970, c. 4, s. 16). Türk ordusu, bu kule ile sabahtan akşama kadar surlara saldırır ve Topkapı tarafındaki hendekleri doldurur. Kule, surlara yaklaştığı sırada Bizans Devleti tarafından atılan bir Rum Ateşi, hendeği alev verir ve hendeğin yanında olan kule de ateş alır. Sultan Mehmet, bu kulenin yanması üzerine askerlerini geri çeker (Danışman, 1970, c. 4, s. 14-18). Eserde bu şekilde ele alınan 18 Mayıs hücumu, Yılmaz Öztuna'nın verdiği bilgilerle örtüşmektedir;

18'de II. Mehmet'in icat ettiği müthiş bir müteharrik kule Topkapısı (Aya Romanos) önünde görüldü. Kulenin içine yerleştirilen toplar, surları ve şehrin içini kolayca ateşe tutuyordu. Kuleden atılan malozlarla da, surların önündeki derin ve su dolu hendek doldurulmaya başlandı. Aynı 18 Mayıs gecesi, İmparator'un başlarında bulunduğu ve kadın, çocuk, ihtiyar ve sakatların dahi katıldığı bir çalışma ile Bizanslılar, Türkler'in doldurduğu hendeği boşalttılar ve müteharrik kuleyi "Rum Ateşi" ile yakmaya muvaffak oldular. (Öztuna, 1978, c. 3, s. 200)

Eserde ele alınan ikinci tarihi gerçek, 25 Mayıs'ta Macaristan Hükümeti tarafından Sultan Mehmet'e gönderilen heyettir. Bu heyetin başkanı, Macaristan Kralı Vladislas'ın tahta geçtiğini beyan eder ve onun adına Sultan Mehmet'in İstanbul kuşatmasını durdurmasını ister. Aksi takdirde Macaristan Kralı'nın Bizans'a yardım edeceği ima edilir. Sadrazam Halil Paşa, oldukça sert bir şekilde İstanbul'u ele geçirmeden Türk ordusunun geri dönmeyeceğini dile getirir (Danışman, 1970, c. 4, s. 38-41). Macaristan heyetinin bu istekleri, İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın verdiği bilgilerle örtüşmektedir;

İstanbul muhasarasının sonlarına doğru (25, 26 Mayıs) bir Macar heyeti Osmanlı karargâhına geldi. Bu heyet ile Jan Hunyad'ın naiplikten çekilerek genç kiral Ladislas'ın kiral olduğu bildiriliyordu. Bu münasebetle Jan Hunyad Sultan Mehmed'le üç sene müddetle yapmış olduğu mütareke, idareyi kirala devretmesi münasebetiyle imzalamış olduğu ahidnâmeyi geri istiyor ve Osmanlı hükümdarının ahidnâmesini de iade ediyordu. Macar murahhası vezir-i âzam ve onun yanında bulunan iki vezirle görüştü; sefir efendisinden aldığı talimat üzerine İstanbul muhasarasının kaldırılmasını pâdişâhtan rica etti ve aksi halde Macarların, Rumlar lehine hareket edeceklerini beyan eyledi... (Uzunçarşılı, 1988, c. I, s. 484)

Eserdeki bir diğer gerçek, Sultan Mehmet'in Bizans İmparatoru Konstantin'e teslim teklifi göndermesidir. Sultan Mehmet, Macar heyeti üzerine divan kurarak toplantı yapar. Sadrazam Halil Paşa, padişaha bir kez daha teslim teklifi önerir. Akşemseddin ve Zağanos Paşa ise umumi hücum fikrindedirler. Sultan Mehmet, sadrazamının görüşüne katılarak İsfendiyaroğlu Kasım Bey'i, Bizans'a elçi olarak gönderir. İsfendiyaroğlu Kasım Bey, Konstantin'e kayıtsız şartsız teslim teklif eder. Teslimin kabul edilmesine karşılık onun Mora'ya geçmesine de yardım edileceğini dile getirir fakat Konstantin şehrin teslimini kabul etmez (Danışman, 1970, c. 4, s. 41-48). Eserde ele alınan bu olay, tarihi belgelerle örtüşmektedir. Yılmaz Öztuna, İsfendiyaroğlu Kasım Bey elçiliğindeki teslim teklifini *Başlangıcından Zamanımıza Kadar Türkiye Tarihi Cilt 3* adlı eserinin 200 - 201. sayfalarında eserde ele alınan şekilde anlatmaktadır.

Eserde görülen bir diğer gerçek, Bizans Devleti'nin umumi hücumu öğrenmesidir. İmparator Konstantin, casuslar aracılığı ile Osmanlı Devleti'nin umumi hücumu karar verdiğini öğrenir ve Başkumandan Jan Jünstinyani ile harp hazırlıklarına başlar (Danışman, 1970, c. 4, s. 80-84). İsmail Hakkı Uzunçarşılı, bu casusluğu doğrulamaktadır;

“29 Mayıs'ta umumî hücum yapılacağı Galata Cenevizlilerinden ve Osmanlı ordusunda bulunan Rumların okların ucuna takıp attıkları kâğıtlardan haber alınmış olduğundan imparator ile Jüstinyani mümkün olduğu kadar hazırlanmışlardı.” (Uzunçarşılı, 1988, c. I, s. 486).

Eserde Osmanlı ordusu, 28 Mayıs günü oruç tutar. Sultan Mehmet, o gün bütün orduyu tek tek dolaşarak teftiş eder. Yazar, bu noktada hem Osmanlı Devleti'nin hem de Bizans İmparatorluğu'nun saldırı ve savunma noktalarını tek tek okuyuculara açıklar (Danışman, 1970, c. 4, s. 98-104). Eserde verilen hücum planı ile İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın verdiği plan birbirinin aynısıdır;

Çiftesütün'larda yani *Tophane* ile *Fındıklı* limanında yatan donanma *Bahçekapısı*'ndan *Langa* ve *Samatya*'ya, kadar olan surları abluka ederek müsaide yerlerde karaya asker çıkarıp merdivenlerle surlara çıkacaklardı; bunların surlara tırmanma hareketi gemideki ok ve mancıniklerle himaye olunacaktı, *Haliç*'teki donanma da *Tahtakapı*'dan *Unkaparı* kapısına kadar olan mahalle karşı cephe aldılar.

Kara muhasarası tertibatı evvelce gördüğümüz gibi ilk muhasara günündeki tertibatın aynı idi; yani sağ kolda İshak ve Mahmud ve sol kolda Karaca Paşa'lar ve *Topkapı* cephesinde de bizzat Sultan Mehmed bulunuyordu. (Uzunçarşılı, 1988, c. I, s. 486)

Eserde İmparator Konstantin, bütün Bizanslıları Ayasofya Kilisesi'nde yapılan ayine çağırır ve kendisi de bu ayine katılır. Konstantin, ayinden sonra kumandanlarına seslenir ve umumi hücum için onları cesaretlendirir. Daha sonra, bütün surları baştanbaşa dolaşır (Danışman, 1970, c. 4, s. 124-126). Konstantin, devlet işlerini bitirince Valekarna Sarayı'na gider ve saray halkı ile vedalaşır (Danışman, 1970, c. 4, s. 133-135). İmparator Konstantin'in yukarıda gerçekleştirdiği hareketler, tarihi kaynaklarla örtüşmektedir;

“28 Mayıs gecesi Ayasofya kilisesinde büyük bir âyin yapıldı, imparator da bu âyinde bulundu; sonra Vlaherna (Tekfursaray) sarayına geldi, vedalaştı; surları teftiş etti...” (Uzunçarşılı, 1988, c. I, s. 486).

Eserde görülen bir diğer tarihi gerçek, 29 Mayıs hücumudur. Bu olay eserde şu şekilde anlatılır; Türk ordusu 28 Mayıs gecesini, Bizans’a aralıklı hücumlarla geçirir. Bir umumi hücum bekleyen Bizans askerleri, bu saldırıların her birinde dehşete kapılır ve bütün gece uyumazlar (Danışman, 1970, c. 4, s. 130-133). Sultan Mehmet, 29 Mayıs’ta güneşin doğmasına iki saat kala umumi hücumu başlatır (Danışman, 1970, c. 4, s. 135-137). Ordu, üç kola ayrılmıştır. Birinci kol, iki saat boyunca Topkapı önünde surları döver. Padişah iki saat sonunda birinci kolu geri çeker. Yirmi dakika sonra ikinci kol, hücumu geçer. İkinci kolun en önünde Ulubatlı Hasan vardır ve Türk ordusu Hasan’ın açtığı yoldan ilerlemektedir. Türk ordusu, Bizans’a girmek üzeredir (Danışman, 1970, c. 4, s. 139-158) Başkumandan Jan Jünstinyani, Ulubatlı Hasan’ı durdurmak için harekete geçer ve iki silahşor karşılaşırlar. Ulubatlı Hasan, Jan Jünstinyani’yi yaralar. Jan Jünstinyani, yarısından dolayı Bizans’tan ayrılmak ister. İmparator Konstantin, onu durdurmak için ikna etmeye uğraşır fakat Jan Jünstinyani “Allah’ın Türklere açtığı yoldan gideceğim.” (Danışman, 1970, c. 4, s. 171) diyerek şehri terk eder. Başkumandanın şehri terk etmesi Bizans askerlerini ümitsizliğe düşürür (Danışman, 1970, c. 4, s. 166-172). Ulubatlı Hasan, Bizans askerlerini dağıta dağıta surlara çıkar ve elindeki Türk bayrağını surlara diker. Onun arkasından otuz kadar yeniçeri gelmektedir. Surlar üzerinde Bizanslılar ve Osmanlılar birbirine girerler. Bu sırada Ulubatlı Hasan vurulur ve surlardan aşağıya yuvarlanır (Danışman, 1970, c. 4, s. 186-190). Biraz sonra Türk ordusu iç suru aşar ve şehre girer. Bizans halkının bir kısmı gemilere binerek kaçar, bir kısmı da eline ne geçerse Türk ordusunun üzerine atar. Fakat bu saldırı, Türklerin karşı çıkmayanlara el kaldırmadıklarını görünce son bulur (Danışman, 1970, c. 4, s. 192-198).

Eserde yukarıdaki anlatının yanında Türk ordusunun karadan ve denizden yaptığı saldırılar da ayrıntılı şekilde verilmiştir. İstanbul’a yapılan bu son hücum, tarihi kaynaklarla örtüşmektedir. Yazar, eserde Jan Jünstinyani’nin sözlerini de birebir aktarmıştır. Yılmaz Öztuna, 29 Mayıs hücumunu *Başlangıcından Zamanımıza Kadar*

Türkiye Tarihi adlı eserinin üçüncü cildinin 203 - 206. sayfaları arasında yukarıdaki gibi anlatır. Bunun yanında İsmail Hakkı Uzunçarşılı da *Osmanlı Tarihi Cilt I* adlı eserinin 487 - 489. sayfaları arasında yine eserdeki anlatıyı doğrular. Fakat iki kaynakta da Sultan Mehmet'in ordusunu üç kola ayırdığı bilgisi bulunmaz. Bunun yanında söz konusu iki tarihi kaynak da Bizans İmparatoru Konstantin'in son hücum günü öldüğünü söylemektedir. Fakat yazar, serinin bu cildinde Konstantin'in akıbetini vermemiştir. İmparator Konstantin'in neler yaşayacağı serinin beşinci cildinde ortaya çıkacaktır.

Eserde ele alınan son tarihi gerçek, Sultan Mehmet'in zafer alayı ile İstanbul'a girmesidir. Sultan Mehmet, vezirleri ve kumandanları ile beraber İstanbul'a girer. Fatih Sultan Mehmet'in geçtiği yollara çiçekler serpilir. Zafer alayı, Sultanahmet meydanına ulaşır. Fatih Sultan Mehmet, buradaki bütün saat eserlerinin korunmasını emreder. Daha sonra Ayasofya'ya geçer. "Para ve eşya sizin, binalar benimdir dememiş mi idim?" diyerek sanat eserlerinin koruma altına alındığını ilan eder. Ardından ezan okutturur ve namaz kılar. Namazın arkasından dua eder (Danışman, 1970, c. 4, s. 198-203). Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'a girişi tarihi kaynaklarla örtüşmektedir;

"Fatih sıkı bir muhafaza altında olarak maiyyetinde vezir, ulema ve sair ileri gelen devlet adamlarıyla birlikte muhteşem bir alay ile Topkapısından şehre girdi." (Uzunçarşılı, 1988, c. I, s. 490-491).

"Fâtih, Ayasofya'yı takdirle gezdi. Ezan okunmasını emretti. Kılıçla fethedilmiş olan Hristiyan'lığın bu en büyük mâbedinde ikindi namazını kıldı. Namazdan sonra, mâbedin camie tahvilini irade eyledi." (Öztuna, 1978, c. 3, s. 207).

Eserde tarihi gerçekliğe eklemelerde vardır. Karşımıza çıkan ilk ekleme, Bizans Devleti'nin içinde bulunduğu durumdur. Bizans Devleti o günlerde semavi hadiselerle çalkalanır. Güneş tutulur, Panaya tasviri sebepsiz bir şekilde yere düşer ve bir müddet kimse onu yerden kaldıramaz, önüne kattığını sürükleyip götüren bir sel meydana gelir ve selin ardından bütün Bizans, sise boğulur. Bu hadiseler, Bizans halkının maneviyatını yerle bir eder (Danışman, 1970, c. 4, s. 19-30). Eserde Bizans Devletinin

yaşadığı bu olaylar ne İsmail Hakkı Uzunçarşılı'da ne de Yılmaz Öztuna'da yazmaktadır.

Eserde görülen ikinci ekleme umumi hücum hakkındadır. Eserde Sultan Mehmet, Konstantin'in teslim teklifini ret cevabı üzerine 26 Mayıs günü umumi hücumu karar verir. Türk ordusu o gün, hücum hazırlıkları yapar ve akşam da mum donanması gerçekleştirir. Bütün ordu, neşeli bir halde padişahın işaret bekler. Fakat sabaha doğru bir kapıcı, Macarlardan ve İtalyanlardan oluşan bir Hristiyan ordusunun Bizans'a yardım için gelmekte olduğunu ve Balkanları geçtiklerini haber verir. Padişah, bu bilgiyi araştırmak için umumi hücumu 29 Mayıs'a kadar erteler (Danışman, 1970, c. 4, s. 48-65). Tarihi kaynaklarda 26 Mayıs günü, umumi hücumu karar verildiği ve bu hücumun Bizans'a gelmekte olan bir yardım kuvveti sebebiyle ertelendiğine dair bir bilgi yoktur.

Eserde görülen üçüncü ekleme 27 Mayıs toplantısıdır. Sultan Mehmet, 27 Mayıs günü devlet erkânı ile toplantı yapar. Kuşatmanın başından itibaren tereddütlü olan Sadrazam Halil Paşa, bu toplantıda umumi hücumun yapılması taraftarı bir duruş sergiler. Sadrazam Halil Paşa'nın bu duruşu, Sultan Mehmet'i cesaretlendirir. Sultan Mehmet, 29 Mayıs günü umumi hücumu karar verir (Danışman, 1970, c. 4, s. 77-80). Eserde bu şekilde anlatılan toplantı, tarihi kaynaklarla bazı farklar taşır. İsmail Hakkı Uzunçarşılı'ya göre bu toplantıda Sultan Mehmet, Zağanos Paşa ve Akşemseddin'in kararlı duruşları ile umumi hücumu karar verir. Sadrazam Halil Paşa ise Konstantin'e ağır bir vergi teklif etmeyi önerir. Anlatı ve tarihi gerçeklik arasındaki bu fark, yazarın Sadrazam Halil Paşa'ya yanlı yaklaşımından kaynaklıdır.

Bir diğer ekleme, Sultan Mehmet'in Ceneviz Devleti Reisi ile görüşmesidir. Ceneviz Devleti, bu kuşatmadan her şekilde kazançlı çıkmak adına gündüzleri Osmanlı ordusuna, geceleri ise Bizans Devleti'ne yardım eder. Bu durumu öğrenen Sultan Mehmet, Ceneviz Reisi'ne ne kadar kararlı olduğunu gösterir ve kuşatma sonuna kadar Galata içinden çıkmamaları konusunda onları uyarır. Ceneviz Reisi, Sultan Mehmet'in bu amansız hiddeti karşısında onun isteğini yerine getirmeye mahkûm olur (Danışman,

1971, s. 110-113). Galata Cenevizlilerinin iki taraflı oynamaları, tarihi kaynaklarda geçmektedir;

“Galata Cenevizlileri, mavi boncuk hikâyesi gibi hem Bizanslıları ve hem de Osmanlıları idare ediyorlardı; bir taraftan imparatora olanca kuvvetleriyle yardım ederlerken diğer taraftan da padişaha dostluk gösteriyorlar, istenilen harb levazımını bol bol veriyorlardı.” (Uzunçarşılı, 1988, c. I, s. 479).

Fakat tarihi kaynaklarda umumi hücum sırasında Sultan Murat ve Ceneviz Reisi'nin görüştüğüne dair bir bilgi bulunmamaktadır. Bu ekleme, Fatih Sultan Mehmet'in kararlılığını bir kez daha gözler önüne serer.

Bir diğer ekleme Sirkoporta (Cambazhane) kapısıdır. Eserde Türk ordusundan on beş yirmi yiğit, açık bırakılan bu kapıdan surların iç tarafına girerler. Kısa süredeki kapı arkasındaki Bizanslıları kılıçtan geçirirler. Uzaktaki Bizans askerleri, kapı önündeki karışıklığı fark ederek o tarafa gelir. Türk askerleri, büyük kalabalıkla başa çıkmak için yardım kuvveti çağırır. İsfendiyaroğlu Kasım Bey, yüz elli kadar Türk askeri ile yardıma gelir ve Türk askerleri, karşılarına çıkan Bizanslıları kılıçtan geçirirler. Bu sırada bir surdaki Bizans bayrağı çıkarılır, yerine Türk bayrağı dikilir (Danışman, 1970, c. 4, s. 159-165). Sirkoporta kapısı hakkındaki bu anlatı, tarihi kaynaklarda farklıdır. Yılmaz Öztuna, bu kapının açık bırakılmasına dair bir bilgi vermez ve Topkapı'daki surlara bayrak dikildikten sonra bu kapının ele geçirildiğini söyler (Öztuna, 1978, c. 3, s. 205). İsmail Hakkı Uzunçarşılı ise bu anlatıyı şu şekilde verir;

Topkapı ile Edirnekapı arasından girilerek surlar işgal olunacağı sırada Karaca Paşa kolunda bulunan ve dışarıya ile muhabere etmek üzere evvelden kapatılmış olup Kostantin'in emriyle açılmış olan Kerkaporta (Canbazhane kapısı)'nın açık bulunduğunu anlayan Türk askerlerinin elli kadarı buradan içeri girmişler ve arkalarından iltihak edenlerle kuvvetlenerek o tarafta Karaca Paşa kuvvetlerine karşı müdafaada bulunan Rumlara baskın yaparak bunları kaçırmışlar ve bu suretle bu taraftan da suru işgal etmişler ve Osmanlı sancağını dikmişlerdir. (Uzunçarşılı, 1988, c. I, s. 488-489)

Görüldüğü üzere İsmail Hakkı Uzunçarşılı da bu kapının Konstantin'in emriyle açıldığını ve Karaca Paşa kolundaki Türk askerlerin bu kapıdan girdiğini söylemektedir.

Eserde bu kapının açık bırakılması, Margarit'in eser boyunca oynadığı rolü pekiştirmek için yapılmıştır. Çünkü bu kapının açık bırakılması, Margarit'in Osmanlı Devleti'ne yaptığı en büyük yardımlardan birisidir.

Diğer bir tarihi ekleme Şehzade Orhan'ın ölmesidir. Eserde Şehzade Orhan, 29 Mayıs günü surları terk eder ve Türk ordusunun arasına girer. Türk ordusu içinde bir süre ne yapacağını düşünür ve Bizans Devleti'ne karşı kılıç sallamaya karar verir. Bu sırada üç dört yeniçeri, Şehzade Orhan'ı tanır ve “O bir vatan hainidir. Vur bire... Vur...” (Danışman, 1970, c. 4, s. 185) diyerek Şehzade Orhan'ın üzerine saldırırlar. Şehzade Orhan, bu saldırıdan kurtulamaz (Danışman, 1970, c. 4, s. 184-186). Eserde bu şekilde ele alınan Şehzade Orhan'ın ölümü, tarihi kaynaklarda farklı şekilde ele alınmaktadır;

“Marmara tarafındaki surların bir kısmına kumanda eden Çelebi Mehmed'in oğlu Şehzade Orhan, şehrin işgal edildiğini haber alınca elbisesini değiştirerek askerler arasına karışmış ise de aranıldığını haber alması üzerine kendisini surdan atarak intihar etmiş ve başı kesilerek padişaha getirilmiştir.” (Uzunçarşılı, 1988, c. I, s. 489).

Görüldüğü üzere, İsmail Hakkı Uzunçarşılı Şehzade Orhan'ın şehir alındıktan sonra kendisini surlardan attığını dile getirir. Yazar, Şehzade Orhan'ın ölümünü değiştirerek Türk kimliğinde “ihamet” unsurunun bulunmadığını ve Türklük bilincinin her şartta göz önünde tutulduğunu vurgulamak ister.

Eserde görülen son tarihi ekleme, Fatih Sultan Mehmet'in fetihten sonra Bizans Devleti'nin Başvekili Grandük Notaras ile görüşmesidir. Eserde, 30 Mayıs 1453 tarihinde Grandük Notaras'ın eşi hastadır. Fatih Sultan Mehmet, bu hasta kadını ziyaret etmek için Grandük Notaras'ın evine gider. Onun bütün ailesine iltifat eder ve sarayda kalmalarına izin verir (Danışman, 1970, c. 4, s. 203-205). Bu görüşme tarihi kaynaklarda farklı anlatılır;

“Fâtih, şehri gezdikten sonra, şehir dışındaki otağ-ı hümâyûnuna geldi. Başvekil Lukas Notaras’ı huzuruna kabul ve iltifat etti. İhsanlarda bulunup gitmesine müsaade etti.” (Öztuna, 1978, c. 3, s. 207).

Yazarın bu anlatıyı değiştirmesi, beşinci ciltte Notaras’ın oynayacağı oyunlar içindir.

Eserde yukarıda da değinildiği üzere kurmaca olaylar silsilesi de mevcuttur. Karşımıza çıkan ilk kurmaca, yazarın diğer eserlerinde de gördüğümüz Margarit ekseninde geliştirilmiştir. Falcı Margarit, bu eserde Türk ordusuna yaptığı casusluklarla ön plana çıkar. Bu casusluklar şu şekildedir;

Margarit, bir gün Türk elçisi İsfendiyaroğlu Kasım Bey ile görüşür ve ona Bizans’ın daha fazla karşı koyacak gücü kalmadığını açıklar. Bu sebeple acele şekilde hücum edilmesini önerir. (Danışman, 1970, c. 4, s. 47-48). Daha sonra mayısın yirmi altıncı gecesi surlarda Ulubatlı Hasan ile görüşür. Ona birisi Sadrazam Halil Paşa’ya, birisi kendisine yazılmış olmak üzere iki mektup verir. Sadrazam Halil Paşa, bu mektubu okuyunca umumi hücum karar verir (Danışman, 1970, c. 4, s. 71-76). Margarit eserin ilerleyen bölümlerinde, sur kapılarından Sirkoportta kapısının kumandanını manipüle eder ve bu kapının açık bırakılmasını sağlar (Danışman, 1970, c. 4, s. 126-129). Daha sonra Ulubatlı Hasan ile görüşür ve bu kapının açık bırakıldığını ona söyler. Ulubatlı Hasan, açık bir kapıdan girmeyi kabul etmez. Bizans’a kılıç hakkı ile gireceğini söyler. Bu arada Hasan’ın arkadaşları Osman ve Süleyman bu kapının açık bırakıldığını öğrenirler (Danışman, 1970, c. 4, s. 137-139). Osman ve Süleyman, Sirkoportta kapısından girerek Bizans askerlerini şaşkına çevirirler. Bu kapının açık bırakılması, İstanbul’un fethinde önemli bir yere sahiptir.

Eserde ele alınan ikinci kurmaca, Margarit ve Ulubatlı Hasan aşkıdır. Diğer ciltlerde görülen bu aşk, bu eserde de devam eder. Margarit, sık sık Ulubatlı Hasan ile görüşür. Ulubatlı Hasan, onu kurtarmak için Bizans’a girer. İki âşık, eser boyunca yan yanadır. Fakat eserin sonunda Ulubatlı Hasan ölür. Ulubatlı Hasan’ın ölümü, Margarit’i çaresiz bırakır.

Eserin son kurmacası Tamar ve Sultan Mehmet etrafında örülmüştür. Sultan Mehmet, İstanbul'un fethinden sonra kaçan kumandanları ve prensleri arar. Sultan Mehmet'in mirahuru, esir pazarlarındaki bütün asilzadeleri toplayarak padişahın karşısına çıkarır. Bu asilzadeler arasında Tamar da vardır. Sultan Mehmet, Tamar'ı tanır ve onun güzelliğinden tekrar etkilenir. Tamar da Rumeli Hisarı'nın yapımından beri âşık olduğu padişaha kavuştuğu için heyecanlanır (Danışman, 1970, c. 4, s. 205-206). Tamar ve Fatih Sultan Mehmet'in bir araya gelmesi, serinin beşinci cildinde ortaya çıkacak olan aşkın habercisidir.

Görüldüğü üzere eserde tarihi gerçekliğe sadık kalan olay örgüsü ağırlıktadır. Eserde 18 Mayıs hücumu, Macaristan Devleti'nden gelen heyet, Bizans'a yapılan teslim teklifi, Bizans Devleti'nin umumi hücum gününü öğrenmesi, iki devletin umumi hücum için savunma ve saldırı planları, 29 Mayıs hücumu ve Sultan Mehmet'in zafer alayı ile İstanbul'a girmesi tarihi gerçekliği uygun olarak anlatılmıştır. Yazar, yer yer bu olaylarda kişilerin diyaloglarını da korumuştur.

Eserde tarihi gerçekliği eklemeler de görülmektedir. Bizans Devleti'nin içinde bulunduğu durum, umumi hücum kararı, 27 Mayıs toplantısı, Sultan Mehmet'in Ceneviz reisi ile görüşmesi, Sirkoportta kapısının açık bırakılması, Şehzade Orhan'ın vefatı ve Fatih Sultan Mehmet'in Başvekil Grandük Notaras ile görüşmesi, eserde birtakım değişiklikler yapılarak anlatılmıştır. Eserdeki bu eklemelerden bazıları yazarın şahıslara yanlı yaklaşımından kaynaklıdır. Eserde görülen Sadrazam Halil Paşa'nın umumi hücumu etkisi ve Şehzade Orhan'ın vefatı bu tutumun bir göstergesidir. Eklemelerin bazıları ise, eserde ele alınan kişilerin rollerini pekiştirmek için yapılmıştır. Fatih Sultan Mehmet'in Ceneviz reisi üzerindeki etkisi ve Margarit'in Sirkoportta kapısını açık bırakması, bu kullanımın bir örneğidir.

Eserde görülen kurgular ise, Margarit'in Osmanlı Devleti için yaptığı casusluklar, Margarit ve Ulubatlı Hasan aşkı ile Tamar ve Sultan Mehmet aşkı etrafında şekillenmiştir. Bu kurgulardan Margarit'in yaptığı casusluklar, Osmanlı Devleti'nin fetih hareketlerinin alt yapısını oluşturmaktadır. Eserde görülen iki aşk ise, anlatıda duygusal bir boyut yaratmış ve anlatıyı genişletmiştir.

2.3.1.1.1.4.6. Zaman

Fatih Sultan Mehmet Cilt IV, eserin başlangıç zamanını, olayların akışı ile vermiştir. Serinin üçüncü kitabı, Margarit'in yakalandığı ve Ulubatlı Hasan'ın onu kurtarmak için Bizans'a girmeye karar verdiği gün bitmektedir. Bu kitap ise, Margarit'in mahzende sorguya çekilmesi ile başlamaktadır. Buna göre, eserin başlangıç zamanı 17 Mayıs 1453 günüdür. Eserin bitiş tarihi ise, Sultan Mehmet'in zafer alayı ile İstanbul'a girdiği 30 Mayıs 1453 tarihidir. Dolayısıyla eserin vak'a zamanı on üç günlük bir zaman dilimi olarak karşımıza çıkar.

Eserin anlatma zamanı, vak'a zamanından ayrıdır. Yazar sık sık anlatma zamanına ait durumları, vak'a zamanının içerisine eklemekte ve vak'a zamanını, anlatma zamanına göre şekillendirmektedir. Bu durum vak'a zamanının anlatma zamanından ayrılığını örtük olarak gösterir;

“Şimdiki Edirnekapı yakınlarında Neşlişah Camii vardır. Muhasara sırasında O mintıkaya Aya Yorgios denilirdi.” (Danışman, 1970, c. 4, s. 88).

“Çifte Sütunlar önünde Türk Filosu Amirali Hamza Paşaya son emirlerini verdikten sonra yıldırım süratiyle geri dönen ve atını Beyoğlu sırtlarına süren Pâdişah, bir aralık Galata Kulesi önünde durdu. O zaman İsa kulesi adıyla anılan bu muhteşem kuleyi bir müddet seyretti. Bu kulenin etrafında, şimdiki Galata havalisinde Cenevizliler oturmakta idi.” (Danışman, 1970, c. 4, s. 110).

Eserde genellikle sonradan aktarma yöntemi kullanılmıştır. Bunun yanında özellikle tasvirlerde, anında aktarma yöntemi ön plana çıkmaktadır;

Bir mahşer kaynıyor. Çadırların önüne dikilmiş olan rengarenk bayraklar, tatlı bir rüzgarla dalgalanıyor. Ve bilhassa Liküs vâdisinin karşısındaki surları döğen büyük toplar durmadan ateş ve duman saçıyor...
Yer, gök inlemektedir. Haliçten Marmara'ya kadar bütün sûr boyunca fasılasız top ateşi devam ediyor...

Çadırların arasından, meydanlardan bir insan seli akıyor. Fakat bu yağız çehrelerde bugün garip bir renksizlik, ilâhî bir tevekkül göze çarpıyor... (Danışman, 1970, c. 4, s. 98)

Eserde zaman bütünlüğü kesin tarihler verilerek sağlanmış ve kronolojik bir çizgi takip edilmiştir. Yazar, on üç günlük zaman diliminin çoğunu, eserde tek tek ele almış ve gün gün İstanbul'un fethini anlatmıştır. Eserdeki kesin tarihlerden birkaçı şu şekildedir; 18 Mayıs 1453 sabahı (Danışman, 1970, c. 4, s. 16), 25 Mayıs Cuma (Danışman, 1970, c. 4, s. 27), Mayısın yirmi altıncı gecesini (Danışman, 1970, c. 4, s. 59), Mayıs ayının yirmi altısı ile yirmi yedisini birbirine bağlayan gece (Danışman, 1970, c. 4, s. 71), Mayısın yirmi yedinci günü (Danışman, 1970, c. 4, s. 77), Yirmi sekiz mayıs günü (Danışman, 1970, c. 4, s. 119), 29 Mayıs Salı 1453 (Danışman, 1970, c. 4, s. 135), 30 Mayıs 1453 Çarşamba (Danışman, 1970, c. 4, s. 203)...

Eserde kimi zaman kronolojik çizgi, süreç belirten ifadelerle de devam ettirilmiştir. Fakat bu ifadeler oldukça azdır. Eserdeki süreç ifadelerinden birkaçı şu şekilde örneklendirilebilir; Mayısın on yedisini on sekizine bağlayan gece (Danışman, 1970, c. 4, s. 14), gece yarısından sonra (Danışman, 1970, c. 4, s. 18), ertesi sabah (Danışman, 1970, c. 4, s. 19), ikinci üzeri (Danışman, 1970, c. 4, s. 37), yarım saat sonra (Danışman, 1970, c. 4, s. 68)...

Serinin bu cildinde de “gece” vakti ön plandadır. Önemli olaylar, genellikle bu vakitlerde gerçekleşir; Fatih Sultan Mehmet, hücumlarını daha çok gece vakti yapar. Bizans'a yardım gemisinin gelmekte olduğu bir gece yarısı öğrenilir. Şehzade Orhan, bir gece vakti ölür...

Gecenin kasveti ve belirsizliği, yazar tarafından sıkça kullanılmıştır. Yazar, gecenin bu işlevi ile eserdeki olayların, özellikle fethin zorluğunu, sıkıntılarını birleştirmiş ve bu olayların okuyucu üzerindeki etki gücünü arttırmıştır. Eserde geceye ait ifadelerden bazıları şu şekildedir;

“Artık gece olmuştu. Ahşap kalenin yanması üzerine Pâdişah, askerinin geriye çekilmesi emrini verdi.” (Danışman, 1970, c. 4, s. 18).

“Gece olmuştu. Yatsı namazı herkesin kulağı kirişte idi. Bir işaret bekleniyordu.” (Danışman, 1970, c. 4, s. 50).

“Gece yarısına doğru, Padişahın canını sıkın bir hâdise oldu.” (Danışman, 1970, c. 4, s. 61).

“Gece ilerledikçe kızıl alevlerin göklerde bıraktığı parıltılar daha korkunç, daha esrarengiz bir şekil alıyordu.” (Danışman, 1970, c. 4, s. 131).

“Gece yarısı, hiç umulmadık bir sırada hücum başlamıştı.” (Danışman, 1970, c. 4, s. 133).

“Gece, ağır ağır ilerliyordu.” (Danışman, 1970, c. 4, s. 133).

2.3.1.1.1.4.7. Mekân

Eser, İstanbul kuşatmasını ele alır. Eserin açık mekânı İstanbul, İstanbul’un surları ve İstanbul’un sokakları olarak karşımıza çıkmaktadır. İstanbul dışında herhangi bir açık mekân kullanımı görülmez.

Eserdeki kapalı mekânlar Valekarna Sarayı, Belizer Sarayı, Ayasofya Kilisesi, Liküs Vâdisi, Başvekil Notaras’ın evi, Bizans sokakları ve mahzenlerdir.

Eserde, yer yer mekân tasvirleri yapılmıştır. Bu tasvirler daha çok mekânların kuşatma öncesindeki ve sonrasındaki durumlarının verilmesi adına eserde yer almaktadır. Yazar, mekânların bu değişimleri ile fethin şiddetini vurgular. Bunun yanında eserde ayrıntılı tasvirler sayıca azdır. Yazar daha çok kısa tasvirler yapmış, hatta bazı mekânları birkaç cümle ile betimlemekle yetinmiştir. Eserde ayrıntılı sayılabilecek tasvirlerden bir tanesi Valekarna Sarayı’nın tasviridir. Yazar, bu sarayı şu şekilde betimlemektedir;

Bu saray, artık eski muhteşem saray değildir. Asırlarca Bizans İmparatorluğunun göz kamaştırıcı merasim ve âhengine sahne olmuş bulunan bu saray, artık o eski ihtişamını kaybetmiştir.

Sütunlu revaklardan bir kısmı yıkılmış, mozaiklerle süslü salonlarından bazıları harap olmuştur.

Bir zamanlar toz konmayan parlak ve mücellâ mermerler üzerinde şimdi harabiyetin, terk olunmanın tesiriyle yığın yığın tozlar birikmiştir.

Bir zamanlar muhteşem kapısının önünde mızraklı muhafızlar beklerken, şimdi o azametli terasalarda kimseler görünmüyordu. (Danışman, 1970, c. 4, s. 24)

Alıntıda görülen Valekarna Sarayı'nın tasvirinden başka özel bir mekânın ayrıntılı betimlemesi yoktur. Bunun yanında yazar, yer yer Bizans Devleti'ni genel olarak tasvir etmiştir. Bu tasvirler şu şekilde örneklendirilebilir;

Güneş, bütün azameti ile yükselmekte idi. Gökyüzü tamamen lekesiz ve bulutsuzdu. Bizansın asırlık kubbeleri bu bol ışığın altında hazin bir parıltı ile yanıp tutuşuyordu. ...Bir an evvel pırıl pırıl yanan kubbelere korkunç bir karanlık çöktü. Deniz karardı, Bizansın üzeri sanki bir siyah perde ile kaplandı. (Danışman, 1970, c. 4, s. 19)

Bizans gökleri, alev almış gibi... Simsiyah barut dumanları her tarafı kaplıyor. Kulakları sağır eden müthiş bir top gürültüsü, mahiyeti anlaşılmıyan garip bir uğultu, Bizans surlarını aşarak sokaklara yayılıyor... Dar sokaklarda korku ve telâş... Sûrlar üzerinde, iki sût arasında mütemadi bir gidip geliş...

Sûrların harap olan yerleri, top gülleleri ile açılmış gedikleri kapatılabilmek için hummalı bir faaliyet var. Bu gedikler taş toprak, çalı ve çırpı ile kapatılıyor...

Kumandanların, zâbitlerin asabî emirleri, askerlerin sinirli hareketleri bir fevkalâdeliğin mevcudiyetini anlatıyor...

Bizans'ta normal hayat sona ermiştir artık... (Danışman, 1970, c. 4, s. 93)

Eserde kullanılan kısa tasvirler ise Bizans sokaklarına ve mahzenlere ait yapılan tasvirler örnek verilebilir;

“Bundan sonra dar, karanlık, izbe yolları takip ederek süratle gözden kayboldular...”
(Danışman, 1970, c. 4, s. 11).

“Zifiri karanlık bir mahzeni burası. Yalnız koridorda isli bir meşale yanıyordu.”
(Danışman, 1970, c. 4, s. 33).

Yazar, alıntılarda görüleceği üzere Bizans'ın yukarıda ele alınan koyu renkli tasvirleri ile Bizans halkının içinde bulunduğu durumu ortaya koymaktadır. Şehrin kasveti ve kargaşası, halkın yaşadığı travmaları desteklemektedir. Bunun yanında Valekarna Sarayı'nın yaşadığı değişimi, halk da yaşamıştır. Onların hayatı tıpkı saray gibi, önce ve sonra olarak ikiye ayrılmıştır. Bu bakımdan eserde mekân ve insan birlikteliği görülmektedir.

Yazar eserde, Bizans imparatorluğu içinde bulunan mekânların o dönemdeki isimlerinin yanında günümüzdeki isimlerini de vermiştir;

“Sultan Mehmet, Türk donanmasının demirli bulunduğu Çiftesaraylar kıyısına, şimdiki adıyla Dolmabahçe önüne gelmişti.” (Danışman, 1970, c. 4, s. 100).

“Bu kapıyı, Topkapı yakınlarında olarak kabul edersek, Edirnekapı (Şarisyus) ile Topkapı (Sen Romen) kapıları arasındaki sahada ordunun merkez kısmı bulunmakta idi.” (Danışman, 1970, c. 4, s. 102).

“Bir anda bu yirmi otuz kişi, duvara gömülmüş olan Sirkoportanın (Cambazhane kapısı) önüne yığıldı...” (Danışman, 1970, c. 4, s. 160).

2.3.1.1.1.4.8. Dil ve Anlatım

2.3.1.1.1.4.8.1. Dil

Eserin genel dili, sade ve akıcıdır. Eserde diyaloglar kısa tutulmuş, abartılı ifadelerden kaçınılmıştır. Yazar, anlatısını kısa ve net ifadelerle okuyucuya sunmaktadır. Bunun yanında eserde devre uygun kelime ve terkipler de görülmektedir. Bu kelime ve terkiplerden bazıları şu şekildedir; Fariğ, müteharrik, ittihaz, mücellâ, nakkare, nefir, cûş-u huruş, mefkûre, emval, ganim, ulûhiyet, istihfaf, rafz, bidat, teveccüh, tâb-ü tuvan, âvaze, velvele, meyus, teçhiz, mütenasip, müsavi, duçar, tedip etmek, iktifa etmek, hâk-i pây, inkiraz... Bunun yanında eserde bir iki örnek dışında genellikle

kurallı cümleler karşımıza çıkmaktadır. Bu cümlelerin çoğu fiil cümleleridir. Yazar, söz konusu fiillerle anlatının akıcılığını sağlamıştır.

Yazar, kişileri konumlarına ve mesleklerine uygun konuşturmuştur. Bu kullanım Ulubatlı Hasan'ın ve Zağanos Paşa'nın konuşmalarındaki farklarda görülebilir;

Ulubatlı Hasan: “Vay canına... Kolumu uzattığım vakit yumruğumu göremiyorum.” (Danışman, 1970, c. 4, s. 37).

Zağanos Paşa: “Şevketlû Hünkârım... Lalanızın söyledikleri tamamen evhamdan ibarettir. Ne karadan, ne de denizden gelecek bir yardım kuvveti yoktur. Bütün bunlar Bizanslı casuslar tarafından çıkarılmış şaiyeler olsa gerektir.” (Danışman, 1970, c. 4, s. 42).

Eserde yer yer deyimler ve atasözleri kullanımı da görülmektedir. Bu deyim ve atasözlerinden bir kısmı günümüzdeki şeklinde ele alınmış, bir kısmı ise eser içinde devre göre değiştirilmiştir;

“Bizans can çekişiyordu!...” (Danışman, 1970, c. 4, s. 24).

“Gözlerini dört açmış, bir Türk ordugâhına, bir Boğaziçine bakıyordu.” (Danışman, 1970, c. 4, s. 53).

“İmparatorun gözleri fal taşı gibi açılmıştı.” (Danışman, 1970, c. 4, s. 58).

“Adetâ korkudan dili tutulmuştu.” (Danışman, 1970, c. 4, s. 113).

“Üçü birden kulak kabarttılar.” (Danışman, 1970, c. 4, s. 120).

“Balyös'ün göğsü kabardı.” (Danışman, 1970, c. 4, s. 123).

“İhtiyar Sadrazam Halil Paşa, Padişahın huzurunda el pençe divan durmuş, bekliyordu.” (Danışman, 1970, c. 4, s. 135).

Yazar, bu eserde de dipnotlar kullanmıştır. Bu dipnotların bazılarında anlatının alındığı tarihi kaynak verilirken, bazılarında da anlatı hakkında açıklamalar yapıldığı görülmektedir;

“Sanki bütün kubbe, o muhteşem kubbe yekpare bir alevle tutuşmuş gibi idi (1). (1) Silavun Vakayinamesi...” (Danışman, 1970, c. 4, s. 59).

Jüstinyani yaralanmıştı (1)

Jüstinyani'nin yaralanmasını, muhtelif tarihçiler başka başka göstermişlerdir. Franzes (Ayağına bir ok isabet etti) diyor. Piskopos Leonardo (Koltuğundan vuruldu) der. Kalkondilas (Bir kurşun ile alnından yaralandığını, buna mukabil Kritovolos (Kendisine isabet eden mermi büyük çapta olup, belki büyük bir karabina ile atılmış ve zırh gömleğini geçerek göğsünü delip arkasından çıkmıştır) demektedir. Meşhur Tedalli (top ile atılan bir mermiden), Sişavun Vekayinamesi (Göğsüne isabet eden bir taş gülleden) bahseder. Rikşerio (Jüstinyani'nin kendi maiyetinden biri tarafından atılan bir ok ile yaralandığını) yazar. Şlomberje'den. (Danışman, 1970, c. 4, s. 169)

Yazar, dipnotlarda eser içinde kullandığı birtakım kelimelerin anlamlarını da okuyucuya vermiştir. Örneğin eser içinde kullanılan “balyos” ve “sûr” kelimeleri şu şekilde açıklanmaktadır;

“Balyös (1) omuzlarında kıymetli bir harmani ile ağır ağır kalabalığın ortasından ilerledi. (1) Balyös, İstanbul'da Venedik hükümetinin elçisi demektir.” (Danışman, 1970, c. 4, s. 122).

“Yine bu top sesleri ile beraber zil, nefir, nakkare, sûr (1), trampet, davul sesleri birbirine karıştı. (1) Öküz boynuzundan bir nevi boru... Kalın ve tok bir ses çıkarırdı...” (Danışman, 1970, c. 4, s. 137).

Yazarın genel olarak sade bir dil kullanması, eserdeki şahısları toplumsal konumlarına göre konuşurması ve anlatıda deyim - atasözü kullanması eserin geniş bir kitle tarafından okunabilmesini sağlamaktadır.

2.3.1.1.1.4.8.2. Anlatım Teknikleri

Fatih Sultan Mehmet IV adlı eserde hâkim bakış açısına sahip anlatıcı çoğunlukla kendisini hissettirmektedir. Bu açıdan eserde anlatma tekniği yoğun olarak görülür. Bunun yanında eserde sık kullanılan diğer bir anlatım tekniği diyalog tekniğidir. Yazar, diyalog tekniği ile eseri hareketlendirir ve okuyucunun dikkatini esere çeker.

Yazar, eserde yer yer iç çözümleme tekniğini de kullanmış ve şahısların düşüncelerini, duygularını okuyuculara açmıştır. Örneğin yazar, aşağıdaki alıntıda Jünstinyani'nin düşüncelerini ve hislerini bu teknikle okuyuculara sunmuştur;

Bir harp adamı olan Jüstinyani'yi ile bu garip fısıltılar müteessir etmişti... O da kendini ümitsizliğe kaptırmıştı. İkisinin de bu dakikada kafasının içini meşgul eden fikir, bu felâketli haberin İmparatora nasıl duyurulacağı idi. Büyük Türk'ün verdiği umumî hücum emrini Konstantin'e kim ve nasıl verecekti?... (Danışman, 1971, s. 32)

Eserde mektup tekniği de görülmektedir. Eserde yer alan iki mektup da Margarit tarafından yazılmıştır. Margarit, mektuplardan bir tanesini Ulubatlı Hasan'a, bir tanesini de Sadrazam Halil Paşa'ya yazar. Sadrazam Halil Paşa, bu mektubun üzerine umumi hücum gününün geldiğine karar verir (Danışman, 1970, c. 4, s. 76). Bu mektupların ikisi de kurgudur. Bunun yanında mektupların metni de eserde yer almaz.

Görüldüğü üzere eserde anlatma - gösterme teknikleri, diyalog tekniği, iç çözümleme tekniği ve mektup tekniği kullanılmıştır.

2.3.1.1.1.5. Fatih Sultan Mehmet Cilt V

Eser, Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'un fethinden sonra Anadolu ve Balkanlarda yaptığı fetihleri ele almaktadır.

2.3.1.1.1.5.1. Bibliyografik Künye

Eser, Zuhuri Danışman Yayınevi tarafından 1970 yılında basılmıştır. 208 sayfadan oluşan eserin o dönemki satış fiyatı, "10 TL" olarak belirlenmiştir.

Yazar, "*Fetihten Sonra*" alt başlığını taşıyan eserin girişine "*Birkaç Söz*" başlıklı bir not düşmüş ve eserin içeriğini açıklamıştır. Bu not şu şekildedir;

"Bu ciltte fetihten sonra İstanbul'da olan olaylar, Fâtihin Rumeli ve Anadolu'daki yeni Fetih ve istîlâlara hazırlıkları, velhâsıl Muhteşem Osmanlı İmparatorluğunun kuruluş hikâyesini okuyacaksınız." (Danışman, 1970, *Birkaç Söz*).

2.3.1.1.1.5.2. Anlatıcı – Bakış Açısı

Fatih Sultan Mehmet Cilt V, hâkim bakış açısı ile yazılmıştır. Hâkim bakış açısına sahip olan anlatıcı, şahısların iç dünyalarına girer, onların duygularını, düşüncelerini ve emellerini bilir ve okuyuculara açıklar;

"Tamar garip bir düşünceye dalmıştı. Şimdi hayalinde Grandük Notarasın kızı İren canlanmıştı. Onun Fatihle olan aşk sahneleri canlanmıştı. Hayalinde Fatihi, İreni okşar ve severken görüyordu. Kıpkırmızı kesilmişti. Tamar, Notarasın kızını kıskanıyordu." (Danışman, 1970, c. 5, s. 50).

Anlatıcı, şahıslar arasında yanlı bir tutum sergiler. Eserdeki bazı şahısları gerek kullandığı kelimelerle gerekse yorumları ile olumlar, bazılarını da aynı kullanım ile

okuyucunun karşısına olumsuz bir kişi olduğunu vurgulayarak çıkarır. Anlatıcının bu tavrı, Kazıklı Voyvoda'ya ait şu paragrafta açıkça görülmektedir;

“Kazıklı voyvoda denilen bu korkunç ve zâlim mahlûk, bu insanın tüylerini ürperten elemli manzara karşısında, insanı iğrenmekten donduracak bir soğuk kanlılık ve zevkle keyifleniyordu..” (Danışman, 1970, c. 5, 175).

Anlatıcı, yer yer anlatıyı keserek okuyucuya tarihi bilgiler verir. Örneğin eserde, Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethetmesinin arkasından olay örgüsü durur. Anlatıcı araya girerek orta zamanlar hakkında bilgilendirme yapar;

Orta zamanlarda harbeden iki taraftan kim galip gelirse, mağlup tarafa karşı en akla gelmez zulüm ve işkenceyi yapardı. Ve bu, âdeta galibin bir hakkı olarak tanılırdı. Orta zamanda hiçbir hükümdar, kendi tebaasının başka bir dinde olmasına tahammül edemezdi. Orta zamanda hiç kimse dilediği gibi düşünemez, dilediğini söyleyemez, dilediği gibi Allahına ibadet edemezdi. (Danışman, 1970, c. 5, s. 13)

Bunun yanında anlatıcı, eserde ele aldığı tarihi anlatılara ait çelişkileri de metin içerisinde belirtmektedir. Örneğin eserde Fatih Sultan Mehmet'in, Başvekil Grandük Notaras ve Rum asilzadelerini idama mahkûm etmesinin nedenlerini şu şekilde açıklar;

Birkaç gün evvel Notaras ve yakın dostları, Rum asilzadelerinden bir kısmı idam edilmişti. Fatih bu karara sevk eden sebep meçhuldür. Bütün tarihler ayrı mütalâalar dermeyan eder. Bilhassa bu hususta şark müelliflerinin söyledikleri hiç de birbirine uymaz. Bilhassa meşhur tarihçi Hammer, Hristiyan hislerine kendini kaptırarak bu hususta çok ağır ithamlarda bulunuyor. O devirde yaşayan Rum tarihçileri de, İstanbul fethini bir türlü unutamadıkları için Fatihe hücumda âdeta birbirleriyle müsabaka ederler. (Danışman, 1970, c. 5, s. 67)

Anlatıcı eserde sık sık soru sorma sanatını da kullanır. Anlatıcının bu kullanımı hem eser hakkında merak uyandırır hem de okuyucuyu düşünmeye sevk eder;

“Burası neresi idi? Ne için orada idiler? Onları oraya kim getirmişti?” (Danışman, 1970, c. 5, s. 32).

“Margariti bu kadar telâşa düşüren şey ne idi? Neden korkuyordu? Yapmak istediği şey ne idi?” (Danışman, 1970, c. 5, s. 72).

“Ne oluyordu? İstanbul’a Türkler hâkim değil mi idi? Bir tek gemi ile Cenevizliler İstanbul’u zapt mı etmiş idi?” (Danışman, 1970, c. 5, s. 127).

Eserde, sık sık mekân geçişleri yapılmıştır. Anlatıcı eserdeki bu mekân değişikliklerini de okuyucuya açıkça bildirir;

“Yıkılan Bizansın son Başvekili Grandük Notarasın muhteşem konağındayız.” (Danışman, 1970, c. 5, s. 18).

“Şimdi Semadrek adasındayız.” (Danışman, 1970, c. 5, s. 90).

“Eflak diyarındayız.” (Danışman, 1970, c. 5, s. 171).

2.3.1.1.1.5.3. Olay Örgüsü

Fatih Sultan Mehmet Cilt V, Fatih Sultan Mehmet’in İstanbul’un fethinden sonraki seferlerinden oluşmaktadır. Bu sebeple eserin vak’a birimi Anadolu ve Balkanlarda yapılan seferlerdir.

Rumeli’de düşman bırakmak istemeyen Fatih Sultan Mehmet, ilk önce Enez Kalesi’ne sefer düzenler. Kale Kumandanı Dorya, tek çare olarak padişaha güzel kızı Anjel’ı takdim eder. Fatih Sultan Mehmet, bu takdimin üzerine Kale Kumandanı Dorya’yı affeder.

Balkanlardaki Osmanlı topraklarını koruma altına almak isteyen Sultan Mehmet, Belgrad üzerine sefere çıkar. Belgrad hâkimi, güçlü gemilere sahiptir. İki ordunun gemileri eşit değildir. Bunun yanında kuşatma esnasında Belgrad’a yardımlar da gelmektedir. Türk ordusu, bu sebeplerden dolayı çok fazla şehit verir. Sultan Mehmet,

devlet erkânının isteği ile kuşatmayı kaldırır. İstanbul'a dönen Sultan Mehmet çok geçmeden Mora Yarımadası'na ordu gönderir ve bu adayı baştanbaşa ele geçirir.

Sultan Mehmet, İstanbul'un fethini tamamlamak için düşman kuvvetleri üzerine sefere çıkar. İlk önce Sinop'u Osmanlı Devleti'ne bağlar. Daha sonra orduyu Ceneviz'e götürür. Cenevizliler teslim olurlar. Sultan Mehmet, daha sonra Uzun Hasan'a ait Karahisar Kalesi'ni zapt eder. Sultan Mehmet'in son durağı Trabzon'dur. Bir süre sonra Trabzon kalesini teslim alır. Günler sonra kale kumandanının karısının Uzun Hasan ile iletişime geçtiğini öğrenir ve bütün Kommenleri idam eder.

Kazıklı Voyvoda, Balkanlarda halka işkence etmektedir. Fatih Sultan Mehmet, Kazıklı Voyvoda'yı uyarmak için ona, Çakırcı Hamza Bey komutasında kırk kişilik bir heyet gönderir. Kazıklı Voyvoda, bu heyetin hepsini kazığa vurur. Heyetteki herkesin öldürüldüğünü öğrenen Sultan Mehmet, iki yüz kişilik bir ordu ile Kazıklı Voyvoda'nın üzerine atılır. Fakat Kazıklı Voyvoda, sürekli saklanmaktadır. Sultan Mehmet, onu takip eder. Bu takip haftalar boyunca devam eder. Sultan Mehmet'in ordusu ile başa çıkamayan Kazıklı Voyvoda, yardım istemek için Macaristan'a geçer. Matyas, bu adamı yakalayarak hapsedirir.

Karamanoğlu Hükümdarı İshak Bey, Uzun Hasan ile temasa geçer. Bu iletişimi öğrenen Sultan Mehmet, Karamanoğlu üzerine Hamza Bey'i sefere gönderir. Hamza Bey, Karamanoğlu İshak Bey'i mağlup eder. İshak Bey, kaçar ve Silifke kalesine saklanır. Sultan Mehmet, Karamanoğlu Beyliği'ne Pir Ahmet Bey'i atar.

Silifke Kalesi'ne sığınan İshak Bey, tekrar Uzun Hasan ile temasa geçer. Aynı zamanda Venedik Hükümeti'ni de Sultan Mehmet'e karşı doldurur. Sultan Mehmet'in sayesinde Karamanoğlu Beyliği'nin başına geçen Pir Ahmet Bey de Uzun Hasan ve Venedik ile görüşmelere başlar. Bu durumu haber alan Fatih Sultan Mehmet, ordusu ile beraber yola çıkar ve Pir Ahmet Bey'in hüküm sürdüğü Konya'yı ele geçirir. Sultan Mehmet'in Sadrazamı Mahmut Paşa da İshak Bey'in hükümet merkezi olan Larende'yi ele geçirir. İshak Bey, kaçarak Uzun Hasan'a sığınır.

Sultan Mehmet, Mahmut Paşa'yı, Konya ve Larende'deki sanat erbaplarının İstanbul'a taşınması ile görevlendirir. Mahmut Paşa, bazı sanat erbaplarından rüşvet alır ve onların istedikleri yerde kalmalarına izin verir. Rum Mehmet Paşa, bu durumu Sultan Mehmet'e haber verir. Sultan Mehmet, Mahmut Paşa'nın görevini Rum Mehmet Paşa'ya verir. Bir süre sonra da onu azleder ve Rum Mehmet Paşa'yı sadrazamlığa tayin eder.

Eserin olay örgüsü çizgisel zamana göre düzenlenmiştir. Bu örgüye baktığımızda tarihsel gerçekliğin yoğun olarak ele alındığı bir örgü görürüz. Yazar eserde Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'un fethinden sonra yaptığı seferlerin çoğunu tarihi kaynaklara uygun olarak ele almıştır. Bu bağlamda eserin tarihin kronolojik seyrini koruduğu söylenebilir. Bunun yanında eserde birçok seferin ele alınması, serinin diğer ciltlerinden daha hareketli bir anlatı yaratmıştır. Eserde yukarıda da görüleceği üzere sık sık olay geçişleri yapılmaktadır. Bu durum beraberinde kişi ve mekân değişikliğini de getirir. Söz konusu durum okur üzerinde yer yer eser bütünlüğü açısından bir kopukluk oluşturur. Bunun yanında diğer ciltlerde görülen Tamar ve İren arasında çatışmalar bu eserde de devam etmektedir.

2.3.1.1.1.5.4. Şahıs Kadrosu

Fatih Sultan Mehmet Cilt V, İstanbul'un fethinden sonraki seferleri ele alır. Bu sebeple eserin şahıs kadrosu kalabalıktır. Eserdeki birinci kişi, Fatih Sultan Mehmet'tir. Eserdeki ikinci kişiler, Margarit, Tamar, İren, Başvekil Grandük Notaras, Zağanos Paşa, Halil Paşa, Sadrazam Mahmut Paşa, Rum Mehmet Paşa ve Margarit'in Oğlu Hasan'dır. Eserdeki üçüncü kişiler, Akşemseddin, Molla Hüsrev Paşa, Rumeli Beylerbeyi Hamza Bey, Çakırcı Hamza Paşa, Rumeli Beylerbeyi Karaca Paşa, Şehzade Beyazıt, Şehzade Mustafa, İshak Bey, Turhan'ın Oğlu Ömer, Uzun Hasan, David Kommen, Sare Hatun, Enez Kumandanı Dorya, Jan Honyad, Despot Jorj'un Karısı İren, Marya, Lazar, Ceneviz Elçisi Alvazyo ve Pir Ahmet Bey'dir.

Serinin diğer kitaplarındaki birinci kişi, bu eserde de ortaktır. İkinci kişilere, Sadrazam Mahmut Paşa, Rum Mehmet Paşa ve Margarit'in oğlu Hasan eklenmiştir. Eserdeki

üçüncü kişilerin çoğu ise ele alınan seferler dolayısı ile ilk kez karşımıza çıkmaktadır. Bu kimselerin bazıları Fatih Sultan Mehmet'in fetihlerine yardım ederken, bazıları da onun fetihlerini engellemeye çalışmaktadır.

2.3.1.1.1.5.4.1. İkinci Dereceden Kişiler

Hasan:

Margarit ve Ulubatlı Hasan'ın oğludur. Eserde dokuz, on yaşlarındadır. Hasan, yaşından beklenmeyen bir cesarete sahiptir. Babası Ulubatlı Hasan'ın karakter özelliklerini taşımaktadır. Korkusuz ve atılgan bir çocuktur;

Ve sonra, daha kendilerine gelememiş olan iki sarhoşun suratlarında birbiri ardı sıra kamçının acı, tiz sesi duyuldu. Gürültüyü duyan birkaç adam toplanmıştı. İki sarhoşun çoktan akılları başlarına gelmişti. Rezil olmuşlardı. On yaşında bir çocuğun karşısında aciz kalmışlardı. (Danışman, 1970, c. 5, s. 165)

Margarit, onu kahramanlık hikâyeleri ile büyütüştür. Bu sebeple Hasan, kılıç kullanmaya ve savaşlara merak duymaktadır. Hasan on iki yaşında Osmanlı ordusuna katılır ve ünlü silahşörlere meydan okur; “Eğer biraz daha gecikmiş olsaydı meşhur silahşör, bu küçük çocuğun kılıcı ile dünyasını değiştirecekti.” (Danışman, 1971, s. 34).

Eserin ilerleyen bölümlerinde genç bir delikanlı olan Hasan, Fatih Sultan Mehmet'in cariyelerinden İren adlı bir kıza âşık olur. İren, âdeta onu büyüler. Bu aşkın tehlikesine rağmen İren'den vazgeçemez. Onunla sık sık buluşur; “Bu, bir yalvarıştı. Hasan, İren'den vazgeçemiyordu. İren, bir kere sevdasına tutulmanın kurtulabileceği bir fettan değildi.” (Danışman, 1971, s. 103). Bir gün Sultan Mehmet, bu aşkı öğrenir. İren'i saraydan kovar. Hasan'ı ise babasının hatıraları için affeder. Aşkını kaybeden Hasan, tekrar Osmanlı ordusuna döner ve eser boyunca Osmanlı Devleti için kılıç sallamaya devam eder.

Görüldüğü üzere yazar Hasan'ın fiziki özelliklerini vermemiştir. Bunun yanında onun kişilik özelliklerine değinmiştir. Eserde yukarıdaki şekilde gördüğümüz Hasan kurmaca bir kişidir. Yazar, onun nezdinde Ulubatlı Hasan'ı yaşatmaya devam eder.

Sadrazam Mahmut Paşa:

Sultan Mehmet'in Sadrazam Halil Paşa'dan sonraki sadrazamıdır. Onun eserde fiziki tasviri yapılmamış, karakter özellikleri ön plana alınmıştır. Sadrazam Mahmut Paşa, eserde deneyimli ve çalışkan bir vezir olarak tanıtılır. O, eserde Sultan Mehmet'in en büyük yardımcısıdır. Özellikle Karadeniz'in fethinde önemli rol oynar. Sinop Beylerbeyi İsmail Bey'i savaştan teslim etme ikna eder. Bunun yanında Sadrazam Mahmut Paşa, paraya değer veren bir kimsedir. Paraya olan düşkünlüğü, onun sadrazamlığı kaybetmesine sebep olur.

Eserde yukarıdaki şekilde gördüğümüz Sadrazam Mahmut Paşa gerçek bir kişidir. Kaynaklara baktığımızda Sadrazam Mahmut Paşa'nın faziletli, tecrübeli ve iyi birisi olduğu görülür fakat onun para düşkünlüğü olduğu yazmamaktadır (Uzunçarşılı, 1988, c. II, s. 531). Bu açıdan yazarın Sadrazam Mahmut Paşa etrafında bir kurgu yarattığı söylenebilir.

Rum Mehmet Paşa:

Rum Mehmet Paşa, Sultan Mehmet'in üçüncü sadrazamıdır. Rum Mehmet Paşa, Sadrazam Mahmut Paşa'nın aldığı rüşveti Sultan Mehmet'e bildirir. Sultan Mehmet, bu haber üzerine Sadrazam Mahmut Paşa'yı azleder ve Rum Mehmet Paşa'yı sadrazamlık mevkisine getirir.

Rum Mehmet Paşa, tecrübeli ve doğru kararlar veren bir sadrazamdır. Sadrazamlık süresince, Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü göz önüne alır ve Fatih Sultan Mehmet'i devletin selameti için yönlendirir. Fakat Varsak Aşireti üzerine çıkılan sefer, Rum Mehmet Paşa'nın gözden düşmesine sebep olur. Çünkü bu seferde çok yorulan

asker, Kumandan Rum Mehmet Paşa'yı geri döndürmüştür. Kesin zafer isteyen Sultan Mehmet, bu mağlubiyeti affetmez ve onu görevden alır.

Görüldüğü üzere yazar Rum Mehmet Paşa'nın fiziki özelliklerine değinmemiştir. Bunun yanında kişilik özelliklerini vermiştir. Eserde yukarıdaki şekilde gördüğümüz Rum Mehmet Paşa gerçek bir kişidir. Kaynaklara baktığımızda Rum Mehmet Paşa'nın zalim bir sadrazam olduğu görülür. Sadrazamlığı da bu zalimliği yüzünden kaybetmiştir (Uzunçarşılı, 1988, c. II, s. 532). Bu bağlamda yazarın Sadrazam Mahmut Paşa'yı ele alırken tarihi bilgileri değiştirdiği söylenebilir.

2.3.1.1.1.5.5. Eserin Tarihi Gerçeklik ve Roman Gerçekliği Bağlamında Karşılaştırılması

Fatih Sultan Mehmet Cilt V, olay örgüsünün büyük çoğunluğunda tarihi gerçekliğe bağlı kalmış bir eserdir. Bu sebeple, “tarihi gerçekliği muhafaza eden romanlar” başlığı altında değerlendirilmektedir. Yazar serinin diğer kitaplarında olduğu gibi, bu eserde de bazı olaylarda tarihi gerçekliğe eklemeler yapmış, bazı olay örgüsünü de tamamen kurmaca olarak şekillendirmiştir. Eserin bu üç yapılanması, aşağıda ele alınacaktır.

Eserde tarihi gerçekliğe bağlı kalan ilk olay, Belgrad'ın kuşatılmasıdır. Fatih Sultan Mehmet, Balkanlardaki Türk topraklarını muhafaza altına almak için Belgrad'ın Türklerin eline geçmesi gerektiğini düşünür ve Belgrad üzerine sefer hazırlığına başlar. Nisan ayında karar verilen bu seferin hazırlıkları, Mayıs ayının sonunda biter. Avrupa Devleti ise, Orta Avrupa'nın kilidi olan Belgrad'ı elinde tutmak için Jan Honyad komutasında bir ehli salip ordusu hazırlar. Osmanlı ordusunun iki yüz kayığına karşılık, iki yüz gemilik bir donanma oluşturulur (Danışman, 1970, c. 5, s. 100-103). Yolan çıkan Osmanlı ordusu, 13 Haziran 1456 gününde Belgrad önlerine ulaşır. Belgrad Kalesi vakit kaybetmeden topa tutulur. Jan Honyad, Tuna üzerinden Osmanlı donanmasına saldırır. Jan Honyad'ın gemileri hızlı manevralar yapmakta iken, Osmanlı donanması daha yavaş kalmaktadır. Akşama doğru iki donanma ayrılır. Yedi Osmanlı gemisi bu saldırıda tahrip edilir. Buna karşılık, düşman donanmasından sadece dört gemi batırılır (Danışman, 1970, c. 5, s. 104-107). 21 Temmuz 1456 gününde Fatih

Sultan Mehmet, umumi hücumu karar verir. Üç yüz top sürekli atışlara başlar. On binlerce asker, saldırıya geçer. Bir süre sonra Türk ordusu, Varoş'u ele geçirir. Türk ordusu köprüye doğru ilerlerken Karaca Paşa şehit olur. Çok geçmeden köprü de ele geçirilir. Bunu gören Jan Honyad, kale içinden bin kişilik bir orduyla çıkış hareketi yapar. Bu çıkış, Türk ordusunu yavaşlatır. O anda kale arkasından yeni kuvvetler gelir ve Türk ordusunun üzerine atılır. Sultan Mehmet, Türk ordusunun tehlikede olduğunu görünce atını ordu içine sürer ve askeriyile beraber kılıç sallamaya başlar. Savaş şiddetlendiği anda Sultan Mehmet yaralanır fakat hücumlara devam eder. Öğleye doğru Sultan Mehmet'in ağrısı şiddetlenir ve otağ-ı hümayuna çekilir (Danışman, 1970, c. 5, s. 108-113). Düşman askerlerinin aldığı yardımlar karşısında Türk ordusu gerilemeye başlar. Sultan Mehmet, kati netice istemektedir. Bu sırada Yeniçeri Ağası Hasan Ağa şehit olur. İki kumandanın şehit olduğunu gören Türk askeri, intikam hırsıyla ileri atılır ve düşman ordunun Başkumandanı Jan Honyad'ı yaralar (Danışman, 1970, c. 5, s. 114-115). Tür ordusunun hücumlarının şiddetlendiğini gören Jan Honyad, son koz olarak kale içindeki bütün askerleri dışarıya çıkarır. Bu çıkış, Türk ordusunu tekrar geriletir. Gerilemeyi gören Sultan Mehmet, otağ-ı hümayunu korumakla görevli olan askerlerin hepsini hücumu geçirir. Düşman ordusu, kale içine girerek kapıları kapatır. Gece vakti kuşatmanın şiddeti durur. Türk ordusu çok şehit vermiştir. Bunu gören vezirler, Sultan Mehmet'i kuşatmayı kaldırmak için ikna ederler. Kuşatmanın kaldırılmasından yirmi gün sonra, Başkomutan Jan Honyad aldığı yaranın tesiri ile ölür (Danışman, 1970, c. 5, s. 115-118).

Eserde yukarıdaki şekilde ele alınan Belgrad kuşatması, tarihi kaynaklarla örtüşmektedir. Yılmaz Öztuna, *Başlangıcından Zamanımıza Kadar Türkiye Tarihi Cilt 4* adlı eserin 11-12. sayfalarında bu kuşatmayı yukarıdaki şekilde anlatmaktadır. İsmail Hakkı Uzunçarşılı da *Osmanlı Tarihi Cilt II* adlı eserinin 15 – 18. sayfaları arasındaki verdiği bilgilerle, yukarıdaki anlatıyı doğrulamaktadır.

Eserde görülen bir diğer tarihi olay, Mora seferidir. Fatih Sultan Mehmet, şehzadelerin sünnet düğününden sonra Mora üzerine asker gönderir (Danışman, 1970, c. 5, s. 121). Turhanoglu Ömer, Atina'yı ele geçirir (Danışman, 1970, c. 5, s. 126). Bu anlatı, eserde ayrıntılı olarak ele alınmamıştır. Fakat Sultan Mehmet'in Mora'yı ele geçirdiği tarihi bir

gerçektir. Yılmaz Öztuna, bu seferi *Başlangıcından Zamanımıza Kadar Türkiye Tarihi Cilt 4* adlı eserinin 11 – 14. sayfaları arasında ayrıntılı olarak ele almaktadır.

Eserde görülen bir diğer tarihi gerçeklik, Sırbistan'ın fethidir. Sultan Mehmet, Belgrad önünden çekilince Sırbistan ve Belgrad sahipsiz kalır. Fatih'in dönüşü üzerine Despot Jorj'un karısı İren, Sırbistan'ı kurtarmak için Macaristan'a gitmeye karar verir. İren'in Greguvar, Etiyen ve Lazar adlı üç oğlu ve II. Sultan Murat'ın karısı olan Marya adlı bir kızı vardır. O gece Lazar, annesini zehirler. İki erkek kardeşini kaçırtır. Bu şekilde Sırbistan tahtı, kendisine kalır. İki ay sonra Lazar da ölür. Lazar'ın dul karısı Elen, Sırbistan tahtına göz koyar. Sırbistan Krallığını Papa'ya takdim eder. Papa bu hediye karşısında oldukça sevinir ve vekili Kardinal Anjelo'yu Sırbistan'a gönderir. Fakat Sırpılılar, memleketlerinin Papa'ya kalmasını istememektedirler. Sırbistan tahtında yalnız kalan Prenses Marya, Sultan Mehmet'e sığınır. Sultan Mehmet, ona Sırbistan üzerindeki haklarını koruyacağına dair söz verir ve Sırbistan'ı Türk ülkesi içine almak için faaliyetlere başlar (Danışman, 1970, c. 5, s. 122-126). Sırbistan'ın yaşadığı bu iç karışıklık ve Sultan Mehmet'in Prenses Marya'ya verdiği söz, tarihi kaynaklarla örtüşmektedir. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi Cilt III* adlı eserinin 19. sayfasında bu anlatıyı eserdeki şekilde anlatmaktadır.

Eserde görülen diğer bir tarihi gerçek, Amasra üzerine düzenlenen seferdir. Eserde bu olay şu şekilde anlatılır; Bir gün, İstanbul limanına oldukça büyük bir gemi ile Ceneviz elçisi gelir. Ceneviz Elçisi Alvazyo, Sadrazam Mahmut Paşa konağına geçer ve Galata'nın Ceneviz'e ait olduğunu belirtir. Sadrazam Mahmut Paşa, teslim olmuş bir kaleyi istemenin harp ilanı olduğunu belirtir ve elçiyi geri gönderir (Danışman, 1970, c. 5, s. 126-130). Bu durumu öğrenen Sultan Mehmet, Osmanlı ordusunu sefer için hazırlar. Kara ordularının başına padişahın kendisi geçer. Türk donanmasının komutası ise Sadrazam Mahmut Paşa'ya verilir. Sadrazam Mahmut Bey, Karadeniz'e doğru yola çıkar. Fatih Sultan Mehmet, Ankara'dan Ceneviz kontrolünde olan Amasra'ya geçer. Sultan Mehmet, karadan, Sadrazam Mahmut Paşa ise denizden Amasra'yı kuşatırlar. Tüccar Cenevizliler, Sultan Mehmet ile bir savaşı göze alamazlar ve teslim olurlar. Cenevizlilerin üçte biri Amasra'da bırakılır, üçte ikisi ise İstanbul'a sevk edilir

(Danışman, 1970, c. 5, s. 131- 136). Eserde bu şekilde ele alınan Ceneviz elçisinin istekleri ve Sultan Mehmet'in Amasra'yı fethi tarihi kaynaklar ile örtüşmektedir;

Cenevizliler, Bizanslılar zamanında olduğu gibi fetihden sonra da *Galata* taraflarını malikâneleri tarzında tasarruf etmek istemişler ve buranın kendilerinde kalmasında ısrar etmişlerse de padişah orasının kendi mülkü olduğunu ve *Galata*'yı cebren değil ora halkının hüsn-i rızasıyla işgal eylediğini söyleyerek İstanbul fethi senesinde *Galata* halkına verilen fermanın başka hiçbir müsaade vermemiş ve yapılan teklifleri red etmiş, bundan dolayı Ceneviz cumhuriyeti de Osmanlılara muhasım vaziyet almıştı. (Uzunçarşılı, 1988, c. II, s. 48)

“Fâtih, karadan Amasra kalesinin eteklerine gelip durdu. Limanı, Vezîr-i azâm kumandalığındaki Donanma-yı Hümâyûn kapatmıştı. Amasra, derhal teslim oldu ve hiçbir vuruşma olmadı.” (Öztuna, 1978, c. 4, s. 16).

Eserde Sultan Mehmet, Amasra'dan sonra Sinop Hükümdarı İsfendiyaroğlu İsmail Bey üzerine yürür. Sadrazam Mahmut Paşa, Sinop Beyi ile mektuplarla ve bizzat görüşür. Sultan Mehmet, bu sayede Sinop kalesini savaştan teslim alır (Danışman, 1970, c. 5, s. 136). Eserde ele alınan bu sefer, İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın verdiği bilgilerle örtüşmektedir;

Fatih Sultan Mehmed *Kastamonu*'ya geldi ve *Sinop* üzerine hareket etmeden evvel vezir-i âzam Mahmud Paşa'yı ileri sevk etti. Mahmud Paşa, İsmail Bey'e mektup yazarak pâdişâhın katî azim ve kararını ve beyhûde yere kan dökülmesine meydan verilmemesini bildirdi. Neticenin kendisine müsait olmadığını takdir eden İsmail Bey, teminat alarak kaleden çıkıp Mahmud Paşa ile görüştü ve hakkında hürmet ve riayet gösterildi ve *Sinop* da bu suretle 865 H. (1461 M.) senesinde (takriben Şaban ve Mayıs'ta) sulhen alındı. (Uzunçarşılı, 1988, c. II, s. 50)

Eserde Sultan Mehmet'in bir sonraki durağı Trabzon'dur. Trabzon Rum İmparatoru David Kommen, Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan'ın kayın biraderidir. Uzun Hasan, David Kommen'i korumak için Sultan Mehmet'e bir elçi gönderir ve bu seferden vazgeçmesini ister. Aksi halde Birinci Mehmet zamanında kendilerine vaat edilen verginin isteneceğini belirtir. Sultan Mehmet, yakında kendisinin gelip bu borcu kapatacağını söyler ve iki gün sonra Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan'a ait olan Koyunlu Hisar Kalesi'ni ele geçirir (Danışman, 1970, c. 5, s. 137-142). Uzun Hasan, Sultan Mehmet'in bu hareketinden endişelenir. Annesi Sara Hatun'u, Sultan Mehmet'e

elçi olarak gönderir. Sara Hatun, Osmanlı Devleti ile Akkoyunlu Devleti arasında sulh gerçekleştirir. Sara Hatun'un ikinci görevi, Sultan Mehmet'i Trabzon seferinden vazgeçirmektir fakat Sultan Mehmet, onun bütün çabasına rağmen Trabzon seferinden vazgeçmez (Danışman, 1970, c. 5, s. 142-151). Bizans'ın son kalıntısını temizlemek isteyen Sultan Mehmet, Trabzon önüne ulaşır. İmparator David Kommen, on gündür Sadrazam Mahmut Paşa komutasındaki Türk donanması ile uğraşmaktadır. Sultan Mehmet'in gelmesi ile şehre hem karadan hem de denizden yapılan hücumlar, onu büyük bir endişeye sevk eder. Fatih Sultan Mehmet'in seferden vazgeçmesi için kızı Prenses Anna'yı, ona takdim eder. Sultan Mehmet, Prenses Anna'nın ardından gelen heyete kararın kati olduğunu belirtir ve Trabzon kalesini fetheder. Fetihden sonra Amasya Beyi Hızır Bey'i, Trabzon'da muhafız olarak bırakır. Yakalanan David Kommen, sekiz oğlu ile birlikte Edirne'ye sevk edilir. Sultan Mehmet, bir süre sonra David Kommen'in Uzun Hasan'ın Karısı Katerin ile mektuplaştığını öğrenir ve bütün Kommenleri idam ettirir (Danışman, 1970, c. 5, s. 151-163).

Eserde yukarıdaki şekilde ele alınan Trabzon seferi, tarihi kaynaklarla örtüşmektedir. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi Cilt II* adlı eserinin 52 – 57. sayfaları arasında bu anlatıyı doğrulamaktadır.

Eserde görülen bir diğer tarihi olay, Kazıklı Voyvoda'nın yaptığı işkencelerdir. Bu olay şu şekilde anlatılır; Kazıklı Voyvoda, Eflak'ta önüne çıkan her Türk'e akıl almaz işkenceler etmektedir; Bir gün dilencileri ziyafet için çağırır. Hepsinin ellerini masaya bağlar ve yağ dökerek yakar. Esir kadınları şişe geçirip kızartır ve esir edilen çocuklara yedirir. Çocukların başlarını kesip annelerinin göğüslerini deşerek oraya çiviler (Danışman, 1970, c. 5, s. 171-180). Kazıklı Voyvoda'nın bu işkenceleri tarihi kaynaklarla örtüşmektedir;

“... rivayete göre fakirleri ziyafete davet ederek sofraya masasıyla beraber bu zavallıları yakıran, kadınların memelerini keserek onların yerine çocuklarının başını çakdıran ve daha bunun gibi tüyler ürpertici facialar yapan...” (Uzunçarşılı, 1988, c. II, s. 74).

Eserde Kazıklı Voyvoda'nın etrafa yaydığı vahşeti öğrenen Sultan Mehmet, ona bir heyet gönderir. Çakırcı Hamza Paşa yanına kırk Türk yiğidi alarak, Kazıklı Voyvoda'nın bulunduğu ormana gider. Bir gece Kazıklı Voyvoda, Çakırcı Hamza Paşa üzerine baskın düzenler ve bu heyetin tamamını yakalar. Çakırcı Hamza Paşa'dan af dileyip ayaklarına kapanmasını ister fakat Hamza Paşa, ona boyun eğmez. Bunun üzerine Kazıklı Voyvoda, orada bulunan bütün Türklerin ellerini ve ayaklarını kestirir. Daha sonra hepsini kazığa vurdurur (Danışman, 1970, c. 5, s. 180-186). Çakırcı Hamza Bey'in yaşadığı bu olay, tarihi kaynaklarla örtüşmektedir;

Fatih Sultan Mehmed *İstanbul*'da bulunduğu kış esnasında Kazıklı Voyvoda'nın neler yaptığını tamamiyle öğrenmiş olduğundan ona göre tertibat aldı; kendisini bir taraftan, Rumdan dönme *Slistire* beği kâtip Yunus Bey vasıtasıyla ve yaldızlı sözlerle *İstanbul*'a, davet ettirirken diğer taraftan da *Niğebolu* sancak beyi Çakırcı Hamza Bey'e her ne suretle olursa olsun Vlad'ın elde edilmesini emreyledi. Hamza Bey *Tuna* boyunda Vlad'ın geçmesini bekledi; kış pek şiddetli olduğundan Tuna nehri donmuştu. Kâtip Yunus Bey tertibat aldı. Yunus Bey gidip Vlad'la görüştü ve o da gelmeğe razı oldu. Fakat alınan tertibatı öğrenmiş olduğundan yanındaki kuvvetlerle Hamza Bey üzerine baskın yaparak onu ve yanındaki kâtip Yunus'u da öldürdü; elde ettiği esirlerin bacak ve kollarını kestirdikten sonra kazıklara vurdurdu; Hamza Bey'i mevki ve rütbesinden dolayı daha yüksek bir kazığa vurdurmuş ve başını da Macar kiralına yollayıp yardım istemişti. (Uzunçarşılı, 1988, c. II, s. 75)

Eserde bu vahşeti duyan Sultan Mehmet, vakit kaybetmeden Kazıklı Voyvoda'yı yakalamak için Eflâk'a gider. Fakat bütün araştırmalara rağmen Kazıklı Voyvoda bulunamaz. Haftalar sonra Kazıklı Voyvoda, Türk ordusuna bir baskın yapar. Osmanlı ordusu, beş on dakika içinde kendisini toplar ve hücum planına geçer. Bunu gören Kazıklı Voyvoda, yüz elli bin kişilik ordusunu geri çeker ve ormanın içinde kaybolur. Akıncı Ali Bey, Kazıklı Voyvoda'nın ordusunun peşinden gider ve onun ordusundan bin kadar esir alır. Kazıklı Voyvoda, yardım kuvveti almak için Macaristan'a geçer. Macar Hükümdarı Matyas, onu yakalayarak hapse atar. Sultan Mehmet, Eflak Prensiğine, Prens Rudolf'u tayin eder (Danışman, 1970, c. 5, s. 186-192). Fatih Sultan Mehmet'in Kazıklı Voyvoda üzerindeki bu seferi, İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın *Osmanlı Tarihi Cilt II* adlı eserinin 75 – 77. sayfalarında verdiği bilgilerle örtüşmektedir.

Eserde Karamanoğlu İshak Bey, Akkoyunlu Hükümdarı ile iletişime geçer. Bunu öğrenen Sultan Mehmet, Antalya Valisi Hamza Bey'i, Karaman üzerine sefere gönderir. İshak Bey, Hamza Bey'e karşı koyamaz. Eşini ve çocuklarını alarak Silifke Kalesi'ne sığınır. Sultan Mehmet, Karaman Beyliğine Pir Ahmet Bey'i tayin eder. Bir süre sonra Silifke Kalesi'nde bulunan İshak Bey, Uzun Hasan ile tekrar iletişime geçer. Aynı zamanda Venedik Devleti ile de görüşür ve onları Osmanlı Hükümeti'ne karşı çıkmak için teşvik eder. Karaman Beyi Pir Ahmet Bey'de Uzun Hasan ve Venedik Devleti ile temasa geçer (Danışman, 1970, c. 5, s. 192-198). Bu temasları öğrenen Sultan Mehmet, hemen ordusunun başına geçer. Sultan Mehmet, Pir Ahmet Bey'in merkezi olan Konya'yı ele geçirir. Diğer koldan Sadrazam Mahmut Paşa, İshak Bey'in hükümet merkezi olan Larend'e'yi zapt eder. Sultan Mehmet Konya ve Larend'e'de bulunan sanat erbaplarının İstanbul'a taşınmasını ister. Bir gün Rum Mehmet Paşa, Sultan Mehmet'i ziyaret eder ve Mahmut Paşa'nın bazı sanat erbaplarını yerlerinde bıraktığını dile getirir. Sadrazamın rüşvet aldığını öğrenen Sultan Mehmet, Sadrazam Mahmut Paşa'nın görevini Rum Mehmet Paşa'ya verir. Rum Mehmet Paşa, padişahın isteğini harfiyen yerine getirir. Bunu gören Sultan Mehmet, Sadrazam Mahmut Paşa'yı azleder ve yeni sadrazam olarak Rum Mehmet Paşa'yı seçer. Karaman ili valiliğine ise, Şehzade Mustafa'yı geçirir (Danışman, 1970, c. 5, s. 198-205).

Eserde yukarıdaki şekilde ele alınan Karaman'ın işgali, Pir Ahmet Bey'in Karaman Beyliğine tayini, Pir Ahmet Bey'in ve İshak Bey'in ihaneti, Konya ve Larend'e'nin zaptı ve Rum Mehmet Paşa ile Sadrazam Mahmut Paşa arasında geçen yukarıdaki olaylar, tarihi kaynaklarla örtüşmektedir. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi Cilt II* adlı eserin 88-90. sayfalarında arasında, eserdeki olayları aynı şekilde anlatmaktadır.

Yukarıda değinildiği gibi eserde tarihi gerçekliğe yapılmış eklemeler de vardır. Bu eklemelerden ilki, Sadrazam Halil Paşa'nın ölümüdür. Sadrazam Halil Paşa'nın öldürülmesi eserde şu şekilde anlatılır; Sadrazam Halil Paşa, İstanbul kuşatmasının başlangıcından itibaren bu feth'e karşı çıkar. Fatih Sultan Mehmet'e sık sık kuşatmanın durdurulmasını tavsiye eder. Bu esnada onun hakkında Bizans Devleti'nden rüşvet aldığına dair söylentiler yayılır. Serinin bu cildinde Fatih Sultan Mehmet, yukarıdaki nedenlerden dolayı Sadrazam Halil Paşa'ya şüphe ile yaklaşmaya devam eder. Başvekil

Grandük Notaras, fırsat buldukça Sultan Mehmet'i Sadrazam Halil Paşa'nın ihanet ettiğine dair doldurmaktadır (Danışman, 1970, c. 5, s. 14-18). Devrin uleması da Sadrazam Halil Paşa'dan memnun değildir. Onlara göre, Fatih Sultan Mehmet'in gayrimüslimlere geniş yetkiler vermesinin sebebi, Sadrazam Halil Paşa'dır. Bu sebeple Sadrazam Halil Paşa'nın Osmanlı saltanatından uzaklaştırılmasını isterler (Danışman, 1970, c. 5, s. 29-31). Fatih Sultan Mehmet, Sadrazam Halil Paşa hakkında en yakın adamlarından olan Zağanos Paşa ile görüşür. Evvelden beri Sadrazam Halil Paşa'nın düşmanı olan Zağanos Paşa, Halil Paşa hakkındaki bütün kötü niyetli düşünceleri padişaha iletir. Sultan Mehmet, bu söylentilere inanmaz. Sadrazam Halil Paşa'yı gözden düşürmek isteyen Zağanos Paşa, son koz olarak halk arasında İstanbul'un fethinin Sadrazam Halil Paşa sayesinde sağlandığı söylentisini padişaha iletir. Saltanatına ve zaferine hiçbir ortak kabul etmeyen Fatih Sultan Mehmet, bu söylenti üzerine Sadrazam Halil Paşa'yı Yedikule Zindanları'na hapseder (Danışman, 1970, c. 5, s. 39-44). Sadrazam Halil Paşa, bir süre Yedikule Zindanları'nda kalır. Fatih Sultan Mehmet, bu süre zarfında Halil Paşa'nın idamına karar verir ve cellatları gönderir. Fakat bir süre sonra bu karardan pişman olur ve idamın durdurulması için bir süvari gönderir fakat süvari yetişmeden Sadrazam Halil Paşa idam edilir (Danışman, 1970, c. 5, s. 84-89).

Eserde yukarıdaki şekilde verilen anlatı, tarihi kaynaklarda farklıdır. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, bu idamı şu şekilde aktarır;

II. Murad'ı devlet gemisinin tehlikeye düşmesi üzerine iki defa hükümdarlığa getirerek oğlu II. Mehmed'i iki defa hal etmiş ve 857 H. / 1453 M. de İstanbul'u fetheden Sultan Mehmed, kendisini iki defa saltanattan uzaklaştıran Halil Paşa'yı İstanbul fethine mâni olmak istediği vesilesiyle katletmek suretiyle öcünü almıştır. (Uzunçarşılı, 1988, c. I, s. 585)

Yılmaz Öztuna da bu idamın Sadrazam Halil Paşa'nın Sultan Mehmet'i tahttan indirdiği için gerçekleştirildiğini söyler (Öztuna, 1978, c. 3, s. 210). Eserde ise bu idamın asıl nedeni, İstanbul fethinin Sadrazam Halil Paşa'ya bağlanması olarak gösterilir. Eserde görülen bu farklılık hem Fatih Sultan Mehmet'e hem de Sadrazam Halil Paşa'ya yanlı bir yaklaşımdan kaynaklıdır.

Eserde görülen ikinci ekleme Başvekil Grandük Notaras'ın öldürülmesidir. Eserde Fatih Sultan Mehmet, Başvekil Grandük Notaras'a esir olarak davranmaz. Onun ve ailesinin, sarayda eski şaşalı hayatlarına devam etmesine izin verir. Fakat Başvekil Grandük Notaras, Sultan Mehmet'in iyi niyetini ihlal eder ve Rum asilzadeleri ile gizli bir toplantı düzenler. Toplantının amacı Avrupa ile iletişime geçerek İstanbul'u geri almaktır (Danışman, 1970, c. 5, s. 24-27). Fatih Sultan Mehmet, bu toplantıyı öğrenir ve Grandük Notaras hakkında araştırmalar yapar ve fethin kırkıncı gününe doğru Grandük Notaras ve onun yakın dostlarını idam ettirir (Danışman, 1970, c. 5, s. 67-68). Eserde bu şekilde anlatılan olay, Yılmaz Öztuna'nın *Başlangıcından Zamanımıza Kadar Türkiye Tarihi* adlı eserde şu şekilde yer alır;

“Fâtih, şehri gezdikten sonra, şehir dışındaki otağ-ı hümâyûnuna geldi. Başvekil Lukas Notaras'ı huzuruna kabul ve iltifat etti. İhsanlarda bulunup gitmesine müsaade etti.” (Öztuna, 1978, c. 3, s. 207).

İsmail Hakkı Uzunçarşılı ise Başvekil Grandük Notaras'ın akıbetinden bahsetmemiştir. Yazarın bu tür bir değişiklik yapması, büyük ihtimalle Sadrazam Halil Paşa'nın haksız yere suçlandığını göstermek içindir.

Eserdeki bir diğer ekleme, Enez Kalesi üzerine yapılan seferdir. Bu sefer eserde şu şekilde anlatılır; 1456 yılında Fatih Sultan Mehmet, Rumeli'de bulunan Enez Kalesi Hâkimi Dorya'nın Müslüman halka zulüm yaptığını öğrenir ve bizzat ordunun başına geçerek kale üzerine sefer düzenler. Ordu iki koldan ilerler. Fatih Sultan Mehmet, karadan, Yunus Paşa ise denizden Enez Kalesi'ni kuşatır. Osmanlı ordusunu kalenin önünde gören Dorya, büyük bir telaşa kapılır. Sultanın azabından kurtulmak için güzel kızı Anjel'ı, Fatih Sultan Mehmet'e takdim etmeye karar verir. Anjel bir heyet ile Fatih Sultan Mehmet'in otağına gider. Fatih Sultan Mehmet, Anjel'in güzelliğinden çok etkilenir. Günler sonra Dorya'yı affeder ve kalenin etrafında bulunan bir iki köy ve kasabayı ona tımar olarak bırakır (Danışman, 1970, c. 5, s. 89-100). Tarihi kaynaklara göre ise seferin gelişimi şu şekildedir;

Gerek hak iddia eden bu kadının müracaatı ve gerek *Enez* beyinin devletle yapmış olduğu muahede hilâfına yalnız Türklere verilmesi lâzım gelen tuz hasılatından bir kısmını *Enez* limanına gelen yabancı gemilere satması ve bundan başka *Enez* halkının *İpsala* ve *Firecik* taraflarındaki Türklerin köle ve cariyelerini kaçırarak sattıklarından şikâyet olunması dolayısıyla *Enez*'in elde edilmesi kararlaştırıldı ve Kaptan Has Yunus Bey on kadirga ile denizden ve *Edirne*'de bulunan pâdişâh da karadan gelerek burayı ansızın muhasara ettiler.

... İşte bu suretle *Enez*, karadan bizzat pâdişâhın ve denizden donanmanın tazyikiyle işi uzatmadan teslim oldu (1456 Ocak); *Doryos*, daha evvelden *Semadirek* adasına kaçmıştı; kendisini alıp getirmek üzere adaya bir kadirga gönderildi, *İmroz* da işgal olunduktan sonra *Doryos* *Edirne*'ye getirilerek pâdişâha itaatini arzetti; bu işgalleri, yine aynı aileye ait olup Rumeli sahiline pek yakın olan *Taşoz* adasının alınması takip etti (860 Ra. 1456 Şubat).

Edirne'ye getirilen *Doryos*'a evvelâ *İmroz*, *Taşoz* ve *Semadirek* adalarının beyliği verilip gönderildi ise de sonra bundan vazgeçildi ve *Zihne* tarafları kendisine dirlik olarak verildi; fakat *Doryos* muhafızlarıyla beraber *Zihne*'ye giderken yolda muhafızlarını öldürdükten sonra *Midilli* adasına ve oradan da Avrupa'ya kaçtı. (Uzunçarşılı, 1988, c. II, s. 33)

Görüldüğü üzere seferin nedenleri sadece Müslümanlara uygulanan zulüm değildir. Bunun yanında tarihi kaynaklarda, Anjel'dan bahsedilmemektedir. *Dorya*'nın ilk olarak *İmroz*, *Taşoz* ve *Semendirek* adalarına bey olarak gönderildiği de görülen başka bir eklemedir.

Eserde görülen bir diğer ekleme *Prenses Anna* hakkındadır. *Prenses Anna*, esere göre Trabzon Rum İmparatoru *David Kommen*'in kızıdır. Sultan Mehmet, Trabzon'u karadan ve denizden kuşatınca, *David Kommen* kızı *Anna*'yı padişaha takdim eder. Sultan Mehmet, *Prenses Anna*'yı haremine alır fakat şehrin kuşatmasını kaldırmaz. Bu durum üzerine çaresiz kalan *David Kommen*, mecburen teslim olur. Padişah, Trabzon'u ele geçirdikten sonra *Prenses Anna*'yı *Zağanos Paşa*'ya verir ve düğünlerini kendisinin yapacağını belirtir (Danışman, 1970, c. 5, s. 151-163). Ele alınan tarihi kaynaklarda *Prenses Anna*'dan bahsedilmemektedir.

Eserde kurgu olaylar silsilesi de mevcuttur. Görülen kurgulardan ilki *Margarit* etrafında örülmüştür. *Margarit*, bu eserde surlar önünde *Ulubatlı Hasan*'ın cesedini ararken karımıza çıkar. Sevdiği adamın cesedini bulan *Margarit*, bir süre sonra omzundan yaralandığı için bayılır. Bir kadın onu alarak on gün boyunca tedavi eder. On gün sonra kendisine gelen *Margarit*, İstanbul'un durumunu öğrenmek için evden ayrılır (Danışman, 1970, c. 5, s. 5-11). Osmanlı Devleti'nin iç işlerini daha yakından

öğrenebilmek için bir esir pazarına gider ve kendisini esir olarak Osmanlı haremine sattırır (Danışman, 1970, c. 5, s. 22-24). Osmanlı sarayına giren Margarit, Sadrazam Halil Paşa'nın Yedikule Zindanları'na hapsedildiğini öğrenir. Sadrazam Halil Paşa'nın suçsuzluğuna inanan Margarit, onu zindanda ziyaret eder ve masumluğunu belgeleyecek kanıtlar toplamaya başlar (Danışman, 1970, c. 5, s. 59-64). İlk önce Zağanos Paşa ile görüşmeye çalışır fakat Zağanos Paşa devlet işleri ile uğraştığı için onunla görüşmez. Margarit, daha sonra İren ile konuşur ve Başvekil Grandük Notaras ile Sadrazam Halil Paşa'nın aralarındaki ilişkiye dair bilgiler edinir. Arkasından tekrar Zağanos Paşa'nın konağına gider fakat bu kez de içeri giremez. Margarit, son olarak Tamar ile konuşur. Ondan, Fatih Sultan Mehmet ile konuşmasını ister fakat Tamar, Sultan Mehmet'in işine karışmak istemez. Sonuçta Margarit'in bütün çabaları boşa gider. Sadrazam Halil Paşa'yı idamdan kurtaramaz (Danışman, 1970, c. 5, s. 68-84). Margarit'in ilerleyen bölümlerde Ulubatlı Hasan'dan bir oğlu olur. Margarit, oğlunun adını Hasan koyar. Hasan, cesur bir çocuktur. Bir gün sokakta iki sarhoş, Margarit'i yakalamaya çalışır. Hasan, elindeki kamçı ile bu iki sarhoşa vurmaya başlar. Yoldan geçen padişahın silahtarları bu olayı görürler ve iki sarhoşu gönderirler (Danışman, 1970, c. 5, s. 163-171).

Eserde görülen ikinci kurgu Tamar, İren ve Fatih Sultan Mehmet arasında gerçekleşir. Eserde Tamar, esir pazarından alınarak Fatih Sultan Mehmet'in sarayına getirilir (Danışman, 1970, c. 5, s. 31-34). Fatih Sultan Mehmet, bütün vaktini Tamar ile geçirmeye başlar. Tamar, sarayın en gözde cariyesi konumuna yükselir. İren de saraya alınmıştır. Tamar ve İren arasındaki kıskançlık devam etmektedir. İren'i kıskanan Tamar, Margarit'ten Başvekil Grandük Notaras'ın gizli bir toplantı yaptığını öğrenir (Danışman, 1970, c. 5, 44- 52). Bu gizli toplantıyı Fatih Sultan Mehmet'e söyler ve onun hain olabileceğini belirtir (Danışman, 1970, c. 5, s. 54-56).

Görüldüğü üzere eserdeki olayların büyük çoğunluğu tarihi kaynaklara bağlı kalarak anlatılmıştır. Belgrad seferi, Mora seferi, Sırbistan'ın fethi, Amasya seferi, Sinop seferi, Trabzon seferi, Uzun Hasan'ın gönderdiği elçi, Kazıklı Voyvoda'nın işkenceleri, Çakırcı Hamza Paşa'nın katli, Kazıklı Voyvoda seferi, Konya ve Larende'nin fethi,

İshak Paşa ve Pir Ahmet Bey'in ihaneti ve Sadrazam Mahmut Paşa'nın rüşvet alması tarihi gerçekliğe uygundur.

Eserde görülen eklemeler, Sadrazam Halil Paşa'nın öldürülmesi, Başvekil Grandük Notaras'ın öldürülmesi, Enez Kalesi seferi ve Prenses Anna etrafında gelişmiştir. Bu eklemelerden Sadrazam Halil Paşa'nın öldürülmesi ve Prenses Anna'nın Fatih Sultan Mehmet'e sunulması, yazarın şahıslara yaklaşımının bir ürünüdür. Yazar, bu eklemelerle Sadrazam Halil Paşa'nın suçsuzluğunu ve Fatih Sultan Mehmet'in vatan aşkını vurgulamaktadır. Eserde değiştirilen Grandük Notaras'ın ölümü, bir hainliği ön plana çıkarır ve Sadrazam Halil Paşa'nın bu hainliğe kurban gittiğini gösterir.

Eserde görülen kurgular, Margarit, İren, Tamar ve Fatih Sultan Mehmet etrafında şekillenmiştir. Bu eserde de Margarit'in rolü büyüktür. Margarit, eserde Sadrazam Halil Paşa'yı kurtarmak için elinden gelen her şeyi yapar. Margarit'in bu hareketleri, eserin dinamizmini arttırmaktadır. Bunun yanında önceki serilerde görülen İren, Tamar ve Fatih Sultan Mehmet arasındaki aşk üçgeni, bu eserde genişletilmiş ve iki kadın arasındaki entrikalar devam ettirilmiştir.

2.3.1.1.1.5.6. Zaman

Eserin, vak'a zamanı, 30 Mayıs 1453 tarihinde başlamaktadır. Yazar, bu tarihi iki askerin diyalogunda belirtmektedir;

- “- Bugün Hünkâr çok müteessir.
 - İmkânı yok.
 - Sana çok müteessir olduğunu söylüyorum.
 - Ben de olamaz diyorum. Bilâkis bugün Hünkârın çok sevinçli olması icap eder.
 - Hakkın var. Fethi Kostantiniye günü” (Danışman, 1970, c. 5, s. 5).

Sultan Mehmet, bu tarihten itibaren Balkanlara ve Anadolu'ya çeşitli seferler düzenler. Özelde İstanbul'un, genelde ise Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü koruma altına alır. Eserde ele alınan son vak'a, Şehzade Mustafa'nın Karaman iline tayin edilmesidir. Yazar, bu olayda tarih belirtmemiştir fakat ele alınan kaynaklarda, bu vak'anın tarihi

1466 yılı olarak geçmektedir. Buna göre eserin vak'a zamanı yaklaşık on üç yıllık bir zaman dilimi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Eserin anlatma zamanı, vak'a zamanından ayrıdır. Yazar, eserde anlatma zamanını şu paragrafla açıkça belirtir;

“İstanbulun mehtabı... Bizans zamanında, bundan beş yüz sene evvelki mehtap başka türlü olamazdı.” (Danışman, 1970, c. 5, s. 52).

Bunun yanında yazar, eserde geçmiş, vak'a zamanını ve eserin anlatım zamanını da kıyaslamıştır;

“Jüstinianüs zamanında Bizansın mehtabı ne kadar sihirli ve füsunkâr idi ise, bugünkü mehtap ne kadar gönüllere işleyen bir mehtap ise, Fatih zamanındaki mehtap da muhakkak o kadar aşk ve ilham kaynağı bir tabiat harikası idi.” (Danışman, 1970, c. 5, s. 52).

Eser, genel olarak sonradan aktarma yöntemi ile şekillendirilmiştir. Bunun yanında yazar, yer yer anında aktarma yöntemini de kullanır;

“Biraz uzakta, elleri kolları bağlı birkaç yüz adam yerlerde uzanmış yatıyorlar. Zaman zaman bunların arasında gezinen vahşi bir demir ökçeli ayağıyla bu esirlerin suratlarına vuruyor, ağır küfürler ediyor. Esirler kan, revan içinde... Kıvranıyorlar. Fakat hiç birisinin ah ve vah ettiği yok.” (Danışman, 1970, c. 5, s. 172).

Eserde zaman bütünlüğü korunmuştur. Yazar, kronolojik bir zaman çizgisi takip etmiş ve bu zaman çizgisinde genellikle net tarihler vermiştir. Eserde ele alınan net tarihlerden birkaçı şunlardır; İstanbul fethinin üçüncü günü (Danışman, 1970, c. 5, s. 39), 18 Haziran 1453 (Danışman, 1970, c. 5, s. 64), İstanbul fethinin yirminci günü (Danışman, 1970, c. 5, s. 64), İstanbul fethinin kırkıncı günü (Danışman, 1970, c. 5, s. 67), sene

1456 (Danışman, 1970, c. 5, s. 89), 13 Haziran 1456 (Danışman, 1970, c. 5, s. 104), 21 Temmuz 1456 (Danışman, 1970, c. 5, s. 108)...

Gece vakti ve karanlık, bu eserde de önemli olayların gerçekleştiği zaman dilimidir. Eserde Sadrazam Halil Paşa ile Başvekil Grandük Notaras'ın ölümü ve ele alınan seferler genellikle bu vakitler gerçekleşir. Fakat diğer serilerde görülen İstanbul'un bunaltıcı havası, bu eserde kaybolmuştur. Osmanlı Devleti'nin eline geçen İstanbul, eserde bir değişim geçirir ve şehrin mehtabı ön plana çıkar. Yazar, bu mehtabın ışığında Tamar ve Fatih Sultan Mehmet'i sık sık bir araya getirmektedir;

“Marmara'da mehtap var. İstanbul'un nefis baharlarından biri.” (Danışman, 1970, c. 5, s. 14).

“İstanbul'un mehtabı.. Bizans zamanında bundan beş yüz sene evvelki mehtap başka türlü olamazdı.” (Danışman, 1970, c. 5, s. 52).

“Şimdi iki genç yanyana oturuyorlar. Ve İstanbulun mehtabı, iki gencin inip kalkan göğüslerinde bir aşk ilahisi söylüyor.” (Danışman, 1970, c. 5, s. 54).

Eserde özetlemeler de görülmektedir. Yazar, Fatih Sultan Mehmet'in Edirne'de geçirdiği yirmi günlük süreyi şu şekilde özetler;

“Edirnedeki yakın ve uzak bütün devletlere zafernameler yazıldı. Fatih'in kudret ve kuvvetinden korkan devletlerin murahhaslarıyla sulh müzakereleri yapıldı. Birçok devletler vergi vermekte acele ettiler. Fatih birçok günlerini bu harici temaslarla geçirmişti.” (Danışman, 1970, c. 5, s. 67).

2.3.1.1.1.5.7. Mekân

Balkanlarda ve Anadolu'da yapılan birçok seferi ele alan eserin mekân yelpazesi oldukça geniştir. İstanbul, Edirne, Trabzon, Sinop, Amasra, Ankara, Konya ve Larende

eserin geçtiği açık mekânlardır. Yazar, bu mekânlardan Sultan Ahmet Meydanı, İstanbul surları, İstanbul sokakları ve Eflak Ormanı'nı özel olarak anmıştır.

Eserin asıl mekânları İstanbul ve Edirne'dir. Trabzon, Sinop, Ankara, Konya ve Larende eserde sadece isim olarak verilir. Yazar bu mekânları, seferlerin geçtiği yerler olarak esere almış ve dekoratif bir unsur olarak kullanmıştır.

Yazar, açık mekânlar üzerinde ayrıntılı bir tasvir yapmamaktadır. Bu mekânlar, genellikle bir iki cümle ile okur karşısına çıkarılır. İstanbul sokaklarının şu tasviri, yazarın bu kullanımı açıkça gösterir;

“Akşam olmaz üzere... İstanbul sokaklarına akşamın uzun gölgeleri sıralanmış... Sokak dar ve loş..” (Danışman, 1970, c. 5, s. 163).

Eserdeki kapalı mekânlar, Edirne Sarayı, Yedikule Zindanları, Belgrad Kalesi, Sadrazam Mahmut Paşa Konağı, Koyunlu Hisar Kalesi ve Margarit'in evidir. Yazar, bu mekânların tasvirinde açık mekânlara göre daha başarılıdır;

“Penceredeki perdeler. Vaktiyle Bizans imparatorunun sarayındaki perdeler kadar zarif ve süslü idi. Odanın her tarafı halılar ile kaplanmıştı. Lüks ve muhteşem bir salonda tek başına yatıyordu.” (Danışman, 1970, c. 5, s. 32).

“Simsiyah, göz gözü görmeyecek derecede siyah bir koridor. Islak ve yosunlu duvarlar. İnsanın iliklerine işleyen bir rutubet.” (Danışman, 1970, c. 5, s. 60).

Alıntılarda görüleceği üzere kapalı mekân tasvirlerinde yazarın özgün görüşleri bulunmaktadır. Bunun yanında yazar, o devirde kullanılan mekânların günümüzdeki isimlerini de eser içinde belirtmiştir;

“Hattâ Hipodram (Sultanahmet Meydanı)ndaki o göz kamaştırıcı âsar ve âbideler gördüğü vakit, evvelâ hayran hayran onları seyrederken birdenbire başını önüne eğdi ve

içini çekerek (Yazık oldu.. Ah Hasan.. Sana yazık oldu!) dediğini ben bile işittim.” (Danışman, 1970, c. 5, s. 5).

Görüleceği üzere yazar, mekân unsurunda insan – mekân birlikteliği kurmamıştır. Bu sebeple eserdeki mekân unsuru, genellikle sosyal muhtevayı oluşturmak ve tarihi anlatıyı desteklemek için kullanılan bir dekor olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.3.1.1.1.5.8. Dil ve Anlatım

2.3.1.1.1.5.8.1. Dil

Eser, sade ve yalın bir üsluba sahiptir. Yazar, tarihi anlatılar, şahıs tanıtları, diyaloglar ve tasvirlerde abartıya kaçmamış, genellikle öz ifadeler kullanmıştır. Bunun yanında eserde, o devre ait kelime ve terkipler de yer alır. Bu kelime ve terkiplerden birkaçı şunlardır; Herc-ü merç, müştak, teçhiz, nefir, nekkare, ihzar, müstağni, tedvir eylemek, müstahkem, had-ü payan, nan-ü nimet, müteakiben, fariğ, teskin etmek, iktifa etmek, harem-i hümayun, takviye, matlup olmak... Fakat bu kullanım, eserin sadeliği üzerinde rol oynayacak kadar bir yoğunluğa sahip değildir. Bunun yanında eserde genellikle kurallı cümleler karşımıza çıkmaktadır. Bu cümlelerin çoğu fiil cümlesidir. Söz konusu fiil cümleleri eserin akıcılığını desteklemektedir.

Eserdeki kişiler, konumlarına ve mesleklerine göre konuşturulmuştur. Eserde bir sarhoşun konuşması ile Fatih Sultan Mehmet’in konuşması birbirinden farklıdır;

“Bak şu hasbaya hele... Ne de civelek şey.. Uslu dur da.” (Danışman, 1970, c. 5, s. 164).

“Sen ki vezirim Mahmut Paşasın, en kısa zamanda bir donanma teçhizini ve bir ordu ihzarını senden beklerim.” (Danışman, 1970, c. 5, s. 133).

Eserde dipnot kullanımı görülmektedir. Yazar bu dipnotlarda kimi zaman anlatı içinde verilen kelimelerin açıklamasını yapar, kimi zaman da anlatının alındığı kaynağı belirtir;

“Lala dedi (1), Rumelide artık düşman elinde bir kale dahi kalmasına tahammülüm kalmadı. (1) Padişahlar, Sadrazamlarına ekseriya Lala diye hitap ederlerdi.” (Danışman, 1970, c. 5, s. 90).

“Genç kız, elinde tuttuğu tepsi ile beraber ayakta bekliyordu (1). (1) Hammer. On üçüncü kitap.” (Danışman, 1970, c. 5, s. 97).

Eserde deyim ve atasözleri kullanımı da görülmektedir. Yazar, deyim ve atasözlerinden bazılarını günümüzdeki biçimleri ile esere yerleştirmiş, bazılarını ise değiştirmiştir;

“Galiba taşı gediğine yerleştirdik.” (Danışman, 1970, c. 5, s. 18).

“Notarasın kızı İren telaş içinde idi. İçi içine sığmıyordu.” (Danışman, 1970, c. 5, s. 27).

“Hem seviniyor, göğsü kabarıyor, bir Bizans Fatihinin sevgilisi olmaktan derin bir haz duyuyor, hem de sıkılıyor, utanıyordu.” (Danışman, 1970, c. 5, s. 51).

“Bu suretle iki kuşu birden vurmuş olacaktı.” (Danışman, 1970, c. 5, s. 52).

“Kimsenin ağzını bıçak açmıyordu.” (Danışman, 1970, c. 5, s. 68).

“Bir aralık dizlerinin dermanı kesildi.” (Danışman, 1970, c. 5, s. 74).

“Margaritin korkudan nerede ise aklı başından gidecekti.” (Danışman, 1970, c. 5, s. 75).

“Prenses Anna’nın yüreği sızladı.” (Danışman, 1970, c. 5, s. 153).

“Zağanos Mehmet Paşanın ise dili tutulmuştu sanki.” (Danışman, 1970, c. 5, s. 161).

“Bu söz, Voyvoda’yı çileden çıkardı.” (Danışman, 1970, c. 5, s. 173).

Eserde kullanılan sade ve akıcı üslup, deyim ve atasözü kullanımı ve toplumsal konuma göre konuşurma, eserin geniş bir kitleye hitap edebilmesini sağlamıştır. Bunun yanında eserde görülen dipnot kullanımları tarihi gerçekliği desteklemektedir.

2.3.1.1.1.5.8.2. Anlatım Teknikleri

Fatih Sultan Mehmet V, hâkim bakış açılı anlatıcıya sahip bir eserdir. Bu anlatıcı eserle okur arasında kendisini hissettirmektedir. Bu sebeple eserde anlatma tekniğinin yoğun olduğu görülür. Yazar eserde diyalog tekniğini de sık kullanılmış ve diyalog tekniği ile esere hareketlilik kazandırmıştır. Bunun yanında incelememizin zaman başlığında ele aldığımız üzere eserde yer yer de özetleme tekniği kullanılmış ve okuyuculara olaylar hakkında toplu bilgiler verilmiştir.

Eserde yer yer de iç çözümleme tekniği kullanılmıştır. Yazar, yaptığı iç çözümlerle okuyuculara şahısların duygu ve düşüncelerini göstermiştir. Örneğin yazar, aşağıdaki alıntıda Sare Hatun’un düşüncelerini bu teknikle okurlara sunmaktadır;

“Sare Hatun birdenbire canlandı. Acaba Fatih’i Trabzon seferinden son dakikada çevirmek mümkün olur muydu? Sonra içini çekti. Ve düşündü ki, eğer öyle olsaydı Fatih bir kere olsun fikirlerini söylemesine müsaade etmez miydi?” (Danışman, 1970, c. 5, s. 150).

Yazar eserde iç monolog tekniğini de kullanmış ve Fatih Sultan Mehmet’in tereddütlerini okuyucuya bu teknikle aktarmıştır;

(Ya onu öldürülse.. Bu emri nasıl verdim! Beni böyle bir harekete kim sevketti? Bana bu telkini yapan kim? İçime bu şeytanî hissi kim ve nasıl koydu? Bir Halil Paşa vatanına hıyanet edebilir mi? Vâkıa bir insandır. Şeytana uyabilir. Acaba

bunu yaptı mı?. Fakat elimde katî vesika yok... Ve olamaz da zaten.. Ya hakikaten Bizanslılardan rüşvet aldı ise.. Yok, yok.. Halil bunu yapamaz. Yapmamıştır. Ama, beni tahttan indiren odur.) (Danışman, 1970, c. 5, s. 86)

Eserde mektup tekniği de görülmektedir. Fatih Sultan Mehmet, Sinop Beyi İsmail Bey'e bir mektup gönderir. Bu mektupta, Sinop beyinden Karadeniz'e açılan Türk donanmasına yiyecek temin etmesini ve bakır madeni hasılatından para vermesini ister (Danışman, 1970, c. 5, s. 135). Sultan Mehmet, bu mektuptan iki gün sonra tekrar bir mektup daha yazar ve İsmail Bey'in oğlu Hasan'ın, Osmanlı ordusunu karşılamasını ister. Eserde görülen üçüncü mektup, Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan'ın karısı Katerin tarafından Trabzon İmparatoru David Kommen'e yazılmıştır. Fatih Sultan Mehmet, bu mektubu ele geçirir. Düşmanı Uzun Hasan ile Trabzon İmparatoru David Kommen'in temaslarını affetmez ve bütün Kommenleri idam eder (Danışman, 1970, c. 5, s. 163).

Görüleceği üzere eserde anlatma - gösterme teknikleri, diyalog tekniği, özetleme tekniği, iç çözümlenme tekniği, iç monolog tekniği ve mektup tekniği kullanılmıştır.

2.3.1.1.1.6. Fatih Sultan Mehmet Cilt VI

Beşinci cildin devamı olan eser, Anadolu ve Balkanlarda yapılan diğer seferleri ele almaktadır.

2.3.1.1.1.6.1. Bibliyografik Künye

Fatih Sultan Mehmet Cilt VI, 1971 yılında Zuhuri Danışman Yayınevi tarafından basılmıştır. 213 sayfadan oluşan eserin o dönemki satış fiyatı, "10 TL" olarak belirlenmiştir.

Yazar, "*Fetihten Sonra*" alt başlığını taşıyan bu eserin başına "*Birkaç Söz*" başlıklı bir not düşmüş ve eserin içeriğini açıklamıştır. Bu not şu şekildedir;

“Bu ciltte fetihten sonra İstanbul’da olan olaylar, Fâtih’in Rumeli ve Anadolu’daki yeni fetih ve istilâlara hazırlıkları, velhasıl Muhteşem Osmanlı İmparatorluğunun kuruluş hikâyesini okuyacaksınız.” (Danışman, 1971, Birkaç Söz)

2.3.1.1.1.6.2. Anlatıcı – Bakış Açısı

Eser, hâkim bakış açısı ile ele alınmıştır. Anlatıcı, kişilerin iç dünyalarına hâkimdir. Onların düşünceleri, korkularını ve amaçlarını bilmekte ve yer yer okurlara anlatmaktadır. Eserde Fatih Sultan Mehmet’in Uzun Hasan ordularına karşı düşünceleri şu şekilde verilir;

Fâtih fevkâlade asabi idi. Bir an evvel düşmanla teması arzu ediyordu. Harbin neticesi de Fâtih’i çok düşündürmekte idi. Hemen hemen geceleri uyku uyumuyordu. Devamlı olarak Sadrazam ile, şehzade ve kumandanlarla Uzun Hasan’ın muhtemel kuvveti, hareket tarzı hakkında münakaşalar yapıyor, herhangi bir mağlubiyet ihtimali Fâtih’i huzursuzluk içinde kıvrandırıyor. Vâkıa böyle bir ihtimali hiç kimseye söyleyemiyordu. Fakat durmadan içini kemiren şüphe ve tereddüt yüzünden âsabı gittikçe gerilmekte idi. (Danışman, 1971, s. 174)

Anlatıcı, ele aldığı kişilere yanlı bir yaklaşım sergilemektedir. Eserde desteklediği kişileri olumlayarak okuyucu karşısına çıkaran anlatıcı, eleştirdiği kimseleri ise kullandığı kelimelerle veya yorumları ile açıkça iğneler. Anlatıcının bu tavrı, İskender Bey’e bakışında görülmektedir;

“Bütün ömrü cinayet ve hiyanetle geçen bu kanlı adam, ıstıraplar içinde kıvranarak ölmüştü!...” (Danışman, 1971, s. 69).

Anlatıcının bu tutumu, Uzun Hasan ve Fatih Sultan Mehmet’in karşılaştırılmasında da açıkça görülmektedir;

Fâtih, bir cihangirdi.
Uzun Hasan da kendisini bir cihangir zannediyordu.
Fâtih, büyüktü.
Uzun Hasan mağrur...
Fâtih’in bütün hareketleri hesaplı idi.
Uzun Hasan ise yalnız hücum ediyordu.

Fâtiḥ'i, harpler tecrübeli yapmış,
 Uzun Hasan zaferleriyle sarhoş olmuştu.
 Bu iki hükümdar muhakkak çarpışacaklardı.
 Fâtiḥ buna hazırlanıyor, Uzun Hasan ise acele ediyordu. (Danışman, 1971, s. 122)

Anlatıcı eserde yer yer olay akışını keserek kendisini hissettirir ve okuyucuyu ele aldığı konu hakkında bilgilendirir. Örneğin anlatıcı, eserde Topkapı Sarayı'nın iç düzeni hakkında şu bilgileri okurlara sunmaktadır;

Topkapı Sarayının üçüncü kapısından içeriye girilir girilmez karşımıza meşhur arz odası gelir.
 Padişahlar burada sadrazamları, vezirleri, sefirleri kabul ederler. Küçük, fakat kendine has zarafeti ve güzelliği olan bir binadır. Bunun önünden sol tarafa giden yolu takip ederseniz, sarayın Kızlarağası dairesi gelir.
 Kızlarağası, sarayın harem kısmının hâkim-i mutlakı ve muhafızıdır. (Danışman, 1971, s. 132)

Bunun yanında anlatıcı anlatıya dair tarihi belgelerde görülen yetersizlikleri de metin içinde açıkça belirtmiştir;

“İskender Beyin dişleri gıcırdayordu. Fâtiḥ Sultan Mehmet'e karşı bu ihtiyar dağ kurdunun hudutsuz bir kin ve garezi vardı. Bu kin ve gazez nereden geliyordu?. Bunu kimse bilmiyor. Tarih burada sükût eder.” (Danışman, 1971, s. 52).

Anlatıcı, eserde sık sık soru sorma sanatını kullanmaktadır. Anlatıcının bu tutumu hem okurlar üzerinde merak uyandırır hem de anlatılan olaya karşı dikkat çeker;

“Acaba bunun sebebi neydi? Yine İskender Beyin bir hilesi mi vardı?” (Danışman, 1971, s. 45).

“Balaban Bey ne yapmak istiyordu? Nereye gidiyordu? Maksadı ne idi?” (Danışman, 1971, s. 58).

Eserde sık sık mekân değişiklikleri yapılmaktadır. Anlatıcı, yer yer de bu mekân değişikliklerini okurlara bildirir;

“Akçahisar içindeyiz.” (Danışman, 1971, s. 50).

“Alesyo şehrindeyiz. İki katlı, şehrin büyük bir konağındayız.” (Danışman, 1971, s. 67).

2.3.1.1.1.6.3. Olay Örgüsü

Fatih Sultan Mehmet Cilt VI adlı eser tek vak’a biriminden meydana gelmektedir. Bu vak’a birimi, Sultan Mehmet’in Anadolu ve Balkanlarda yaptığı seferlerdir. Bu birim şu şekilde açılabilir;

Osmanlı ordusu, dört bir yanda savaş vermektedir. Bu durumu gören Papa, Osmanlı Devleti ile sulh halinde olan Arnavutluk Reisi İskender Bey’i savaşa ikna eder. İskender Bey’in sulhu bozduğunu öğrenen Sultan Mehmet, Arnavutluk üzerine Şeremet Bey komutasında bir ordu gönderir. İskender Bey, Türk ordusunun hiç beklemediği anlarda baskınlar yapmakta ve birçok kişiyi esir almaktadır. Aynı zamanda İskender Bey’e sürekli olarak yardımlar da gelir. Bu durumu gören Sultan Mehmet, Balaban Bey kumandasında ikinci bir orduyu Arnavutluk’a gönderir. Balaban Bey ve Şeremet Bey ordusu, Arnavutluk’ta birleşirler. Dört ay boyunca iki ordu çeşitli baskınlar yaparlar. Fakat bu baskınların hiçbirisi kati bir sonuç vermez. Fatih Sultan Mehmet, kesin sonuç için Yakup Bey komutasında üçüncü bir birlik daha gönderir. İskender Bey, gelmekte olan Yakup Bey ordusunu öğrenir ve bu ordunun üzerine baskın düzenler. Yakup Bey bu baskında ölür. İskender Bey, bütün orduyu mağlup edeceği sırada Balaban Bey ve ordusu, Türk ordusuna yetişir. Balaban Bey’in gelmesi ile sıkışan İskender Bey, kaçarak Akçahisar Kalesi’ne sığınır. Fatih Sultan Mehmet, sonuç alınmayan hücumlardan bıkar ve 1456 yılında yüz bin kişilik bir ordu ile Arnavutluk’a gelir, Akçahisar Kalesi’ni kuşatır. Bu kalenin muhafızlığına Balaban Bey’i bırakır. Ordunun geri kalanı ile Epir ve Makedonya arasındaki dağlık arazinin tamamını ele geçirir. Balaban Bey, son hücum için kardeşi Yunus Bey’i kale önüne çağırır. Yunus Bey’in yola çıktığını öğrenen İskender Bey, bu orduya bir pusu kurar ve Yunus Bey’i esir alır. Onu, Akçahisar Kalesi’nin duvarından aşağı sallandırır. Kardeşinin acılar içinde olduğunu gören Balaban Bey, kale dibine gelerek İskender Bey’e teke tek bir kılıç düellosu teklif eder. Bu esnada İskender Bey’in yanında bulunan Jorj Aleksis, bir ok ile Balaban Bey’i

boğazından yaralar. Balaban Bey, bir süre sonra şehit düşer. Komutanlarının öldüğü gören Türk ordusu geri çekilir. Jorj Aleks, geri çekilen Türk ordusunu takibe başlar. Türk ordusunun komutanlığını Şeremet Bey eline alır. İki ordu karşı karşıya gelirler. Şeremet Bey zekice bir taktik ile İskender Bey ordusunu ikiye böler ve bu ordu ile iki gün geceli gündüzlü savaşıır. Dermanı kesilen İskender Bey, üçüncü gün bir yarma hareketi ile kaçmayı başarır. Fakat bir süre sonra hastalanır ve ölür.

Fatih Sultan Mehmet, Arnavutluk seferinden sonra Venedik Devleti yönetiminde olan Eğriboz Adası'nı fethetmeye karar verir. Eğriboz Adası, on yedi günlük bir kuşatma sonunda ele geçirilir. Bu sırada Varsak aşireti, Osmanlı Devleti birliğini tehdit etmektedir. Bu durumu gören Sultan Mehmet, Varsak aşireti üzerine ordu gönderir. Varsak Aşireti Reisi Obuz Bey, zeki bir adamdır. Türk ordusunu dağlara çeker ve onlara ani baskınlar yapar. Yorulan ve yıpranan asker, ordu komutanı olan Sadrazam Rum Mehmet Paşa'yı geri dönmek için ikna eder. Sultan Mehmet, bu yenilgiyi hazmedemez. Sadrazam Rum Mehmet Paşa'yı azleder. Sadrazamlık mevkisine İshak Paşa'yı getirir. İshak Paşa, Karamanoğullarının son döküntülerini ortadan kaldırmak için emir alır. İlk olarak Mut Kalesi'ni ele geçirir. Bu kalenin ardından Darköy, Üçhisar, Ortahisar kaleleri ile Aksaray şehrini ele geçirir.

Sultan Mehmet'in bir sonraki hedefi Alaiye'dir. Sultan Mehmet, Gedik Ahmet Paşa'yı Alaiye üzerine gönderir. Gedik Ahmet Paşa, uzun görüşmeler neticesinde Kılıç Arslan'ı kale teslimine ikna eder. Bu sırada Silifke Kalesi'ne sığınan İshak Bey'in karısı, bu kaleyi Fatih Sultan Mehmet'e teslim etmek ister. Gedik Ahmet Paşa, kalenin teslimini gerçekleştirmesi için görevlendirilir. Ahmet Paşa, hiç sıkıntı çekmeden Silifke Kalesi'ni alır.

Hızla topraklarını genişleten Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan, Sultan Mehmet'i küçük görmeye başlar ve Osmanlı topraklarına yönelir. Tokat'a gelerek halkı ve şehri yağma eder. Tokat'taki halkın uğradığı işkenceleri öğrenen Sultan Mehmet, tecrübeli bir paşa olan Mahmut Paşa'yı tekrar sadrazamlığa tayin eder ve bütün bir kışı, fetih için hazırlıkla geçirir. Bu hazırlığı öğrenen Uzun Hasan, Venedik Devleti ile ittifak kurar. Bu ittifaka göre, Uzun Hasan karadan, Venedik Devleti ise denizden saldırarak Sultan

Mehmet'i alt edecektir. Venedik Devleti bu anlaşmaya uyarak Karaman üzerine dört kadirge gönderir. Mart ayı sonunda bütün hazırlıklarını tamamlayan Türk ordusu, Uzun Hasan ve ordusu üzerine yola çıkar. Uzun Hasan, sürekli geri çekilmektedir. Akıncı Komutanı Has Murat Paşa, bir görünüp bir kaybolan düşman askerlerini takibe karar verir. Takip devam ederken akıncıların hepsi, pusuya düşürülür. Has Murat Paşa, ölür. Akıncıların geri kalanları esir alınır. İki ordu, Otlukbeli mevkisinde karşılaşır. İki saatlik bir savaştan sonra, Uzun Hasan ordusu mağlup olur. Bu mağlubiyeti gören Uzun Hasan, ordusunu bırakarak kaçar. Sultan Mehmet, bu zaferle şark sınırını güvence altına alır.

Eser çizgisel zaman unsuruna bağlı olarak düzenlenmiştir. Eserin olay örgüsünde tarihsel gerçeklik yoğunudur. Yazar, Fatih Sultan Mehmet'in Anadolu'da ve Balkanlarda yaptığı seferleri tarihten alarak esere yerleştirmiştir. Bunun yanında serinin diğer ciltlerinden farklı olarak bu seferlerin tarihlerine pek değinilmemiştir fakat anlatılara baktığımızda kronolojik bir sıra görürüz. Bu bağlamda eserin tarihin kronolojik olarak ele alındığı bir eser olduğu söylenebilir. Bunun yanında serinin beşinci cildinde olduğu gibi, bu eserde de sık sık olay değişiklikleri görülmektedir. Bu durum yer yer eser bütünlüğünde kopukluklara neden olur.

2.3.1.1.1.6.4. Şahıs Kadrosu

Eserin birinci kişisi Fatih Sultan Mehmet'tir. Eserdeki ikinci kişiler, İren, Margarit, Margarit'in oğlu Hasan, Rum Mehmet Paşa, Sadrazam Mahmut Paşa, İskender Bey, Şeremet Bey, Balaban Bey ve Uzun Hasan'dır. Eserdeki üçüncü kişiler, Şehzade Mustafa, Şehzade Beyazıt, Beylerbeyi Has Murat Paşa, Davut Paşa, Kılıç Arslan, Gedik Ahmet Paşa, İshak Paşa, Turhanoğlu Ömer Bey, Karamanoğlu Pır Ahmet Bey, Yakup Bey, Yunus Bey, Obuz Bey, Yahudi David, Yusufça Mirza ve Jorj Aleksi'dir.

Eserdeki birinci kişi, diğer serilerle ortaktır. Eserdeki ikinci kişilere, Şeremet Bey, Balaban Bey ve Uzun Hasan eklenmiştir. Eserde görülen üçüncü kişilerin birçoğu ise seferler dolayısı ile ilk kez ele alınmıştır.

2.3.1.1.1.6.4.1. İkinci Dereceden Kişiler

Şeremet Bey:

Osmanlı ordusu komutanlarındandır. Eserde Arnavutluk üzerine gönderilen birinci kolun komutanı olarak karşımıza çıkar. Şeremet Bey, zeki ve tecrübeli bir komutandır. Her zaman planlı hareket etmektedir; “Şeremet Bey, üç beş dakikalık kısa bir zamanda kararını vermiş, ne yapacağına dair planını kurmuştu.” (Danışman, 1971, s. 63).

Şeremet Bey, eser boyunca İskender Bey’i mağlup edebilmek için uğraşır ve bu amaç için üstün bir çaba sarf eder; “Şeremet Beye gelince, o da bütün zekâsını, harp kabiliyetini toplamış, her ne pahasına olursa olsun İskender Bey kuvvetlerini imha etmeye azmetmişti.” (Danışman, 1971, s. 65).

Görüleceği üzere yazar Şeremet Bey’in fiziki tasvirini yapmamış fakat kişilik özelliklerini vermiştir. Eserde yukarıdaki şekilde karşımıza çıkan Şeremet Bey’i ele aldığımız kaynaklarda göremeyiz. Bu sebeple Şeremet Bey kurmaca bir kişidir.

İskender Bey:

Arnavutluk Devleti’nin komutanıdır. Vaktiyle Osmanlı topraklarında büyümüştür. Bu sebeple Sultan Mehmet, ona karşı samimi davranmaktadır. İskender Bey, güçlendikçe Osmanlı Devleti’ne düşman olur ve Arnavutluk ile Osmanlı Devleti arasındaki sulhu bozar. Osmanlı Devleti’ne savaş açar; “Şeremet Bey ona, İskender Bey’in nasıl büyüdüğünü, Türk ekmeği ile büyüyerek nasıl adam olduğunu, sonra velinimetine hıyanet ederek İstanbul’dan kaçıp habersizce masum Türk halkını nasıl kılıçtan geçirdiğini bir bir anlattı.” (Danışman, 1971, s. 24).

İskender Bey, zeki ve tecrübeli bir komutandır. Osmanlı ordusuna sık sık gece baskınları düzenler ve onları gafil avlamayı amaçlar. Bu amaç için Osmanlı Devleti tarafından gönderilen her birliğe ayrı ayrı pusular kurar; “İskender Bey, Türk

kuvvetlerini bu vadiye çektikten sonra etrafını çevirecekti. Planı çok iyi hazırlamıştı. Yeni Türk kuvvetleri, kendilerini bekleyen tehlikeden haberdar değildi.” (Danışman, 1971, s. 32).

Eser boyunca İskender Bey’in tek amacı, Fatih Sultan Mehmet ve ordularını mağlup etmektir. Bu uğurda, bütün yeteneklerini sergiler fakat emeline ulaşamaz. Ömrünün sonuna doğru yaptığı hatayı anlar ve pişmanlıklar içinde ölür.

Görüldüğü üzere yazar İskender Bey’in fiziki özelliklerini vermemiş, bunun yanında kişilik özelliklerine değinmiştir. Eserde yukarıdaki şekilde gördüğümüz İskender Bey gerçek bir kişidir. İskender Bey’in eserde gördüğümüz özellikleri tarihi gerçeklere uygundur (Uzunçarşılı, 1988, c. II, s. 70).

Balaban Bey:

Osmanlı ordusu komutanıdır. Eserde Arnavutluk üzerine gönderilen ikinci kolun komutanı olarak karşımıza çıkar. Balaban Bey’in eserdeki tek amacı, İskender Bey’i mağlup etmektir çünkü İskender Bey’e karşı büyük bir kını vardır. Bu sebeple, Arnavutluk seferinde büyük gayretler sarf eder; “Kadınlar gibi yatakta ölmektense, hangi yiğit harp meydanında ölmeyi tercih etmez.. Gam yemem dostlarım.. Düşman, zulmü ile kalsın. Biz yine mukaddes gayemizin yolu üzerinde yürüyelim...” (Danışman, 1971, s. 57).

Görüldüğü üzere yazar, Balaban Bey’in fiziki özelliklerine değinmemiş fakat kişilik özelliklerine dair yukarıdaki bilgileri vermiştir. Eserde yukarıdaki şekilde gördüğümüz Balaban Bey gerçek bir kişidir. Kaynaklara baktığımızda Balaban Bey’in İskender Bey ile savaştığı ve onu zaman zaman zor duruma düşürdüğü eserle örtüşür fakat Balaban Bey’in İskender Bey’e karşı özel bir kin duyduğu yazmamaktadır (Uzunçarşılı, 1988, c. II, s. 68). Yazar, Balaban Bey şahsiyetinde kin vurgusu yaparak büyük ihtimalle İskender Bey’e duyulan nefreti güçlendirmek istemiştir.

Uzun Hasan:

Akkoyunlu Devleti'nin reisidir. Eserde şu şekilde tanıtılır: "Uzun Hasan, ihmal edilecek bir hükümdar değildi. Çalışkan, değerli bir adamdı." (Danışman, 1971, s. 161). Uzun Hasan, küçük bir devlet olarak kurduğu Akkoyunlu Devleti'ni yıllar içinde genişletmiştir. Uzun Hasan, devlet genişledikçe gurur ve azamet ile dolar ve Fatih Sultan Mehmet'i küçümsemeye başlar. Osmanlı Devleti'nin topraklarına saldırır ve bazı şehirleri yağma eder. Esirlere çeşitli işkenceler yapar. Bu durumu öğrenen Sultan Mehmet, Uzun Hasan'a harp ilan eder ve onun üzerine sefere çıkar.

Uzun Hasan, zeki bir hükümdardır. Osmanlı ordularına sık sık küçük birlikler gönderir ve onları istediği tarafa çekerek pusuya düşürür;

Önde Uzun Hasan'ın müthiş kuvveti.. Sağda Uzun Hasan'ın kalabalık süvarisi.. Geride yine Uzun Hasan'ın süvarileri.. Bir sol cenah kalıyordu. O kısım da sarp bir dağdı ki tırmanmaya imkân yoktu. Bu vaziyet gösteriyordu ki, Uzun Hasan planını çok güzel hazırlamıştı. Ve Has Murat Paşa'nın yiğit askerlerini tam bir pusuya, tuzığa düşürmüştü. (Danışman, 1971, s. 186)

Planlı ve tedbirli davranarak Fatih Sultan Mehmet'in ordusunu uzun bir yoldan geçirir. Türk ordusu, bu yürüyüşün etkisi ile yorgun ve halsiz kalır. Bu durumu gören Uzun Hasan, dinç ve hazır olan ordularını Otlukbeli mevkinde hazırlar ve Osmanlı ordularına saldırır. Fakat bu karşılaşma, Uzun Hasan'ın umduğu gibi gitmez. Osmanlı ordusu, kısa sürede onları mağlup eder. Yenildiğini anlayan Uzun Hasan, ailesini ve bütün servetini orada bırakarak kaçar.

Görüldüğü üzere yazar Uzun Hasan'ın fiziki özelliklerini vermemiş fakat kişiliğine değinmiştir. Eserde yukarıdaki şekilde karşımıza çıkan Uzun Hasan gerçek bir kişidir. Yazar onu tarihi gerçeklere uygun çizmiştir.

2.3.1.1.1.6.5. Eserin Tarihi Gerçeklik ve Roman Gerçekliği Bağlamında Karşılaştırılması

Eser, serinin diğer kitapları gibi, olay örgünün çoğunluğunda tarihi gerçekliğe bağlı kalmıştır. Bu sebeple “tarihi gerçekliği muhafaza eden romanlar” başlığı altında değerlendirilmektedir. Bunun yanında eserde tarihi gerçekliğe eklemeler ve kurgular da bulunmaktadır.

Eserde karşımıza çıkan ilk tarihi gerçek, Arnavutluk seferidir. Bu sefer, eserde şu şekilde anlatılır; Arnavutluk Hükümdarı İskender Bey, Papa ve diğer Avrupa devletlerinin komutanları ile bir toplantı yapar. Bu toplantıda Papa, Fatih Sultan Mehmet’e savaş açılmasını ister. Osmanlı Devleti ile sulh anlaşması imzalamış olan İskender Bey, yemini bozarak Osmanlı Devleti’ne savaş açar (Danışman, 1971, s. 5-9). İskender Bey’in yeminini bozduğunu öğrenen Sultan Mehmet, Şeremet Bey komutasında bir orduyu Arnavutluk üzerine gönderir. Bu seferin başlangıcı, tarihi kaynaklarla örtüşmektedir;

... Türklerin *Bosna'yı* almaları, *Mora*'da Venediklilere ait *Argos* şehrinin elde edilmesi uzun zamandanberi tereddütlü bir siyaset takip eden ve Arnavutluk üzerinde Napoli kralıyla nüfuz rekabetine kalkışmış olan Venediklileri, Türklere karşı İskender'le ittifaka sevketti; iki taraf arasındaki anlaşma 1463 senesinde ve müsavî şartlar altında yapıldı ve İskender Bey Venedik cumhuriyetinin Macarlarla beraber Türklere karşı harp kararı verdiği tarihten bir sene sonra yani 1464 senesi ilkbaharında Osmanlılarla muhasemata başladı. (Uzunçarşılı, 1988, c. II, s. 68)

Eserin devamında Şeremet Bey, ordu ile Arnavutluk üzerine ilerler. İskender Bey, Türk ordusunun hiç beklemediği bir anda baskın yapar. İki ordu, kıyasıya bir savaş verir. Bu savaşta Türk ordusunun birçoğu şehit olur. Defterdar Bey ve on iki Türk kumandanı, kırk bin duka verilerek geri alınır (Danışman, 1971, s. 23-32). Bu başarısızlığı haber alan Sultan Mehmet, Balaban Bey komutasında ikinci bir kolu Arnavutluk’a gönderir. Balaban Bey ve Şeremet Bey orduları birleşirler. Balaban Bey, Valhalya Vadisi’nde İskender Bey ordusuna hücum eder. İskender Bey, kanlı bir mücadeleden sonra kaçmayı başarır (Danışman, 1971, s. 32-36). Balaban Bey, İskender Bey üzerine baskın yapmaya karar verir. Bu planı öğrenen İskender Bey, ordusunu hazırlar. Bir gün bir gece devam eden bu baskın, kesin bir sonuç vermez. İki ordu, üç ay boyunca

birbirilerini takip ederler. Balaban Bey, kesin sonuç almak için bir cephe harbi planlar ve bu savaşta direkt olarak İskender Bey'in üzerine atılır, onu attan düşürür. Düşman kuvvetleri, İskender Bey'i bir ata bindirerek kaçıırır. Balaban Bey, bu savaşta hafif bir yara alır (Danışman, 1971, s. 40-43). Arnavutluk üzerine Yakup Bey komutasında bir ordu daha gelir. İskender Bey, iki ordunun birleşmesini engellemek için harekete geçer ve Tiran kasabasında dinlenen Türk ordusuna baskın yapar. İskender Bey, bu baskında Yakup Bey'i öldürür. Komutanları ölen Türk ordusu, savaş düzenini bozar. İskender Bey galip olmak üzere iken Balaban Bey ordusu yetişir. Bu ordu karşısında sıkışan İskender Bey, kaçarak Akçahisar Kalesi'ne çekilir (Danışman, 1971, s. 43-47).

Kesin bir zafer isteyen Sultan Mehmet, 1465 yılı baharında yüz bin kişilik bir ordu ile Arnavutluk üzerine sefere çıkar ve Akçahisar Kalesi'ni kuşatır. Sultan Mehmet, Balaban Bey'i bu kuşatmanın başında bırakarak Arnavutluk arazisini ele geçirmek üzere yola çıkar ve Makedonya ile Epir arasındaki bütün dağlık araziye fetheder (Danışman, 1971, s. 47-50). Balaban Bey, İskender Bey'i elinden kaçırmamak için kardeşi Yunus Bey'i ve ordusunu Akçahisar Kalesi'ne çağırır. Yunus Bey'in yola çıktığını öğrenen İskender Bey, on bin süvari ile bu ordunun üzerine baskın yapar. Kale içinde sıkışık olan İskender Bey'den bir hücum beklemeyen Yunus Bey, gafil avlanır ve esir edilir. İskender Bey, esir aldığı Yunus Bey'i Akçahisar Kalesi'nin duvarından aşağı sallandırır. Kardeşinin acılar içinde kıvrandığını gören Balaban Bey, atına atlayarak kale önüne gelir ve İskender Bey'e mertçe dövüşmeyi tekil eder. Bu sırada İskender Bey'in yanında bulunan Jorj Aleksi, bir ok ile Balaban Bey'i boğazından yaralar. Yarası ağır olan Balaban Bey, bir süre sonra ölür. Komutanı ölen Türk ordusu, kuşatmayı kaldırarak geri döner (Danışman, 1971, s. 50-61). Jorj Aleksi, İskender Bey'in ısrarlarına rağmen geri dönen Türk ordusunu takip etmeye karar verir. Türk ordusu, bu takibi görünce harp düzenine geçer. Ordu komutanlığını Şeremet Bey eline alır ve zekice bir hareketle düşman ordusunu ikiye böler. İki ordu, iki gün iki gece durmadan karşılıklı savaşır. Üçüncü gün İskender Bey, bütün ümidini kaybeder ve bir yarma hareketi yaparak kaçar (Danışman, 1971, s. 62-67). Kaçan İskender Bey, bir süre sonra hastalanır ve ölür (Danışman, 1971, s. 67-69).

Eserde yukarıdaki şekilde ele alınan seferin gelişimi, tarihi kaynaklarla örtüşmektedir. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, bu anlatının genel çizgilerini *Osmanlı Tarihi Cilt III* adlı eserinin 68-70. sayfalarında doğrulamaktadır. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, eserde Hammer tarihinin kaynak alınarak anlatıldığı olaylardan Yunus Bey'in esir edilmesini ve Balaban Bey'in bu savaşta ölmesinin daha sonra olduğunu da belirtmiştir.

Eserde görülen bir diğer tarihi gerçek, Eğriboz Adası'nın fethidir. Adalar denizinde bulunan Eğriboz Adası, Venedik Devleti'nin elindedir ve Venedik Devleti, bu adayı bir üs olarak kullanmaktadır. Fatih Sultan Mehmet, Venedik Devleti'nin üssünü ele geçirmeye karar verir ve Sadrazam Mahmut Paşa'yı Eğriboz Adası'na sefere gönderir. Sadrazam Mahmut Paşa, on yedi gün boyunca kaleyi kuşatır ve beş kez umumi hücum yapar. Kale kumandanı, daha fazla dayanamayacaklarını görür ve kaleyi Türk ordusuna teslim eder (Danışman, 1971, s. 77-81). Eserde ele alınan Eğriboz Adası'nın fethi, tarihi kaynaklarla örtüşmektedir;

Bu taarruzun intikamını almak üzere 1468'de Mahmud Paşa kumandasıyla üçyüz parça Osmanlı donanması Eğriboz adası üzerine yürüdü. Evvelâ deniz yolu üzerindeki Şira (Sirus) adasını alarak *Eğriboz*'a gitti ve kısm-ı mahsusunda yazıldığı üzere on yedi gün muhasaradan sonra *Eğriboz*'un merkezi alındı ve bunun üzerine tekmil ada işgal olundu. (Uzunçarşılı, 1988, c. II, s. 116)

Eserde görülen bir diğer tarihi gerçek, Sadrazam Rum Mehmet Paşa'nın Varsak Aşireti üzerine sefere çıkmasıdır. Varsak Aşireti, yıllardır Osmanlı Devleti'nin idaresini kabul etmemiş, bir asi olarak kendi içinde yaşamıştır. Bu duruma bir son vermek isteyen Sultan Mehmet, Sadrazam Rum Mehmet Paşa komutasında bir orduyu Varsak Aşireti üzerine gönderir. Varsak Aşireti Reisi Obuz Bey, bir görünüp bir kaybolarak Osmanlı ordusunu sarp ve kayalık dağlara çeker. Dağlar üzerinde çok yorulan Türk askeri, ani baskınlar yüzünden de bıkmış durumdadır. Bu sebeple Komutan Rum Mehmet Paşa'ya geri dönmeyi teklif ederler. Rum Mehmet Paşa, askerin bu isteğini çaresiz kabul eder. Bu başarısızlığı kabul edemeyen Sultan Mehmet, Rum Mehmet Paşa'yı azleder ve onun yerine İshak Paşa'yı tayin eder (Danışman, 1971, s. 96-102). Eserde ele alınan bu olay, tarihi belgelere uygundur;

Varsak Türkmenleri üzerinde de aynı maksadla hareket ettiyse de Varsak beylerinden Uyuz Bey, bunun yolunu keserek kendisini bozdu ve gasbettiği bütün mal ve para Türkmenlerin eline geçti. Rum Mehmed Paşa'nın mağlûp olarak avdet etmesi, Karaman illerinde Pîr Ahmed Bey ile kardeşi Kasım Bey'in yeniden faaliyetlerine sebep oldu. Bunun üzerine azl ve katledilen Rum Mehmed Paşa'nın yerine İshak Paşa tâyin edilip 875 H. (1470 M.)'de acele o tarafa yollandı. (Uzunçarşılı, 1988, c. II, s. 91).

Eserde görülen bir diğer tarihi gerçek, Anadolu seferleridir. Sultan Mehmet, Sadrazam İshak Paşa'yı Anadolu seferi ile görevlendirir. İshak Paşa, ilk önce Mut Kalesi'ni ele geçirir. Arkasından Darköy, Üçhisar, Ortahisar kalelerini ve Aksaray şehrini fetheder (Danışman, 1971, s. 108-110). Bu fetihler, tarihi kaynaklarla örtüşmektedir;

“İshak Paşa Mut kalesini yapıp Niğde kalesini tamir etti ve o taraftaki bazı kale ve hisarları aldıktan sonra Aksaray'a geldi ve ora halkından bir kısmını İstanbul'a naklettirdi.” (Uzunçarşılı, 1988, c. II, s. 91).

Eserdeki bir diğer tarihi olay, Alaiye Kalesi'nin ele geçirilmesidir. Eserde Sultan Mehmet, Gedik Ahmet Paşa komutasında bir orduyu Alaiye şehrine gönderir. Gedik Ahmet Paşa, Kılıç Arslan ile uzun görüşmelerden sonra onu teslim olmaya ikna eder ve onu, karısı ve çocukları ile beraber İstanbul'a gönderir. Sultan Mehmet, Kılıç Arslan'ı oldukça samimi karşılar ve onu, Gömülcüne sancağına tayin eder. Bir başka padişahın hükmü altına giren Kılıç Arslan, bu duruma daha fazla tahammül edemez ve bir gün av esnasında kaçar. Kılıç Arslan'ın kaçışının acısını çeken eşi ve çocukları bir süre sonra vefat ederler (Danışman, 1971, s. 110-113). Eserde ele alınan Alaiye Kalesi ve Kılıç Arslan'ın yukarıdaki durumu, tarihi gerçeklerle örtüşmektedir;

... bu defa Gedik Ahmet Paşa o tarafa memur olunca, *Akdeniz*'de mühim bir ticaret iskelesi olan *Alâiye*'nin zaptı emredilmişti; burası o tarihte Kılıç Arslan Bey adında bir beyin idaresinde idi. Gedik Ahmed Paşa burayı muhasara etti. Lâkin muharebe olmadan halkın müracaatı üzerine Kılıç Arslan Bey *Alâiye*'yi teslim etti ve kendisine *Alâiye*'ye mukabil dirlik olarak *Gömülcüne* sancağı verildi; fakat *Alâiye* gibi geliri bol bir yere mukabil kendisine kısır gelirlili bir mahallin verilmesinden müteessir olan Kılıç Arslan Bey, manen himayesinde bulunmuş olduğu Memlûk devletine ilticaya karar verdi ve bir fırsat bularak *Kavala*'dan bir gemiye binerek Mısır'a kaçtı. (Uzunçarşılı, 1988, c. II, s. 91-92)

Eserde görülen bir diğer tarihi gerçek, Silifke Kalesi'nin alınmasıdır. Vaktiyle Osmanlı ordusu taarruzundan kaçan İshak Paşa, ailesi ile beraber Silifke Kalesi'ne sığınmıştır. İshak Paşa, bu eserde vefat eder. İshak Paşa'nın karısı, kaleyi Sultan Mehmet'e teslim etmek ister ve bu isteğini ona bildirir. Sultan Mehmet, Gedik Ahmet Paşa'yı Silifke kalesini teslim alması için görevlendirir. Gedik Ahmet Paşa, hiçbir zorluk çekmeden Silifke Kalesi'ni teslim alır (Danışman, 1971, s. 115). Silifke Kalesi'nin alınması tarihi kaynaklarla örtüşmektedir;

Gedik Ahmed Paşa *Alâiye*'yi aldıktan sonra *İstanbul*'dan gelen yeni talimat üzerine *Silifke*'ye geldi. Daha yukarıda söylendiği üzere Karaman oğlu İshak Bey 1464'de biraderine mağlûp olduktan sonra Uzun Hasanın yanına kaçmış, haremi ile oğlunu *Silifke*'de bırakmıştı. *Silifke* ile *Karataş*'tan maada diğer Karaman şehirleri Pîr Ahmed Bey'in eline geçtiği halde bu iki yer İshak Bey'e sadık kalmıştı. *Silifke*'de bulunan İshak Bey'in oğlu, Osmanlı devletine müracaat ederek *Silifke*'yi terk edeceğini bildirmiş ve bundan dolayı Gedik Ahmed Paşa 876 H. (1471 M.)'de gelip burayı almıştır. (Uzunçarşılı, 1988, c. II, s. 92)

Eserde görülen bir diğer tarihi gerçek, Moka Kalesi'nin fethidir. Eserde Silifke Kalesi'ni teslim alan Gedik Ahmet Paşa, Moka Kalesi'ne yönelir ve bu kaleyi ele geçirir. Bu kalede Pîr Ahmed Bey'in karısı ve İbrahim Bey'in torunu olan güzeller güzeli kızını alarak Sultan Mehmet'e takdim eder. Sultan Mehmet, bu kıza hayran olur ve onu, sarayın gözdesi yapar (Danışman, 1971, s. 115-116). Bu anlatı, tarihi kaynaklarla örtüşmektedir;

“Gedik Paşa bundan sonra bir kısım Karaman ailesinin bulunduğu Moka veya Minan kalesini elde etti. Burada bulunan Pîr Ahmed Bey'in zevcesiyle oğlunu ve bir de İbrahim Bey'in oğullarından olup babasının son zamanlarında vefat etmiş olan Mehmed Bey'in gayet güzel bir kızını İstanbul'a yolladı.” (Uzunçarşılı, 1988, c. II, s. 92).

Eserde ele alınan bir diğer tarihi gerçek, Otlukbeli savaşıdır. Yazar bu savaşı oldukça ayrıntılı bir şekilde ele almıştır. Eserde bu savaş, şu şekilde anlatılır; Uzun Hasan, kısa bir sürede doğuda art arda zaferler kazanır ve geniş topraklar elde eder. Bu zaferler, Uzun Hasan'ın gözünü boyar. Büyük bir gurura kapılan Uzun Hasan, Fatih Sultan Mehmet'i küçük görmeye başlar ve ona, bu görüşünü yansıtan bir mektup gönderir. Aynı zamanda bu mektupla ona gücünü de göstermekte ve meydan okumaktadır. Sultan

Mehmet, bu mektup üzerine düşünürken Uzun Hasan'ın Tokat şehrini yerle bir ettiği, ele geçirdiği herkese çeşitli işkenceler yaptığı haberi Osmanlı Devleti'ne gelir (Danışman, 1971, s. 122- 132). Sultan Mehmet, bu haber üzerine Üsküdar'a otağ-ı hümayunu kurdurur. Sadrazam İshak Paşa'yı azleder ve Uzun Hasan ile yapılacak karşılaşma için tecrübeli bir devlet adamı olan Mahmut Paşa'yı, sadrazamlık mevkisine tayin eder. Sadrazam Mahmut Paşa, Sultan Mehmet'i ilkbahara kadar hazırlanmaya ikna eder. Sultan Mehmet, bu karar üzerine Uzun Hasan'a ilkbaharda geleceğini belirten bir mektup yazar ve Şehzade Beyazıt'ı Anadolu ordularının başkumandanlığına tayin eder (Danışman, 1971, s. 140-147).

Davut Paşa, yanına bir miktar asker alarak Şehzade Beyazıt'ın yanına gider. Şehzade Beyazıt ve ordusu, bir gün Uzun Hasan'ın en iyi komutanlarından Yusufça Mirza ordusu ile karşılaşır. Yusufça Mirza, beklemeden ve plansız bir şekilde Osmanlı ordusuna hücum eder. Şehzade Beyazıt ve Türk komutanları ise zekice bir plan ile bu hücumu karşı koyarlar ve Yusufça Mirza ordusunu mağlup ederler (Danışman, 1971, s. 148-151).

Fatih Sultan Mehmet'in tehditkâr mektubunu alan Uzun Hasan, Venedik Devleti ile ittifak kurar. Bu ittifaka göre, Uzun Hasan karadan Osmanlı ordusuna saldırdığı sırada, Venedik Devleti de Osmanlı ordusunu denizden sıkıştıracaktır. Sultan Mehmet'e düşman olan Papa ise, Avrupa ülkelerinden oluşan bir donanma kurar ve bu orduyu Osmanlı Devleti üzerine gönderir. Haçlı ordusu, geçtiği her yeri kana boyar ve Antalya ile İzmir üzerinde taş üstünde taş bırakmaz (Danışman, 1971, s. 156 – 161).

Osmanlı ordusu, 1472 yılı mart ayı sonlarında Uzun Hasan üzerine sefere çıkar ve dört buçuk ay sonra Sivas'a ulaşır. Fakat Uzun Hasan, Sivas'ta değildir. Bunun üzerine Osmanlı ordusundan 45 bin süvari kolu, akıncı olarak yola devam eder. Sultan Mehmet, geri kalan ordu ile Karahisar mevkisine ulaşır. Karahisar Kalesi, Uzun Hasan'ın kontrolündedir. Arkada düşman kalesi bırakmak istemeyen Sadrazam Mahmut Paşa, Karahisar Kalesi'ni almak ister fakat Sultan Mehmet, kaleyi almadan yola devam etmeye karar verir (Danışman, 1971, s. 166-174). Sultan Mehmet'in ordusu Erzincan'a ulaşır. Haberlere göre akıncılar, düşman kuvvetleri ile temasa geçmiştir. Bu haber

üzerine, Öncü Kumandan Has Murat Paşa komutasında dört bin kişilik Rumeli kuvveti hızla düşman üzerine atılır. Has Murat Paşa, bir görünüp bir kaybolan Uzun Hasan ordusunu takibe başlar. Sadrazam Mahmut Paşa, Uzun Hasan ordusunun bu hareketinden şüphelenir ve Has Murat Paşa'ya durmasını söyler. Fakat Has Murat Paşa, Sadrazam Mahmut Paşa'nın bu uyarılarına kulak asmaz. Bu esnada Uzun Hasan ordusundan bir düşman kolu görünür. Has Murat Paşa, bu kolu takip ederek bir vadiye girerler. Türk ordusunun bu vadiye girmesi ile dört bir yan düşman ordusu ile dolar. Has Murat Paşa ve ordusu, daire içine alınır. İki saatlik bir mücadeleden sonra Rumeli kuvvetlerinin birçoğu kılıçtan geçirilir. Has Murat Paşa, bu mücadelede şehit olur. Rumeli Defterdarı Hacı Bey, Fenârîzade Fakih Ahmet Çelebi, Tarhuncu Ömer Bey gibi değerli komutanlar esir alınır. Uzun Hasan, bu pusu ile elde ettiği galibiyet üzerine mükemmel bir eğlence sofrası kurar ve esirler önünde kendi gücünü över (Danışman, 1971, s. 174- 191).

Fatih Sultan Mehmet, Uzun Hasan ile yapılacak olan bu savaş için yer yer telaşa kapılır ve buhranlı geceler geçirir. Yine buhranlı bir gecede bir rüya görür;

Uzun Hasan bir pehlivan kıyafetinde meydana çıkmıştı. Padişah da onunla bir güreş yapmak üzere soyunmuştu. İki hükümdar, güreşmeye başlamışlardı. Daha ikisi de tutuşur tutuşmaz Fâti dizüstü yere düşmüş. Uzun Hasan da şiddetle ona hücum etmişti. Fâti yenilmek üzere idi. Bu sıkıntılı ve boğucu vaziyette Fâti can havliyle elini Uzun Hasan'ın göğsüne atmış ve onun ciğerlerinden bir parçasını koparıp yere atmıştı. (Danışman, 1971, s. 192)

Devrin ünlü bir tabircisi bu rüyayı şu şekilde yorumlar;

“Güreşe başlangıçtaki Fâti'in dizüstü yere gelişi, asıl harp başlamadan evvel Osmanlıların küçük bir muhabereyi kaybedeceklerine delâlet eder. Fakat asıl muharebede Uzun Hasan'ın en değerli komutanı olan oğullarından biri ölecek ve muharebe Osmanlılar tarafından kazanılacaktır.” (Danışman, 1971, s. 192-193).

Sultan Mehmet'e bir süre sonra Has Murat Paşa ordusunun mağlubiyet haberi ulaşır. Bu mağlubiyet, rüya tabirinin birinci kısmının haklı olduğunu ortaya koyar. Bunun üzerine Sultan Mehmet, ordunun yürüyüşe devam etmesini emreder. Ordu, Otlukbeli mevkesine

ulaşınca Sultan Mehmet dinlenmek için talimat verir. Türk ordusu dinlenirken, Uzun Hasan ordusunun Otlukbeli tepesinde hazır bulunduğu görülür. Türk ordusunun savaş düzenine girmesi için vakit gerekmektedir. Bu sebeple Davut Paşa komutasındaki bir kısım asker, derhal Uzun Hasan ordusunun karşısına çıkar. Davut Paşa düşman askerini oyalarken, Türk ordusu savaş nizamına girer. Fatih Sultan Mehmet, ilk olarak sağ ve sol cenahı hücumla geçirir. Uzun Hasan, bu hücum karşısında atını Şehzade Beyazıt üzerine sürer. Bu hareketi gören Gedik Ahmet Paşa, Şehzade Beyazıt'ı uyarır. Bu uyarı ile sağ cenah, bu saldırıdan kurtulur. Bir süre sonra Sivaslı Oruç adlı bir asker, Uzun Hasan'ın küçük oğlu olan Zeynel Mirza'nın başını keser. Osmanlı ordusu, birkaç saat sonra Uzun Hasan'ın bulunduğu tepelere yerleşir. Sultan Mehmet'in asıl kuvveti ise henüz saldırıya geçmemiştir. Bu durumu gören Uzun Hasan, mağlup olduğunu anlar ve mücadeleyi terk ederek kaçar (Danışman, 1971, s. 194-209). Uzun Hasan'ın kaçması üzerine Sultan Mehmet, divanını toplar ve düşmanı takip edip etmemek konusunda vezirlerinin fikrini alır. Sadrazam Mahmut Paşa, Osmanlı Devleti'nin diğer bölgelerde verdiği savaşları ve tehlikeleri hatırlatarak geri dönmeyi teklif eder. Sultan Mehmet, Uzun Hasan'ı takip etmek ister fakat sadrazamının haklı sözleri karşısında onun fikrini kabul eder. Osmanlı ordusu, dönüş yolunda Karahisar Kalesi'ni kılıç kullanmadan teslim alır ve yolda şahsına ait bütün esirleri affeder, çeşitli şenlikler yapar (Danışman, 1971, s. 209-213).

Eserde yukarıdaki şekilde ele alınan Otlukbeli savaşı, tarihi kaynaklarla örtüşmektedir. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi Cilt III* adlı eserinin 93 – 103. sayfaları arasında verdiği bilgilerle bu anlatıyı doğrulamaktadır.

Eserde tarihi gerçekliğe iki tane ekleme de yapılmıştır. Karşımıza çıkan ilk ekleme, Venedik Devleti tarafından gönderilen Elçi Yahudi David'dir. Osmanlı Devleti ile Venedik Devleti, yedi sekiz senedir savaş halindedir ve Venedik Devleti, Sultan Mehmet karşısında adım adım geriler. Bu durum üzerine Venedik Devleti, komutanları bir toplantı yapar. Bu toplantıda Osmanlı Devleti ile sulh yapılması kararlaştırılır. Yahudi David, Osmanlı Devleti'nin sulha bakışını öğrenmek için İstanbul'a yollanır. Yahudi David, Reisülküttap Efendi ile görüşür. Reisülküttap Efendi, sulhun Venedik Devleti'nin Osmanlı Devleti'ne bağlı olmayı kabul etmesi ile gerçekleşebileceğini söyler (Danışman, 1971, s. 69-77). Bu tür bir anlatı, ele alınan tarihi kaynaklarda

bulunmamaktadır. Yazar, bu ekleme ile Fatih Sultan Mehmet'in fetihler konusunda taviz vermeyen duruşunu ön plana çıkarır.

Eserde görülen ikinci ekleme ise, Gedik Ahmet Paşa'nın Sultan Mehmet'e hediye ettiği yüzüktür. Bir gün Mısır'dan bir adam Gedik Ahmet Paşa'yı ziyaret eder ve ona oldukça değerli bir yüzük verir. Bu yüzük, vaktiyle Sultan Mehmet tarafından Kılıç Arslan'a verilmiştir. Kılıç Arslan kaçtığı için bu yüzüğü Sultan Mehmet'e geri iade edilmek üzere Gedik Ahmet Paşa'ya gönderir. Gedik Ahmet Paşa, bu yüzüğün elmasını çıkarır ve Sultan Mehmet'e hediye etmeye karar verir. Sultan Mehmet, bu elması tanır ve Gedik Ahmet Paşa'ya karşı itimadı kırılır (Danışman, 1971, s. 113-115). Eserde Gedik Ahmet Paşa ve Fatih Sultan Mehmet arasında geçen bu olay, ele alınan tarih kitaplarında bulunmamaktadır.

Eserde kurgu olaylar silsilesi, Margarit, Hasan ve İren etrafında gelişmektedir. Eserin ilk kurgusu, Hasan'ın Osmanlı ordusuna alınmasıdır. Eserde bu olay şu şekilde gelişir; Serinin beşinci cildinde küçük Hasan, sarhoş yeniçerilere kırbaç vurur. Bu çocuğun cesaretini gören Şeremet Bey, bu eserde Margarit'ten izin alarak Hasan'ı Arnavutluk seferine götürmek ister. Küçük Hasan, henüz on iki yaşındadır fakat bu sefer için çok heyecanlanır. Margarit, mecburen Küçük Hasan'ı sefere gönderir ve eliyle oğlunu orduya teslim eder. Bu teslim sırasında Sultan Mehmet, Margarit'i görür ve onun Ulubatlı Hasan'ın eşi olduğunu öğrenir. Ulubatlı Hasan'ın eşine saygı gösteren Sultan Mehmet, onu saraya aldırır (Danışman, 1971, s. 9-23). Küçük Hasan bu seferde, zor anlar geçirir. İskender Bey ordusu onu öldüreceği sırada, Şeremet Bey yetişerek Hasan'ı kurtarır (Danışman, 1971, s. 36-40).

Eserde İren ve Hasan arasında bir aşk kurgulanmıştır. Eserin ikinci kurgusunu, bu aşk oluşturmaktadır. Eserde İren ve Hasan arasındaki aşkta şu olaylar silsilesi yaşanır; Fatih Sultan Mehmet'in cariyelerinden olan İren, bir gece saraydan gizlice çıkar ve Hasan'ın evine gider. İren'in saraydan çıktığını gören Margarit, onu takip eder. İren ile Hasan'ın ilişkisini öğrenir (Danışman, 1971, s. 84-96). Margarit, oğlu Hasan'ı İren'in aşkından vazgeçirmek ister. Onunla bu konu hakkında uzun uzun konuşur. Fakat Hasan, İren uğruna ölmeyi göze aldığını belirtir. Durumun vahametini anlayan Margarit, bir gece

Sadrazam İshak Paşa'yı ziyaret eder ve onu, oğlu Hasan'ı da Karaman seferine götürmesi için ikna eder (Danışman, 1971, s. 102-108). Seferden dönen Hasan, İren'in aşkını hala unutamamıştır. Bu durumu gören Margarit, bir gün İren'i ziyaret eder ve oğlu Hasan'a karşı olan ilgisini öğrenmek ister. İren, Hasan'ı gerçekten sevdiğini dile getirir. İren'e inanan Margarit, oğlu Hasan'ı saray hizmetine aldırır (Danışman, 1971, s. 132 – 140). İren, bir gece sarayda Hasan ile görüşür. Sultan Mehmet, iki âşık konuşurken İren'in sesini tanır ve onun kendisine ihanet ettiğini anlar. Sultan Mehmet'in geldiğini gören İren, Hasan'ı kaçması için ikna eder. Sultan Mehmet, İren'i sorguya çeker fakat İren, Hasan'ın adını vermez. Bunun üzerine Sultan Mehmet, İren'i saraydan kovar. İren'i zan altında bırakmaktan utanan Hasan, iki gün sonra Sultan Mehmet'in karşısına çıkar ve İren ile görüşen kişinin kendisi olduğunu dile getirir. Sultan Mehmet, Ulubatlı Hasan'ın yaptığı fedakârlıktan dolayı onun oğlu Hasan'ı affeder ve onu Uzun Hasan ile yapılacak olan savaşa götürür (Danışman, 1971, s. 161-166).

Görüldüğü üzere, eserin büyük çoğunluğu tarihi gerçekliği muhafaza etmiştir. Yazar, İskender Bey'in yaptığı toplantıda, Arnavutluk seferinde, Eğriboz Adası'nın fethinde, Varsak aşireti seferinde, Anadolu seferlerinde, Alaiye Kalesi'nin fethinde, Silifke Kalesi'nin fethinde, Moka Kalesi'nin fethinde ve Otlukbeli savaşında tarihi gerçekliğe bağlı kalmıştır ve bu olayları değiştirmeden eserde anlatmıştır.

Eserde tarihsel gerçekliğe iki eklemeye de yapılmıştır. Bu eklemelerden Osmanlı Devleti'ne Venedik Devleti tarafından gönderilen elçi, Fatih Sultan Mehmet'in toprak bütünlüğünde kararlı duruşunu vurgulamaktadır. Gedik Ahmet Paşa'nın Fatih Sultan Mehmet'e hediye ettiği yüzük ise, Gedik Ahmet Paşa'nın bir sonraki hareketinin sebebini oluşturmaktadır.

Eserde görülen kurgulardan İren ve Hasan aşkı, anlatıyı genişletmekte ve eserin entrika unsurunu oluşturmaktadır.

2.3.1.1.1.6.6. Zaman

Eser, İskender Bey'in yaptığı Arnavutluk toplantısı ile başlamaktadır; "Meclis bir çığına dönmüştü. O dakikada sanki Osmanlı İmparatorluğu yıkılmıştı. Sanki Bizans tekrar Hristiyanların eline geçmişti. Sanki Türkler Rumeli'den çıkarılmıştı. Ve İskender Bey süratle hazırlıklara başladı." (Danışman, 1971, s. 8). Eserde ele alınan son vak'a ise, Otlukbeli savaşında Uzun Hasan'ın yenilmesidir; "Padişah, üç gün harp meydanında kaldı. Zaferinin maddi delillerini orada seyretti. Osmanlı İmparatorluğu, artık şark hudutlarını teminat altına almıştı." (Danışman, 1971, s. 209). Buna göre eserin vak'a zamanı, 1463 – 1473 yılları arasındaki on yıllık zaman dilimidir.

Eserin anlatma zamanı, vak'a zamanından ayrıdır. Yazar, vak'a zamandaki olayları, günümüzdeki İstanbul'a göre şekillendirerek bu ayrılığı örtük olarak bize gösterir;

"İshak Paşa, Padişahın katı emri üzerine Aksaray ahalisini toptan kaldırarak İstanbul'a nakletti. İstanbul'daki Aksaray semtinin bulunduğu yere yerleştirdi (1471)." (Danışman, 1971, s. 110).

Yazar, ele alınan seferleri daha çok sonradan aktarma yöntemi ile ele almıştır. Bunun yanında eserde yer yer anında aktarma yöntemi de görülmektedir;

Yere yıkılmış atların üzerinden bir kaplan gibi sıçrayarak düşmanın göğsüne mızrak saplayan kahramanlar... Bu müthiş boğuşmanın tarifine imkân yok... İskender Bey bizzat mücadelenin en şiddetli noktasında, durmadan kılıç sallıyor ve askerlerinin cesaretini artırıyor. Yunus Bey de en ön safta... Hayatını hiçe sayarak şerefini kurtarmak için çırpınıyor. (Danışman, 1971, s. 55)

Eserde geriye dönüş tekniği de görülmektedir. Yazar, Fatih Sultan Mehmet ve Uzun Hasan karşılaşmasından önce geriye dönerek Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan'ın devletini nasıl kurduğunu, bu uğurda yaptığı savaşları geriye okurlara aktarmış ve okurların olayları geniş bir açıdan görmelerini sağlamıştır (Danışman, 1971, s. 118-120).

Eserde sadece iki tane net tarih vermiştir. Bu tarihler, 1465 baharı ve 1473 yazıdır. 1465 yılı baharı, Sultan Mehmet yüz bin kişilik bir ordu ile Arnavutluk üzerine sefere gider. 11 Ağustos 1473 tarihi, Fatih Sultan Mehmet ve Uzun Hasan ordularının Otlukbeli meydanında karşılaştığı tarihtir. Eserin geri kalan vak'a zamanı belirsiz zaman ifadelerinden oluşmaktadır.

Eserde “gece vakti” önem taşımaktadır. Eserdeki büyük olaylar, genellikle bu vakitler gerçekleşmektedir; Sultan Mehmet, İren ve Hasan'ı bir gece yarısı yakalar. İskender Bey, Şeremet Bey ordusuna gece yarısı baskın yapar. Margarit, bir gece yarısı Sadrazam İshak Paşa'yı ziyaret eder. Sultan Mehmet, bir gece yarısı akıncı kuvvetlerinin Uzun Hasan tarafından pusuya düşürüldüğünü öğrenir...

Yazar, gece vaktinin insan üzerinde uyandırdığı etkiyi kullanarak eserdeki olayların gerek vahametini gerekse gizemini ön plana çıkarır;

“Gece zifiri karanlıkta göz gözü görmüyordu.” (Danışman, 1971, s. 27).

“Gece yarısına doğru iki ordu birbirinden ayrıldı. O vakit Şeremet Bey Türk askerlerinden pek çoğunun şehit olduğunu gördü.” (Danışman, 1971, s. 31).

“Gece ilerliyor, fakat harp bütün şiddeti ile devam ediyordu.” (Danışman, 1971, s. 65).

“Gece geç vakit, İshak Paşaya, bir kadının muhakkak kendisiyle görüşmek istediği haber verildi.” (Danışman, 1971, s. 105).

“Gece karanlıktı, mehtap yoktu. Fakat hava ılık ve esrarengizdi.” (Danışman, 1971, s. 161).

“Haberi esasen gece almıştı. Sabaha kadar hiç uyumadı. Buhranlar içinde kıvrandı.” (Danışman, 1971, s. 191).

Eserde özetlemeler de görülmektedir. Yazar, İskender Bey'in gençlik yıllarını onun ağzından şu şekilde okuyucuya aktarır;

Gençliğim Osmanlı sarayında geçmişti. O muhteşem sarayda hayatımın en tatlı günlerini geçirdim. Bana bir prens gibi muamele edildi. Fakat bir gün şöhret ve hâkimiyet hırsı, ihtiras şeytanı içime girdi. Bana insanca muamele edenlere ihanet ettim. Pâdişahın mührünü taklit ederek bir tattı hümayun uydurdum. Ve saraydan kaçtım. Türklerin elinde olan kaleye bu sahte vesika ile bir gece girdim ve oradaki Türk muhafızları kılıçtan geçirdim. Artık bir asi idim. Yarım asra yakın Osman oğullarıyla boğuştum. (Danışman, 1971, s. 68)

Yazar, eserde sık sık zaman atlamaları yapar ve bu atlamaları bir cümle ile okuyucuya sunar. Bu atlamalar kimi zaman uzun süreli, kimi zaman ise kısa sürelidir;

“Sadrazam Mahmut Paşanın fikrine uyularak bütün 1472 senesi kış mevsimi hazırlıkla geçmişti.” (Danışman, 1971, s. 166).

“Bu hal ile altı gün durup dinlenmeden asker yürümüşü.” (Danışman, 1971, s. 197).

2.3.1.1.1.6.7. Mekân

Anadolu ve Balkanlardaki seferleri ele alan eserdeki mekânlar, geniş bir yelpazeye sahiptir. İstanbul, Alesyo, Venedik, Roma, Antalya, İzmir, Tokat ve Sivas, eserde görülen mekânlardır. Eserdeki bu mekânlar arasında sık sık geçiş yapılır ve o mevkide gerçekleşen seferler ele alınır.

Eserdeki yukarıdaki mekânlar dışından özel olarak isimleri verilen açık mekânlar, Davutpaşa Sahrası, Ohri, Valhalya Vadisi, Eğriboz Adası ve Otlukbeli Meydanı'dır. Bu mekânlardan Otlukbeli Meydanı ön plandadır. Fatih Sultan Mehmet ve ordusu, bu mekânda dinlenirler. Bu sırada Uzun Hasan, bu mevkide Osmanlı ordularına pusu kurar. Hazırlıksız yakalanan Osmanlı orduları, zekice bir savaş taktiği ile düşman kuvvetlerini mağlup ederler. Fatih Sultan Mehmet, bu meydanda kazandığı zafer ile Osmanlı Devleti'nin doğu sınırını güven altına alır ve eser bu zafer ile biter.

Eserdeki kapalı mekânlar, Dojlar Sarayı, Mut Kalesi, Alaiye Kalesi, Silifke Kalesi, Moka Kalesi, Topkapı Sarayı, Hasan'ın evi, Lateran Sarayı ve Karahisar Kalesi'dir. Eserde kapalı mekân kullanımı, açık mekânlara göre daha azdır. Yazar, genellikle bu mekânları seferler hakkında kararlar verilen ve toplantılar yapılan yerler olarak kullanır.

Olay ağırlıklı olan eserde, mekân unsurunun ikinci planda olduğu görülmektedir. Yazar, mekânların birçoğunu bir dekor olarak kullanmış ve çoğunluğunu tasvir etmemiştir.

“Bu vâdi, çok latif bir yerdi. Yemyeşil çimenlerle kaplanmıştı. Ortasından küçük bir su geçiyordu. Etrafı az yüksek tepelerle çevrilmişti.” (Danışman, 1971, s. 32).

Alıntıda görüleceği üzere yapılan birkaç tasvir ise yüzeyseldir ve bir iki cümle ile okuyucunun karşısına çıkarılmaktadır. Bunun yanında yazar, o devirde kullanılan mekânların günümüzdeki adlarını da eser içinde vermiştir;

“İskender Bey ise biran evvel, müstahkem kalesi olan Kroya (Akçahisar)'a çekildi.” (Danışman, 1971, s. 47).

2.3.1.1.1.6.8. Dil ve Anlatım

2.3.1.1.1.6.8.1. Dil

Eser, sade ve yalın bir üsluba sahiptir. Yazar, diyalogları, tarihi anlatıları, tasvirleri ve kişi tanımlarını genellikle akıcı bir dille ele almış, abartılardan kaçınmıştır. Bunun yanında eserde, o dönemde kullanılan kelime ve terkiplerde görülmektedir. Bu kelime ve terkiplerden birkaçı şunlardır; Fevt etmek, celp etmek, riayet etmek, cebrî, mukavemet, icbar etmek, bilistifade, şiraze, tahkim etmek, muzafferiyat, gayz, tertibet, ihtiyat, zaiyat, meşak-ü mezaim, inayet, tedafüî, pişivas, müteşekkil... Bunun yanında eserde genellikle kurallı cümleler karşımıza çıkmaktadır. Bu cümlelerin çoğu fiil cümleleridir. Söz konusu fiil cümleleri, eserin akıcılığını sağlamaktadır.

Yazar, şahısları toplumsal konumlarına ve mesleklerine göre konuşturmuştur. Eserde Sadrazam Mahmut Paşa'nın konuşması ile Falcı Margarit'in konuşmasında bu fark görülmektedir;

“Şevketlû Hünkârım. Şimdi de Uzun Hasan hudud-u Osmaniyenize doğru hareket etmek niyetinde imiş.” (Danışman, 1971, s. 125).

“Ben, bildiğin falcılardan değildim. Fakat Bizanslıların budalalıklarını çok iyi öğrenmişim. Onların çılgınlıklarını bilirdim. Herkesin nabzına göre şerbet verirdim. Ve hattâ...” (Danışman, 1971, s. 11).

Eserde deyim ve atasözleri kullanımı görülmektedir. Yazar bu deyim ve atasözlerinden birçoğunu günümüzdeki şekli ile esere yerleştirmişken, bazılarını ise değiştirerek kullanmıştır;

“Herkesin nabzına göre şerbet verirdim.” (Danışman, 1971, s. 11).

“Fakat bu kere ağzını bıçak açmıyordu.” (Danışman, 1971, s. 35).

“Toz dumana karışmıştı. Göz gözü görmüştü.” (Danışman, 1971, s. 42).

“Dişini tırnağına taktı, son kuvvetini topladı.” (Danışman, 1971, s. 43).

“İskender Bey kulak kabarttı.” (Danışman, 1971, s. 52).

“Hasan'ın birdenbire sevinçten yüreği ağzına gelmişti.” (Danışman, 1971, s. 165).

“Gördün ki Osmanoğlunun kolunu kanadını kırdım.” (Danışman, 1971, s. 189).

“İçki de onu çileden çıkarmış olsa gerekti.” (Danışman, 1971, s. 190).

“Fâtih’in yüreğine hafif bir su serpildi.” (Danışman, 1971, s. 194).

Eserde dipnot kullanımı da görülmektedir. Yazar bu dipnotlarda kimi zaman eser içinde kullanılan kelimelerin açıklamalarını yapar, kimi zaman ise eserde ele alınan anlatının temel alındığı tarihi kaynağı gösterir. Dipnotlara ait bu kullanım, şu şekilde örneklendirilebilir;

“Ve Doj (1), sâkin ve sâkit, gelen asilzadeleri karşılıyor. (1) Venedik Cumhurreisi.” (Danışman, 1971, s. 69).

“Bu paşa, ne hoş devletlû imiş ki topladığı bütün mal ve parayı ayağımıza kadar getirip bize teslim etti!... Dediler (1). (1) Sadettin, sahife: 517.” (Danışman, 1971, s. 102).

Eserde görülen sade ve yalın üslup, toplumsal konumlara göre konuşurma, deyim – atasözü kullanımları, eserin geniş bir kesime hitap etmesini sağlamaktadır. Bunu yanında eserde kullanılan dipnotlar ise eserin tarihi gerçekliğe bağlı kaldığını gösteren yapılanmalardır.

2.3.1.1.1.6.8.2. Anlatım Teknikleri

Fatih Sultan Mehmet VI, hâkim bakış açılı anlatıcıya sahip bir eserdir. Bu anlatıcı çoğu yerde eserle okur arasında kendisini hissettirir. Bu sebeple eserde anlatma tekniği yoğun olarak görülmektedir. Bunun yanında diyalog tekniği de eserde sık kullanılmıştır. Yazar, söz konusu diyaloglarla eseri hareketlendirmiş ve okuru eserle baş başa bırakmıştır.

Yazar eserde yer yer iç çözümlene tekniğini de kullanmış ve şahısların duygu – düşüncelerini okuyuculara açıklamıştır. Örneğin yazar, aşağıdaki alıntıda *Fatih Sultan Mehmet*’in Arnavutluk seferi hakkındaki gerçek düşüncelerini okuyucuya bu teknikte sunmaktadır;

“Fatih’in maksadı, asıl fesat yuvasını ele geçirmektir. İskender Beyin en müstahkem kalesi Kroya (Akçahisar) idi. Bir kere bu fesat yuvası ele geçerse, İskender Bey sığınacak bir yer bulamazdı. Fâtih böyle düşünüyordu.” (Danışman, 1971, s. 49).

Bunun yanında eserde iç monolog tekniği de görülmektedir. Yazar söz konusu iç monologlarla şahısların düşüncelerini aracısız olarak okurlara sunar. Örneğin yazar, aşağıdaki alıntıda Margarit’in takip ettiği kişiler hakkındaki fikirlerini bu teknikle okurlara sunmuştur;

(Hâlâ gidiyorlar. Acaba nereye? Bu iki saraylı kim? Birisi çok genç görünüyor. Her halde Pâdişahın cariyelerinden biri... Çok tehlikeli bir şey... Pâdişah, cariyelerinin böyle gece seyahatleri yaptıklarını bilse acaba ne yapar?... Çok, çok tehlikeli... Ama bir kere başladım artık... Hiçbir şey öğrenmesem de sonuna kadar onları takip edeceğim.) (Danışman, 1971, s. 88)

Eserde mektup tekniği de kullanılmıştır. Karşımıza çıkan ilk mektup, İskender Bey’in kız kardeşi Mamiza’dan İskender Bey’e gelir. Mamiza, bu mektupla Yakup Bey ordusunun Arnavutluk’a giriş yaptığını haber verir. İskender Bey bu mektup üzerine Yakup Bey ordusu üzerine baskın yapar (Danışman, 1971, s. 44).

Eserde görülen ikinci mektup, Uzun Hasan tarafından Pîr Ahmet Bey’e yazılır. Uzun Hasan bu mektupla, gerçekleştirdiği zaferleri yücelterek anlatmaktadır. Yazar, mektubun son kısmını esere almıştır;

“Elhasıl, biinayetullah-i Taalâ şimdi hükûmet-i vâsiamız bir seddi İskender ile mutat imiş gibi bütün düşman istilâsına karşı tamamiyle mahzuz bulunmaktadır.” (Danışman, 1971, s. 125).

Eserde görülen üçüncü mektup, Uzun Hasan tarafından Fatih Sultan Mehmet’e gönderilir. Uzun Hasan bu mektup ile Fatih Sultan Mehmet’i küçümser ve ona meydan okur. Yazar bu mektubun bazı kısımlarını esere almıştır;

Cenab-ı emaretmeab, eyalet Nisab, emir a’zam ve ekrem, kıdvetülümera-i fizzano, Şemsiddün Mehmed Bey...

... Her gün yeni bir zafer ve her lâhza yeni fırsatlar elimize geçmektedir... Azerbeycan ülkesinden sonra Irak ve Fars üzerine hareket olunacaktır... Düşmanlarımız ve muhaliflerimiz (Cael'hak ve zehekal'batıl) (Hak geldi batıl kayboldu) mazmununca kaçacak köşe aramaktadırlar... Şiraz şehri makarrı seriri saltanat ve mesnedi hilâfet oldu... Allahın inayetiyle hiçbir tarafta dağdağa ve fesad kalmadı.. Devletimizi sevenler memnun ve düşmanlarımız mahkur oldu... Kapımız hâlini arz etmek isteyenlere açıktır... Vesselâm... (Danışman, 1971, s. 126-127)

Eserde görülen dördüncü mektup, Fatih Sultan Mehmet'ten Şehzade Mustafa'ya yazılır. Fatih Sultan Mehmet, bu mektup ile Şehzade Mustafa'nın Anadolu ordularına başkomutan yapıldığını dile getirir. Yazar, bu mektubun hem orijinal metnini hem de sadeleştirilmiş halini esere almıştır. Bunun yanında mektubun önemini de şu şekilde açıklar; “Bu mektup, Fâtih'in karakterini, Uzun Hasan hâdiseleri karşısında duyduğu teessürü ve azim ve iradesini tebarüz ettirme bakımından hakikaten şayanı dikkattir ve muhakkak ki şahane bir mektuptur.” (Danışman, 1971, s. 144).

Eserde görülen beşinci mektup, Fatih Sultan Mehmet'in Uzun Hasan'a cevabıdır. Yazar, bu mektubun orijinal halinin yanında sadeleştirilmiş şeklini de eserde vermiştir. Fatih Sultan Mehmet, bu mektupla ilkbahar ayında Uzun Hasan'ın karşısına çıkacağını haber verir (Danışman, 1971, s. 154-155).

Eserde görülen son mektup ise Sadrazam Mahmut Paşa'dan Fatih Sultan Mehmet'e gelir ve Rumeli kuvvetlerinin Uzun Hasan'a mağlup olduğunu haber verir. Bu mektup, Sultan Mehmet'in rüyasının birinci kısmının doğru olduğunu kanıtlar niteliktedir. Fatih Sultan Mehmet, bu mektubun üzerine Uzun Hasan hakkındaki tereddütlerinden kurtulur (Danışman, 1971, s. 193).

İncelememizin zaman başlığında örneklendirildiği üzere eserde yer yer özetleme tekniği de görülmekte ve şahıslar hakkında toplu bilgiler verilmektedir. Bu bağlamda eserde anlatma - gösterme teknikleri, diyalog tekniği, iç çözümleme tekniği, iç monolog tekniği, mektup tekniği ve özetleme tekniği kullanılmıştır.

2.3.1.1.2. Fatih Sultan Mehmet II

Eser, Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethini ve Uzun Hasan ile olan mücadelesini konu almaktadır.

2.3.1.1.2.1. Bibliyografik Künye

Eser, 1945 yılında Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından basılmıştır ve otuz sayfadan oluşmaktadır.

2.3.1.1.2.2. Anlatıcı – Bakış Açısı

Eser hâkim bakış açısı ile yazılmıştır. Anlatıcı, eserde geçmişe ve geleceğe hükmetmektedir. Örneğin eserde Şehzade Mehmet'in ileride “Fatih” lakabını alacağını şu şekilde belirtir;

“Bu gözü hiçbir şeyden korkmayan genç, sonradan (Fâtih) diye adı tarihlere geçecek şehzade (Mehmet)ti...” (Danışman, 1945c, s. 6).

Anlatıcı, eserde ele alınan kişilerin iç dünyalarına da hâkimdir. Onların düşüncelerini, amaçlarını ve korkularını bilmekte ve yer yer okurlara açıklamaktadır;

“Uzun Hasan, Fatih'ten hakikaten korkuyordu. Fakat, ne kadar büyük adam olursa olsun, Fatih de Uzun Hasan'la yapacağı muharebenin sonundan bir türlü emin olamıyordu. Çünkü Uzun Hasan da yabana atılır bir hükümdar değildi.” (Danışman, 1945c, s. 25).

Anlatıcı eserde kimi zaman olay akışını keser ve okurlara bilgiler verir. Anlatıcının bu tavrı şu şekilde örneklendirilebilir;

“Marmara’yı Karadeniz’e bağlayan ince boğazın adı (İstanbul Boğazı)dır. Bu boğaz çok dardır. Âdeta geniş bir nehre benzer. Boğaz’ın doğu tarafına (Anadolu kıyısı), batı tarafına da (Rumeli kıyısı) adı verilir.” (Danışman, 1945c, s. 9).

Bunun yanında anlatıcı, eserde sık sık soru sorar ve okurlar üzerinde merak unsuru uyandırır;

“Bu genç kimdi? Bu iri yarı adam, kimselerden korkmayan yağız yüzlü adam, bu oğlanın karşısında nasıl olup da eğleniyordu?” (Danışman, 1945c, s. 4).

“Bu delikanlı böyle acele olarak neden yolculuğa hazırlanmıştı? Nereye gidecekti?” (Danışman, 1945c, s. 5).

Anlatıcı, yer yer olay akışını keserek gençlere de seslenir ve onları anlatı hakkında düşündürür;

“Öyle değil mi? Siz de haritayı önünüze açarak iyice bir düşününüz.” (Danışman, 1945c, s. 10).

“Çocuklar... Size daha tuhaf bir şey söyleyeceğim. Belki bu söyleyeceğim şeye inanmak istemeyeceksiniz amma, tarih bunu aynen yazmaktadır. Onun için inanmanız lazımdır. ... Bizans Kayseri, hisarın yapılmasına engel olamayacağını anlayınca, genç Mehmet’le hoş geçinmekten başka çare olmadığına inandı.” (Danışman, 1945c, s. 12).

“Bunu siz de bilirsiniz çocuklar. Bir kalenin duvarları neyle yıkılabilir? Şüphesiz top gülleleriyle değil mi? İşte İkinci Mehmet de böyle düşündü.” (Danışman, 1945c, s. 14).

2.3.1.1.2.3. Olay Örgüsü

Eser, iki vak’a birimi üzerine kurulmuştur. Eserin ilk vak’a birimi, Fatih Sultan Mehmet’in İstanbul’u fethetmesidir. Bu vaka birimi şu şekilde açılabilir;

Fatih Sultan Mehmet, Sultan Murat'ın vefat etmesi üzerine yirmi iki yaşında tahta çıkar. Bizans İmparatoru Konstantin, tecrübesiz bir padişahın tahta çıkmasını kullanmak ister ve Fatih Sultan Mehmet'e bir haber yollayarak elinde esir tutulan Şehzade Orhan'a verilen verginin arttırılmasını talep eder. Bizans'ı fethetmek isteyen Fatih Sultan Mehmet, bu talep üzerine Anadolu Hisarı karşısına Rumeli Hisarı'nı yaptırır. Fatih Sultan Mehmet'in kararlılığını gören Konstantin, Bizans'a yiyecek depolar ve surları tamir ettirmeye başlar. Fatih Sultan Mehmet ise Bizans'ın surlarını yıkmaya karar verir. Bunun için Macar Urben Usta'ya o devirde görülen toplardan daha büyük toplar yaptırır. Macar Urben Usta topların yapımını bitirir. Sultan Mehmet, bu toplardan birisini Rumeli Hisarı'na yerleştirir. Top kumandanı, boğazdan izinsiz geçmeye çalışan bir Venedik gemisini paramparça eder. Sultan Mehmet, topun işlevini beğenir ve Bizans üzerine fethetmeye çıkar. Türk ordusu, 6 Nisan 1453 tarihinde Bizans surları önüne gelir ve Bizans'ı karadan kuşatır. Fakat Sultan Mehmet denizden de kuşatma istemektedir. Bu sebeple gemileri karadan yürüterek Haliç'e indirir. Bizans kuşatması yedi hafta boyunca devam eder. Sultan Mehmet, 29 Mayıs 1453 tarihinde umumi hücum emri verir. Türk ordusu, bu hücumla Bizans surlarını yararak şehre girer.

Eserdeki ikinci vak'a birimi, Fatih Sultan Mehmet'in Uzun Hasan üzerine sefere çıkmasıdır. Bu vaka birimi şu şekilde açıklanabilir;

O devirde Anadolu'nun doğu bölgesinde Uzun Hasan adlı bir hükümdar yaşamaktadır. Uzun Hasan, çok geçmeden İran'ı, Irak'ı ve Doğu Anadolu'yu ele geçirir. Elde ettiği bu güç, Uzun Hasan'ın başını döndürür ve Fatih Sultan Mehmet'i küçük görmeye başlar. Uzun Hasan bir gün, Fatih Sultan Mehmet'ten geçmiş borçları ister. Fatih Sultan Mehmet, bu istek üzerine orduları ile sefere çıkar. Fatih Sultan Mehmet ve ordusu yolda iken Uzun Hasan yaptığı hareketten pişman olur. Annesini ona göndererek barış teklif eder. Fakat Fatih Sultan Mehmet kararından dönmez. Türk ordusu ilk olarak Trabzon'a geçer. Trabzon Rum İmparatoru, Uzun Hasan'ın kayınpederidir. Sultan Mehmet Trabzon'u kuşatır. Osmanlı ordusunun kuvvetinden korkan Trabzon Rum İmparatoru, ülkeyi Fatih Sultan Mehmet'e teslim eder. Fatih Sultan Mehmet, Trabzon'dan sonra ordularını Doğu Anadolu'ya yöneltir ve Otlukbeli mevkinde Uzun Hasan ordusu ile

karşılaşır. Karşılaşma kısa sürer. Türk ordusu, Uzun Hasan ordusunu mağlup eder. Uzun Hasan, yenilmiş ordusunu bırakarak kaçır.

Eserin olay örgüsü çizgisel zaman unsuruna bağlı kalınarak düzenlenmiştir ve tarihi gerçekliği korumaktadır. Yazar, bu örgüde söz konusu tarihsel gerçekliği sadeleştirmiştir. Fatih Sultan Mehmet dönemini ele alan ilk eser altı ciltten oluşan geniş bir seridir. Altı ciltte Fatih Sultan Mehmet dönemi hemen hemen bütün ayrıntıları ile verilirken bu eserde olaylar tek boyutlu bir örgüde düzenlenmiştir. Yazar eserde Fatih Sultan Mehmet üzerinden bir anlatım yapmış, hiçbir yan olaya girmemiştir.

2.3.1.1.2.4. Şahıs Kadrosu

Eserdeki birinci kişi Fatih Sultan Mehmet'tir. Eserdeki ikinci kişiler, Bizans İmparatoru Konstantin Dragazes ve Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan'dır. Eserdeki üçüncü kişiler Şehzade Orhan, Macar Urban Usta, Kaptan Riçi, Yeniçeri Hasan, Uzun Hasan'ın annesi, Trabzon Rum İmparatoru ve Karaman Beyi Pîr Ahmet Bey'dir. Küçük hacimli olan eserde, birinci kişinin karakterizasyonu ön plandadır. Eserdeki ikinci ve üçüncü kişiler, genellikle dolaylı bir tanıtıma tabi tutulmuştur.

2.3.1.1.2.4.1. Birinci Dereceden Kişiler

Fatih Sultan Mehmet:

Fatih Sultan Mehmet, eserde 21 – 22 yaşlarında, pos bıyıklı ve iri yarı bir adam olarak tarif edilmektedir. Fatih Sultan Mehmet, kararlı ve azimli bir padişaktır. Verdiği bir karardan kolay kolay dönmemektedir; “İkinci Mehmet, bir kere yapmağı kafasına koyduğu bir işten geri dönecek adamlardan değildi. O, dünyanın yetiştirdiğı büyük adamlardan birisiydi.” (Danışman, 1945c, s. 10). İstanbul'un fethine şehzadelik döneminde karar veren Fatih Sultan Mehmet, tahta geçince geceli gündüzlü bu fetih için uğraşır, planlar yapar. O dönemde görülmeyen büyüklükte toplar döktürür, gemileri karadan yürüterek İstanbul'u kuşatır. Bunun yanında Fatih Sultan Mehmet planlı hareket etmektedir. İnce düşünen bir padişaktır. Örneğin Uzun Hasan'ın yardım

alamaması için önce Trabzon Rum İmparatorluğu üzerine ilerler ve kaleyi teslim alır. Otlukbeli Meydan Muharebesi'nde orduları için zeki bir savaş planı düzenler ve bu sayede Uzun Hasan'ı mağlup eder.

Görüldüğü üzere yazar Fatih Sultan Mehmet'in fiziki ve kişilik özelliklerini ayrıntılı olmamakla beraber vermiştir. Eserde yukarıdaki şekilde gördüğümüz Fatih Sultan Mehmet gerçek bir kişidir ve yazar onun kişilik özelliklerini eserde korumuştur.

2.3.1.1.2.4.2. İkinci Dereceden Kişiler

Konstantin Dragazes:

Bizans İmparatoru Konstantin Dragazes, değerli ve tecrübeli bir hükümdardır. Bunun yanında Bizans Devleti'ne de bağlıdır. Eserde Konstantin Dragazes'in kişilik özelliklerine dair başka bir bilgi bulunmamaktadır. Bunun yanında onun fiziki özellikleri de verilmemiştir. Konstantin Dragazes'in eserde gördüğümüz özellikleri tarihi gerçeklikle uyuşmaktadır.

Uzun Hasan:

Akkoyunlu Devleti'nin hükümdarıdır. Uzun Hasan, İran'ı, Irak'ı ve doğu Anadolu'yu fethetmiş mağrur bir hükümdar. Kendisini çok kuvvetli görmekte ve dünyaya meydan okumaktadır. Bu gurur, onun Fatih Sultan Mehmet'i küçümsemesine sebep olur. Yazar, Uzun Hasan'ın kişiliği hakkında başka bir bilgi vermemiş, onun fiziki özelliklerinden ise hiç bahsetmemiştir.

Eserde yukarıdaki şekilde karşımıza çıkan Uzun Hasan gerçek bir kişidir. Kaynaklara baktığımızda Uzun Hasan'ın gururu ve Fatih Sultan Mehmet'i küçük görmesi eserle örtüşür.

2.3.1.1.2.5. Eserin Tarihi Gerçeklik ve Roman Gerçekliği Bağlamında Karşılaştırılması

Eser, olay örgüsünde tarihi gerçekliği korumaktadır. Anlatıda karşımıza çıkan ilk tarihi gerçek, Bizans İmparatoru Konstantin Dragazes'in Şehzade Orhan adına ödenen verginin arttırılmasını talep etmesidir. Bu olay, eserde şu şekilde anlatılır; Fatih Sultan Mehmet, yirmi iki yaşında Osmanlı tahtına geçer. Genç bir padişahın Osmanlı tahtına geçmesi, başta Bizans Devleti olmak üzere bütün Avrupa'yı sevince boğar. Bizans Devleti, bu durumu kullanmak için Fatih Sultan Mehmet'e elçi gönderir ve Şehzade Orhan adına ödenen verginin artırılmasını ister (Danışman, 1945c, s. 8). Bu olay, tarihi kaynaklarla örtüşmektedir;

“İmparator, İstanbul'da bulunan şehzade Orhan'ın her sene verilmekte olan tahsisatının masrafına yetişmemesi dolayısıyla arttırılmasını istemekte ve şayet bu teklifi kabul edilmeyecek olursa şehzadeyi Rumeli'ye salıvereceğini tehdid olarak bildirmekte idi.” (Uzunçarşılı, 1988, c. I, s. 456).

Eserde görülen ikinci tarihi gerçek, Rumeli Hisarı'nın yapılmasıdır. Eserde bu olay şu şekilde verilir; Fatih Sultan Mehmet, Konstantin Dragazes'in bu hareketini İstanbul'un fethi için bir sebep sayar ve Anadolu Hisarı'nın karşısına Rumeli Hisarı'nın yapılmasını emreder. Bu inşaat, Konstantin Dragazes'i korkutur. Konstantin Dragazes, Fatih Sultan Mehmet'e elçiler gönderir ve bu hisarın yapımından vazgeçmesini ister. Ona hediyeler gönderir fakat Fatih Sultan Mehmet, bu kararından vazgeçmez (Danışman, 1945c, s. 8 – 13). Bu olay, İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın *Osmanlı Tarihi Cilt I* adlı eserinin 457 – 463. sayfalarında verdiği bilgi ile örtüşmektedir.

Eserde görülen bir diğer tarihi gerçek, Fatih Sultan Mehmet'in büyük toplar döktürmesidir; Eserde Fatih Sultan Mehmet, İstanbul surlarını yıkmaya karar verir ve o dönemde görülmeyen büyüklükte top planları çizer. Bu sırada Bizans Devleti'nden kovulan Macar Urben Usta, Fatih Sultan Mehmet'e müracaat eder. Fatih Sultan Mehmet, Macar Urben Usta'ya istediği bütün malzemeleri verir. Macar Urben Usta, Fatih Sultan Mehmet'in istediği büyüklükte toplar döker (Danışman, 1945c, s. 14 – 15). Bu olay tarihi kaynaklarla örtüşmektedir;

“Sultan Mehmed Edirne'ye dönünce bir taraftan mühendis Muslihuddin ve Sarıca Sekban ve Rumelihisarı'nın inşası esnasında İstanbul'dan kaçarak Osmanlılara iltica etmiş olan Macar Urban'ın nezaretleri altında kale muhasarasında kullanılacak büyük tecrübe topları döktürdü.” (Uzunçarşılı, 1988, c. I, s. 463 – 464).

Eserde görülen bir diğer tarihi gerçek, Venedik gemisinin batırılmasıdır; Eserde Fatih Sultan Mehmet, Urban Usta tarafından dökülen toplardan bir tanesini Rumeli Hisarı'na yerleştirir. Bu sırada boğazdan bir Venedik gemisi geçmektedir. Hisar kumandanı gemiye yelkenleri indirmesini emreder fakat Venedik gemisi bu emri dinlemez. Bunun üzerine hisar kumandanı, topu ateşler. Dökülen yeni top, bu gemiyi batırır (Danışman, 1945c, s. 15 – 17). İsmail Hakkı Uzunçarşılı, yukarıdaki anlatıyı Osmanlı Tarihi adlı eserinin dipnotunda açıklamıştır;

Pâdişâh kale muhafız kumandanı Firuz Ağa'ya Boğazdan geçecek olan gemiler hangi bir hükümete âid olurlarsa olsunlar buradan geçerlerken yelkenlerini indirip gümrük resmini vererek geçmelerim ve emre itaat etmeyenlerin batırılmasını emretmiştir. Nitekim daha sonra Riko'nun emrindeki bir Venedik gemisi yelkenlerini indirmeyerek emre itaat etmediği için batırılmıştı. (Uzunçarşılı, 1988, c. I, s. 463)

Eserde ele alınan bir diğer tarihi gerçek, İstanbul'un fethidir. Bu olay, eserde şu şekilde verilir; İstanbul kuşatması için bütün hazırlıklar tamamlanır. Osmanlı ordusu 1453 yılının şubat ayında, sefer için yola çıkar ve 6 Nisan 1453 günü surlar önüne ulaşır. Sultan Mehmet, İstanbul'u karadan kuşatır. Bizans Devleti, denize zincir çekmiştir. Sultan Mehmet, İstanbul'u denizden de kuşatmak istemektedir. Bu sebeple bir gece yarısı gemileri karadan yürüterek boğaza indirir. Karadan ve denizden hücumlar yedi hafta boyunca devam eder. Osmanlı ordusu, 29 Mayıs 1453 tarihinde umumi hücum yapar. Bizans Devleti, bu hücumu dayanamaz ve İstanbul fethedilir (Danışman, 1945c, s. 17 – 22). Bu olay tarihi gerçeklerle örtüşmektedir;

Pâdişâh bütün hazırlığını tamamladıktan sonra 12 Rebiulevvel 857/23 Mart 1453'de *Edirne*'den hareket etti. *Keşan* mevkiinde durarak Çanakkale boğazından geçecek olan Anadolu kuvvetlerini bekledi ve bu kuvvetleri de aldıktan sonra yürüyüşe devam ederek 1453 Nisanının beşinde İstanbul surları önüne geldi ve ertesi gün yani 6 Nisan / 26 Rebiulevvel cuma günü şehri muhasara etti. (Uzunçarşılı, 1988, c. I, s. 468 – 469)

Nihayet Çiftesütun altındaki cihetten yani Tophane'den itibaren donanmadan ayrılan iki, üç ve beş sıra kürekli altmış yedi veya yetmiş iki gemi bir gece içinde (21 - 22 Nisan) yukarıda tesviye edildiğini gösterdiğimiz yoldan (Barbaro, gemilerin tekerlek üzerinde bulunduğunu beyan ediyor) Kasımpaşa'ya indirilmiştir. (Uzunçarşılı, 1988, c. I, s. 481)

“İşte elli dört gün süren ve 18 Nisan, 6, 12 ve 29 Mayıs'ta yapılan dört büyük hücumdan sonra — ki sonuncusu bunları en umumisi idi — Şarkî Roma İmparatorluğu'nun 1125 senelik başşehri olan İstanbul (Kostantiniyye) 20 Cemaziyelevvel 857 / 29 Mayıs 1453 salı günü zabtedildi.” (Uzunçarşılı, 1988, c. I, s. 489).

Eserde görülen bir diğer tarihi gerçek, Bizans İmparatoru Konstantin Dragazes'in ölümüdür; Eserde Bizans İmparatoru Konstantin Dragazes, Osmanlı ordusunun galibiyeti üzerine şehrin içinde kaçmaya başlar. Bir yeniçeri onu atından düşürür ve öldürür. Konstantin'in kesilmiş başını Fatih Sultan Mehmet'e getirir. Fatih Sultan Mehmet, Konstantin Dragazes'i dini merasime uygun olarak gömdürür (Danışman, 1945c, s. 22). Bu anlatı tarihi kaynaklarla örtüşmektedir;

“İmparator XI. Kostantin pek çok müşkülâta ve yapılan ihanetlere rağmen büyük bir azimle şehri müdafaa etmiş, kendisine deniz yoluyla kaçması teklif edildiği halde bunu ret ederek askerinin başında ve memleketinin müdafaası uğrunda can vermiştir.” (Uzunçarşılı, 1988, c. I, s. 490).

Eserde görülen bir diğer tarihi gerçek, Uzun Hasan'ın Fatih Sultan Mehmet'ten geçmiş borçları istemesidir. Bu olay, şu şekilde gelişir; Uzun Hasan, Akkoyunlu hükümdarıdır. O dönemde İran'ı, Irak'ı ve Doğu Anadolu'yu fethetmiş ve topraklarını oldukça geniş sınırlara ulaştırmıştır. Uzun Hasan'ın elde ettiği bu topraklar, onda büyük bir gurur yaratır. Uzun Hasan bu sebeple Fatih Sultan Mehmet'i küçümsemeye başlar ve ona, bir elçi göndererek geçmiş borçların ödenmesini ister. Fatih Sultan Mehmet, bizzat gelerek borcunu ödeyeceğini dile getirir ve ordularını hazırlayarak sefere çıkar (Danışman, 1945c, s. 23). Uzun Hasan ve Fatih Sultan Mehmet arasındaki bu olay tarihi kaynaklarla örtüşmektedir. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi Cilt II* adlı eserinin 52 – 53. sayfalarında yukarıdaki anlatıyı doğrular.

Eserde görülen bir diğer tarihi gerçek, Fatih Sultan Mehmet'in Trabzon üzerine sefere çıkmasıdır. Bu olay, eserde şu şekilde gelişmektedir; Fatih Sultan Mehmet'in acele olarak sefere çıkması, Uzun Hasan'ı korkutur. Yaptığına pişman olan Uzun Hasan, annesini Osmanlı ordusuna gönderir. Uzun Hasan'ın annesi bütün çabalarına rağmen Fatih Sultan Mehmet'in sefer yapacağı şehri öğrenemez. Fatih Sultan Mehmet, ordularını Trabzon önüne getirir. Trabzon Rum İmparatoru, Uzun Hasan'ın kayınpederidir. Trabzon Rum İmparatoru, Uzun Hasan'dan yardım ister fakat Uzun Hasan, yeterince hazır olmadığı için ona yardım etmez. Yalnız kalan Trabzon Rum İmparatoru, mecburen Fatih Sultan Mehmet'e teslim olur (Danışman, 1945c, s. 24). Bu olay, İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın *Osmanlı Tarihi Cilt II* adlı eserinin 54 – 56. sayfalarında verdiği bilgi ile örtüşmektedir.

Eserde görülen son tarihi gerçek, Fatih Sultan Mehmet'in Uzun Hasan orduları ile karşılaşmasıdır; Eserde Trabzon'un Türk Devleti sınırları içine alınmasıyla Anadolu birliği sağlanır. Bunun üzerine Fatih Sultan Mehmet, doğu sınırını güven altına almak için Uzun Hasan üzerine sefere çıkar. İki ordu Otlukbeli mevkinde karşı karşıya gelirler. Osmanlı ordusu kısa bir süre içinde, Uzun Hasan ordusunu mağlup eder. Fatih Sultan Mehmet'e yenilen Uzun Hasan, atına atlayarak kaçır (Danışman, 1945c, s. 25 – 29). İsmail Hakkı Uzunçarşılı, eserde verilen bu anlatıyı *Osmanlı Tarihi Cilt II* adlı eserin 100 – 103. sayfalarında verdiği bilgilerle doğrulamaktadır.

Görüldüğü üzere yazar, olay örgüsünün tamamında tarihi gerçekliği korumaktadır. Olay örgüsünde tarihe karşı görülen bu sadakatin ana amacı, çocuklara / gençlere tarih bilinci aşılmasıdır. Yazar, bu amaç için eserde meydana gelen fetihleri de sadeleştirerek vermiştir.

2.3.1.1.2.6. Zaman

Eser, Fatih Sultan Mehmet'in Manisa'da şehzadelik yaptığı dönemde başlamaktadır. Fatih Sultan Mehmet, bu dönemde yirmi iki yaşındadır; “Odanın ortasında 21- 22 yaşlarında bir delikanlı ayakta duruyordu.” (Danışman, 1945c, s. 4). Eser, Fatih Sultan Mehmet'in 1481 yılında vefat etmesi ile son bulmaktadır; “Ordu Anadolu yakasına

geçtiği vakit Fatih, çadırında ölmüş bulunuyordu.” (Danışman, 1945c, s. 29). Buna göre eserin vak’a zamanı, yirmi dokuz yıllık bir zaman dilimidir. Yazar, söz konusu vak’a zamanında sık sık atlamalar yapmaktadır;

“Sultan Mehmet II, yollarda atını çatlatacak, bir rüzgâr gibi uçarak üç günde Gelibolu’ya geldi.” (Danışman, 1945c, s. 6).

“Top iki ayda, iki günlük yol alabilmişti!” (Danışman, 1945c, s. 17).

“Kuşatma tam yedi haftadanberi devam ediyordu.” (Danışman, 1945c, s. 21).

Eserin anlatma zamanı, vak’a zamanından ayrıdır. Yazar, anlatının beş yüz yıl öncesine ait bir olayı ele aldığını söyleyerek bu ayrılığı eserde açıkça belirtir;

“Bizans’ı biliyorsunuz değil mi? Şimdi bizim olan, bütün dünyanın en güzel şehri yok mu? İşte o zamanlar, yani bundan 500 yıl kadar önce İstanbul’daki imparatorluğun adı (Bizans)tı.” (Danışman, 1945c, s. 7).

Eserde genel olarak sonradan aktarma yöntemi kullanılmıştır. Bunun yanında eserde yer yer anında aktarma yöntemi de görülmektedir. Anında aktarma yöntemi, özellikle betimlemelerde ön plana çıkmaktadır;

“Edirne sarayında olağanüstü bir kaynaşma var... Edirne’de ağızdan ağıza heyecanlı haberler dolaşiyor. Sokaklar hıncahınç askerle dolu... Silâh şakırtıları, sevinç nâralarına karışıyor..” (Danışman, 1945c, s. 13).

Eser, kronolojik bir çizgi ile ilerlemektedir. Eserde özellikle İstanbul’un fethi kesin tarihlerde anlatılmıştır; Osmanlı ordusu, 1453 yılının şubat ayında İstanbul kuşatması için Edirne’den yola çıkar (Danışman, 1945c, s. 17). Bu ordu 6 Nisan 1453 tarihinde İstanbul surları önüne gelir (Danışman, 1945c, s. 18). İstanbul kuşatması yedi hafta

boyunca devam eder. Osmanlı ordusu 29 Mayıs Salı sabahı umumi hücumu gerçekleştirir ve İstanbul'u fetheder (Danışman, 1945c, s. 21).

Bunun yanında eserde “gece vakti” ön plandadır. Yazar, önemli olayları genellikle bu vakitler meydana getirmektedir; Fatih Sultan Mehmet’e taht haberi bir gece yarısı gelir. Osmanlı orduları, genellikle gece yarısı Bizans surlarına hücum ederler. Fatih Sultan Mehmet, Uzun Hasan ile karşılaşacağı için bazı geceler kâbuslar görür...

“Gece yarısı dört nala koşan bir at, ağzından köpükler saçarak sarayın önünde durdu.” (Danışman, 1945c, s. 3).

“Geceleri, sabahlara kadar çadırların önünde ateşler yakılıyor, davul ve zurna sesleri, şarkılar, eğlenceler birbirine karışıyor; sevinç içinde çırpınan askerlerin gürültüsü Bizans ahalisini uyutmuyordu.” (Danışman, 1945c, s. 19).

“Her gece korkunç rüyalar görüyor, sabahleyin kan, ter içinde kalkıyordu.” (Danışman, 1945c, s. 25).

2.3.1.1.2.7. Mekân

Fatih Sultan Mehmet II, Manisa, İstanbul, Edirne, Trabzon ve Erzincan’da geçmektedir. Eserdeki asıl mekânlar İstanbul ve Erzincan’dır. İstanbul, Fatih Sultan Mehmet’in şehzadelik döneminden itibaren üzerinde düşündüğü bir mekândır. Fatih Sultan Mehmet, Osmanlı tahtına geçinde yıllar boyunca hayalini kurduğu bu şehre sefer düzenler ve orayı fetheder. Erzincan ise, Osmanlı orduları ve Uzun Hasan ordularının karşılaştıkları mekândır. Fatih Sultan Mehmet, burada düşman ordularını mağlup eder ve Osmanlının doğu sınırını güven altına alır.

Eserde görülen açık mekânlar İstanbul surları ve Otlukbeli Meydanı’dır. Eserdeki kapalı mekânlar Manisa Sarayı, Edirne Sarayı ve Rumeli Hisarı’dır. Eserde gerek kapalı

gerekse açık mekân tasvirleri çoğunlukla ihmal edilmiştir. Bunun yanında eserde birkaç tasvir de görülmektedir;

“Büyük bir bahçeydi bu... Geniş havuzları, güzel fiskiyeleri vardı. İri gövdeli ağaçlarla, kokulu çiçeklerle sarmâşıklarla doluydu.” (Danışman, 1945c, s. 3).

Alıntıda görüldüğü üzere yapılan tasvirler genellikle bir – iki cümleden oluşmakta ve yazarın özgün görüşlerini içermektedir. Bu tasvirlerde mekân – insan birlikteliği de görülmemektedir. Dolayısıyla eserdeki mekân unsuru dekor olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.3.1.1.2.8. Dil ve Anlatım

2.3.1.1.2.8.1. Dil

Eser, sade ve yalın bir üsluba sahiptir. Yazar, eserde abartıdan uzak durmuş, kullanılan kelime ve terkipleri kendi devrinden seçmiştir. Bunun yanında eserde kurallı cümleler kullanmıştır. Bu cümlelerin çoğu fiil cümleleridir. Söz konusu cümleler eserin akıcılığını sağlamıştır. Yazarın diğer eserlerinden farklı olarak eserdeki şahıslar da tek tip olarak konuşturulmuş, bu sayede çocukların kolaylıkla anlayabileceği bir dil yaratılmıştır.

Eserde deyim ve atasözleri kullanımı görülmektedir. Eserde görülen deyim ve atasözlerinden bazıları şunlardır;

“Gecenin karanlığına daldı, bir dakikada gözden kayboldu.” (Danışman, 1945c, s. 5).

“Her kafadan bir ses çıkıyordu.” (Danışman, 1945c, s. 18).

“Din kavgalarıyla ahali boğaz boğaza gelmişti.” (Danışman, 1945c, s. 18).

“Gündüz büyük topun kale duvarlarında açtığı gedikleri, gece olunca dişlerini tırnaklarına takarak derhal örüyorlardı.” (Danışman, 1945c, s. 19).

“Fatih ile boy ölçüşmenin güç bir iş olduğunu anlamıştı.” (Danışman, 1945c, s. 24).

“Denize düşen yılanı sarılır, derler.” (Danışman, 1945c, s. 25).

Eserde görülen deyim ve atasözleri, sade ve akıcı üslup eserin geniş bir kesme hitap edebilmesini sağlamaktadır.

2.3.1.1.2.8.2. Anlatım Teknikleri

Fatih Sultan Mehmet II, hâkim bakış açılı bir anlatıcıya sahiptir. Bu anlatıcı eserle okur arasında kendisini hissettirmektedir. Bu sebeple eserde anlatma tekniği yoğun olarak görülür. Bunun yanında eserde diyalog tekniği de sık görülen bir anlatım tekniğidir. Yazar, diyalog tekniği ile eseri hareketlendirmiş ve okuyucunun dikkatini anlatıya çekmiştir.

Yazar eserde yer yer de iç çözümlene tekniği kullanmış ve şahısların duygu – düşüncelerini okurlara açmıştır. Örneğin yazar, aşağıdaki alıntıda Konstantin’in Fatih Sultan Mehmet hakkındaki düşüncelerini bu teknikle okuyucuya sunmaktadır;

“Kayser şöyle düşünmüştü: (İşte tam sırası.. Türklerin başına bir çocuk hükümdar oldu. Daha ilk ağızda bu çocuk hükümdarı korkutmalıyım.. Onun gözünü bir kere korkutursam, bir daha Bizans’a hücumu cesaret edemez..) Kayser böyle düşünmüştü. Fakat yanlış düşündüğünü çabuk anladı.” (Danışman, 1945c, s. 8)

Eserde son olarak karşımıza çıkan anlatım tekniği, özetleme tekniğidir. Yazar, eserin küçük hacminden dolayı birçok olayı özetleyerek okurlara sunar. Bu bağlamda eserde anlatma - gösterme teknikleri, diyalog tekniği, iç çözümlene tekniği ve özetleme tekniği kullanılmıştır.

2.3.1.2. Yavuz Sultan Selim Dönemini Ele Alan Eserler

Zuhurî Danışman, Yavuz Sultan Selim dönemini ele alan *Yavuz Sultan Selim I* adlı eserinde tarihsel gerçekliği korumaktadır.

2.3.1.2.1. Yavuz Sultan Selim I

Eser, Yavuz Sultan Selim'in Şah İsmail ve Mısır üzerine yaptığı seferleri konu almaktadır.

2.3.1.2.1.1. Bibliyografik Künye

Yavuz Sultan Selim I, 1945 yılında Çocuk Esirgeme Kurumu basılmıştır. Eser, küçük hacimli bir kitaptır ve 32 sayfadan oluşmaktadır.

2.3.1.2.1.2. Anlatıcı – Bakış Açısı

Eser, hâkim bakış açısı ile yazılmıştır. Anlatıcı, hâkim bakış açısının verdiği yetki ile eserde ele alınan kişilerin iç dünyalarına hükmetmektedir. Anlatıcı şahısların amaçlarını, düşünceleri ve korkularını bilmekte ve yer yer okurlara bildirmektedir;

“Yaş sırasına bakılırsa Selim en küçükleriydi ve ağabeyleri sağ iken hükümdar olamazdı. Fakat Selim böyle düşünmüyordu. Beyazıt'ın miskinliği yüzünden gittikçe sönmekte olan Osmanlı devletini yeniden yükseltmek, ona şanlı günler yaşatmak istiyordu.” (Danışman, 1945d, s. 5).

Anlatıcı, yer yer araya girerek anlatı hakkında da okurları bilgilendirir;

“Savaş başlamadan tuhaf bir şey oldu. Yani güneş tutuldu. Güneş, eski İranlıların taptıkları bir şeydi.” (Danışman, 1945d, s. 15).

“Şah İsmail’in elmas ve altınlarla süslenmiş olan tahtı da ele geçmişti. (Bu taht şimdi İstanbul’da Topkapı müzesindedir).” (Danışman, 1945d, s. 16).

Bunun yanında anlatıcı eserde sık sık sorular sorar ve okurlar üzerinde merak unsuru uyandırır;

“Bu üç evlâttan hangisi hükümdar olacaktı acaba?” (Danışman, 1945d, s. 5).

“Fakat daha ne vakit hükümdar olacaktı? Ya hükümdar oluncaya kadar Şah İsmail, babası Beyazıt’ı tamamen kandırıp ta Anadolu’yu eline geçiriverirse ne olurdu?” (Danışman, 1945d, s. 7).

2.3.1.2.1.3. Olay Örgüsü

Eser iki vak’a biriminden oluşmaktadır. Eserin ilk vak’a birimi, Yavuz Sultan Selim’in şehzadelik döneminde yaşadığı olaylardan oluşur. Bu birim şu şekilde açılabilir;

O devirde Şah İsmail bütün Türk ülkelerini ele geçirmek istemektedir. Fakat Padişah II. Beyazıt’a bağlı davranarak bu fikrini ona hissettirmez. Şehzade Selim ise, Şah İsmail’in amaçlarını sezmektedir. Bu sebeple bir gün yanındaki askerlerle birlikte İran içlerine girer. Şah İsmail, Şehzade Selim’in karşısına çıkmak istemez ve onun İran’a girdiğini II. Beyazıt’a bildirir. II. Beyazıt, Şehzade Selim’i uyarır ve onun oğlu Süleyman’ı, Kırım’ın Kefe sancağına tayin eder. Şehzade Selim, padişahın izin almadan derhal Kırım’a geçer ve buradan İstanbul’a gelmek ister. Fakat II. Beyazıt, ona Trabzon’a dönmesini emreder. Şehzade Selim, babasına bir mektup yazarak İstanbul’a yakın bir sancağa tayinini ister ve cevap gelmesini beklemeden İstanbul üzerine yürür. II. Beyazıt, Şehzade Selim’i engellemek için onun üzerine bir ordu gönderir. Bu ordu, Edirne dışında Şehzade Selim’i karşılar. Fakat bu ordunun kumandanı Hasan Paşa, Şehzade Selim’e kılıç çekmek istemez. Bu durumu gören vezirler, Sultan Beyazıt’ı Şehzade Selim’in yanına götürürler. Sultan Beyazıt, Şehzade Selim’in bütün isteklerini kabul eder fakat onun İstanbul’a girmesine izin vermez. Bu sebeple Şehzade Selim

Edirne’de kalır. Bir süre sonra Sultan Beyazıt, devlet erkânının da isteği ile Şehzade Selim’e harp ilan eder. Şehzade Selim’in ordusu, padişahın askerleri ile baş edemez. Şehzade Selim, Kırım’a kaçar. Sultan Beyazıt bir süre sonra hastalanır ve devlet işleri ile ilgilenemez. Bu durumu gören devlet adamları Şehzade Selim’i İstanbul’a çağırır. Yeniçeri ve sipahiler de Şehzade Selim taraftarıdır. Bu durumu gören Sultan Beyazıt, Şehzade Selim’i padişah ilan eder.

Eserin ikinci vak’a birimi, Yavuz Sultan Selim’in yaptığı seferlerden oluşur. Bu birim, Yavuz Sultan Selim’in tahta geçmesi ile başlar ve Mısır’ın fethi ile son bulur. Bu birim şu şekilde açılabilir;

Şehzadeliği döneminden beri Şah İsmail’e kinli olan Sultan Selim, 1514 yılında İran’a savaş açar. Osmanlı ordusu İran üzerine sefere çıkar fakat bu yolculuk zahmetli geçmektedir. Açlık ve susuzluktan bitap düşen asker geri dönmek ister. Yavuz Sultan Selim, sefer hakkında kararlılığını dile getirir ve hiç kimseyi beklemeden yola devam eder. Bu durumu gören askerler de padişahın arkasına düşerler. Osmanlı ordusu ve Şah İsmail ordusu, Çaldıran ovasında karşılaşır. Osmanlı ordusu, bu orduyu mağlup eder. Şah İsmail, bir fırsatını bulur ve kaçar. Şah İsmail’in karısı ve bütün hazinesi Osmanlı Devleti’nin eline geçer. Osmanlı Devleti’nin doğu sınırını güven altına alan Yavuz Sultan Selim, Mısır’ı fethetmeye karar verir ve sefere çıkar. Mısır hükümdarı Kansu Gavri’nin ordusu ve Osmanlı ordusu Merc-i Dabık bölgesinde karşılaşır. Osmanlı ordusu, düşman kuvvetlerini mağlup eder. Kansu Gavri, bu yenilginin acısı ile vefat eder. Yavuz Sultan Selim, Mısır’dan Suriye’ye geçer. Suriye’yi baştanbaşa fetheder. Mısır’ın devlet erkânı Duman Bey adında iyi bir kumandanı başa geçirirler. Duman Bey, Kahire önünde bir ordu kurar. Yavuz Sultan Selim ve Duman Bey ordusu bu mevkide karşı karşıya gelirler. Osmanlı ordusu, çöl sıcağından oldukça yorgun düşmüştür. Duman Bey ordularına mağlup olmak üzeredir. Bu durumu gören Yavuz Sultan Selim, ordunun içine ilerler. Çadırında da Sadrazam Sinan Paşa’yı bırakır. Bu sırada Duman Bey, Yavuz Sultan Selim’i öldürmek için onun çadırına saldırır ve padişah sandığı Sinan Paşa’yı öldürür. Osmanlı ordusu, Yavuz Sultan Selim’in cesaretlendirmesi ile hücumunu arttırır ve Mısır ordularını mağlup eder. Duman Bey ve arkadaşları esir edilir.

Eserin olay örgüsü çizgisel zaman unsuruna göre tertip edilmiştir ve bu örgüde tarihsel gerçeklik yoğunudur. Yazar, Yavuz Sultan Selim döneminin önemli olaylarını seçmiş ve bu olayları tek boyutlu bir örgüde okuyucuya sunmuştur. Eserde Yavuz Sultan Selim'in dışında başka bir şahsa odaklanılmamış, hiçbir yan olaya girilmemiştir. Bunun yanında eserde Yavuz Sultan Selim döneminin önemli olayları seçildiği için sık sık konu değişimleri görülür. Bu bağlamda eserde uzun süreli zaman atlamaları bulunmaktadır. Bu yapı eser bütünlüğü açısından okuyucu üzerinde olumsuz bir durum yaratmaktadır.

2.3.1.2.1.4. Şahıs Kadrosu

Eser, küçük hacimli bir eserdir ve merkez kişi üzerinden ilerlemektedir. Bu sebeple eserin şahıs kadrosu kalabalık değildir. Eserin birinci kişisi Yavuz Sultan Selim'dir. Eserdeki ikinci kişiler, II. Beyazıt, Şah İsmail, Kansu Gavri ve Duman Bey'dir. Eserdeki üçüncü kişiler Rumeli Beylerbeyi Hasan Paşa, Sadrazam Ali Paşa, Hemdem Paşa, Hasan Can, Sadrazam Sinan Paşa, Zenbilli Ali Efendi ve Cafer Bey'dir.

2.3.1.2.1.4.1. Birinci Dereceden Kişiler

Yavuz Sultan Selim:

Sultan II. Beyazıt'ın oğludur. Yavuz Sultan Selim, ateşli ve kararlı bir padişahdır. İyi bir kumandandır. Şehzadelik döneminden itibaren Şah İsmail'i mağlup etmeye karar verir ve tahta çıkınca Şah İsmail üzerine sefer düzenler. Onu zeki bir savaş taktiği ile yener ve ülkenin doğu sınırını güven altına alır.

Yeniçeri ve sipahi askerleri Yavuz Sultan Selim'e bağlıdır. Yavuz Sultan Selim onların bağlılığı sayesinde Osmanlı tahtına çıkar; "Biz başımızda genç ve ateşli bir hükümdar görmek istiyoruz. Şehzade Selim bizim istediğimiz gibi genç ve değerli bir komutandır. Onu hükümdarlık tahtında görmeyince gitmeyiz." (Danışman, 1945d, s. 11). Bunun yanında Yavuz Sultan Selim, cesur ve korkusuz bir padişahdır. Hiç düşünmeden kendisine isyan edenlerin karşısına çıkar; "Asker Yavuz'u öldürmeğe niyet etmişti. Yavuz'dan başka kim olsaydı çadırından çıkamazdı. Fakat Yavuz ölümden korkan,

ölüm korkusuyla yapmak istediği şeyden geri dönen bir insan değildi.” (Danışman, 1945d, s. 14).

Yavuz Sultan Selim’in eserdeki tek amacı, babası döneminde gittikçe sönmeye başlayan Osmanlı Devleti’ni yeniden yükseltmek ve bu devlete şanlı günler yaşatmaktır. Yavuz Sultan Selim, söz konusu karakteri ve ideal bir yönetici olması sayesinde bütün Arap yarımadasını da Osmanlı topraklarına katar.

Görüldüğü üzere Yavuz Sultan Selim’in fiziki tasviri verilmemiş fakat yazar onun kişilik özelliklerini açıklamıştır. Eserde yukarıdaki şekilde tanımlanan Yavuz Sultan Selim gerçek bir kişidir. Kaynaklara baktığımızda Yavuz Sultan Selim’in şahsiyetinin eserle örtüştüğü görülmektedir (Uzunçarşılı, 1988, c. II, s. 303).

2.3.1.2.1.4.2. İkinci Dereceden Kişiler

II. Beyazıt:

Fatih Sultan Mehmet’in oğlu, Yavuz Sultan Selim’in babasıdır. II. Beyazıt, Fatih Sultan Mehmet’in tam tersi bir kişiliğe sahiptir. II. Beyazıt, devlet işlerinde yetersizdir. Bu durum kahramanlığa alışmış olan Türk milleti tarafından yadsınmaktadır. Osmanlı ülkesinde birçok kimse ondan memnun değildir; “Fatih gibi bir hükümdardan sonra Beyazıt’ı kimse beğenmiyordu. Türk milleti kahramanlıklar, büyüklükler istiyordu. Herkes Beyazıt’ın bir an evvel hükümdarlıktan çekilmesini, yerine ateşli, genç bir hükümdarın geçmesini bekliyordu.” (Danışman, 1945d, s. 5). Bunun yanında II. Beyazıt, Şah İsmail’e inanmakta ve onun Osmanlı Devleti için bir tehlike arz etmediğini düşünmektedir. Eserde İkinci Beyazıt hakkında başka bir bilgi verilmemiştir. Görüleceği üzere yazar onun fiziki özelliklerini de vermemiştir. Kaynaklara baktığımızda II. Beyazıt’ın Fatih Sultan Mehmet’in tersi bir kişiliğe sahip olduğu doğrulanır (Uzunçarşılı, 1988, c. II, s. 245). Fakat İsmail Hakkı Uzunçarşılı Beyazıt’ın Şah İsmail’e karşı bir güven duyduğundan bahsetmemektedir. Bu bağlamda yazarın bir kurgu yarattığı söylenebilir.

Şah İsmail:

İran Devleti'nin hükümdarıdır. Şah İsmail'in amacı, bütün Türk ülkelerini, Anadolu'yu ele geçirmektir.

Şah İsmail, kurnaz bir hükümdardır. O, II. Beyazıt'a bağlı davranır. Amaçlarına ona hissettirmez. Bu sebeple II. Beyazıt döneminde ülkesini kolaylıkla genişletir. Şah İsmail'in bu rahatlığı, Yavuz Sultan Selim'in tahta geçmesi ile son bulur. Şah İsmail, Yavuz Sultan Selim'in orduları ile karşılaşınca mağlup olur ve elde ettiği bütün serveti Yavuz Sultan Selim'e bırakarak ülkeden kaçar.

Görüleceği üzere yazar Şah İsmail'in fiziki özelliklerini vermemiş fakat onun kişilik özelliklerine değinmiştir. Kaynaklara baktığımızda Şah İsmail'in yukarıda verilen özellikleri eserle örtüşür (Uzunçarşılı, 1988, c. II, s. 258 – 259).

Kansu Gavri:

Mısır hükümdarıdır. Eserde ihtiyar bir hükümdar olarak karşımıza çıkar. Seksen yaşındadır. Ayakta zor durmaktadır. Bunun yanında Kansu Gavri, milletine canı gönülden bağlıdır. Ordusunun Yavuz Sultan Selim tarafından yenilmesine dayanamaz. Acı ve ıstıraplar içinde ölür.

Görüleceği üzere yazar Kansu Gavri'nin fiziki özelliklerine değinmemiş fakat milletine olan bağlılığını okurlara sunmuştur. Eserde yukarıdaki şekilde gördüğümüz Kansu Gavri gerçek bir kişidir. Tarihi kaynaklara baktığımızda yazarın Kansu Gavri'yi gerçeklere uygun çizdiği görülmektedir (Uzunçarşılı, 1988, c. II, s. 286).

Duman Bey:

Kansu Gavri'den sonra tahta geçen Mısır hükümdarıdır. Genç ve ateşli bir kumandandır. Eserde en büyük amacı, Yavuz Sultan Selim'i mağlup etmektir. Bu sebeple gece gündüz devlet işleri ile ilgilenir.

Duman Bey, cesurdur. Mısır ordusu, Osmanlı ordusu ile karşılaşınca yanına birkaç asker alarak ölme ihtimalini hiçe sayar ve Yavuz Sultan Selim'in çadırına saldırır. Fakat Duman Bey'in bütün çabaları boşa çıkar ve Mısır ordusu, Osmanlı ordusuna mağlup olur. Duman Bey de esir edilir.

Yazar, Duman Bey'in fiziki özelliklerine değinmemiştir fakat görüleceği üzere kişilik özelliklerini vermiştir. Eserde yukarıdaki şekilde ele alınan Duman Bey gerçek bir kişidir. Tarihi kaynaklara baktığımızda Duman Bey'in tahta ısrarlar sonucu geçtiğini ve Yavuz Sultan Selim'den korktuğu görülmektedir (Uzunçarşılı, 1988, c. II, s. 287).

2.3.1.2.1.5. Eserin Tarihi Gerçeklik ve Roman Gerçekliği Bağlamında Karşılaştırılması

Eser, olay örgüsünde tarihi gerçekliğe bağlı kalmıştır. Yazar, tarihi gerçeklikte bazı kısımları atlayarak sade bir anlatı yaratmıştır. Eserde karşımıza çıkan ilk tarihi gerçeklik, Şehzade Selim'in İstanbul'a girmesi ve Sultan Beyazıt'ın orduları ile çarpışmasıdır. Bu olay eserde şu şekilde anlatılır; Sultan Beyazıt, bir gün Şehzade Selim'in on yaşında olan oğlu Süleyman'ı Kırım'ın Kefe sancağına tayin eder. Oğlunun tayin haberini alan Şehzade Selim, Sultan Beyazıt'tan izin almadan Kırım'a geçer. Şehzade Selim'in Kırım'a geçtiğini öğrenen Sultan Beyazıt, ona bir mektup yazarak Trabzon'a dönmesini emreder. Şehzade Selim, padişahın İstanbul'a yakın bir sancağına tayin edilmesini rica eder ve onun cevabını beklemeden İstanbul'a geçer. Bu durumu gören Sultan Beyazıt, Şehzade Selim üzerine Rumeli Beylerbeyi Hasan Paşa komutasında bir ordu gönderir. Fakat Hasan Paşa, Şehzade Selim'e kılıç çekemez. Bunun üzerine Sultan Beyazıt, bizzat gelerek Şehzade Selim ile görüşür. Onun İstanbul'a girmesi dışındaki bütün isteklerini kabul eder. Fakat Sultan Beyazıt'ın sadrazamı Ali Paşa, Şehzade Selim'i sevmemektedir. Bu sebeple Sultan Beyazıt'ı

oğluna karşı doldurur. Bu sözlere inanan Sultan Beyazıt, Şehzade Selim üzerine bir ordu gönderir. Bu ordu, Şehzade Selim ordusunu mağlup eder. Şehzade Selim kaçarak Kırım'a geçer (Danışman, 1945d, s. 8 – 10). Bu anlatı tarihi kaynaklarla örtüşmektedir. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi Cilt II* adlı eserinin 239 – 243. sayfaları arasında verdiği bilgilerle bu anlatıyı doğrulamaktadır.

Eserde görülen bir diğer tarihi gerçek, Osmanlı tahtına Selim'in geçmesidir. Bu olay eserde şu şekilde anlatılır; İhtiyar ve hasta olan Sultan Beyazıt, son dönemlerde devlet işleri ile ilgilenmemektedir. Bu durumu gören devlet erkânı, Şehzade Selim'i İstanbul'a davet eder. Sultan Beyazıt, Şehzade Selim'i hükümdarlıktan vazgeçirmek için birçok teklif yapar. Bu sırada yeniçeri ve sipahiler, Sultan Beyazıt'ın sarayına hücum ederler ve Şehzade Selim'in tahta geçmesini isterler. Bu durumu gören Sultan Beyazıt, Osmanlı tahtını oğlu Selim'e bırakarak tahttan çekilir (Danışman, 1945d, s. 10 – 11). Bu anlatı, İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın *Osmanlı Tarihi Cilt II* adlı eserinin 244 – 245. sayfalarında verdiği bilgi ile örtüşmektedir.

Eserde görülen bir diğer tarihi gerçek, Hemdem Paşa'nın öldürülmesidir; Eserde Yavuz Sultan Selim, 1514 yılı baharında İran'a savaş açar. Osmanlı ordusu, bütün Anadolu'yu baştanbaşa geçer fakat bu yol çok zahmetlidir. Osmanlı ordusunu açlık, susuzluk ve yorgunluk çok yıpratır. Ordu ve devlet erkânı geri dönmek ister. Bu isteği Hemdem Paşa, Yavuz Sultan Selim'e iletir. Yavuz Sultan Selim, çok sevdiği Hemdem Paşa'dan bu sözü duyunca hiddetlenir ve onun kafasını keser (Danışman, 1945d, s. 12 – 13). İsmail Hakkı Uzunçarşılı bu anlatıyı, *Osmanlı Tarihi Cilt II* adlı eserin 263 – 264. sayfalarında verdiği bilgi ile doğrulamaktadır.

Eserde görülen bir diğer tarihi gerçek, Osmanlı ordusunun Yavuz Sultan Selim'e isyan etmesidir. Bu isyan, eserde şu şekilde anlatılır; Asker, Hemdem Paşa'nın ölümünden sonra da fikrinden vazgeçmez ve bir gece Yavuz Sultan Selim'in çadırına silahlarını çevirir. Bu durumu gören Yavuz Sultan Selim, çadırından fırlar ve silahların önüne geçerek fikrinden dönmeyeceğini dile getirir. Tek başına atına atlayarak yola devam eder. Yavuz Sultan Selim'in bu kararlılığını gören asker, yaptığına pişman olur ve onun peşinden yola devam eder (Danışman, 1945d, s. 14). Bu anlatı tarihi kaynaklarla

örtüşmektedir. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, bu olayı *Osmanlı Tarihi Cilt II* adlı eserin 264 – 265. sayfalarında eserdeki şekli ile anlatır.

Eserde görülen bir diğer tarihi gerçek, Çaldıran Meydan Muharebesi'dir. Bu savaş, eserde şu şekilde anlatılır; Osmanlı ordusu ve Şah İsmail'in ordusu, Çaldıran sahrasında karşılaşır. Güneş doğarken savaş başlar ve akşamüstü Osmanlı ordusu düşman kuvvetlerini mağlup eder. Bu sırada bir yeniçeri, Şah İsmail'i yakalar. Şah İsmail'in yakalandığını gören bir asker, "Şah İsmail benim" der. Bu söz, yeniçerinin aklını karıştırır. Karışıklıktan yararlanan Şah İsmail, hayatını kurtarıp kaçar. Şah İsmail'in karısı ve bütün hazinesi, Yavuz Sultan Selim'in eline geçer (Danışman, 1945d, s. 15 – 17). İsmail Hakkı Uzunçarşılı, bu anlatıyı *Osmanlı Tarihi Cilt II* adlı eserinin 265 – 269. sayfalarında eserdeki şekli ile anlatmaktadır.

Eserde görülen bir diğer tarihi gerçek, Merc-i Dabık Savaşı'dır. Bu savaş, eserde şu şekilde verilir; Osmanlı Devleti ile Mısır Devleti'nin arası Fatih Sultan Mehmet döneminden itibaren açıktır. Bir gün Mısır Hükümdarı Kansu Gavri, Yavuz Sultan Selim'e bir mektup göndererek Maraş ve Elbistan eyaletlerindeki hutbenin kendi adına okutulmasını ister. Bu mektubu alan Yavuz Sultan Selim, Mısır seferine karar verir ve orduları ile yola çıkar. İki ordu, Merc-i Dabık bölgesinde karşılaşır. Yavuz Sultan Selim, ordusunu Çaldıran seferinde yaptığı gibi düzenler. Osmanlı ordusu kısa sürede Mısır ordusunu mağlup eder. İhtiyar Kansu Gavri, yenilginin verdiği acı ile vefat eder. Mısır hazinesini ele geçiren Yavuz Sultan Selim, Mısır'dan Suriye'ye geçer ve bütün Suriye'yi baştanbaşa ele geçirir (Danışman, 1945d, s. 18 – 20). Eserde bu şekilde anlatılan Merc-i Dabık Muharebesi tarihi kaynaklarla örtüşmektedir. İsmail Hakkı Uzunçarşılı bu anlatıyı *Osmanlı Tarihi Cilt II* adlı eserinin 284 – 286. sayfalarında eserdeki şekli ile ele alır.

Eserde ele alınan son tarihi gerçek, Ridaniye Meydan Muharebesidir. Ridaniye Meydan Muharebesi eserde şu şekilde anlatılır; Yavuz Sultan Selim Suriye'de iken Mısır orduları genç ve ateşli bir kumandan olan Duman Bey'i başlarına geçirirler. Duman Bey, Mısır ordusunu düzene sokar ve Kahire önüne hendekler açar. Bu durumu haber alan Yavuz Sultan Selim, tekrar Mısır'a geçer. İki ordu Ridaniye'de karşılaşır.

Duman Bey, Yavuz Sultan Selim'in çadırına saldırır. Bu sırada Osmanlı ordusunda savaş düzeni bozulmuştur. Yavuz Sultan Selim çadırında Sadrazam Sinan Paşa'yı bırakarak ordunun içine ilerler. Duman Bey ise çadıra girer ve Yavuz Sultan Selim sandığı Sinan Paşa'yı öldürür. Duman Bey Türk ordusunu yararak dışarı çıkar. Akşamüzeri Osmanlı ordusu, Mısır ordularını mağlup eder. Duman Bey ve arkadaşları esir alınır (Danışman, 1945d, s. 20 – 24). Eserde bu şekilde ele alınan Ridaniye Meydan Muharebesi, tarihi kaynaklara uygundur. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi Cilt II* adlı eserinin 287 – 290. sayfalarında verdiği bilgi ile doğrulamaktadır.

Eserde tarihi gerçekliğe ekleme de yapılmıştır. Bu ekleme, Yavuz Sultan Selim'in şehzadelik döneminde İran'a sefer düzenlemesidir ve eserde şu şekilde anlatılır; Trabzon valisi olan Şehzade Selim, Şah İsmail'in Osmanlı topraklarına göz koyduğunun farkındadır. Gece gündüz Şah İsmail'i düşünür ve bir gün yanında bulunan az miktarda askerle İran içlerine girer. Şah İsmail, Şehzade Selim'in karşısına çıkmaz. Bu durumu gören Şehzade Selim, Şah İsmail'e bir bohça içinde kadın kıyafeti gönderir. Bu durum Şah İsmail'e yapılan bir hakarettir. Bu hakareti gören Şah İsmail, Şehzade Selim'e hokka içinde afyonlu bir macun gönderir ve Sultan Beyazıt'a bir mektup yazarak Şehzade Selim'in İran'a girdiğini haber verir. Sultan Beyazıt, Şehzade Selim'in izinsiz olarak İran içlerine girmesine hiddetlenir ve derhal geri dönmesini emreder (Danışman, 1945d, s. 6 – 8). Tarihi kaynaklarda Yavuz Sultan Selim'in şehzadelik döneminde İran'a girdiği yazmamaktadır fakat ele alınan yukarıdaki kadın elbisesi ve afyon gönderme olayı gerçektir. Bu olay, Yavuz Sultan Selim Osmanlı tahtına geçtikten sonra meydana gelir (Uzunçarşılı, 1988, c. II, s. 261).

Görüldüğü üzere eser tarihi gerçekliğe bağlı kalan bir olay örgüsünden meydana gelmiştir. Yazar ele alınan anlatıları basit bir dille açıklamış ve bu şekilde çocuklara tarih bilinci aşılamıştır.

2.3.1.2.1.6. Zaman

Eser, Yavuz Sultan Selim'in Trabzon'da valilik yaptığı dönemde başlamaktadır; “O zaman Trabzon valisi olan Selim, Şah İsmail'in çevirmek istediği dalaverenin

farkındaydı.” (Danışman, 1945d, s. 7). Bu tarih, ele alınan kaynaklarda 1510 yılı olarak gösterilmektedir. Eser, Yavuz Sultan Selim’in 1520 yılında vefat etmesi ile bitmektedir; “Ölmek üzere olan Selim bu sözü işitir işitmez gözlerini açtı, yarı hiddetli bir bakışla Hasan Can’a: ‘Ya sen şimdiye kadar bizi kiminle beraber zannediyordun?’ dedi. Başını yastığa düşerek öldü.” (Danışman, 1945d, s. 32). Buna göre eserin vak’a zamanı on yıllık bir zaman dilimidir. Yazar, on yıllık vak’a zamanında sık sık zaman atlamaları yapmıştır;

“Birkaç gün daha böyle geçti.” (Danışman, 1945d, s. 13).

“Bütün kış mevsimi hazırlıkla geçti.” (Danışman, 1945d, s. 18).

“Yavuz’a gelince; altı ay daha Suriye’de kaldı.” (Danışman, 1945d, s. 20).

Eserin anlatma zamanı, vak’a zamanından ayrıdır. Eserde günümüzden geriye doğru gidilir. Yazar, anlatma zamanı ile vak’a zamanını eserin başında kıyaslayarak bu ayrılığı örtük olarak gösterir:

Bugün, Ankara ile İstanbul arası, trenle 15 saattir. Hele uçakla giderseniz 1,5 saattir. Bundan birkaç yüzyıl önce Ankara ile İstanbul arasında bir yolcu kaç gün geçirirdi bilir misiniz? Tam on beş gün...
Fatih’in ele geçirdiği memleketlerin bir ucundan öteki ucuna gitmek için ise 90 gün at, katır veya deve üzerinde sallanmak lazımdı. (Danışman, 1945d, s. 3)

Eserin olay örgüsü genel olarak tarih vermeden sürdürülmüştür. Yazar, on yıllık zaman diliminde sadece 1514 tarihini okurlara belirtir. Bu tarihte Yavuz Sultan Selim, 1514 yılı baharında Şah İsmail’e savaş açar (Danışman, 1945d, s. 12).

Bunun yanında eserde “gece vakti” ön plandadır. Yazar, eserdeki önemli olayları genellikle bu vakitler gerçekleştirmektedir; Askerler, bir gece yarısı Yavuz Sultan Selim’e isyan ederler. Yavuz Sultan Selim, genellikle gece vakitleri savaş planı düzenler. Yine bir gece yarısı vefat eder. Eserde bu zaman dilimine ait örnekler şu şekildedir;

“Yavuz Selim, Trabzon’da gece uykularından kesilmişti.” (Danışman, 1945d, s. 7).

“Bir gece sabaha doğru Yavuz Selim çadırından daha çıkmadan büyük bir gürültü başladı. Asker ayaklanmıştı.” (Danışman, 1945d, s. 14).

“Yavuz bütün komutanları toplayarak o gece savaş hakkında herkesin düşüncesini sordu.” (Danışman, 1945d, s. 15).

“Bir gece mısırlı bir iki fedai Yavuz’u öldürmek niyetiyle gece yarısı gizlice ve sessizce sarayın duvarına tırmanarak Yavuz’un yattığı odaya girdiler.” (Danışman, 1945d, s. 28).

“Yedinci günü gece yarısına doğru yanından bir dakika ayrılmayan Hasan Can Kur’an okumaktayken padişahın birdenbire fenalaştığını ve dudaklarının titremekte olduğunu gördü.” (Danışman, 1945d, s. 32).

2.3.1.2.1.7. Mekân

Eser Trabzon, İstanbul, İran, Kırım, Tekirdağ, Mısır ve Suriye’de geçmektedir. Eserdeki asıl mekânlar İran ve Mısır’dır. Yavuz Sultan Selim, İran’da Şah İsmail ve orduları ile karşılaşır ve onları mağlup eder. Doğu sınırını kontrol altına alan Yavuz Sultan Selim, daha sonra Mısır’a geçer ve Mısır’ı baştanbaşa fetheder.

Eserde görülen açık mekânlar Çaldıran Ovası, Merc-i Dabık Sahrası, Ridaniye Meydanı ve Kahire sokaklarıdır. Eserdeki kapalı mekânlar ise Topkapı Sarayı ve Yavuz Sultan Selim’in çadırıdır. Eserin odak noktası Yavuz Sultan Selim’in yaptığı seferlerdir. Bu açıdan ağırlık olay örgüsüne verilmiş, mekân unsuru ihmal edilmiştir. Eserde geçen mekânlar genellikle sadece isim olarak anılmaktadır. Dekoratif bir unsur olarak karşımıza çıkan bu mekânlarda ayrıntılı tasvirler de görülmemektedir;

“Bu çöl tamamen susuzdu. Güneşin sıcaklığıysa dayanılamayacak kadar fazlaydı.” (Danışman, 1945d, s. 21).

Alıntıda görüleceği üzere yazar, eserde ayrıntısız ve kısa tasvirler yapmıştır.

2.3.1.2.1.8. Dil ve Anlatım

2.3.1.2.1.8.1. Dil

Eser, sade ve yalın bir üslupla kaleme alınmıştır. Yazar, gençlere yönelik hazırladığı eserde abartıdan uzak durmuştur. Gerek eserde kullanılan kelimeleri gerekse eserdeki şahısların konuşturulmasını tekdüze bir biçimde ele almıştır. Bunun yanında eserde kurallı cümleler karşımıza çıkmaktadır. Bu cümlelerin birçoğu fiil cümlesidir. Söz konusu fiil cümleleri esere akıcılık sağlamıştır.

Eserde deyim kullanımı da görülmektedir. Eserde kullanılan bu deyimler şu şekilde örneklendirilebilir;

“Türk memleketine göz koyan Şah İsmail’in hakkından gelmek onun boynunun borcuydu.” (Danışman, 1945d, s. 7).

“Bütün tarih boyunca Selim kadar ismi dillere destan olan atı Karabulut olmasaydı çoktan yakalanmış veya ölmüş olurdu.” (Danışman, 1945d, s. 10).

“Yavuz’un en büyük isteği doğu ülkelerimize göz diken Şah İsmail tehlikesini ortadan kaldırmaktı.” (Danışman, 1945d, s. 12).

“Neredeyse dili tutulmak derecesine geldi.” (Danışman, 1945d, s. 13).

“Göz gözü görmüyordu.” (Danışman, 1945d, s. 23).

Eserde görülen deyim ve atasözleri, sade ve akıcı üslup geniş bir kitleye hitap edebilecek bir anlatı yaratmıştır.

2.3.1.2.1.8.2. Anlatım Teknikleri

Yavuz Sultan Selim I hâkim bakış açılı anlatıcıya sahip bir eserdir. Bu anlatıcı eserle okur arasında kendisini hissettirmektedir. Bu sebeple eserde anlatma tekniği yoğun olarak görülür. Bunun yanında yazar, diyalog tekniğini de eserde yer yer kullanılmış ve eserle okuru baş başa bırakmıştır.

Yazar, eserde iç çözümlene tekniğini de kullanmış ve şahısların düşüncelerini okurlara açıklamıştır. Örneğin yazar, aşağıdaki alıntıda Şah İsmail'in gerçek düşüncelerini okurlara bu teknikle sunmaktadır;

O zaman Trabzon valisi olan Selim, Şah İsmail'in çevirmek istediği dalaverenin farkındaydı. Ah bir kere hükümdar olsaydı. Türk memleketine göz koyan Şah İsmail'in hakkından gelmek onun boynunun borcuydu. Fakat daha ne vakit hükümdar olacaktı? Ya hükümdar oluncaya kadar Şah İsmail, babası Bayezit'i tamamen kandırıp ta Anadolu'yu eline geçiriverirse ne olurdu? (Danışman, 1945d, s. 7).

Eserde mektup tekniği de kullanılmıştır. Eserde karşımıza çıkan ilk mektup, Şah İsmail'den Sultan Beyazıt'a yazılmıştır. Şah İsmail bu mektupla padişaha olan bağlılığını dile getirir;

“Muhterem pederim,

Size olan sevgi ve saygım sonsuzdur. Memleketimi idare etmek için sizin tecrübelerinizden istifade etmek zorundayım. Bana hakîkî oğlunuz gibi akıl öğretmenizi, hattâ emirler vermenizi rica ederim. Benim memleketim tamamen sizindir. İnşallah bir gün muhterem elleriniz öpmek nasip olur.” (Danışman, 1945d, s. 6).

Sultan Beyazıt, Şah İsmail'in bu kurnaz mektubuna inanır ve ona samimi bir dille cevap verir. Eserde görülen ikinci mektup, Sultan Beyazıt'ın Şah İsmail'e cevap niteliğinde yazdığı bu mektuptur;

“Sevgili Oğlum,

Hakkımda gösterdiğiniz muhabbetten çok memnun kaldım. Ben de sizi hakikî evlât gibi bilmekteyim. Nasıl sizin memleketiniz benim ise, benim memleketim de sizin demektir.” (Danışman, 1945d, s. 6).

Eserde görülen üçüncü mektup, Şah İsmail tarafından Sultan Beyazıt’a yazılmıştır. Şehzade Selim, Şah İsmail ile çarpışmak için İran’a gider. Şah İsmail, Şehzade Selim’in karşısına çıkmaktan çekinir ve onun babasına şu mektubu yazar;

Muhterem pederim efendim,
Size olan muhabbetimin derecesini bilirsiniz. Ben de sizin beni ne kadar sevdiğinizi biliyorum. Fakat oğlunuz Trabzon valisi Selim, sizinle benim, yani baba ile oğlun arasını açmak için elinden geleni yapmaktadır. Daha birkaç gün evvel memlekete askerleriyle girdi. Her fenalığı yaptı. Ben sizinle bozuşmayı asla istemediğim için karşı bile koymadım. Bu âsi oğlunuzun bir an evvel cezalandırılmasını sizden rica ederim. (Danışman, 1945d, s. 8)

Eserde görülen dördüncü mektup, Sultan Beyazıt’ın oğlu Şehzade Selim’e yazdığı mektuptur. Sultan Beyazıt bu mektupta, Şehzade Selim’in Şah İsmail’e karşı yaptığı hareketi eleştirir;

“En samimi dostum ve evladım yerinde olan Şah İsmail’e karşı yaptığın fena hareketten dolayı çok üzuldüm. Bundan donra bir kere daha böyle manasız bir harekette bulunmamamı ihtar ederim.” (Danışman, 1945d, s. 8).

Eserde görülen beşinci mektup, Şehzade Selim’den Sultan Beyazıt’a yazılır. Şehzade Selim bu mektupla İstanbul’a geçmek istediğini dile getirir;

Ben Kırım’a keyf için gelmedim. Kefe valisi tâyin ettiğiniz oğlum Süleyman daha on bir yaşındadır. Ona memleket idaresini öğretmek niyetiyle buraya geldim. Aynı zamanda yıllardır valiliklerde bulunduğum için sizin yüzünüzü görmeğe hasret kaldım. Artık tahammülüm kalmadı. Mübarek ellerinizi öpmek üzere İstanbul’a gelmeme müsaade etmenizi rica ederim. (Danışman, 1945d, s. 8)

Eserde görülen bir diğer mektup da Şehzade Selim’den Sultan Beyazıt’a yazılır. Şehzade Selim bu mektupla İstanbul’a daha yakın bir sancağa tayin edilmesini ister (Danışman, 1945d, s. 8). Eserde görülen son mektup ise Mısır hükümdarı Kansu

Gavri'den Sultan Selim'e yazılmıştır. Kansu Gavri bu mektupta, Maraş ve Elbistan eyaletlerinde okunan hutbenin Mısır adına okunmasını ister (Danışman, 1945d, s. 18). Yazar bu son iki mektubun metnini eser içinde vermemiştir.

Bunun yanında eserin küçük hacminden kaynaklı olarak yazar çoğu olayı özetleme tekniği ile sunmuştur. Bu bağlamda eserde anlatma - gösterme teknikleri, diyalog tekniği, iç çözümleme tekniği ve özetleme tekniğinin kullanıldığı görülmektedir.

2.3.1.3. Kanuni Sultan Süleyman Dönemini Ele Alan Eserler

Zuhurî Danışman, *Büyük Türk Amiralî Barbaros Hayrettin Paşa* adlı eserde tarihsel gerçeği koruyan bir anlatı yaratmıştır.

2.3.1.3.1. Büyük Türk Amiralî Barbaros Hayrettin Paşa

Eser, Barbaros Hayrettin Paşa'nın çocukluk yıllarından ölümüne kadar olan yaşamını ele almaktadır

2.3.1.3.1.1. Bibliyografik Künye

Zuhurî Danışman'ın *Büyük Türk Amiralî Barbaros Hayrettin Paşa* adlı eseri, ilk kez 1945 yılında Cumhuriyet Matbaası tarafından basılmıştır. Eser, 28 sayfadan oluşmaktadır ve eserin o dönemdeki fiyatı "15 kuruş" olarak belirlenmiştir.

2.3.1.3.1.2. Anlatıcı – Bakış Açısı

Büyük Türk Amiralî Barbaros Hayrettin Paşa adlı eser, hâkim bakış açısı ile yazılmıştır. Eserde kişilere ve olaylara hükmeden bir anlatıcı vardır. Bu anlatıcı, eserde hâkim bakış açısının verdiği yetki ile kişilerin düşüncele dünyalarına girer ve eserde onlar adına konuşur. Örneğin eserde Oruç Reis ve İshak Reis'in aklından geçenler şu şekilde okuyuculara sunulmuştur;

“Fakat kalyondan kendilerine “dur” emri verilmişti. Ya durup teslim olmak ya kaçıp kurtulmak lazımdı. Fakat bu iki Türk denizcisi ne teslim olmağı, ne de kaçmağı hatırlarına bile getirmediler. Çarpışacaklardı, çarpışmaları lâzımdı.” (Danışman, 1945b, s. 6).

Anlatıcı, eserin genelinde olumlama yapmakta ve taraf tutmaktadır. Bu taraf tutma ve olumlama, bazen anlatıcının kişileri tanıtmada bazen de olay akışında kullandığı ifadelerde kendisini gösterir. Örneğin Barbaros Hayrettin Paşa ve Venedik Komutanı Andrea Dorya arasında gerçekleşen Preveze savaşında, anlatıcının taraf tutması açık bir biçimde görülmektedir;

“Andrea Dorya ile Deryalar Kaptanı Hayrettin Paşa, tam birbirlerine yakışan iki düşmandı. Fakat aralarında oldukça büyük farklar vardı. Bizimki ne yapacağını önceden bilir ve hiç duraksamadan düşündüklerini meydana koyardı.” (Danışman, 1945b, s. 19).

“Korsanlıktan yetişen ve Akdeniz’de tek başlarına düşman gemilerini haraca kesen bu kahramanlar birer birer Hayrettin’in yanında toplanmışlardı. Her birisi tek başına bir düşman filosuna bedeldi.” (Danışman, 1945b, s. 16).

Anlatıcı, eserde yer yer araya girerek okurları bilgilendirir. Örneğin anlatıcı, eserde olay akışını keserek “Barbaros” kelimesinin gelişimini anlatır;

“İspanyollar, İtalyanlar ve Fransızlar onun adından bile korkar olmuşlardı. (Baba Oruç) adı onlar arasında değışe değışe (Barbaros) olmuştu. Bu ünlü kahraman kardeşleri birbirlerinden ayırt edemedikleri için bunlardan hangisine olsa (Barbaros) diyorlardı.” (Danışman, 1945b, s. 11).

Anlatıcı, eserin sonunda da Barbaros Hayrettin Paşa’nın adına düzenlenen Kabotaj Bayramı hakkında bilgilendirme yapmıştır;

Türk milleti, denizcilik tarihine şanlı sayfeler ekleyen bu büyük evladını daima saygı ile anmıştır. Kadir bilir Türkiye Cumhuriyeti de onun İstanbul’da Beşiktaş

kıyılarındaki türbesinin etrafını genişletip düzeltmiş ve bu meydana kocaman bir heykelini dikmiştir. Her yıl “Denizcilik Bayramı” olarak kutlanan 1 Temmuz günü İstanbul’daki tören bu meydanda ve bu anıtın karşısında yapılmaktadır. (Danışman, 1945b, s. 28)

Bunun yanında anlatıcı, anlatımı daha güçlü hale getirmek için sık sık soru sorma sanatına başvurmuştur. Bu şekilde okuyucu üzerinde bir merak unsuru uyandırmıştır;

“Acaba kaptan paşa ne yapacaktı? Bu kadar az bir kuvvetle Andrea Dorya gibi bir deniz kurdunun üzerine saldırmaya cesaret edebilecek miydi?” (Danışman, 1945b, s. 14).

“Ya Avrupa ne haldeydi?.. En büyük donanmasını denize çıkaran Almanya İmparatoru, bu acı yenilmeyi işitince ne yapmıştı? Bütün ümidini Andrea Dorya’ya bağlayan Avrupa milletleri ne haldeydi?” (Danışman, 1945b, s. 22).

2.3.1.3.1.3. Olay Örgüsü

Büyük Türk Amirali Barbaros Hayrettin Paşa adlı eser, iki vak’a biriminden oluşmaktadır. Eserin birinci vak’a birimini Barbaros Hayrettin Paşa’nın ve kardeşlerinin Akdeniz sularında ünlü bir denizci olmalarıdır. 1462 yılında Oruç, Hızır, İlyas ve İshak kardeşler Midilli Adası’nda yaşarlar. Bu kardeşlerden İlyas ve Oruç, bir gemi satın alarak kaptanlık yapmak isterler ve bu amaçla Akdeniz’e açılırlar. Eserin ilk vak’a birimi bu şekilde başlar.

Oruç ve İlyas, Akdeniz sularında Rodos korsan şövalyelerinin gemileri ile karşılaşılırlar. Korsan gemisi, “Dur!” emri verir fakat iki kardeş, bu emri dinlemezler ve çarpışmaya başlarlar. Bu çarpışmada İlyas vurularak ölür. Oruç ise Rodos korsanları eline esir düşer. Oruç, bir yolunu bularak korsanların elinden kaçır. Antalya kıyılarına çıkar ve Şehzade Korkut ile görüşür. Şehzade Korkut, Oruç’un intikam hissini haklı bulur ve ona Türk bayrağı asılı bir gemi verir. Oruç, yanına güçlü denizciler olarak tekrar Akdeniz sularına açılır. Oruç Reis ve mürettebatı, bir gün direğinde Papa bayrağı asılı iki büyük savaş gemisini ele geçirirler. Bu zafer, her tarafta yankılanır ve Oruç Reis’in adı ünlenir. Dört bir taraftan denizciler onun komutasına girerler. Bu esnada kardeşleri Hızır ile

İshak da gelerek onun yanında yer alırlar. Üç gemici kardeş, Cezayir taraflarını ele geçirirler. Oruç Reis, kardeşi Hızır Reis'i Cezayir de bırakarak İshak Reis'le birlikte Tilmesan Kalesi'ne doğru hareket eder. Bu kardeşlerin ünlerini çekemeyen Tunus Bey'i ve Tilmesan Bey'i İspanyollarla birleşerek onlardan kurtulmaya karar verirler. Oruç Reis ve İshak Reis, Tilmesan Kalesi'ni ele geçirirler. Bu esnada Tunus Bey'i, Tilmesan Bey'i ve İspanyol askerleri kaleyi dışarıdan kuşatırlar ve kaleye baskın yaparlar. Bu büyük kuvvet, Oruç Reis'i, İshak Reis'i ve bütün mürettebatı kılıçtan geçirir. Dört kardeşten sadece Hızır Reis hayatta kalır. Arkadaşlarının ve kardeşlerinin intikam ateşi ile yanan Hızır Reis, Osmanlı Devleti'nin başında bulunan Yavuz Sultan Selim'e müracaat eder. Yavuz Sultan Selim, bu yiğit denizciyi Cezayir Valisi olarak atar. Osmanlı İmparatorluğuna bağlı olan Hızır Reis, Akdeniz'de düşman gemilerine göz açtırmaz. Bu sebeple Hristiyanlar birleşerek en ünlü denizcileri Andrea Dorya'yı Hızır Reis'in üzerine gönderirler. Hızır Reis'in geldiğini öğrenen Andrea Dorya'nın mürettebatı savaştan kaçır, Andrea Dorya Atlantik'e çekilir. Hızır Reis'in ünü, bütün Avrupa'da duyulur ve artık Osmanlı Devleti bayrağını taşıyan her gemi "Barbaros" olarak anılır. Böylece Akdeniz, Hızır Reis'in kontrolüne geçer.

Eserin ikinci vak'a birimi ise, Barbaros Hayrettin Paşa'nın Osmanlı Devleti'nde yaptığı görevlerdir. Bu birim, Preveze Deniz Savaşı ile başlar ve Barbaros Hayrettin Paşa'nın ölümü ile son bulur.

Eserde 1535 yılında Osmanlı Devleti, Almanya ile savaş halindedir. Devrin padişahı, Kanuni Sultan Süleyman'dır. Kanuni Sultan Süleyman hem karadan hem de denizden bir zafer elde etmek istediği için Hızır Reis'i İstanbul'a çağırır. Kanuni Sultan Süleyman, Hızır Reis'i Kaptan-ı Derya ilan eder ve ona "Hayrettin" ismini verir. Barbaros Hayrettin Paşa, düşman gemilerini yakarak ve geçtiği bölgedeki adaları alarak ilerler. Akdeniz'de Türklerin kazandığı başarılar, Avrupa'yı çileden çıkarır. Bütün Hristiyanlar birleşerek büyük bir donanma oluştururlar ve bu donanmanın başına Andrea Dorya'yı geçirirler. Barbaros Hayrettin Paşa'nın donanması ve düşman donanması Preveze önünde karşılaşır. Barbaros Hayrettin Paşa, bu muhaberede zeki ve ileri görüşlü bir savaş planı uygular. Osmanlı donanması bu plan neticesinde Preveze önünde büyük bir zafer elde eder.

Almanya İmparatoru Beşinci Şarlken, Barbaros Hayrettin Paşa'nın ve Osmanlı Devleti'nin zaferlerini hazmedemez. Bu sebeple kuvvetli bir donanma meydana getirir ve donanma ile birlikte Cezayir üzerine hareket eder. O devirde Cezayir'de, Barbaros Hayrettin Paşa'nın oğlu Hasan Bey bulunmaktadır. Hasan Bey yanındaki az sayıda askerle, Almanya İmparatoru Beşinci Şarlken'in büyük ordusuna karşı koymaya karar verir. Beşinci Şarlken'in ordusu Cezayir yolunda iken şiddetli bir fırtına çıkar ve bu ordunun yarısını yok eder. Elde kalan askerlerle bu savaşı kazanmak imkânsızdır. Bu sebeple Şarlken ve ordusu geri döner. Şarlken'in ordusu, dönüş yolunda daha büyük bir fırtınaya yakalanır ve bütün mürettebat yok olur. Bu durum karşısında Barbaros Hayrettin Paşa ile başa çıkamayacağını anlayan İmparator Şarlken hükümdarlıktan çekilir.

1543 yılında Fransa Kralı Birinci Fransua, Osmanlı Devleti'nden yardım talep eder. Bunun üzerine Barbaros Hayrettin Paşa, yeniden Akdeniz'e açılır ve İtalya ile Sicilya adalarından birçok yerleri fethederek Marsilya'ya yönelir. Barbaros Hayrettin Paşa'nın ordusu Marsilya'da Birinci Fransua'nın donanması ile birleşir. İki ordu birlikte Nis şehrini kuşatırlar. Kuşatmanın hemen başında Fransız mürettebatı Türk ordusundan barut ister. Barbaros Hayrettin Paşa, barutsuz sefere çıkan gemileri affetmez ve onları kaderlerine bırakarak Tulon şehrine çekilir. Barbaros Hayrettin Paşa, 1546 yılında vefat eder.

Eserin olay örgüsü çizgisel zaman unsuruna bağlı olarak tertip edilmiştir. Yazar bu örgüde tarihsel gerçekliği büyük oranda korumuştur fakat ele alınan tarihsel gerçeklik tek boyutlu bir örgüde sunulmaktadır. Eserin odağı Barbaros Hayrettin Paşa'dır. Onun etrafındaki gelişmeler esere dâhil edilmemiştir. Bunun yanında yazar eserde uzun süreli zaman atlamaları da yapmış ve tarihsel gerçeklikte bir seçme eylemi gerçekleştirmiştir. Bu durum eser bütünlüğünde yer yer kopukluklara neden olmaktadır.

2.3.1.3.1.4. Şahıs Kadrosu

Büyük Türk Amirali Barbaros Hayrettin Paşa adlı eserin şahıs kadrosu kalabalık değildir. Eserin birinci kişisi Barbaros Hayrettin Paşa'dır. Eserdeki ikinci kişiler, Oruç

Reis, Kanuni Sultan Süleyman, Beşinci Şarlken ve Andrea Dorya'dır. Eserdeki üçüncü kişiler, Ecovalı Yakup, İshak, İlyas, Yavuz Sultan Selim, Şehzade Korkut, Tilmesan Beyi, Tunus Beyi, Venedik Amirali Kapello ve Fransa Kralı Birinci Fransua'dır. Eserdeki bu kişilerin çoğu özel bir tanıtıma tabi tutulmamış, daha çok tavır ve davranışları ile dolaylı yoldan okuyucuya tanıtılmıştır.

2.3.1.3.1.4.1. Birinci Dereceden Kişiler

Barbaros Hayrettin Paşa:

Barbaros Hayrettin Paşa, Kanuni Sultan Süleyman dönemi denizcilerindedir. Ecovalı Yakup'un oğlu, Oruç, İshak ve İlyas'ın kardeşidir. Hızır Reis, eserde “zeki”, “kurnaz” ve “cesur” bir denizci olarak çizilmiştir. Planlı hareket eder. Düşmanı şaşırtmak için her seferinde farklı farklı savaş taktikleri uygular. Hızır Reis'in bu yapısını Andrea Dorya'nın gözünden görebiliriz; “Bu şeytan herifin nasıl bir harp usulü tutturacağını evvelden kestirmek mümkün değildir. Onunla kaç kere harbe tutuştumsa her defasında başka bir türlü hücum planı kullandı.” (Danışman, 1945b, s. 17). Hızır Reis'in bu vasıfları onun çok ünlü bir denizci olmasını sağlar. Hızır Reis, hiçbir savaşta mağlup olmaz. Bu sayede Akdeniz'i Türk gölü haline getirir ve Osmanlı Devleti'nin deniz gücünü diğer milletlere ispat eder.

Yazar, Hızır Reis'in fiziki özelliklerine değinmemiştir. Eserde yukarıdaki şekilde gördüğümüz Hızır Reis'in karakter özellikleri ise tarihi gerçeklere uygundur (Uzunçarşılı, 1988, c. II, s. 378).

2.3.1.3.1.4.2. İkinci Dereceden Kişiler

Oruç Reis:

Ecovalı Yakup'un oğlu, Hızır, İlyas ve İshak'ın kardeşidir. Oruç Reis, eserde “cesur” ve “kararlı” bir gemici olarak tanımlanmaktadır (Danışman, 1945b, s. 8); “Baba Oruç

gibi bir babayiğit düşmandan korkar mı? Hemen kılıcını çekti.” (Danışman, 1945b, s. 8).

Oruç Reis, “zeki” ve “kurnaz” bir denizcidir. Düşmana karşı çeşitli savaş taktikleri uygular; “Ara sıra kurnazlık da gerektir. Kuvvetimiz onlarınkinden az amma, aklımız çok. Hemen yelkenleri indirin. Hepiniz ambarlara girin. Düşman bizi kazaya uğramış bir gemi sansın.” (Danışman, 1945b, s. 8).

Oruç Reis, çeşitli savaş taktikleri ve cesareti ile Akdeniz’de birçok düşman gemisini ele geçirerek ünlü bir kaptan haline gelir. Cesur denizciler gelerek onun komutasına girerler. Bu sayede Oruç Reis’in mürettebatı oldukça genişler. Oruç Reis, bu mürettebatla çeşitli deniz seferleri kazanır ve adını her tarafa duyurur; “Bu çok parlak ve umulmadık zafer Baba Oruç’un adını her tarafta duyurdu. Birçok Türk gemicileri gelerek onun komutasına girdiler. Bu arada kardeşi Hızır Reis’le İshak Reis de gelip onunla birleşti. Böylelikle Akdeniz’in en kuvvetli, en yıldırıcı bir deniz kuvveti haline geldiler.” (Danışman, 1945b, s. 9).

Görüleceği üzere yazar Oruç Reis’in fiziki özelliklerine değinmemiştir fakat kişilik özelliklerini vermiştir. Eserde yukarıdaki gibi karşımıza çıkan Oruç Reis gerçek bir kişidir ve onun kişilik özellikleri tarihi gerçeklere uygundur.

Andrea Dorya:

Venedikli bir komutandır. Hızır Reis’in baş düşmanıdır. O dönemde Hristiyan tebaası arasında oldukça ünlü bir denizci olarak karşımıza çıkar; “O günlerde Hristiyanlar arasında adı en çok duyulan deniz komutanı Venedik’li (Andrea Dorya) idi.” (Danışman, 1945b, s. 11).

Andrea Dorya iyi bir denizcidir. Planlı ve ileri görüşlü hareket eder; “Evvelâ bizim hücum edipte nafiye yere kendimizi tehlikeye atmak doğru değildir.” (Danışman, 1945b, s. 17). Fakat bu vasıflarına rağmen eserde Barbaros Hayrettin Paşa’ya galip gelemeyen ve onun üstünlüğünü kabul etmek zorunda kalır.

Görüleceği üzere yazar Andrea Dorya'nın fiziki özelliklerine değinmemiş, onu kişilik özellikleri ile okuyucu karşısına çıkarmıştır. Eserde yukarıdaki şekilde ele alınan Andrea Dorya gerçek bir kişidir ve tarihi kaynaklar onun Akdeniz'deki en mahir denizcilerden olduğunu doğrular (Uzunçarşılı, 1988, c. II, s. 369).

Beşinci Şarlken:

Almanya imparatorudur. Osmanlı – Almanya savaşında galibiyet ister. Fakat Preveze deniz savaşında Türk ordusuna yenilir. Bu yenilgiyi hazmedemeyen Beşinci Şarlken, Barbaros Hayrettin Paşa'ya düşman olur ve eser boyunca bu amaç için mücadele eder. Yazar Beşinci Şarlken'e dair başka bir bilgi vermemiştir. Eserde bu şekilde sunulan Beşinci Şarlken gerçek bir kişidir ve onun Cezayir korsanlarına karşı bir düşmanlık beslediği tarihi gerçeklere uygundur (Uzunçarşılı, 1988, c. II, s. 380).

Kanuni Sultan Süleyman:

Yazar Kanuni Sultan Süleyman'ın fiziki özelliklerini vermemiştir. O, eserde Almanya'ya karşı hem denizde hem de kara galibiyet isteyen bir Osmanlı padişahı olarak karşımıza çıkar. Bu amaç için Hızır Reis'i “Kaptan-ı derya” yaparak bu işle görevlendirir ve ona “Hayrettin” ismini verir. Görüldüğü üzere yazar Kanuni Sultan Süleyman'ın kişilik özelliklerine de pek değinmemiştir. Bu bağlamda Kanuni Sultan Süleyman'ın karakterizasyonunun zayıf bırakıldığı görülür. Kaynaklara baktığımızda Kanuni Sultan Süleyman'ın kesin galibiyet istemesi ve Barbaros Hayrettin Paşa'yı bu göreve getirmesi eserle örtüşür (Uzunçarşılı, 1988, c. II, s. 371).

2.3.1.3.1.5. Eserin Tarihi Gerçeklik ve Roman Gerçekliği Bağlamında Karşılaştırılması

Büyük Türk Amiralî Barbaros Hayrettin Paşa, olay örgüsünün çoğunluğunda tarihi gerçekliğe bağlı kalmış bir eserdir. Yazar, yer yer olay örgüsüne eklemeler de yapmıştır. Bunun yanında eserde kurguya dayalı sadece bir anlatının olması da dikkat çekici bir özelliktir.

Eserde tarihi gerçekliği koruyan ilk olay, Hızır Reis ve Oruç Reis'in denize açılmasıdır. Eserde bu olay, şu şekilde anlatılır; Fatih Sultan Mehmet, 1462 yılında alınan Midilli Adası'na bir miktar asker bırakır. Bu askerlerden birisi Yakup'tur. Yakup, Midilli Adası'nda evlenir ve dört çocuğu olur. Bir gün Yakup, çocuklarına ne iş yapmak istediklerini sorar. Bu çocuklardan İshak toprak işleriyle uğraşmak ister. Oruç bir kaptan yanında gemici olmayı düşünmektedir. Diğer iki kardeş Hızır ve İlyas ise, bir gemi alarak kaptan olma arzusundadırlar. Hızır, İlyas ve Oruç bu hayal ile bir küçük bir gemi alırlar ve denize açılırlar (Danışman, 1945b, s. 3-4). Bu anlatı, İsmail Hakkı Uzunçarşılı tarafından doğrulanmaktadır;

Bu iki kardeş aslen *Ocak-zâde* yani babası ve cediti tımarlı sipahi olan bir Türk ailesinden olup *Selanik* ile *Manastır* arasındaki *Yenice-i Vardar* kasabasından idiler. 1462 senesinde Fatih Sultan Mehmet zamanında Cenevizli bir ailenin elinden *Midilli* adası alınmış ve oraya tayin edilen tımarlı sipahiler arasında Oruç ve Hızır'ın babaları Yakup adındaki sipahi de bulunmuştu. Sipahi Yakup'un, İshak, Oruç, Hızır ve İlyas isimlerinde dört oğlu vardı; bunların arasında ihtida denizciliğe heves edip gemi ile korsanlığa başlayan Oruç Reis olup kardeşi İlyas ile beraber faaliyete geçmişlerdi... (Uzunçarşılı, 1988, c. II, s. 363)

Eserde görülen bir diğer tarihi gerçek, Oruç Reis'in ölümüdür. Eserde Oruç Reis, Hızır Reis ve İshak Reis, ilk olarak Cezayir taraflarını ele geçirirler. Tilmesan Beyi ve Tunus Beyi, bu kardeşleri kıskanır ve İspanyollarla ittifak kurarlar. Oruç Reis, kardeşi Hızır Reis'i Cezayir'de bırakarak yola devam eder ve Tilmesan Kalesi'ni ele geçirir. Türk askerleri kale içinde iken, düşman kuvvetleri kaleyi kuşatırlar. Altı ay süren bir kuşatmanın ardından kale içindeki herkes ölür (Danışman, 1945b, s. 9). Oruç Reis'in ölümü, tarihi belgelerle örtüşmektedir;

... Oruç Reis *Telemsan*'ı zapt ediverdi; İspanyollara iltica etmiş olan *Telemsan* Emiri gerek İspanyol ve gerek Müslüman halktan topladığı kuvvetlerle *Telemsan* geri almak istedi. Reis *Telemsan*'da kalarak burayı müda fakat İspanyolların şiddetli muhasarası ve yerli ahalinin yardımı üzerine yedi ay müdafaadan sonra Cezayir'e dönmek üzere düşman muhasarasını yarıp dışarı çıktığı esnada iki yerinden vurularak şehit düştü (924 H. = 1518 M.). (Uzunçarşılı, 1988, c. II, s. 367)

Eserde görülen bir diğer tarihi gerçek, Hızır Reis'in Tunus Kalesi'ni fethi ve bu fetih sonucunda Yavuz Sultan Selim'e başvurmasıdır. Bu olay, eserde şu şekilde anlatılır;

Oruç Reis'i öldüren İspanyol ve Arap askerleri, Cezayir'e saldırır. Kardeşinin ve arkadaşlarının intikamı ile yanan Hızır Reis, düşman askerlerini mağlup eder ve Tunus Kalesi'ni ele geçirir. Hızır Reis, bu savaşta kazandığı gemilerden bir tanesini değerli hediyelerle doldurarak devrin hükümdarı Yavuz Sultan Selim' e gönderir. Hızır Reis, Yavuz Sultan Selim'e bir de mektup yazarak Osmanlı Devleti'nin hizmetinde denizcilik yapma arzusunu açıklar. Yavuz Sultan Selim, Hızır Reis'i bu olay üzerine Cezayir'e vali tayin eder (Danışman, 1945b, s. 10). Hızır Reis'in Yavuz Sultan Selim ile yaşadığı bu olay, tarihi kaynaklarla örtüşmektedir. Eserde, Hızır Reis'in padişaha yazdığı mektup da değiştirilmeden verilmiştir;

Türkleri *Cezayir* kıtasından çıkarmak istiyen İspanyollar ile *Telemsan* emîri, vakit geçirmeksizin hazırlık yaptıktan sonra Cezayir üzerine geldiler. Hızır Reis kuvvetlerini toplayarak icabeden müdafaa tertibatını aldı, İspanyolların donanma kumandanı Hogo dö Monkada isminde bir amiral olup *Cezayir* hem kara ve hem de denizden kuşatılacaktı. İspanyollar yirmi bin kişilik bir kuvvetle yaptıkları muhasarada muvaffak olamıyarak ancak beş altı bin kişi ile dönebildiler; karadan Cezayir üzerine gelen İspanyolların müttefiki *Telemsan* emîri III. Ebû Hamu da mağlûp edilerek kaçtı; bununla beraber Hızır Beis vaziyetini nazik gördü; bir avuç Türkle hem Şarlken'e ve hem de yerlilere karşı koymak imkânı çok azdı; bunun için icabında kendisine müzahir olacak olan Osmanlı devletine müracaat etti; 615 925 H. (1519 M.)'da dört gemi ile birçok esiri hediyelerle beraber İstanbul yolladı. Yavuz Sultan Selim bu müracaattan memnun olarak *Cezayir* Sultanı, Hayreddin Hızır Reis'e bir hayli harp ve gemi levazımı gönderdi. (Uzunçarşılı, 1988, c. II, s. 368)

Eserde tarihi kayıtlarla örtüşen bir diğer olay ise, Preveze Savaşı'dır. 1535 yılında Osmanlı tahtında Kanuni Sultan Süleyman bulunmaktadır. O devirde Osmanlı Devleti ile Almanya savaş halindedir. Almanya hükümdarı ise Beşinci Şarlken'dir. Beşinci Şarlken, Akdeniz sularında güçlü bir donanmaya sahiptir. Kanuni Sultan Süleyman, Almanya'yı denizde de mağlup etmek için Yavuz Sultan Selim döneminin ünlü denizcisi Hızır Reis'i çağırır ve onu kaptan-ı derya ilan eder. Barbaros Hayrettin Paşa, 1535 yılının ilkbaharında yüz yirmi gemiden oluşan donanma ile denize açılır (Danışman, 1945b, s. 12-13). Kanuni Sultan Süleyman'ın, Barbaros Hayrettin Paşa'yı İstanbul'a çağırması İsmail Hakkı Uzunçarşılı tarafından doğrulanmaktadır;

Osmanlı ordusu karada mükemmel surette muvaffak olduğu halde denizde henüz bu dereceye gelmemiştir; fakat sahilleri geniş olan Osmanlı devleti bu defa karşısında İspanya kralı ve Alman İmparatoru Şarlken'i gördüğünden denizde de

muvaffak olması lâzımdı. Bundan dolayı bir deniz kurdu olan Andrea Dorya ile karşılaşabilecek bir denizci lâzımdı ve bu *Cezayir* Emîri Barbaros Hayreddin olabilirdi. Bunun için Sultan Süleyman tarafından Barbaros'a gönderilen fermanda yerini bir ehline bırakıp hemen İstanbul'a gelmesi, şayet orada yerine itimat edilir birisi yoksa bildirmesi yazılmıştı. (Uzunçarşılı, 1988, c. II, s. 371)

Sultan Süleyman, Barbaros ile on sekiz arkadaşını huzuruna kabul ederek görüşmüş, *Akdeniz*'deki faaliyetinden endişe ettiği Andrea Dorya'ya ait birtakım sualler sormuş. Barbaros'un verdiği pervasızca cevaplar hoşuna gitmiş ve beylerbeğilik rütbesiyle bütün tersane işlerini selâhiyetle yeni amirale vermiş ve aynı zamanda kendisini *İran* seferi münasebetiyle *Halep*'te kışlamakta olan vezir-i âzam İbrahim Paşa'nın yanına göndermiştir... (Uzunçarşılı, 1988, c. II, s. 372)

Eserde ele alınan bir diğer tarihi olay, Alman İmparatoru Şarlken'in Cezayir'i ele geçirmek için sefer yapmasıdır. Eserde bu olay şu şekilde anlatılır: Almanya İmparatoru Şarlken, Preveze önündeki yenilgiyi hazmedemez ve tekrar Andrea Dorya'ya başvurarak iki yüz yetmiş dört adet savaş gemisi ile büyük bir donanma hazırlar. Bu gemilerin hepsi top, tüfek, barut ve askerle doldurulur. Gemilere yirmi beş bin asker alınır. Büyük donanma Cezayir üzerine harekete geçer. Cezayir'de Hayrettin Paşa'nın oğlu Hasan bulunmaktadır. Hasan Bey, yanındaki askerlerle Cezayir üzerine harekete geçen düşman ordusuna saldırır ve donanmanın bir kısmını hareketsiz bırakır. Daha sonra Hasan Bey, Cezayir Kalesi'ne geçer. Aynı gün düşman kuvvetleri Cezayir önüne gelir. Gece yarısı, şiddetli bir yağmur çıkar ve arkasından fırtına başlar. Bu fırtınada Şarlken'in donanmasından yüz kırk dört tanesi parçalanır ve batar. Şarlken ve büyük donanması, geri dönmek zorunda kalırlar (Danışman, 1945b, s. 23-26). Bu olay, tarihi kaynaklarla örtüşmektedir;

İmparator, şimdiye kadar kendilerine bir şey yapılmayan ve bundan dolayı cür'etleri artan Cezayirliilerin hakkından gelmek üzere bizzat harekete geçti ve 1541 sonbaharına doğru beraber olarak Cezayir üzerine hareket etti. Maiyyetinde Papalık ile Malta şövalyeleri (eski Rodos şövalyeleri) gemileri de vardı; büyük küçük donanma mevcudu beş yüz on yedi ve asker mevcudu da yirmi beş bindi. Bu büyük donanma Cezayir önüne gelir gelmez derhal karaya asker çıkardı; kale halkı şiddetle mukabele ettiler; kaleyi müdafaa eden Barbaros'un vekili ve evlâdlığı Hadım Hasan Ağa idi; düşman kuvvetleri hücum esnasında ve donanması da fırtınadan epey zayıf verdi; muharebe ve müdafaa dört ay sürdü; bir muvaffakiyet elde edemeyen Şarlken birçok asker telef edip yüz altmış gemi de kaybettikten sonra döndü (1541 Aralık). (Uzunçarşılı, 1988, c. II, s. 380)

Eserde ele alınan diğer bir tarihi olay ise, Fransızların Osmanlı donanmasından yardım talep etmesidir. Eserde Fransa Kralı Birinci Fransua'nın yardım talebi üzerine Barbaros Hayrettin Paşa, 1543 yılının ilkbaharında yüz elli gemi ile Akdeniz'e açılır. Hayrettin Paşa, ilk olarak İtalya'ya geçip Mesina Kalesi'ni zapt eder. Daha sonra Sicilya ve İtalya kıyılarından bazı yerleri ele geçirerek Marsilya'ya gelir ve kırk Fransız gemisi ile birleşir. İki donanma, Nis şehrini kuşatırlar. Fransız gemileri henüz kuşatmanın başında Türk donanmasından barut ister. Hayrettin Paşa, deniz seferine çıkan bir geminin barutsuz olmasına anlam veremez ve Fransızları orada bırakarak Tulon şehrine çekilir (Danışman, 1945b, s. 27-28). Fransızlar ve Hayrettin Paşa arasında geçen bu olay, tarihi belgelerle örtüşmektedir;

Şiddetli tazyik neticesinde Nis 20 Ağustos 1543'de teslim oldu; bu sırada, yani Nis'in iç kalesinin muhasarası esnasında Fransızlar Barbarosa müracaat ederek barutları bittiğinden barut istemişlerdi; buna hayret eden Osmanlı amirali, müttefik amirali Dük Dankiyen'e: "Ne güzel muharipler! Gemilerini şarap fiçileriyle doldurup baruttan başka bir şey unutmuyorlar" demiş ve yanındaki Fransız sefirine dönerek: "İstanbul'da, iken devletin büyük mikyasta hazırlandığını söylediğin zaman benimle eğleniyor muydun?" diyerek ağır hitabta bulunmuş ve Fransızların kararsız, sebatsız ve âtil olduklarından dolayı şikâyet etmiştir. Bundan sonra Türk donanması kışlamak üzere Tulon limanına geldi... (Uzunçarşılı, 1988, c. II, s. 382)

Büyük Türk Amirali Barbaros Hayrettin Paşa adlı eserde olay örgüsüne yapılmış eklemeler de vardır. Karşımıza çıkan ilk ekleme, Oruç Reis'in deniz seferi hakkındadır. Bu olay, eserde şu şekilde anlatılır; Küçük bir gemi ile yola çıkan Oruç ve İlyas kardeşler, Akdeniz sularında Rodos korsanlarına rastlarlar. İlyas burada vurulur ve ölür. Oruç ise esir düşer. Oruç, bir fırsat yakalayıp kapatıldığı zindandan kaçar ve Antalya kıyılarına çıkar. Antalya'da Beyazıt'ın oğlu ve Yavuz'un kardeşi Şehzade Korkut ile tanışır. Şehzade Korkut, Oruç'a on sekiz çifte kürekli bir yelkenli verir. Oruç, babayiğit gemicileri bu gemiye alır ve İlyas'ın intikamını almak için Akdeniz'e açılır (Danışman, 1945b, s. 4-7). Oruç Reis, Akdeniz'de Papa bayrağı taşıyan iki savaş gemisini ele geçirir. Bu olay, Oruç Reis'in adını etrafa duyurur. Sayısız Türk gemicileri Oruç Reis'in mürettebatına katılır. Bu esnada diğer kardeşleri İshak ve Hızır da Oruç Reis ile birleşirler (Danışman, 1945b, s. 8-9).

Eserde ele alınan yukarıdaki anlatı tarihi kaynaklar ile bazı farklılıklar göstermektedir. Zuhurî Danışman, eserde denize ilk olarak Oruç Reis'in açıldığını ve Hızır Reis'in daha sonra onun yanına katıldığını kaleme alır. Oysa İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Oruç Reis ve Hızır Reis'in aynı anda iki farklı yoldan harekete geçtiklerini belirtmektedir. Bunun yanında Rodos korsanları tarafından esir alınan Oruç Reis, eserde yara almaz. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, bu karşılaşmada Oruç Reis'in yaralandığını belirtir. Yine eserde Oruç Reis, kendi çabası ile zindandan kurtulur fakat tarihi kayıtlar Oruç Reis'i Hızır Reis'in kurtardığını dile getirmektedir. Eserde esirlikten kurtulan Oruç Reis, derhal Şehzade Korkut'a giderken tarihi kaynaklar Oruç Reis'in ilk önce Memlük Devleti'ne hizmet ettiğini söyler (Uzunçarşılı, 1988, c. II, s. 363-364). Bize göre bu farklılıklar, Zuhurî Danışman'ın anlatıda yararlandığı kitaptan kaynaklıdır.

Eserde görülen ikinci ekleme Preveze Deniz Savaşı'nın gelişimidir. Eser, Hayrettin Paşa'nın Preveze önündeki savaşını şu şekilde ele alır; Barbaros Hayrettin Paşa'nın donanması, Andrea Dorya'nın donanmasından önce Preveze önüne gelir ve Arfa Körfezi'ne demir atar. Bir süre sonra Andrea Dorya donanması da körfezin karşısına demir atar. Andrea Dorya komutasında seksen Venedik gemisi, elli İspanyol gemisi ve otuz altı adet Papanın gemisinden oluşan yüz altmış altı gemi bulunmaktadır. Hayrettin Paşa'da ise yüz yirmi gemiden oluşan bir donanmaya sahiptir. Andrea Dorya, Hayrettin Paşa'nın ilk hamlesine göre plan yapmak ister ve iki donanma karşılıklı üç gün boyunca beklerler. Üçüncü günün sabahı düşman donanmasının savaş nizamının bozulduğunu gören Hayrettin Paşa saldırıya geçer. Durumu kavrayan Andrea Dorya, geri çekilme emri verir. Ertesi gün iki donanma tekrar Preveze önünde karşılaşır. Hayrettin Paşa, hücumu geçer. Bu saldırıda bir Venedik bir de Papa gemisi ele geçirilir. İki geminin içindeki bütün tayfalar öldürülür. İki Venedik gemisi de yakılarak batırılır. Gece olunca düşman gemileri kaçarlar (Danışman, 1945b, s. 14-21).

Eserde yukarıdaki şekilde ele alınan savaş, tarihi kaynaklarla birtakım farklar taşımaktadır. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Preveze deniz seferini ele alırken düşman donanması sayısını yüz altmış iki kadirge ve yüz kırk parçadan toplam üç yüz iki olarak kaydeder. Uzunçarşılı'ya göre Türk donanması ilk olarak Akceom sahiline asker çıkartır. Müttefik donanması Akceom sahilinde keşfe çıkar ve keşif esnasında Türk

askerleri ile karşılaşır. Bu sebeple iki donanma arasında top atışı başlar. Andrea Dorya donanmasının geri çekilmesi, Türklerin bu top ateşi yüzünden gerçekleşmiştir. Barbaros Hayrettin Paşa, o gece sabah doğru Avamavra taraflarında demir atan Andrea Dorya donanması üzerine harekete geçer ve rüzgârın durduğu için hareketsiz kalan düşman gemilerini mağlup eder. Andrea Dorya kaçar. Bu deniz seferinde otuz altı kadirga ile firke ve üç bine yakın kişi esir alınır (Uzunçarşılı, 1988, c. II, s. 376-379). Eserde, Preveze deniz seferinin bazı noktalarındaki değişiklikler, Barbaros Hayrettin Paşa'nın zekâsını ve ileri görüşlülüğünü daha da ön plana çıkarmıştır. Bu da eser kahramanı olan Barbaros Hayrettin Paşa'nın okuyucu üzerindeki etki gücünü arttırmaktadır.

Eserde Almanya İmparator Beşinci Şarlken'in, Cezayir seferi dönüşünde imparatorluktan çekildiği ele alınmaktadır. Fakat bu tür bir bilgi tarihi kayıtlarda yoktur. Zuhurî Danışman, bu kurgu ile Barbaros Hayrettin Paşa'nın, denizlerdeki gücünü ispatlamak istemiştir; “Şarlken ne yapacağını günlerce düşündü. Tenhada kalınca ağlıyordu. Nihayet hükümdarlıktan çekilmeye karar verdi. Hayrettin Paşa, koca bir Almanya İmparatorunu hayatından usandırmıştı!.. Tarih böyle bir deniz kahramanını bir daha göremeyecekti!..” (Danışman, 1945b, s. 26).

Görüldüğü üzere yazar eserin büyük çoğunluğunu tarihi kaynaklardan aynen aktarmıştır. Eserde ele alınan Hızır Reis ve Oruç Reis'in denize açılması, Oruç Reis'in ölümü, Hızır Reis'in Tunus Kalesi'ni fethi ve bu fetih sonucunda Yavuz Sultan Selim'e başvurması, Preveze Savaşı, Alman İmparatoru Şarlken'in Cezayir üzerine sefere çıkması ve Fransızların Osmanlı donanmasından yardım talep etmesi olaylarında herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. Yazar, bu olaylarda gösterdiği sadakat ile gençlere tarih bilinci aşılamaktadır. Bunun yanında eserde yapılan eklemeler ve kurgu ise, daha çok eserin etki gücünü arttırmak ve birinci kişinin kuvvetini ön plana çıkarmak içindir.

2.3.1.3.1.6. Zaman

Yazarın diğer eserlerinde de olduğu gibi bu eserde de vak'a zamanı belirgin olarak verilmiştir. Yazar, vak'anın başlangıç tarihini eserin en başında açıkça verir; “Midilli

adası Fatih Sultan Mehmet tarafından alınmıştı (Yıl: 1462).” (Danışman, 1945b, s. 3). Vak’anın bitiş zamanı da net bir tarihle belirtilir; “Öldüğü zaman bir söylentiye göre 80, başka bir söylentiye göre 73 yaşındaydı (4 Temmuz 1546).” (Danışman, 1945b, s. 28). Yazarın belirttiği bu tarihlerden hareketle eserin vak’a zamanı, 1462 yılından 1546 yılına kadar olan seksen yıllık süredir. Yazar, söz konusu seksen yıllık vak’a zamanında sık sık atlamalar yapmıştır. Atlama olmadan ele alınan anlatıları ise genellikle özet bilgilerle vermiştir;

“Oruç burada yıllarca kaldı.” (Danışman, 1945b, s. 6).

“Böyle olduğu halde, bu bir avuç Türk kahramanı, tam altı ay dayandılar.” (Danışman, 1945b, s. 9).

Eserin anlatma zamanı, vak’a zamanıyla örtüşmektedir. Yazar, anlatıda çoğunlukla sonradan aktarma yöntemini kullanmıştır;

“Yıl 1535... Yavuz Sultan Selim ölmüş; yerine Kanunî Sultan Süleyman Osmanlı – Türk İmparatoru olmuştu. Almanlarla savaşa girişmiştik. O sırada Almanya kayseri Şarlken (Beşinci Şarl)dı. Akdeniz’de kuvvetli bir donanması vardı.” (Danışman, 1945b, s. 12).

Yazar, eserde kronolojik bir zaman çizgisi izlemiş ve kesin tarihler kullanmıştır. Eserde yer alan kesin tarihlerden birkaçı şu şekilde örneklendirilebilir; Yıl 1535 (Danışman, 1945b, s. 12), 1543 baharı (Danışman, 1945b, s. 27), Bu büyük Türk zaferi, (28 Eylül 1538) günü olmuştu (Danışman, 1945b, s. 21)...

Bunun yanında eserde bütünlüğü sağlayan süreç ifadeleri de görülmektedir. Bu zaman ifadelerinden birkaçı şunlardır; İkinci gün (Danışman, 1945b, s. 5), üçüncü gündü (Danışman, 1945b, s. 5), üç gün üç gece (Danışman, 1945b, s. 18), üçüncü günü sabahleyin (Danışman, 1945b, s. 18)...

Yazar, eserde yer yer özetlemeler de yapmıştır. Örneğin Ecovalı Yakup'un hayatı, yazar tarafından kısaca okuyucuya aktarılır;

“Midilli adası Fatih Sultan Mehmet tarafından alınmıştı. (Yıl: 1462) Adaya bir miktar asker bırakıldı. Bunlar adında Ecovalı Yakup adında bir sipahi de vardı, Yakup burada evlendi ve dört oğlu oldu.” (Danışman, 1945b, s. 3).

2.3.1.3.1.7. Mekân

Büyük Türk Amirali Barbaros Hayrettin Paşa, geniş bir mekân yelpazesine sahiptir. Fakat bu eserde, mekânlar neredeyse hiç tasvir edilmemiştir. Yazar, genellikle mekân isimlerini anmakla yetinmiştir.

Eserdeki açık mekânlar Akdeniz, Antalya, Rodos, Mısır, Tunus, Cezayir, Sicilya, İtalya, Marsilya, Preveze Limanı, Mesina Limanı ve Midilli Adası'dır. Eserdeki kapalı mekânlar Tilmesan Kalesi, Santa Mavra Adası, Cezayir Kalesi ve Hayrettin Paşa'nın evidir.

Eserin birinci kişisi bir denizci olduğu için olaylar genellikle açık mekânlarda geçmektedir. Fakat bu mekânların Midilli Adası dışında hiçbiri tasvir edilmemiştir. Bunun yanında yazar, yer yer kapalı mekânları tasvir etmiştir;

“Midilli, kıyılarında köpüklü Akdeniz sularının durmadan çırpındığı bir adadır. Adada oturanlar ya balıkçı olur, yahut da o zamanın âdetine göre deniz korsanlığı yapardı.” (Danışman, 1945b, s. 3).

“Evleri geniş bir bahçe içinde ve deniz kıyısındaydı. Akdeniz'in dalgaları, durmadan bu bahçenin kıyılarını okşamaktaydı.” (Danışman, 1945b, s. 3).

Alıntılarda görüleceği üzere bu tasvirler kısa ve yüzeyseldir. Dolayısıyla *Büyük Türk Amiralî Barbaros Hayrettin Paşa*'da kullanılan mekân unsuru, dekor olarak karşımıza çıkar.

2.3.1.3.1.8. Dil ve Anlatım

2.3.1.3.1.8.1. Dil

Büyük Türk Amiralî Barbaros Hayrettin Paşa eseri, bir denizcinin hayatını ele aldığı için eserde sık sık denizcilik ve gemicilik ile ilgili terimler kullanılmıştır. Bu kelimelerden kalyon, rampa etmek, borda, kanca, güverte, yelken, kadirga eserde sık kullanılmıştır. Yazar, eser içinde bazen bu kelimelerin günümüzdeki anlamlarını da vermiştir;

“Uzaktan çifte kürekli bir kalyon göründü. (Kalyon o zamanın büyük harp gemilerinin adıdır).” (Danışman, 1945b, s. 6).

Eserin genel üslubu yalın ve akıcıdır. Diyaloglar ve tasvirler öz olarak kurgulanmıştır. Bunu yanında yazar, bazı yerlerde abartıya da gitmiştir;

“Şariken ne yapacağını günlerce düşündü. Tenhada kalınca ağlıyordu. Nihayet hükümdarlıktan çekilmeye karar verdi. Hayrettin Paşa, koca bir Almanya İmparatorunu hayatından usandırmıştı!.. Tarih böyle bir deniz kahramanını bir daha göremeyecekti!..” (Danışman, 1945b, s. 26).

Eserde “Cücelerle develerin boğuşması gibi bir şeydi bu...” (Danışman, 1945b, s. 6) gibi birkaç örnek dışında genellikle kurallı cümleler kullanılmıştır. Bu cümlelerin birçoğu fiil cümlesidir. Söz konusu fiil cümleleri eserin akıcılığını sağlamaktadır.

Eserde, yer yer deyimler de kullanılmıştır;

“Ölmek var, dönmek yok Aslanlarım.” (Danışman, 1945b, s. 8).

“Nihayet Türk kahramanları bütün Avrupalıların güvendiği bir adamla boy ölçüşeceklerdi.” (Danışman, 1945b, s. 15)

“Andrea Dorya’nın, kolunun kanadının kırıldığı, Akdeniz’in köpüklü sularını, Amiralimize ve Türk bayrağına bırakıp gece gözüyle kaçtığını, Hayrettin Paşa Yanbolu şehrinde olan Kanunî Sultan Süleyman’a bildirdi.” (Danışman, 1945b, s. 21).

“Böylece bir Venedik, bir de Papa kadırgası zaptedilerek içindeki tayfalar tamamen kılıçtan geçirilmişti.” (Danışman, 1945b, s. 20).

Eserdeki bütün kişiler, yalın bir dille konuşturulmuştur. Öyle ki eserde Kanuni Sultan Süleyman’ın konuşması ile Hayrettin Paşa’nın oğlu Hasan’ın konuşması arasında bir fark görülmemektedir. Yazarın söz konusu davranışının nedeni bu eserin daha çok gençlere yönelik hazırlanmasından kaynaklıdır. Bunun yanında yukarıda ele alınan kullanımlar eserin geniş bir kitleye hitap etmesine de olanak sağlamıştır.

2.3.1.3.1.8.2. Anlatım Teknikleri

Büyük Türk Amirali Barbaros Hayrettin Paşa hâkim bakış açılı anlatıcıya sahip olan bir eserdir. Bu anlatıcı, eserle okur arasında kendisini hissettirmektedir. Bu bağlamda eserde anlatma tekniğinin yoğun olarak kullanıldığı görülür. Bunun yanında eserde diyalog tekniği de sık kullanılmıştır. Yazar, diyalog tekniği ile hem eseri hareketlendirmiş hem de okurun dikkatini esere çekmiştir.

Yazar eserde yer yer iç çözümleme tekniğini de kullanmış ve şahısların düşüncelerini okuyuculara açmıştır. Örneğin yazar, aşağıdaki alıntıda Oruç Reis’in düşüncelerini bu teknikle okurlara sunmaktadır;

“Oruç ölen kardeşinin ve arkadaşlarının acısıyla yanıp tutuşuyordu. Ömrünün sonuna kadar korsanlarla çarpışmayı, kardeşinin intikamını almayı kafasına koydu. Bu düşüncelerle dolaşırken Osmanlı hükümdarı Beyazıt’ın oğlu ve Yavuz’un kardeşi Korkut’a rastladı.” (Danışman, 1945b, s. 6 – 7).

Zuhurî Danışman, eserde mektuplar tekniğinden de yararlanmıştı. Üç kardeşi ölen Hızır Reis, ele geçirdiği bir gemiyi çeşitli hediyelerle doldurarak devrin padişahı Yavuz Sultan Selim’e gönderir ve padişaha bir mektup yazar. Bu mektup, tarih kitaplarında geçtiği şekilde ele alınmıştır;

Midilli’li bir Türk sipahisinin oğluyum. Kardeşlerimin korsanlar tarafından şehit edilmesi beni Akdeniz’in sonsuz dalgalarında ömrümün sonuna kadar savaşa sürükledi. Tek başıma Akdeniz’in en cesur ve tehlikeli korsanlarıyla çarpışmaktayım. En çok sevdiğim hürriyetime ve serbestliğe bağlılık bile bana milletimi ve memleketimi unutturamadı. Artık yapayalnız yaşamaktan usandım. Bir büyük devletin hizmetinde denizcilik arzularımı tamamlamak istiyorum. Düşmanlarım çok zengin ve kuvvetlidir. Ben de onlarla boy ölçüşebilmem için hepsinden kuvvetli bir devletin hizmetine girmeyi cana minnet biliyorum. Cesur tayfalarım, boğaz boğaza çarpışarak ele geçirdiğim bir gemiyi dergâh-ı hümayunuza sunuyorum. Zengin ve büyük imparatorluğunuz için bir hiç olan bu gemiyi kabul ederek emrinizde Osmanlı İmparatorluğuna hizmet etmeme müsaade buyurmanızı dilerim. (Danışman, 1945b, s. 10)

Eserde görülen son anlatım tekniği, özetleme tekniğidir. Yazar eserin girişinde Ecovalı Yakup’un hayatını özetleyerek okuyuculara sunar. Bu bağlamda eserde anlatma - gösterme teknikleri, diyalog tekniği, iç çözümleme tekniği, mektup tekniği ve özetleme tekniğinin kullanıldığı görülmektedir.

2.3.1.4. II. Selim Dönemini Ele Alan Eserler

Zuhurî Danışman, *Lala Mustafa Paşa Kıbrıs Önlerinde* adlı eserde tarihsel gerçekliği koruyan bir anlatı yaratmıştır.

2.3.1.4.1. Lala Mustafa Paşa Kıbrıs Önlerinde

Eser, Osmanlı Devleti’nin Kıbrıs Adası’nı fethetmesini konu almaktadır.

2.3.1.4.1.1. Bibliyografik Künye

Zuhurî Danışman'ın *Lala Mustafa Paşa Kıbrıs Önlerinde* adlı eseri, ilk kez 1957 yılında Samim Sadık Kollektif Şirketi Neşriyat tarafından basılmıştır. Eser, 152 sayfadan oluşmaktadır. Elimizdeki eserin arka kapağı oldukça yıprandığı için romanın o dönemdeki satış fiyatı okunamamaktadır.

Balak Gazi adlı eserin sonunda bu eserin tanıtımı yapılmıştır. Eserin içeriğini ve eserden bir pasajı içeren söz konusu tanıtım şu şekildedir;

Bu eserde Kıbrısın tarihini ve Türkler tarafından zaptını Zuhuri Danışman'ın akıcı üslubıyla zevk duyarak okuyacaksınız.

Eserden bir pasaj:

Sultan Selim bir kere daha eliyle işaret ederek Sokullu'yu durdurdu:

- Lala!.. Lala! Diye âdeta haykırdı. On binlerce Türk'ün değil, bir damla Türk kanının dökülmesiyle dahi olsa, elde edilen bir vatan parçasını yabancı bir ele hibe edebileceğimi nasıl düşünebildin? (Danışman, 1945a)

2.3.1.4.1.2. Anlatıcı – Bakış Açısı

Lala Mustafa Paşa Kıbrıs Önlerinde, hâkim bakış açısı ile yazılmıştır. Hâkim bakış açısına sahip olan anlatıcı, kişilerin düşüncelerini, amaçlarını, bütün iç çekişmelerini bilmekte ve bunları gözler önüne sermektedir;

“Dış görünüşü ile neşeli olan Sokullu, içten içe büyük bir buhran geçirmekte idi.” (Danışman, 1957, s. 73).

“Sultan Selim Sokullu'nun bu garip ve muazzam teşebbüslerini dinledikten sonra biraz şaşırır gibi oldu. Tereddüde düştü. Onun fikirlerini kabul etmek daha doğru gibi geldi.” (Danışman, 1957, s. 84).

Anlatıcı, eserde bazı kişiler hakkında yanlı bir tutum sergiler. Taraf tuttuğu kişiler hakkında olumlu sıfatlar kullanır. Onaylamadığı kişilere ise eleştirel bir dille yaklaşır. Anlatıcı bu şekilde okurların kişilere bakış açısını da yönlendirmektedir;

“Venedik Kumandanı buna, utanmadan, hiçbir ıstırap ve pişmanlık duymadan şu rezilâne cevabı verdi; ‘Onlar ellerindeki Türkleri katledince, ben dahi katlettim!..’ Bu, dünya yüzünde yapılabilecek en hayasızca bir cinayetti. Ve bir kumandan, utanmadan, sıkılmadan bunu söyleyebiliyordu.” (Danışman, 1957, s. 143).

Anlatıcı, eserde yer yer araya girer ve olaylar hakkındaki yorumlarını dile getirir. Örneğin eserde, Venedik Devleti elinde esir olan Türklerin teslim zamanında öldürülmesini şu şekilde yorumlar;

“Bu suale verilen cevap, tarihin, Venedik tarihinin yüz karasıdır. Neferler böyle bir gayri insanî vahşet yapabilirler diyelim. Yapmamaları lâzım ya, ne ise.. Hiç olmazsa bir kumandanın kendine ayırdığı esirin hayatını muhafaza etmesi lâzımdı.” (Danışman, 1957, s. 144).

Bunun yanında anlatıcı, eserde sık sık sorular sorarak okurlar üzerine merak unsuru uyandırır ve anlatıya dikkat çeker;

“Nereye gidiyordu? Ne yapmak niyetinde idi?” (Danışman, 1957, s. 20).

“Ona doğru koştu. Fakat birdenbire duraladı. Ona ne söyleyecekti?” (Danışman, 1957, s. 114).

Anlatıcı kimi zaman da olay akışını keserek zaman, mekân ve olay değişikliklerini okurlara bildirmektedir;

“Bundan sonraki yazılarımızda Kıbrıs’ın Osmanlılar eline geçişi safhaları anlatılacaktır.” (Danışman, 1957, s. 48).

“Şimdi, vukuatın seyrini daha iyi anlamak üzere bir sene evvel vukua gelmiş bir hâdiseden bahsetmemiz icap etmektedir.” (Danışman, 1957, s. 91).

“Şimdi büyük salondayız.” (Danışman, 1957, s. 9).

2.3.1.4.1.3. Olay Örgüsü

Lala Mustafa Paşa Kıbrıs Önlerinde adlı roman iki vak’a birimi üzerine kuruludur. Birinci vak’a birimi, Kıbrıs’ın Venedik İmparatorluğu tarafından ele geçirilmesidir. Bu vak’a birimi şu şekilde açıklanabilir;

1458 yılında Kral Üçüncü Janus vefat eder. Kral Üçüncü Janus’un bir kızı, bir de evlatlığı vardır. Kıbrıs tahtı, veliaht olan Prenses Charlotte’a kalır. Prenses Charlotte, Kıbrıs’ın kraliçesi ilan edilir. Kral Janus’un evlatlığı Başpiskopos Jak, yakın arkadaşı “Venedikli Serseri” Marko Kornaro’nun doldurması ile Kıbrıs tahtında hak iddia eder ve tahtı almak için Kraliçe Charlotte’a darbe yapar. Kraliçe Charlotte, Başpiskoposun bu darbesini engeller. Kararından vazgeçmeyen Başpiskopos Jak, Memlük Devleti’ni de arkasına alarak ikinci bir darbe girişimi yapar. İkinci darbe girişimi, amacına ulaşır ve Kraliçe Charlotte tahtan indirilir. Kıbrıs’ın yeni kralı, Jak olur. Kıbrıs halkı ve bütün Avrupa devletleri, Kral Jak’in kanlı bir darbe ile aldığı krallığı tanımaz ve onu “Katil Kral” olarak anar. Hükümdarlığında yalnız kalan Kral Jak, bütün vaktini Marko Kornaro ile geçirir ve saraya ait bütün işlerde ona başvurur. Krallığının tanınmamasından bıkan Kral Jak, bir gün Marko Kornaro’dan bu konuda yardım ister. Marko Kornaro, Venedik Devleti’nin bazı şartlar altında onun krallığını kabul etmeye hazır olduğunu dile getirir. Kral Jak, bu uğurda her şartı kabul etmeye hazırdır. Bu durumu gören Marko Kornaro, güzeller güzeli yeğeni Katerin’i, Kıbrıs’a çağırır. Kral Jak, Katerin’e âşık olur fakat Katerin de ona saygı duymamaktadır. Bu sebeple kralın aşkına karşılık vermez. Marko Kornaro, Katerin’i Kral Jak’e ilgi göstermesi için ikna etmeye çalışır fakat başaramaz. Marko Kornaro, son çare olarak Katerin’i Kral Jak’in sarayına “Venedik Cumhuriyeti’nin evlatlığı” sıfatı ile yerleştirir. Katerin, Kral Jak’e iki sene boyunca karşılık vermez fakat bir gün Kral Jak emeline ulaşır ve Katerin hamile kalır. Marko Kornaro, Katerin’in hamile kalması üzerine Kral Jak’i yavaş yavaş zehirler. Kral Jak, bir gün ölür. Kıbrıs tahtı, doğacak çocuk adına Katerin’e kalır. Venedik Cumhuriyeti, Kıbrıs’ı yöneten evlatlığına “destek” olmak amacıyla büyük bir Venedik donanmasını Kıbrıs’a çıkarır ve Kıbrıs’ın bütün kalelerine Venedik askerleri

yerleştirir. Etrafındaki gelişmelere müdahale edemeyen Kraliçe Katerin, doğum yapar ve bir oğlu olur. Kraliçe Katerin, bütün ümidini oğluna bağlar ve onu korumak adına yanından ayrılmaz. Fakat oğlu bir yaşına gelince hastalanır ve vefat eder. Venedik Cumhuriyeti, Katerin'in oğlunun ölmesi üzerine adaya iki müşavir ve bir başkumandan tayin eder. Tayinlerin Venedik Cumhuriyeti tarafından yapılması, Kraliçe Katerin'e bir "kukla" olduğunu açıkça göstermektedir. 1489 yılında Osmanlı Devleti ile Mısır kölemenleri arasında bir savaş çıkar. Kıbrıs, iki devlet içinde stratejik bir konumdadır. Venedik Cumhuriyeti, bu fırsatı kullanır ve Kıbrıs'ı koruyabilmek için Kraliçe Katerin'in tahttan feragatini ister. Çaresiz kalan Kraliçe Katerin, Kıbrıs tahtından Venedik Cumhuriyet'i adına çekildiğini belirten bir beyanname imzalar ve Venedik topraklarında kendisine tahsis edilen şatoya çekilir.

Lala Mustafa Paşa Kıbrıs Önlerinde adlı eserin ikinci birimi ise Venedik Devleti elinde bulunan Kıbrıs'ın Osmanlı Devleti tarafından fethedilmesinden oluşmaktadır. Bu vak'a birimi Şehzade Selim'in Manisa Valiliği döneminde başlar. O dönemde Şehzade Selim'e Mısır Devleti tarafından kıymetli hediyeler gönderilir. Bu hediyeler, Kıbrıs korsanları tarafından yağmalanır. Şehzade Selim, bu duruma çok hiddetlenir ve Lalası Mustafa Paşa'dan bir açıklama bekler. Lala Mustafa Paşa, ona Kıbrıs'ın fethedilmesi gerektiğini açıklar. Bu fikri benimseyen Şehzade Selim, 1566 yılında Osmanlı tahtına geçer. Sultan Selim devrinde Kıbrıs'ın Osmanlı Devleti tarafından fethedilmesi, romanda şu sıralama ile meydana gelir;

1570 yılında Osmanlı Devleti ve Venedik Devleti sulh halindedir. Venedik korsanları, sık sık bu anlaşmayı bozarak Türk gemilerini yağmalarlar. Bunun üzerine Sultan Selim, Kıbrıs'ı fethetmek ister. Fakat Sadrazam Sokullu Mehmet Paşa siyasi yollardan gidilmesi taraftarıdır. Bu sebeple Osmanlı Devleti, Venedik Cumhuriyeti'ne iki elçi gönderir. Venedik Cumhuriyeti, iki elçiye de korsanlardan sorumlu olmadıklarını beyan eder. İsteddiği cevabı alamayan Sultan Selim, hocası Lala Mustafa Paşa ve yakın adamlarından Yahudi Jozef Nassi'nin de ısrarları sonucunda Kıbrıs'a harp ilan eder. Kıbrıs'ın fethi için hazırlanan ordunun başkumandanlığına Lala Mustafa Paşa tayin edilir. Bu sırada harp ilanını öğrenen Venedik Devleti, bütün Avrupa'ya yardım çağrısı yapar.

Osmanlı ordusu, Kıbrıs üzerine hareket eder. Lala Mustafa Paşa, orduyu ilk önce Lefkoşe önlerine getirir. Yedi haftalık bir kuşatmanın ardından Lefkoşe, Osmanlı topraklarına katılır. Lala Mustafa Paşa, Lefkoşe yakınlarındaki Bafra, Limasol ve Larnaka - Tuzla kalelerini fetheder ve orduyu Magosa önlerine getirir. Magosa Kalesi, 18 Eylül'de kuşatılır. Fakat Venedik Devleti, kaleyi savunmaya karar verir. Bu sebeple kuşatma uzar ve kış ayı gelir. Lala Mustafa Paşa, Magosa'nın fethinde kararlıdır ve kuşatmayı kaldırmaz. Kış boyunca küçük bir grup askerle kuşatma devam eder. Bahar ayı gelir ve Osmanlı ordusu harekete geçer. Lala Mustafa Paşa, Magosa Kalesi dibine lağım açtırır. Bu lağım, Venedikliler tarafından fark edilir ve Osmanlı Devleti'nin lağımına karşı lağım açılır. Osmanlı Devleti'nin lağımı, Magosa Kalesi'nin altına ulaşır ve lağım patlatılır. Kale, büyük zayıt alır ve binlerce Venedik askeri ölür. Bu durumu gören Venedik Devleti, kendi askerleri lağımın içinde iken lağımı patlatır. Kale üstünde ve dibinde bulunan birçok Türk askeri ölür. Lala Mustafa Paşa, ertesi sabah umumi hücumu karar verir. Bu sırada Magosa Kalesi teslim olur. Lala Mustafa Paşa ve Venedik Amirali, karşılıklı teslim şartlarını görüşürler. Lala Mustafa Paşa, bu teslimde tek şart olarak vaktiyle korsanlar tarafından esir alınmış olan elli Türk'ün iadesini ister. Magosa içinde bulunan Venedik komutanları, üç günlük hazırlıktan sonra kalenin anahtarını Lala Mustafa Paşa'ya teslim ederler. Lala Mustafa Paşa, esir alınan Türkleri ister. Venedik komutanları teslim gecesi bütün esirleri kılıçtan geçirmişlerdir. Bunu öğrenen Lala Mustafa Paşa, Venedik komutanlarının hepsini öldürür. Böylece Kıbrıs, Osmanlı Devleti'nin eline geçer.

Kıbrıs'ın alınmasına Türkler kadar Yahudiler de sevinmektedir. Jozef Nassi, Kıbrıs'ın şerefine oldukça görkemli bir ziyafet verir. Ziyafette ikinci kutlamasının hükümdarlığı için olacağını açıklar. Bu olaydan haberdar olan Sokullu Mehmet Paşa, konuyu Sultan Selim'e açar. Sultan Selim için ise böyle bir durum söz konusu dahi edilmemelidir. Kıbrıs böylece Türklerin öz malı olur.

Eser, çizgisel zaman unsuruna bağlı kalınarak düzenlenmiştir. Eserin olay örgüsünde tarihsel gerçeklik yoğunudur. Söz konusu tarihsel gerçeklik, eserin birinci vak'a birimi olan Kıbrıs'ın Venedik Devleti eline geçmesinde entrika ile iç içe verilir. Yazar, burada tarihsel gerçekliği entrika ile harmanlamıştır. Kıbrıs'ın Osmanlı tarafından fethini ele

alan ikinci vak'a biriminde ise tarihsel gerçek ön plana çıkar, entrika unsuru geri plana çekilir. Bunun yanında yazar, olay örgüsünde sık sık uzun süreli zaman atlamaları yapmış, olay geçişlerini bu atlamalarla sağlamıştır. Bu durum eser bütünlüğüne yer yer zarar vermekte, okuyucunun eserden kopmasına neden olmaktadır.

2.3.1.4.1.4. Şahıs Kadrosu

Eserdeki birinci kişiler, Sultan II. Selim ve Lala Mustafa Paşa'dır. Eserdeki ikinci kişiler, Kral Jak, Marko Kornaro, Katerin, Dona Gracia Nassi, Jozef Nassi ve Sokullu Mehmet Paşa'dır. Eserdeki üçüncü kişiler ise, Prenses Charlotte, Prens Lui, Doktor Salamon, Rebeka, Nikolo Dondolo, Marco – Antonio Bragadino, Tercüman Mahmut Ağa, Hasan Çavuş ve Hamza Bey'dir.

Eserin odak noktası, Kıbrıs'ın fethidir. Yazar, olaya ağırlık verdiği için eserde yer alan kişiler hakkında çoğu zaman ayrıntılı bir bilgi vermemiştir. Özellikle eserin sosyal ortamını oluşturan üçüncü kişiler, dolaylı yoldan bir tanıtıma tabi tutulmuş ve karakterizasyonları zayıf bırakılmıştır.

2.3.1.4.1.4.1. Birinci Dereceden Kişiler

Sultan II. Selim:

Kanuni Sultan Süleyman'ın oğludur. Sultan Selim, vatanına ve milletine bağlı bir kişidir ve bu konuda oldukça hassastır. Her şeyden önce devletini çıkarını düşünür. Türk kanını boşa akıtmaz; “Bre nâbekâr dedi, bir kadeh şarabın hâtırı için bizi, ümmeti Muhammedin kanına girer mi sanırsın?” (Danışman, 1957, s. 70). Bunun yanında padişahın kararlı bir kişiliği olduğu da göze çarpan unsurlardandır. Öyle ki Sultan Selim, şehzadeligi döneminde Kıbrıs'ın fethine karar verir ve Osmanlı tahtına geçince bu kararını uygular. Sultan Selim, içkiye ve eğlence âlemlerine de düşkün bir padişahtır. Hemen hemen her akşam bir âlem yapmaktadır. Bu âlemlerde hocası Lala Mustafa Paşa ve Jozef Nassi her zaman padişaha iştirak etmektedir.

Görüldüğü üzere yazar, Sultan Selim'in fiziki özelliklerine değinmemiş fakat kişilik özelliklerini vermiştir. Eserde yukarıdaki şekilde gördüğümüz Sultan Selim'in hakkında tarihi belgeler eğlence düşkünlüğünü doğrular fakat kararlı kişiliğine dair bir bilgi bulunmaz. Bunun yanında kaynaklarda Sultan Selim'in ilk başta Kıbrıs'ın fethine sıcak bakmadığı da yazmaktadır (Uzunçarşılı, 1988, c. III, s. 49). Bu bağlamda yazarın II. Selim'in kişiliğini tam olarak gerçeklere bağlı çizdiği söylenemez.

Lala Mustafa Paşa:

Sultan Selim'in lalasıdır. Aynı zamanda Osmanlı devleti vezirlerindedir. Eserde “zeki ve kurnaz” bir kişi olarak tanımlanır. Bunun yanında Lala Mustafa Paşa, Kıbrıs'ın fethedilmesini en çok isteyen devlet erkânlarından. Eserde bu sebeple sık sık Sokullu Mehmet Paşa ile karşı karşıya gelir.

Lala Mustafa Paşa, eserde güçlü bir komutan olarak çizilmiştir. Kararlı, iradeli ve hırslı bir kişilik ile öne çıkmaktadır. Eserde kış ayı gelmesine rağmen Magosa kuşatmasını kaldırmaz ve zor şartlar altında kalenin önünde beklemeye devam eder. Lala Mustafa Paşa'nın bu karakteri, Kıbrıs Adası'nın kısa sürede Osmanlı Devleti'nin eline geçmesine sebep olur.

Görüleceği üzere yazar Lala Mustafa Paşa'nın kişilik özelliklerini ön plana almış, fiziki özelliklerine değinmemiştir. Eserde yukarıdaki şekilde verilen Lala Mustafa Paşa gerçek bir kişidir. Tarihi belgelere baktığımızda Lala Mustafa Paşa'nın kişiliği eserle örtüşür. Bekir Kütükoğlu, Lala Mustafa Paşa'nın akıllı ve tedbirli bir devlet adamı olduğunu doğrular (Kütükoğlu, 2003, s. 73 – 74).

2.3.1.4.1.4.2. İkinci Dereceden Kişiler

Sokullu Mehmet Paşa:

Sultan Selim'in sadrazamıdır. Sokullu Mehmet Paşa, Osmanlı Devleti'nin istikbalini düşünen bir sadrazamdır. Örneğin Kanuni Sultan Süleyman'ın ölümünü, devlet içinde bir iç karışıklık yaşanmaması için Şehzade Selim tahta gelene kadar etraftan saklar.

Sokullu Mehmet Paşa, tecrübeli bir devlet adamıdır. Kanuni Sultan Süleyman döneminden beri birçok fetih görmüştür. Bu sebeple her fethin nedenlerini ve sonuçlarını ince ince düşünmektedir. Sokullu Mehmet Paşa'nın bu özelliği, eserde sık sık Kıbrıs'ın fethine karşı çıkmasına sebep olur ve bu yüzden Lala Mustafa Paşa ile karşı karşıya gelir.

Sokullu Mehmet Paşa, Osmanlı milletine de bağlıdır. Eser boyunca Sultan Selim'in bu konuda bir taviz vermesini engellemeye uğraşır; "Sokullu maksadına nail olmuştu. Esasen bir Türk padişahının böyle bir hatâ yapmıyacağını biliyordu. Fakat bunu kati olarak hükümdarın ağzından işitmek istemişti." (Danışman, 1957, s. 152).

Görüldüğü üzere yazar Sokullu Mehmet Paşa'nın kişilik özelliklerini ön plana almış, fiziki tasvirini yapmamıştır. Eserde yukarıdaki şekilde çizilen Sokullu Mehmet Paşa gerçek bir kişidir ve kaynaklara baktığımızda yazarın Sokullu Mehmet Paşa'yı gerçeklere uygun çizdiği görülür (Afyoncu, 2009, s. 354 – 357).

Kral Jak:

Kral Üçüncü Janus'un gayrimeşru oğludur ve Kıbrıs'ta başpiskoposluk yapmaktadır. Kral Jak, halk tarafından seilmeyen bir kimsedir; "Prens Lui'nin arkasında yürümekte olan halk bir an duraklayarak Jak'e baktı. Bu bakışlarda korkunç bir nefret tezahürü vardı." (Danışman, 1957, s. 7).

Kral Jak, kötü ruhlu birisidir. İhtiraslı ve acımasız bir kişilikle karşımıza çıkar. Bunun yanında emeline ulaşmak adına kan dökebilecek bir yapıya sahiptir. Öyle ki Kıbrıs tahtını ele geçirmek için Prenses Charlotte'a iki kez darbe yapar ve birçok insan öldürür. Halk, bu sebeple ona "Katil Kral" lakabını takar ve hiç kimse ona saygı duymaz. Avrupa devletleri de onun krallığını tanımazlar; "Bir papaz, bir ruhanî, bir din adamı olduğu halde elini kana ulaştırması, Avrupa devletleri tarafından iğrenç bir mahlûk olarak tanınmasına sebep olmuştu. Bütün dünya onu (Katil Papaz) diye tanıyor, hükümdar olarak tanımıyordu." (Danışman, 1957, s. 16).

Kral Jak'in tek dostu Marko Kornaro'dur. Etrafında kimseden sevgi görmeyen kral, sadece ona güvenmekte ve bütün işlerini onunla beraber yapmaktadır. Marko Kornaro'ya olan bu güveni onun sonunu getirir. Marko Kornaro, Kıbrıs tahtına yeğeni geçince onu bir yıl içinde yavaş yavaş zehirler ve öldürür.

Görüleceği üzere yazar Kral Jak'in karakter özelliklerini ön plana almış, onun fiziki tasvirini yapmamıştır. Eserde yukarıdaki şekilde gördüğümüz Kral Jak gerçek bir kişidir fakat onun kişilik özelliklerine dair tarihi belgelerde ayrıntılı bir bilgi yoktur. Bu bakımdan Kral Jak'in eserdeki kişiliğini tarihi belgelerle karşılaştıramayız.

Marko Kornaro:

Kral Jak'in yakın arkadaşıdır ve aslen Venediklidir. Marko Kornaro, Kıbrıs'ta sevilmeyen bir kişidir. Çoğu kimse, onu "Venedikli Serseri" olarak anmaktadır.

Marko Kornaro, zeki ve kurnaz bir kişidir. Kral Jak'in en yakın arkadaşı gibi görünerek devletinin çıkarları için planlar tasarlar. Eser boyunca tek hayali, Kıbrıs'ın Venedik Devleti'nin eline geçmesidir. Bu amaç uğruna, acımasızca hareketler yapar. Örneğin Kral Jak, yeğeni Katerin ile evlenince kralı zehirleyerek öldürür. Diğer yandan Kıbrıs'ı naip olarak yöneten yeğeni Katerin'in oğlunun da öldürülmesine göz yumar.

Görüleceği üzere yazar Marko Kornaro'nun kişilik özelliklerini vermiş fakat fiziki özelliklerine değinmemiştir. Eserde yukarıdaki şekilde karşımıza çıkan Marko Kornaro

ele aldığımız tarihi belgelerde geçmemektedir. Bu bağlamda Marko Kornaro kurmaca bir kişi olarak karşımıza çıkar.

Katerin:

Aslen Venediklidir ve Marko Kornaro'nun yeğenidir. Katerin, eserde oldukça güzel bir kız olarak tanıtılmıştır; “Uzun ve kumral saçları omuzlarına dökülmüştü. Göğsü oldukça açık ipek bir elbise giymişti. Bir gece hali vardı Katerin’de...” (Danışman, 1957, s. 21).

Katerin zeki ve erdemli bir kişi olarak karşımıza çıkar. Dürüst ve kararlı bir kızdır. Marko Kornaro'nun bütün ısrarlarına rağmen saygı duymadığı Kral Jak'in aşkına karşılık vermez; “Sizden nefret ediyorum. Benim bildiğim papazlar kilisede vaaz ederler. Halbuki siz kan kokuyorsunuz.” (Danışman, 1957, s. 27). Fakat Kral Jak, emeline ulaşır ve Katerin’i hamile bırakarak onunla evlenir.

Kıbrıs tahtı, Kral Jak ölünce doğacak çocuk adına Katerin’e kalır. Katerin, bir dönem Kıbrıs’ı oğlu adına yönetir. Fakat bir yönetici olarak tecrübesizdir ve etrafında yardım alabileceği kimse yoktur. Bu sebeple olayların kendi dışında gelişmesine engel olamaz ve Kıbrıs tahtını, Venedik Devleti’ne bırakmak zorunda kalır.

Görüleceği üzere yazar Katerin’in hem fiziki hem de kişilik özelliklerini vermiştir. Eserde yukarıdaki şekilde gördüğümüz Katerin gerçek bir kişidir. Tarihi belgelere baktığımızda Katerin’in Kıbrıs’ta yöneticilik yaptığı doğrulanır fakat onun kişilik özelliklerine dair bir bilgi bulunamaz (Uzunçarşılı, 1988, c. III, s. 9 – 10).

Dona Gracia Nassi:

Dona Gracia, akıllı ve zeki bir kadındır. Eserin başından sonuna kadar tek bir plan için hareket eder; Yahudilerin Osmanlı devletinde söz sahibi olması.

Bu öyle bir hülya idi ki... Daha kısa bir zaman evvel Portekiz ve İspanya’da engizisyon mahkemelerinin ölüm ve işkence haberleri ile müthiş ve ıstıraplı bir

hayat geçiren, kendilerine insan muamelesi yapılmayan bu Yahudiler demek şimdi dünyanın dörtte birine hükmü geçen muhteşem Osmanlı sarayını nüfuzları altına alabileceklerdi!.. (Danışman, 1957, s. 61)

Dona Gracia, bu amaç için Jozef Nassi'yi Sultan Selim ile tanıştırır. Bu sayede Sultan Selim'in Kıbrıs'ı fethetmeye karar verdiğini öğrenen Dona Gracia, Kıbrıs'ın Yahudi halkı için uygun bir yer olacağını düşünür ve planını bu yönde şekillendirir. Eser boyunca, bu uğurda Jozef Nassi ile birlikte çalışır ve çeşitli entrikalar düzenler.

Görüldüğü üzere yazar, Dona Gracia'nın kişilik özelliklerini ön plana çıkarmıştır. Eserde yukarıdaki şekilde gördüğümüz Dona Gracia gerçek bir kişidir ve Kıbrıs hakkında hayaller kurduğu tarihi kaynaklarla örtüşmektedir (Uzunçarşılı, 1988, c. II, s. 628).

Jozef Nassi:

Doktor Salamon'un oğlu, Dona Gracia'nın damadı, Rebeka'nın eşi ve Sultan Selim'in yakın adamlarından birisidir. Eserde "orta boylu", "yakışıklı" ve giyim kuşamına dikkat eden, genellikle şık giyinen bir kişi olarak karşımıza çıkar (Danışman, 1957, s. 58-59).

Jozef Nassi, "hazır cevap", "hoş sohbet", "şaklaban" ve "dalkavuk" bir kişiliğe sahiptir (Danışman, 1957, s. 68). Bu kişiliği sayesinde kısa sürede Sultan Selim'e kendisini sevdiren ve sık sık onunla bir araya gelir.

Jozef Nassi'nin eserdeki tek hayali, Kıbrıs'ta krallığını ilan etmek ve Kıbrıs'ı Yahudiler için bir yuva haline dönüştürmektir. Bu amaç için Dona Gracia ile birlikte çalışır.

Görülebileceği üzere yazar Jozef Nassi'nin hem fiziki hem de kişilik özelliklerini vermiştir. Eserde yukarıdaki şekilde gördüğümüz Jozef Nassi gerçek bir kişidir ve kaynaklarda Dona Gracia ile birlikte çalıştığı görülmektedir (Uzunçarşılı, 1988, c. II, s. 628). Bu bağlamda yazarın Jozef Nassi'nin kişiliğini koruduğu görülür.

2.3.1.4.1.5. Eserin Tarihi Gerçeklik ve Roman Gerçekliği Bağlamında Karşılaştırılması

Lala Mustafa Paşa Kıbrıs Önlerinde aslı eser, olay örgüsünün çoğunluğunu tarihten almış ve eserde değiştirmeden aktarmıştır. Bu sebeple “tarihi gerçeği muhafaza eden romanlar” başlığı altında değerlendirilmektedir. Eserde tarihi gerçekliğe sadık kalan olay örgüsünün yanında, kurgu olaylar silsilesi de bulunmaktadır. Eserin bu iki yapısı, burada ayrı ayrı değerlendirilecektir.

Eserde tarihi gerçekliği koruyan ilk anlatı Kıbrıs’ın Venedik eline geçmesidir. Bu olay, eserde şu şekilde ele alınır; 1458 yılında Kıbrıs tahtında Üçüncü Janus bulunmaktadır. Kral Janus, bir süre sonra ölür ve Kıbrıs tahtına, kızı Prenses Charlotte geçer. Üçüncü Janus’un gayri meşru oğlu Jak, Prenses Charlotte’u tahtan zorla indirir ve krallığını ilan eder. Kral Jak’in yakın arkadaşı Marko Kornaro, kralı bir gün yeğeni Katerin ile tanıştır. Kral Jak, Katerin’e âşık olur ve Katerin hamile kalır. Katerin hamile kalınca Marko Kornaro, Kral Jak’i zehirler ve Kral Jak ölür. Kıbrıs tahtı, doğacak çocuk adına Katerin’e kalır. Venedik Hükümeti, Katerin ülkeyi yönetirken Kıbrıs’a bir donanma gönderir ve yavaş yavaş oraya yerleşmeye başlar. Bu esnada Katerin’in çocuğu doğar fakat bu çocuk da öldürülür. Bunun üzerine Kıbrıs tahtı tamamen Katerin’e kalır. Günler sonra Venedik Hükümeti, Osmanlı – Mısır savaşını bahane ederek Katerin’i tahttan Venedik Cumhuriyeti adına feragat ettirir. Kıbrıs, bu yolla Venedik Devleti’nin eline geçer. Yazarın geniş bir şekilde anlattığı bu olaylar silsilesi, İsmail Hakkı Uzunçarşılı tarafından doğrulanmaktadır. Fakat tarihçi, yukarıdaki olayları kısaca vermiştir;

Venedikliler muhtelif şekildeki entrikaları neticesinde 1484’de Venedik’e giren Kırval II. Jak ile izdivaç ederek kocasıyla çocuğunun vefatlarından sonra son Kıbrıs hükümdarı olan Venedikli Katerin’in kiralık hukukundan feragat ettirilmesi üzerine Kıbrıs adası doğrudan doğruya Venedik cumhuriyetine geçmiş ve bir meclisle idare olunmuştur (1489). (Uzunçarşılı, 1988, c. III, s. 9)

Eserde karşımıza çıkan ikinci tarihi gerçek, Kanuni Sultan Süleyman’ın son zamanlarında Şehzade Selim ve Şehzade Beyazıt arasında yaşanan taht mücadelesidir. Eserin ikinci kısmı, bu mücadelenin okurlara açıklanması ile başlar. O devirde Şehzade Selim, Manisa valisi; Şehzade Beyazıt ise Kütahya valisidir. Devlet erkânı iki gruba

ayrılmıştır. Devrin Vezir-i azamı Rüstem Paşa ve bir dönem Şehzade Beyazıt'ın da hocalığını yapan Lala Mustafa Paşa, Şehzade Selim taraftarı; ağalar, yüksek mertebeli birtakım kimseler ise Şehzade Beyazıt taraftarıydılar. Bir gün Şehzade Selim, Lalası Mustafa Paşa'dan, Şehzade Beyazıt'a karşı galip gelmek için yardım ister. Eğer taht kendisine geçerse, Lala Mustafa Paşa'nın da sadrazam olacağını müjdeliler. Osmanlı devletinin en yüksek memuriyeti olan sadrazamlık mevki Lala Mustafa Paşa'nın gözünü döndürür ve Şehzade Selim'in tahta geçmesi için çalışmalara başlar (Danışman, 1957, s. 51-52). İki şehzade arasında gerçekleşen bu mücadele, tarihi kaynaklar tarafından doğrulanmaktadır;

Şehzade Mustafa ve Cihangir'in de ölümlerinden sonra Sultan Süleyman'ın hayatta ana ve baba bir Selim ve Bayezid isimlerinde iki oğlu kalmıştı ve ikisinin de validesi Hürrem Sultan'dı. Babasına benzeyen Bayezid annesi tarafından çok seviliyordu; filhakika bu şehzade kültür itibarıyla yüksekti ve annesine benzeyen Selim'e nisbetle çok yüksek, şair ve aynı zamanda mütevazî ve iyi ahlâklı, cevval ve cesur olması sebebiyle maiyyeti ve devlet erkânı taraflarından da seviliyordu... Hürrem Sultan'ın vefatı iki kardeşi saltanat hırsıyla birbirlerine düşürdü. Bunların aralarındaki geçimsizliğe mebni Selim Manisa'dan Konya'ya ve Bayezid de *Kütahya*'dan *Amasya*'ya naklolundular... Şehzade Selim'in maiyyetinde bulunan Lala Mustafa Paşa, Rüstem Paşa aleyhdarı olduğu için şehzadeler işinde rol alarak Selim'e taraftar olmuş ve onun saltanatını temin etmek üzere Selim'in muvafakatiyle Bayezid'i iğfal yollu mektuplar yazarak ondan aldığı cevapları pâdişaha göndermek suretiyle Bayezid'i âsi göstermiştir. (Uzunçarşılı, 1988, c. II, s. 405-406)

Eserde görülen bir diğer tarihi gerçek, Şehzade Selim'in hediyelerinin Kıbrıs korsanları tarafından yağmalanmasıdır. Bu olay eserde şu şekilde anlatılır; Şehzade Selim'e o dönemde Mısır'dan pirinç, şeker ve Arap atlarından oluşan kıymetli hediyeler gönderilir. Mısır'dan yolan çıkan bu gemi, Kıbrıs korsanları tarafından yakalanarak yağma edilir. Haberi işiten Şehzade Selim, Venedik korsanlarının bu hareketine hiddetlenir. Lalası Mustafa Paşa ise, bir Türk gölü olan Akdeniz'in ortasındaki Kıbrıs Adası'nın önemini anlatır. Kıbrıs'ın fethinin Şehzade Selim'e nasip olacağını dile getirir (Danışman, 1957, s. 49-50). Sultan Selim'in şehzadelik döneminde yaşadığı bu olay, tarihi kaynaklarla örtüşmektedir. Yılmaz Öztuna, *Başlangıcından Zamanımıza Kadar Türkiye Tarihi Cilt 7* adlı eserinin 147. sayfasında bu anlatıyı doğrular.

Eserde görülen bir diğer tarihi gerçek, Şehzade Selim'in Osmanlı tahtına geçmesidir. Bu olay, eserde şu şekilde anlatılır; Türk ordusu, 6 Eylül 1956 yılında Zigetvar Kalesi önünde savaşmaktadır. Osmanlı İmparatorluğunun başında bulunan Kanuni Sultan Süleyman ise otağında hasta şekilde yatmaktadır. Kanuni Sultan Süleyman, o gece vefat eder. Sadrazam Sokullu Mehmet Paşa, padişahın ölüm haberini gizler. 7 Eylül 1956 sabahı Hasan Çavuş'u çağırarak ona bir hattı hümayun verir ve onu, Şehzade Selim'e gönderir (Danışman, 1957, s. 73-75). Romanda ele alınan Kanuni Sultan Süleyman'ın vefatı, Sadrazam Sokullu Mehmet Paşa'nın bu vefatı gizlemesi ve Hasan Çavuş'la Şehzade Selim'e haber göndermesi, İsmail Hakkı Uzunçarşılı tarafından verilen bilgilerle örtüşmektedir;

Sigetvar kalesi hücumları devam ederken yetmiş üç yaşında ordusunun başında on üçüncü seferini yapmış olan Gazi Sultan Süleyman 6-7 Eylül (20 Safer 974) cuma günü akşamı yani cumartesi gecesini sabaha dört saat kala vefat etmişti. Çadırında hasta halinde bulunan padişah kale zaptının uzamasından dolayı canı sıkılarak veziri âzam Sokullu Mehmed Paşa'ya hitaben en son olarak: “-Şu ocağa yanacak dahi alınmaz mı?” yazılı hatt-ı hümayununu gönderip kalenin zaptını işaret etmişti; filhakika padişahın vefatının ertesi günü kale alınmış ve hükümdarın ölümü gizli tutulmuştur... Sokullu, padişahın ölümünü duyar duymaz vezir haberdar etmiyerek yalnız kendisinin kâtibi Feridun Bey'e (meşhur *Münşeatü'l s-Selâtin* müellifi) haber vermiş ve derhal Kütahya valisi Selim'e, Hasan Çavuş adında bir divan çavuşuyla mektup gönderip acele ordugâha yetişmelerini bildirmişti. (Uzunçarşılı, 1988, c. II, s. 413)

Eserde hattı hümayunu alan Şehzade Selim, hocalarına haber verir ve üç gün içinde hazırlıkların tamamlanmasını emreder. Şehzade Selim, üçüncü gün yani 27 Eylül 1956 günü ilk olarak Kütahya'da adına hutbe okutur ve padişahlığı ilan eder. Daha sonra yanına hocası Ataullah Efendi'yi, lalası Hüsrev Paşa'yı ve bir kısım adamlarını alarak yola çıkar ve üç gün sonra İstanbul'a ulaşır (Danışman, 1957, s. 75-77). Şehzade Selim'in vefat haberini alması, kendi adına hutbe okutması ve İstanbul'a hareket etmesi tarihi kaynaklarla örtüşmektedir;

... Sultan Selim mektubu okuyunca vaziyeti anlamış ve mektubu getiren Hasan Ağa'nın adını sorup öğrendikten sonra kendisine yol harçlığı vererek gideceği yere gitmesini emretmiş ve kendisi de hemen hocası Ataullah Efendi ve lalası Hüseyin Paşa ile birlikte Kütahya'ya inmiştir. Sultan Selim, cuma namazına yakın bir zamanda Kütahya'ya gelerek yolda saray arkasında *Hisarbey camii* hatibi Feyzullah Fakih'e rast gelmiş; fakih, şehzadenin selâmına durmuş ve şehzade hatibe selâm verdikten sonra: "Merhum ve mağfurunleh babamın rahmet-i rahmana

gittikleri haberi geldi; hutbede bizim nâmımıza dua eyleyip cemâate bildiresiniz" demiş ve hemen o günün akşamında yola çıkmıştır. (Uzunçarşılı, 1988, c. II, s. 416)

Eserde İstanbul'a ulaşan Sultan Selim, bir karşılama bekler fakat Kadıköy'de kimseyi göremez. Bu duruma hiddetlenen Sultan Selim, bir adamını İstanbul Muhafızı İskender Paşa'ya gönderir. Kanuni Sultan Süleyman'ın ölümünden haberi olmayan İskender Paşa, Sultan Selim'i karşılamak için hazırlıkları başlatır. Sultan Selim, hazırlıklar tamamlanınca Kadıköy'den Üsküdar'a geçer. İskender Paşa, Üsküdar'a saltanat kayığını gönderir. Sultan Selim, bu kayık ile Üsküdar'dan Sarayburnu'na geçer. Kız kulesinden ve Tophane'den cülus topları atılır (Danışman, 1957, s. 78). Sultan Selim, sahile çıkar. Kanuni Sultan Süleyman ile sefere gitmeyip devlet-i hümayunda kalan bütün devlet erkânı yeni padişahı karşılar. Sultan Selim, Topkapı Sarayı'na geçer. Sultan Selim'e biat merasimi yapılır. Sultan Selim üç gün sonra, kendi adamları ile Belgrad'a geçer (Danışman, 1957, s. 79). Romanda ele alınan Sultan Selim'in karşılanması esnasında gerçekleşen olaylar, Erhan Afyoncu'nun, Uğur Demir'in ve Ahmet Önal'ın *Osmanlı İmparatorluğu'nda Askeri İsyenlar ve Darbeler* adlı eserin II. *Selim'in Tahta Çıkarken Başına Gelenler* başlığı altında verdiği bilgilerle örtüşmektedir.

Eserde görülen bir diğer tarihi gerçek, Sultan Selim'in Kıbrıs Adası'na karar aşamasında yaşadığı olaylardır. Bu olaylar, şu şekilde ele alınır; Sultan Selim'in 1570 yılında sadrazamı Sokullu Mehmet Paşa, kubbe altı veziri ise Lala Mustafa Paşa'dır. O devirde, Osmanlı devleti ile Venedik Devleti arasında barış anlaşması vardır fakat Venedik korsanları, sık sık Akdeniz'de bulunan gemileri, özellikle Kıbrıs limanlarındaki gemileri ile Osmanlı gemilerine saldırmakta, bazılarını esir alarak içindeki gemileri yağmalamaktadır. Şehzadeliği döneminden beri Venedik Devleti'ne karşı olan Sultan Selim, son dönemlerde yaşanan olayları hazmedemez. Sadrazam Sokullu Mehmet Paşa ve Lala Mustafa Paşa'yı çağırarak Venedik'e harp ilan edeceğini açıklar. Lala Mustafa Paşa, bu harbi derhal yapma taraftarı iken, Sokullu Mehmet Paşa, İspanya Devleti'ne isyan eden Müslümanları ve Akdeniz ile Hint denizini birleştirecek olan Süveyş Kanalı'nın açılmasının daha öncelikli olduğunu dile getirir. Sokullu Mehmet Paşa'nın bu sözleri, Sultan Selim'i tereddüde düşürür (Danışman, 1957, s. 80-84).

Venedik korsanlarının her geçen gün saldırıları artar. Sultan Selim, bu durum karşısında Sadrazam Sokullu Mehmet Paşa'yı, Lala Mustafa Paşa'yı ve Piyale Paşa'yı çağırır ve Kıbrıs harbi hakkında tekrar toplantı yapar. Lala Mustafa Paşa ve Piyale Paşa, Kıbrıs fethini Akdeniz'in güvenliği için mecburi görmektedirler. Sokullu Mehmet Paşa ise ilk olarak Venedik Cumhuriyeti'ne sulhu bozduğuna dair nota vermeyi önerir. Sultan Selim, bu öneriyi kabul eder. Sokullu Mehmet Paşa, Kıbrıs'ın Jozef Nassi'ye vaat edildiği söylentisini de padişaha iletir. "Türk gücü ve kanı ile zapt olunacak bir adayı" kimseye hediye etmeyeceğini belirten Sultan Selim, Jozef Nassi'nin konak kapısına astığı tabelanın derhal indirilmesini emreder (Danışman, 1957, s. 87-90).

Osmanlı Devleti, Venedik Cumhuriyeti'ne elçi olarak Tercüman Mahmut Ağa'yı gönderir. Tercüman Mahmut Ağa, Venedik elçisine giderek Türk gemilerinin yağmalanmasını dile getirir. Venedik elçisi, bu tür hareketlerin Venedik tarafından yapılmadığını sert bir şekilde söyler. Venedik Devleti'nin bu cevabı, Sultan Selim'i asabileştirir. Sultan Selim, Sokullu Mehmet Paşa'nın ısrarı ile bir kez daha Venedik Devleti'ne elçi gönderir. Kubad Çavuş, Sultan Selim'in namesini Venedik elçisine verir. Sultan Selim, mektubunda Kıbrıs Adası'nın Türklere teslim edilmesini istemektedir. Venedik elçisi bu talebi reddeder. Kubat Çavuş, bu cevabı Sultan Selim'e iletir. Sultan Selim, ertesi gün harp hazırlıklarını başlatır (Danışman, 1957, s. 97-100). Eserde bu şekilde verilen Sultan Selim'in Kıbrıs'ın fethine karar aşaması, tarihi belgelerle örtüşmektedir;

İkinci Sultan Selim, en küçük ihtimalleri düşünen Vezir-i âzam Sokullu Mehmed Paşa'nın mütaleası hilâfına olarak Sokullu'ya aleyhdar olan Lala Mustafa Paşa ve Yahudi Yasef Nasi'nin teşvikleri ve Müftü Ebüssuûd Efendi'nin fetvası üzerine şarabı ile de meşhur olan Kıbrıs'ın alınmasına karar verdi. (Uzunçarşılı, 1988, c. III, s. 11)

Yılmaz Öztuna da *Başlangıcından Zamanımıza Kadar Türkiye Tarihi* adlı eserinin yedinci cildinin 147. sayfasında verdiği bilgilerle yukarıdaki anlatıyı doğrulamaktadır.

Eserde Kıbrıs üzerine hazırlanan donanma, üç yüz altmış parça yelkenliden oluşur. Bu ordunun serdarlığına Altıncı Vezir Lala Mustafa Paşa tayin edilir. Üçüncü Vezir Piyale Paşa, donanmanın başkumandanlığı ile vazifelendirilir. Kaptan-ı Derya Müezzinzade

Ali Paşa ise Piyale Paşa'nın emrine verilir (Danışman, 1957, s. 101-103). Eserde verilen donanma sayısı ve bu ordunun komutanları, İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın bu konu hakkından verdiği bilgilerle örtüşmektedir;

977 zilhicce /1570 mayısta 180 *kadırğa*, 10 *mavna*, 170 *barca* ile *karamürsel* denilen daha küçük deniz vasıtasından yani üç yüz altmış parçadan mürekkep Osmanlı donanması Kaptan-ı derya Müezzinzâde Ali Paşa kumandasında olarak *İstanbul*'dan *Kıbrıs*'a hareket etti. Adanın zaptına vezir Lala Mustafa Paşa serdar tayin edilip denizdeki donanma faaliyetine de tecrübesine binaen II. Selim'in kızının kocası Vezir Piyale Paşa memur edildi. (Uzunçarşılı, 1988, c. III, s. 13-14)

Venedik Devleti, Osmanlı Devleti Kıbrıs üzerine hareket edince Avrupa devletlerinden yardım ister. Venedik'in yardım çağrısına Papa Devleti iki, İspanya Kralları altmış, Cenova ile Malta dört, Savua dukalığı yedi *kadırğa* gönderir. Venedik Devleti'nin ise elinde doksan adet *kadırğa* ve kalyonu bulunmaktadır. Daha sonra Venedik'e bir miktar gemi yardımı daha ulaşır. Böylece iki yüz altı parçadan oluşan bir müttefik donanması meydana gelir. Bu donanmada on altı bin asker, otuz altı bin gemici ve kürekçi, bin üç yüz adet de top bulunmaktadır. (Danışman, 1957, s. 103). Eserde verilen müttefik donanması, tarihi belgeler tarafından doğrulanmaktadır;

Bu faaliyet neticesinde İspanya kiralı İkinci Filip, Papa ve Malta şövalyeleri ile Venedik arasında bir ittifak vücûda geldi... Müttefiklerin donanma miktarı muhtelif kısımlardan 206 gemi ile 1300 top, on altı bin asker ile 36 bin gemici ve kürekçi idi. (Uzunçarşılı, 1988, c. III, s. 12-13)

Eserde görülen bir diğer tarihi olay, Lefkoşa'nın fethidir. Bu olay, eserde şu şekilde anlatılır; Kıbrıs'a hareket eden Türk ordusu, 1 Temmuz 1570 yılında Limasol limanı önüne gelir. Lala Mustafa Paşa, Limasol yakınında bulunan Leftarı Kalesi'ne üç kişilik bir heyet göndererek teslim teklif eder. Leftarı Kalesi Kumandanı, Osmanlı'nın teslim teklifini kabul eder. Leftarı Kalesi'nin karşılıksız teslimi, Türk ordusunu sevince boğar. Türk ordusu Kıbrıs karasına çıkar. Lala Mustafa Paşa, ilk istikamet olarak Lefkoşa'yı seçer. Türk ordusu, 22 Temmuz 1570 tarihinde Lefkoşa'yı yedi koldan sarar. Lefkoşa, yedi hafta boyunca kuşatılır. Lala Mustafa Paşa, kuşatmanın elli birinci günü sabahı umumi hücumu karar verir. Sabahın ilk ışıkları ile başlayan umumi hücum başarılı olur. Lefkoşa, Türklerin eline geçer. Bu hücumda, Kıbrıs Umumi Valisi Nikola Dandolo ölür. Lala Mustafa Paşa, Nikola Dandolo'nun kesik başını Magosa Kalesi'ne gönderir.

Lefkoşa'daki sekiz yüz ile bin arasındaki esirler İstanbul'a sevk edilmek üzere yola çıkar (Danışman, 1957, s. 104-112). Lefkoşa'nın alınması, tarihi belgelerle örtüşmektedir;

“Donanmadan çıkan Kapıkulu ocaklarının da iltihakiyle Serdar Lala Mustafa Paşa elli bir gün muhasaradan sonra Lefkoşe'yi aldı (8 rebûlâhır 978 / 9 eylül 1570).” (Uzunçarşılı, 1988, c. III, s. 14).

Eserde Lefkoşa'nın Türk ordusu eline geçmesi, Lefkoşa yakınındaki kalelerin yardımsız kalmasını sağlar. Bu sayede Türk ordusu, kısa sürede Baffo, Limasol ve Larnaka-Tuzla kalelerini ele geçirir (Danışman, 1957, s. 115). Lefkoşa yakınındaki kalelerin ele geçirilmesi, tarihi belgelerle örtüşmektedir;

“Lefkoşe'nin zaptından sonra adanın doğusundaki Magosa (Famagosta)'dan maada diğer mühim Kıbrıs şehirleri teslim oldular.” (Uzunçarşılı, 1988, c. III, s. 14).

Eserde Lala Mustafa Paşa, Türk ordusunu 18 Eylül 1570 tarihinde Magosa Kalesi önüne getirir ve bu kaleyi kuşatır. Kuşatma devam ederken kış mevsimi yaklaşır. Kıbrıs'ın fethinde kararlı olan Lala Mustafa Paşa, geri dönmez ve Magosa önünde istihkâm kurarak top atışlarına devam eder. Lala Mustafa Paşa bir süre sonra, Piyale Paşa kumandasındaki donanmayı İstanbul'a gönderir. Yanında Hamza Bey'in kontrolünde olan kırk kadırğa kalır. Lala Mustafa Paşa, top atışları yaptırırken bu kadırgalar düşmana yardım gelmesini engellemektedirler (Danışman, 1957, s. 119-120). Lala Mustafa Paşa'nın kış ayında sefere devam etmesi, tarihi kaynaklarda geçmektedir;

Bu sırada adanın en mühim ve müstahkem şehri olan *Magosa* muhasara edildi (1570 Ekim ayı ortaları). Denizden de yardım gören bu mevkiin düşmiyeceği zannolunmuştu. *Magosa* denizden de abluka olundu; kışın gelmesi üzerine Piyale Paşa *Rodos* beyi Arap Ahmed Bey kumandasında kırk kadar kadırğa bıraktıktan sonra Magosa limanından ayrıldı; adada yalnız Serdar Lala Mustafa Paşa kaldı. (Uzunçarşılı, 1988, c. III, s. 14)

Eserde 23 Ocak 1570 yılı sabahı, Magosa limanına on iki adet Venedik gemisi gelir. Kırk kadırgalık Türk donanması, bu Venedik gemilerine saldırır. Fakat Venedik

gemilerinin büyük bordaları vardır ve gemiler rüzgârın hızını kullanarak Magosa'ya girerler (Danışman, 1957, s. 121-122). Magosa kuşatması sırasında adaya Venedik gemileri ile yardım gelmesi, tarihi kaynaklarla örtüşmektedir;

“Kale, denizden iyice tazyik edilemediğinden dolayı Venediklilerden yardım görüyordu.” (Uzunçarşılı, 1988, c. III, s. 14).

Eserde kışı yukarıdaki şekilde geçiren Türk ordusu, baharla birlikte harekete geçer. Magosa kuşatmasının sekizinci ayı olan 16 Nisan 1571 tarihinde, Lala Mustafa Paşa resmigeçit yapar. Türk ordusunun hareketlendiğini gören Magosa Kalesi Kumandanı, kale içinde savunmaya katılmayan sivil halkı dışarı atar. Lala Mustafa Paşa, sivil halka Kıbrıs'ta istedikleri yere gidip yerleşme özgürlüğü tanır (Danışman, 1957, s. 123-127). Lala Mustafa Paşa, Magosa Kalesi altına lağım açtırır. Magosa Kalesi Kumandanı Bragadino da Türk ordusuna karşı bir lağım açtırır. Türk ordusu, lağımı patlatarak Magosa Kalesi'ne çıkar ve savaşır. Bu esnada Bragadino, kendi askerlerinin de bulunduğu yerde lağımı patlatır. Binlerce Türk askeri şehit düşer (Danışman, 1957, s. 128-136).

Lala Mustafa Paşa, 1 Ağustos 1571 tarihinde son hücumu yapmaya karar verir. Bu esnada Magosa Kalesi teslim olur. Aynı gün teslim şartları kararlaştırılır. Anlaşmaya göre, Magosa muhafızları bütün eşyaları ile Girit'e geçecektir. Lala Mustafa Paşa ise vaktiyle Venedik korsanları eline geçen esirlerin Osmanlı Devleti'ne iade edilmesini ister. 5 Ağustos 1571 günü Magosa Kumandanı Bragadino, kalenin anahtarlarını Lala Mustafa Paşa'ya teslim eder ve Osmanlı gemilerinin kendilerini Girit'e götürmesini ister. Lala Mustafa Paşa, bunun için Osmanlı Devleti'ne bir rehine bırakılmasını ister. Venedik kumandanı, rehine bırakmayı kabul etmez. Bunun üzerine Lala Mustafa Paşa, vaat edilen elli Türk esirin teslimini ister. Fakat bu esirler kalenin teslim gecesi katledilmiştir. Masum Türk esirlerin katledildiğini öğrenen Lala Mustafa Paşa, “Katillerin katli lazımdır!” diyerek Kumandan Bragadino ve adamlarını kılıçtan geçirir (Danışman, 1957, s. 136-145).

Eserde yukarıdaki şekilde ele alınan Magosa Kalesi'nin zaptı, tarihi kaynakla örtüşmektedir. Fakat ele alınan kaynaklarda verilen bilgiler, eserdeki kadar detaylı değildir. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Magosa'nın zapt edilmesi ile ilgili şu bilgileri verir:

Lala Mustafa Paşa yardım kuvveti aldıktan sonra Magosa'yı iyice sıkıştırdı ve nihayet kale kumandanı Bragadino, 1571 Ağustosunun dördünde beş maddelik anlaşma ile bir sene muhasaradan sonra kaleyi teslim etti; Magosa kalesinde yedi yüz altmış top ile dört bin cenkçi asker elde edildi. (Uzunçarşılı, 1988, c. III, s. 14)

Eserde görülen son tarihi gerçek ise, Sultan Selim döneminde yaşayan Jozef Nassi (Yosef Nasi) etrafında gelişmektedir. Yazara göre 1533 yılına doğru İstanbul'a, Portekiz ve İspanya'dan Katolik Hristiyanların ve engizisyon mahkemelerinin baskılarından kaçan bir Yahudi akını olur. İstanbul'a gelen bu Yahudilerden birisi, Doktor Salamon'dur. Salamon o devirde, Osmanlı sarayı ile ilişki kurar ve sık sık saraya girip çıkar. Salamon'un akrabası Dona Gracia Nassi de bir süre sonra İstanbul'a kaçar ve burada sarraflık yapmaya başlar. Dona Gracia Nassi, 1553 yılının ilkbaharında akrabası Salamon ile görüşür ve Salamon'dan Portekiz'de bulunan yeğeni Don Juan Mikez'i İstanbul'a getirmesini ister. Yeğenin Hristiyan adını da değiştirerek ona Jozef Nassi ismini koyar. Salamon, Dona Gracia Nassi'nin bu isteğini kabul eder ve Jozef Nassi'yi İstanbul'a çağırır (Danışman, 1957, s. 53-57). Altı ay sonra İstanbul'a gelen Jozef Nassi, halası Dona Gracia ile buluşur. Dona Gracia, Şehzade Selim'in karısı Nurbanu Sultan'ın bir Yahudi olduğunu söyler. Ona göre bu durum, Şehzade Selim'in padişahlığında Yahudilerin büyük bir güç elde etmesini sağlayacaktır. Dona Gracia, bu gücü elde etmek için sarayla bağlantı kurmaya karar verir ve açmış olduğu bankada Jozef Nassi'nin de kendisi ile birlikte çalışmasını dile getirir. Dona Gracia, ayrıca kızı ile yeğeni Jozef Nassi'yi evlendirir ve planları için yeğeni ile daha yakın bir ilişki kurar (Danışman, 1957, s. 58-63). O dönemde Dona Gracia ve Jozef Nassi'nin bankacılık yaptığı, İsmail Hakkı Uzunçarşılı tarafından doğrulanmaktadır;

“Bu suretle Türkiye'de bir mevki tutan Yasef Nasi hem halası ve hem kayın validesi olan Dona Gracia Mendes ile beraber bankamsı bir kredi müessesesi açarak Batı-Avrupa devletleriyle ticaret yapan ecnebilere kolaylık göstermişlerdi.” (Uzunçarşılı, 1988, c. II, s. 628).

Eserin son kısmında Kıbrıs Adası, Osmanlı Devleti'nin eline geçer. Yıllardır bu anı bekleyen Dona Gracia ve Jozef Nassi, bayram yapar. Jozef Nassi, Kıbrıs'ın fethi için bir ziyafet düzenler. Bu ziyafette, bir hükümdar olarak ikinci bir ziyafet daha vereceğini söyler ve bu sözlerle, Kıbrıs'ın kendisine verileceğini ima eder (Danışman, 1957, s. 146-149). Sadrazam Sokullu Mehmet Paşa, Jozef Nassi'nin bu sözlerini haber alır ve bu olayı Sultan Selim'e iletir. Sultan Selim, "On binlerce Türk'ün değil, bir damla Türk kanının dökülmesiyle dahi olsa, elde edilen bir vatan parçasını yabancı bir ele hibe edeceğimi nasıl düşünebildin?" diyerek Kıbrıs'ın, tamamen Türk'ün öz malı olduğunu bildirir (Danışman, 1957, s. 150-152). Jozef Nassi'nin bu teşebbüsü de İsmail Hakkı Uzunçarşılı tarafından doğrulanmaktadır;

"... Bu adam Valide sultan vasıtasıyla pâdişâha hulul ederek Kiklad adaları dukalığına tayin edilmiş ve daha sonra Kıbrıs dukası olmak istemişse de Sokullu'nun müdahalesiyle burası eyalet yapılarak Yasef Nasi'ye verilmemiştir." (Uzunçarşılı, 1988, c. III, s. 121).

Lala Mustafa Paşa Kıbrıs Önlerinde adlı eserde, tarihi belgelerde yer almayan birtakım olaylar silsilesi de vardır. Bu olaylar silsilesi, Yahudi aile etrafında örülmüştür. Yahudi aile etrafında görülen ilk kurgu, Jozef Nassi'nin kapısına krallık tabelasını astırmasıdır. Bu olay eserde şu şekilde anlatılır;

Dona Gracia, Sultan Selim'in saltanatının dördüncü yılında Osmanlı sarayına girmiş ve bütün devlet erkânı ile ilişkiler kurmuştur. Dona Gracia'nın yeğeni Jozef Nassi ise o devirde padişahın gözdesi konumundadır. 1570 yılında Osmanlı Devleti ile Venedik Cumhuriyeti'nin arasının bozuk olduğunu öğrenen Dona Gracia, Kıbrıs harbinin yaklaştığını anlar ve Kıbrıs'ın zapt edilince bir Yahudi vatani olması için, Jozef Nassi'nin konağının kapısına "Kıbrıs Kralı Jozef Nassi" tabelasını astırmasını ister. Ona göre tabelayı gören İstanbul halkı, Kıbrıs'ın Jozef Nassi'ye verildiğini sanacak ve bu düşünce herkesin zihnine yerleşecektir. Krallık hülyasına kapılan Jozef Nassi, aynı akşam konak kapısına bu levhayı asar (Danışman, 1957, s. 85-87). Bu ailenin Kıbrıs Krallığını istediği, tarihi kaynaklarda geçmektedir fakat Jozef Nassi'nin kapısına "Kıbrıs Kralı Jozef Nassi" tabelasını astığına dair bir bilgi yoktur.

Yahudi aile etrafında görülen ikinci kurgu, Dona Gracia'nın Venedik tersanesini patlatmasıdır. Bu olay eserde şu şekilde anlatılır; Dona Gracia, eserde Sultan Selim'in Kıbrıs fethine karar verememesine çok şaşırır ve bu olayın sebebini, Venedik'in elinde bulunan güçlü donanmaya bağlar. Dona Gracia, büyük planı için Venedik'in elinde olan bu gücü yok etmeye karar verir ve bu iş için üç haydut tutar. Üç haydut, 13 Teşrinievvel 569 senesi Venedik tersanesine giderek bu tersaneyi havaya uçurur (Danışman, 1957, s. 91-96). Dona Gracia'nın bu tür bir girişimi, tarihi kaynaklarda geçmemektedir.

Görüldüğü üzere eserin büyük çoğunluğu, tarihi gerçekliğe bağlı kalmıştır. Yazar, eserde ele aldığı Kıbrıs'ın Venedik Devleti'nin eline geçmesinde, Şehzade Selim ve Şehzade Beyazıt arasındaki taht mücadelesinde, Şehzade Selim'e gönderilen hediyelerin Kıbrıs Korsanları tarafından yağmalanmasında, Şehzade Selim'in Osmanlı tahtına geçmesinde, onun İstanbul'a hareketinde, Kıbrıs Adası'nın fethine karar aşamasında, Kıbrıs seferi için hazırlanan donanmanın miktarında ve bu donanmanın komutanlarında, Venedik Devleti'nin donanma miktarında, Lefkoşa'nın fethinde, Baffo, Limasol ve Larnaka-Tuzla kalelerinin fethinde, Venedik Devleti'nden Kıbrıs Adası'na yapılan yardımda, Magosa Kalesi'nin fethinde ve Jozef Nassi'nin Sultan Selim döneminde oynadığı rollerde tarihi belgelerde verilen anlatıyı korumuştur.

Eserde o devirde görülen Yahudi aile etrafında iki kurgu da yapılmıştır. Yazar, yaptığı bu kurgularla hem Sultan Selim'in Osmanlı milletine bağlılığını vurgulamış, hem de anlatıdaki boşlukları tamamlamıştır.

2.3.1.4.1.6. Zaman

Eserin başlangıç zamanı 1458'dir. Yazar bu tarihi eserin ilk sayfasında açıkça belirtmiştir; "Sene 1458" (Danışman, 1957, s. 3). Eserin bitiş zamanı ise Magosa Kalesi'nin teslim edildiği tarih olan 1 Ağustos 1571 tarihidir. Bu bağlamda eserin vak'a zamanı yüz on üç yıllık bir zaman dilimidir.

Eserin vak'a zamanında sık sık atlamalar yapılmıştır. Yazar, eseri Kıbrıs'ta yapılan taht değişikliği ile başlatır. Prenses Charlotte, babası Kral Janus'un ölmesi üzerine Kıbrıs tahtına geçer. Bu değişiklikten sonra üç aylık bir zaman dilimi atlanır; "Bu hâdiseden sonra üç aylık bir zaman dilimi ancak geçmişti." (Danışman, 1957, s. 11).

Kral Janus'un evlatlığı Başpiskopos Jak, üç ay zarfında güç toplar. Kraliçe Charlotte'ı bir darbe girişimi ile tahttan indirir ve Kıbrıs tahtına geçer. Bundan sonra eserde Kral Jak'in üç yıl içinde yaşadığı olaylar kısaca okurlara sunulur. Yazar, üç yıl sonra, yani 1461 tarihinde uzun bir atlama yapar ve vak'a zamanını 1489 yılına getirir. 1489 tarihinde Osmanlı Devleti, Mısır kölemenleri ile savaş halindedir. Venedik Devleti, bu savaşı bahane ederek Kraliçe Katerin'i tahttan feragat ettirir ve Kıbrıs'ın yönetimini üstlenir.

Yazar, anlatıyı Kıbrıs'ın Venedik Devleti'nin eline geçtiği 1489 yılında keser ve tarihi Kanuni Sultan Süleyman'ın son yıllarına götürür. Bu noktada tam tarih verilmez. Fakat eserin devamında tarih, 6 Eylül 1566 olarak karşımıza çıkar. Eserde verilen bu tarih bir baskı hatasıdır. Çünkü tarihi kayıtlara göre Kanuni Sultan Süleyman'ın ölümü 6 Eylül 1566 yılıdır. Yazar, 1566 yılından itibaren Kanuni Sultan Süleyman'ın ölümünü ve Şehzade Selim'in Osmanlı tahtına çıkışını anlatır. Daha sonra 1566 yılından 1570 yılına geçer ve Sultan Selim'in saltanatının ilk dört yılını atlar; "Sene 1570. Sultan Selim padişah olalı dört sene olmuştu." (Danışman, 1957, s. 80).

1570 yılından eserin son vak'a zamanı olan 1571 yılına kadar geçen bir yıllık zaman dilimi ise net tarihler kullanılarak ele alınmıştır. Yazar, Kıbrıs'ın Osmanlı Devleti tarafından fethini ele alan bu zaman diliminde uzun bir atlama yapmaz. Gerek Rumi, gerekse Miladi takvim kullanarak bir yıllık zaman dilimini bütüncül bir yaklaşımla gözler önüne serer; Sene 1570 (Danışman, 1957, s. 80), 13 Teşrini evvel 569 senesi (Danışman, 1957, s. 93), 4 Temmuz 1570 (Danışman, 1957, s. 109), 9 Eylül 1570 (Danışman, 1957, s. 116), 23 Kânunsani sabahı (Danışman, 1957, s. 121), 16 Nisan 1571 (Danışman, 1957, s. 123)...

Eserde zaman bütünlüğünü korumak için yer yer süreç belirten ifadeler de görülmektedir. Bu ifadelerden bazıları şu şekildedir; Tam gece yarısı (Danışman, 1957, s. 8), sabahleyin (Danışman, 1957, s. 23), gece yarısına doğru (Danışman, 1957, s. 26), ertesi gün (Danışman, 1957, s. 37), aynı gün öğleden sonra (Danışman, 1957, s. 44), üçüncü gün (Danışman, 1957, s. 77), öğleden sonra (Danışman, 1957, s. 139)...

Eserin anlatma zamanı, vak'a zamanından ayrıdır. Yazar, eserde vak'a zamanında ele aldığı Kral Jak ile anlatma zamanındaki Başpiskopos Makarios arasında benzetme kurar. Buradan hareketle söz konusu ayrılık örtük olarak anlaşılır;

“Ada, Lulignan ailesinden Venedik'lilerin eline geçerken en karanlık ve kirli dalavereler çeviren gayrimeşru ve sahtekâr bir Başpiskopos rol oynamıştı. Bugün de Kıbrıs'ın talihî ile yine eli kanlı ve katil bir Başpiskopos Makarios oynamak cür'etini gösteriyor.” (Danışman, 1957, s. 5).

Eser, genel olarak sonradan aktarma yöntemi ile şekillendirilmiştir. Bunun yanında yazar kimi zaman da anında aktarma yöntemini kullanır. Anında aktarma yöntemi daha çok betimlemelerde görülmektedir;

Lefkoşa sokaklarında garip ve korkunç bir homurtu var. Sabahın erken saatinde, ölen kralın sarayı önünde, sokaklarda düşünceli, ağır yürüyüşlerle bir insan akını devam ediyor. Grup grup toplanan Lefkoşelilerin arasında acaip fısıltılar oluyor. Kral sarayının biraz ötesinde, Başpiskopos Jak'in sarayı görülmektedir. Kral sarayının önünde duranlar, zaman zaman bu konağa da bakıyor ve bir şeyler mırıldanıyorlar. (Danışman, 1957, s. 7)

Eserde gece vakti ön plandadır. Eserde gerçekleşen önemli olayların zaman dilimi, çoğunlukla gece yarısıdır. Örneğin Başpiskopos Jak, bir gece yarısı Kraliçe Charlotte'a darbe planlar. Venedik Devleti, Kraliçe Katerin'in oğlunu bir gece yarısı zehirler. Jozef Nassi, bir gece yarısı kapısına “Kıbrıs Kralı Jozef Nassi” yazılı tabelayı astırır. Lala Mustafa Paşa, bir gece yarısı Magosa Kalesi altına lağım açtırır. Magosa Kalesi Kumandanı Bragadino, bir gece yarısı ellerinde bulunan bütün Türkleri katleder. Gece vaktinin insan üzerinde yarattığı belirsizlik ve ürkütücülük hissi, eserde ele alınan

olayların etki gücünü de arttırmaktadır. Eserde görülen bu vakte dair örnekler, şu şekilde sıralanabilir;

“Gasıp kral Jak, şimdi Lefkoşe sokaklarında telaş içinde ve sür’atle ilerliyordu. Gece karanlıktı ve vakit gece yarısından bir iki saat evveldi.” (Danışman, 1957, s. 20).

“Bir gece artık tahammülü kalmadı, bitap bir vaziyette çocuğunun yanında uyuyakaldı. Gece yarısını çok geçmişti. Koridorda bir ayak sesi yavaş yavaş Katerin’in odasına yaklaşıyordu.” (Danışman, 1957, s. 36).

“O gece levha değişti. Ertesi sabah Jozef Nassi’nin evinin önünden geçen İstanbullular, yeni kralın levhasını görerek hayret ettiler.” (Danışman, 1957, s. 87).

“Hamza Bey o geceyi büyük bir heyecan ve telâş içinde geçirdi. Gece çok karanlıktı.” (Danışman, 1957, s. 121).

“Karanlık bir gece intihap edilmişti. Göz gözü görmüyordu.” (Danışman, 1957, s. 128).

Eserde geriye dönüş tekniği görülmektedir. Sultan Selim, 1570 yılında Kıbrıs’ın fethine karar verir ve Venedik Devleti’ne harp ilan eder. Yazar, bu noktada bir yıl önceye döner ve 1569 yılında Venedik Devleti’nin başından geçenleri anlatır. 1569 yılında Venedik donanmasının yarısı, bir suikast sonucunda yok edilir (Danışman, 1957, s. 91 – 96). Osmanlı ordusu, aynı yıl Venedik Devleti’ne iki elçi gönderir ve Kıbrıs korsanlarını kontrol altına almalarını ister. Fakat Venedik Devleti, korsanların sorumluluğunu üstlenmez (Danışman, 1957, s. 97 – 100). Eserde görülen bu geriye dönüş, Sultan Selim zamanında Venedik Devleti’nin tutumunu ortaya koymakta ve Osmanlı Devleti’nin bu fetih için attığı adımları okuyucuya göstermektedir.

Eserde yer yer özetlemeler de görülmektedir. Örneğin yazar, Kıbrıs tarihini anlatırken iki yıllık süreci kısaca özetlemiştir;

Bu hâdiselerden sonra vak'alar sür'atle birbirini kovaladı. Kornaro, bütün zeka ve şeytanlığını sarfederek Katerin'i evlâtlık adıyla Kral Jak'ın sarayına yerleştirdi. Katerin, Venedik Cumhuriyetinin evlâtlığı idi. İki sene bu isimle Katerin Kral Jak'ın sarayında kaldı ve bu müddet zarfında gasıp Kral Jak'a aslâ yüz vermedi. Fakat sonunda Jak, emeline nail oldu. Bir gece Katerin'i, kendini bilmeyecek hale gelinceye kadar sarhoş etti. Ve bir müddet sonra Katerin'in hâmile olduğu anlaşıldı. (Danışman, 1957, s. 28)

2.3.1.4.1.7. Mekân

Lala Mustafa Paşa Kıbrıs Önlerinde adlı eser, geniş bir mekân yelpazesine sahiptir. Eser, İstanbul, Kıbrıs, Manisa ve Venedik'te geçmektedir. Eserin asıl mekânı, esere ismini veren Kıbrıs Adası'dır. Olay örgüsünün çoğunluğu bu şehirde meydana gelir. Bu mekân, eserde fetih sebebi ile bölge bölge ele alınmıştır. Osmanlı Devleti, bu adayı Lefkoşa'dan Magosa'ya kadar baştanbaşa fetheder.

Eserin açık mekânları İstanbul semtleri ve sokakları, Lefkoşa sokakları, Limasol Limanı ve Kıbrıs Adası'nın çeşitli meydanlarıdır. Eserde açık mekânların genel olarak bir tasviri yapılmamıştır. Bunun yanında sadece İstanbul, Kıbrıs seferine hazırlık aşamasında halk odaklı bir tasvire tabi tutulmuştur. Bu tasvirde İstanbul semtleri ve denizi hakkında bilgiler yer alır. Söz konusu tasvir şu şekildedir;

Sarayburnu önünde ve bütün Üsküdar'la Dolmabahçe önünde deniz sanki kaynayan bir pota gibi... Her çeşitten yüzlerce gemi kâh borda bordaya gelmiş, kâh alargada oldukça dalgalı denizin hareketlerine uyarak inip çıkıyor. Yelkenler arasında süzülüp geçen rüzgârın sesi, küreklerin birbirine vurarak çıkardığı garip seslerle karışıyor.

Gemilerin serenlerinde, güvertelerinde göğsü açık, tunç renkli leventlerin neş'eli naralar atarak gezindikleri görülmektedir.

Yalı köşkü daha bir gün evvelinden fevkalade tezyin edilmişti. Topkapı Sarayının beşinci yeri denilen avlusu, binlerce saray zabitanı ve hademeleriyle dolu idi. Bütün İstanbul sokakları, mahşeri bir kalabalıkla dolup taşıyor ve bir sel halinde Sarayburnu ve Tophane kıyılarına akıyordu.

Beşiktaş kıyılarında ise ayrı bir mahşer kaynaşmakta idi. Burada, dünya tarihinin eşsiz deniz kahramanı Barbaros Hayrettin'in türbesi vardı. On binlerce halk, türbenin etrafındaki sokak ve meydanları doldurmuştu. Kaptanlar, Vezirler, leventler türbenin önünde saf tutmuşlardı. (Danışman, 1957, s. 101)

Eserde ele alınan kapalı mekânlar Kıbrıs ve İstanbul'un sarayları ve kaleleri olarak sıralanabilir. Bu mekânlardan isimleri sayılan yerler şunlardır; Manisa Sarayı, Topkapı

Sarayı, Leftarı Kalesi, Lefkoşe Kalesi, Magosa Kalesi, Larnaka Kalesi, Tuzla Kalesi. Yazar, anlatının ağırlığını Kıbrıs'ın fethine verdiği için kapalı mekânların da ayrıntılı bir tasvirini yapmamıştır. Eserde geniş bir tasvir olarak sayılabilecek tek kapalı mekân tasviri, Manisa Sarayı'nın tasviridir. Eserde Manisa sarayı şu şekilde tasvir edilmektedir;

Serviler, çiçekler, çimenlikler ile süslenmiş geniş bir bahçenin, âdeta orman denilebilecek kadar geniş bir bahçenin ortasında şirin bir saray vardı. Bu saray, Osmanlı mimarî tarzının en güzel, en san'atkârâne bir eseri idi. Yıllardanberi bu muhteşem ve zarif saray, Osmanlı şehzadelerinin ikametine tahsis edilmiş bulunuyordu. (Danışman, 1957, s. 49)

Alıntıda görüleceği üzere yazar bu tasvire kendi özgün görüşlerini eklemiştir. Eserdeki tasvirlerle genel olarak baktığımızda ise mekân - insan ilişkisi görülmemektedir. Dolayısıyla eserde kullanılan mekânlar dekor olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.3.1.4.1.8. Dil ve Anlatım

2.3.1.4.1.8.1. Dil

Lala Mustafa Paşa Kıbrıs Önlerinde adlı eser, genel olarak sade bir üsluba sahiptir. Yazar, ağır ve ağıdalı bir dilden kaçınmış, diyalogları kısa tutmuş, anlatıda abartıya gitmemiştir. Bunun yanında yer yer eserin tarihi bir roman olarak kurgulanmasından kaynaklı olarak günümüzde kullanılmayan kelimeler de görülmektedir. Bu kelimelerden birkaçı şunlardır; Hicapâver, taassub, maiyet, nail olmak, ahit, mukavele, taahhüt, mütemadiyen, deruhte etmek, heyule, istihkâm, malûmat, mahfuz, infilak, muhasara, küpeşte, berhava etmek, ihtilâf, ilticağâh, selâhiyet... Fakat bu kelimeler ağırlıklı değildir. Eserin sadeliğini bozmamaktadır. Bunun yanında eserde genellikle kurallı cümleler karşımıza çıkmaktadır. Bu cümlelerin çoğu fiil cümleleridir. Eserde çoğunlukla fiil cümleleri kullanılması, akıcı bir anlatı ortaya koymaktadır.

Yazar, eserde ele aldığı kişileri konumlarına ve mesleklerine uygun olarak konuşurmuş ve devrin konuşma tarzını eserde göstermiştir. Dona Gracia ile Sokullu Mehmet Paşa'nın konuşmalarında bu fark görülmektedir;

Dona Gracia: “Ah Jozef! Ne kadar da güzel bir delikanlı olmuşsun. Ne kadar hoş bir konuşman var. Sen bu memlekette neler yapmazsın.” (Danışman, 1957, s. 59).

Sokullu Mehmet Paşa: “Yine bu cümleden olarak, hâlen bir donanmamız Hint denizlerinde cevelan etmektedir. Ama Hint denizi ile denizden irtibatımız yoktur. Bu irtibatı temin etmek için Mısır'ın Süveyş bölgesinde karayı yarıp, bir kanal açıp, Akdenizle Bahriamber'i birleştirmek tasavvurunda idim.” (Danışman, 1957, s. 83).

Yazar, diğer eserlerinde olduğu gibi, bu eserinde de dipnotlar kullanmış ve ele aldığı konunun tarihi kaynağını belirtmiştir;

“Yegâne içli dışlı konuşabildiği kimse, Venedikli serseri Marko Kornaro idi. Ve sarayın en nüfuzlu şahsiyeti o idi (1). (1) Hammer, cilt 2, sayfa 250.” (Danışman, 1957, s. 16).

Bunun yanından yazar, eser içindeki bazı kelimelerin anlamlarını da dipnotlarda açıklamaktadır;

“Koyu Katolik Hristiyanların, bilhassa meşhur engizisyon mahkemelerinin tazyiki altında cebren dinini değiştirerek Hristiyan olmuş olan birtakım Yahudiler (*)... (*) Bu tür Yahudilere Marrane denir.” (Danışman, 1957, s. 53).

Eserde yer yer deyim kullanımı da görülmektedir. Yazar, kullandığı deyimlerle anlatıyı güçlendirmiştir ve eserde öz bir ifade tarzı sağlamıştır;

“Kral ne söyleyeceğini şaşırılmıştı. Adeta dili tutulmuş gibi idi.” (Danışman, 1957, s. 21).

“Papaz bozuntusu Kral Jak kapana tutulmak üzere idi.” (Danışman, 1957, s. 23).

“Bu müddet zarfında gasıp kral Jak, Katerin’in aşkı ile deli divane oluyordu.” (Danışman, 1957, s. 25).

“Kornaro’nun aklı başından gitti.” (Danışman, 1957, s. 30).

“Şehzade Selim, bilhassa Arap atlarının gelmesini dört gözle beklemekte idi.” (Danışman, 1957, s. 50).

“Lala Mustafa Paşa taşı gediğine koymuş, şehzade Selimin yüreğine yanan bir kor sokmuştu.” (Danışman, 1957, s. 52).

“Gracia’nın etekleri zil çalıyordu.” (Danışman, 1957, s. 64).

“Magosa Kalesinde ise korkunç bir sükûn var. Kimsenin ağzını bıçak açmıyor.” (Danışman, 1957, s. 124).

Görüldüğü üzere eserin genel üslubu, her kesime hitap edecek şekilde kurgulanmıştır. Bu da tarihi romanın geniş kitlelere hitap etme ve bilinç uyandırma özelliğine uygun bir yapılanmadır.

2.3.1.4.1.8.2. Anlatım Teknikleri

Eserde en sık görülen anlatım tekniği, diyalog tekniğidir. Yazar, sık kullandığı diyalog tekniği ile hem eseri hareketlendirmiş hem de okurun dikkatini anlatıya çekmiştir. Bunun yanında eserde anlatma tekniği de sık kullanılmıştır. Hâkim bakış açısına sahip olan anlatıcı eserin diyaloglar dışında kalan bölümlerinde kendisini hissettirmektedir.

Yazar eserde yer yer iç çözümleme tekniği de kullanmış ve şahısların duygu – düşüncelerini okurlara açmıştır. Örneğin yazar, aşağıdaki alıntıda Bragadino’nun düşüncelerini bu teknikle okurlara sunmuştur;

Bragadino şüphesi ve korku içinde idi. Sabah olmuştu. Sabahla beraber Türk ordusundaki gürültüler de durmuştu. Bütün gün yine sükût içinde geçmiş, gece olur olmaz tekrar aynı korkunç velvele başlamıştı.

Bragadino bir türlü Türklerin maksadı hakkında bir şey tahmin edemiyor, fakat bu gayri tabii hallerin herhalde bir maksat için olduğunu düşünüyordu. (Danışman, 1957, s. 130).

Eserde mektup tekniği de görülmektedir. Eserde Sultan Selim, Venedik Devleti'ne Kıbrıs korsanlarının yağmaları hakkında uyarı için şu mektubu gönderir;

(Dalmaçya taraflarında Venedik'in Türk hududuna taarruz ettiği, birçok Müslüman tüccarına Venedik'liler tarafından işkenceler yapıldığı, Suriye denizinde tabaai şahanelerin ticaretlerine sekte verildiği, Müslüman hacıları mütemadiyen tâciz eden deniz haydutları için Kıbrıs'ın ilticagâh olduğu)ğu yazılı idi. Namei hümayun şu suretle sona eriyordu:

(Devleti Osmaniye'nin türlü ahvale daha fazla tahammül etmeğe şan ve şerefi müsait değildir. Eğer Venedik Cumhuriyeti sulhü ve dostluğu muhafaza etmek istiyorsa bu esbabı ihtilâfi külliyyen ortadan kaldırmak gerektir. Bunun için de Kıbrıs Adasının Türk'lere terki lazımdır...) (Danışman, 1957, s. 98)

Eserde özetleme tekniği de görülür. Yazar gerek Kıbrıs dönemine ait kısımlarda gerekse şehzadeler arasında geçen taht kavgasında özetleme tekniğini kullanmıştır. Bunun yanında eserde yapıcı geriye dönüş tekniği de kullanılmış ve bir yıl öncesine gidilerek Venedik donanmasının tahrip edildiği okuyucuya sunulmuştur. Yazar, söz konusu geriye dönüşle Osmanlı Devleti ve Venedik Devleti arasındaki güç dengelerini okuyucuya göstermiştir.

Görüleceği üzere eserde anlatma - gösterme teknikleri, diyalog tekniği, iç çözümleme tekniği, özetleme tekniği, geriye dönüş tekniği ve mektup tekniği kullanılmıştır.

2.3.2. Osmanlı Tarihinin Duraklama Devrini Ele Alan Eserler

Osmanlı devletinin duraklama dönemi, III. Murat, IV. Murat, Sultan İbrahim ve IV. Mehmet devirleri ile ele alınmıştır. Bunlardan III. Murat dönemi *Saraydaki Kadın* romanda, I. Mustafa dönemi *Cellat Çeşmesi* adlı romanda işlenmiştir. Sultan İbrahim, *Deli Hüseyin Paşa*, *Sahte Şehzade*, *Zafire'nin Oğlu* ve *Kahramanlar Geçidi* adlı

romanlarda ele alınmıştır. IV. Mehmet ise *Sultanın Hazinesi* adlı romanın merkezini oluşturmaktadır.

2.3.2.1. III. Murat Dönemini Ele Alan Eserler

Zuhurî Danışman, *Saraydaki Kadın* adlı eserinde “tarihsel gerçeklikte kişiler etrafında kurgulanan romanlar” yaklaşımına uygun bir anlatı yaratır.

2.3.2.1.1. Saraydaki Kadın

Eser, Safiye Sultan’ın Nurbanu Sultan ile olan iktidar mücadelesini konu almaktadır.

2.3.2.1.1.1. Bibliyografik Künye

Zuhurî Danışman’ın *Saraydaki Kadın* adlı romanı, 1964 yılında Tarihten Yayınlar Sinan Matbaası tarafından basılmıştır. Eser, 189 sayfadan oluşmaktadır ve eserin o dönemki fiyatı “5.000 Lira” olarak belirlenmiştir.

2.3.2.1.1.2. Anlatıcı – Bakış Açısı

Eser, hâkim bakış açısı ile yazılmıştır. Anlatıcı, hâkim bakış açısının sağladığı imkânlarla kişilerin zihinlerine girer, onların hayallerini, korkularını ve fikirlerini okurlara açıklar. Örneğin anlatıcı eserde Raziye’nin hayallerini ve isteklerini okurlara şu şekilde sunmuştur;

İki haris kadının hülyaları da hemen hemen aynı idi. Raziye’nin gönlünde karanlık emeller vardı. Vâkıa o gizlice Şeyh Şüca ile münasebette bulunuyordu, belki onu seviyordu da. Fakat bu hâl Raziye’nin padişah tarafından günün birinde haremine alınmasına mâni değildi. Padişah’ın Raziye’ye karşı bir zaafı vardı muhakkak. Bilinmezdi ki, bir gün yeni hükümdar bir neş’e ânında Raziye’yi kollarına alabilirdi. Şimdiki halde Raziye bir gözde idi. Fakat günün birinde bir haseki, bir kadın efendi neden olmasındı! İşte Raziye’nin kafasında bu hülyalar dalgalanıyordu. (Danışman, 1964b, s. 30)

Bu konuda bir diğerk örnek, Safiye Sultan üzerinden verilebilir. Safiye Sultan, eserin ortalarında Topkapı Sarayı'nda bulunan güzel cariyeleri düşünerek telaşa kapılır. Anlatıcı, Safiye Sultan'ın bu telaşını eserde şu şekilde vermektedir;

Safiye birden ürperdi. Vakıa Padişah kendisine çılgınca âşıktı. Bu bakımdan Raziye'nin söyledikleri doğru idi, ama. Bu saraya her gün o kadar çeşitli cariye, o kadar fattan işveli kadın girmekte idi ki, günün birinde Padişahın bunlardan birisine gönlünü kaptırırvermesi her an mümkündü. Safiye bunu düşünerek titredi. (Danışman, 1964b, s. 40)

Hâkim bakış açısına sahip olan anlatıcı, eserde geçmişe ve geleceğe ait bütün konuları bilmektedir ve yer yer bu konular hakkında okuyuculara bilgiler verir. Örneğin anlatıcı, İran seferi başladığı zaman bu savaşın Osmanlı Devleti için kötü sonuçlar doğuracağını önceden dile getirir;

“Mülakat sona ermişti. İran'a karşı çok uzun sürecek olan ve neticesi Osmanlı devleti için âdeta bir felâket olan sefer açılmıştı.” (Danışman, 1964b, s. 145).

Eserde anlatıcı, kimi zaman kişiler hakkında olumlu – olumsuz yargılarını da dile getirmekte ve okurları dilediği şekilde yönlendirmektedir. Örneğin anlatıcı eserde Şeyh Şüca hakkında olumsuz ifadeler kullanarak onun kötü niyetli bir kimse olduğunu okurlara bildirir;

“Bu sahtekâr yobaz onun kafasında iyice yer etmişti.” (Danışman, 1964b, s. 90).

Anlatıcı kimi zaman da araya girerek kendini hissettirir ve olaylar hakkında yorumlarını okurlara söyler. Örneğin Venedik Devleti'ne ait bir korsan gemisinin Osmanlıya ait bir gemide bulunan Vali Ramazan'ın karısını ve oğlunu öldürmesini şu şekilde yorumlamaktadır;

“Bizimle harp halinde olmayan bir devlet tarafından bu kadar korkunç bir tecavüzün reva görülmesi görülmüş şey değildi.” (Danışman, 1964b, s. 174).

Anlatıcı, bu eserinde de olaylar sırasında sorular sorarak merak unsurunu uyandırmış ve okurları düşündürme yoluna gitmiştir;

“Dağın ortasında yedi sekiz silâhlı şaşkın şaşkın birbirlerine bakışıyorlardı. Şimdi ne yapacaklardı? Herkes birbirine bunu soruyordu. Evet şimdi ne yapmalı idiler?” (Danışman, 1964b, s. 6).

“Üç kadın da birden bire susmuştu. Vâlde Sultan ne demek istiyordu, ne yapılmasını istiyordu?” (Danışman, 1964b, s. 60).

Eserde anlatıcı sık sık anlatıyı keserek kimi zaman açıklamalar yapmakta, kimi zaman mekân değişikliklerini belirtmekte, kimi zaman da önceki olayları okuyuculara hatırlatmaktadır. Anlatıcının bu tutumunun en açık örnekleri şunlardır;

“Burada bir nebze de saraydaki cariyeler ve Hasekiler hakkında malûmat vermemiz doğru olur. Romanımızın bundan sonraki cereyân tarzını tâkip edebilmek daha iyi anlayabilmek için buna lüzum vardır.” (Danışman, 1964b, s. 75).

“Şimdi (Baş Haseki) dairesindeyiz.” (Danışman, 1964b, s. 123).

“Bundan evvelki bir bahiste, bir meyhane önünden tebdil kıyafetle geçen Padişaha Sipahi ve Yeniçerilerin terbiyesizce hitaplarda bulduklarını yazmıştık.” (Danışman, 1964b, s. 79).

Bunun yanında anlatıcı eserde yer yer araya girerek o devirdeki gelenek ve göreneklere, özellikle saray adabına dair bilgilendirmeler yapmıştır. Bunlardan birkaçı şu şekilde örneklendirilebilir;

“Saray ânânesine göre yeni padişah olan kimse haremde ağzından ilk çıkacak sözlerin büyük ehemmiyeti vardı. Bunu Sultan Murad da bilirdi.” (Danışman, 1964b, s. 34).

“O zamanın kahvehaneleri ve meyhaneleri, sazlı sözlü bir âlemde. Halk şairleri, on iki telli sazlarıyla bu âleme neşe verirlerdi.” (Danışman, 1964b, s. 48).

“Osmanlı İmparatorluğunda hükümdarlık, babadan oğula intikal ederdi.” (Danışman, 1964b, s. 124).

“Osmanlı saray an’anesine göre sarayın harem kısmına Padişah’tan başka hiçbir erkek giremezdi.” (Danışman, 1964b, s. 126).

Yukarıdakilerin yanında anlatıcı, eserde Topkapı Sarayı’ndaki cariyelerin derecelerini 74 - 75. sayfalarda tek tek anlatmıştır. Yine Şehzade Mehmet’in doğumu ile yapılan Beşik alayının bütün safhaları da, eserin 126 - 128. sayfaları arasında geniş bir şekilde ele almıştır.

2.3.2.1.1.3. Olay Örgüsü

Saraydaki Kadın adlı eser, iki vak’a birimi üzerine kurulmuştur. Eserin birinci vak’a birimi, III. Murat’ın şehzadeligi dönemindeki maceralarından oluşur. Bu vak’a birimi şu şekilde açılabilir;

Eser, Şehzade Murat’ın Manisa sancağında bulunduğu dönem başlar. Şehzade Murat, Manisa’da bir gün ava çıkar ve av esnasında muhafızlarından uzaklaşır. Ormanın içinde ilerleyen Sultan Murat, dört haydut ile karşılaşır. Dört hayduttan bir tanesi ile çarpışır ve onu yener. Bunun üzerinde diğer üç haydut, Şehzade Murat’ın üzerine atılır. Bu esnada Şehzade Murat’ın adamlarından Gazanfer Ağa gelerek haydutları kaçıtır. Şehzade Murat ve adamları saraya geri dönerler. Şehzade Murat, âşık olduğu Safiye’yi görmeye giderken cariyelerden Raziye ile karşılaşır. Raziye, Şehzade Murat’a geçirdiği kaza için iyi dileklerini sunar. Henüz sarayda kimseye av esnasında yaşadıklarını anlatmayan Şehzade Murat onun bu olayı bilmesi karşısında şaşkına döner. Raziye, Safiye’ye de şehzadenin geçirdiği kazayı haber vermiştir. Sabırsızlıkla şehzadeyi bekleyen Safiye, onu iyi görünce çok sevinir ve Raziye’nin fal ile ilgilendiğini Şehzade Murat’a söyler.

Fala inanan Şehzade Murat, ertesi gün Raziye'yi çağırarak falına baktırmak ister. Raziye, Osmanlı tahtının varisine fal bakamayacağını söyleyerek Şehzade Murat'ı kendi hocası, aynı zamanda sevgilisi olan Şüca ile tanıştırır. Şüca, Şehzade Murat'a üç ay sonra Osmanlı tahtına geçeceğini söyler. Üçüncü ayın son günü, bütün saray İstanbul'dan hükümdarlık haberini bekler. Fakat akşamüzeri olmasına rağmen bu haber gelmez. Bunun üzerine Şehzade Murat'ın adamı Gazanfer Ağa, Şüca'yı öldürmek için onun kulübesine gider. Gazanfer Ağa, Şüca'nın boynuna ipi doladığı anda sarayın önüne bir süvari gelir. Bu süvari Sultan Selim'in vefat ettiğini Şehzade Murat'a bildirir. Şehzade Murat, bu haber üzerine Şüca'yı yanına çağırır ve Şüca ölümünden kurtulur. Şehzade Murat, haberden bir saat sonra yanına yakın adamlarını alarak İstanbul'a hareket eder. Topkapı Sarayı'na ulaşan Şehzade Murat'a biat töreni yapılır. Şehzade Murat'ın cariyeleri, diğer adamları ve hizmetkârları bir hafta sonra Topkapı Sarayı'na gelirler.

Eserin ikinci vak'a birimi, Safiye Sultan'ın Osmanlı haremde iktidarı ele geçirmesidir. Bu birim, Safiye Sultan'ın saraya gelmesi ile başlar ve Nurbanu Sultan'ın ölmesi üzerine devlet yönetiminde rol oynamasıyla son bulur. Eserin ikinci vak'a birimi şu şekilde açılabilir;

Sultan Murat, Safiye'yi baş haseki ilan eder ve bütün boş vaktini onun yanında geçirir. Sultan Murat'ın annesi Valide Nurbanu Sultan, padişahın Safiye Sultan'a olan bu düşkünlüğünü tehlikeli bulur ve Safiye Sultan'ı saf dışı bırakmaya karar verir. Safiye Sultan, Valide Nurbanu Sultan'ın bu isteğini sezer ve ondan kurtulmaya karar verir.

Safiye Sultan, Yahudi Kira ile görüşerek saray dışında kendisine bağlı bir delikanlı bulmasını ister. Yahudi Kira, o dönemin yiğitlerinden Deli Pervane'yi Safiye Sultan için çalışmaya ikna eder. Nurbanu Sultan da yakın dostu Canfeda'dan saray dışında güvenilir bir adam bulmasını ister. Canfeda, Deli Pervane'nin arkadaşı olan Deli Recep'i Nurbanu Sultan için çalışmaya ikna eder.

Safiye Sultan'ın gözdeliğini bitirmek isteyen Nurbanu Sultan, Budin beylerbeyinin elinde bulunan güzeller güzeli iki Macar kızını hareme getirmeye karar verir ve bu iş için Deli Recep'i görevlendirir. Nurbanu Sultan'ın bu planını öğrenen Raziye, Safiye

Sultan'a haber verir. Safiye Sultan, Macar kızlarının hareme getirilmesini engellemek için Deli Pervane'yi görevlendirir. Yola çıkan Deli Recep, Budin beylerbeyinden kızları alarak geri döner. Deli Pervane, Deli Recep'in karşısına çıkar fakat kızların saraya girişini engelleyemez. Nurbanu Sultan, Macar kızlarından birisinin adını Gülperi, diğerinin adını Şivekâr koyar ve onları saray adabına uyum sağlamaları için eğitmeye başlar. Bütün harem bu kızların, özellikle Şivekâr'ın güzelliği ile çalkalanır. Bu esnada Safiye Sultan, hamile olduğunu öğrenir.

Nurbanu Sultan, Macar kızlarının eğitimi bitince oğlu Sultan Murat'a haremi ihmal ettiğini belirtir ve onu hareme götürür. Sultan Murat, hareme ilk olarak Canfeda'yı görür ve onun güzelliğinden etkilenir. Daha sonra ise Macar kızları ile karşı karşıya gelir. Macar kızlarının güzelliği, Sultan Murat'ı âdeta sarsar. Sultan Murat, bu olaydan sonra bütün vaktini Şivekâr ile geçirmeye başlar. Bütün hizmetliler, Nurbanu Sultan ve Şivekâr'ın etrafında toplanırlar. Safiye Sultan, yapayalnız kalır. Safiye Sultan, Sultan Murat'ın bu durumuna çare bulmak için bir gece gizlice saraydan çıkarak Şüca'nın evine gider ve fal baktırır. Şüca, Safiye Sultan'ın bir erkek evlat dünyaya getireceğini ve bu çocuğun padişah olacağını dile getirir. İçi rahatlayan Safiye Sultan, Şüca ile Sultan Murat'ı tekrar bir araya getirmeye karar verir.

Safiye Sultan'ın gizlice Şüca'nın evine gittiğini öğrenen Nurbanu Sultan, Deli Recep ile görüşür ve Şüca'nın saraya gelemeyecek bir hale getirilmesini ister. Deli Recep, Şüca'yı yakalayarak evinin mahzenine kilitler ve onun evini arar. Deli Recep, Şüca'nın evinde sihir ve büyüye ait birçok alet görür. Gördükleri karşısında şaşkına dönen Deli Recep, evden üzerinde bal mumundan yapılmış insan suretleri bulunan bir levhayı alarak çıkar ve bu levhayı Canfeda'ya verir. Canfeda da levhayı Nurbanu Sultan'a götürür.

Safiye Sultan, Sultan Murat'a Şüca'yı hatırlatır. Sultan Murat, Şüca ile tekrar görüşmek ister ve onu saraya çağırır. Fakat Şüca evde bulunamaz. Bunun üzerine Deli Pervane, Şüca'yı aramaya çıkar ve onu Deli Recep'in mahzeninde bulur. Deli Pervane, Şüca'yı alarak Raziye'nin evine götürür. Raziye, yüzü gözü kan içinde olan Şüca'yı saraya götüremez.

Nurbanu Sultan, Safiye Sultan'ın, Şüca aracılığıyla Sultan Murat'a büyü yaptırdığı haberini etrafa yayar. Şivekâr, bu haberi Sultan Murat'a duyurur. Sultan Murat, Şüca'nın evini aratmaya karar verir. Bu kararı öğrenen Raziye, Safiye Sultan'ı kurtarmak için bir plan yapar ve planını Deli Pervane'ye uygulatır. Deli Pervane, bu plan neticesinde Şüca'yı Deli Recep'in mahzenine tekrar hapseder ve Şüca'nın evinde büyüye ait ne varsa temizler. Şüca'yı ve onun evini arayan Gazanfer Ağa, büyüye ait hiçbir sonuç elde edemez. Bunun üzerine Sultan Murat, Raziye'yi çağırarak Şüca'nın hakkında söylenenleri sorar. Raziye, kurnazca bir hareketle Sultan Murat'ı Deli Recep'in evine yönlendirir. Sultan Murat, Gazanfer Ağa'ya bu evi aratır ve Şüca'yı bulur. Bunun üzerine Safiye Sultan'ın suçsuz olduğuna inanır.

Safiye Sultan, Şehzade Mehmet'i dünyaya getirir. Osmanlı kaidelerine göre haremın yeni hâkimi Safiye Sultan'dır. Sultan Murat yeniden ona bağlanır ve bütün vaktini onunla geçirmeye başlar. Bu sıralarda İran'da taht kavgaları son safhaya yükselir. İran, birkaç zümreye ayrılmıştır ve birbirleriyle mücadele halindedir. İran sınırında bulunan Hüsrev Paşa, bu durumu padişaha bildirir ve İran'a harp ilan etmenin tam vakti olduğunu dile getirir. Padişah, devlet erkânının da kanaatiyle İran'a harp ilan eder. Harbin başkumandanı, Lala Mustafa Paşa seçilir. Harp sanıldığı kadar kolay olmaz. İran bütün kuvvetiyle karşılık verir. Harbin üzerinden birkaç sene geçer. Sadrazam Sokullu Mehmet Paşa bu harp dolayısı ile çok üzüntülüdür. Bir akşam, kendisini yabancı bir adam görmek ister. Sokullu Mehmet Paşa, bu adamı içeriye alır. Bu adam, Lala Mustafa Paşa'nın adamlarındandır ve sadrazamı bir hançerle öldürür. Nurbanu Sultan, boşalan sadrazamlık mevkisine Siyavuş Paşa'nın getirilmesini ister. Bu durumun kendi gücünü sarsacağını bilen Safiye Sultan ise Sultan Murat'a İbrahim Paşa ve Özdemiroğlu Osman Paşa'yı önerir fakat Sultan Murat, Nurbanu Sultan'ın manipülasyonları ile Siyavuş Paşa'yı sadrazam yapar.

Nurbanu Sultan, Siyavuş Paşa'nın etkisi ile saray yönetimini tekrar ele geçirir fakat bu olayların üzerinden çok geçmeden hastalanır. Validesine düşkün olan Sultan Murat, her gün onu ziyaret eder. Hasta yatağında baş düşmanını unutmayan Nurbanu Sultan, Safiye Sultan'ın doktorunun verdiği ilaçlarla daha da kötüleştiğini dile getirerek onun kendisini zehirlediğini ima eder. Sultan Murat'ın içine bir kuşku düşer. Bu sebeple sarayın

başhekimini ile Safiye Sultan'ın doktorunu ayrı ayrı sorguya çeker. İki doktorun da verdiği ilaçlar aynıdır. Sultan Murat, bir kez daha Safiye Sultan üzerinden bir oyun oynadığını anlar ve ona daha da bağlanır. Bu esnada Nurbanu Sultan vefat eder. Osmanlı haremının bütün kontrolü Safiye Sultan'a geçer.

Safiye Sultan'ın iktidarı tekrar ele geçirdiği günlerde Trablus Valisi Ramazan öldürülür. Vali Ramazan'ın karısı, kocasından kalan servetini ve beş yaşındaki oğlunu alarak gemi ile İstanbul'a gitmek üzere yola çıkar. O dönemde Osmanlı ile Venedik sulh halindedir. Fakat Venedik kaptanlarından Emmo, dik başlı ve cani birisidir. Denizde valinin karısının gemisi ile Emmo'nun gemisi karşılaşır. Emmo, bu gemiye saldırır. Gemideki iki yüz elli Türk öldürülür, valinin serveti yağma edilir ve valinin karısı ile oğlu Emmo'nun kardeşi tarafından öldürülür. Sultan Murat, bu haber üzerine Venedik'e harp ilan etmek ister. 1558 yılında Venedik elçisi, Yedikule Zindanları'na kapatılır. Venedik elçisi, Safiye Sultan'a müracaat eder. Safiye Sultan Venedik Devleti ve Osmanlı Devleti arasında çıkacak olan bir harbi engelleyerek Venedik elçisinin serbest bırakılmasını sağlar. On sene boyunca gücüne güç katar. On sene sonra Sultan Murat vefat eder. Safiye Sultan, padişahın öldüğünü herkesten gizler ve oğlu Mehmet'i taht için İstanbul'a çağırır.

Eser çizgisel zamana göre tertip edilmiştir. Eserde konu geçişleri uzun süreli zaman atlamaları ile sağlanmıştır. Bu durum olay örgüsünde yer yer kopukluklar yaratmıştır. Bunun yanında eserde entrika ön plandadır. Yazar, tarihsel gerçeklikte var olan bir iktidar kavgasını konu almış, bu olayı hayal gücü aracılığıyla genişleterek bir eser meydana getirmiştir. Bu bağlamda eserin tarihsel gerçekliği, Safiye Sultan ve Nurbanu Sultan'ın düşmanlığı olarak verilebilir. İkili arasında yukarıda yaşananlar kurgudur. Bu sebeple eserin tarihsel gerçeklikten uzak bir eser olduğu söylenebilir.

2.3.2.1.1.4. Şahıs Kadrosu

Eserdeki birinci kişiler Sultan III. Murat, Nurbanu Sultan ve Safiye Sultan'dır. Eserdeki ikinci kişiler Raziye, Canfeda, Deli Recep, Deli Pervane ve Şeyh Şüca'dır. Eserdeki üçüncü kişiler Gazanfer Ağa, Cafer Ağa, Kurt Hasan, Kadı Üveys, Yahudi Kira, Şemsi

Paşa, İki Macar kızı (Şivekâr ve Gülperi), Oersberg Baronu Herbert, Kapiten Vikzelberk, Salamon Eskinazi, Venedik Elçisi Suranzo, Özdemiroğlu Osman Paşa, Siyavuş Paşa, Şehzade Mehmet, Vali Ramazan'ın karısı ve Emmo'dur.

2.3.2.1.1.4.1. Birinci Dereceden Kişiler

Sultan III. Murat:

Sultan Murat, II. Selim'in ve Nurbanu Sultan'ın oğludur. Eserde Sultan Murat'ın fiziki özellikleri verilmemiştir. O, daha çok karakter özellikleri ile okuyucuya tanıtılmıştır. Sultan Murat'ın en büyük özelliği etrafındaki adamlarının etkisi altında kalan bir yapıya sahip olmasıdır. Bu durum onun saltanatına birçok kişinin karışmasına neden olur. O, aynı zamanda çabuk hiddetlenen bir kişidir; “Sultan Murat birdenbire sustu. Çehresi korkunç bir hal almıştı. Raziye titriyordu. Padişahın bu ani hiddetleri geçtikten sonra çok müşfik merhametli bir insan olurdu.” (Danışman, 1964b, s. 121).

Sultan Murat, iyi bir at binicisi ve bir kılıç ustasıdır; “Bu toy delikanlı, yaşından umulmayacak derecede usta bir çeviklikle üst üste hamleler yapıyordu.” (Danışman, 1964b, s. 4). Bunun yanında Sultan Murat, o dönemde yaygın olan fal ve büyücülük işlerine inanan bir padişahtır. Bu sebeple Şeyh Şüca onun saltanatında önemli bir yere sahip olur. Annesi Nurbanu Sultan'da yer yer bu konu hakkında Sultan Murat'ın aklını karıştırır; “Sultan Murat, yıldırımla vurulmuşa döndü. Böyle şeylere inanırdı. Esasen o devirde tılsım, sihir ve büyüye herkes inanırdı. Padişah da bu inanıştan kurtulabilmiş değildi. Garip bir korku içinde idi. Selâmetle düşünemiyordu.” (Danışman, 1964b, s. 114).

Eserde Sultan Murat, saraydaki kadınların etkisi altında kalan bir padişah olarak karşımıza çıkar. Onun saltanatına karışan en önemli iki kadın, annesi Nurbanu Sultan ile Haseki Safiye Sultan'dır. Sultan Murat, Safiye Sultan'a âşıktır. Aynı zamanda validesi Nurbanu Sultan'a da çok düşkündür. Sultan Murat, bu iki hırslı kadın karşısında eserde kimi zaman tereddüde düşer, ne karar vereceğini bilemez, kimi zaman da onların entrikalarına kapılarak istedikleri yönde seçimler yapar; “Bu konuşmadan sonra Padişah

büsbütün tereddüte düştü. Bir türlü Siyavuş Paşanın hanedana hıyanet edeceğini tahmin edemiyordu. Öyle olsa idi Vâlde Nurbanu Sultan Siyavuş Paşa hakkında bu kadar medihle bulunmazdı.” (Danışman, 1964b, s. 157).

Eserde yukarıdaki şekilde ele alınan Sultan Murat gerçek bir kişidir. Tarihi belgelere baktığımızda Sultan Murat’ın kişiliği eserde verilen bilgilerle örtüşmektedir (Uzunçarşılı, 1988, c. III, s. 44).

Nurbanu Sultan:

Sultan Murat’ın annesidir. Nurbanu Sultan, kocası Sultan Selim zamanından beri Osmanlı sarayında kuvvetli bir güç elde etmiştir. Devlet erkânından cariyelere kadar her şey onun kontrolü altındadır. Lakin Nurbanu Sultan’ın bu müthiş gücü, oğlu Sultan Murat’ın tahta geçmesi ile darbe alır. Çünkü Sultan Murat, Haseki Safiye Sultan’a âşıktır ve her boş vaktini onunla değerlendirmektedir. Öyle ki artık validesini dahi ziyaret etmemeye başlar. Sultan Murat’ın Safiye Sultan’a bu düşkünlüğü, Nurbanu Sultan’ın iktidarını gölgeler. Bu sebeple Nurbanu Sultan, Safiye Sultan’ın baş düşmanı olur ve her fırsatta onun aleyhine planlar yapar. Nurbanu Sultan’ın bu konudaki en büyük yardımcısı Canfeda’dır; “Valide Sultan, bu itirafı yapmakla beraber gözlerinde de müthiş bir kin alevi fişkırdı. Safiye, Vâldenin saraydaki hâkimiyetine icabederse darbe vurabilirdi.” (Danışman, 1964b, s. 43).

Nurbanu Sultan, eserde zeki, kurnaz, ihtiraslı ve tecrübeli bir kadın olarak karşımıza çıkar. Yıllardır Osmanlı sarayında yaşayan bu kadın, sarayın hemen hemen bütün entrikalarına hâkimdir. Karşısına çıkan engeller konusunda, müthiş bir plan yapma yeteneği vardır; “Bu muhteris kadının hayâlinde ne gibi entrikaların birbirini kovaladığını anlamak mümkün değildi.” (Danışman, 1964b, s. 43).

Nurbanu Sultan’ın eserdeki en büyük emeli, yıllar içinde elde ettiği iktidarını korumaktır. Bu amaç için Safiye Sultan aleyhinde çeşitli planlar kurar ve Sultan Murat’ı kendi lehine yönlendirir.

Görüldüğü üzere yazar, Nurbanu Sultan'ın kişilik özelliklerini ön plana almış, fiziki özelliklerine değinmemiştir. Eserde yukarıdaki şekilde gördüğümüz Nurbanu Sultan gerçek bir kişidir ve onun kişiliği tarihi belgelerle örtüşmektedir (Altınay, 2011, s. 54 – 55).

Safiye Sultan:

Haseki Sultandır. Safiye Sultan, “kumral”, “hareli gözlü”, “pembe yanaklı” ve “endamlı vücutlu” bir kadın olarak tasvir edilir (Danışman, 1964b, s. 12). Yazar, Safiye Sultan'ın bütün geçmişini şu şekilde okuyucuya sunar;

Safiye, Venedikli bir asilzadenin kızı idi. Gondallar diyarının fattan ve sihirli bir güzeli idi. Bafo sülalesindendi. Babasının birkaç gemisi vardı. Ve Safiye asıl ismiyle Bafo çok genç yaşta Venedik zevk ve eğlence hayatıyla haşır neşir olmuştu. Bafo bir gün sandalla babasının yanına Karfoya giderken Akdeniz'de eksik olmayan Türk korsanları tarafından ele geçirildi... (Danışman, 1964b, s. 23)

Yukarıdaki şekilde Osmanlı sarayına giren Safiye Sultan, Sultan Murat'ın şehzadeliği döneminde onun dikkatini çeker. Sultan Murat, bu Venedikli güzele âşık olur. Safiye Sultan, kurnaz ve zeki bir kadındır. Bu sebeple eserin başından sonuna kadar Sultan Murat'ın kendisine olan aşkını her zaman diri tutmayı başarır.

Safiye Sultan'ın bütün hayali Osmanlı İmparatorluğu'nun en nüfuzlu kadını olmaktır. Bu sebeple Topkapı Sarayı'nda Sultan Murat'ın annesi Valide Nurbanu Sultan ile amansız bir iktidar mücadelesine girer.

Safiye Sultan, eserin başında Osmanlı sarayının âdet ve kanunlarını bilmeyen bir kadın olarak karşımıza çıkar. Bu kadın, eser ilerledikçe kendini geliştirir ve sarayda dönen bütün entrikaları anlayabilecek bir konuma gelir. Nurbanu Sultan'ın planlarına, akıllıca ve kurnazca çözümler üretir ve bu sayede Sultan Murat'ın gözündeki saflığını korur. Bu konudaki en büyük yardımcısı ise Raziye'dir.

Görüldüğü üzere yazar Safiye Sultan'ın hem fiziki hem de kişilik özelliklerini vermiştir. Eserde yukarıdaki şekilde gördüğümüz Safiye Sultan gerçek bir kişidir ve onun kişiliği tarihi belgelerle örtüşmektedir Bunun yanında Safiye Sultan'ın belgelerde geçen fiziki özelliklerine baktığımızda “büyüleyici bir yüz”e sahip olduğu verilir fakat kumral ve hareli gözlü olduğuna değinilmemektedir (Altınay, 2011, s. 55).

2.3.2.1.1.4.2. İkinci Dereceden Kişiler

Raziye:

Sultan Murat'ın cariyelerindendir ve Safiye Sultan'ın en yakın dostudur. Eserde kumral saçlı ve oldukça güzel bir kadın olarak tarif edilir. Raziye aynı zamanda Şeyh Şüca'nın da sevgilisidir ve ondan falcılığa dair bilgiler öğrenmiştir. Bunun yanında Raziye'nin asıl isteği, günün birinde Sultan Murat'ın dikkatini çekmek ve onun haremine girmektir.

Raziye, Sultan Murat Osmanlı tahtına geçince sarayın vekilharıcı olur. Topkapı Sarayı'nın entrikalarına kolaylıkla uyum sağlayan Raziye, saraydaki hemen hemen herkesle irtibat kurar ve bu sayede Nurbanu Sultan'ın planlarını önceden öğrenir. Bunun yanında Raziye, oldukça kurnaz ve zeki bir kadındır. İnce düşünen, ayrıntıcı ve her konuya bir çözüm bulabilecek bir kişiliği vardır. O, bu huyları ile sık sık Safiye Sultan'ı ve sevgilisi Şeyh Şüca'yı Sultan Murat'ın hiddetinden kurtarır.

Görüldüğü üzere yazar Raziye'nin hem fiziki hem de kişilik özelliklerini vermiştir. Eserde yukarıdaki şekilde gördüğümüz Raziye gerçek bir kişidir. Kaynaklara baktığımızda yazarın Raziye'nin Safiye Sultan için çalıştığı görülmektedir (Uzunçarşılı, 1988, c. III, s. 43). Fakat onun kişilik özelliklerine dair ayrıntılı bilgi yoktur. Bu bağlamda Raziye'nin kişilik özellikleri tarihsel gerçeklik ile karşılaştırılmaz.

Canfeda:

Osmanlı haremindedir bir cariyedir. Aynı zamanda Nurbanu Sultan'ın en yakın arkadaşıdır. Canfeda eserde “oldukça güzel”, “işveli” ve “fettan” bir kadın olarak

tanımlanır (Danışman, 1964b, s. 38). Osmanlı sarayındaki çoğu cariyenin olduğu gibi Canfeda'nın da tek hayali, günün birinde Sultan Murat'ın haremi olmaktır; “Ve kim bilir belki Canfeda da Padişaha yanaşabilirdi. Kendisi başkadın olabilirdi. Bu öyle bir hülya idi ki... Canfeda'nın nefesi kesildi.” (Danışman, 1964b, s. 44).

Canfeda, eserde Nurbanu Sultan'ın kurtarıcısıdır. Nurbanu Sultan, bütün planlarını Canfeda aracılığı ile uygulamaya koyar. Canfeda, Nurbanu Sultan'ın her isteğini eksiksiz bir şekilde yerine getirir. Bu yönü ile Canfeda, eserde Safiye Sultan ve Raziye ikilisinin düşmanı olarak karşımıza çıkan ikinci kadındır.

Eserde yukarıdaki şekilde ele alınan Canfeda, gerçek bir kişidir. Tarihi belgelere baktığımızda Canfeda'nın kişilik özellikleri eserle uyumaktadır (Uzunçarşılı, 1988, c. III, s. 43).

Şeyh Şüca:

“Yirmi beş” yaşında, “uzun boylu”, “adaleli” ve “yakışıklı” bir delikanlıdır (Danışman, 1964b, s. 16). Şehzade Selim'in Manisa sarayındaki bahçıvanlarından birisidir. Fakat aslen sihir ve fal ile uğraşmaktadır. Raziye'nin de sevgilisidir.

Şeyh Şüca'nın keskin bakışları, pırıltılı gözleri ve hoş bir sohbeti vardır. Bu sebeple konuştuğu kimseleri kolaylıkla etkisi altına alabilmektedir. Bunun yanında içki âlemlerine oldukça düşkündür. Nerede ise her akşam meyhanelerde sabahlar. Şeyh Şüca eserde, Sultan Murat'ın falına bakar ve onun üç ay sonra Osmanlı tahtına geçeceğini bilir. Bu sebeple Sultan Murat'ın himayesini kazanır (Danışman, 1964b, s. 21). Sultan Murat tahta geçince saray imamlığı mevkisini alır.

Şeyh Şüca, eserin başından sonuna kadar fal ve büyü konusunda yapıp ettikleriyle karşımıza çıkmaktadır. Eserde bu şekilde sunulan Şeyh Şüca gerçek bir kişidir ve onun yukarıdaki özellikleri tarihi belgelerle örtüşür (Altınay, 2011, s. 57 - 58).

Deli Pervane ve Deli Recep:

Deli Pervane, Sultan Murat döneminde cesur, yiğit ve iyi kılıç kullanan bir delikanlıdır. En yakın dostu Deli Recep'tir. Bunun yanında o, Safiye Sultan'ın dışarıdaki adamıdır. Safiye Sultan'ın birçok işini o yapar. Deli Recep de cesur ve iyi kılıç kullanan bir delikanlıdır. En yakın arkadaşı Deli Pervane'dir. O, Nurbanu Sultan'ın dışarıdaki adamıdır. Nurbanu Sultan'dan gelen emirleri yerine getirir.

İki kahramanın, iki düşman sultana hizmet etmeleri onları eserde sık sık karşı karşıya getirir. Eserde bu şekilde sunulan Deli Pervane ve Deli Recep kurmaca kişilerdir. Görüldüğü üzere yazar onların fiziki özelliklerini vermemiş, bunun yanında kişilik özelliklerine de ayrıntılı girmemiştir.

Sokullu Mehmet Paşa:

Osmanlı dönemi sadrazamlarındandır. Eser, Sokullu Mehmet Paşa'nın son dönemlerini ele almaktadır. O, eserde “yetmişli yaşlarda”, “ak sakallı”, “beli biraz bükük” ve “gururlu” bir kimse olarak tarif edilir. Osmanlı devletine canı gönülden bağlıdır ve iki padişah zamanında da devlete büyük hizmetler etmiştir; “O Sokullu ki Kanunî Sultan Süleyman devrinin bütün ihtişamını beraber yaşamış, ölen Padişah İkinci Selim'in devrinde İmparatorluğun azametini büyük bir ikdamla devam ettirmiş, din ve devlete sayılamayacak kadar çok hizmetlerde bulunmuştu. Göğsünü kaplayan sakalını millet ve memleket yolunda ağartmıştı.” (Danışman, 1964b, s. 32-33).

Sadrazam Sokullu Mehmet Paşa, Sultan Murat döneminde oldukça sıkıntılı günler geçirir. Sultan Murat'ın çevresindeki kadınlar, özellikle Safiye Sultan, sadrazamın işlerine karışmakta, onun düzenini bozmaktadır; “Koskoca Sadrazam Sokullu Mehmet Paşa bile onun Padişah üzerindeki nüfuzunu hesaba katmak zorunda kalıyordu. Devlete ait işleri yürütebilmesi için Safiye'nin arzularını yerine getirmek zorunda idi.” (Danışman, 1964b, s. 58-59). Sultan Murat da her geçen gün Sokullu Mehmet Paşa'nın işlerini zorlaştırmaktadır. Kimi zaman cariyelerin istekleri ile sadrazamını boğar, kimi zaman da yakın adamlarının dolduruluşuna gelerek sadrazamına karşı çıkar; “Sokullu'nun

haklı olduğu âşikârdı. Fakat Sultan Murat, Sokullu'yu sevmiyordu. Devletin hayrına dâhi olsa, Sokullu'nun arzularını yapmamaktan zevk alıyordu.” (Danışman, 1964b, s. 83).

Sokullu Mehmet Paşa, eser boyunca Sultan Murat'ı devlet işlerinde yönlendirmek için uğraşır. Eserde bu şekilde karşımıza çıkan Sokullu Mehmet Paşa'nın Sultan Murat zamanındaki durumu tarihi kaynaklarla örtüşmektedir (Uzunçarşılı, 1988, c. III, s. 51 – 53).

2.3.2.1.1.5. Eserin Tarihi Gerçeklik ve Roman Gerçekliği Bağlamında Karşılaştırılması

Saraydaki Kadın, Nurbanu Sultan ve Safiye Sultan'ın iktidar mücadelesi üzerinden ilerlemektedir. Eserde, Nurbanu Sultan'ın başyardımcısı Canfeda, Safiye Sultan'ın başyardımcısı ise Raziye'dir. Diğer tarihi kişiler Kadı Üveys, Şeyh Şüca, Şemsi Paşa ve Gazanfer Ağa'dır. Bu kişiler hakkında İsmail Hakkı Uzunçarşılı, şu bilgileri vermektedir;

Sultan Murad'ın cülusundan sonra gün geçtikçe müdahalelerle hükümet işleri iyi yürümemeğe başladı, Sokullu mümkün olduğu kadar bu müdahaleleri önlemeğe çalışıyordu. İşlere müdahale edenlerin başında padişahın valdesi Nurbanu Sultan'la zevcesi ve Şehzade Mehmed'in validesi Venedik'in Bafo ailesine mensup Safiye Sultan vardı. Bu iki kadın birbirine rakipti; Murad bu ilk devirlerinde Safiye Sultan'a karşı fazla düşkün olduğundan onun sözü ileride idi; fakat valide sultan oğluna güzel kızlar takdimiyle onu Safiye Sultan'dan soğutmağa çalışıyordu. İşte bu iki kadın arasındaki rekabet bunların adamlarının türlü vesilelerle hükümet işlerinde müessir olmalarına sebep oldu. Sarayda ve dışarda sözü geçen kadınlardan birisi de Canfeda ismindeki kethüda kadındı; bu, pâdişâha takdim edilecek cariyeleri yetiştirirdi. Nurbanu'nun ölümünden sonra Canfeda'nın nüfuzu yalnız sarayda değil hükümet işlerinde de kendini gösterdi. Bu suretle padişaha valide sultan ve Safiye Sultan'a saray kethüdası Canfeda'ya ve musahibe Raziye Hatun'a mensup olanlar kararsız hükümdarın müsaade ve müsamahasıyla harekete geçtiler; sarayda kapı ağası hadım Gazanfer Ağa ile Murad'ın *Manisa*'da tanıdığı ve beraberinde *İstanbul*'a, getirip defterdar yaptığı Kadı İdris, pâdişâhın şeyhi Şüca, Candaroğullarından Şemsi Ahmed Paşa ve padişahın hocası Sadeddin Efendi işlere müdahale edenlerin başında geliyorlardı. (Uzunçarşılı, 1988, c. III, s. 43-44)

Saray'da haremin kilercisi bulunan Yahudi Kira Kadın devlet işlerine müdahalesiyle şöhret kazanmış timar ve zematlerin tevcihlerinde aldığı rüşvetlerle çok zengin olmuştur... (Uzunçarşılı, 1988, c. III, s. 121)

Eserde ele alınan bu kişiler alıntılarda görüldüğü üzere gerçektir. Fakat yazar, bu kişiler etrafında tarihi bilgileri genişletmiş ve bir entrika silsilesi örmüştür. Eserin büyük çoğunluğu Safiye Sultan ile Nurbanu Sultan'ın çeşitli planları etrafında şekillenmiştir. Bu açıdan eser, “tarihi gerçeklikte kişiler etrafında kurgulan romanlar” başlığı altında değerlendirilmeye uygundur. Bunun yanında yazar, tarihi gerçekliği bazı noktalarda korumuş, bazı noktalarda da eklemeler yapmıştır. Tüm bu yapılar burada incelenecektir.

Saraydaki Kadın adlı roman, Sultan III. Murad'ın şehzadeligi ile başlamaktadır. Yazar, tarihi kişiler etrafında şu şekilde bir kurgu oluşturur;

Eğitimi tamamlaması için Manisa valiliğine gönderilen Şehzade Murad, bir gün yanında muhafızları ile ava çıkar. Bu avda, bir ceylanın peşinden giderek muhafızlardan uzaklaşır. Bu sırada ormanın içinden Şehzade Murad'ın karşısına dört haydut çıkar. Henüz yirmili yaşlarında olan genç şehzade, bu dört hayduda meydan okur ve haydutların reisi Kurt Hasan'ı yaralayarak yere serer. Kurt Hasan, Şehzade Murad'ın kılıç kullanmadaki ustalığını takdir eder (Danışman, 1964b, s. 3-5); “Galibiyeti hak ettin delikanlı. Eğer ölmez bu yaradan kurtulursam, kim olursan ol sana yardım, hatta hizmet etmek boynumun borcu olsun.” (Danışman, 1964b, s. 5). Bunu gören diğer üç haydut, Şehzade Murad'ın üzerine saldırır. Bu sırada Şehzade Murad'ın başyardımcısı Gazanfer Ağa yetişerek üç haydudun önüne dikilir. Neye uğradıklarını anlamayan haydutlar, ormanın içine kaçarlar. Şehzade Murad ve Gazanfer Ağa, Kurt Hasan'ı da alarak saraya doğru yola çıkarlar. Şehzade Murad, dönüş yolunda Kadı Üveys ile karşılaşır. Kadının sert ve haşin sözlerini beğenen Şehzade Murad, Kadı Üveys'i de yanına alarak Manisa'daki sarayına geri döner (Danışman, 1964b, s. 6-10).

Şehzade Murad, saraya ulaşır ulaşmaz âşık olduğu cariye Safiye'nin odasına ilerler. Bu sırada cariyelerinden Raziye ile karşılaşır. Raziye, Şehzade Murad'a geçirdiği kaza için geçmiş olsun dileklerini iletir. Henüz saraydaki hiç kimseye av esnasındaki olayları anlatmayan Şehzade Murad, Raziye'nin kazayı bilmesine çok şaşırır. İçinde garip hislerle Safiye ile görüşür. Raziye, bu kazayı yakın arkadaşı olan Safiye'ye de anlatmıştır. Telaşla şehzadesini bekleyen Safiye, Raziye'nin bu kazayı kendisine de

söylediğini belirtir (Danışman, 1964b, s. 10-12). Şehzade Murat, ertesi gün Raziye'nin bir falcı olduğunu öğrenir. O dönemde fal ve sihir oldukça yaygındır. Şehzade Murat da fala inanmaktadır. Bu sebeple Raziye'nin kendi falına da bakmasını ister. Raziye, bir veliahdın falına ustasının bakmasının daha doğru olacağını dile getirir. Bu amaçla aslında sevgilisi olan saray bahçıvanlarından Şeyh Şüca ile Şehzade Murat'ı tanıştırır. Şeyh Şüca, Şehzade Murat'ın ellerine baktıktan sonra yorumlamak için iki saat ister. Bu esnada şehzadenin yanında bulunan Gazanfer ve Cafer Ağalar, düzenbaz olarak gördükleri Şüca ve Raziye'yi araştırırlar ve ikili arasındaki ilişkiyi öğrenirler (Danışman, 1964b, s. 13-20).

İki saat sonra şehzadenin karşısına çıkan Şeyh Şüca, onun üç ay sonra padişah olacağını dile getirir. Gazanfer Ağa, üçüncü ayın bitmesine üç gün kala Şehzade Murat ile görüşür ve haberin gelmemesi durumunda Şeyh Şüca'yı öldürmek için izin alır. Şehzade Murat, üçüncü ayın son günü taht için haber bekler fakat akşamüzeri olmasına rağmen bu haber gelmez. Bu sebeple Gazanfer Ağa, Şeyh Şüca'nın kulübesine gider ve onun boynuna ip dolar. Bu sırada uzaktan bir sipahi görünür. Hasan Çavuş adlı bu sipahi, Sultan Selim'in vefat haberini Şehzade Murat'a iletir. Şehzade Murat, Şeyh Şüca'yı huzuruna ister. Raziye, Şeyh Şüca'nın kulübesine gider ve Şehzade Murat'ın beklediği haberin geldiğini söyler. Gazanfer Ağa mecburen Şeyh Şüca'nın boynundaki ipi çözdürür. Şeyh Şüca kurtulur (Danışman, 1964b, s. 20-29).

Sultan Murat, Osmanlı tahtına geçer ve Manisa'daki adamlarını da alarak İstanbul'a gelir. Sultan Murat'ın Topkapı Sarayı'na getirilen cariyelerinden Safiye, Haseki Sultan olur. Raziye ise haremın vekilharçlığını yapmaya başlar. Sultan Murat'ın bütün vaktini Safiye Sultan ile geçirmesi, Valide Sultan olan Nurbanu Sultan'ı rahatsız etmeye başlar. Nurbanu Sultan, Safiye Sultan erkek evlat vermeden ondan kurtulmaya karar verir ve en yakın dostu olan Canfeda ile plan kurmaya karar verir. Valide Sultan'ın bu isteğini sezen Raziye ise, Safiye Sultan'ı uyarır. Nurbanu Sultan'dan önce harekete geçmek isteyen Safiye Sultan, o dönemde saraya sık sık girip çıkmakta olan Yahudi Kira'yı kendi tarafına çekmeye karar verir (Danışman, 1964b, s. 44-35).

Sultan Murat, sık sık tebdil-i kıyafetle İstanbul içerisinde dolaşmaktan hoşlanan bir padişah'tır. Yine bir gün yanına Kadı Üveys, Şemsi Paşa ve Gazanfer Ağa'yı da alarak bir meyhaneye gider. Meyhanedeki sarhoş yeniçerilerden birisi Sultan Murat'ı tanır ve "Buyur Padişahım! Bir kere de senin şerefine içelim!" (Danışman, 1964b, s. 49) diyerek kadeh kaldırır. Bir Osmanlı padişahına büyük hakaret sayılan bu hareket karşısında küplere inen Gazanfer Ağa, ilk olarak Sultan Murat'ı ortamdaki uzaklaştırır. Daha sonra hançerini çekerek yeniçerilerin karşısına dikilir. Gale yana gelen yeniçeriler, hep beraber Gazanfer Ağa'nın üzerine saldırırlar. Bu sırada içeriye yedi sekiz kadar ases girer ve bu mücadele kanlı bir hal alır. Asesler ve Gazanfer Ağa gerilemeye başlayınca o dönemin yiğitlerinden Deli Pervane ve Deli Recep ortaya çıkar. İki yiğit, Gazanfer Ağa'nın iki tarafına geçer. Bu kişilerin kuvvetini bilen yeniçeriler, bir anda sakinleşirler. Deli Pervane, Gazanfer Ağa'yı saraya bırakır (Danışman, 1964b, s. 47-51).

Deli Pervane ve Deli Recep'in kahvede gösterdiği cesareti, erkek kılığına girmiş iki kadın görür. Bu kadınlardan birisi Yahudi Kira'dır. Safiye Sultan için güvenilir bir adam arayan Yahudi Kira, Deli Pervane'yi takip eder ve onu evine götürür. Yahudi Kira, güzelliğini de kullanarak Deli Pervane'yi Safiye Sultan için çalışmaya ikna eder. Meyhane içinde kalan Deli Recep dışarı çıkınca, diğer kadın Kethüda Canfeda onunla görüşür. Canfeda da aynı yollarla Deli Recep'i Nurbanu Sultan için çalışmaya ikna eder (Danışman, 1964b, s. 51-58).

Safiye Sultan, Sultan Murat üzerindeki etkisini gün geçtikçe daha da artırır. Sultan Murat, artık çok sevdiği validesini bile görmemektedir. Bu durumun farkında olan Nurbanu Sultan, Safiye Sultan'ı ikinci plana atmak için Budin beylerbeyinin elinde bulunan iki Macar kızının saraya getirilmesini ister. Canfeda'ya bu isteğini anlatır ve Budin beylerbeyine yazılmış bir mektup verir. Canfeda, bu iş için Deli Recep'i görevlendirir. Deli Recep, mektubu da alarak derhal yola çıkar. Sarayda istihbarat kurmuş olan Raziye, Nurbanu Sultan'ın planını öğrenir ve Safiye Sultan'ı bu konuda bilgilendirir. Safiye Sultan, saray dışında kendisi için çalışmaya hazır bulunan Deli Pervane'ye iki Macar kızının İstanbul'a gelmesini engelleme görevi verir. Deli Pervane, vakit kaybetmeden yola çıkar (Danışman, 1964b, s. 58-63).

Budin beylerbeyi, Deli Recep'i güzel karşılar. Ona iki Macar kızını sorunsuz bir şekilde teslim eder. Ayrıca ormanların tehlikesine karşı Deli Recep'in yanına on muhafız verir. Deli Recep, bu kabile ile İstanbul'a doğru yola çıkar. Dönüş yolunun ikinci günü kırk elli kişilik bir kabile Deli Recep ve adamlarının karşısına çıkar. Deli Recep, at arabası içinde bulunan kızların yanına Kasım'ı verir ve son sürat yola devam etmelerini söyler. Macar kafilesi başları, Oersberg Baronu Herbert ve Kapiten Vikzelberg'dir. Herbert, teslim teklif eder. Deli Recep ise bu teklifi reddederek onun karşısına dikilir (Danışman, 1964b, s. 64-66). On iki Türk silahşoru, on iki düşman silahşoru ile çarpışmaya başlar. Deli Recep, Herbert'i sağ omzundan yaralar. Bu esnada Koca Hasan da Kapiten Vikzelberg'i geriletmektedir. Bu durumu gören diğer kırk Macar askeri bir anda Türklerin üzerine saldırırlar. Deli Recep ve adamları gerilemek üzere iken Deli Pervane ve on adamı gelerek onlara yardım eder. İki dost, iki asilzadeyi şaşkına uğrattır. Macarlar daha fazla dayanamaz ve kaçarlar. Akşam karanlığında yalnız kalan iki dost, birbirlerine görevlerini söylemezler. Deli Recep işini bahane ederek yola koyulur. Deli Pervane ve adamları buldukları yerde uykuya dalarlar. Üç dört saat sonra kendisine gelen Deli Pervane, Deli Recep'in Macar kızlarını İstanbul'a getirmek için görevlendirildiğini anlar ve onları yakalamak için yola koyulur. Bakırköy yakınlarında Deli Recep ve kafilesine yetişir. İki dost, birbirlerine kılıç çekerler ve mücadeleye başlarlar. Bu arada Macar kızlarının içinde bulunduğu araba gözden kaybolur. Bunu fark eden Deli Pervane, Recep'i orada bırakarak Kethüda Canfeda'nın evine gider. Fakat Canfeda, Macar kızlarını saraya götürmüştür. Eli boş dönen Deli Pervane, başından geçenleri Raziye'ye anlatır (Danışman, 1964b, s. 67-75).

Nurbanu Sultan, Macar kızlarından birinin adını Şivekâr, diğerinin adını Gülperi koyar. Saray adabının öğretilmesi için onları, on beş günlük sıkı bir eğitime tabi tutar. Bu kızlardan Şivekâr'ın güzelliği, herkesin dilindedir. Haberi işiten Safiye Sultan, üzüntülü bir halde iken hamile kaldığını fark eder. Bebek haberi, Safiye Sultan'ın yüreğine su serper (Danışman, 1964b, s. 75-79).

Nurbanu Sultan, kızların eğitimi tamamlanınca Sultan Murat'a haremle de ilgilenmesi gerektiğini belirtir ve onu cariyelerin bulunduğu yere çeker. Sultan Murat, cariyeler taşılığına gider ve burada Canfeda ile karşılaşır. Canfeda'nın güzelliği karşısında

etkilenen Sultan Murat, onu bütün cariyelerden sorumlu “Kethüda Kadın” ilan eder. Daha sonra burada Nurbanu Sultan’ın en büyük silahı olan Macar kızlarını görür (Danışman, 1964b, s. 86-88); “Sultan Murat, beyninden vurulmuşa döndü. Bilhassa birinci Macar kızı Şivekâr tam bir afetti.” (Danışman, 1964b, s. 88). Sultan Murat, o gece Şivekâr’ı çağırır ve bütün günlerini onunla geçirmeye başlar. Emeline ulaşan Nurbanu Sultan, sarayın bütün cariyelerini kendi etrafına toplar. Yakında doğum yapacak olan Safiye Sultan bir anda yalnız kalır. Bu duruma tahammül edemeyen Safiye Sultan, bir gün Raziye ile saraydan gizlice çıkarak Şeyh Şüca’nın evine gider. Şeyh Şüca, Safiye Sultan’ın bebeğinin erkek olacağını ve Osmanlı tahtına oturacağını dile getirir. Safiye Sultan, onunla Sultan Murat’ı tekrar bir araya getirmeye karar verir (Danışman, 1964b, s. 89- 93).

Nurbanu Sultan, Şeyh Şüca’nın Sultan Murat ile görüşeceğini öğrenir ve onun saraya gelemeyecek bir konuma getirilmesini ister. Deli Recep, bu iş için görevlendirilir (Danışman, 1964b, s. 93-94). Deli Recep, Şeyh Şüca’yı bularak evinin altındaki bodruma indirir ve oraya kilitler. Bu adama neden önem verildiğini anlamak isteyen Deli Recep, Şeyh Şüca’nın evini arar ve orada bal mumundan yapılmış insan şekilleri, boynuzlar, boncuklar, usturalar ve buna benzer birçok eşya bulur. Gördükleri karşısında telaşa kapılan Deli Recep, bal mumundan yapılan insan şekillerini alarak Canfeda’ya gider (Danışman, 1964b, s. 96-100).

Safiye Sultan, Sultan Murat’ın ilgisini tekrar kazanmak için ona Şeyh Şüca’dan bahseder. Sultan Murat, Şeyh Şüca’nın huzuruna gelmesini söyler fakat Raziye, Şeyh Şüca’yı evinde bulamaz. Onu bulması için, Deli Pervane’yi görevlendirir. Deli Pervane, uzun bir aramadan sonra Deli Recep’in bodrum katında açlık ve susuzluktan ölmek üzere olan Şeyh Şüca’yı bulur ve Raziye’nin evine götürür. Şeyh Şüca, padişah karşısına çıkacak halde değildir. Bu durumu gören Raziye, Şeyh Şüca’nın yanında Deli Pervane’yi bırakarak saraya döner (Danışman, 1964b, s. 101-106).

Safiye Sultan’ı gözden tamamen düşürmek isteyen Nurbanu Sultan, onun Şeyh Şüca aracılığı ile Sultan Murat’a büyü yaptırdığı haberini ortalığa atar. Nurbanu Sultan’a göre bu büyü sayesinde Sultan Murat’ın Safiye’den başka hiç kimseden çocuğu

olmamaktadır. Cariyeler ve vezirler, ikiye bölünür. Bir kısmı Safiye Sultan'a iftira atıldığını düşünürken, bir kısmı Nurbanu Sultan'ın haklı olduğu kanaatinde. Bu dedikodu kulaktan kulağa yayılır. Bu sırada Canfeda, Şeyh Şüca'nın evinden çıkan bal mumundan yapılmış insan suretlerini Nurbanu Sultan'a getirir. Eline güçlü bir kanıt geçiren Nurbanu Sultan, bu konuyu Şivekâr aracılığı ile Sultan Murat'a ulaştırır. Duyduklarına çok sinirlenen Sultan Murat, bu konuyu Nurbanu Sultan ile de görüşür. Nurbanu Sultan, Sultan Murat'ı iyice şüpheye düşürür. Bunun üzerine Sultan Murat, Gazanfer Ağa'yı Şeyh Şüca'yı bulması ve evini araması için görevlendirir (Danışman, 1964b, s. 107-114); "Sultan Murat, yıldırımla vurulmuşa döndü, böyle şeylere inanırdı. Esasen o devirde tılsım, sihir ve büyüye herkes inanırdı." (Danışman, 1964b, s. 114). Nurbanu Sultan'ın bu hareketini öğrenen Raziye, çözümü Şeyh Şüca'nın Deli Recep'in bodrumuna hapsedilmesinde ve onun evinde sihre dair ne varsa yok edilmesinde bulur. Safiye Sultan'ın başının büyük dertte olduğunu öğrenen Deli Pervane, Raziye'nin çözümünü hemen yerine getirir (Danışman, 1964b, s. 114-117).

Gazanfer Ağa, Şeyh Şüca'yı bütün her yerde aramasına rağmen bulamaz. Şeyh Şüca'nın evinde de büyüye ait hiçbir şey çıkmaz. Bu haberi işiten Nurbanu Sultan, Sultan Murat'a Raziye ve Safiye Sultan'ın onu saklamış olabileceklerini söyler. Sultan Murat, Raziye'yi huzuruna çağırır ve validesinden öğrendiği her şeyi tek tek sorar. Zeki bir kadın olan Raziye, sessizce padişahın sakinleşmesini bekler. Sultan Murat'ın amansız hiddeti geçince bunların iftira olduğunu ve Deli Recep'in evinin aranmasını ister. Sultan Murat, böyle bir konuda tek taraflı bakmamak için Raziye'nin isteğini kabul eder. Deli Recep'in evinin aranması ve onun kimin için çalıştığının öğrenilmesi için Gazanfer Ağa'yı görevlendirir (Danışman, 1964b, s. 117-123). Gazanfer Ağa, Deli Recep'in evinin bodrum katında kilitli tutulan Şeyh Şüca'yı bulur ve onu saraya götürür. Sultan Murat, Şeyh Şüca'ya tılsım ve sihir ile alakasını sorar. Şeyh Şüca, bu anlatılanların tamamen iftira olduğundan bahseder ve Deli Recep'in hiçbir sebep olmadan kendisini bodruma kilitletiğini dile getirir. Sultan Murat, Şeyh Şüca'nın suçsuz olduğuna inanır ve Safiye Sultan'a tekrar bağlanır (Danışman, 1964b, s. 128-131).

Nurbanu Sultan, bir gün hastalanır. Validesine düşkün olan Sultan Murat, sık sık Nurbanu Sultan'ı ziyaret eder. Nurbanu Sultan, Canfeda aracılığı ile Safiye Sultan

tarafından gönderilen doktordan sonra daha da kötüleştiğini oğluna iletir ve Safiye Sultan'ın kendisini zehirlediğini belirtir. İçine bir şüphe düşen Sultan Murat, sarayın hekimbaşını ve Safiye Sultan tarafından getirilen doktor olan Salamon Eskinazi'yi ayrı ayrı sorguya çeker. İki doktor da aynı ilaçları vermiştir. Sultan Murat, bu şekilde Safiye Sultan'ın suçsuz olduğunu öğrenir. Bu ithamlardan bir sonuç elde edemeyen Nurbanu Sultan, 29 Kasım 1585 tarihinde vefat eder. Bütün haremın yönetimi Safiye Sultan'a geçer (Danışman, 1964b, s. 158-163).

Deli Pervane ve Deli Recep, harem içindeki iktidar mücadelesinin bitmesi ile işsiz ve avare kalırlar. Bu süreçte birbirlerinin değerini anlayan iki eski dost, tekrar bir araya gelirler ve barışırlar. O dönemde Osmanlı Devleti, Avusturya sınırında mücadele etmektedir. Bu iki dost, Ferhat Bey komutasında Avusturya sınırındaki Türklere katılırlar. Deli Recep ve Deli Pervane, orada vaktiyle Macar kızları meselesinde çarpıştıkları Oersberg Baronu Herbert ve Kapiten Vikzelberg ile karşılaşırlar. İki dost, bu iki silahşorla tekrar kılıç düellosu yaparlar ve iki asilzadeyi tekrar mağlup ederler. Bu sırada iki asilzade kaçar. Bazı Osmanlı askerleri, bu iki asilzadenin başını keserler. Türk askerleri, Avusturya sınırında tamamen üstünlük elde eder. Tanınmış Avusturya kumandanlarından bazılarını esir alırlar ve zaferle İstanbul'a dönerler (Danışman, 1964b, s. 164-170).

Aradan on yıl geçer. Sultan Murat, bütün ümidini büyük oğlu Şehzade Mehmet'e bağlar ve taht sırasının değişme vaktinin geldiğini hisseder. Bu sebeple Raziye'yi çağırarak falına baktırır. Raziye, padişahın falına Şeyh Şüca'nın bakmasını ister. Sultan Murat, Şeyh Şüca'yı ertesi gün yanına ister. Sultan Murat, ertesi gün sabah Mirahur Hasan ile görüşür ve rüya görüp görmediğini sorar. Mirahur Hasan, gördüğü rüyayı Sultan Murat'a anlatır. Sultan Murat, bu rüyayı o sırada gelen Şeyh Şüca'ya yorumlatır; "Şevketli dedi, dört siyah koyun, yaşça büyük olan ve servet cem etmiş olan dört şehzadenizdir. Benekli olanlar da servetlerini sarf etmiş olan diğer sekiz şehzadenizdir. Kırk beyaz koyuna gelince onlar da harem-i hümayununuzda bulunan kırk cariyedir." (Danışman, 1964b, s. 183). Şeyh Şüca, bu yorumun ardından rüyadaki sayılar kadar kurban kesilmesi ve fukaraya sadaka verilmesi gerektiğini dile getirir (Danışman, 1964b, s. 179-183).

Sultan Murat, günler sonra ani bir karın ağrısına yakalanır. Hekimbaşı, padişahın hastalığını anlayamaz. Bu sebeple ona hava değişikliği tavsiye eder. Sultan Murat, bu tavsiyeye uyarak bir akşam Sinan Paşa Köşkü'ne geçer. Sultan Murat eğlenirken limanda Mısır'a ait iki gemi görür. Bu gemiler top atışına başlarlar. İlk topla padişahın bulunduğu salonun bütün camları yere dökülür. İkinci top atışında köşk şiddetli bir şekilde sallanmaya başlar. Bu olay, Sultan Murat'ın vahametini artırır. Sultan Murat, 16 Ocak 1595 tarihinde aniden hastalanır. Hekimbaşına göre, padişahın durumu çok ağırdır. Safiye Sultan, hekimbaşı ile görüşür ve durumu anlar. Çaresiz kalan Safiye Sultan, Sultan Murat'ın odasına geçer ve onu vefat etmiş şekilde bulur. Safiye Sultan, Manisa'da bulunan Şehzade Mehmet'e haber gönderir ve onu payitahta çağırır. Şehzade Mehmet İstanbul'a gelene kadar Sultan Murat'ın ölüm haberini gizler (Danışman, 1964b, s. 183-189).

Yukarıdaki şekilde ele alınan olaylardan Canfeda ve Nurbanu Sultan'ın, Sultan Murat'ı Safiye Sultan'dan uzaklaştırma çabaları gerçektir. Fakat Şeyh Şüca'nın Sultan Murat'ın üç vakte kadar tahta çıkacağını bilmesi, Şeyh Şüca'nın kaçırılması ve saklanması, onun evinin temizlenmesi, Deli Pervane ve Deli Recep'in sultanlar için oynadıkları roller tarihi kaynaklarda geçmemektedir. Yazar, yaratıcı hayal gücü ile bu anlatıyı kişiler etrafında örmüştür. Bunun yanında Safiye Sultan'ın büyü ile suçlanması, iki Macar kızının Osmanlı sarayına gelmeleri ve onların Sultan Murat ile ilişkileri, Ahmet Refik Altınay'ın *Kadınlar Saltanatı* adlı eserinde yer alır. Fakat eserde bu olaylar yazar tarafından çeşitli eklemelerle genişletilmiş ve kurgulanmıştır. Çünkü Ahmet Refik Altınay, bu üç olay hakkında eserdeki bilgileri vermemektedir.

Eserde olay örgüsüne ekleme de yapılmıştır. Eserde görülen ekleme, Sokullu Mehmet Paşa'nın ölümüdür. Eser, bu ölümü şu şekilde anlatır; Bir gün, sadrazamın konağına derviş kılıklı bir adam gelir. Sadrazamın kapıcısı Mirahur Hasan Ağa, kapıdaki adamı içeri almak istemez. Çünkü bu adamı, Lala Mustafa Paşa'nın konağına girip çıkanlar arasında görmüştür. Fakat Sadrazam Sokullu Mehmet Paşa, kapıdaki adamın derdini dinlemek ister ve yabancı şahsı içeri alır. Bu yabancı şahıs, Sokullu Mehmet Paşa'nın dalgın olduğu bir anda hançerini çıkararak kalbine saplar. Üç dönemin sadrazamı şöhretli Sokullu Mehmet Paşa, 1576 yılında vefat eder (Danışman, 1964b, s. 146-149).

Eserde ele alınan Sadrazam Sokullu Mehmet Paşa'nın vefatı, İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın verdiği bilgilerle bazı farklılıklar taşımaktadır;

Sokullu Mehmed Paşa, *Kabasakal* tarafındaki sarayında bir pazar günü yine mütad üzere ikinci divanı kurup hükümet erkânıyla beraber devlet işlerini görüştüğü sırada ara sıra kendisinden sadaka isteyen bir meczup Boşnak, divana geldi; vezir-i âzam ona para vereyim derken kolunun içinde sakladığı hançerle memesi altından Sokullu'yu yaraladı; katil yakalandı, fakat yaranın tesiriyle vezir-i âzam 987 senesi şabanının sekizinci çarşamba günü (30 eylül 1579) akşam namazım müteakip vefat ederek Eyüp'teki türbesine defnedildi; Sokullu'nun ölümü umumi bir tesir yaptı; kendisinden sonraki boşluk devletin âtisi için fena neticeler verdi. Sokullu'nun öldürülmesinin hasımları tarafından tertip edilmiş olduğu ve bunun için her zaman vezir-i azamdan para almağa gelen meczubun bu işte kullandığı söyleniyor. (Uzunçarşılı, 1988, c. III, s. 54)

Eserde, Sadrazam Sokullu Mehmet Paşa'nın derviş kılıklı birisi tarafından kalbinden hançerlendiği söylenir. Fakat belgelere göre bu kişi, sadaka isteyen bir meczuptur ve sadrazamı göğsünün altından yaralamıştır. Sokullu Mehmet Paşa, eserde hançer yarası ile hemen ölürken tarihi belgeler, yaranın etkisi ile birkaç gün sonra vefat ettiğini söyler. Eserde derviş kılıklı kişinin Lala Mustafa Paşa tarafından gönderildiği yazılmakta iken, tarihi belgeler herhangi bir hısım olduğunu dile getirir.

Saraydaki Kadın adlı romanda tarihi gerçekliği aynen aktaran olaylar silsilesi de vardır. Bu eserde tarihi gerçekliği koruyan ilk olay, Şehzade Murat'ın İstanbul'a gelişi ve Sokullu Mehmet Paşa ile yaşadığı el öpme olayıdır. Eser bu kısmı şu şekilde anlatır; Padişahlık haberini alan Şehzade Murat, yanına birkaç adamını alarak İstanbul'a doğru yola çıkar. Sultan Murat, 21 Aralık 1574 tarihinde Mudanya İskeleyi'ne ulaşır. Burada Nişancı Feridun Bey'in kadirğine biner ve yedi saat sonra sarayın sahiline çıkar. Sultan Murat'ı bu kadar erken beklemeyen Sadrazam Sokullu Mehmet Paşa, acele ile sahile iner. Sultan Murat, yetmiş yaşında ve onur verici bir geçmişe sahip olan Sokullu Mehmet Paşa'yı görünce elini öpecek gibi bir hareket yapar. Fakat tam bir devlet adamı olan Sokullu Mehmet Paşa, buna fırsat vermeden kendisi eğilerek Sultan Murat'ın elini öper. Sultan Murat, yaptığı hatayı anlar ve bir an Sokullu Mehmet Paşa'ya karşı düşmanlık besler. Padişah, daha sonra Topkapı Sarayı'na gider ve biat merasimi yapılır (Danışman, 1964b, s. 29-35). Eserde ele alınan bu anlatı, tarihi kaynaklar ile örtüşmektedir;

İkinci Selim öldüğü zaman elli yedi yaşında olup en büyük oğlu Murad, Manisa'da sancakbeyi bulunuyordu. Derhal kendisine vezir-i âzam tarafından haber gidip saltanata davet edildi ve Kaptan Kılıç Ali Paşa da kadirgaya ile Mudanya'ya, yollandı, Murad Mudanya sahiline geldiği zaman kadirgaya rastlamadı ve Tevkiî Feridun Bey'in oradaki kayığına atlayıp yedi saat kadar lodosda çalkalandıktan sonra bin müşkülâtle sarayın sahilinde karaya çıktı. Vezir-i azama adam gönderdi ve saraya girdi. Üçüncü Murad'ın cülusundan sonra hükümet idaresinin başında yine padişahın eniştesi olan Sokullu Mehmed Paşa vardı. Selim'in ölümü üzerine vezir-i âzam, Murad'ı saltanata davet için sadakatini göstermiş olmak itibariyle genç hükümdarın büyük teveccühüne mazhar olmuş, hattâ Murad kayıkla gelip Sultan Bayezid köşkünde vezir-i âzam ile ilk görüşmede Sokullu'nun elini öpmek istemiş, fakat Sokullu, padişahın ayağına kapanarak eteğini öpmüştür. ... Rivayete göre Sultan Murad kendisine yapılan telkin ile vezir-i azama karşı olan bu tenezzüle sonradan pişman olmuş ve eniştesine karşı belirsiz bir infial göstermeğe başlamış... (Uzunçarşılı, 1988, c. III, s. 42-43)

Eserde görülen diğer bir tarihi gerçek ise, Sadrazam Sokullu Mehmet Paşa'nın bu dönemde yaşadığı olaylardır. Eser, bu olayları şu şekilde vermektedir; O dönemde üç padişah döneminde sadrazamlık yapan Sokullu Mehmet Paşa'ya karşı devlet erkânı tarafından bir kıskançlık meydana gelir. Özellikle Sinan Paşa ve Lala Mustafa Paşa, sürekli olarak Sokullu Mehmet Paşa aleyhine Sultan Murat'ı doldururlar. Sadrazamının hizmetinin ve şöhretinin kendisini geri planda bıraktığını düşünen Sultan Murat ise, günden güne sadrazamına karşı şüphe besler (Danışman, 1964b, s. 132). Şemsi Paşa ve Şeyh Şüca da Sokullu Mehmet Paşa aleyhine hareket eden kimselerdir. Sultan Murat'ın döneminde Sadrazam Sokullu Mehmet Paşa hakkında gerçekleşen bu olaylar, tarihi kaynaklarla örtüşmektedir;

Sokullu'ya aleyhdar olanların başında pâdişâhın musahibi İsfendiyar oğlu Şemsi Ahmed Paşa ile Murad'ın kadılıktan defterdarlık vererek beraberinde İstanbul'a getirdiği Kara Üveys ve pâdişâhın kerametine nail olup kendisine şeyh yaptığı Şeyh Şücâ' ve Lala Mustafa Paşa vardı; hattâ Sokullu'yu bir vartaya düşürmek isteyen Şemsi Paşa, pâdişâha halkın istidalarını kabul edip bizzat meşgul olmasını söyleyerek : -Vezir-i azama inanman; size arzylediği ahvali doğru sanman, halkın işleriyle bizzat mukayyed olmanız münasıptır" sözleriyle Sultan Murad'ı Sokullu aleyhine tahrik ediyordu. (Uzunçarşılı, 1988, c. III, s. 51)

Eserde görülen bir diğer tarihi gerçek, İran'ın iç karışıklıkları ve Sadrazam Sokullu Mehmet Paşa'nın İran harbi karşıtı duruşudur. Osmanlı devletinin Fatih Sultan Mehmet döneminden itibaren mücadele halinde olduğu İran devleti, o dönemde taht mücadeleleri ile yıpranmakta ve ülke birkaç zümreye ayrılmaktadır. Yazar, eserde İran'daki taht mücadelelerini ayrıntılı olarak ele almıştır. Üçüncü Murat dönemindeki

İran'ın durumu, İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın *Osmanlı Tarihi Cilt III* adlı eserinin 55 - 57. sayfalarındaki bilgilerle örtüşmektedir.

Eserde İran sınırında olan Hüsrev Paşa, İran'ın içinde bulunduğu kargaşadan faydalanılması gerektiği kanaatiyle Sultan Murat'a bir mektup yazar ve İran'a harp açılması gerektiğini dile getirir. Sultan Murat, İran'a harp açma konusunu Sokullu Mehmet Paşa ile görüşür. Sadrazam Mehmet Paşa, İran'ın tek bir kuvvet olabileceği ihtimali üzerinde durur ve harbe taraftar olmaz (Danışman, 1964b, s. 132-139). Bu duruş, İsmail Hakkı Uzunçarşılı tarafından doğrulanmaktadır;

“İşte Hüdabende'nin cülusundan evvel İran'da hâdisler cereyan ederken Van beylerbeğisi bu karışıklıktan istifade edilmesini bildirdi; vezir-i âzam Sokullu Mehmed Paşa harbe taraftar değildi.” (Uzunçarşılı, 1988, c. III, s. 57).

İran harbinin başkumandanları ve Özdemiroğlu Osman Paşa'nın kazandığı zafer de eserde korunmuştur. Eser, İran harbi için başkumandan seçimini şu şekilde ele alır; Devlet erkânı, İran harbi için bir toplantı yapar. Bu toplantıda Sokullu Mehmet Paşa ve Siyavuş Paşa, harp aleyhine bir tavır takınırlar. Sinan Paşa ve Lala Mustafa Paşa'ya göre ise harp hemen açılmalıdır. Toplantıyı dışarıdan dinleyen Sultan Murat, İran harbine kesin bir şekilde karar verir (Danışman, 1964b, s. 142-145). Sultan Murat, Bağdat tarafları kumandanlığını Lala Mustafa Paşa'ya, Erzurum tarafı kumandanlığını Sinan Paşa'ya verir. Sokullu Mehmet Paşa, bir başkumandana ihtiyaç olduğunu dile getirir ve ordunun başkumandanlığını çok isteyen bu iki vezire başkumandanlık esnasında yapacakları planları sorar. Zeki bir insan olan Lala Mustafa Paşa, harbin lehine düşünceli adımlar sayar. Bunun üzerine Sultan Murat, İran harbinin başkumandanlığını Lala Mustafa Paşa'ya verir (Danışman, 1964b, s. 143-146). Eserde ele alınan İran savaşının taraftarları ve bu savaşın komutanları, tarihi kaynaklar ile aynıdır;

... bilhassa bu hususta birbirine hasım olan Lala Mustafa Paşa ile Sinan Paşa'dan her biri *İran'a* karşı açılacak seferde serdar olmak istiyorlardı; her ikisini de tatmin etmek için *Erzurum* ve havalisi serdarlığı Lala Mustafa Paşa'ya Bağdat tarafları serdarlığı da Sinan Paşa'ya verildi¹⁵¹. Fakat aynı seferde bilhassa birbirine düşman

olan iki serdarın seraskerliği mahzurlu görüldüğünden pâdişâhın iradesiyle Sokullu Mehmed Paşa her iki paşa ile ayrı ayrı görüştüktan sonra Lala Mustafa Paşa bütün *İran* seferi serdarı tayin edilip Gürcistan ve Şirvan'ın istilâsına memur oldu. (Uzunçarşılı, 1988, c. III, s. 58)

Eser, Meşale Savaşı'nı ise şu şekilde anlatmaktadır; İran seferinin 1583 yılının ilkbahar ayında, İran'ın Çence hâkimi İmam Kulu Han elli bin kişilik bir ordu ile yola çıkar. 29 Nisan 1583 yılında, Özdemiroğlu Osman Paşa bu savaş için Derbend'den yola çıkar. Günler sonra İmam Kulu Han ve Özdemiroğlu Osman Paşa orduları karşılaşırlar. Bu karşılaşma, şiddetli geçer. Özdemiroğlu Osman Paşa, bu karşılaşmayı kazanmak için gece de meşale altında kılıç sallamaya devam eder. Ertesi gün Türk ordusu, İran üzerinde büyük bir zafer kazanır (Danışman, 1964b, s. 149-150). Meşale savaşı olarak anılan bu savaş, tarihi kaynaklar ile örtüşmektedir;

... Özdemir oğlu Osman Paşa, İran serdarı *Gence* valisi İmam Kulu Han'la meşhur muharebesini yaptı. İmam Kulu Han, Serdar Lala Mustafa Paşa'nın avdetinden sonra 987 H. de dört ay kadar *Tiflis*'i muhasara etti ise de alamamıştı; İran'ın sayılı kumandanlarından olan İmam Kulu Han 991 H. /1583 M. de *Gürcistan* ve *Dağıstan* yardımcı kuvvetleri hariç olarak elli bin kadar bir kuvvetle Osman Paşa'nın üzerine geldi. Özdemiroğlu maiyyeti kuvvetleriyle *Demirtepe* denilen *Derbend*'den çıkıp *Baştepe* mevkiine ordusunu kurdu ve üzerine gelen İmam Kulu kuvvetleriyle karşılaştı. Meşaleler yakılarak gece dahi devam eden harp dolayısıyla *Meşale savaşı* denilen harpte İmam Kulu yedi bin telef verdikten sonra kaçtı... (Uzunçarşılı, 1988, c. III, s. 60)

Eserde görülen son tarihi gerçek, Safiye Sultan'ın Osmanlı Devleti ile Venedik Devleti arasında çıkacak olan savaşı engellemesidir. Bu olay eserde şu şekilde anlatılır; Osmanlı Devleti'nin Trablus Valisi Ramazan bir gün vefat eder. Vali Ramazan'ın vefatı üzerine eşi, cariyeleri ve mirası bir gemiye yükleyerek İstanbul'a dönmek için yola çıkar. Bu gemi, denizde Venedik korsanlarının en acımasızı Emmo ile karşılaşır. Emmo ve tayfası, bu gemiyi yağma ederler ve valinin karısı ile henüz bir yaşında olan oğlunu öldürürler. Bu durum İstanbul'da duyulunca, Sultan Murat'ın âdeta gözü döner. Derhal Venedik Devletine harp ilan eder ve Venedik elçisini zindana attırır. O dönemin en güçlü devleti ile karşı karşıya gelmek istemeyen Venedik, elçisinden bir çözüm ister. Elçi Suranzo, Yahudi Kira ile temasa geçer ve Safiye Sultan'dan yardım ister. Aslen Venedikli olan Safiye Sultan, dönemin sadrazamı ile görüşür. Üç gün sonra Venedik Elçisi Suranzo, zindandan çıkarılır (Danışman, 1964b, s. 172-179). Bu olay tarihi

belgelere uygundur. Ahmet Refik Altınay, *Kadınlar Saltanatı* adlı eserin 61 - 62. sayfalarında bu anlatıyı doğrulamaktadır.

Görüldüğü üzere bu eserde kişiler etrafındaki kurgular, tarihi gerçekliğe ekleme yapılan olaydan ve tarihi gerçekliği muhafaza eden olay örgüsünden daha fazladır. Yazar, Nurbanu Sultan'ı ve Safiye Sultan'ı ve ikilinin iktidar mücadelesini tarihten almış fakat bu iktidar mücadelesine Deli Recep, Deli Pervane, Şivekâr, Gülperi gibi kişileri katarak bir roman oluşturmuştur. Bunun yanında kurguda ana konu etrafında çeşitli olaylar da meydana getirmiştir.

2.3.2.1.1.6. Zaman

Saraydaki Kadın adlı roman, Şehzade III. Murat'ın Manisa sancağında görev yaptığı 1574 yılında başlamaktadır. Yazar, eserin ortalarında bu tarihi açıkça vermektedir; “Nihayet 1574 senesinin Kânunuevvel'nin on yedinci günü Ramazan ayının üçüncü günü gelip çattı.” (Danışman, 1964b, s. 26). Yazar eserini, bu tarihten üç ay önce başlatmıştır. Bu açıdan eserin başlangıç tarihi, 1574 yılının eylül ayı ortaları olarak karşımıza çıkmaktadır. Eserin sona erdiği tarih ise, Sultan Murat'ın vefat ettiği 16 Ocak 1595 yılıdır. Eser, Safiye Sultan'ın o gece Şehzade Mehmet'e mektup göndermesi ile bitmektedir. Yazar tarafından açıkça verilen tarihlerden hareketle eserin vak'a zamanı, 1574 – 1595 yılları arasındaki yirmi bir yıllık zaman dilimidir.

Yazar yirmi bir yıllık vak'a zamanında sık sık atlamalar yapmıştır. Kimi uzun, kimi kısa olan bu atlamalar, vak'a zamanında bazı tasarruflar yapıldığını göstermektedir. Öyle ki yazar, ana amacı olan Osmanlı haremde kadınların gücünü göstermek için on yıllık bir atlama yapar ve Safiye Sultan'ın Osmanlı taht değişikliğinde oynadığı rolü gösterir. Bu atlamalardan birkaçı şu şekildedir;

“Yeni hükümdarın Topkapı sarayına gelişi üzerinden aylar geçmişti.” (Danışman, 1964b, s. 35).

“Şu anlattığımız vak’aların üzerinden üç dört ay geçmişti.” (Danışman, 1964b, s. 86).

“İki ay daha geçti.” (Danışman, 1964b, s. 88).

“Bu hadiselerin üzerinden sekiz on sene geçmişti.” (Danışman, 1964b, s. 179).

Eserin anlatma zamanı, vak’a zamanından ayrıdır. Yazar, eserde günümüzden geriye doğru gitmektedir. Bu durum aşağıdaki alıntıda örtük olarak görülmektedir;

“Sarayın beşinci yeri denilen bugünkü Sarayburnu mevkiinden derhal toplar atılmaya başlandı.” (Danışman, 1964b, s. 126).

Eser, genel olarak sonradan aktarma yöntemi ile kurgulanmıştır. Yazar, nadir olmakla birlikte zaman zaman anında aktarma yöntemini de kullanmaktadır. Anında aktarma yöntemi, daha çok tasvirlerde görülür;

Şimdi (Baş Haseki) dairesindeyiz. İpek üzerine inciler işlenmiş örtülerle kaplı fevkalâde süslü bir yatak odasının bir köşesinde bulunmaktayız. Yatakta billûr göğsü açılmış, saçları omuzlarına ihmalkârane dökülmüş fevkalâde güzel bir kadın yatmaktadır. Bu kadın inliyor, kıvranıyor, yine yatakları üzerine inci tanesi gibi ter taneleri ve gözyaşları döküyor. (Danışman, 1964b, s. 124)

Eser kronolojik bir zaman çizgisi ile ilerlemiştir. Yazar, eserde zaman bütünlüğünü sağlamak için yer yer kesin tarihler kullanmıştır. Bu tarihler daha çok Osmanlı Devleti’nin taht değişikliklerinde ve dış ülkelerle olan ilişkilerinde ön plana çıkmaktadır; 1574 senesinin Kânunuevveli’nin on yedinci günü (Danışman, 1964b, s. 26), 1574 yılının Kânunuevveli’nin yirmi birinci Salı günü (Danışman, 1964b, s. 32), 1579 (Danışman, 1964b, s. 149), 29 Nisan 1583 (Danışman, 1964b, s. 149), 1558 (Danışman, 1964b, s. 176), 1595 yılının Ocak ayının 16’ncı Pazartesi gecesi (Danışman, 1964b, s. 187)...

Eserin Nurbanu Sultan ve Safiye Sultan’ın iktidar mücadelesini ele aldığı bölümlerde söz konusu zaman bütünlüğü çoğunlukla tarih kullanılmadan devam ettirilmiştir. Yazar

bu noktada zaman bütünlüğünü korumak için süreç ifade eden kelimelerden yararlanmıştır. Bu ifadelerden birkaçı şunlardır; Ertesi gün (Danışman, 1964b, s. 13), öğle zamanı (Danışman, 1964b, s. 26), gece yarısı (Danışman, 1964b, s. 30), seher vakti (Danışman, 1964b, s. 33), güneş doğmak üzere iken (Danışman, 1964b, s. 149), bütün gece (Danışman, 1964b, s. 150), ertesi sabah (Danışman, 1964b, s. 150), üç gün sonra (Danışman, 1964b, s. 178)...

Yazar, eserde geriye dönüş tekniğini de kullanmıştır. Eserde zaman 1583 tarihini gösterirken, anlatıcı araya girerek zamanı Sokullu Mehmet Paşa'nın ölüm tarihi olan 1579 yılına geri çevirir. Anlatıcı bu geri dönüşün sebebini, okura şu şekilde açıklar;

“Osmanlı sarayında sadrazamların âzil ve tayinlerinde ne garip ve akla hayale gelmez entrikaların döndüğünü anlatabilmek için biraz geriye dönmemiz icabetmektedir.” (Danışman, 1964b, s. 152).

Yazar eserde özetlemeler de yapmıştır. Örneğin Safiye Sultan'ın Osmanlı haremine katılması, yazar tarafından okurlara şu şekilde aktarılır;

Safiye, Venedikli bir asilzadenin kızı idi. Gondallar diyarının fattan ve sihirli bir güzeli idi. Bafo sülalesindendi. Babasının birkaç gemisi vardı. Ve Safiye asil ismiyle Bafo çok genç yaşta Venedik zevk ve eğlence hayatıyla haşır neşir olmuştu. Bafo bir gün sandalla babasının yanına Karfoya giderken Akdeniz'de eksik olmayan Türk korsanları tarafından ele geçirildi... Türk kaptanı bu genç ve câzibeli kızı görür görmez onun ancak saraya lâıyk bir âfet olduğunu anlamakta gecikmemişti. Bafo Osmanlı sarayına girer girmez genç Şehzade Murat'ın dikkatini çekmişti. İşte şimdi Manisa'da idi. (Danışman, 1964b, s. 23)

Bunun yanında eserde Sokullu Mehmet Paşa'nın üç padişah devrindeki yaşantısı da özetleme yapılarak okurlara sunulur;

Sokullu Mehmet Paşa üç padişah devrinde Sadrazamlık yapmıştı. Kanuni Sultan Süleyman'ın son yıllarında, yani Kanuninin ihtiyarlığı zamanında memleketi büyük bir dirayetle idare etmişti. Kanuniden sonra oğlu İkinci Selim, zevkine düşkündü. Sokullunun memleket idaresindeki değerini takdir ediyordu. İdareyi ona bıraktı. Ve kendisi saray âlemlerine daldı. Fakat Üçüncü Sultan Murat Sokullu'nun şöhretini çekememişti. Onun hizmeti ve şöhreti Padişahın nüfuzunu ikinci planda bırakıyordu. Esasen Sokullu'yu çekemeyen Sinan Paşa ve Lala Mustafa Paşalar da

Padişahı durmadan Sokullu Mehmet Paşanın aleyhine kışkırtıyorlardı. (Danışman, 1964b, s. 132)

2.3.2.1.1.7. Mekân

Eser, Manisa, İstanbul, Budin ve İran'da geçmektedir. Eserin asıl mekânı İstanbul'dur. Osmanlı Devleti'nin başkenti olan İstanbul, eserde Safiye Sultan ve Nurbanu Sultan'ın iktidar mücadelesinin gerçekleştiği mekândır. Manisa şehri, Sultan Murat'ın şehzadelik döneminde yaşadığı mekândır. Budin, Deli Recep'in Macar kızlarını almak için gittiği mekândır. İran ise eserde Osmanlı – İran savaşının mekânı olarak yer alır. Bu şehirlerden Budin ve İran, eserde sadece isim olarak anılmaktadır. İstanbul ve Manisa'nın çeşitli sokakları ve semtleri ise olay örgüsünün bir kısmına sahne olur. Bu sebeple bu sokaklar ve semtler, eserin açık mekânlarını oluşturur. Yazar, söz konusu açık mekânların hemen hemen hiç tasvirini yapmamıştır.

Eserde kullanılan kapalı mekânlar saraylar, meyhaneler ve eser kişilerinin evlerinden oluşmaktadır. Bu kapalı mekânlardan Manisa Sarayı, Kanarya Köşkü, İskender Sarayı, Topkapı Sarayı, Nurbanu Sultan'ın odası, Safiye Sultan'ın odası, Raziye'nin evi, Şeyh Şüca'nın evi, Yahudi Kira'nın evi, Deli Recep'in evi ve Dimitri'nin Meyhanesi özel olarak anılan yerlerdendir. Kapalı mekânların bir kısmı ayrıntılı olmamakla beraber tasvir edilmiştir;

“Murad kahvaltısını ekseri yaz günlerinde bahçedeki (Kanarya Köşkünde) yapardı, bu köşk, teferruatlı bir kameryenin ortasında küçük bir fiskiye vardı. Birbirinden sık sarmâşıklarla ayrılmış üç bölümden ibaretti. Bu kısım sarayın harem bahçesi idi.” (Danışman, 1964b, s. 13).

“O kadar süslü, muhteşem bir salondur ki... Altın sırma işlemeli ipek perdelerin iki tarafında, koyu kırmızı kadifeler sarkıyor, salonun ortasından sarkan kristal avizelerde yüzlerce mum yanıyor, sanki bir peri masalında olduğu gibi, her şey bir hâyâl âlemini andırıyordu.” (Danışman, 1964b, s. 52).

“Şeyh Şüca’nın evi çok tuhaftı. Buldukları oda oldukça loştu. Duvarlarında acayip şeyler asılı idi. Geyik boynuzları, rengârenk boncuklar, kitaplar mânâsı anlaşılmayan birtakım âletler. Velhasıl tuhaf tuhaf şeyler vardı.” (Danışman, 1964b, s. 90).

İki kadın, kızlar ağasının önünden geçerek Sarayın en geniş meydanlarından biri olan (Vâlde Taşlığı)na geçtiler. Vâlde taşlığının sağ tarafında taht kapısı vardı. Süslü ve muhteşem bir kapı idi. Oradan ocaklı sofa denilen fevkalâde müzeyyen bir odaya, oradan da çeşmeli sofaya geçilirdi. Bu odalar ve geçitler birbirinden güzel müzeyyen, çinili, altın yaldızlı ve muhteşem odalardı. Çeşmeli sofadan sonra hakikaten fevkalâde muhteşem bir salona, yani (Hünkar sofası)na girdiler. ...Uzun bir müddet tam bir sükût içinde bu muhteşem salonu seyrettikten sonra yavaş yavaş ilerleyen iki kadın küçük bir odadan geçerek (Asma bahçe)ye, diğer adıyla (Havuzlu Taşlık)’a çıktılar. Burası çok geniş ve mermer döşeli bir meydanlıktı. Etrafı sarmâşıklar, çitlembikler sıralamıştı. Ta uzaklarda Haliç’in donuk suları görünüyordu. (Danışman, 1964b, s. 37)

Alıntılarda görüleceği üzere bu tasvirlerde yazarın özgün görüşleri bulunmaktadır. Bunun yanında eserde görülen kapalı mekânlardan Şeyh Şüca’nın evi, olay örgüsünde önemli bir yere sahiptir. Eserde sihir ve fal ile uğraşan Şeyh Şüca, evini de bu uğraşı için kullanabileceği eşyalarla doldurur. Eser kişilerinden Deli Recep, bu eve girerek o eşyaları görür ve evde bulunan eşyalardan bir tanesini alarak Nurbanu Sultan’a iletir. Nurbanu Sultan’ın eline geçen o eşya, eserde Safiye Sultan’ın Sultan Murat’a büyü yaptırdığına dair en büyük kanıtı oluşturmaktadır. Nurbanu Sultan, bu kanıtı kullanarak Sultan Murat’ı Safiye Sultan aleyhinde yönlendirir. Eserde görülen diğer kapalı mekânlar ise genel olarak şahısların yaşadığı yerler olma özellikleri dışında bir işleve sahip değildir.

2.3.2.1.1.8. Dil ve Anlatım

2.3.2.1.1.8.1. Dil

Saraydaki Kadın adlı romanın dili genel olarak sade ve yalındır. Yazar, terkipli ifadeler kullanmamış, abartıdan uzak durmuş ve diyalogları kısa tutmuştur. Bunun yanında yine bu eserde de yer yer günümüzde kullanılmayan kelimeler görülmektedir. Bunlardan birkaçı şu şekilde örneklendirilebilir; Muvafakât, ihtiyar eylemek, gaflet, selâmet, azil, müteessir, muharebe, tahsis etmek, müteakip, derakap, zat-ı şahane, akt etmek, iltizam,

ilfet etmek, teessür, hâlif-i suy-i zemin... Fakat bu kelime ve kelime grupları, eserde yoğun değildir. Anlatımın sadeliğini gölgelemez. Bunun yanında eserde genellikle kurallı cümleler kullanılmıştır. Bu cümlelerin çoğu, fiil cümlesidir. Söz konusu fiil cümleleri eserin akıcılığını sağlamıştır.

Yazar, kişileri ele aldığı devre, konularına ve statülerine göre konuşurmayı da ihmal etmemiştir. Eserde Sultan Murat'ın ve Deli Pervane'nin konuşmaları arasında bu fark görülmektedir;

Sultan Murat: “Lala, çün bu iş böyledir, gerektir ki her birini ayrı ayrı çağırıp başkumandan olduğu takdirde ne günâ hareket edeceklerini soralım, dedi.” (Danışman, 1964b, s. 145).

Deli Pervane: “Adama benzer bir mahlûk değil ya. Bâzıları ona kıymet veriyorlar işte. Bir sarhoş, bir ayyaş ararım.” (Danışman, 1964b, s. 103).

Yazar, bu eserinde de dipnotlar kullanmıştır. Bu dipnotlarda bazen anlatımın alındığı tarihi gösterirken bazen de eser içinde verdiği kelimenin açıklamasını yapmaktadır. Örneğin yazar, eserde “Mehd-i ulya hazretleri” ve “Ases” kelimelerinin anlamlarını dipnotta şu şekilde verir;

“(*) Osmanlı Tarihinde, Padişahların vâldelerine Mehd-i ulya demek âdetti.” (Danışman, 1964b, s. 41).

“(*) İstanbul'da, zabıta vazifesini gören kimselere Ases denilirdi.” (Danışman, 1964b, s. 50).

Bu eserde de deyimlerden ve atasözlerinden faydalanma görülmektedir. Yazar, eserde yer yer deyim ve atasözlerin günümüzdeki şeklini korumuş, yer yer de devre göre değiştirerek kullanmıştır;

“Orası pek belli olmaz, son gülen iyi güler.” (Danışman, 1964b, s. 5).

“Bir ara köpek sesleri duyar gibi oldu. Kulak kabarttı. Sesler geldiği tarafa doğru atını sürdü ve bir anda yüreği ağzına gelecekmiş gibi ürperdi.” (Danışman, 1964b, s. 7).

“İki cariye nin yüreğine biraz su serpilmişti.” (Danışman, 1964b, s. 19).

“Eğer Safiye, bu muhabbeti iyi kullanabilirse hepimizin pabucu dama atılabilir.” (Danışman, 1964b, s. 43).

“Cihan başına çökmüştü sanki.” (Danışman, 1964b, s. 73).

“İstanbul kazan, Deli Pervane kepçe.” (Danışman, 1964b, s. 102).

“Derdini söylemeyen, derman bulamazmış.” (Danışman, 1964b, s. 103).

“Kimsenin ağzını bıçak açmıyor, câriyelerin hepsi birbirinden şüphe ediyordu.” (Danışman, 1964b, s. 107).

Yukarıdaki kullanımların çoğu, yazarın tarihi gerçekliğe bağlı kaldığını vurgular niteliktedir. Bunun yanında bu kullanımlar, eserin geniş bir kitleye de hitap etmesini sağlamıştır.

2.3.2.1.1.8.2. Anlatım Teknikleri

Saraydaki Kadın, hâkim bakış açılı anlatıcıya sahip bir eserdir. Bu anlatıcı eserle okur arasında kendisini hissettirmektedir. Bu bağlamda eserde anlatma tekniği yoğundur. Bunun yanında eserde diyalog tekniği de sık kullanılan bir anlatım tekniğidir. Yazar, diyalog tekniği ile eseri hareketlendirmiştir.

Eserde yer yer iç çözümlene tekniği de kullanılmıştır. Yazar söz konusu teknikte şahısların duygu ve düşüncelerini okurlara açıklamaktadır. Örneğin yazar, aşağıdaki alıntıda Gazanfer Ağa'nın Şeyh Şüca'ya karşı hislerini bu teknikte sunmuştur;

Şeyh Şüca adını işiten Gazanfer Ağa heyecanlanmıştı. Bu garip tabiatlı mollayı esasen hiç sevmezdi. Onun saraya intisabına ve bilhassa Padişahın gözüne girmesine en fazla üzülenlerden birisi idi. Şimdi onun hakkında işittikleri ise, Şüca'nın başına bir felaketin gelmek üzere olduğunu gösteriyordu. Binaenaleyh onu derhal yakalamalı ve Vâlde Sultana teslim etmeli idi. Böyle düşünerek yanına iki adam aldı. (Danışman, 1964b, s. 117)

Eserde mektup tekniğinden de yararlanmıştı. *Saraydaki Kadın* adlı eserde karşımıza çıkan ilk mektup, Nurbanu Sultan tarafından Budin beylerbeyine yazılır. Nurbanu Sultan bu mektup ile Budin beylerbeyinin elinde bulunan iki Macar kızının Osmanlı haremine gönderilmesini ister (Danışman, 1964b, s. 61-64). Bu mektubun metni eserde verilmemiştir.

Eserde kullanılan ikinci mektup, Safiye Sultan'ın Venedik elçisine yazdığı mektuptur. Venedik Devleti, o dönemde Osmanlı Devleti'nin İran Devleti'ne savaş açmasını ister. Venedik, bu sayede bir süre serbest kalacaktır. Venedik elçisi de hükümetinin bu fikirleri için Safiye Sultan'dan destek ister ve ona bir kadife gerdanlık gönderir. Safiye Sultan bu mektupta, Venedik elçisine gönderdiği hediye için teşekkür eder. Mektup şu şekildedir;

“Malûmunuz olsun ki Kira câriyeniz tarafından gönderdiğiniz kadife vâsıl olmuştur. Bundan dolayı size müteşekkiriz. İnşallah bu hediyeniz zayi olmayacaktır.” (Danışman, 1964b, s. 143).

Eserde geriye dönüş tekniği de görülmektedir. Yazar, III. Murat devrindeki sadrazam değişikliğini anlatacağı zaman geriye döner ve Sokullu Mehmet Paşa'nın ölümünü okuyuculara sunar. Yapıcı geriye dönüş olarak görülen bu teknikte okuyucunun bir bütün olarak olayları idrak edebilmesini sağlar. Bunun yanında zaman başlığında da verildiği üzere eserde özetleme tekniğinden de faydalanılmış ve okurlara toplu bilgiler verilmiştir.

Görüleceği üzere eserde anlatma - gösterme teknikleri, diyalog tekniği, iç çözümleme tekniği, mektup tekniği, geriye dönüş tekniği ve özetleme tekniği kullanılmaktadır.

2.3.2.2. I. Mustafa Dönemini Ele Alan Eserler

Zuhurî Danışman, I. Mustafa devrini ele aldığı *Cellat Çeşmesi* adlı eserde tarihsel gerçeklikte kişiler etrafında kurgulanan bir anlatı ortaya koymuştur.

2.3.2.2.1. Cellat Çeşmesi

Eser, Deli Hüseyin Paşa'nın gençlik yıllarını ve Topkapı Sarayı'ndaki maceralarını ele almaktadır.

2.3.2.2.1.1. Bibliyografik Künye

Cellât Çeşmesi, 1957 yılında Samim – Sadık Kollektif Neşriyat tarafından basılmıştır. Eser, 200 sayfadan oluşmaktadır ve eserin o dönemki satış fiyatı “3 TL” olarak belirlenmiştir. Eserin tanıtımı, *Balak Gazi* adlı eserin sonunda yapılmıştır. İçerik hakkında bilgi veren bu tanıtım şu şekildedir;

“Bu eser yeniçeri isyanları, Genç Osman'ın katli, genç, güzel ve şuh bir paşa karısının kocasını Cellât Çeşmesinde ipten kurtarmak için cellâdın kendisine olan aşkından istifade etmesi.. Müthiş bir aşk.. Sonunda yine kafası kesilen paşa... Galeyan, ihtilal ve aşk romanıdır.” (Danışman, 1945a)

2.3.2.2.1.2. Anlatıcı – Bakış Açısı

Cellât Çeşmesi, hâkim bakış açısı ile yazılmıştır. Anlatıcı, hâkim bakış açısının verdiği yetki ile kişilerin iç dünyalarına girmekte, onların bütün iç çekişmelerini bilmekte ve okuyucuya sunmaktadır. Örneğin eserde Davut Paşa'nın yaşadığı kaygılar şu şekilde aktarılır;

“Pencereye başını dayayarak derin bir düşünceye daldı. Gözünün önüne Yedikule zindanı geldi. O korkunç mahzende genç, yakışıklı, daha dünyasına doymamış bir padişahı nasıl insafsızca boğduğunu düşündü. Zavallı hükümdarın feryatlarını, iniltilerini duyar gibi oldu, terlemeğe başladı.” (Danışman, 1948, s. 68).

Bu konuda bir diğer örnek, Cellat Süleyman Usta’dır. Anlatıcı, eserde Cellat Süleyman Usta’nın düşüncelerini şu şekilde vermektedir;

Kafasının içinde bir tek düşünce vardı. O kadını bir daha görmek.. Acaba onu memnun edebilmiş mi idi? Keşke kendisinin, kılıcı ne kadar uzun zaman indirmedikini o kadın görmüş olsaydı! Usta Süleyman her şeyi onun için yapmıştı. Onun bir an dahi olsa kendisine yalvaran sesini unutamıyordu. (Danışman, 1948, s. 125)

Anlatıcı kişiler arasında taraf tutmaktadır. O, bazı kişilere olumlu yaklaşırken, bazı kişileri kullandığı kelimelerle ve yorumları ile eleştirir. Bu kullanım okuyucunun bakış açısını da yönlendirmektedir. Örneğin anlatıcı, Genç Osman’ın kulağını kesen Cebecibaşı’nı şu şekilde okuyucu karşısına çıkarır;

“Cebecibaşı hükümdarına karşı en alçakça nankörlüğü yapmaktan çekinmemiş, saraydan alacağı bir kuruş müjde parası için dünyanın en iğrenç bayağılığını yapmaktan utanmamıştı.” (Danışman, 1948, s. 65).

Anlatıcı, eserde yer yer kendisini hissettirir ve olaylar hakkındaki yorumlarını açıkça söyler. Örneğin, anlatıcı Cennetoğlu’nun öldürülmesini şu şekilde yorumlar;

“Dünya ne tuhaftır, birisini güldürüp neşelendiren aynı hadise öteki için onulmaz bir felakettir. Halbuki aynı güneş o gün bu iki grubun üzerine de birden doğmuştu. Fakat bir kısmının gönlüne ferahlık, ötekinin dimağına sonsuz bir ıstıraplar doldurmuştu.” (Danışman, 1948, s. 182).

Bunun yanında anlatıcı, eserde sık sık ele alınan dönem hakkında bilgilendirmeler yapmaktadır. Eser için bir kusur sayılan bu durum, okuyucunun bilinçlendirilmesi göz

önüne alındığında yadsınamaz. Bu kullanımına Topkapı Sarayı örnek verilebilir. Anlatıcı, eser içinde kullandığı Topkapı Sarayı'nın bölümlerini önceden okuyuculara izah eder;

Topkapı sarayının ikinci avlusu ile üçüncü avlusu arasındaki kapıya, Osmanlı tarihinde (AK Ağlar Kapısı) denilir. Bu kapının tam karşısında (Arz odası) vardır. Bu kapıdan girilir girilmez artık padişahlar dairesindeyiz demektir. Fakat, asıl Padişahların, Hünkârların oturdukları yer, kapıdan üçüncü bir avluya girildikten sonra solda kalan (Harem) kısmındadır. (Danışman, 1948, s. 20)

Anlatıcı, eserde sık sık soru sormuş ve okurlar üzerinde merak oluşturmuştur. Bu kullanım anlatıya karşı bir ilgi de yaratmaktadır;

“Cennetoğlu kimdi? Bu isim, koca bir köyü neden böyle titretiyordu?” (Danışman, 1948, s. 6).

“Acaba ne olmuştu? Bir anda vaziyet nasıl olup da tersine dönmüştü? Kulaksız Ömer neden havada uçmuştu?” (Danışman, 1948, s. 14).

Bunun yanında anlatıcı, eserde mekân değişikliklerini de okuyuculara belirtmekte ve olay hatırlatmaları yapmaktadır;

“Bundan evvelki bahislerden birisinde, meyhanede Kuloğlu ile müthiş bir kavgaya tutuşan Deli Hüseyin'in, Yeniçeri ağası ve Sadrazam Kethüdası Ali Ağa tarafından yakalanıp götürüldüğünü anlatmıştık.” (Danışman, 1948, s. 74).

“7 numaralı zindan odasındayız.” (Danışman, 1948, s. 105).

“Birgi kasabası yakınlarındayız.” (Danışman, 1948, s. 181).

2.3.2.2.1.3. Olay Örgüsü

Eser, üç vak'a birimi üzerine kurulmuştur. Eserin ilk vak'a birimi Genç Osman'ın katili olan Davut Paşa'nın idamıdır. Bu birim şu şekilde açılabilir;

1623 yılında Osmanlı İmparatorluğu padişahı Sultan Mustafa'dır. Bir önceki padişah Genç Osman boğularak öldürülmüştür. Halk adaletin yerine gelmesi için katillerin bulunup öldürülmesini ister. Fakat Genç Osman'ın katilleri kesin olarak bilinmemektedir. Bir kısma göre yeniçeriler, bir kısma göre ise Davut Paşa, Genç Osman'ın katilidir. Yeniçeriler, halkın tepkisinden dolayı sokaklarda zor anlar geçirirler. İstanbul'da isyan havası eser. Davut Paşa ise kendini aklamak adına ölüm fermanını Sultan Mustafa'nın verdiğini söylemektedir.

Valide Sultan, Davut Paşa'yı temize çıkarmak ister ve onun eşi Gülnihal Sultan ile görüşerek güvenilir yeniçerilerin para ile kendi taraflarına çekilebileceğini dile getirir. Gülnihal Sultan, Valide Sultan'ın planını uygulamak için harekete geçer. Valide Sultan, yeniçeri ağasını da kendi taraflarına çekmek ister ve onunla da görüşür. Fakat yeniçeri ağası, Davut Paşa'nın aklanmasının Sultan Mustafa'yı zan altında bırakacağını açıklar. Davut Paşa tarafından böyle bir ihaneti beklemeyen Valide Sultan, onun halka katil olarak tanıtılmasına karar verir ve kendisi adına çalışacak güvenilir bir yiğit bulunmasını ister. Bu sırada Davut Paşa, yeniçeri ağalarından bazılarını kendi tarafına çeker.

Bursa'nın bir köyünden İstanbul'a gelen Hüseyin, Domuz Kapanı Meyhanesi'nde yeniçeri zorbalarından Kuloğlu ile karşılaşır ve onu yere serer. Hüseyin'in kılıç kullanmadaki maharetini gören yeniçeri ağası, onu yakalayıp Valide Sultan'a götürür. Valide Sultan, Hüseyin'in bilek gücüne ve cesaretine hayran olur. Onu sarayın baltacılar koğuşuna yerleştirir.

Osman'ın katillerinin bulunması için isyan eden yeniçeriler, Topkapı Sarayı önünde toplanırlar. Sultan Mustafa, Osman'ın ölümü için bir emir vermediğini dile getirir.

Bunun üzerine temize çıkan yeniçeriler ve diğer isyancılar, Davut Paşa'nın evine yönelirler. Davut Paşa'nın adamları, bu isyanı ona haber verirler. Davut Paşa, vaktiyle Sultan Mustafa'nın yazdığı fetvayı da alarak eski çalışanlarından birisinin evine saklanır.

Halk üç gün üç gece Davut Paşa'yı arar. Bu sırada yeniçeri zorbaları, Davut Paşa'yı şehirden kaçırmak için plan kurarlar. Bu planı işiten bir meyhaneci, Davut Paşa'nın kaldığı evi Valide Sultan'a haber verir. Valide Sultan, Davut Paşa'yı yakalaması için Hüseyin'i görevlendirir. Hüseyin, Davut Paşa'nın saklandığı eve gider. Orada eski düşmanı Kuloğlu ile karşılaşır. Kuloğlu ve Hüseyin çarpışmaya başlarlar. Bu esnada halk, Davut Paşa'yı öldürmek için eve girer. Bu durumu gören Hüseyin, Kuloğlu'nu bırakarak Davut Paşa'yı bulur. İsyancılar, Davut Paşa'yı Hüseyin'in elinden alırlar ve sokaklardan hakaretlerle geçirerek Yedikule Zindanları'na kapatırlar.

Gülnehal Sultan, Davut Paşa'yı kurtarmak için bir plan kurar. İlk önce devrin celladı Süleyman ile görüşür ve onu idam anında bir süre beklemeye razı eder. Sonra devrin sadrazamından izin alarak Davut Paşa'yı ziyaret eder ve ona bütün planı anlatır. Daha sonra konağında yeniçeri zorbaları ile planın detaylarını konuşur. Hüseyin de aynı gün Davut Paşa'nın idamında aksiliklere karşı durma görevini alır.

Davut Paşa, idam için cellat çeşmesi önüne getirilir. Cellat Süleyman, kılıcı indirmeden bir süre bekler. Bu esnada Davut Paşa ayağa kalkarak Sultan Mustafa'nın yazdığı fetvayı okur. Halk birbirine girer. Hüseyin, Davut Paşa'nın kaçırılmasını engellemek ister. Fakat onu erkek kıyafetine girmiş olan Gülnehal Sultan durdurur. Hüseyin, bu güzel kadının etkisine kapılır. Bu sırada yeniçeri zorbaları Davut Paşa'yı kaçırlar ve hep birlikte Orta Cami'ye geçerler. Davut Paşa'ya yeni kıyafetler giydirebilirler ve onu sadrazam ilan ederler. Saray memuriyetlerini kendi aralarında paylaşırlar.

Deli Hüseyin, cellat çeşmesi önünde gördüğü Gülnehal Sultan'ın evine gider. Gülnehal Sultan, ondan Davut Paşa'yı kurtarmasını ister. Deli Hüseyin, bu isteği kabul eder ve Orta Cami'ye doğru yola çıkar. Bu sırada devlet erkânı, zorbalara üzerine gitmeye karar verir. Orta Cami'ye iki yüz kapıcı gönderilir. Kapıcıları gören zorbalara teker teker

dağılırlar. Yalnız kalan Davut Paşa yakalanarak Yedikule Zindanları'na atılır. Deli Hüseyin yetişmeden Davut Paşa'nın başı gövdesinden ayrılır.

Eserin ikinci vak'a birimi, Dişlenk Hüseyin Paşa'nın Cennetoğlu üzerine sefer düzenlemesidir. Bu birim şu şekilde açılabilir;

Osmanlı Devleti'nin başında Sultan Murat bulunmaktadır ve on dört yaşındadır. O günlerde sipahi zorbaları telaşlıdır. Çünkü bir Anadolu eşkıyası olan Cennetoğlu, sık sık onların işlerini bozmaktadır. Bu durumdan bıkan sipahi zorbaları, Cennetoğlu'na karşı hükümeti harekete geçirmeye karar verirler. Sipahiler, İstanbul'da Cennetoğlu'nun sadrazamlığı ele geçireceği dedikodusunu yayarlar. Halk yavaş yavaş ayaklanmaya başlar. Sultan Murat, Cennetoğlu meselesini öğrenir ve bu konunun acele kapatılmasını ister.

Ayaklanan halk ve sipahiler, Kubbealtı'nda toplanırlar. Sadrazam, padişahın sözlerine dayanarak Cennetoğlu üzerine ordu gönderileceğini haber verir. İki gün sonra devlet, Sadrazam Kethüdası Kanlı Mehmet Ağa'yı serdar olarak görevlendirir. Balıkesir'de bulunan Dişlenk Hüseyin Paşa'yı da onun mahiyetine verir. Deli Hüseyin, bir paşanın bir ağanın hizmetine verilmesini anlayamaz ve hem Cennetoğlu ile karşılaşacak orduya katılmak için, hem de Dişlenk Hüseyin Paşa'yı bu görevlendirmeden haberdar etmek için Balıkesir'e geçer. Dişlenk Hüseyin Paşa, Deli Hüseyin'in haberi üzerine Valide Sultan'a bir mektup yazar ve ordu serdarlığının kendisine verilmesini ister. Deli Hüseyin, durup dinlenmeden bu mektubu Valide Sultan'a iletir ve ondan cevap alarak Balıkesir'e döner. Dişlenk Hüseyin Paşa, ordu serdarı olarak kabul edilir. Deli Hüseyin de Dişlenk Hüseyin Paşa'nın en yakın adamı olur. Dişlenk Hüseyin Paşa, vakit kaybetmeden Cennetoğlu üzerine yürür. Ordu Manisa'ya yaklaşırken halkın tavırları değişir. Halk, Cennetoğlu'na gönülden bağlıdır. O, halkı devletin zulmünden koruma yemini etmiştir. Şaşkına dönen Dişlenk Hüseyin Paşa ordusu, Manisa'da Cennetoğlu ordusu ile karşı karşıya gelir.

Deli Hüseyin, Dişlenk Hüseyin Paşa'dan izin alarak Cennetoğlu üzerine atını sürer. Cennetoğlu, Deli Hüseyin'i تنها bir yere çeker ve ona hayat hikâyesini, amaçlarını

anlatır. Yıllardır Cennetoğlu'nu düşman gören Deli Hüseyin, ona inanır ve oradan onunla dost olarak ayrılır. Bu esnada Dişlenk Hüseyin Paşa, teslim olanların cezalandırılmayacağını duyurur. Bu af, Cennetoğlu ordusu üzerinde etki gösterir. Ordu, tek tek teslim olur. Cennetoğlu, kendi adamlarını da teslim olmaları için ikna eder. Yalnız kalınca atını dağlara sürer. Cennetoğlu, sonbahar ayında yakalanır. Sorgu esnasında bir Aydınoğlu'nun haksızlıklara karşı susmayacağını dile getirir. Aydınoğulları ile Osmanoğulları'nın bir tutulmasını hazmedemeyen Dişlenk Hüseyin Paşa, Deli Hüseyin'in ısrarlarına aldırmadan Cennetoğlu'nu kazığa vurdurur.

Eserin üçüncü vak'a birimi ise, İran elçisinin Sultan IV. Murat'a bir yay hediye etmesinden oluşmaktadır. Bu birim şu şekilde açılabilir;

Deli Hüseyin, savaştan sonra saraydaki baltacılık görevine geri döner. Yakın arkadaşı Musa Çelebi onu bir ay sonra ziyaret eder ve Sultan Murat'a İran elçisi tarafından bir yay hediye edildiğini haber verir. Sultan Murat, her yere duyurmasına rağmen bu yayı bozup tekrar yapacak bir pehlivan bulunamamıştır. Deli Hüseyin, kızlar ağası odasında bulunan yayı görmeye karar verir ve aynı gece odaya girer. O sırada sesler gelir. Deli Hüseyin mecburen odadan çıkar. Fakat bütün gece yayın hayali ile uyuyamaz. Deli Hüseyin, ertesi sabah tekrar odaya girer ve yayı gerer. Kapıdan gelen sesler üzerine gerili yayı yere atarak kaçar. Kızlar ağası, yayı Deli Hüseyin'in gerdiğini öğrenir ve onu yakalatarak Sultan Murat'ın huzuruna çıkarır. Sultan Murat, yayı gözleri önünde bozup germesini ister. Deli Hüseyin, padişahın isteğini yerine getirir. Sultan Murat, onu muhasip ilan eder ve ertesi gün İran elçisine yayı göstermek için bir toplantı düzenler. Deli Hüseyin, yayı bütün gücüyle çeker ve yay parçalara ayrılır. Deli Hüseyin, bu parçaları İran elçisinin önüne koyar. Sultan Murat, İran Devleti üzerindeki ilk zaferini bu şekilde kazanır.

Eserin olay örgüsü çizgisel zaman unsuruna uygun olarak tertip edilmiştir. Bu örgüye baktığımızda tarihsel gerçekliğin üzerinde bir kurgu yaratıldığı görülür. Eserde ele alınan Davut Paşa'nın idamı, Cennetoğlu'nun isyanı gerçek olaylardır fakat bu olayların ana kahramanı olarak gösterilen Deli Hüseyin söz konusu olaylarda yer almamaktadır. Bu durum, bize yazarın tarihsel gerçekliği arka plana aldığını ve eseri Deli Hüseyin

odaklı ilerletmek istediğini gösterir. Bu bağlamda *Cellat Çeşmesi* tarihsel gerçeklikten ziyade kurgu ağırlıklı bir eser olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanında eserde yer yer zaman atlamaları yapılmış, vak'a geçişleri bu atlamalarla oluşturulmuştur. Bu durum eserin bütünlüğü göz önüne alındığında bir kusur olarak karşımıza çıkmakta ve yer yer okuyucunun olay örgünden kopmasına neden olmaktadır.

2.3.2.2.1.4. Şahıs Kadrosu

Eserdeki birinci kişi, Deli Hüseyin Paşa'dır. Eserdeki ikinci kişiler Kuloğlu, Cennetoğlu, Davut Paşa, Gülnihal Sultan, Valide Sultan, Kızlar Ağası İdris Ağa, Usta Süleyman ve Dişlenk Hüseyin Paşa'dır. Eserdeki üçüncü kişiler, Sultan Murat, Sultan Mustafa, Musa Çelebi, Yeniçeri Ağası Kara Mustafa Ağa, Sadrazam Gürcü Mehmet Paşa, Sadrazam Kethüdası Ahmet Ağa, Cebecibaşı, Tahmasp Kulu Han ve Hamza'dır.

2.3.2.2.1.4.1. Birinci Dereceden Kişiler

Deli Hüseyin Paşa:

“Yağız çehreli” bir köy delikanlısıdır. Yazar, Hüseyin'i şu şekilde tanıtmaktadır; “O, köyün en şen, en hareketli, en delişmen bir delikanlısı idi. Kimse onun kadar ustalıkla at oynatamaz, cirit oynayamaz, ok atamazdı.” (Danışman, 1948, s. 5). Hüseyin'in annesi ve babası ölmüştür. Kimsesiz kalan Hüseyin, köyde sıkılır ve kendi marifetlerini kullanmak için bu köyden ayrılır; “Miskin miskin oturmaktan, başımıza gelecek belâyı beklemekten bıktım artık. Hanım kızlar testi ile su taşımaktan hoşnut olsalar da, ben bir tavşan peşinde saatlerce dolaşmaktan hoşlanmıyorum. Kılıcımı kullanacak, okumu tecrübe edecek işler, tehlikeler arıyorum.” (Danışman, 1948, s. 5).

Deli Hüseyin, devletine ve milletine bağlı bir kişidir. Kılıcını ve bilek gücünü, devlet uğruna kullanma amacındadır. Bu sebeple Cennetoğlu'nun kendisine teklif ettiği çete reisliğini reddeder. Bu kararlı duruşunu şu sözle belirtir; “Ya devlet başa, ya kuzgun leşe.” (Danışman, 1948, s. 3).

O, korkusuz ve cesur bir kişidir. Bu sebeple ona “Deli” lakabı takılmıştır. Eserde yeniçeri zorbaları ile dolu bir meyhanede, herkese meydan okuyabilecek kadar gözü karadır; “Rüyada bile beni kimse korkutamadı. Fakat bu memlekette çok korkak gördüm.. Kuloğlu, ‘Artık bu kapıdan kimse çıkamaz’ dedin. Bunu söylemeseydin seninle burada döğüşmeyecektim. Fakat ben, yasak tanımam, kapıdan çekil..” (Danışman, 1948, s. 51). Bunun yanında Deli Hüseyin sözünü sakınmaz. Kimseden çekinmeden açıkça fikirlerini ifade eder. Sultan Murat’ın karşısında bir haydut olarak anılan Cennetoğlu’nu savunacak kadar haksızlıklara karşı gelen birisidir. Etrafındaki herkes de Deli Hüseyin’i bu samimi tavırları için sever ve ona güvenir. Sultan Murat’ın Deli Hüseyin ile şu konuşması, bunun en açık örneklerindedir; “Etrafımda hep yalancılar, menfaat düşkünleri, entrikacılar dolu.. Onlarla mücadele edecek kuvvetim yok. Fakat olacak. Bütün bu fenalıklara son vermek için bana samimî insanlar lâzım. Sende bu cevheri görüyorum.” (Danışman, 1948, s. 198).

Deli Hüseyin, Gülnihal Sultan’a âşıktır. Bu aşk, Deli Hüseyin’i kendinden geçirecek kadar güçlü bir aşktır. Deli Hüseyin, Gülnihal Sultan ile tanışınca bütün şuurunu kaybeder. Onu bir dakika dahi aklından çıkaramaz; “Artık Hüseyin kendinde değildi.. Cennetoğlu’nun, Kuloğlu’nun karşısında arslanlar gibi kükreyen bu yiğit delikanlı şimdi küçülmüş, büzülmüş ve sinmişti. Titriyordu. Yüzünde renkten eser kalmamıştı. Ayıp olmasa bu esrarlı kadının önünde diz çökecekti.” (Danışman, 1948, s. 131).

Görüldüğü üzere yazar, Deli Hüseyin’in hem fiziki hem de kişilik özelliklerini vermiştir. Eserde yukarıdaki şekilde karşımıza çıkan Deli Hüseyin gerçek bir kişidir. Tarihi belgelere baktığımızda onun gençlik yıllarına ait bir bilgi bulunmaz. Yazar tarihi belgelerin bu eksikliğini yaratıcı hayal gücünü kullanarak tamamlamıştır.

2.3.2.2.1.4.2. İkinci Dereceden Kişiler

Cennetoğlu:

1620-1624 yılları Batı Anadolu’da eşkıyalık yapan bir çetenin reisidir (Danışman, 1948, s. 6). Yeri yurdu belli değildir. Genellikle gece yarılıarı herkes uykuda iken harekete

geçer. Halkın ona karşı sonsuz bir korkusu vardır; “Cennetoğlu lâfi duyulur duyulmaz bir fisıltı oldu, herkesin rengi sarardı, âdeta bir panik başlamıştı. Kimse bir tek kelime söyleyemiyordu.” (Danışman, 1948, s. 6).

Eserde oldukça heybetli, uzun bıyıklı genç bir adam olarak tarif edilir (Danışman, 1948, s. 8). Kılıç kullanmakta ustadır. O, aynı zamanda mertliği ve yiğitliği de takdir eden birisidir; “Öyle anlaşılıyordu ki Cennetoğlu, Hüseyin’in ölümünü istemiyor, bu genç yaşındaki babayığide hayranlığını saklamıyordu.” (Danışman, 1948, s. 14).

Cennetoğlu, haksızlıklara karşı gelen bir kişidir. Onun devlete karşı ayaklanmasının temel sebebi budur; “Hani sizin adalet ve intizam dağıtmaya memur kadılarınız, sancak beyleriniz, beylerbeyileriniz? Nerede onlar? Onlar bugüne kadar bizden haksız yere ve cebren vergi almaktan başka ne iş gördüler? Kadılar, hatır için şeriatı âlet etmekten başka ne iş gördüler?” (Danışman, 1948, s. 183). Cennetoğlu’nu tanıyan halk, ona güvenmekte ve inanmaktadır; “Fakat ordu ilerledikçe alınan haberler ciddî bir şekil aldı, yavaş yavaş Anadolu halkının Cennetoğlu denilen adama neden bu kadar bağlandığı sezilmeye başladı. Cennetoğlu bir eşkıya idi, fakat halk bu eşkıyayı tutuyordu.” (Danışman, 1948, s. 174).

Eserde Cennetoğlu, Deli Hüseyin’in düşmanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat bu düşmanlık bir yanlış anlaşılardan kaynaklıdır. Deli Hüseyin Paşa, onun asıl amaçlarını öğrenince hata yaptığını anlar ve onunla dost olur.

Görüldüğü üzere yazar Cennetoğlu’nun hem fiziki hem de kişilik özelliklerini vermiştir. Eserde yukarıdaki şekilde ele alınan Cennetoğlu gerçek bir kişidir fakat kaynaklarda onun hakkında ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır. Bu sebeple eserdeki Cennetoğlu’nun tarihsel gerçeklikle karşılaştırılması yapılamaz.

Davut Paşa:

Osmanlı sarayı damatlarından. I. Ahmet’in kız kardeşi Gülnihal Sultan ile evlidir. O, Sultan Osman’ı Yedikule Zindanları’nda boğmuştur. Eserde Davut Paşa’yı tanımlayan

cümle budur. Davut Paşa, eser boyunca Sultan Osman'ın katili olarak anılır ve eserde yaşadığı her şey bu idam yüzünden gerçekleşir.

Davut Paşa'nın fiziki görünümüne dair bir bilgilendirme yapılmamıştır. O, daha çok yaşadığı buhranlar ile okuyucu karşısına çıkmaktadır. Eserde sık sık Sultan Osman'ı hatırlar ve vicdanı ile baş başa kalarak acılar içinde kıvrılır; “Evet, ben de vaktiyle böyle bir gece yarısı buraya gelmişim. O vakit de zindanda ölüm korkularıyla kıvranan bir insan vardı. Ben onun neler düşündüğünü, ne azap ve ıstırap çektiğini hiç düşünmemiştim. Ben sevinerek, bir kan kaçığı gibi biran evvel öldürmek hırsıyla geliyordum. Hey rabbim, fakat ben, ben ölmek istemiyorum.” (Danışman, 1948, s. 110).

İstanbul halkı, Davut Paşa'ya derin bir kin beslemektedir; “Bütün İstanbul ahalisi gibi, lokantacı da Sultan Osman'ın ölümü dolayısıyla fevkalade müteessirdi ve onu öldüren Davut Paşa'ya karşı derin bir nefret ve intikam besliyordu.” (Danışman, 1948, s. 73).

Eserde yukarıdaki şekilde gördüğümüz Davut Paşa gerçek bir kişidir. Yazar, Davut Paşa'yı tarihi gerçeklere uygun olarak tanıtmıştır (Aykut, 1994, s. 36 – 37).

Gülnihal Sultan:

Davut Paşa'nın karısıdır. Aynı zamanda bir padişah kızıdır. Eserde oldukça güzel bir kadın olarak tarif edilir. 23-24 yaşlarındadır. Kumral ve uzun saçlara, simsiyah gözlere, bembeyaz çehreye ve endamlı bir vücuda sahiptir (Danışman, 1948, s. 97). Onun güzelliği acımasız bir cellat üzerinde dahi etkilidir; “Cellatta irade ve düşünce denilen şeylerin hepsi bir anda mahvoldu. Göğsüne yaklaşan kumral saçlardan gelen baygın ve nefis bir koku cellâdı bir başka âlemde yaşıyormuş gibi kendinden geçirmişti.” (Danışman, 1948, s. 99).

Gülnihal Sultan, zeki bir kadındır. Eser boyunca Davut Paşa'yı idamdan kurtarmaya çalışır. Bu amaç için planlar yapar. Eserde bu şekilde gördüğümüz Gülnihal Sultan gerçek bir kişidir fakat tarihi belgelerde onun hakkında ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır.

Bu sebeple Gülnihal Sultan'ın fiziki ve kişilik özellikleri tarihsel gerçeklikle karşılaştırılmaz.

Kuloğlu:

Bir yeniçeridir. Eserde pehlivan kılıklı, uzun boylu, esmer çehreli ve çatık kaşlı bir adam olarak tarif edilir (Danışman, 1948, s. 50). Kuloğlu, Deli Hüseyin'in düşmanıdır. O aynı zamanda Davut Paşa'yı kurtarmaya çalışan zorbalardan birisi olarak karşımıza çıkar.

Kuloğlu, yiğit ve mert bir adamdır. Deli Hüseyin kadar iyi kılıç kullanmaktadır. İstanbul halkı arasında büyük bir şöhreti vardır. Fakat bu şöhret, Deli Hüseyin ile karşılaşınca biter; "Kuloğlu'na gelince, o, başına gelen felaketin acı hatırasıyla perişandı. Bugüne kadar ona böyle bir ders veren olmamıştı." (Danışman, 1948, s. 55). Kuloğlu'nun eser boyunca tek amacı, Deli Hüseyin'den intikam almaktır; "O delikanlıdan intikamımı almadıkça bana yaşamak haram olsun." (Danışman, 1948, s. 35).

Görüldüğü üzere yazar Kuloğlu'nun hem fiziki hem de kişilik özelliklerini vermiştir. Tarihi belgelere baktığımızda Kuloğlu Mustafa adlı bir yeniçerinin Davut Paşa'ya yardım ettiği görülmektedir (Albayrak, 2002, s. 360 – 361). Bu bağlamda Kuloğlu gerçek bir kişidir fakat onun hakkında ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır.

Valide Sultan:

Sultan Mustafa'nın annesidir. Sultan Mustafa, akli yönden biraz zayıf bir padişah olduğu için devleti Valide Sultan ve onun en büyük yardımcısı Kızlar Ağası Hacı Mustafa Ağa yönetmektedir.

Valide Sultan, devlet yönetiminde yeterince güçlü değildir. Bu sebeple ülkede çıkan isyanlara kimi zaman engel olmaz, devlet erkânı üzerinde tam bir hâkimiyet kuramaz. Yazarın Valide Sultan ve Kızlar Ağası Hacı Mustafa Paşa'ya bakışı, çoğunlukla

eleştireldir. Yazar, genellikle bu ikilinin yetersizliklerini vurgulamaktadır; “Her ikisi de zekâca fakir ve daha ziyade cahil olan bu iki saray adamına güvenmeye ise imkân yoktu.” (Danışman, 1948, s. 101).

Görüldüğü üzere yazar Valide Sultan’ın fiziki özelliklerini vermemiş, bunun yanında kişilik özelliklerine ayrıntılı olmamakla beraber değinmiştir. Eserde yukarıdaki şekilde gördüğümüz Valide Sultan gerçek bir kişidir ve tarihi kaynaklarda Sultan Mustafa’nın adına ülkeyi yönettiği geçmektedir fakat onun yönetimde güçsüz olduğu yazmamaktadır (Uzunçarşılı, 1988, c. III, s. 148). Bu bağlamda yazarın Valide Sultan’ı tarihi kaynaklara uygun olarak yansıttığı söylenemez.

Kızlar Ağası İdris Ağa:

Kızlar Ağası İdris Ağa eserde siyah yüzlü, kalın ve kıvrık dudaklı, uzun ve ince boylu bir kişi olarak tarif edilir. Bunun yanında yazar, onu “kuş beyinli” olarak nitelendirmektedir (Danışman, 1948, s. 21).

Kızlar Ağası İdris Ağa, Valide Sultan’ın en yakın adamıdır. Valide Sultan hemen hemen bütün konuları ona danışmakta ve onunla beraber karar almaktadır. İdris Ağa, Valide Sultan’ın güvenini kazandığı için Osmanlı yönetiminde de söz sahibidir.

Eserde yukarıdaki şekilde gördüğümüz İdris Ağa gerçek bir kişidir fakat tarihi belgelerde hakkında ayrıntılı bir bilgi bulunmamaktadır. Bu bağlamda İdris Ağa’nın kişiliği tarihi gerçeklik ile karşılaştırılmaz.

Usta Süleyman:

O dönemin celladıdır. Acıması ve merhameti yoktur. En büyük zevki, devlet erkânından birilerini öldürmektir; “Kanlı satırını kim bilir kaçınıcı Vezir kellesini uçurmakla öğünen cellât Süleyman Usta idi.” (Danışman, 1948, s. 93). Mesleğine bağlıdır. Kendi

mesleğini “en namuslu, en asil meslek” olarak görmekte ve kanın fenalıkların sadakası olduğunu düşünmektedir (Danışman, 1948, s. 94).

Usta Süleyman, eserde Gülnihal Sultan’a âşık olur. Bu aşk için görevini yerine getirmemeyi dahi göze alır; “O, dünya yüzünde bu kadar güzel, bu kadar saf ve masum, bu kadar yalvaran bir çehre görmemişti. Bu koca vücut, bu satırdan başka bir şey kullanmamış olan nasırlı eller titremeğe başladı. Usta Süleyman titriyordu!” (Danışman, 1948, s. 97).

Görüldüğü üzere yazar Usta Süleyman’ın kişilik özelliklerini ön plana almıştır. Eserde yukarıdaki şekilde gördüğümüz Usta Süleyman’ın ismi ele aldığımız belgelerde geçmemektedir fakat Davut Paşa’nın katli esnasında bir celladın işini yapmadığı söylenmektedir (Uzunçarşılı, 1988, c. III, s. 144). Bu bağlamda yazarın söz konusu cellada isim verdiği görülmektedir.

Dişlenk Hüseyin Paşa:

Dişlenk Hüseyin Paşa Balıkesir serdarıdır. O, eserde cesur ve gözü pek bir komutan olarak karşımıza çıkar. Bunun yanında Osmanlı Devleti’ne bağlıdır. Eserde Osmanoğulları ile Aydınogulları’nın bir tutulduğunu duyunca tereddüt etmeden Cennetoğlu’nu kazığa vurdurur. Yazar, Dişlenk Hüseyin Paşa hakkında başka bir bilgi sunmamıştır. Eserde onun fiziki özelliklerine dair de bir bilgi yoktur.

Eserde yukarıdaki şekilde gördüğümüz Dişlenk Hüseyin Paşa gerçek bir kişidir fakat kaynaklarda onun kişilik özelliklerine dair bir bilgi bulunmamaktadır. Bu bağlamda Dişlenk Hüseyin Paşa’nın tarihi kişiliğinin karşılaştırılması yapılamaz.

2.3.2.2.1.5. Eserin Tarihi Gerçeklik ve Roman Gerçekliği Bağlamında Karşılaştırılması

Cellât Çeşmesi, Deli Hüseyin Paşa’nın gençlik yıllarını anlatan bir eserdir. Fakat eserin çoğunluğu, Deli Hüseyin Paşa’nın hayatı etrafında kurgulanmış olaylar silsilesinden

oluşur. Bu sebeple eser, “tarihsel gerçeklikte kişiler etrafında kurgulanan romanlar” başlığı altında değerlendirilmektedir. Bunun yanında yazar, bazı olayları da tarihi gerçekliğe bağlı kalarak ele almıştır. Eserin bu iki yapılanması, ayrı ayrı incelenecektir.

Eserde Deli Hüseyin Paşa etrafında gerçekleşen kurgu olaylar silsilesi şu şekilde anlatılmaktadır; Deli Hüseyin, Bursa'nın Yenişehir ilçesinde yaşayan bir delikanlıdır. Annesi babası ölen Hüseyin, köy hayatından sıkılır. Kılıç kullanmak, ok atmak gibi yeteneklerini ortaya çıkarabilmek için İstanbul'a gitmeye karar verir ve yola çıkar. O dönemde Anadolu coğrafyasında Cennetoğlu adlı bir haydut haraç kesmektedir. Deli Hüseyin, bir gece yarısı Cennetoğlu'nun çetesine rastlar. Cennetoğlu, Deli Hüseyin'in üzerine yetenekli adamlarını gönderir. Fakat Deli Hüseyin, bu adamları yerden yere vurur. Deli Hüseyin'in yiğitliğine hayran olan Cennetoğlu, onu yakalatır. Bu esnada bu çeteye bir baskın gerçekleşir ve Deli Hüseyin serbest kalır (Danışman, 1948, s. 3-19).

Serbest kalan Deli Hüseyin, İstanbul'a geçer ve Domuz Kapanı Meyhanesi'ne girer. O dönemde Domuz Kapanı Meyhanesi, yeniçeri zorbalarının mekânıdır. Deli Hüseyin burada Kuloğlu ile karşılaşır. Kuloğlu, yeniçerilerin en azılılarından. İki delikanlı, kavgaya tutuşurlar. Herkes Kuloğlu'nun kazanacağını düşünürken, Deli Hüseyin kolaylıkla onu yener. Kuloğlu, bu mağlubiyeti hazmedemez ve Deli Hüseyin'den intikam almaya yemin eder. Onların kavgalarını uzaktan izleyen Yeniçeri Ağası Mustafa Ağa, Deli Hüseyin'in bilek gücüne hayran olur. Valide Sultan için çalışacak yiğidin Deli Hüseyin olmasına karar verir ve onu yakalayarak saraya götürür (Danışman, 1948, s. 45-56). Deli Hüseyin, iki gün boyunca sarayda dinlenir. Valide Sultan ve yeniçeri ağası, idamı istenen Davut Paşa'nın yerini öğrenirler. Deli Hüseyin'in yanına on beş yirmi yiğit verirler ve Davut Paşa'nın kaldığı eve gönderirler (Danışman, 1948, s. 74-84). Deli Hüseyin, Davut Paşa'nın saklandığı eve gider. Orada, Davut Paşa'yı kurtarmaya çalışan Kuloğlu ile tekrar karşılaşır ve iki delikanlı kavgaya tutuşur. Bu esnada sokaklarda Davut Paşa'yı arayan kalabalık, Hamza'nın evini öğrenir ve eve hücum eder. Deli Hüseyin, eve giren halkı görünce Kuloğlu ile kavgayı bırakır ve Davut Paşa'yı saklandığı samanlıkta yakalar (Danışman, 1948, s. 84-91). Davut Paşa, Yedikule Zindanları'na atılır.

Deli Hüseyin, Davut Paşa'nın idam anında kalabalığın arasına karışıp bir karışıklık çıkmasını engellemek için görevlendirilir. 7 Ocak 1623 günü Cellat Çeşmesi önüne gider. Orada Davut Paşa'yı kaçırmak isteyen Kuloğlu ile tekrar karşılaşır ve onunla çarpışmaya başlar. Deli Hüseyin, Kuloğlu'nu geri püskürttüğü sırada erkek kıyafeti giymiş olan Gülnihal Sultan onun karşısına çıkar. Deli Hüseyin, karşısındaki kadından çok etkilenir. Kuloğlu, Deli Hüseyin'in boşluğundan faydalanarak Davut Paşa'yı kaçıtır (Danışman, 1948, s. 115-122).

Deli Hüseyin, Cellat Çeşmesi önünde gördüğü kadını unutamaz. Onu araştırır ve Davut Paşa'nın eşi olduğunu öğrenir. Vakit kaybetmeden Gülnihal Sultan'ın konağına gider. Gülnihal Sultan, ondan Davut Paşa'yı kurtarmasını ister. Gülnihal Sultan'ın büyüüne kapılan Deli Hüseyin, bu isteği kabul eder ve yola çıkar (Danışman, 1948, s. 127-133). Fakat o yetişmeden Davut Paşa öldürülür (Danışman, 1948, s. 135-136).

Davut Paşa'nın ölümünün üzerinden üç ay geçer. Deli Hüseyin, üç ay boyunca her yerde Gülnihal Sultan'ı arar fakat bulamaz. Gülnihal Sultan, Padişah sülalesinden olduğu için onun saraya alınmış olabileceğine karar verir. Bir gün Sultan Murat'ın yakın adamlarından Çelebi Musa ile karşılaşır. Deli Hüseyin, Çelebi Musa'nın yiğit duruşundan ve açık sözlülüğünden hoşlanır. Aynı şekilde Çelebi Musa'da Deli Hüseyin'in mertliğini sevmiştir. Bu sebeple iki delikanlı dost olurlar. Deli Hüseyin, Çelebi Musa'ya Gülnihal Sultan'ı anlatır. Çelebi Musa, Deli Hüseyin'in sarayı da arayabilmesi için onu baltacılar koğuşuna yazdırır (Danışman, 1948, s. 137-148).

O devirde Cennetoğlu, Anadolu'da kuvvetini arttırmıştır. Yer yer sipahi zorbalарının işlerini engellemektedir. Bu durum karşısında bunalan sipahi zorbaları, Cennetoğlu'ndan kurtulmaya karar verirler ve İstanbul'da Cennetoğlu'nun sadrazamlık mevkinin istediğine dair dedikodular yayarlar. Halk galeyana gelir. Günler sonra sipahiler ve halk toplanarak saraya giderler. Sadrazam Hafız Paşa, Sultan Murat'ın Cennetoğlu meselesinin acilen halledilmesini istemesine dayanarak Cennetoğlu üzerine ordu göndermeye karar verir. Ordu sözünü işiten sipahiler, dualarla saraydan ayrılırlar (Danışman, 1948, s. 148-158).

Deli Hüseyin, bir gün Cennetoğlu üzerine gönderilecek olan orduyu öğrenir. Bu ordunun başkumandanı Sadrazam Kethüdası Kanlı Mehmet Ağa yapılmıştır. Balıkesir'deki Dişlenk Hüseyin Paşa da Kanlı Mehmet Ağa'nın maiyetine verilmiştir. Bir paşanın, bir kethüdanın emrine verilmesini yadırgayan Deli Hüseyin, Balıkesir'e gider ve Dişlenk Hüseyin Paşa'ya olan biteni anlatır. Dişlenk Hüseyin Paşa, Valide Sultan'a bir mektup yazar ve ordunun başkumandanlığı ister. Valide Sultan, Dişlenk Hüseyin Paşa'nın bu isteğini kabul eder. Bunun üzerine Dişlenk Hüseyin Paşa, üç gün sonra yanına Deli Hüseyin'i de alarak Cennetoğlu üzerine sefere çıkar (Danışman, 1948, s. 166-173).

Cennetoğlu ve Dişlenk Hüseyin Paşa ordusu, Manisa sahrasında karşılaşırlar. Deli Hüseyin, Dişlenk Hüseyin Paşa'dan izin alarak atını Cennetoğlu üzerine sürer. Cennetoğlu, önce onun karşısına güvendiği adamlarını çıkarır. Deli Hüseyin, bu adamları yere serer. Bunun üzerine Cennetoğlu ve Deli Hüseyin ıssız bir yerde karşılaşırlar. Cennetoğlu, Deli Hüseyin ile konuşur ve iki düşman dost olarak ayrılırlar. Dişlenk Hüseyin Paşa ordusu, galip olmak üzeredir. Dişlenk Hüseyin Paşa, bu savaşı daha fazla uzatmamak için teslim olanların affedileceğini dile getirir. Cennetoğlu ordusu teker teker teslim olur. Yalnız kalan Cennetoğlu, atını dağlara sürerek kaçar (Danışman, 1948, s. 173-181). 1625 yılının sonbaharında Cennetoğlu yakalanır. Dişlenk Hüseyin Paşa, onu halkın önünde sorguya çeker. Cennetoğlu, bir Aydınoğlu olarak köle ruhlu doğmadığını ve asıl amacının halkı zorbaların elinden kurtarmak olduğunu belirtir. Dişlenk Hüseyin Paşa, Aydınoğulları ile Osmanoğulları'nın bir tutulmasına katlanamaz ve Deli Hüseyin'in bütün ısrarlarına rağmen Cennetoğlu'nu kazığa vurdurur (Danışman, 1948, s. 181-185).

Eserde tarihi gerçeklere sadık kalan olaylar da mevcuttur. Eserde karşımıza çıkan ilk tarihi gerçek Davut Paşa'nın öldürülmesidir. Eser bu olayı şu şekilde anlatmaktadır; Osmanlı Devleti'nin başında I. Mustafa vardır. 1623 yılının ocak ayında İstanbul iç karışıklık yaşamaktadır. II. Osman, boğularak öldürülmüştür. Fakat katillerinin kim olduğu hakkında kesin bir bilgi yoktur. Bir kısma göre onu Davut Paşa öldürmüştü, bir kısma göre ise yeniçeriler öldürmüştür. Halk, bu sebeple yeniçeri ve sipahileri sokaklarda aşağılamakta, onları cani yerine koymaktadırlar. Davut Paşa, İstanbul'un iç

karışıklığından korkmaktadır. Valide Sultan'ın da isteği ile vakit kaybetmeden yeniçeri zorbalarından Muslihiddin, Yusuf, Eğri Boyun Recep ile sipahi zorbalarından Feridun Efendi ve Haylî Çelebi'yi konağına çağırır. Onlara Kethüda Mustafa ve Yahya Efendi'den aldığı fermanları gösterir. Fermanlar karşısında şaşırıp ağalara, bolca para verir ve onları kendi tarafına çeker (Danışman, 1948, s. 30-36).

Yeniçeri ve sipahiler, 3 Ocak 1623 günü kendilerini aklamaya karar verirler ve toplanarak saraya giderler. Sarayın orta kapısında Osman'ın katillerinin bulunmasını isterler. Bölük ağaları, Orta Cami'de toplanmayı teklif ederler. Yeniçeri ve sipahiler, ağaların bu teklifini kabul ederler ve Orta Cami'ye geçerler. Orta Cami'de toplanan kalabalık padişaha bir arıza yazar; "Biz katil değiliz. Sultan Osman'ın öldürülmesini biz istemedik. Eğer padişah, onun öldürülmesini emretmiş ise ortaya koysun da bizim namusumuzu halkın iftirasından kurtarsın..." (Danışman, 1948, s. 58). Bu arıza padişaha gönderilir. Kalabalık tekrar sarayın önüne geçer. Devrin Sadrazamı Gürcü Mehmet Paşa, sipahi ve yeniçerilerin isteklerini Sultan Mustafa'ya haber verirler. Sultan Mustafa, Valide Sultan'ın isteği ile bir hattı hümayun yazar; "Sultan Osman'ı ben katil olunsun demedim. Onu Davut Paşa öldürdü. Katilleri kim ise haklarından gelinsin!.." (Danışman, 1948, s. 62). Bu hattı hümayun, Davut Paşa'nın ölüm fermanıdır. Bu fermanı alan kalabalık, Davut Paşa'nın konağına doğru yola çıkar. Yol üzerinde vaktiyle Sultan Osman öldürülünce onun kulağını kesip Valide Sultan'a hediye eden Cebecibaşı'nı görürler. Cebecibaşı'nı yakalayarak Sultan Osman'ın su istediği Cellat Çeşmesi önüne getirirler ve orada öldürürler (Danışman, 1948, s. 56-66).

Azılı kalabalığın konağına doğru geldiğini öğrenen Davut Paşa, kaçarak Topçular Mahallesi'nde yaşayan eski hademelerinden Hamza'nın evine saklanır. 6 Ocak 1623 günü Davut Paşa, bu evde ele geçirilir. Adalet isteyen kalabalık, onu bir sebze arabasına bindirerek Yedikule Zindanları'na atarlar (Danışman, 1948, s. 91-92). Davut Paşa'yı kurtarmak isteyen Gülnihal Sultan, devrin celladı Usta Süleyman ile görüşür. Onu, Davut Paşa'nın idam anını yavaşlatması için ikna eder. Gülnihal Sultan, aynı gece Sadrazam Gürcü Mehmet Paşa'dan izin alarak Davut Paşa'yı ziyaret eder ve idam anında Sultan Osman'ın öldürülmesi için yazılan fermanları göstermesini söyler. Daha sonra Davut Paşa'nın rüşvet verdiği zorbalar ile görüşür. Onların fermanlar ortaya

çıkınca karışıklık çıkarmasını ve karışıklık anında da Davut Paşa'yı kaçırmalarını söyler (Danışman, 1948, s. 93-115).

7 Ocak 1623 günü Davut Paşa, Cellat Çeşmesi önüne getirilir. Bütün kalabalık onun idam edilmesini beklerken Usta Süleyman, kılıcı indirmek konusunda oldukça yavaş davranmaktadır. O esnada Davut Paşa ayağa kalkarak Sultan Osman'ın öldürülmesi için verilen fetvaları okur. Kalabalık ikiye bölünür. Bir kısmı, Davut Paşa'yı savunmaya başlar, bir kısmına göre ise hala katil olan odur. Karışıklıktan faydalanan zorbalar, Davut Paşa'yı kaçırlar. Yolda onun kıyafetlerini değiştirirler. Onu sadrazam ilan ederler ve saray memuriyetlerini kendi aralarında paylaşırlar. Her şey Davut Paşa'nın dışında gelişmektedir. Nihayet bu zorbalar Orta Cami'ye ulaşırlar (Danışman, 1948, s. 116-124).

Sadrazam Gürcü Mehmet Paşa, Usta Süleyman'ı sorguya çeker. Fakat Usta Süleyman, herhangi bir ihaneti kabul etmez ve bu olayın suçlusunun sipahiler olduğunu söyler. Sipahiler ise, böyle bir ithamı kabul etmezler (Danışman, 1948, s. 125-126). Herhangi bir suçlu bulamayan Sadrazam Gürcü Mehmet Paşa, Kapıcılar Kethüdası Ahmet Ağa ile görüşür. Ahmet Ağa, derhal zorbaların üzerine gidilmesi taraftarıdır. Asilerin aslında korkak olduğunu belirtir. Sadrazam Gürcü Mehmet Paşa, Kethüda Ahmet Ağa'nın teklifini kabul eder. Onun yanına iki yüz kapıcı verir. Ahmet Ağa, bu kapıcılarla beraber Orta Cami'ye gider. Karşısında büyük bir kalabalık gören zorbalar, şaşkına dönerler. Ahmet Ağa, bu ihanetin affedilmeyeceğini belirtir. Zorbalar, Ahmet Ağa'nın kesin tavrı karşısında geri çekilirler. Davut Paşa yakalanır ve Yedikule Zindanları'na götürülür. Vakit kaybetmeden başı gövdesinden ayrılır.

Yukarıdaki anlatı, tarihi kaynaklarla örtüşmektedir. Yılmaz Öztuna, Davut Paşa'nın idamını *Başlangıcından Zamanımıza Kadar Türkiye Tarihi Cilt 8* adlı eserinin 275 – 277. sayfaları arasında yukarıdaki şekilde anlatmaktadır. İsmail Hakkı Uzunçarşılı da *Osman Tarihi Cilt III* adlı eserinin 144-145. sayfalarında bu anlatıyı doğrular.

Eserde ele alınan ikinci tarihi gerçek, Deli Hüseyin'in İran'dan getirilen yayı germesidir. Bu olay eserde şu şekilde anlatılır; Cennetoğlu seferinden dönen Deli

Hüseyin, sarayda baltacılık yapmaya başlar. Bir gün İran Elçisi Tahmasp Kulu Han, Sultan Murat'a bir yay hediye eder ve Osmanlı Devleti'nde bu yayı kurabilecek bir pehlivanın olup olmadığını sorar. Sultan Murat, ülkenin dört bir yanına haber göndermesine rağmen hiç kimse bu yayı kuramaz. Deli Hüseyin, bu yayı öğrenir ve bir gün yayı kurar. Sultan Murat, Deli Hüseyin'i huzuruna kabul eder ve yayı tekrar kurmasını ister. Deli Hüseyin, Sultan Murat'ın isteğini yerine getirir. Neşesi yerine gelen Sultan Murat, Deli Hüseyin'in bütün hayat hikâyesini dinler. Onun açık sözlü ve mert duruşunu çok beğenir. Onu musahip tayin eder. Daha sonra Topkapı Sarayı'nda bir toplantı düzenler ve bu toplantıya İran Elçisi Tahmasp Kulu Han'ı da davet eder. Bir süre Türk oyunları oynanır. Sultan Murat, oyunlardan sonra elçiye hediye ettiği yayı hatırlatır ve Deli Hüseyin'i çağırır. Deli Hüseyin, elçinin önünde yayı bütün gücü ile çeker. Yay, parçalara ayrılır. Deli Hüseyin, elçinin önüne yayın parçalarını bırakır. Sultan Murat, İran üzerindeki ilk zaferini kazanır (Danışman, 1948, s. 185-200). Deli Hüseyin'in bu yayı çektiği tarihi kaynaklarla örtüşmektedir. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, bu anlatıyı *Osmanlı Tarihi Cilt III* adlı eserinin 328-329. sayfalarında eserdeki şekliyle verir.

Görüldüğü üzere eserin çoğunluğu Deli Hüseyin Paşa'nın hayatı üzerinden ilerlemektedir. Tarihi kaynaklarda Deli Hüseyin Paşa'nın gençlik yıllarına ait bir bilgi yoktur. Yazar, tarihi kaynaklardaki görülen bu eksikliği eserde hayal gücü ile kurgulamıştır. Onun gençlik yıllarını, Davut Paşa'nın idamı ve Cennetoğlu'nun eşkıyalığı etrafında geliştirmiştir. Davut Paşa'nın idamı hakkında okunan tarihi kaynaklarda, Deli Hüseyin Paşa'nın adı geçmemektedir. Yazar, bu kurgu ile hem Deli Hüseyin Paşa'nın gücünü ön plana çıkarmış, hem de serinin ikinci kitabında da göreceğimiz bir aşkın (Deli Hüseyin Paşa – Gülnihal Sultan aşkı) başlangıcını vermiştir. Eserde ele alınan Cennetoğlu ise tarihi kaynaklarda 1624 yılında Anadolu'da ayaklanan bir eşkıya olarak anılır. Fakat Cennetoğlu ile Deli Hüseyin Paşa'nın karşılaştıklarına dair de bir anlatı bulunmamaktadır. Yazar, bu şekilde bir kurgu ile yine Deli Hüseyin Paşa'nın bilek kuvvetini ön plana çıkarmıştır. Bunun yanında bu kurgu, Osmanlı Devleti'nin bozulan düzenini de eleştirmektedir. Çünkü yazar, eserin sonunda Deli Hüseyin Paşa ile Cennetoğlu'nun dost olmalarını sağlamış ve Deli Hüseyin Paşa'nın ağzından Cennetoğlu'na haksızlık yapıldığını açıklamıştır. Bunun yanında Davut

Paşa'nın öldürülmesi ve Deli Hüseyin'in İran'dan getirilen yayı gemesi, eserde tarihi kaynaklara göre ele alınmış olaylardır.

2.3.2.2.1.6. Zaman

Cellat Çeşmesi adlı eserin olay örgüsü 1623 yılında başlar. Yazar, bu tarihi eserin başlarında vermektedir; “1623 yılının ocak ayındayız.” (Danışman, 1948, s. 19). Eser, 1625 yılının sonbaharından bir ay sonra biter; “Birgi kasabasının yakınındayız. 1625 yılının sonbaharıdır.” (Danışman, 1948, s. 181). Buna göre, eserin vak'a zamanı yaklaşık iki yıllık bir zaman dilimidir.

Eserin anlatma zamanı, vak'a zamanından ayrıdır. Yazar, bu eserin anlatma zamanını açıkça belirtir; “1623 yılının ocak ayındayız. Yani bu günden tam 300 küsur yıl evvel.” (Danışman, 1948, s. 19). Bu ifadeden hareketle eserin anlatma zamanının 1957 tarihi olduğu söylenebilir. Yazar, eserde anlatma zamanı ile vak'a zamanını da kıyaslamaktadır; “Zaman zaman İstanbul'un kışı, bir yaz gibi güneşli, hattâ ılık olur. 1623 yılında da öyle.”

Eser genel olarak anında aktarma yöntemi ile şekillendirilmiştir. Bunun yanında yer yer sonradan aktarmalar da görülmektedir. Yazar, sonradan aktarmaları daha çok tarihi bilgileri verirken kullanmaktadır;

“Çünkü o devirde padişah olan Sultan Mustafa zayıf akıllı bir padişahı. Valide Sultan ile Kızlarağası ne derlerse onu yapıyordu. Kendi kendisine bir şeye karar verecek halde değildi. Hatta sarayın dışında, İstanbul sokaklarında kanlı bir ihtilalin hazırlandığından bile haberi yoktu belki..” (Danışman, 1948, s. 21).

Eserde genel olarak kronolojik bir zaman çizgisi takip edilmiştir. Yazar, zaman bütünlüğünü korumuş ve eserin genelinde kesin tarihler kullanmıştır. Bunlardan birkaçı şu şekilde örneklendirilebilir; 1623 yılının ocak ayındayız (Danışman, 1948, s. 19), ocak ayının birinci günü (Danışman, 1948, s. 20), 3 Ocak 1623 sabahı (Danışman, 1948, s.

36), 6 Ocak 1623 günü (Danışman, 1948, s. 84), 1623 yılının 7 Ocak günündeyiz (Danışman, 1948, s. 116), 1625 yılının ağustos ayı (Danışman, 1948, s. 175), 1625 yılının sonbaharı (Danışman, 1948, s. 181)...

Eserde “gece vakti” önem taşıyan bir zaman dilimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Anlatının akışını değiştirecek olaylar her zaman gece vakti gerçekleşir; Deli Hüseyin, bir gece yarısı Cennetoğlu ile karşılaşır. Davut Paşa, bir gece yarısı sipahi ve yeniçeri zorbalarından bir kısmını kendi tarafına çeker. Gülnihal Sultan, bir gece Cellat Usta Süleyman ile görüşür. Deli Hüseyin, bir gece yarısı saraya girer... Yazar, gecenin ıssızlığı ve bilinmezliği ile âdeta bu olayların etkilerini birleştirmiştir. Gece vaktine dair eserde kullanılan birkaç örnek şu şekildedir;

“Gece karanlığında bu korkunç orman içinde neler oluyordu?” (Danışman, 1948, s. 8).

“Gece olmasına rağmen yeniçeri ortalarında hâlâ hareketler vardı.” (Danışman, 1948, s. 28).

“Böyle korkunç bir gecede bir cellât evine kim gelmeğe cesaret edebilirdi?.” (Danışman, 1948, s. 95).

“Gece yarısı oluyor, fakat hâlâ Mehmet paşanın gözüne uyku girmiyordu.” (Danışman, 1948, s. 101).

“Gecenin yarısına yakın bir zaman artık.. Bütün İstanbul, bütün zindanlar tam bir uykuda.” (Danışman, 1948, s. 106).

“Gece yarısından sonra sohbeta son verildi.” (Danışman, 1948, s. 155).

“Eğer bu gece bu meşhur yayı görmezse uyumasına imkân yoktu.” (Danışman, 1948, s. 189).

Yazar, eserde yer yer özetlemeler de yapmıştır. Örneğin eserde yazar, II. Osman'ın ölümünü ve Sultan Mustafa'nın tahta çıkışını şu şekilde özetler:

Osman, bir evvelki padişahı. Osmanlı tarihinde, hattâ dünya tarihinde bir misli daha görülmeyen bir isyan sonucunda feci bir şekilde boğulmuştu. Genç yaşında boğulan bu padişahın sonra Sultan Mustafa gelerek Hükümdarlık mevkiine çıkmış, böylece Mustafa'nın validesi de Osmanlı İmparatorluğunu idare edenlerin başına geçmişti. (Danışman, 1948, s. 21)

2.3.2.2.1.7. Mekân

Eserin ismi, bir mekânın adını taşımaktadır. Cellat Çeşmesi, o dönemde idam kararı verilen kişilerin öldürüldüğü yerdir. Tarihi kaynaklara göre, idam mahkûmu bu çeşmede abdest almakta ve namaz kılmaktadır. Cellat, idamı gerçekleştirdiğinde ellerini ve aletlerini de yine bu çeşmede yıkamaktadır. Eserde Sultan Osman, sürüklenerek Yedikule Zindanları'na götürülürken bu çeşmeden su istemiş fakat hiç kimse ona su vermemiştir. Bu sebeple eserde Cellat Çeşmesi, Sultan Osman'ın öldürülmesini temsil etmektedir ve eserin büyük bir bölümü bu çeşme etrafında şekillenir. Sultan Osman'ın kulağını kesen Cebecibaşı, bu çeşmenin önünde idam edilir. Davut Paşa, bu çeşmenin önünde hakarete uğrar. Sultan Osman'ın intikamı, bu çeşme önünde alınır.

Eser genel olarak İstanbul'da geçmektedir. İstanbul, o dönemde iç karışıklıklar yaşamaktadır. Eserde, bir kaos ortamı olarak karşımıza çıkar. Bunun yanında Bursa, Balıkesir ve Manisa eserde görülen diğer şehirlerdir. Bursa, Deli Hüseyin'in doğduğu şehirdir. Yazar, Deli Hüseyin'i ilk bu mekânda karşımıza çıkarır. Balıkesir, Dişlenk Hüseyin Paşa'nın yaşadığı yerdir. Manisa ise eserde Cennetoğlu ve Dişlenk Hüseyin Paşa ordularının çarpıştıkları mevki olarak karşımıza çıkar.

Eserde görülen açık mekânlar Yenişehir köyü, Eyüp semti, Manisa sahrası ve Topçular Mahallesi'dir. Eserdeki kapalı mekânlar ise Deli Hüseyin'in evi, Davut Paşa'nın konağı, Domuz Kapanı Meyhanesi, Hamza'nın evi, Usta Süleyman'ın evi, Yedikule Zindanları, Kurşunlu Han, Sinan Paşa Köşkü, Lale Bahçesi ve Hüseyin Paşa Konağı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yazar, mekânları genel olarak tasvir etmiştir. Fakat bu tasvirler daha çok kapalı mekânlarda görülmektedir. Eserde açık mekâna açık ait tek tasvir Yenişehir köyüne yapılmıştır. Bursa’da bulunan bu köy şu şekilde tasvir edilir;

“Çitlenbiklerle çevrilmiş bir bahçenin ortasında tek katlı güzel bir köy evi vardı. Evin arka tarafı sık meyve ağaçlarıyla kaplı idi. Bir orman gibi kuytu karanlıkları olan bu meyvelik, tatlı meyilli bir sırta doğru uzanıp gidiyordu. Zaten daha ötede de asıl orman başlıyordu.” (Danışman, 1948, s. 3).

Alıntıda görüleceği üzere yazar, köyün tasvirine kendi özgün görüşlerini eklemiştir. Eserdeki kapalı mekânların tasvirinde de bu durum görülmektedir. Örneğin eserde Usta Süleyman’ın evi şu şekilde tasvir edilir;

“Burası acayip bir yerdi. Odanın içi bir mezat çarşısına benziyordu. Yerlerde adını bilmediğimiz birtakım âletler saçılıp dökülmüştü. Duvarlarda ise tuhaf ve garip birtakım ipler, demirler, çengeller, boynuzlar asılı idi.” (Danışman, 1948, s. 94).

Bunun yanında kapalı mekânlardan Yedikule Zindanları, eserde ön plana çıkmaktadır. Yazar, bu mekânda Davut Paşa’yı vicdan azabı ile baş başa bırakmış, onun yaşadığı iç buhranları mekânın kasveti ve korkunçluğu ile birleştirmiştir. Eserde Yedikule Zindanları şu şekilde tasvir edilmektedir;

Bu uzun koridoru bir tek isli fener güya aydınlatmaktadır. 7 numaralı oda, duvarlarında taşları yıpranmış, taşların arasından damla damla sular sızan ve hiçbir delikten hava ve ışık almayan çırçıplak bir taş odadır. Bu simsiyah mahzenin köşesinde bir yığın et ve kemik görülmektedir. Bu külçe nedir? Oda o kadar siyah, o kadar karanlıktır ki, bu bir yığın külçenin ne olduğunu, canlı veya cansız mı olduğunu anlamaya imkân yoktur. (Danışman, 1948, s. 106)

Alıntıdan hareketle *Cellat Çeşmesi*’nde kullanılan mekân unsurunda yazarın diğer eserlerden farklı bir yaklaşım uyguladığı söylenebilir. Eserde Yedikule Zindanları ve Cellat Çeşmesi ile özdeşleştirilen Sultan Osman’ın ölümü bize simgesel mekân kullanımını vermektedir.

2.3.2.2.1.8. Dil ve Anlatım

2.3.2.2.1.8.1. Dil

Eser, genel olarak sade ve akıcı bir üsluba sahiptir. Yazar gerek tasvirlerde gerek diyaloglarda ve gerekse tarihi bilgilerde abartıya gitmemiş, yoğun bir dil kullanmamıştır. Eserde genellikle kurallı cümleler karşımıza çıkmaktadır. Bu cümlelerin çoğu fiil cümleleridir. Söz konusu fiil cümleleri, eserin akıcılığını desteklemektedir. Bunun yanında çok az olmakla birlikte eserde yer yer o devirde kullanılan kelimeler de görülmektedir.

Eserde şahıslar, konumlarına, mizaçlarına ve mesleklerine uygun olarak konuşturulmuştur. Deli Hüseyin ile devşirme harem ağalarının konuşmasında yazarın bu tutumu görülmektedir. Harem ağalarının Türkçeleri, Deli Hüseyin'in konuşmasından farklıdır;

“- Çok güzel söyledi. Sen bunları biliyor?

- Hayır ben böyle zırva şeyler bilmem.

- Zırva ne demek? Ha..

- Tarife ne hacet. Sizin söylediklerinizin hepsi zırva.” (Danışman, 1948, s. 77).

Eserde deyim ve atasözleri kullanımı da görülmektedir. Yazar, bu kullanım ile hem anlatıyı pekiştirmiş hem de güçlendirmiştir;

“Ondan sonra yine eski tas eski hamam.” (Danışman, 1948, s. 4).

“Her kuşun eti yenmez.” (Danışman, 1948, s. 6).

“Yeniçeri ve Sipahi askeri artık gemi azıya almıştı.” (Danışman, 1948, s. 70).

“At binenin, kılıç kuşananındır.” (Danışman, 1948, s. 116).

“Davut Paşa'nın öldürülmesi sırasında gözünü dört açacaksın.” (Danışman, 1948, s. 116).

“Her iki taraf da dişini tırnağına takmış bulunuyordu.” (Danışman, 1948, s. 175).

Bu eserde de dipnot kullanımı görülmektedir. Yazar, bu dipnotlarda eser içinde kullandığı kelimenin açıklamasını yapmıştır. Yazar, kelime açıklamalarını eserin bir bölümüne kadar dipnotlarla izah etmiş, bir süre sonra ise metin içinde parantez açarak vermeyi uygun görmüştür. Yazarın bu kullanımları şu şekilde örneklendirilebilir;

“Bana öyle geliyor ki, en nüfuzlularından birkaç çorbacı ile uyuşmalıyız (2). (2) Çorbacı, Yeniçeri bölüklerinin başındaki zabite verilen isimdir.” (Danışman, 1948, s. 23.).

“(Baş kapı gulâmını) (1) çağırdı. (1) Baş kapı gulâmı, Yeniçeri ağasının maiyet kumandanlarından biridir.” (Danışman, 1948, s. 25).

“Hey!! Delikanlı!! Bac (Vergi) vermeden nereye böyle?” (Danışman, 1948, s. 138).

“Bu işi lalanız (Sadrazam) her halde düşünmekte, gereken tedbiri almaktadır.” (Danışman, 1948, s. 59).

Eserde kullanılan açıklamalar, toplumsal duruma göre konuşurma, sade dil ve akıcı üslup eserin geniş bir kesime hitap etmesini sağlamaktadır.

2.3.2.2.1.8.2. Anlatım Teknikleri

Cellat Çeşmesi hâkim bakış açılı anlatıcıya sahip bir eserdir. Bu anlatıcı hâkim bakış açısının verdiği yetki ile eserde kendisini sık sık hissettirir. Bu bağlamda eserde anlatma tekniği yoğun olarak görülmektedir. Bunun yanında eserde diyalog tekniği de sık kullanılmış ve eser hareketlendirilmiştir.

Yazar eserde yer yer iç çözümlene tekniğini de kullanılmış ve şahısların duygu – düşüncelerini okurlara aktarmıştır. Örneğin yazar, aşağıdaki alıntıda Hüseyin'in ruh halini okuyucuya bu teknikle sunmaktadır;

Hüseyin orada biraz daha oturdu ve derin bir düşünceye daldı. Şirin Anadolu gözünün önüne geldi. O ıssız ormanları, sonsuz ve yemyeşil ovaları, gamsız ve âvare akıp giden ırmakları düşündü, gözleri yaşardı. Bu içinde yuvarlandığı hayhuydan midesi bulanmıştı. Temiz bir hava teneffüs etmeğe ihtiyacı vardı. Fakat nasıl gitmeliydi? Bu girdaptan nasıl sıyrılıp temiz Anadolu'ya kavuşmalıydı? Şeytan, bir de kafasına bir kadın hayali sokmuştu. Bir kere onu kafasının içinden çıkarabilseydi.. Bir kere onu unutabilseydi.. Silâhını omuzlayıp, sevgili atına atlar atlamaz çoktan Anadoluya gidecekti. Hüseyin bu düşüncelerle epeyce zaman geçirmiş, akşam karanlığı çoktan basmıştı. (Danışman, 1948, s. 160)

Eserde mektup tekniği de kullanılmıştır. Dişlenk Hüseyin Paşa, Valide Sultan'a bir mektup yazarak Cennetoğlu üzerine gidecek ordu serdarlığını ister. Valide Sultan, Dişlenk Hüseyin Paşa'nın bu isteğini kabul eden bir mektupla cevap verir. Bunun yanında eserde yer yer özetleme tekniği de görülmektedir. Yazar, özetleme tekniği ile olaylar hakkında okuyuculara toplu bilgiler sunmaktadır.

Görüleceği üzere eserde anlatma - gösterme teknikleri, diyalog tekniği, iç çözümlene tekniği, mektup tekniği ve özetleme tekniği kullanılmaktadır.

2.3.2.3. Sultan İbrahim Dönemini Ele Alan Eserler

Zuhurî Danışman, Sultan İbrahim devrini ele alan *Deli Hüseyin Paşa* adlı eserinde tarihsel gerçekliği koruyan bir anlatı, *Sahte Şehzade*, *Zafire'nin Oğlu* ve *Kahramanlar Geçidi* adlı eserde ise tarihsel gerçeklikte kişiler etrafında kurgulanan bir anlatı yaratmıştır.

2.3.2.3.1. Deli Hüseyin Paşa

Cellat Çeşmesi adlı eserin devamı olan bu eser, Deli Hüseyin Paşa'nın olgunluk çağını ele almaktadır.

2.3.2.3.1.1. Bibliyografik Künye

Eser, 1948 yılında Ankara Basımevi tarafından basılmıştır. 148 sayfadan oluşan eserin o dönemki satış fiyatı, elimizdeki eserin arka kapağı oldukça yıprandığı için okunamamaktadır.

2.3.2.3.1.2. Anlatıcı – Bakış Açısı

Eser, hâkim bakış açısı ile yazılmıştır. Hâkim bakış açısına sahip olan anlatıcı, geçmiş ve geleceği bilmekte, eserde yer yer okurları bu konuda bilgilendirmektedir. Örneğin anlatıcı, Girit seferinin başında bu seferin 25 yıl süreceğini dile getirir;

“Kısa bir zaman sonra da Venediklilere karşı 25 sene süren meşhur Girit seferi açıldı.” (Danışman, 1950a, s. 27).

Anlatıcı kişilerin iç dünyalarına da hâkimdir. Onların düşüncelerini, amaçlarını, korkularını bilir ve yer yer okurlara aktarır;

Bir taraftan omuzlarında kalenin müdafaası gibi büyük bir mesuliyet taşıyor, diğer taraftan Deli Hüseyin Paşa ile karşılaşmak düşüncesiyle titriyor, daha sonra da Eleonor’u düşünüyordu. Bu harbin sonu ne olacaktı? Kale Türklerin eline geçerse Eleonor ne olacaktı? Bu esrarengiz kız bir türlü aklından çıkmıyor, kalenin müdafaası kadar da onu düşünüyordu. (Danışman, 1950a, s. 73)

Anlatıcı, eserde şahıslara yanlı bir tutumla yaklaşmaktadır. Onların yaptığı eylemleri yorumlar ve bu şekilde okuyucunun ele alınan şahsa karşı bakış açısını yönlendirir. Anlatıcının bu tavrı, Köprülü Mehmet Paşa’nın Deli Hüseyin Paşa hakkında gerçekleştirdiği eylemleri aktarmasında açıkça görülür;

“Köprülü iki saat Padişah Dördüncü Mehmet ile görüştü. Padişaha bir alay şikâyetname okudu. Bunların hepsi uydurma idi. Deli Hüseyin paşa hakkında inanılmayacak kadar iğrenç iftiralarda bulundu.” (Danışman, 1950a, s. 142).

Anlatıcı yer yer olay akışını keserek o dönem hakkında tarihi bilgiler vermektedir. Örneğin eserde, Sultan Mehmet'in gerçekleştireceği ayak divanı şu şekilde açıklanır;

“Ayak divanı, bizzat askerin, dertlerini Padişaha söylemesi için Padişahın meydana çıkması demektir. Bu hal, binde bir ve fevkalâde ahvalde olurdu.” (Danışman, 1950a, s. 130).

Bunun yanında anlatıcı tarihi belgelerde anlatıya ait var olan çelişkileri veya eksiklikleri açıkça belirtmiştir. Örneğin eserde Deli Hüseyin Paşa'nın hastalanma nedenine dair eksiklik şu şekilde verilir;

“Tarih, Deli Hüseyin paşanın bu birdenbire hastalanışının sebebini yazmıyor. Fakat bu ani hastalanışın bir tetenez olması ihtimali vardır. Çünkü paşa, Resmo kalesi önünde yaralanmıştı. Birkaç gün devam eden bu mahiyeti meçhul hastalık bütün Türk ordusunu sonsuz bir neşesizliğe boğmuştu.” (Danışman, 1950a, s. 86).

Anlatıcı eserde sık sık soru sorma sanatını da kullanır ve okurlar üzerinde merak unsuru uyandırır;

“Bu fitneyi kim uyandırmıştı? Bundan istifade edecek olan kimdi? Ne istiyorlardı?” (Danışman, 1950a, s. 113).

“Bu kalabalığın sebebi ne idi? Binlerce insanı gece karanlığında ayakta tutan sebep ne idi?” (Danışman, 1950a, s. 65).

Bunun yanında anlatıcı, eserde kimi zaman mekân değişikliklerini okurlara belirtmekte, kimi zaman ise olay hatırlatmaları yapmaktadır. Yazarın bu kullanımı şu şekilde örneklendirilebilir;

“Venedik Doj'unun Budindeki memuru General Marko'nun evindeyiz.” (Danışman, 1950a, s. 3).

“Sadrazam paşanın konağındayız.” (Danışman, 1950a, s. 123).

“Bundan evvelki bahislerde bu iki kumandanı Budin’de görmüştük.” (Danışman, 1950a, s. 39).

2.3.2.3.1.3. Olay Örgüsü

Eser, üç vak’a biriminden oluşmaktadır. Eserin birinci vak’a birimi, Girit seferinin başlamasıdır. Bu vak’a birimi şu şekilde açılabilir;

Devrin Padişahı Sultan İbrahim’dir. Osmanlı sarayının kızlar ağası ise Sümbül Ağa’dır. Bir esir tüccarı, Sümbül Ağa’ya oldukça güzel bir kız vaat eder. Sümbül Ağa’nın adamı Reyhan Ağa, esir tüccarının elindeki kızı alarak Topkapı Sarayı’na getirir. Sümbül Ağa, Zafire adlı bu kıza âşık olur ve bir gün Zafire’ye açılır. Zafire, hadım olan Sümbül Ağa’ya yumuşak başlı yaklaşır ve onu incitmez. Sümbül Ağa, Zafire’nin bu iyiliği karşısında onu Sultan İbrahim’e takdim eder. Sultan İbrahim, Zafire’ye âşık olur. Şehzade Mehmet’in annesi Valide Sultan, bu aşkı kıskanır ve Zafire’nin yüzüne kezzap döker. Sultan İbrahim, bütün güzelliği kaybolan Zafire’yi aniden unuttur. Bu sebeple Zafire’yi Sultan İbrahim’e takdim eden Sümbül Ağa da gözden düşer. Sultan İbrahim, günler sonra Sümbül Ağa’yı azleder. Sümbül Ağa, yanına Zafire’yi ve bütün servetini de alarak Mısır’a doğru yola çıkar. Sümbül Ağa’nın gemisi, Malta korsanları tarafından yağmalanır. Kızlar Ağası Sümbül Ağa öldürülür. Zafire ve Zafire’nin oğlu esir alınır. Bu durumu öğrenen Sultan İbrahim, Venedik’e savaş ilan eder.

Yukarıdaki şekilde başlayan Girit seferi için hazırlanan Türk donanmasının başına Kaptan-ı Derya Yusuf Paşa getirilir. Türk donanması üç günlük bir süre zarfında Hanya Kalesini ele geçirir. Hanya Kalesi Kumandanlığına, o dönemde Budin beylerbeyi olan Deli Hüseyin Paşa tayin edilir. Deli Hüseyin Paşa, Budin’de âşık olduğu Eleonor’u bırakarak Girit’e geçer.

Eserin ikinci vak'a birimi, Deli Hüseyin Paşa'nın Girit seferindeki komutanlığı esnasında yaşadığı maceralardan oluşmaktadır. Bu birim şu şekilde açılabilir;

Tayinle Hanya Kalesi komutanlığına geçen Deli Hüseyin Paşa'nın ilk hedefi Esterni Manastırı'dır. Esterni Manastırı'nın komutanı Eleonor'un babası Marko'dur. Eleonor'un manastırda olduğunu öğrenen Deli Hüseyin Paşa, zeki bir savaş taktiği ile Esterni Manastırı'nı ele geçirir fakat Eleonor o esnada Resmo Kalesi'ne kaçırılır. Deli Hüseyin Paşa, bu fetih haberini ve Girit'te bulunan çoğu kalenin de resmini yaptırarak Sultan İbrahim'e gönderir. Resme ilgisi olan Sultan İbrahim hem zafer haberi hem de bu hediye karşısında Deli Hüseyin Paşa'yı Girit serdarlığına tayin eder. Girit Serdarı Deli Hüseyin Paşa, vakit kaybetmeden Resmo Kalesi üzerine ilerler. Resmo Kalesi, zorlu bir mücadeleden sonra Osmanlı ordusunun eline geçer. Eleonor ise hücum esnasında Kandiye'ye kaçırılır. Girit Seferi'nde son kale, Kandiye Kalesi'dir. Venedik Devleti, Kandiye Kalesi'ne yardımlar yağdırır. Fakat Osmanlı ordusuna herhangi bir yardım gelmez. İki ordu arasındaki çarpışmalar aylarca devam eder. Bu esnada Deli Hüseyin Paşa'dan ayrı kalmaya dayanamayan Eleonor, Kandiye Kalesi'nden kaçarak onun yanına geçer ve ona kavuşur. Aylar sonra Osmanlı Devleti, Kaptan Voynuk Ahmet Paşa komutasında bir donanmayı Girit'e yardıma gönderir. Deli Hüseyin Paşa, bu donanmadan yardım ister fakat donanma amirali, Deli Hüseyin Paşa'nın şöhretini çekemediği için ona yardım etmez ve kendi donanması ile kaleye saldırır. Bu saldırıyı gören Deli Hüseyin Paşa, donanmaya yardım etmek için hücumla geçer fakat Ahmet Paşa bu saldırıda ölür. Birkaç saat sonra kale teslim olur.

Surnazen Ahmet Paşa ve Sekbanbaşı Mahmut Paşa, kıskançlık hisleri yüzünden askeri Deli Hüseyin Paşa aleyhine doldururlar. Açlık ve parasızlığın son safhasını yaşayan askerler, Deli Hüseyin Paşa'nın konağını ateşe verirler. Deli Hüseyin Paşa'nın cariyeleri ve adamlarının çoğunu öldürürler. Durumun gidişatından korkan Surnazen Ahmet Paşa ve Sekbanbaşı Mahmut Paşa, Deli Hüseyin Paşa'nın yanına geçerler ve askerle temasa karar verirler. Asker, üç gün sonra yaptıklarından pişman olur. Deli Hüseyin Paşa, kendisine yapılan bu hakareti hazmedemez fakat yine de ordunun başına geçer. Donanmada bulunan diğer komutanlar, Deli Hüseyin Paşa ile birleşir. Deli Hüseyin

Paşa, ikinci Kandiye kuşatmasını başlatır. Geceli gündüzlü süren bu savaş bir sonuç vermez. Askerler ve komutanlar ümitsizliğe düşerler.

İstanbul, Girit seferi ile çalkalanmaktadır. Sadrazam Süleyman Paşa, iç karışıklıklarla başa çıkamaz ve azlini ister. Sultan Mehmet, Gülnihal Sultan'ın Deli Hüseyin Paşa hakkında anlattığı kahramanlık hikâyelerinin etkisinde kalır ve yeni sadrazam olarak onu seçer. Deli Hüseyin Paşa'nın sadrazam olmasını istemeyen Surnazen Mustafa Paşa, onun hakkında yeniçeri ve sipahiler arasında dedikodular yayar. Bu dedikodular üzerine askerler isyan eder. Sultan Mehmet, bu isyanın bastırılması için Surnazen Mustafa Paşa'yı sadrazamlık mevkisine getirir. Surnazen Mustafa Paşa, kendi eliyle çıkardığı isyanı hemen durdurur fakat isyan bastırıldıktan sonra görevinden alınır.

Eserin üçüncü vak'a birimi ise Deli Hüseyin Paşa hakkında İstanbul'da çevrilen entrikalardan oluşur. Bu entrikalar Köprülü Mehmet Paşa'nın sadrazamlığa getirilmesi ile başlar ve Deli Hüseyin Paşa'nın idam edilmesi ile son bulur.

Deli Hüseyin Paşa, üçüncü Kandiye Kalesi kuşatması ile ilgilenirken Köprülü Mehmet Paşa sadrazamlığa getirilir. Köprülü Mehmet Paşa, Deli Hüseyin Paşa'yı kendi mevkisine bir numaralı rakip olarak görmektedir. Bu sebeple ondan kurtulmaya karar verir. Köprülü Mehmet Paşa, bu amaçla Sultan Mehmet'i etkisi altına alır ve Deli Hüseyin Paşa hakkında onu doldurur. Sultan Mehmet, Deli Hüseyin Paşa'yı Girit serdarlığından azleder ve İstanbul'a çağırır. İstanbul'a geçen Deli Hüseyin Paşa, padişaha suçsuz olduğunu ispat eder. Köprülü Mehmet Paşa, Deli Hüseyin Paşa'yı Kaptan-ı Derya olarak adaya göndermeye karar verir. Amacı, Deli Hüseyin Paşa'nın askerinin parasını ödemek için halktan vergi almasını sağlamaktır. Bu planı öğrenen Gülnihal Sultan, yıllardır âşık olduğu Deli Hüseyin Paşa'nın karşısına çıkar ve onu uyarır. Köprülü Mehmet Paşa, bir süre sonra ada halkından Deli Hüseyin Paşa aleyhine mektuplar ister fakat halk Deli Hüseyin Paşa'dan çok memnundur. Amacını elde edemeyen Köprülü Mehmet Paşa, Deli Hüseyin Paşa'yı görevinden azleder ve Rumeli Beylerbeyliğine tayin eder. Rumeli halkından bir kısmını para ile elde eder. Bu sayede Deli Hüseyin Paşa hakkında kurmaca şikâyet mektupları alır. Bu mektuplar üzerine Deli Hüseyin Paşa'yı tekrar İstanbul'a çağırır. Sultan Mehmet, mektuplar sebebi ile Deli

Hüseyin Paşa'ya inanmaz ve onu Yedikule Zindanları'na hapseder. Deli Hüseyin Paşa'nın hapsi, İstanbul'a bomba gibi düşer. Halk isyan etmek üzeredir. Bu durumu gören Köprülü Mehmet Paşa, Deli Hüseyin Paşa'yı derhal katletmek ister. Fakat müftü fetva vermez. Köprülü Mehmet Paşa, padişah iradesinin daha önce geldiğini belirterek fetva almadan Deli Hüseyin Paşa'yı idam eder. Deli Hüseyin Paşa, Gülnihal Sultan ve Eleonor'un arasında ölür.

Eserin olay örgüsü çizgisel zaman unsuruna göre tertip edilmiştir. Bu örgüye baktığımızda tarihsel gerçekliğin yoğun olarak işlendiği bir anlatı görürüz. Yazar gerek Girit harbinde gerekse Deli Hüseyin Paşa'nın İstanbul'daki maceralarında tarihi belgeleri kronolojiye uyararak esere yerleştirmiştir. Bu bağlamda eserin tarihin kronolojik olarak ele alındığı bir yapıt olduğu söylenebilir. Bunun yanında yazar, eserdeki tarihsel gerçekliği Gülnihal Sultan - Deli Hüseyin Paşa - Eleonor arasında kurduğu beşeri aşk unsuruyla yoğurmuştur. Bu aşk üçgeni, eserin duygusal boyutunu oluşturmaktadır.

2.3.2.3.1.4. Şahıs Kadrosu

Deli Hüseyin Paşa, geniş bir şahıs kadrosuna sahiptir. Eserin birinci kişisi, Deli Hüseyin Paşa'dır. Eserdeki ikinci kişiler, Venedikli Kumandan Marko, Kornoro, Zankorolo, Eleonor, Gülnihal Sultan, Kızlarağası Sümbül Ağa, Zafire, Sekbanbaşı Mahmut Ağa, Surnazen Mustafa Paşa, Sultan Mehmet ve Köprülü Mehmet Paşa'dır. Eserdeki üçüncü kişiler, Diyan, Çiftelerli Osman Paşa, Sultan İbrahim, Kaptan Voynuk Ahmet Paşa, Cebecibaşı, Şatır Mustafa, Venedik Kumandanı Badero, Tarhuncu Ahmet Paşa, Sadrazam Gürcü Mehmet Paşa, Sarı Ali ve Kör Hüseyin Ağa'dır.

2.3.2.3.1.4.1. Birinci Dereceden Kişiler

Deli Hüseyin Paşa:

Budin Beylerbeyi''dir. Eserde fiziki özellikleri verilmemiştir. Deli Hüseyin Paşa o devirde kırklı yaşlarındadır. Eserde asil ve gururlu bir kumandan olarak karşımıza çıkar; "Takımları tamamen altın ve gümüşten yapılmış olan bir süvari atından iniyordu. Bu

Budin Beylerbeyi Deli Hüseyin Paşa idi. Başı yukarıda, Fatih bir milletin kumandanı olduğunu hakkıyla bilen asıl bir gururu vardı.” (Danışman, 1950a, s. 4).

Deli Hüseyin Paşa, korkusuz ve cesur bir kumandandır; “İşte Hüseyin Paşanın buna tahammülü yoktu. O, hayatta korkunun ne olduğunu öğrenmemiştir. Korkaklık ithamı altında kalmağa ise hiç tahammül edemezdi.” (Danışman, 1950a, s. 13). O, Osmanlı topraklarında da şöhret sahibidir. Halk onu sevmekte ve ona sonsuz bir güven duymaktadır; “Asıl mühim olan şey, Hanya kalesi kumandanlığına ata binmekte, kılıç kullanmakta bütün İstanbul’da, bütün Osmanlı İmparatorluğu topraklarında kimseye nasip olmayan bir şöhret kazanmış olan, yiğitliği, kahramanlığı dillere destan olan Deli Hüseyin Paşa’nın tayin olunması idi.” (Danışman, 1950a, s. 36).

Deli Hüseyin Paşa, Girit seferinde zekâsını ve bütün gücünü ortaya koyar. Osmanlı Devleti’nin zafer kazanması için canla başla çalışır; “Bu sırada Deli Hüseyin paşa, koskoca bir serdar-ı azam olduğu halde rütbesini hiçe sayarak bir nefer gibi yalın kılıç en önde atıldı. Sağında solunda lağım patlıyor, kaleden atılan taşlar, sapan kayaları, oklar ve kurşunlar iki tarafından da canlar yakıyordu.” (Danışman, 1950a, s. 79). Onun şöhreti, Girit seferinde elde ettiği başarılarla daha da artar. Bu sayede halktan devlet erkânına kadar birçok taraftar edinir. Deli Hüseyin Paşa, bu desteğe rağmen hırsa kapılmaz ve devletin iç karışıklık yaşamasına neden olacak bir adım atmaz. Fakat Osmanlı Devleti’nde bazı kimseler bu şöhreti kıskanırlar ve çeşitli entrikalarla onun sonunu getirirler.

Eserde yukarıdaki şekilde gördüğümüz Deli Hüseyin Paşa gerçek bir kişidir. Tarihi belgelere baktığımızda onun kişilik özellikleri eserle uyumaktadır (İlgürel, 1999, s. 4 – 6).

2.3.2.3.1.4.2. İkinci Dereceden Kişiler

Venedikli Kumandan Marko:

Venedik Devleti'nin komutanlarından ve Venedik elçisinin Budin memurudur. General Marko, aynı zamanda Eleonor'un babasıdır. Eleonor'un Deli Hüseyin Paşa'ya karşı hislerini beğenmez. Onu bir Venedikli ile evlendirmek ister; "Eleonor, şunu iyi bil ki, Kumandan Marko'nun kızı bir Osmanlı paşasını sevemez. Ve ben böyle bir kızın babası olamam." (Danışman, 1950a, s. 43).

General Marko, vatanına bağlı bir kişidir. Girit seferinde Deli Hüseyin Paşa'ya bütün gücü ile karşı koyar; "Deli Hüseyin paşa nihayet kumandan Marko'yu görmüş ve atını onun üzerine sürmüştü. Marko kaçmadı. Kaderine razı olan bir hali vardı." (Danışman, 1950a, s. 55).

Görüleceği üzere yazar, General Marko'nun fiziki özelliklerine değinmemiş, bunun yanında kişilik özelliklerine dair birkaç bilgi vermiştir. Eserde yukarıdaki şekilde gördüğümüz General Marko gerçek bir kişidir. Yılmaz Öztuna, Girit harbinde General Marko'dan söz etmektedir fakat onun kişilik özelliklerine dair ayrıntılı bir bilgi yoktur (Öztuna, 1978, c. 9, s. 123). Bu bağlamda General Marko'nun tarihi kişiliği eserle karşılaştırılmaz.

Kornoro ve Zankorolo:

Venedik kumandanlarıdır. Yazar, Kornoro ve Zankorolo'nun fiziki özelliklerini vermemiştir. Eserde iki asilzade, General Marko'nun kızı Eleonor'a âşık olarak karşımıza çıkmaktadır. Kornoro ve Zankorolo, Eleonor ile evlenme isteklerini General Marko'ya iletmişler, Marko ise kızını iki kumandan arasında seçim yapmakta serbest bırakmıştır. Fakat eserde Eleonor, Deli Hüseyin Paşa'ya âşık olur. Bu aşk, iki komutanın da Deli Hüseyin Paşa'nın düşmanı olmasına neden olur. Kornoro ve Zankorolo, eser boyunca intikam hissi ile Deli Hüseyin Paşa'yı yok etmeye çalışırlar.

Eserde yukarıdaki şekilde verilen Zankorolo, ele alınan kaynaklarda görülmemektedir. Bu bağlamda yazarın bu kumandanı eserin entrika unsurunu oluşturması için yarattığı söylenebilir. Bunun yanında Kornoro gerçek bir kişidir fakat ele alınan kaynaklarda onun hakkında detaylı bir bilgi yoktur. Bu sebeple eserdeki kişiliği ile tarihi kişiliği karşılaştırılmaz.

Eleonor:

Venedikli Kumandanı Marko'nun kızıdır. Eserde oldukça güzel bir kız olarak karşımıza çıkar; "Güzelliği bütün Venedik'i büyüleyen bir peri..." (Danışman, 1950a, s. 3). Fakat yazar söz konusu güzelliği ayrıntılı olarak sunmamıştır.

Eleonor, Deli Hüseyin Paşa'ya âşıktır; "Sık sık nefes alıyordu. Nihayet gözlerini açtı, paşayı gördü. Bahtiyarlığını anlatan bir tebessümle güldü ve gözlerini tekrar kapadığı vakit hülyalı bir âleme daldığı belli oluyordu." (Danışman, 1950a, s. 14). Eser boyunca Eleonor, Deli Hüseyin Paşa'dan başkası ile ilgilenmez. Ona karşı büyük bir sevgi besler ve bu aşkı korur.

Eserde yukarıdaki şekilde gördüğümüz Eleonor, kurmaca bir kişidir. Tarihi kaynaklarda ismi geçmemektedir.

Gülnehal Sultan:

Gülnehal Sultan, öldürülen Davut Paşa'nın eşidir. Eserde kırklı yaşlarda, gençlik güzelliğini koruyan bir kadın olarak karşımıza çıkar; "Gülnehal hanım, yaşı kırk olmasına rağmen ancak 25 görünüyordu. Simsiyah gözlerinin derinliğinde büyüleyici bir kuvvet vardı." (Danışman, 1950a, s. 98). Deli Hüseyin Paşa ile yıllar önce karşılaşan Gülnehal Sultan, hala onu unutmamıştır; "Bugüne kadar hep onu düşündüm. Fakat ondan kime, kimlere bahsedebilirim. Ona âşık olduğumu kimlere söyleyebilirdim.. Hey Rabbim. Ne bedbaht bir kadını. Yıllardır onun hayali ile avunuyorum." (Danışman, 1950a, s. 99).

Eserde Gülnihal Sultan, Sultan Mehmet'in hikâyeciliğini yapar. Deli Hüseyin Paşa'yı İstanbul'a getirmek isteyen Gülnihal Sultan, Sultan Mehmet'e sık sık onun kahramanlıklarını anlatır ve çocuk padişahın aklına Deli Hüseyin Paşa'nın sadrazam olabileceği fikrini yerleştirir. Bu hikâyeler, Sultan Mehmet'in Deli Hüseyin Paşa'ya karşı bir sevgi beslemesine neden olur: “Fakat onun kafasında hâlâ Gülnihal Sultan'ın gece anlattığı hikâyenin izleri, heyecanı vardı. Rüyasında bile Girit kahramanını görmüştü.” (Danışman, 1950a, s. 106).

Eserde yukarıdaki şekilde gördüğümüz Gülnihal Sultan gerçek bir kişidir fakat ele alınan kaynaklarda hayatı ve kişiliği hakkında ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır. Bu bağlamda Gülnihal Sultan'ın tarihi kişiliği eserle karşılaştırılmaz.

Surnazen Mustafa Paşa ve Sekbanbaşı Mahmut Ağa:

Girit Serdari Deli Hüseyin Paşa'nın komutanlarından. İki komutan da Deli Hüseyin Paşa'nın gittikçe büyüyen şöhretine katlanamazlar ve onun adına asker arasında çeşitli dedikodular yayarak isyan çıkartırlar. Fakat bu isyan kontrol edilemez bir hal alır. Bu durumu gören komutanlar, Deli Hüseyin Paşa tarafına geçerek ona dost görünürler. İsyân bastırılınca, iki kumandanın intikam hissi tekrar gün yüzüne çıkar. Surnazen Mustafa Paşa, İstanbul'da Deli Hüseyin Paşa aleyhine söylentiler çıkarır ve onun sadrazam olmasını engeller.

Eserde yukarıdaki şekilde karşımıza çıkan komutanlar gerçek kişilerdir. Komutanların kişilikleri tarihi kaynaklarla örtüşmektedir (Uzunçarşılı, 1988, c. III, s. 334).

Köprülü Mehmet Paşa:

Sultan Dördüncü Mehmet'in sadrazamıdır. Köprülü Mehmet Paşa, mevki hırsı taşıyan bir adamdır. Deli Hüseyin Paşa'yı mevkisi için büyük bir tehdit olarak görmektedir. Bu sebeple eserde Deli Hüseyin Paşa'nın baş düşmanlarından birisi olarak karşımıza çıkar.

Köprülü Mehmet Paşa, Sultan Mehmet üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Genç padişah, sadrazamının her sözüne inanmaktadır. Köprülü Mehmet Paşa, bu durumu kullanır ve Deli Hüseyin Paşa'nın Girit serdarlığından azledilmesini sağlar. İstanbul'a gelen Deli Hüseyin Paşa, Sultan Mehmet'i masum olduğunu inandırır. Bunun üzerine Köprülü Mehmet Paşa, onu önce bir adaya, daha sonra da Rumeli beylerbeyliğine tayin eder ve onun hakkında uydurma mektuplar yazdırır. Bu mektuplara dayanarak Deli Hüseyin Paşa'yı idam eder.

Yazar, görüldüğü üzere Köprülü Mehmet Paşa'nın kişilik özelliklerini ön plana almış, onun fiziki özelliklerine hiç değinmemiştir. Eserde yukarıdaki şekilde gördüğümüz Köprülü Mehmet Paşa gerçek bir kişidir ve tarihi belgelere baktığımızda kişiliği eserle örtüşmektedir (Uzunçarşılı, 1988, c. III, s. 340).

Kızlar Ağası Sümbül Ağa:

Sümbül Ağa, Sultan İbrahim döneminde kızlar ağasıdır. Eserde Sümbül Ağa Zafire'ye olan aşkıyla karşımıza çıkmaktadır. Yazar onun hakkında başka bir bilgi vermemiştir. Eserde bu şekilde ele alınan Kızlar Ağası Sümbül Ağa gerçek bir kişidir fakat kaynaklarda Sümbül Ağa'nın Zafire'ye âşık olduğu görülmemektedir (Öztuna, 1978, c. 9, s. 120).

Zafire:

Zafire, uzun kirpikli ve simsiyah gözlü bir Kafkas kızıdır. Eserde köyünden kaçırılarak İstanbul'a getirilmiş bir esir olarak karşımıza çıkar. Zafire, gururlu ve asil bir kız olarak tarif edilmektedir. Eserde Zafire hakkında başka bir bilgi bulunmamaktadır. Bunun yanında Zafire gerçek bir kişidir fakat kaynaklarda onun hakkında ayrıntılı bir bilgi yoktur.

2.3.2.3.1.5. Eserin Tarihi Gerçek ve Roman Gerçekliği Bağlamında Karşılaştırılması

Eser, olay örgüsünde büyük çoğunluğu tarihi gerçeklere bağlı kalarak anlatılmaktadır. Bu sebeple eser, “tarihsel gerçekliği muhafaza eden romanlar” başlığı altında değerlendirilmektedir. Eserde yer yer tarihi gerçekliğe eklemeler ve tamamen kurgu olan bir olay örgüsü de görülmektedir. Bu üç yapılanma, aşağıda ayrı ayrı ele alınacaktır.

Eserde karşımıza çıkan ilk tarihi gerçek, Girit seferin başlama nedenidir. Bu anlatı, eserde şu şekilde aktarılmaktadır; O dönemde bir esir tüccarı olan Jak lö Sezi, Kafkasya’dan kaçırdığı güzel bir kızı Kızlar Ağası Sümbül Ağa’ya vaat eder. Kızlar Ağası Sümbül Ağa, Zafire adlı bu güzel kıza âşık olur ve bir gün aşkını Zafire’ye ilan eder. Zafire, hadım olan Sümbül Ağa’yı reddetmez. Ona karşı oldukça sevecen yaklaşır. Sümbül Ağa, Zafire’nin bu iyiliği karşısında borçlu kalmak istemez ve onu Sultan İbrahim’e takdim eder. Sultan İbrahim, Zafire’ye âşık olur. Bu süre içinde Zafire’nin bir oğlu olur. Sultan İbrahim, sarayda sadece Zafire ve oğlu ile ilgilenmeye başlar. Şehzade Mehmet’in annesi Valide Sultan, Sultan İbrahim’in bu aşkına katlanamaz ve bir gece Zafire’nin yüzüne kezzap döker. Bütün güzelliğini kaybeden Zafire, Sultan İbrahim’in gözünden düşer. Onu Sultan İbrahim’e takdim eden Sümbül Ağa’da görevinden alınır. Sümbül Ağa, bütün servetini toplayarak Mısır’a gitmeye karar verir. Zafire de onunla beraber gelir. Sümbül Ağa ve Zafire’nin bulunduğu gemi, Malta korsanları tarafından yağmalanır. Sümbül Ağa öldürülür, Zafire ve oğlu esir alınır. Bu olayı öğrenen Sultan İbrahim, Venedik Devleti’ne harp ilan eder ve Girit savaş başlar (Danışman, 1950a, s. 16-27). Girit seferinin başlamasına sebep olan bu yağmalama, tarihi kaynaklarla örtüşmektedir;

... Gemide eski kızlarağası Sümbül Ağa gibi imparatorluğun en yüksek mevkilerinden birine yükselmiş bir adamdan başka, Mısır kadılığına tayin edilmiş olan Bursalı Mehmet Efendi, Veliâht- Şehzade Mehmet’in sütanesi Zafire Hatun adlı 20 yaşlarından küçük bir hanım ve bunun Osman adındaki kucağındaki çocuğu bulunuyordu. ... Maltalılar’la vuruşma pek kanlı geçti. Sümbül Ağa, muhafızlarından 440’ı ve İbrahim Çelebi, tayfaların çoğunluğu ile beraber şehit düştü. Geri kalan 60 muhafız, Mısır kadısı Mehmet Efendi, Zafire Hatun ve oğlu, cariyeler ve köleler, çok güzel atlar ve Sümbül Ağa’nın hazinesi Maltalıların eline

geçti. ... Sultan İbrahim, Girit'in fethini kararlaştırdı. (Öztuna, 1978, c. 9, s. 120-121)

Eserde görülen ikinci tarihi gerçek, Hanya Kalesi'nin fethi ve bu kaleye Deli Hüseyin Paşa'nın tayin edilmesidir. Bu olay, eserde şu şekilde anlatılır; Sultan İbrahim, Girit Serdarlığına Kaptan-ı Derya Yusuf Paşa'yı tayin eder. Venedik Devleti ise Girit'e en kuvvetli komutanlarını gönderir. Kaptan-ı Derya Yusuf Paşa, donanmayı Hanya Kalesine çıkarır. Hanya Kalesi'ne üç gün boyunca gece gündüz hücum yapılır. Hanya Kalesi, karadan ve denizden yardım almasına rağmen Türk ordusunun hücumlarına dayanamaz ve teslim olur. Yusuf Paşa, zafer haberi ile İstanbul'a döner ve Hanya Kalesi muhafızlığına Deli Hüseyin Paşa tayin edilir (Danışman, 1950a, s. 27-36). Bu anlatı, İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın *Osmanlı Tarihi Cilt III* adlı eserinin 217-218. sayfalarında verdiği bilgilerle örtüşmektedir.

Eserde görülen bir diğer tarihi gerçek, Esterni Kalesi'nin fethidir. Eserde Hanya Kalesi muhafızlığına getirilen Deli Hüseyin Paşa, bu kalenin yakınında bulunan Esterni Manastırı'nı almaya karar verir ve kaleyi kuşatır. Kaledeki bütün askerleri bir hile ile dışarı çıkarır. Bir Türk askeri, kale önünde Türk ordusu ve Venedik ordusu çarpışırken Venediklilerin meşhur bayrakları San Marko'yu ele geçirir. Kutsal bayraklarının Türklerin eline geçtiğini gören Venedik askerleri, perişan bir şekilde dağılırlar (Danışman, 1950a, s. 65-70). Bu anlatı, tarihi kaynaklarla örtüşmektedir;

“... mütemadi mücadele sahası olan Suda limanının Hanya tarafında bulunan Esterni kalesi Hüseyin Paşa tarafından alınmak suretiyle Osmanlıların işgal sahası daha genişlemişti.” (Uzunçarşılı, 1988, c. III, s. 219).

Eserde görülen bir diğer tarihi gerçek, Deli Hüseyin Paşa'nın Girit serdarlığına tayin edilmesidir. Bu olay, şu şekilde anlatılır; Eserde Esterni Kalesi'ni ele geçiren Deli Hüseyin Paşa, Girit adasında bulunan kalelerin resimlerini yaptırarak Sultan İbrahim'e hediye eder. Resme ilgi duyan Sultan İbrahim, bu hediyeyle çok beğenir ve Deli Hüseyin Paşa'yı Girit serdarlığına tayin eder (Danışman, 1950a, s. 70-72). Deli Hüseyin Paşa'nın bu tayini, tarihi kaynaklarla örtüşmektedir;

“11 ağustos gecesi sefer meşakkatlerine dayanamayan Semin Mehmet Paşa, Hanya’da öldü. Yerine Hüseyin Paşa vekâleten ve 24 eylülde asaleten Girit serdârı oldu.” (Öztuna, 1978, c. 9, s. 125).

Eserde görülen bir diğer tarihi olay, Resmo Kalesi’nin fethidir. Bu olay, şu şekilde anlatılır; Deli Hüseyin Paşa’nın bir sonraki hedefi Resmo Kalesi’dir. Deli Hüseyin Paşa, vakit kaybetmeden Türk ordusunu Resmo Kalesi önüne getirir. Gün doğarken hücum başlar. İki saat sonra kalenin batı duvarları yıkılır. Kale altındaki lağımlar patlatılır. Venedik askerlerinin hepsi dışarıya çıkarlar. Dışarı çıkan askerleri gören Deli Hüseyin Paşa, bizzat askerlerin arasına girer ve kılıç sallamaya başlar. Gece yarısı Türk ordusu tekrar lağım kazar. Lağımı hisseden Venedik askerleri de karşı lağım açarlar. İki lağım, sabaha karşı birleşir. Türk ordusu, lağımları patlatır. Patlamanın ardından tekrar hücum emri verilir. Yarım saat sonra dış kale duvarına Türk bayrağı dikilir. Türk askeri iç kaleye büyük bir hırsıyla atılır. Bu sırada iç kalede kılıç sallayan Deli Hüseyin Paşa yaralanır. Fakat hücumlarına devam eder. Bir süre sonra, iç kale teslim olur (Danışman, 1950a, s. 72-80). Eserde bu şekilde ele alınan Resmo Kalesi’nin fethi, tarihi kaynaklarla örtüşmektedir;

Buna karşılık, 7 ekim sabahı Resmo kalesinin muhasarasına başlandı. 20 ekimde Resmo surları çöktü ve şehir alındı. Fakat iç kale savunmaya devam ediyordu. Resmo’da 10.000 ev, 150 konak, 50 kilise vardı. 2 Venedik Generali, Cornaro ve Molino, şehrin fethi sırasında öldü. 1 ay, 9 günlük bir muhasaradan sonra, Resmo iç kalesi de fethedildi. ... Resmo’nun fethinde Hüseyin Paşa, başından yaralandı. (Öztuna, 1978, c. 9, s. 126)

Eserde görülen bir diğer tarihi gerçek, Osmanlı Devleti’ndeki taht değişikliğidir. Eserde Sultan İbrahim 1652 yılında tahttan indirilir. Onun yerine henüz yedi yaşında olan Sultan Dördüncü Mehmet tahta geçer. Devlet işlerinin kontrolünü ise, Sultan Mehmet’in adına Valide Sultan yapmaktadır. Bu anlatı, tarihi gerçeklikle örtüşür;

Yedi yaşındaki şehzâde ikinci zamanı gelip tahta oturdu ve ileri gelenler tarafından kendisine bi’at olundu ve korkmasın diye diğerlerinin bi’atından vazgeçildi (18 recep 1058 / 7 ağustos 1648 cumartesi) bir suikasta uğramaması için küçük hükümdarın muhafazası büyük valide sultan ile Bostancıbaşı’ya havale edildi. (Uzunçarşılı, 1988, c. III, s. 237)

Eserde görülen bir diğer tarihi olay, Tarhuncu Ahmet Paşa'nın sadrazamlığa geçmesidir. Bu olay, eserde şu şekilde anlatılır; Girit seferi sırasında İstanbul'un hali içler acısıdır. Eşya ve yiyecek fiyatları çok yükselmiş, halk çaresiz kalmıştır. Sultan Mehmet'in ilk sadrazamı Sadrazam Gürcü Mehmet Paşa, ekonomiyi düzeltmek için vergi koymak ister. Fakat bu fikir devlet erkânı tarafından desteklenmez. Valide Sultan da sadrazama karşı tavır alır. Çok geçmeden Sadrazam Gürcü Mehmet Paşa mevkisinden azledilir. Sultan Mehmet, yeni sadrazam olarak Girit Serdarı Deli Hüseyin Paşa'yı seçer. Fakat Valide Sultan ve devlet erkânı, Tarhuncu Ahmet Paşa taraftarıdır. Sultan Mehmet'i bu konuda ikna ederler ve Tarhuncu Mehmet Paşa sadrazam ilan edilir (Danışman, 1950a, s. 101-107). Bu olay, tarihi kaynaklarla örtüşmektedir. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi Cilt III* adlı eserin 260-261. sayfalarında bu anlatıyı doğrulamaktadır. Yazar, tarihte geçen diyalogları da eserde birebir korumuştur.

Eserde görülen bir diğer tarihi olay, Suda Kalesi'nin fethidir. Bu olay, eserde şu şekilde anlatılır; Osmanlı ordusu, Kaptan Voynuk Ahmet Paşa komutasında bir donanmayı Girit Adası'na yardıma gönderir. Donanma amirali Kaptan Ahmet Paşa, Girit'e ulaşınca Rumeli Beylerbeyi Surnazen Mustafa Paşa ve Sekbanbaşı Mahmut Ağa toplantı yapar. Üçlü ittifak kuran bu kişiler, Deli Hüseyin Paşa'nın şöhretini kıskandıkları için donanmanın orduya yardım etmemesine ve askerinin isyana teşvik edilmesine karar verirler. Deli Hüseyin Paşa, donanmadan yardım ister fakat Ahmet Paşa verilen karara uyarak Deli Hüseyin Paşa'ya yardım etmez ve donanmanın tek başına sahildeki Suda Kalesi'ne hücum etmesini emreder. Donanmanın harekete geçtiğini gören Deli Hüseyin Paşa, Suda Kalesi önüne yardıma gelir. Bu sırada Kaptan Ahmet Paşa vurularak ölür. Deli Hüseyin Paşa'nın ordusu ve donanma mürettebatı, bir saat sonra kaleyi teslim alır (Danışman, 1950a, s. 109-111). Bu anlatı, tarihi kaynaklarla örtüşmektedir;

“Suda limanındaki Balistre kalesi denizden Kaptan-ı derya Voynuk Ahmet Paşa ve karadan Hüseyin Paşa taraftarlarından muhasara edilip alındı. Fakat Suda kalesi muhasarası esnasında kaleden atılan bir gülle Voynuk Ahmet Paşa'nın başı kopup şehit oldu.” (Uzunçarşılı, 1988, c. III, s. 333).

Eserde görülen bir diğer tarihi gerçek, Osmanlı ordusunun Deli Hüseyin Paşa'ya isyan etmesidir. Bu olay, eserde şu şekilde anlatılır; Deli Hüseyin Paşa, her gününü Kandiye kuşatması ile geçirirken Sekbanbaşı Mahmut Ağa ve Surnazen Mustafa Paşa, ordu arasında çeşitli dedikodular yaymaya başlarlar. Bir gün İstanbul'dan bu sene yardım gelmeyeceğine dair bir hattı hümayun gelir. Bu hattı hümayun, ordu için bardağı taşıran son damladır. Osmanlı ordusu daha fazla kuşatmaya devam etmek istemez ve bir akşam Deli Hüseyin Paşa'nın sarayını ateşe verir. Deli Hüseyin Paşa'nın cariyelerinin ve adamlarının birçoğu öldürülür. Bir yeniçeri, Deli Hüseyin Paşa'ya kılıç çeker. Deli Hüseyin Paşa, yeniçeriye ortadan ikiye ayırır ve saraydan çıkarak Rumeli kethüdasının evine geçer. İsyanın bu kadar ileri gitmesinden korkan Surnazen Mustafa Paşa ve Sekbanbaşı Mahmut Ağa, Deli Hüseyin Paşa'nın kaldığı eve giderler ve ordu ile temasa geçilmesini kararlaştırırlar. Ordu, kasım ayına karar kuşatmaya devam edeceğine söz verir. Bu söz, Deli Hüseyin Paşa'ya iletilir. Deli Hüseyin Paşa, üç gün sonra bütün askerleri ve komutanları toplayarak onlara sitem eder, yapılan hakareti hazmedemediğinden ağlar. Osmanlı ordusu, Deli Hüseyin Paşa'nın bu sözleri karşısında yaptığına bin pişman olur (Danışman, 1950a, s. 111-120). Eserde ele alınan bu isyan, İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın verdiği bilgilerle örtüşmektedir. Tarihçi, eserdeki anlatıyı *Osmanlı Tarihi Cilt III* adlı eserinin 287 – 288. sayfaları arasında yukarıdaki gibi ele almıştır. Eserde görülen Deli Hüseyin Paşa'nın asker önündeki konuşması da tarih kitabında birebir olarak yer almaktadır.

Eserde görülen bir diğer tarihi olay, Kandiye Kalesi'nin ikinci kez kuşatılmasıdır. Bu olay, eserde şu şekilde anlatılır; Girit'te bulunan donanmanın kaptanları, bir gün Deli Hüseyin Paşa ordusu ile birleşmeye karar verirler. Deli Hüseyin Paşa, bu birleşmeyi kabul eder ve ikinci Kandiye muhasarası başlar. Kale altına çeşitli lağımlar açılır, kale önünde geceli gündüzlü hücumlar gerçekleşir. Kandiye savunmasını, General Marko yapmaktadır. General Marko, bir kuyu açtırır ve kuyunun üstünü açılır kapanır bir zemberekle kapatır. Bu noktaya ayak basan her Türk askeri kuyunun içine düşer. Kuyu Türk askeri ile dolunca, General Marko bu kuyuyu patlatır. Binlerce Türk askeri şehit olur. Bu sırada kale yakınlarında olan Sekbanbaşı Mahmut Ağa'nın ayağı parçalanır ve üç gün sonra ölür. Surnazen Mustafa Paşa da alnından vurulur (Danışman, 1950a, s.

120-123). Eserde bu şekilde ele alınan İkinci Kandiye muhasarası, tarihi kaynaklarla örtüşmektedir;

Serdar Hüseyin Paşa'nın teessürü zâil olunca tekrar faaliyete geçti. Kaptan paşanın şehadeti sarası sebebiyle derya beyleri denizden yardım teklifinde bulundular ve “Siz metrise girerseniz biz de denizden size yardım ederiz” dediler; bunun üzerine serdar askerın zabıterını çağırarak:

— “Beni kâfirle müttehiddir dersiniz, siz kale almak isterseniz metrise hazır olun; kürekçi ve cenkçi yardımına muhtacız dersiniz donanma gemilerinde olan kürekçiler dışarı çıkıp metrise beraber girerler ve gemiler de top nakline yardım ederler; bundan sonra özür ve bahane istemem” deyince sekbanbaşı ve diğer asker kumandanları muhalefet edemeyip sipere girmeğe muvafakat ettiler ve hep birden metris'e girildi. Düşmanın yaptığı hücum muvaffakiyetle tardedildi ve tabyeler tekrar ele geçti. Lâğım ve humbaralardan çok zayıat veriliyordu. Hattâ askeri isyana tahrik etmiş olan Sekbanbaşı Mahmud Ağa, bir ayağını humbara kopardığından dolayı dört beş gün sonra öldü (1059 H. /1649 M.). (Uzunçarşılı, 1988, c. III, s. 335)

Eserde Sadrazam Tarhuncu Ahmet Paşa, Girit Adası'nın fethinin uzamasına hiddetlenir ve bu olayların sebebi olarak gördüğü Deli Hüseyin Paşa'dan kurtulmaya karar verir. Bu sebeple Girit'te bulunan komutanlara mektup yollar. Deli Hüseyin Paşa hakkında olumsuz yargıları olup olmadığını sorar. Deli Hüseyin Paşa'nın yakın arkadaşı Çiftelerli Osman Paşa, bu mektuplardan bir tanesini ona gösterir. Deli Hüseyin Paşa, bütün komutanları toplayarak fikirlerini öğrenir. Bütün komutanlar Deli Hüseyin Paşa'dan memnundurlar ve memnuniyet dolu mektupları İstanbul'a gönderirler (Danışman, 1950a, s. 123-126). Deli Hüseyin Paşa hakkında eserde ele alınan bu mektup olayı, tarihi kaynaklarla örtüşmektedir. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, bu olayı *Osmanlı Tarihi Cilt III* adlı eserinin 289-290. sayfaları arasında yukarıdaki gibi anlatır.

Eserde karşımıza çıkan bir diğer tarihi gerçek, çınar vak'ası ve bu vak'a üzerine Deli Hüseyin Paşa aleyhinde çevrilen entrikalardır. Yazar, bu olayları şu şekilde anlatır; Osmanlı Devleti'ne Girit'ten durmadan feryat mektupları gelir. Sipahi ve yeniçeriler ise sürekli devleti sıkıştırılmaktadır. Sadrazam Süleyman Paşa bu duruma çare bulamayacak haldedir. Bu sebeple Sultan Mehmet'ten azlini talep eder. Cemaziyevvel ayının ikinci günü, Sadrazam Gürcü Mehmet Paşa azledilir. Sultan Mehmet, yeni sadrazam olarak Deli Hüseyin Paşa'yı seçer ve mührünü Kapıcılar Kethüdası ile Girit'e doğru yola çıkarır. Deli Hüseyin Paşa, İstanbul'a gelene kadar Surnazen Mustafa Paşa geçici

kaymakamlığa getirilir (Danışman, 1950a, s. 126-130). Surnazen Mustafa Paşa, Deli Hüseyin Paşa'nın İstanbul'a gelmesini istemez. Bu sebeple bir gece, yeniçeri ve sipahilerin elebaşları ile görüşür ve onları Deli Hüseyin Paşa'ya karşı doldurur. Yeniçeri ve sipahiler, ertesi sabah saraya giderek ayak divanı isterler ve halkın yaşadığı ekonomik sıkıntıları dile getirirler. Bir kısım kimselerin başlarını isterler. Sultan Mehmet, isyanın ciddiyetini anlayınca listede adı yazılan kişilerin katledilmesine razı olur. Surnazen Mustafa Paşa, bu fırsattan istifade ederek sadrazamlık mevkini elde eder. Yeni sadrazamın Surnazen Mustafa Paşa olduğunu öğrenen askerler, bu tayini beğenmezler ve sadrazamlık mevkisine başkasının gelmesini talep ederler. Sultan Mehmet, bu olay üzerine henüz dört saattir sadrazam olan Surnazen Mustafa Paşa'yı azleder (Danışman, 1950a, s. 130-133). Eserde ele alınan bu olay, tarihi kaynaklarla örtüşmektedir;

Yine 1656 senesinde Vezir-i âzam Malatyalı Süleyman Paşa'nın azli tekerrür edince yerine Girit serdarı Hüseyin Paşa'nın getirilmesine karar verilerek kapıcılar kethüdası vasıtasıyla mühr-i hümayun gönderildi ve Hüseyin Paşa gelinceye kadar sadaret kaymakamlığına Zurnazen Mustafa Paşa tayin edildi. Fakat aralarındaki malûm hâdise sebebiyle Hüseyin Paşa'dan korkan Mustafa Paşa, bir yolunu bulup kendisini vezir-i âzamlığa tayin ettirdi ise de bu sırada çıkan meşhur Çınar Vakıası yüzünden dört saat sonra isyan eden askerlerin kendisini istememeleri sebebiyle azlolunarak yerine Siyavüş Paşa ikinci defa veziriazam oldu. (Uzunçarşılı, 1988, c. III, s. 339)

Eserde sadrazamlık mevkisine Köprülü Mehmet Paşa getirilir. Sultan Mehmet, o devirde Köprülü Mehmet Paşa'ya ayrı bir önem vermekte, onun sözlerini genellikle uygulamaktadır. Köprülü Mehmet Paşa, sadrazamlık makamı için rakip olarak gördüğü Deli Hüseyin Paşa'ya kin besler ve ona karşı Sultan Mehmet'i doldurur. Köprülü Mehmet Paşa'nın etkisinde kalan Sultan Mehmet, Deli Hüseyin Paşa'yı Girit serdarlığından azleder ve İstanbul'a çağırır. İstanbul'a gelen Deli Hüseyin Paşa, Sultan Mehmet'in huzuruna çıkar ve Girit'te geçirdiği günleri, kuşatmanın uzama sebeplerini bir bir anlatır. Sultan Mehmet, Deli Hüseyin Paşa'nın samimiyetine inanır. Köprülü Mehmet Paşa, bu durum üzerine düşüncelere dalar. Padişahın yanı sıra, ağalar, Valide Sultan ve Müftü Efendi de Deli Hüseyin Paşa taraftarıdır. Bu durumu fark eden Köprülü Mehmet Paşa, Deli Hüseyin Paşa'yı kaptan-ı derya olarak donanmanın başına tayin eder (Danışman, 1950a, s. 133- 139). Eserde ele alınan Deli Hüseyin Paşa ve Köprülü

Mehmet Paşa'nın bu ilişkisi, İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın *Osmanlı Tarihi Cilt III* adlı eserinin 340 – 341. sayfalarında verdiği bilgiler ile örtüşmektedir.

Eserde Deli Hüseyin Paşa, yeni görevinde halka hoşgörü ile yaklaşır, onları maddi olarak zorlamaz. Köprülü Mehmet Paşa, istediği şikâyetleri elde edemeyince Deli Hüseyin Paşa'yı kaptan-ı deryalıktan azleder ve Rumeli beylerbeyi olarak yeni bir göreve gönderir. Deli Hüseyin Paşa, Rumeli'de de halka karşı iyi niyetli yaklaşır. Bu durumu gören Köprülü Mehmet Paşa, para ile adamlar tutarak yalan şikâyetler yazdırır ve bu şikâyetler üzerine Deli Hüseyin Paşa'yı İstanbul'a çağırır. Sultan Mehmet, Deli Hüseyin Paşa'ya bu şikâyetleri sorar fakat onun verdiği hiçbir cevaba inanmaz ve Deli Hüseyin Paşa'yı Yedikule Zindanları'na hapseder. Köprülü Mehmet Paşa, Deli Hüseyin Paşa'nın katli için Müftü Bolulu Mustafa Efendi'den fetva ister fakat Müftü Efendi bu fetvayı vermez. Bu sırada Deli Hüseyin Paşa'nın hapsedilmesi, İstanbul'a bir bomba gibi düşer. Halk, ayaklanma çıkarmak üzeredir. Bu durumu gören Köprülü Mehmet Paşa, konuyu derhal kapatmak ister ve Sultan Mehmet'i, kendi kararının fetvadan daha önemli olduğuna inandırır. Deli Hüseyin Paşa, bu entrikalar sonucunda katledilir (Danışman, 1950a, s. 139-146). Deli Hüseyin Paşa'nın eserde bu şekilde anlatılan son memuriyeti ve katli, tarihi kaynaklarla örtüşmektedir. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, bu anlatıyı *Osmanlı Tarihi Cilt III* adlı eserinin 341-342. sayfalarında verdiği bilgilerle doğrular.

Eserde, tarihi gerçekliğe bazı eklemeler de yapılmıştır. Eserde karşımıza çıkan ilk ekleme, Hanya Kalesi etrafındaki sürülerin ele geçirilmesidir. Bu anlatı şu şekildedir; Hanya Kalesi muhafızlığına başlayan Deli Hüseyin Paşa, bir gün kalenin biraz ilerisinde Venedik sürülerinin otladığını görür ve yanına küçük bir süvari grubu alarak sürülere saldırır. Deli Hüseyin Paşa'nın küçük bir grupla harekete geçtiğini gören Girit Süvari Kumandanı Antonin Zankorolo, üç yüz süvari ile onların karşısına çıkar. Deli Hüseyin Paşa, doğruca Zankorolo'nun üzerine hücum eder. Bu hücumu gören Zankorolo, kaçır ve kaleye sığınır. Deli Hüseyin Paşa, otlayan büyük bir koyun sürüsünü alarak Hanya Kalesi'ne geri döner (Danışman, 1950a, s. 36-39). Deli Hüseyin Paşa'ya ait tarihi kaynaklarda bu tür bir anlatı bulunmamaktadır. Yazar, bu ekleme ile Deli Hüseyin Paşa'nın yiğitliğini ön plana çıkarmıştır.

Eserde görülen ikinci ekleme Suda Limanına asker çıkarılmasıdır. Eser, bu olayı şu şekilde ele almıştır; Deli Hüseyin Paşa'dan kaçan Zankorolo, Kandiye Kalesi Muhafızı Kornoro ve General Marko ile bir toplantı yapar. Üç kumandan, toplantı sonucunda Suda Limanına asker çıkarma hareketi yapmaya ve bu sayede Deli Hüseyin Paşa'yı pusuya düşürmeye karar verir. Plana göre Deli Hüseyin Paşa asker çıkarmayı engellemek isterken, Tuzla sırtlarına saklanan askerler Türk ordusuna saldıracaktır. General Marko, bu planın başına geçer (Danışman, 1950a, s. 39-45). Sabaha karşı, Venedik Devleti, Suda Limanına asker çıkartma hareketi yapar. Bu hareketi gören Deli Hüseyin Paşa, yanına kırk yiğit alarak Suda Limanına doğru ilerler. Türk ordusu Tuzla sırtlarında iken General Marko komutasında dört yüz Venedik askeri, Deli Hüseyin Paşa'nın yolunu keser. Deli Hüseyin Paşa ve yiğitleri, hemen hücumla geçerler. Deli Hüseyin Paşa, General Marko ile çarpışmaya başlar ve onu esir alır (Danışman, 1950a, s. 53-58). Eserde bu şekilde anlatılan olay, tarihi kaynaklarda birtakım farklarla ele alınmıştır. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, bu olayı şu şekilde anlatır;

Kandiye'den alınan haberlerde Venedikliler'in geniş ölçüde hazırlık yaptıkları ve mühim bir kuvvetle Suda limanını işgal edecekleri öğrenilmişti; Hüseyin Paşa vaziyeti tamamiyle İstanbul'a bildirmekle beraber lâzım gelen tedbirleri aldı. Akrotiri yarımadasının doğusunda olan Suda Osmanlıların elinde olmamakla beraber, Türkler buraya düşmanın asker ve mühimmat çıkarmasına şiddetle mani oluyorlardı... (Uzunçarşılı, 1988, c. III, s. 219)

Yazar, bu ekleme ile hem Osmanlı ordusunun gücünü göstermiş hem de eserde var olan çatışmanın devam ettirilmesini sağlamıştır.

Eserde görülen bir diğer ekleme Kandiye Kalesi kuşatmasında Deli Hüseyin Paşa'nın Badero ile savaşmasıdır. Bu olay, şu şekilde anlatılır; Deli Hüseyin Paşa, Kandiye Kalesi'ni kuşatır fakat iki ordunun durumu eşit değildir. Venedik ordusunu sık sık yardım gelirken Osmanlı ordusu âdeti Girit Adası'nda yalnız kalır. Deli Hüseyin Paşa, her gün İstanbul'a feryatlar gönderir. Bu şekilde aylar geçer. Osmanlı askeri, aylar boyunca maaş almadan, yıpranmış elbiselerle ve yarı aç bir halde kuşatmaya devam eder. Bir süre sonra Venedik Devleti'ne ait oldukça büyük bir donanma, Girit Adası'na yardıma gelir. Bu donanmanın komutanı, Badero'dur. Badero, Kandiye Kalesi'ne ulaşınca bir harp meclisi toplar ve Türk ordusuna saldırmaya karar verir. İki günlük bir

hazırlıktan sonra on bin Venedikli asker ile saldırıya geçer. Deli Hüseyin Paşa, üç yüz Türk askeri ile Komutan Badero'nun karşısına çıkar ve Komutan Badero'yu askerlerinin önünde mağlup eder; “Venedikliyi, üzerindeki zırhlarıyla beraber, belinden kavradığı gibi havaya kaldırdı. Başının üzerinde birkaç kere çevirdikten sonra birkaç metre öteye fırlatıverdi.” (Danışman, 1950a, s. 96). İkinci üzeri savaş ateşlenir. Deli Hüseyin Paşa, büyük bir hırsıyla etrafa saldırır. Bu sırada çenesinden ve çenesi ile boynu arasında iki kurşun yer (Danışman, 1950a, s. 91 – 97). Ele alınan tarihi kaynaklarda, Komutan Badero'ya ait bir anlatı bulunmamaktadır. Yazar, bu şekilde bir ekleme ile Deli Hüseyin Paşa'nın gücünü bir kez daha kanıtlar.

Eserde, kurgu olaylar örgüsü de görülmektedir. Eserde görülen ilk kurgu, Deli Hüseyin Paşa ve Eleonor aşkıdır. Bu aşk eserde şu şekilde anlatılır; Deli Hüseyin Paşa, Budin beylerbeyidir. O dönemde Budin'de Venedik elçisi adına General Marko bulunmaktadır. General Marko, bir gün Deli Hüseyin Paşa'yı konağına çağırır ve onun adına bir eğlence tertip eder. Deli Hüseyin Paşa bu konakta, General Marko'nun güzel kızı Eleonor ile tanışır (Danışman, 1950a, s. 3-8). Deli Hüseyin Paşa, bütün gece Eleonor'u aklından çıkaramaz. Ertesi gün Eleonor'un bir hizmetlisi ile görüşür ve ona bir mektup gönderir. Aynı gün, Eleonor'un iki aşığı Kornoro ve Zankorolo da ondan görüşme talep ederler. Eleonor, Deli Hüseyin Paşa ile görüşmeye karar verir. İki gün sonra Eleonor ve Deli Hüseyin Paşa görüşürler. Bu sırada birbirlerinden habersiz şekilde Kornoro ve Zankorolo da bahçeye girer. Deli Hüseyin Paşa, Eleonor'un bahçesine izinsiz giren bu iki kumandanı yumruklayarak bahçeden kovar (Danışman, 1950a, s. 8-16).

Eserde bir süre sonra Girit harbi başlar. Eleonor ve Deli Hüseyin Paşa, Girit Adası'nda tekrar bir araya gelirler. Eleonor, Deli Hüseyin Paşa'ya Tuzla sırtlarında kurulan pusuyu öğrenir. Âşık olduğu adamı kurtarmak isteyen Eleonor, o gece seyisini Türk ordusuna gönderir. Seyis, Türk ordusuna ulaşır fakat Deli Hüseyin Paşa'nın yanına çıkamaz. Bu sebeple Deli Hüseyin Paşa'nın en yakın arkadaşı Çiftelerli Osman Paşa ile görüşür ve ona planı anlatır. Çiftelerli Osman Paşa, yanına hazır olan askerleri alarak Deli Hüseyin Paşa'nın peşinden gider (Danışman, 1950a, s. 45-53). Deli Hüseyin Paşa'ya kurulan pusuda babasının esir alındığını gören Eleonor, babasını kurtarmaya karar verir ve

Esterni Manastırı'nın anahtarlarını Deli Hüseyin Paşa'ya gönderir. Deli Hüseyin Paşa, bu anahtarı kabul etmez ve bir kumandanın esirini hiçbir şeyle değiştirmeyeceğini dile getirir (Danışman, 1950a, s. 58-64).

Resmo Kalesi'nin fethi sırasında Eleonor'un hizmetçisi Diyan, General Marko'yu kurtarmak için Türk ordusuna esir olur. Güzelliği ile dikkat çeken Diyan, Cebecibaşı'nın kontrolüne verilir. Cebecibaşı, günler içerisinde Diyan'ın etkisine girer. Diyan, ondan izin alarak General Marko'yu sık sık ziyaret etmeye başlar ve bu ziyaretlerde oldukça temkinli davranır. Bu sebeple Diyan'a güvenen Cebecibaşı, onu her konuda serbest bırakır. Diyan bir gün şehir içerisinde bir Venedikli aile ile görüşür ve bir gemi ile General Marko'nun kaçırılmasını planlar (Danışman, 1950a, s. 80-84).

Resmo Kalesi'nin fethinde yaralanan Deli Hüseyin Paşa, hastalanır ve yataklara düşer. Diyan bu fırsatı kullanarak General Marko'yu kaçıtır. Bunu öğrenen Deli Hüseyin Paşa, General Marko'nun arkasından Şatırcı Mustafa Paşa komutasında sekiz kayak gönderir. Şatırcı Mustafa Paşa, General Marko'nun kayığı takip ederken deniz ortasında Eleonor'un bulunduğu kayığı görür ve Eleonor'u alarak Deli Hüseyin Paşa'ya götürür. Deli Hüseyin Paşa ve Eleonor bu şekilde kavuşurlar (Danışman, 1950a, s. 85-91).

Eserde görülen ikinci kurgu, Gülnihal Sultan etrafında örülmüştür. Gülnihal Sultan, "*Cellat Çeşmesi*" adlı eserde Deli Hüseyin Paşa ile tanışmış ve ondan etkilenmiştir. Yazar bu eserde söz konusu aşkı genişletir. Gülnihal Sultan, eserde yıllar geçmesine rağmen Deli Hüseyin Paşa'yı unutamamış bir âşık olarak karşımıza çıkar. O, bir gün Sultan Mehmet'in hikâyecileri arasına girer ve genç padişaha, Deli Hüseyin Paşa'nın kahramanlıklarını anlatır. Cenge ve kahramanlığa hayran olan Sultan Mehmet, Deli Hüseyin Paşa'nın etkisi altına girer ve onu görmek ister. Gülnihal Sultan, genç padişahın bu zaafını kullanarak Deli Hüseyin Paşa'nın sadrazamlık mevki ile İstanbul'a getirebileceğini açıklar fakat Gülnihal Sultan'ın bu çabaları sonuç vermez (Danışman, 1950a, s. 97-101). Deli Hüseyin Paşa, yıllar sonra İstanbul'a çağrılır ve Köprülü Mehmet Paşa tarafından donanmanın başına kaptan-ı derya olarak tayin edilir. Bu sırada Gülnihal Sultan onu ziyaret eder. Ona Köprülü Mehmet Paşa'nın planlarını anlatır ve onu ada halkından para almaması konusunda şiddetli bir şekilde uyarır (Danışman,

1950a, s. 139-142). Deli Hüseyin Paşa, aylar sonra hapse atılır. O, Yedikule Zindanları'nda iken Eleonor ve Gülnihal Sultan onu ziyaret ederler. İki kadının aşklarını birbirinden ayıramayan Deli Hüseyin Paşa, ikisini de omuzlarına yaslar ve iki aşkının arasında ölür (Danışman, 1950a, s. 147-148).

Görüldüğü üzere eserin büyük bir bölümünde tarihi gerçekliğe sadakat söz konusudur. Yazar, Girit seferinin başlama nedeninde, Hanya Kalesi'nin fethinde, Deli Hüseyin Paşa'nın Hanya Kalesi komutanlığında, Esterni Kalesi'nin fethinde, Deli Hüseyin Paşa'nın Girit serdarlığına tayin edilmesinde, Resmo Kalesi'nin fethinde, Sultan Mehmet'in tahta çıkmasında, Tarhuncu Ahmet Paşa'nın sadrazam olmasında, Suda Kalesi'nin fethinde, Osmanlı ordusunun Deli Hüseyin Paşa'ya isyan etmesinde, Kandiye Kalesi'nin ikinci kez kuşatılmasında, çınar vak'asında, Deli Hüseyin Paşa aleyhine çevrilen entrikalarda, onun katledilmesinde tarihi kaynaklardaki anlatılara bağlı kalmış ve bu olaylarda geçen diyalogları da eserde korumuştur.

Eserde ele alınan Hanya Kalesi etrafındaki sürülerin ele geçirilmesi, Suda Limanı'na asker çıkarılması ve Kandiye Kalesi kuşatmasında Deli Hüseyin Paşa'nın Badero ile savaşması eklemeleri, Deli Hüseyin Paşa'nın ve Türk ordusunun gücünü vurgulamaktadır.

Eserde görülen kurgular ise hem esere duygusal bir boyut eklemiş, hem de tarihi kaynaklardaki boşlukları tamamlayarak olay akışını devam ettirmiştir.

2.3.2.3.1.6. Zaman

Deli Hüseyin Paşa, Deli Hüseyin Paşa'nın Budin Beylerbeyi olduğu dönemde başlamaktadır. Deli Hüseyin Paşa, bu yıllarda kırklı yaşlardadır; “Budin şehri Macaristan'ın hükûmet merkezidir. Yüzlerce sene Osmanlı Türklerinin elinde bir vilâyet olarak idare edilen Macaristan'ın, baştanbâşa Türk mimarlığının en güzel eserleriyle süslenmiş olan bu şirin hükûmet merkezinde Deli Hüseyin Paşa beylerbeyidir.” (Danışman, 1950a, s. 1). Eser, Deli Hüseyin Paşa'nın katledilmesi ile

son bulur; “Zindanın kapısı üçüncü defa açılıyor. İslî bir fenerin zayıf ışıkları, zindanın karanlığını yarmaya çalışıyor. Bu korkunç karanlıklar arasında acayip kıyafetli insanlar seçiliyor. Bunlar Cellâda benziyor. Ve artık sabah oluyor.” (Danışman, 1950a, s. 148).

Yazar, vak’a zamanının başlangıç ve bitiş tarihlerini kesin bir şekilde vermemiştir. Fakat tarihi kaynaklara bakıldığında, Deli Hüseyin Paşa’nın 1644 yılında Budin Valisi olduğu ve 1658 yılında vefat ettiği görülmektedir (Uzunçarşılı, 1988, c. III, s. 330 - 342). Buna göre eserin vak’a örgüsü, 1644 yılı ile 1658 yılları arasındaki on dört yıllık bir zaman dilimini ele almaktadır.

Eserde anlatma zamanı, vak’a zamanından ayrıdır. Yazarın eserde vak’a zamanındaki mekânları / olayları, yer yer anlatma zamanı ile bağdaştırarak okuyucuya sunması söz konusu ayrılığı örtük olarak bize göstermektedir;

“Sultan İbrahim bugünkü Sarayburnuna yakın deniz kıyısında bulunan Yalı köşküne geldi.” (Danışman, 1950a, s. 28).

Eser, genel olarak sonradan aktarma yöntemi ile şekillendirilmiştir. Bunun yanında yazar, yer yer anında aktarma yöntemini de kullanmıştır;

“Resmo kalesinde herkes matemli... Kimsenin ağzını bıçak açmıyor. Çünkü Deli Hüseyin Paşa hastadır. Hastalığının sebebi malum değil. Ateşler içinde yanan bu dev gibi adam zaman zaman kendini kaybediyor.” (Danışman, 1950a, s. 86).

Eser kronolojik bir zaman çizgisi ile ilerlemektedir. Fakat yazar, eserin zaman unsurunda daha çok belirsiz ifadeler kullanmış, on dört yıllık vak’a örgüsünün büyük çoğunluğu tarih vermeden ele almıştır. Eserde görülen kesin ifadelerden birkaçı şu şekildedir; 30 Nisan 1645 (Danışman, 1950a, s. 27), 19 Haziran 1652 (Danışman, 1950a, s. 103), cemaziyelevvel ayının ikinci günü (Danışman, 1950a, s. 129), şevvalin on ikinci Cuma günü (Danışman, 1950a, s. 134)...

Eserde gece vakti özel bir önem taşımaktadır. Yazar, eserdeki önemli olayların çoğunu, bu vakitler gerçekleştirmektedir. Örneğin Deli Hüseyin Paşa ve Eleonor, bir gece yarısı buluşur. Deli Hüseyin Paşa'nın konağına bir gece yarısı baskın yapılır, Diyan bir gece yarısı General Marko'yu kaçıtır. Türk ordusuna Esterni Manastırı'nın anahtarı bir gece yarısı getirilir. Eserde görülen gece vaktine dair örneklerden bazıları şunlardır;

“Budin'in büyük saat çanı tam gece yarısını vuruyordu.” (Danışman, 1950a, s. 16).

“Gece yarısı... Sarayın harem kısmında her şey susmuş, derin bir sessizlik hüküm sürüyordu. Mehtap yoktu, simsiyah ve korkunç bir gece idi.” (Danışman, 1950a, s. 25).

“Gece o kadar karanlık ki... Göz gözü görmüyor.” (Danışman, 1950a, s. 46).

“Gece yarısı bir Venedikli bu Türk kalesi önünde ne arıyordu acaba?” (Danışman, 1950a, s. 48).

“Karanlık gecenin vahşî serinliğinde kanlı bir boğuşma başlamak üzere idi.” (Danışman, 1950a, s. 89).

Eserde özetlemeler de görülmektedir. Yazar, Zafire'nin hayat hikâyesini okuyuculara şu şekilde verir;

Bu alçak herif her yıl Kafkasyaya gelir, dolaşır, bir çok zaman da babamın evinde misafir kaldı. Onun ne iş yaptığını bilmezdik. Yıllarca babamın ekmeğini yedi. Ve sonra bir gün, babamın seyahatte olduğu bir gün yine evimize misafir olarak geldi. Onu bir dost olarak karşıladık. Birkaç gün kaldı. Sonra.. Beni bir haydut gibi babamın evinden kaçıtırarak buraya getirdi. Üç aydır bu dar odada mahpus hayatı yaşıyorum. (Danışman, 1950a, s. 17)

2.3.2.3.1.7. Mekân

Eser, Macaristan, İstanbul ve Girit Adası'nda geçmektedir. Eserin asıl mekânı, Girit Adası'dır. Eserde Girit Adası'nın hemen hemen her yeri yapılan sefer dolayısıyla ele

alınmıştır. Eserde geçen bu coğrafyalardan İstanbul sokakları, Eyüp semti, Girit Adası sokakları ve Suda Limanı özel olarak anılan açık mekânlardandır. Yazar, açık mekânlar üzerinde genellikle tasvir yapmamıştır.

Eserdeki kapalı mekânlar Budin Beylerbeyi Sarayı, General Marko'nun evi, Yalı Köşkü, Hanya Kalesi, Kandiye Kalesi, Esterni Manastırı, Resmo Kalesi ve Alay Köşkü'dür. Eserin kapalı mekânları yer yer tasvir edilmiştir. Yazar bu tasvirlerde ele alınan mekâna göre bir bakış açısı sergilemektedir;

Tuna nehrinin kıyısında, geniş bir bahçenin ortasında dışarıdan görünüşü hakikaten canayakın ve süslü olan General Marko'nun evinde bu akşam bir fevkalâdelik var. Bahçe duvarları baştanbaşa sarmâşıklarla kaplıdır. Geniş bahçe kapısından girildiği vakit muntazam bir yol yüz metre uzaktaki evin kapısı önüne kadar uzanmaktadır. Yolun iki tarafında sık ağaçlar sıralanmakta ve bu ağaçların arasından rengârenk çiçeklerle süslenmiş olan bahçenin kuytu köşeleri görünmektedir. Binbir türlü çiçeklerin dağıttığı bir koku yoldan geçenleri mest etmektedir. (Danışman, 1950a, s. 3)

Resmo kalesi deniz kıyısındadır. Çifte sur ile çevrilmiştir. Bütün şehri kuşatan yüksek kale duvarlarının içinde 10,000 hane vardır. Ayrıca korkunç ve sarp bir kaya üzerindedir. İç kale vardır. Bu iç kale zaptedilmesi mümkün olmayacak derecede muhkemdir. (Danışman, 1950a, s. 73).

Alıntıda görüleceği üzere General Marko'nun evinin tasviri yazarın özgün görüşlerini içerir. Bunun yanında üzerine bir fetih düzenlenen Resmo Kalesi nesnel bir bakış açısı ile tasvir edilmiştir.

2.3.2.3.1.8. Dil ve Anlatım

2.3.2.3.1.8.1. Dil

Eser, genel olarak sade bir üsluba sahiptir. Yazar, diyaloglarda, tasvirlerde ve tarihi anlatılarda abartıdan uzak durmuştur. Bunun yanında eserde o devre ait kelimeler de görülmektedir. Bu kelimelerden bazıları şunlardır; Celp etmek, mübareze, cûş u huruş, muhkem, ricat, narh, taahhüt etmek, cevr ü cefa, zeamet, tekâsül, müşavere etmek... Fakat kullanılan bu kelimeler, eserin sadeliğini bozmamaktadır. Eserdeki cümlelere

baktığımızda yazarın genellikle kurallı cümleler kullandığı görülür. Bu cümlelerin çoğu fiil cümlesidir. Söz konusu fiil cümleleri eserin akıcılığını sağlamaktadır.

Eserdeki şahıslar toplumsal konumlarına uygun olarak konuşturulmuştur. Yazar, şahısların konuşmalarında, onların mesleklerini, kültürel birikimlerini ve hitap ettikleri kişileri göz önüne almıştır. Örneğin eserde Sadrazam Süleyman Paşa ile Cebecibaşı'nın üslubu birbirinden farklıdır. Sadrazam Süleyman Paşa, daha ağır bir dil kullanırken, Cebecibaşı oldukça yalın konuşmaktadır;

Süleyman Paşa: “Şevketli Hünkârımız bir yarar kulunu Sadrazamlığa tayin buyursunlar. Beni bu mesuliyetli makamdan affınızı istirham ederim.” (Danışman, 1950a, s. 127).

Cebecibaşı: “Ha... Şu bizim Marko mu? Bana kalırsa beş para eder bir adam değil ama, mademki onun babasıdır, doğrudur. Başka kime âşıktır?” (Danışman, 1950a, s. 82).

Eserde deyim ve atasözleri kullanımı görülmektedir. Yazar, kullandığı deyim ve atasözleri hem anlatıyı güçlendirmiş hem de eserde halkın dilini korumuştur;

“Deli Hüseyin Paşa'nın da içi içine sığmıyordu.” (Danışman, 1950a, s. 5).

“Sümbül ağanın dili tutuldu.” (Danışman, 1950a, s. 21).

“Bu yüzden Venedik hükümeti dişini tırnağına takarak en değerli kumandanlarını, en yeni gemilerini, en iyi askerlerini süratle Girit'e göndermiş, oradaki kalelerin derhal tamir edilmesi emrini vermişti.” (Danışman, 1950a, s. 30).

“Hepsi de can kaygusuna düşmüştü.” (Danışman, 1950a, s. 39).

“Fenarolo'nun yüreği ağzına gelecek gibi oldu.” (Danışman, 1950a, s. 61).

“Artık bıçak kemiğe dayanmıştı.” (Danışman, 1950a, s. 79).

“Kimsenin ağzını bıçak açmıyor.” (Danışman, 1950a, s. 86).

“Bu haberi duyar duymaz Darüssaade ağasının can başına sıçradı.” (Danışman, 1950a, s. 136).

Eserde dipnotlar da kullanılmıştır. Yazar bu dipnotlarda yer yer anlatıya dair açıklamalar yapar, yer yer anlatının alındığı tarihi kaynağı gösterir. Yazarın bu kullanımı şu şekilde örneklendirilir;

“Bunu daha fazla size anlatmama imkân olmadığı için üzülüyorum. İstese de sizin namusunuza dokunamaz (*). (*) Çünkü Osmanlı Sarayında Kızlarağası hadımdır. Ramazan ağa kıza bunu anlatmak istiyordu.” (Danışman, 1950a, s. 18).

“- Bak paşa, bak, ak sakal, kara sakal hesapta değil. Tedbir ak sakal ile olmaz, akıl ile olur. Efendi ne derse hemen onu yap (*)!... (*) Hammer, 52. kitap, sahife 204.” (Danışman, 1950a, s. 103).

Eser içinde o devre ait kullanılan bazı kelimelerin açıklaması da parantez içinde verilmiştir. Örneğin eserde “Doj” ve “Balyoz” kelimeleri şu şekilde açıklanmaktadır;

“Beni galiba Doj (Venedikli Cumhurbaşkanı) Girit’e gönderecekti.” (Danışman, 1950a, s. 15).

“Venedik Balyozu (yani seferi) huzura çağırılarak hakaret edildi ve hapsedildi.” (Danışman, 1950a, s. 27).

Eserde görülen sade üslup, toplumsal konuma göre konuşurma ve deyim ve atasözleri kullanımı, eserin geniş bir kitleye hitap edebilmesini sağlamıştır. Bunun yanında eserde görülen dipnotlar anlatının tarihi gerçekliğini desteklemektedir.

2.3.2.3.1.8.2. Anlatım Teknikleri

Deli Hüseyin Paşa hâkim bakış açılı anlatıcıya sahip bir eserdir. Bu anlatıcı eserle okur arasında kendisini hissettirmektedir. Bu bağlamda eserde anlatma tekniği yoğundur. Bunun yanında yazar eserde diyalog tekniğini de sık kullanış ve bu bölümlerde eserle okuyucuyu baş başa bırakmıştır. Söz konusu diyaloglar eseri hareketlendirmektedir.

Yazar eserde yer yer iç çözümlene tekniğini de kullanmış ve şahısların duygu – düşüncelerini okurlara açıklamıştır. Örneğin yazar, aşağıdaki alıntıda Fenarolo'nun hislerini bu teknikle okuyucuya sunmaktadır;

“Fenarolo'nun yüreği ağzına gelecek gibi oldu. Sakın bu Eleonor olmasın? Böyle düşündü. Eğer o ise... Hey rabbim bu ne saadetti!. Aylardır bütün Venedik asilzadelerini hayran eden, çılgına çeviren bu melek kadar güzel kız kendini ziyarete gelsin!. Buna imkân var mı idi acaba? Fenerolo âdeta kendini kaybetmişti.” (Danışman, 1950a, s. 61).

Eserde mektup tekniği de görülmektedir. Deli Hüseyin Paşa, Eleonor'a bir mektup yazarak onunla görüşmek ister. Bu mektup Eleonor'a ulaştığı gün, ona iki mektup daha gelir. Mektuplardan birisi Kornoro'ya, birisi ise Zankorolo'ya aittir ve bu iki asilzade de Eleonor ile görüşmek istemektedir (Danışman, 1950a, s. 11). Eserde bu mektupların metinleri verilmemiştir.

Eserde görülen bir diğer mektup, Girit'e yardıma gelen donanma kumandanlarından Deli Hüseyin Paşa'ya yazılmıştır. Mektup şu şekildedir;

Devletlû Vezir!. Biz Girit'e size yardım etmek için geldik. Sizin burada din ve devlet için niçe çalıştığınızı biliyoruz. Bari bu kadar emekleriniz zayi olmasın. Biz, Derya askeriyle karaya çıkıp size imdat edelim. Metrislere girersiniz gemi leventleri, kürekçi ve Cezayir, Tunus gemileri ile balyemez topları çekip size yardım edelim. Hemen bu işe başlamanızı istirham ederiz! (Danışman, 1950a, s. 120)

Eserde görülen üçüncü mektup, Sadrazam tarafından Girit'te bulunan komutanlara yazılır. Sadrazam bu mektupla Girit komutanlarının Deli Hüseyin Paşa hakkındaki düşünceleri öğrenmek ister;

Hüseyin paşa askere cevri ü cefa edip zeamet ve tımarları erbabına ve müstahak olanlara vermiyormuş, kalenin fethi hususlarında tekâsül ve ihmal edermiş. Askerin uygunsuzlukları ve isyanları onun fena idaresi yüzündenmiş, eğer böyle ise birer matbata ile bize acele bildiresiniz... (Danışman, 1950a, s. 124)

Eserde görülen diğer bir mektup, Sadrazam Süleyman Paşa tarafından Valide Sultan'a yazılmıştır. Sadrazam Süleyman Paşa, bu mektupla görevinden azledilmeyi ister;

Mehdi ülya hazretleri, ben âciz kulunuz dalgalı bir denize benziyen asker isyanı ve istekleri karşısında devlet gemisini sahili selâmete çıkaracak iktidarda değilim. Şevketlü Hünkârımız bir yarar kulunu Sadrazamlığa tayin buyursunlar. Beni bu mesuliyetli makamdan affınızı istirham ederim. (Danışman, 1950a, s. 127)

Eserde yer yer özetleme tekniği de kullanılmıştır. Yazar eserin başında Deli Hüseyin Paşa'nın arkadaşlarının akıbetlerini okuyuculara topluca sunar. Bu bağlamda *Deli Hüseyin Paşa* adlı eserde anlatma - gösterme teknikleri, diyalog tekniği, iç çözümleme tekniği, mektup tekniği ve özetleme tekniğinin kullanıldığı görülür.

2.3.2.3.2. Sahte Şehzade

Eser, Kafkasya'dan kaçırılan Zafire'nin İstanbul'da bir esir tüccarının elinde yaşadığı maceraları konu almaktadır.

2.3.2.3.2.1. Bibliyografik Künye

Eser, 1950 yılında Cep Yayınevi tarafından basılmıştır. 188 sayfa olan eserin o dönemki satış fiyatı "125 kuruş" olarak belirlenmiştir.

2.3.2.3.2.2. Anlatıcı – Bakış Açısı

Sahte Şehzade, hâkim bakış açısı ile yazılmıştır. Hâkim bakış açısına sahip olan anlatıcı, eserde geçmişe ve geleceğe hükmetmektedir. Anlatıcının bu tavrı, Valide Kösem Sultan'ın birkaç sene sonra naip olacağını şu sözlerle okuyucuya bildirmesinde görülmektedir;

“Valide Sultan ağlıyordu!... Birkaç sene sonra imparatorluğu avuçları içine alacak olan bu merhametsiz Valide Sultan o dakikada ağlıyordu!...” (Danışman, 1950b, s. 33).

Anlatıcı, hâkim bakış açısının verdiği yetki ile şahısların iç dünyalarına girebilmekte, onların düşüncelerini, korkularını, amaçlarını ve iç çekişmelerini okuyucuya aktarmaktadır. Hubyar Kadın'ın Molla Hüseyin'e karşı hissettiği çelişkili fikirler şu şekilde verilmesi anlatıcının söz konusu tavrının bir örneğidir;

“Hubyar kadının içinde garip bir mücadele başlamıştı. Nerede idi, ne yapıyordu, bu softa kimdi, ona nasıl el sürebiliyor, nefesini yanaklarında, dudaklarında gezdirebiliyordu? ...Kafasının içinde garip hisler çarpışıyordu. İğrenme, korku, rüyalı bir âlem, bir temas hepsi, hepsi içinde çarpışıyordu.” (Danışman, 1950b, s. 78).

Anlatıcı şahıslar hakkında yanlı bir tutum sergiler. Eserdeki kişileri gerek kullandığı kelimelerle gerekse yorumları ile olumlar veya aynı kullanımla eleştirel bir bakış açısı ile okuyucu karşısına çıkarır. Örneğin anlatıcı eserde, Jak lö Sezi'yi “hain” ve “melun” bir adam olarak niteler;

“Bu hain ve melun esir tüccarı kapıdan girerken Yusufu tanımış ve kendini içeriye zorla atmıştı.” (Danışman, 1950b, s. 68).

Anlatıcı yer yer olay akışını keserek kendisini hissettirir ve ele aldığı konu hakkında okurlara bilgilendirir;

“Topkapı Sarayının ikinci avlusuna girdiğimiz vakit selâm taşlarının sona erdiği yerde (Kubbealtı) vardır. (Kubbealtı)nın altında dört köşe bir kule göklere yükselir. Bu kule, saraydaki binaların en yükseğidir.” (Danışman, 1950b, s. 19).

Bunun yanında anlatıcı, eserde sık sık sorular sormakta ve okurlar üzerinde merak unsuru uyandırarak anlatıya ilgi çekmektedir;

“Acaba İbrahim’i ne yapacaktı? Onu görmek mi istiyordu? Evvelce boğdurduğu şehzade Kasım’ın yerine onun yüzüne bakarak teselli mi bulacaktı? Yoksa...” (Danışman, 1950b, s. 34).

“Yusuf kimdi? Kaçırılan bu kız, kimin kızı idi, bu kız şimdi nerede idi? Bu melun esir tüccarı kızı ne yapmak niyetinde idi?” (Danışman, 1950b, s. 69).

Anlatıcı, eserdeki mekân değişikliklerini de okurlara belirtmekte ve yer yer olay hatırlatmaları yapmaktadır;

“Şimdi Topkapı Sarayındayız.” (Danışman, 1950b, s. 19).

“Sadrazam Kara Mustafa Paşanın evindeyiz.” (Danışman, 1950b, s. 171).

“Biraz evvelki bahiste Hubyar Kadının Valide Sultanla görüşüğünü görmüştük.” (Danışman, 1950b, s. 72).

“Daha evvelki bahislerde saraya bir Rus kızının girdiğini görmüştük.” (Danışman, 1950b, s. 168).

2.3.2.3.2.3. Olay Örgüsü

Sahte Şehzade adlı eser tek vak’a birimi üzerine kurulmuştur. Bu vak’a birimi, Zafire’nin esir tüccarı Jak lö Sezi elinde esir hayatı yaşamasıdır. Bu birim, Jak lö

Sezi'nin Zafire'yi Kafkasya'dan kaçırması ile başlar ve Kızlar Ağası Sümbül Ağa'nın onu kurtarması ile son bulur. Söz konusu vak'a birimini şu şekilde açabiliriz;

Zafire, Kafkasya'da yaşayan güzel bir kızdır. Esir tüccarı Jak lö Sezi, Zafire'yi kaçırmak için İstanbul'a getirir ve bir konağa kapatır. Zafire'nin sevgilisi Yusuf, esir tüccarını takip ederek İstanbul'a gelir. Yusuf, Kolkoparan adlı kahvede Dazlak Osman adlı bir yiğitle tanışır ve onunla birlikte Zafire'den bir haber alabilmek için Falcı Voyvoda Kızı'nın evine gider. Falcı Voyvoda Kızı, Yusuf'un eline bakarak bu kızın bulmanın zor olduğunu dile getirir. Esir tüccarı Jak lö Sezi, bir gün Falcı Kızı Voyvoda'nın evine gelerek ona fal baktırır. Falcı Kızı, Zafire'nin esir tüccarının elinde olduğunu anlar ve onun hapsedildiği evi öğrenir. Bu evi Yusuf'a bildirir. Yusuf ve Osman Ağa, bu tarif üzerine arama alanlarını daraltırlar ve bir suçudan esir bir kızın yaşadığı bir ev adresi öğrenirler. Bir akşam o evin civarına gelerek gözlem yaparlar.

O devrin padişahı Sultan İbrahim'dir. Sultan İbrahim çoğu zaman buhranlar yaşamaktadır. Bu sebeple Valide Sultan, ona Molla Hüsrev adlı bir hoca bulur. Bu hoca Sultan İbrahim'i etkisi altına alır. Sultan İbrahim yine buhranlı bir gününde esir tüccarının elinde bulunan Zafire'nin güzelliğini duyar ve bir gece Zafire'yi ziyaret eder. Sultan İbrahim bu evde bir süre Zafire ile baş başa kalır.

Yusuf, ertesi gün suçu kılığında Zafire'nin bulunduğu eve girer ve Zafire ile görüşür. Bu sırada Sultan İbrahim'in adamları gelerek Zafire'yi almaya çalışırlar. Bu durumu gören esir tüccarı, Zafire'yi kaçırmak için Yusuf ve Silahtar Ağa evden elleri boş dönerler. Esir tüccarı Jak lö Sezi, Zafire'yi Falcı Kızı'nın evinin bitişiğinde bir köşke hapseder. Zafire bir gün pencereden bakarken Falcı Kızı'nı görür ve evde hapis tutulduğunu dile getirir. Falcı Kızı, bu kızın Zafire olduğunu anlar. Gece yarısı Sadrazam Kara Mustafa Paşa'nın adamı Kapıcı Recep, Falcı Kızı'nı kaçırmak için Zafire'nin bulunduğu yeri öğrenir. Serbest kalan Falcı Kızı, Yusuf ve Osman Ağa'ya Zafire'nin kaldığı evi haber verir. Kızlar Ağası Sümbül Ağa'nın adamı Reyhan Ağa, Sümbül Ağa'ya vaat edilen kızın almak için esir tüccarını ziyaret eder. Esir tüccarı, Zafire'yi ona vermek istemez. Bu sebeple Reyhan Ağa'ya bayıltıcı bir şerbet verir. Reyhan Ağa şerbeti içerken Kapıcı Recep ve Yusuf ile Osman Ağa'da Zafire'yi almak için konağa gelirler. Fakat esir

tüccarı, Zafire'yi yine kaçırmayı başarır. Reyhan Ağa, günler sonra esir tüccarını sokakta görür ve onu takip ederek kaldığı evi bulur. Bu durumu Kızlar Ağası Sümbül Ağa'ya haber verir. Sümbül Ağa, vakit kaybetmeden Reyhan Ağa ile beraber o eve baskın düzenler ve Zafire'yi evin mahzeninde kilitli bulur. Sümbül Ağa, Zafire'yi alarak dışarı çıkarır. Reyhan Ağa ise, esir tüccarı Jak lö Sezi'yi mahzene kilitler.

Eserin olay örgüsü çizgisel zamana göre tertip edilmiştir. Eserin odağı Zafire'nin İstanbul'da yaşadığı esir hayatıdır. Bu örgüde tarihsel gerçeklik geri planda kalmaktadır. Bu bağlamda eserin tarihi gerçeklikten uzak bir eser olduğu görülür ki yazar genel tutumuna aykırı olarak eserin olay örgüsünde hemen hemen hiç tarih kullanmamıştır. Bunun yanında eserde konu geçişleri zaman atlamaları ile sağlanmıştır. Yazar, eserde bazen haftalar, bazen aylar süren atlamalar yapmıştır. Bu durum yer yer eser bütünlüğünde kopukluklara neden olmaktadır.

2.3.2.3.2.4. Şahıs Kadrosu

Eserin şahıs kadrosu fazla kalabalık değildir. Eserdeki birinci kişiler, Zafire ve Yusuf'tur. Eserdeki ikinci kişiler, Jak lö Sezi, Falcı Voyvoda Kızı, Sultan İbrahim, Dazlak Osman, Valide Sultan, Hubyar Kadın, Kızlar Ağası Sümbül Ağa ve Molla Hüseyin'dir. Eserdeki üçüncü kişiler, Mahmut Bey, Sefer, Reyhan Ağa, Sultan Murat, Silahtar Ağa, Sucu ve Kapıcı Recep'tir.

2.3.2.3.2.4.1. Birinci Dereceden Kişiler

Zafire:

Zafire, on dört on beş yaşlarında, oldukça güzel bir kızdır. Yazar, Zafire'yi şu şekilde tarif eder: “Zafire bir melek kadar güzeldi. Kalçalarına kadar uzanan kendiliğinden dalgalı açık kumral saçları, şafak renginin kızılaştırdığı bir şelâle gibi omuzlarından aşağıya dökülürdü. Şeffaf denecek kadar beyaz çehresinde iri ve hülyalı iki siyah göz uzun kirpiklerinin arasında gölgelenirdi.” (Danışman, 1950b, s. 4).

Zafire, cesur ve hareketli bir kızdır. Ava çıkmaktan ve ata binmekten hoşlanmaktadır. Yeşil çayırlar onun en sevdiği yerlerdir; “Ağzı ve göğsü köpükler içinde kalmış bir doru atı nehir boyunca sürüp gelen bu süvari, uzun saçları atın sağrısına dökülen genç bir kızdı!... At, sırtında taşıdığı tüy kadar hafif ve o derecede güzel kızın değerini biliyormuş gibi mağrur bir hırçınlıkla sanki vâdiye meydan okuyordu.” (Danışman, 1950b, s. 1). Zafire’nin bu hayatı, esir tüccarı Jak lö Sezi ile tanıştığı an değişir. Esir tüccarı Jak lö Sezi onu Kafkasya’dan kaçıırır ve İstanbul’un çeşitli sokaklarında aylarca saklar. Zafire, bu sürede sık sık buhranlar geçirir, insan sesine hasret kalır; “Zafire bir kadın, genç ve güzel bir kadın görmüştü!. Âdeta onun görünüşünü bir şurup gibi içiyordu. Onu biraz daha seyredebilmek için her şeyi feda etmeğe razı idi. Ya bu kadın tekrar evine girerse... Kendini görmezse... Ah bir kere onunla konuşabilse.. Bir insanla konuşmak kim bilir ne kadar zevkli bir şeydi...” (Danışman, 1950b, s. 139).

Zafire, eserde Yusuf’a âşıktır. Bu aşk, eserin ana unsurunu oluşturmaktadır. Eserin olay örgüsü, bu aşkın neticesinde gelişmektedir. Zafire, gerek esir tüccarı Jak lö Sezi’ye, gerekse Osmanlı Sultanı İbrahim’e karşılık vermez. Yusuf’un aşkına her zaman sadık kalır: “Zafire!... Yusuf!... Başka bir ses işitilmiyordu. İki de söyleyecek söz bulamıyorlardı. Issız gecede, ölgün bir kandilin ışığı altında bu iki sevdalı dakikalarca böyle kaldı.” (Danışman, 1958a, s. 30). Zafire, esir hayatı sürerken hamile kaldığını anlar. Bu hamilelik onun neşesini geri getirir. Yavrusu için yaşamaya karar verir; “Bu zavallı kız artık yalnız değildi. O, iki insandı. İşte onun en büyük bahtiyarlığı da bu idi. Artık yalnız değildi demek... Bu mahzende onlar iki kişi idiler. Ve bunu dünyada kimse bilmiyordu. Mahzenin bu zavallı mahpusu artık yalnız değildi. Çocuğunu dünya gözüyle görmeden ölmek istemiyordu.” (Danışman, 1950b, s. 176).

Zafire, esir hayatından kurtulunca Osmanlı sarayına girer ve Sultan İbrahim’in gözdesi olur. Turhan Sultan bu aşkı kıskanır ve onun yüzüne kezzap döker. Bütün güzelliğini kaybeden Zafire, Sümbül Ağa ile birlikte Mısır’a gitmek ister. Bu sırada Yusuf, Zafire’yi kurtarır ve iki âşık Malta Adası’nda evlenirler. Zafire bu adada hastalanır ve sevdiği bütün herkesin yanında vefat eder.

Yazar, görüleceği üzere Zafire'nin hem fiziki hem de kişilik özelliklerini vermiştir. Eserde yukarıdaki şekilde gördüğümüz Zafire gerçek bir kişidir fakat tarihi belgelerde onun hakkında serinin ikinci kitabı olan *Zafire'nin Oğlu* adlı eserde göreceğimiz Turhan Sultan ile ilişkisi dışında bir bilgi bulunmamaktadır. Bu bağlamda yazarın söz konusu olaydan aldığı Zafire'nin hayatını ve şahsiyetini yaratıcı hayal gücü ile kurguladığı görülür.

Yusuf:

Yusuf, bir Türk paşasının oğludur. O, babası bir savaşta şehit olunca Mahmut Bey ile Kafkasya'ya geçer ve orada bir çiftlik alarak yaşamaya başlar. Kafkasya'da Mahmut Bey'in kızı Zafire'ye âşık olur. Bu aşk, üç kitap boyunca devam eder.

Yusuf, mert ve yiğit bir delikanlıdır. Bir kılıç ustasıdır. Zafire'yi takip ederek İstanbul'a gelir ve burada çeşitli kişiler ile savaşı; “Kapıcı Recep ilk saldırıdan sonra karşısındaki delikanlının çok çevik ve usta bir silahşor olduğunu anladı. Asıl tuhafı bu toy delikanlı, herkesçe bilinen şekilde hançer kullanmıyordu. Onun müdafaa ve hücumları bambaşka idi.” (Danışman, 1950b, s. 151). Yusuf'un İstanbul'da geçirdiği bu yıllarda karakteri değişir, daha da kabadayı bir kimse olur; “Yusuf son zamanlarda hayatının intizamını kaybetmişti. Osman ağanın bütün uğraşmalarına rağmen Yusuf, eski mazbut Yusuf değildi. Daha serbest, daha atılgan, daha kalender olmuştu.” (Danışman, 1950b, s. 136). O, yeni karakterini tüm seri boyunca korur. Cesur ve atılgan bir kimse olarak aylarca Zafire'nin peşini bırakmaz. Onu her yerde arar. Çeşitli maceralardan sonra ona ve oğluna kavuşur.

Yazar, Yusuf'un fiziki özelliklerine değinmemiştir Eserde yukarıdaki şahsiyete sahip olarak gördüğümüz Yusuf kurmaca bir kişidir.

2.3.2.3.2.4.2. İkinci Dereceden Kişiler

Jak lö Sezi:

Venedikli bir esir tüccarıdır. Hayattaki tek emeli, ihtişamlı esirlere sahip olmaktır. Bu emeline Zafire ile tanışınca nail olur ve Zafire’yi Kafkasya’dan kaçırarak İstanbul’a getirir. Fakat bir süre sonra Jak lö Sezi durumu kontrol edemez ve Zafire’ye âşık olur; “Bir kelime, bir tek kelime bekliyorum. Bütün varımı, yoğumu, köşklerini, saraylarını hepsini senin emrine vermeye hazırım.” (Danışman, 1950b, s. 82). Bu aşk, esir tüccarı Jak lö Sezi’nin hayatını değiştirir. Zafire’ye duyduğu aşk sebebiyle asıl amacı olan parayı bir kenara bırakır. Zafire’yi herkesten kaçırır. Aylarca onu kendisine âşık etmeye çalışır fakat Zafire hiçbir zaman Jak lö Sezi’ye karşılık vermez.

Yazar, eserde Jak lö Sezi’nin fiziki özelliklerini vermemiş, bunun yanında ayrıntılı olmamakla beraber kişilik özelliklerine değinmiştir. Eserde yukarıdaki şekilde gördüğümüz Jak lö Sezi kurmaca bir kişidir.

Sultan İbrahim:

Sultan İbrahim, çocukluk yıllarını hapis olarak geçirmiş bir padişahdır. Her dakika ölüm korkusu yaşar. Bu sebeple tahta geçince sürekli buhranlar geçirir, sıkıntılı anlar yaşar; “Fakat Sultan İbrahim’in hali de fena idi. Yarım saatten beri afakanlar içinde boğuluyor, çırpınıyor, sıkıntıdan bunalmış, bitap bir halde yastıklara uzanmış bulunuyordu.” (Danışman, 1950b, s. 129). Sultan İbrahim, bu buhranlı anlardan Molla Hüseyin’in duaları ile kurtulur. Onun etkisi altına girer ve ona çok değer verir; “Zaten iradesi zayıf olan Sultan İbrahim bu şeytanca bakışların tesirine çabuk kapıldı. Safranbolulu Dâi Hüseyin Efendi biran içinde Sultan İbrahimi tahakkümü altına almış gibi idi.” (Danışman, 1950b, s. 130).

Sultan İbrahim, genellikle dalgın bir kişidir. Öyle ki yer yer verdiği emirleri unutmaktadır. Fakat bazı konularda oldukça inatçı bir tavır sergiler. Aklına taktığı bir işi, mutlaka gerçekleştirir; “Sultan İbrahimi fikrinden çevirmek mümkün değildi. Vakıa

en mühim emirlerini birkaç dakika sonra unutup gitmek âdeti idi. Fakat bu defa öyle olmadı ‘Gideceğim’ diye tutturmuştu.” (Danışman, 1950b, s. 92). Bunun yanında Sultan İbrahim sık sık gözde değiştirmektedir. İlk olarak Rus güzeli Turhan Sultan’a âşık olur. Arkasından ülkedeki en şişman kadının bulunmasını emreder ve ona bağlanır. Ona Şam eyaletini arpalık olarak verir. Daha sonra Osmanlı kanunlarını hiçe sayarak Telli Haseki ile evlenir. Kız kardeşlerini onun hizmetine tayin eder. Bir süre sonra Telli Haseki’den de sıkılır ve Zafire’ye âşık olur. Zafire’ye duyduğu aşk için kendi oğlunu havuza fırlatır.

Sultan İbrahim döneminde halk sefalet içindedir. Çünkü Sultan İbrahim, yeni bir hevesle bütün sarayını samurlarla döşetir. Ülkedeki samur fiyatları had safhaya yükselir. Halktan samur ve amber vergisi alınır. Bu durum gün geçtikçe daha da artar. Öyle ki devlet erkânından da vergi alınır konuma gelir. Padişahın bu hevesi, eserde onun sonunu hazırlar.

Görüldüğü üzere yazar Sultan İbrahim’in kişilik özelliklerini ön plana almış, onun fiziki özelliklerine değinmemiştir. Eserde yukarıdaki şekilde gördüğümüz Sultan İbrahim gerçek bir kişidir ve eserdeki özellikleri tarihi belgelere uygundur (Uzunçarşılı, 1988, c. III, s. 227).

Valide Sultan:

Kösem Sultan, Sultan Ahmet’in hasekisi ve Sultan Murat, Sultan İbrahim ve Şehzade Kasım’ın annesidir. Eserde şu şekilde karşımıza çıkar: “Uzun ve narin boyu, bakışlarının derin manası üzerindeki sırmalı, ipekli elbisenin ihtişamı ile bu kadın herhalde sarayın en büyüklerinden birisi olmak gerekti.” (Danışman, 1950b, s. 19).

Kösem Sultan, Osmanlı yönetiminde büyük bir rol oynamaktadır. Sultan İbrahim’in padişahlığı döneminde devlet işlerinde söz sahibi olur. Oğlunun yönetimine müdahale eder. Ona sık sık öğütler verir fakat Sultan İbrahim bu öğütlerden sıkılır ve Kösem Sultan’ı eski saraya sürgün eder.

Eserde yukarıdaki şekilde gördüğümüz Kösem Sultan gerçek bir kişidir. Tarihi belgelere baktığımızda Kösem Sultan'ın kişiliği eserle örtüşmektedir (İlgürel, 2002, 273 – 275).

Dazlak Osman:

Kolkoparan kahvesinin sahibidir ve Yusuf'un en yakın arkadaşıdır. Dazlak Osman, eserde şu şekilde tanıtılır: “Kahveci ‘Dazlak Osman’ iri vücudu, korkunç ve ciddî çehresiyle hepsini tanır ve hepsinin nabzına göre şerbet vermesini bilir. Buraya yeni düşen bir müşteri Osmanın gözünden asla kaçmaz, onun hakkında kısa bir zamanda muhakkak malumat toplar.” (Danışman, 1950b, s. 49).

Dazlak Osman, babacan ve yiğit bir kişidir. Yusuf'un haline üzülen Osman Ağa, ona hiç düşünmeden yardım eder ve kılıcını onun uğrunda sallar; “Osman ağa, İstanbulun tanınmış bir silahşörü idi, bir taraftan kendisine saldıranların hücumlarını def ediyor, diğer taraftan da Yusufu ve Kapıcı Recebi seyrediyordu.” (Danışman, 1950b, s. 151).

Görüldüğü üzere yazar Dazlak Osman'ın hem fiziki hem de kişilik özelliklerini vermiştir. Eserde yukarıdaki şekilde gördüğümüz Dazlak Osman kurmaca bir kişidir.

Kızlar Ağası Sümbül Ağa:

Sultan İbrahim döneminde haremden sorumlu olan kişidir. Eserde siyah yüzlü, beyaz dişli ve uzun boylu bir kişi olarak tarif edilir. Kızlar Ağası Sümbül Ağa, hadımdır fakat Zafire'nin güzelliğinden çok etkilenir ve ona âşık olur. Kızlar Ağası Sümbül Ağa, bu aşk ile Zafire'nin saraydaki en büyük yardımcısı olur. Zafire'yi korur ve kollar.

Eserde yukarıdaki şekilde gördüğümüz Sümbül Ağa gerçek bir kişidir. Tarihi belgelere baktığımızda Zafire'yi Sultan İbrahim'e onun takdim ettiği yazmaktadır fakat Sümbül Ağa'nın Zafire'ye âşık olduğuna dair bir bilgi yoktur (Altınay, 2011, s. 154).

Falcı Voyvoda Kızı:

Falcı Kızı, oldukça güzel bir kızdır; “Bu çehrede esrar, ciddiyet ve korkunçluk ile beraber göreni hayret edecek bir güzellik de vardı. Bu kızın siyah ve gür saçları omuzlarına perişan bir şekilde yıkılmıştı. Yüzü esmerdi. Dibi görünmeyen bir kuyu gibi simsiyah gözleri ve gölgeli yanaklarına düşen uzun kirpikleri vardı.” (Danışman, 1950b, s. 64). O, bu güzelliği ile herkesi etkisi altına alabilmektedir. Bunun yanında Falcı Kızı, zeki birisidir. Ağzı iyi laf yapmaktadır. Bu sayede Osmanlı sarayına girer ve Sultan İbrahim’in hikâyeciliğini yapmaya başlar. Falcı Kızı, eserin ilerleyen bölümlerinde Yusuf’un kardeşi olduğunu öğrenir ve Yusuf için çalışmaya başlar. Zafire ile görüşür. İkili arasındaki iletişimi sağlar. Yusuf ve Osman Ağa’ya eser boyunca Zafire’yi bulmaları için yardım eder.

Görüldüğü üzere yazar, Falcı Voyvoda Kızı’nın hem fiziki hem de kişilik özelliklerini vermiştir. Eserde yukarıdaki şekilde gördüğümüz Falcı Voyvoda Kızı kurmaca bir kişidir.

Molla Hüseyin (Cinci Hoca):

Galata’da yaşayan bir hocadır. Nefesi oldukça keskindir. Bu sebeple, yardıma muhtaç kimseler sürekli olarak onu ziyaret ederler. Yazar, Molla Hüseyin’i şu şekilde tasvir eder; “Bu, orta cüsseli bir adamdı. Yakası kirli bir cüppe giymişti. Başında çok iri bir sarık vardı. Seyrek sakalları oldukça uzatılmıştı. Heyeti umumiyesiyle bu adam adı, bayağı, derbeder bir softadan başka bir şey değildi.” (Danışman, 1950b, s. 77).

Molla Hüseyin’in yukarıdaki dış görünüşünün tam tersi bir etki gücü vardır. Özellikle gözleri, karşısına gelen herkes üzerinde hâkimiyet kurmasını sağlayan bir çekiciliğe sahiptir; “Bu kirli ve perişan kılıklı adamdan iğrendi. Nasıl olup da günlerdir bu derbederin tesiri altında kaldığına şaştı. Böyle bir derbederin saraya alınamayacağını düşündü. Dönüp gitmeli idi. Fakat Dâi Hüseyin efendinin gözleriyle karşılaşınca yine içine aynı ürperme geldi.” (Danışman, 1950b, s. 122).

Molla Hüseyin, güzel kadınlara düşkündür: “İki cariye bu saygısız mollaya hiddetle bakarak silkindiler ve daha büyük bir süratle koşmağa başladılar. Hüseyin Efendi bunlara yetişemeyeceğini anladı.” (Danışman, 1950b, s. 129).

Molla Hüseyin, eserde Sultan İbrahim’i etkisi altına alır. Onun üzerinde hâkimiyet kurar. Bu sayede sarayda büyük bir güç elde eder. Valide Kösem Sultan’dan devlet erkânına kadar herkes ile iletişim kurar. Devlet yönetiminde söz sahibi olur.

Eserde yukarıdaki şekilde gördüğümüz Molla Hüseyin gerçek bir kişidir. Tarihi belgelere baktığımızda onun kişiliği eserle örtüşmektedir (Uzunçarşılı, 1988, c. III, s. 225 – 226). Fakat belgelerde onun fiziki özelliklerine dair bir kayıt yoktur. Bu sebeple Molla Hüseyin’in fiziki özellikleri, tarihi gerçeklerle karşılaştırılmaz.

Hubyar Kadın:

Valide Kösem Sultan’ın en gözde cariyelerindendir. Eserde gür kumral saçlı, beyaz tenli bir kadın olarak tanıtılır. Hubyar Kadın, eğlenceli ve neşeli bir kadındır. Valide Sultan’dan Sultan İbrahim’e kadar herkes tarafından sevilmektedir; “Bu gece âlemin en hararetli şuh ve neşeli kadını ise (Hubyar kadın) idi. Sultan İbrahim (Hubyar) kadından çok haz ederdi. Çünkü bu kadın hakikaten meclisi ârâ idi. Onun bulunduğu mecliste kimsenin canı sıkılmazdı. Hükümdarı eğlendirmek için akla hayale gelmedik hikâyeler, oyunlar icat ederdi.” (Danışman, 1958b, s. 162).

Hubyar Kadın, eserde Molla Hüseyin’in etkisi altına girer ve onu hoca olarak Valide Sultan’a takdim eder. Bunun yanında o, Sultan İbrahim ve Zafire’nin tanışmalarını sağlayan kişi olma özelliği ile de ön plandadır.

Eserde yukarıdaki şekilde gördüğümüz Hubyar Kadın gerçek bir kişidir fakat kaynaklarda onun hakkında ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır. Bu sebeple Hubyar Kadın’ın fiziki ve kişilik özellikleri tarihi belgelerle karşılaştırılmaz.

2.3.2.3.2.5. Eserin Tarihi Gerçeklik ve Roman Gerçekliği Bağlamında Karşılaştırılması

Sahte Şehzade, tarihi gerçeklikte var olan bir cariyenin hayat hikâyesi üzerine kurulmuş bir eserdir. Ele alınan cariyeye hakkında tarihi belgeler şu bilgiyi vermektedir;

Kızlarağası Sünbül Ağa, padişaha bir güzel cariyeye takdim etmenin ona ne gibi kazançlar sağlayabileceğini ve Padişahın bu cariyeyi beğendiği takdirde ne kadar cömert olabileceğini bilen bir Ağa idi. Bu sebeple Sultan İbrahim'e takdim etmek için güzel bir cariyeye satın almıştı. Adı Zafire olan bu güzel genç kız, padişahın yatak odasına götürülmek üzere yetiştirilmeye başlanmıştı. Sultanın yatak odasına götürüleceğini anlayan Zafire, bakire değil, hamile idi. Bu yüzden zenci hadım olan Kızlarağası Sünbül Ağa'nın ayaklarına kapanmış ve durumunu yalvar yakar ona anlatmıştı. (Kara, 2010, "Kızlarağasının sunmak istediği cariyeye hadisesi")

Yazar, Turhan Sultan ve Zafire arasında geçen bu olaydan hareket ederek Zafire'nin hayatını kurgulamıştır. Çünkü tarihi belgelerde ona ait bulunan tek bilgi, yukarıdaki bilgidir. Bu bakımdan eser, "tarihsel gerçeklikte kişiler etrafında kurgulanan romanlar" başlığı altında değerlendirilmektedir. Bunun yanında eserde tarihi gerçekliği koruyan bir olay örgüsü de bulunmaktadır. Bu iki yapılanma burada ayrı ayrı ele alınacaktır.

Eserde Zafire'nin hayatı şu şekilde kurgulanmıştır; Kafkasya'nın Kuban Nehri civarında, Mahmut Bey adlı bir adam yaşamaktadır. Mahmut Bey'in Zafire adlı bir kızı, Sefer aslı bir oğlu vardır. Bir gün Venedikli Jak lö Sezi, Mahmut Bey'i ziyaret eder ve bir hafta kadar onun evinde kalır. Jak lö Sezi, Zafire'nin güzelliğinde çok etkilenir. Bir hafta boyunca sürekli Zafire ile konuşur ve tekrar gelmek üzere köşkten ayrılır. Sefer ve Zafire'ye âşık olan Yusuf, bu adamdan hiç hoşlanmazlar ve onun gidişine çok sevinirler (Danışman, 1950b, s. 1-9). Gerçekte bir esir tüccarı olan Jak lö Sezi, on beş gün boyunca Zafire'yi kaçırmak için plan yapar. Planın bütün parçaları hazır olunca, Mahmut Bey'in köşküne tekrar gelir ve bütün hane halkı ile birlikte bir ava çıkar. Jak lö Sezi, avda yedi sekiz kadar haydutla Zafire'yi kaçıır. Yusuf ve Sefer, onların peşlerinden koşarlar, haydutlardan birisini yaralarlar fakat Zafire'ye yetişemezler. Yaralanan haydudu sorguya çekerler ve Jak lö Sezi'nin Zafire'yi İstanbul'a götüreceğini öğrenirler. Bunun üzerine Mahmut Bey'den izin alarak İstanbul'a doğru yola çıkarlar (Danışman, 1950b, s. 9 – 18). Yusuf, bu deniz yolculuğunda Zafire'nin kardeşi Sefer'i kaybeder ve bir süre sonra tek başına İstanbul'a ulaşır. Yalnız kalan Yusuf, İstanbul'da

Kolkoparan adlı bir kahveye girer ve bu kahvede bir külhanbeyi ile tartışır ve onunla kavga eder. Kahve sahibi Osman Ağa, Yusuf'un bilek kuvvetine hayran olur ve onu, külhanbeyinin ve arkadaşlarının elinden kurtarır. Yusuf'un hayat hikâyesini dinler ve ona yardımcı olmaya karar verir (Danışman, 1950b, s. 48 – 54).

Osmanlı padişahı Sultan İbrahim'in çocuğu olmamakta ve her gün şiddetli buhranlar geçirmektedir. Kösem Sultan, yakın gözdesi Hubyar Kadın ile bu konu hakkında görüşür ve Sultan İbrahim'e nefesi kuvvetli bir hoca ile bir hikâyeci kadın bulmasını ister (Danışman, 1950b, s. 54-58).

O dönemde Eyüp semtinin Güzel Haseki Sokağı'nda "Voyvoda Kızı" adlı bir falcı kadın vardır. Yusuf ile Osman Ağa, Zafire hakkında bir bilgi alabilmek için bu kadını ziyaret ederler. Falcı Kızı, Yusuf'un Zafire'yi bulmasının zor olacağını dile getirir ve Yusuf'un kaderi ile kendi kaderinin bir noktada birleşeceğini söyler. Bu sözler karşısında şaşırان iki dost, başka birinin gelmesi üzerine dışarı çıkarlar (Danışman, 1950b, s. 58- 66). Bir süre sonra esir tüccarı Jak lö Sezi, Falcı Kızı'nı ziyaret eder. Jak lö Sezi, Falcı Kızı'na Zafire'yi anlatır ve onu satmaya kıyamadığını dile getirir. Zeki bir kız olan Falcı Kızı, Jak lö Sezi'nin kaçırıldığı kızın Yusuf'un aradığı Zafire olduğunu ve Jak lö Sezi'nin Zafire'ye âşık olduğunu anlar. Esir tüccarından Zafire'nin kapatıldığı evin tarifini öğrenir ve bu evi Yusuf'a anlatmaya karar verir (Danışman, 1950b, s. 66-71). Bir süre sonra Hubyar Kadın, Falcı Kızı'nı ziyaret eder. Falcı Kızı'ndan Sultan İbrahim'in hikâyeciliğini ve efsunculuğunu yapmasını ister. Falcı Kızı, Sultan İbrahim'in hikâyeciliğini yapmayı kabul eder fakat o, kendisini bir efsuncu olarak görmemektedir. Bu sebeple bu iş için Molla Hüseyin adlı bir hocayı önerir. Hubyar Kadın, kendisini tutamayarak Falcı Kızı'nın güzelliğini över. Falcı Kızı, ona Zafire'nin güzelliğini anlatır ve onun bir esir tüccarı elinde olduğunu belirtir (Danışman, 1950b, s. 72-74).

Hubyar Kadın, Falcı Kızı'nın önerdiği Molla Hüseyin Efendi'yi ziyaret eder. Bu adam, dış görünüş olarak alelade bir hocaya benzemektedir. Bunun yanında Molla Hüseyin'in bakışları oldukça etkilidir. Hubyar Kadın, bu durum karşısında bir türlü karar veremez (Danışman, 1950b, s. 74- 79).

Falcı Kızı, Yusuf'u bularak Zafire'nin saklandığı evi Jak lö Sezi'den öğrendiği kadarıyla tarif eder. Yusuf ve Osman Ağa, bu konu hakkında konuşurken kahveye bir sucu gelir ve Beşiktaş'ta bulunan bir evin üst katında zincirlenmiş güzel bir kız gördüğünü anlatmaya başlar. Sucunun bu anlattıklarını Yusuf ve Osman Ağa duyarlar. Sucuyu yalnız yakalayarak bu evin yerini öğrenirler ve sucunun elbiselerini alırlar. Yusuf ve Osman Ağa, aynı akşam evin kapısına giderek evi izlerler (Danışman, 1950b, s. 79 – 87).

Hubyar Kadın, Falcı Kızı'nı, Molla Hüseyin'i ve esir tüccarının elinde bulunan Zafire'yi Valide Sultan'a anlatır. Bu sözleri duyan Sultan İbrahim, Falcı Kızı'nın saraya getirilmesini emreder. Bu emrinden sonra da esir tüccarının elinde bulunan Zafire'yi görmek ister. Valide Sultan, bütün uğraşlarına rağmen Sultan İbrahim'i bu isteğinden vazgeçiremez. Sultan İbrahim, yanına birkaç adam ve Hubyar Kadın'ı alarak Zafire'nin kapatıldığı eve gider. Esir tüccarı, Sultan İbrahim'i istemeye istemeye Zafire'nin bulunduğu odaya çıkarır. Sultan İbrahim, bir süre Zafire ile yalnız kalır. Daha sonra odadan çıkar ve Zafire'nin saraya götürülmesini emreder (Danışman, 1950b, s. 88 – 97).

Yusuf, ertesi gün sucu kıyafeti ile eve girer ve Zafire'nin odasına çıkar. Yusuf ve Zafire bir süre hasret giderirler. Daha sonra Yusuf, Zafire'ye dün gece gelen adamları sorar. Zafire, bu adamın kendisine tecavüz etmek istediğini fakat kendisinin bir bayılma taklidi yaparak ondan kurtulduğunu dile getirir (Danışman, 1950b, s. 98 – 104). Sultan İbrahim, o akşam Zafire'nin saraya getirilmesini ister ve Silahtar Ağa'yı bu iş için görevlendirir. Yusuf ve Zafire birlikte iken, Silahtar Ağa ve adamları gelerek eve girerler. Yusuf, bu adamlarla mücadele etmek üzere aşağı inerken esir tüccarını görür ve onunla kavga etmeye başlar. Esir tüccarı, bir yolunu bularak bir adamını Zafire'nin odasına gönderir ve onu kaçırtır. Yusuf ve Silahtar Ağa, Zafire'yi yakalayamazlar. Bütün gece Zafire'nin gelmesini bekleyen Sultan İbrahim, Silahtar Ağa'nın başına gelenlere çok hiddetlenir. Valide Sultan, onu sakinleştirmek için Turhan adlı Rus bir cariyeyi ona takdim eder. Sultan İbrahim, Turhan'a gönlünü kaptırır ve Zafire'yi unuttur (Danışman, 1950b, s. 104 – 117).

Valide Sultan, Sultan İbrahim'in buhranlı anları için Molla Hüseyin'in saraya getirilmesine karar verir. Hubyar Kadın, Molla Hüseyin'i ve annesini alarak saraya getirir. Valide Sultan, Molla Hüseyin ile görüşürken Sultan İbrahim ani bir buhrana yakalanır. Valide Sultan, Molla Hüseyin'i giyindirerek padişahın karşısına çıkarır. Molla Hüseyin, vaktiyle babasından öğrendiği Kenzülarş ve Surhbad dualarını okumaya başlar. Duanın yarattığı ahenk, Molla Hüseyin'in bakışları ve üflenen nefes, Sultan İbrahim'i etkiler ve sakinleştirir. Sultan İbrahim bu olay üzerine Molla Hüseyin'e kurtarıcı gözü ile bakmaya başlar ve ona büyük bir değer verir (Danışman, 1950b, s. 117 – 131).

Sultan İbrahim, Turhan Sultan ile vakit geçirirken Valide Sultan'ın adamı Silahtar Ağa, Kızlar Ağası Sümbül Ağa ve Sadrazam Kara Mustafa Paşa'nın adamı Kapıcı Recep, Zafire'yi aramaya başlarlar. Diğer taraftan ise Yusuf ile Osman Ağa da onu aramaktadır. Zafire, yeni kapatıldığı evde esir tüccarından rica ederek bahçeye bakan bir odaya geçer. Burası küçük bir odadır ve Zafire eğilerek pencereye yaklaşabilmektedir. Bir gün eğilerek pencereden dışarıyı izlerken bahçede bulunan bir kız görür. Bu kız, Falcı Kızı'dır. Kız da pencereden kendisini izleyen Zafire'yi fark eder ve ona seslenir fakat Zafire, esir tüccarına yakalanmamak için ses çıkaramaz. Bu durumu anlayan Falcı Kızı, ona biraz kendisinden bahseder ve yarın tekrar görüşmek için söz vererek eve girer (Danışman, 1950b, s. 131 – 141).

Yusuf ve Osman Ağa, Falcı Kızı'nı tekrar ziyaret ederler. Yusuf, Zafire'yi henüz bulamadığını dile getirir. Falcı Kızı, Zafire'yi arayan diğer kişileri söyler ve Yusuf'un dikkatli olmasını ister. Bu sırada Falcı Kızı, yan evde gördüğü kızın Zafire olduğunu anlar ve Yusuf ile Osman Ağa'yı yarın tekrar gelmeleri için gönderir. Gece yarısına kadar Zafire'yi düşünür. Bu sırada Kapıcı Recep, Falcı Kızı'nı ziyaret eder ve onu bir arabaya bindirerek götürmek ister. Falcı Kızı'nın telaşlı hareketlerinden şüphelenen Yusuf ile Osman Ağa, onun evinin etrafında dolaşmaya başlarlar ve Kapıcı Recep'in Falcı Kızı'nı arabaya bindirdiğini görürler. İki dost, Kapıcı Recep'in üzerine saldırırlar. Kapıcı Recep, bir fırsatını bularak onlardan kurtulur ve Falcı Kızı'nı kaçar. Yusuf ve Osman Ağa, Falcı Kızı'nın evine girerek onu beklemeye başlarlar (Danışman, 1950b, s. 141-153).

Kızlar Ağası Sümbül Ağa, Zafire'nin kaldığı evi öğrenir ve Reyhan Ağa'yı Zafire'yi saraya getirmesi için o eve gönderir. Reyhan Ağa, esir tüccarının evine gider. Esir tüccarı âşık olduğu Zafire'yi ona teslim etmek istemez ve Reyhan Ağa'ya uyuşturucu bir şerbet ikram eder. Bu sırada Yusuf ve Osman Ağa, Falcı Kızı'nı beklemektedirler. Kapıcı Recep, Zafire'nin yerini öğrenince Falcı Kızı'nı serbest bırakır. Serbest kalan Falcı Kızı, evine döner ve Yusuf ile Osman Ağa'ya Zafire'nin kaldığı karşı evi gösterir. Yusuf ile Osman Ağa, derhal eve girerler. Reyhan Ağa, Yusuf ile Osman Ağa'nın karşısına çıkar. Bir süre karşılıklı kılıç sallarlar ve daha sonra Reyhan Ağa içtiği şerbetin tesiri ile bayılır. Yusuf, Zafire'nin kaldığı odaya çıkarken Kapıcı Recep ve adamları bu eve gelir. Reyhan Ağa'yı yerde baygın gören Kapıcı Recep, Yusuf'un bilek gücünden çekinir ve onlarla anlaşmaya karar verir. Anlaşmaya göre Kapıcı Recep, alt kat ve orta katı arayacak, Recep ile Osman Ağa ise evin üst katlarını arayacaktır. Zafire'yi ilk bulan diğerinin gitmesine izin verecektir. Yusuf ve Osman Ağa yukarı kata çıktıklarında, Zafire'nin bir iple pencereden aşağıya sarkıtıldığını görürler. Yusuf ve Osman Ağa, Zafire'yi yakalamak için bahçeye koşarlar fakat esir tüccarı bu sırada Zafire'yi kaçıır (Danışman, 1950b, s. 153 – 168).

Jak lö Sezi, Zafire'yi bir mahzene kapatır. Ona, kendi aşkını kabul edene kadar yiyecek ve içecek vermeyeceğini belirtir. Karanlıklar içinde kalan Zafire, bir gün hamile olduğunu anlar ve evladı için bu mahzenden çıkmaya karar verir. Bu sırada Reyhan Ağa, bir gün sokakta Jak lö Sezi'yi görür ve onu takip ederek kaldığı evi öğrenir. Aylardır Zafire'nin peşinde olan Kızlar Ağası Sümbül Ağa, Reyhan Ağa ile birlikte vakit kaybetmeden o eve gider. Reyhan Ağa, Jak lö Sezi'yi döverek konuşturur ve Zafire'nin kaldığı mahzeni öğrenir. Üç kişi, mahzene inerler. Zafire, bayılmak üzeredir. Kızlar Ağası Sümbül Ağa, Zafire'yi kucaklayarak dışarı çıkarır. Zafire kendine gelince, Reyhan Ağa esir tüccarını öldürmek için hamle yapar fakat Zafire onu durdurur ve esir tüccarının Yusuf'a teslim edilmesini söyler. Reyhan Ağa, bu istek üzerine esir tüccarını Zafire'nin hapsedildiği mahzene kilitler (Danışman, 1950b, s. 175 – 188).

Eserde tarihi gerçekliği koruyan olay örgüsü de görülmektedir. Karşımıza çıkan ilk tarihi gerçek, Sultan Dördüncü Murat'ın Şehzade Kasım'ı boğdurmasıdır. Eserde bu olay şu şekilde gerçekleşir; Sultan Murat, aylar sonra Revan Kalesi'ni fetheder ve bu

müjdeyi İstanbul'a gönderir. Bu zafer haberinin yanında, sefere çıkarken bir odaya kapattığı Şehzade Kasım'ın da boğulmasını emreder. Valide Kösem Sultan, Sultan Murat'ın hiddetinden çekindiği için bu emri engelleyemez ve bir gece yarısı Şehzade Kasım boğulur (Danışman, 1950b, s. 18 – 23). Bu anlatı, tarihi gerçeklerle örtüşmektedir;

Sultan Murad'ın geri kalan Kasım ve İbrahim adlarındaki kardeşlerinden Kasım, büyük biraderlerinin ölümünden sonra iki sene daha yaşadı; o da yirmi beş yaşına gelmişti. Sultan Murad, Bağdat seferine hareketinden evvel 7 mart 1638 (2 şevval 1047) tarihinde bunu da boğdurduğundan bu tarihte Osmanlı hanedanında şehzade olarak henüz yirmi üç yaşındaki İbrahim kalmıştı. (Uzunçarşılı, 1988, c. III, s. 199)

Eserdeki bir diğer tarihi gerçek, Sultan Murat'ın vefatıdır. Eserde Sultan Murat, Bağdat seferinden sonra İstanbul'a döner ve o senenin ramazan ayında hastalanır. Bir gün Silahtar Ağa ile birlikte Silahtar Sarayı'na gider ve içki içer. Bu geceden sonra daha da kötüleşir ve Şehzade Kasım'ın boğdurulduğu odaya yatar. Günler boyunca yataktan kalkamaz. Bir gün, Osmanlı tahtının son varisi olan Şehzade İbrahim'in de boğulmasını emreder. Valide Sultan, Şehzade İbrahim'in boğulmasını engeller ve Sultan Murat'a çıkarak onun boğulduğunu dile getirir. Sultan Murat, Şehzade İbrahim'in ölüsünü odasına ister. Valide Sultan, bu istek karşısında memleketin selameti için Sultan Murat'ı zehirlenmeye karar verir fakat o anda Sultan Murat vefat eder (Danışman, 1950b, s. 24-45). Bu olay, İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın verdiği bilgilerle örtüşmektedir;

Sultan Murad nikris hastalığına müptelâ idi. *Bağdat* seferinden dönüşünden beri hasta olup tedavi ediliyordu. Bazılarının tavsiyeleri üzerine mütadî olan içkiyi terk ile bir müddet iyi olmuş ve bayram tebriklerini kabul etmişti. Kaptan-ı deryalığa tayin edilmiş olan sevgili mukarribi Silâhdar Mustafa Paşa'ya verilen *İbrahim Paşa Sarayı*'na giderek orada kendisine ziyafet çekilmiş ve Silâhdar'ın teşviki ile tekrar içmiş ve fakat saraya gelince bir daha kalkmamak üzere atmıştır. Sultan Murad 1049 şevvalinin on dört veya on altısında (7 veya 9 şubat 1640) guruptan sonra kardeşi Kasım'ı boğdurduğu odada vefat etti; ölümünde yirmi dokuz yaşında idi. (Uzunçarşılı, 1988, c. III, s. 206-207)

Eserdeki bir diğer tarihi gerçek, Şehzade İbrahim'in Sultan Murat'ın ölümüne inanmamasıdır. Eserde bu olay, şu şekilde anlatılır; Sultan Murat'ın ölümü üzerine, Şehzade İbrahim'e taht sırasının kendisine geldiği haber verilir. Fakat Şehzade İbrahim, Sultan Murat'ın ölümüne inanmaz ve kaldığı odadan çıkmak istemez. Valide Sultan, bu

durum karşısında kapı ağasına işaret ederek Şehzade İbrahim'i zorla dışarı çıkarır ve Sultan Murat'ın odasına götürür. Şehzade İbrahim, Sultan Murat'ın ölüsünü görür ve bu şekilde ikna olur. Bu olay üzerine, Sultan İbrahim Osmanlı tahtına geçer (Danışman, 1950b, s. 45- 48). Bu anlatı, tarihi gerçeklikle örtüşmektedir;

Keyfiyetten haberdar edilen vezir-i âzam hemen saraya koşup kapıağası, kafes hayatında bulunan şehzade İbrahim'i taziyet ile saltanatını müjdeledi ise de diğer kardeşleri gibi biraderi tarafından öldürüleceğinden korkan İbrahim validesinin yeminleriyle dışarı çıkarılarak Murad'ın ölüsünü gördükten sonra tahta oturup tebrikleri kabul etti. (Uzunçarşılı, 1988, c. III, s. 207)

Görüldüğü üzere eser, tarihi gerçeklikte kişiler etrafında yapılan kurgulardan ve tarihi gerçekliği muhafaza eden olay örgüsünden oluşmaktadır. Yazar, bu yapılanmanın büyük bir çoğunluğunu kurgudan oluşturmuştur. Tarihi gerçeklikte hayat hikâyesi bilinmeyen bir cariyeyi ele alarak onun gençlik yıllarını yaratmış, bu yaratımda bir aşk oluşturmuş ve bu aşk çerçevesinde sürükleyici bir eser meydana getirmiştir. Bunun yanında eserde Sultan Dördüncü Murat'ın Şehzade Kasım'ı boğdurması, Sultan Murat'ın vefatı, Şehzade İbrahim'in Sultan Murat'ın ölümüne inanmaması olayları tarihi gerçekliğe sadık kalınarak ele alınmış olaylardır. Yazar, bu sadakatle okuyuculara tarih öğretimi aşılamaı da ihmal etmemiştir.

2.3.2.3.2.6. Zaman

Eser, Zafire on dört – on beş yaşlarında iken başlar. Jak lö Sezi, Zafire'yi on beş gün sonra İstanbul'a kaçıır. Bu sırada Sultan Murat, Şehzade Kasım'ı boğdurur. Bu olayın zamanı, tarihi kaynaklarda 7 Mart 1638 olarak gösterilir. Eserin olay örgüsü, Sultan İbrahim'in gözdelelerinden Turhan Sultan'ın hamile kalması ve bu hamilelikten üç gün sonra Kızlar Ağası Sümbül Ağa'nın Zafire'yi kapatıldığı mahzende bulması ile son bulmaktadır. Bu tarih, kaynaklarda 1641 yılının nisan ayı başlarıdır. Buna göre eserin vak'a zamanı, yaklaşık üç yıllık bir zaman dilimi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Eserin anlatma zamanı, vak'a zamanından ayrıdır. Eserde günümüzden geriye doğru bir anlatım vardır. Bu durum aşağıdaki alıntıda örtük olarak görülmektedir;

“Bayram günü hükümdar biraz iyileşmiş ve tebrikleri kabul etmek için hünkâr sofasına çıkmıştı. Daha sonra, Marmara kıyısında, Sarayburnuna yakın yerde, şimdiki demiryolunun geçtiği kısımdaki Sinanpaşa köşküne çıktı.” (Danışman, 1950b, s. 25).

Yazar, eseri sonradan aktarma yöntemi ile biçimlendirmiştir. Bunun yanında eserde yer yer anında aktarma yöntemi de görülmektedir;

İki yamacın ortasında dar bir patika yolu var. Bu yolun bir ucu vâdiye iniyor ve tarlalar arasına karışıyor. Öbür ucu, tatlı bir meyille sık çam ormanlarının içine dalıyor ve arka tarafta birbiri üzerine yığılan muhteşem dağların loş ve heybetli karanlıkları arasında uzanıp gidiyor. Bu dar patika yolu bazen küçük bir çağlayanın üzerinden atlayarak karşı yamaca tırmanıyor, sonra kâh görünüp kâh kaybolarak vâdileri sıralıyor. (Danışman, 1950b, s. 1)

Eser kronolojik bir çizgi ile ilerlemektedir. Eserdeki zaman bütünlüğü, belirsiz ifadelerle verilmiştir. Yazar bu eserde, neredeyse hiç kesin tarih vermemiştir. Eserde kullanılan belirsiz ifadelerden bazıları şunlardır; On beş ün sonra (Danışman, 1950b, s. 9), o gün öğle üzeri (Danışman, 1950b, s. 22), o senenin ramazan ayı (Danışman, 1950b, s. 25), o gece (Danışman, 1950b, s. 32), ertesi akşam (Danışman, 1950b, s. 34), üçüncü gün (Danışman, 1950b, s. 139), öğle üzeri (Danışman, 1950b, s. 173), bir gün (Danışman, 1950b, s. 179)...

Eserde “gece vakti” ve “karanlık saatler” ön plandadır. Bu zaman dilimi, Zafire’nin kaçırılması ile beraber ortaya çıkar ve eser boyunca önemini korur. Yazar, eserde meydana gelen olayların büyük çoğunluğunu gece vakti gerçekleştirmektedir; Sultan İbrahim, bir gece yarısı Zafire’yi ziyaret eder. Yusuf, bir gece yarısı Zafire’nin odasına girer. Falcı Kızı, bir gece yarısı Topkapı Sarayı’na girer... Eserde kullanılan bu zaman diliminin bazı örnekleri şu şekildedir;

“Bir gece, yatsı üzeri, aylardan beri hapsedildiği, kurtuluş gününü bekleyerek tatlı rüyalarla vakit geçirdiği matemli odasında genç ve mert şehzade Kasım boğulmuştu!..” (Danışman, 1950b, s. 23).

“O gece sarayda hiç kimse uyumamıştı. Sultan Mehmetin nöbetleri devam ediyordu.” (Danışman, 1950b, s. 32).

“Gece yarısı olmasına rağmen sarayda acayip bir hareket işitiliyordu. Gidip gelişler, köşe başlarında gizli konuşmalar.” (Danışman, 1950b, s. 58).

“Yine böyle karanlık ve mehtapsız bir gecedeyiz.” (Danışman, 1950b, s. 5).

“Gece yarısı, müsaadesiz genç bir kızın yatak odasına girmek salâhiyetini kendinde gören adamın adını daha evvel söylemesi icap etmez mi?” (Danışman, 1950b, s. 97).

Eserde özetleme tekniği de görülmektedir. Yazar, Mahmut Bey’in yaşantısı okuyuculara özetleyerek sunmuştur;

45 yaşlarında görünen Mahmut Bey, zengin, eli açık, misafirperver bir adamdı. Köşkünde misafirperver hiç eksik olmazdı... Mahmut Bey’in bir karısı, bir oğlu ve bir de kızı vardı.. Çocuklarına çok iyi terbiye vermesini bilmişti. Mahmut Bey ailesi geniş bir mıntıkanın en çok sevdiği, saydığı bir aile idi. Oğlu Sefer’in centilmenliği, kızı Zafire’nin güzelliği çok uzak dillere destan olmuştu. (Danışman, 1950b, s. 4)

Bunun yanında söz konusu üç yıllık vak’a zamanında yer yer atlamalar da yapılmıştır. Kimi zaman kısa süreli, kimi zaman uzun süreli olan bu atlamalardan bazıları şunlardır;

“On beş gün böyle geçti.” (Danışman, 1950b, s. 8).

“Yukarıda anlattığımız vakaların üzerinden hakikaten üç dört ay geçmişti.” (Danışman, 1950b, s. 135).

“Reyhan ağa günlerce, haftalarca Zafireyi aramış, fakat onu bulamamıştı.” (Danışman, 1950b, s. 179).

2.3.2.3.2.7. Mekân

Eser, Kafkasya ve İstanbul'da geçmektedir. Kafkasya, Zafire'nin doğup büyüdüğü yer olarak karşımıza çıkar. Jak lö Sezi, Zafire'yi Kafkasya'dan kaçırıp İstanbul'a getirir. İstanbul ise, eserin asıl mekânıdır. Zafire, eserde İstanbul'un çeşitli semtlerinde bulunan köşklere saklanır.

Eserdeki açık mekânlar, Kafkasya Ormanı, Kuban Nehri çevresi, Güzel Haseki Sokağı, Beşiktaş, Eyüp ve İstanbul'un çeşitli sokaklarıdır. Eserdeki kapalı mekânlar Mahmut Bey'in köşkü, Topkapı Sarayı, Alay Köşkü, Sinan Paşa Köşkü, Silahtar Sarayı, mahzenler, Kolkoparan Kahvesi, Falcı Voyvoda'nın evi, Molla Hüseyin'in evi ve Sadrazam Kara Mustafa Paşa'nın evidir.

Olay örgüsünün büyük çoğunluğu, kapalı mekânlarda geçmektedir. Yazar, açık mekânlardan ziyade kapalı mekânların tasvirine önem vermiştir. Bu mekânlardan özellikle Molla Hüsrev'in evi ve Falcı Voyvoda Kızı'nın evi, bu kişilerin karakter yapılarını ve mesleklerini yansıtır nitelikte okuyucu karşısına çıkarılmıştır. Yazar, mahzen tasvirlerinde de özel bir yaklaşım sergilemiş, bu mekânın insanlar üzerinde uyandırdığı etkileri açıklamıştır;

Ev, hakikaten haraptı. Biri alt, ikisi üst katta olmak üzere üç odası vardı. İçerisi dar ve karanlıktı. Merdivenlerden yukarıya çıkmak çok zordu. Kenarlarında tutunacak yerleri olmayan bu daracık yerlerden çıkarken tahtaların gıcırtiları sokaktan duyuluyordu. Zaten eskilikten aralanmış olan tahtaların arasına ayağını kaptırmamak için çok dikkatli yürümek lâzımdı.

Duvarların sıvısı dökülmüş, yer yer açıklıklar meydana çıkmıştı. Esasen ev heyeti umumiyesiyle biraz sola çarpılmıştı. Eğer sokak tarafından iki destek vurulmasaydı yıkılıp gitmiş bulunacaktı.

... Hubyar Kadın alıklaştı. Eşyasız ve gayet basit bir odada idi. Yalnız bir sedir vardı. Sedirin tam karşısında hususi olarak yapılmış bir kürsü bulunuyordu. Bu kürsünün üzerinde kaba bir minder vardı. Molla Hüseyin Efendi burada oturuyordu.

Odanın pencereleri yüksekte ve çok küçüktü. O kadar ki burada iki kişinin karşı karşıya oturduğu vakit birbirini görmeleri âdeta güçleşiyordu. Pencereler Molla Hüseyin Efendinin oturduğu yerin tam arkasında idi. Tam kürsünün önünde ayrıca bir oturma yeri vardı. (Danışman, 1950b, s. 75-77)

Açılan kapıdan görünen manzara pek garipti. Kapının tam karşısında bir ocakta kıpkızıl bir ateş yanıyordu. Odayı aydınlatan başka bir şey yok gibiydi. Kızıl ateşlerin, karanlık odanın taş duvarlarında gezindiği isli ve siyah gölgeler odaya bambaşka bir esrar havası vermişti. Mert ve cesur olan bu iki adam, bu esrarengiz odaya âdeta ürpererek ve ağır ağır girdiler. Ses seda yoktu. Yalnız ocakta yanan odunların çıtırtısı, karanlıkta yer altından gelen bir ses hissini veriyordu. Taş duvarlara o güne kadar görmedikleri acaip birtakım âletler sıralanmıştı. Bunlardan tanıyabildikleri, keçi boynuzu, geyik boynuzları, insan ve hayvan kafatasları, nal, rengârenk boncuklar, birtakım demir, bakır âletlerdi. (Danışman, 1950b, s. 63)

Geniş ve duvarları taşla örülmüş bir oda.. Bu odanın bir tek penceresi var. Bu pencere de tavana yakındır, bir insan boyundan daha yüksektir. Her halde bu oda ya zemin kattır, yahutta toprak içindedir ki duvarlarından gayet hafif olmakla beraber damla damla su sızmaktadır. Duvarların kireçleri dökülmüş, siyah ve yosunlu taşlar meydana çıkmıştır. Bu odada eşya namına bir şey yoktur. Basit ve tahtadan bir kerevet üzerine serilmiş yataktan başka bir şey yoktur. Ne ışık, ne hava bu odaya giremez. Kalın bir abanoz kapı belki yirmi dört saatte ancak bir kere açılıp kapanmaktadır. Bu odadan dışarıya hiçbir ses duyulmaz. Ne bir tekerlek, ne bir insan sesi duyulur. Bu mahzen belki de insanlardan uzak bir dağ başındadır. Burada bir insanın yaşaması da mümkün olmasa gerektir. Çünkü ne hava,, ne ışık vardır bu odada... (Danışman, 1950b, s. 175)

Alıntılarda görüleceği üzere eserde görülen mekân unsuru ile şahıslar arasında bir ilişki kurulmuş, ev ve mahzen tasvirlerinde başarılı bir anlatım sergilenmiştir.

2.3.2.3.2.8. Dil ve Anlatım

2.3.2.3.2.8.1. Dil

Eser, sade ve akıcı bir dille ele alınmıştır. Eserde görülen tasvirler, diyaloglar, tarihi anlatılar, abartıdan uzak bir şekilde verilmiştir. Esere genel olarak baktığımızda çoğunlukla kurallı cümleler kullanıldığı görülmektedir. Bu cümlelerin birçoğu fiil cümleleridir. Söz konusu fiil cümleleri eserin akıcılığını desteklemekte ve esere dinamizm kazandırmaktadır.

Eserde ele alınan şahıslar toplumsal konumlarına göre konuşurulmuştur. Örneğin eserde Haram Ağası ile Valide Sultan'ın konuşması birbirinden farklıdır. Harem Ağası konuşması ile Türk olmadığını belli eder;

“- Kızlarağası nerede?

- Ben bilmez, o nereye gitti?

- Hey Rabbim şimdi ne olacak? Peki sen ne bilirsin?

- Ben hiçbir şey bilmez.

- Allah kahrettin seni melun Arap. Arkadaşlarına söyle, hepiniz birden ağayı arayıp bulunuz.” (Danışman, 1950b, s. 37).

Eserde deyim ve atasözleri de görülmektedir. Yazar, bu deyim ve atasözleriyle anlatımı güçlendirmiştir;

“Sezi'nin İçine içine sığmıyordu.” (Danışman, 1950b, s. 9).

“Mangalda kül bırakmadın.” (Danışman, 1950b, s. 51).

“Bir bakışla bu diyarda kimseye pabuç bırakmazlar.” (Danışman, 1950b, s. 51).

“Bütün cesaretine rağmen Osman ağanın bile dili tutulmuş gibi idi.” (Danışman, 1950b, s. 64).

“Bu son söz, Sultan İbrahimi çileden çıkarmıştı.” (Danışman, 1950b, s. 97).

“İki kadın birdenbire kulak kesildiler.” (Danışman, 1950b, s. 119).

“Mollanın yüreği nerede ise ağzına gelecekti.” (Danışman, 1950b, s. 123).

“Falcı kızına gelince, tanımadığı bu güzel kızın acıklı macerasına İçine burkuldu, yüreği sızladı, düşünce düşünce içeriye girdi.” (Danışman, 1950b, s. 141).

“Acele ile her şeyi alt üst edeceksin. Ağır ol, molla desinler.” (Danışman, 1950b, s. 146).

Eserde dipnot kullanımı da görülmektedir. Yazar bu dipnotlarda eser içinde ele aldığı bazı kelimeleri açıklamıştır;

“Sık sık kahveyi Asesbaşı (1) ziyaret eder. (1) Asesbaşı, polis müdürü gibi bir şeydir. İstanbulun âsaişi ile meşgul olur.” (Danışman, 1950b, s. 49).

Yazar, eser içindeki bazı kelimeleri de parantez açarak açıklamış veya o kelimenin günümüzdeki anlamını vermiştir. Bu kullanımdan birkaçı şu şekildedir;

“Sahipkıran şerefraz için (yani padişah için) işbu senenin şevval ayında, doğdukları yıldızda küsuf ve talih yıldızlarında bir yangın görülmektedir.” (Danışman, 1950b, s. 31).

Eserde görülen sade ve akıcı dil, toplumsal konuma göre konuşurma, deyim ve atasözü kullanımı, geniş bir kitleye hitap edebilecek bir anlatı meydana getirmektedir.

2.3.2.3.2.8.2. Anlatım Teknikleri

Sahte Şehzade hâkim bakış açılı anlatıcıya sahip bir eserdir. Bu anlatıcı eserle okur arasında kendisini hissettirmektedir. Bu bağlamda eserde anlatma tekniğinin yoğun olduğu görülür. Bunun yanında eserde diyalog tekniği de sık karşımıza çıkan bir diğer anlatım tekniğidir. Yazar söz konusu diyaloglarla eseri hareketlendirmiştir.

Yazar eserde yer yer iç çözümleme tekniğini de kullanmış ve okurlara şahısların düşüncelerini açıklamıştır. Örneğin yazar, aşağıdaki alıntıda Yusuf'un düşüncelerini okurlara bu teknikle sunmuştur;

Yusuf konağın içinde kalmıştı. Şimdi ne yapacaktı? Konağın iç teşkilâtını hiç bilmiyordu. Her taraf zifiri karanlıktı. Daha tuhafı evin içinde bir mezar sessizliği

hüküm sürüyordu. Ne ses vardı ne seda... Bunun mânası ne idi? Bu evde kimse yok mu idi? Yusuf bir müddet karanlıkta olduğu yerde büzülmüş olduğu halde bunları düşündü. Ne yapacağını bilmiyordu. (Danışman, 1950b, s. 100)

Eser incelemesinin zaman bölümünde görüldüğü üzere yazar yer yer özetleme tekniğinden de yararlanmış, okuyuculara şahıslar ve olaylar hakkında bilgiler aktarmıştır. Bu bağlamda eserde anlatma - gösterme teknikleri, diyalog tekniği, iç çözümleme tekniği ve özetleme tekniği kullanılmıştır.

2.3.2.3.3. Zafire'nin Oğlu

Eser, Zafire'nin Topkapı Sarayı'ndaki maceralarını konu almaktadır.

2.3.2.3.3.1. Bibliyografik Künye

Zafire'nin Oğlu, ilk kez 1958 yılında Samim – Samim Kollektif Neşriyat tarafından basılmıştır. *Sahte Şehzade* adlı eserin devamı olan *Zafire'nin Oğlu*, 224 sayfadan oluşmaktadır.

2.3.2.3.3.2. Anlatıcı – Bakış Açısı

Eser, hâkim bakış açısı ile yazılmıştır. Anlatıcı, eserde her şeye hâkimdir. Geçmişe ve geleceğe hükmetmektedir. Anlatıcı, Şehzade Mehmet'in doğumu esnasında ileride Osmanlı hükümdarı olacağını şu şekilde belirtir;

“(Turhan), Valide Sultan olmuştu!. Genç Valide artık, birkaç yıl sonra Osmanlı İmparatorluğu hükümdarı olacak Şehzade Mehmedin, ileride (Avcı Sultan Mehmet) adını alacak olan çocuğun annesi idi.” (Danışman, 1958b, s. 7).

Anlatıcı, hâkim bakış açısını verdiği yetki ile kişilerin iç dünyalarına girmektedir. Onların düşüncelerini, amaçlarını ve korkularını bilmekte ve yer yer okurlara açıklamaktadır. Örneğin eserde Zafire'nin düşünceleri şu şekilde verilmiştir;

Zafire derin bir düşünceye daldı. Demek Sadrâzâmın başı hakikaten tehlikede idi. Onu ancak kılıç ve kuvvet kurtarabilecekti. Ama asıl mühim mesele, Sadrâzâmı kurtarmak demek, Sultan İbrahime karşı koymak demektir. Bu ise insanın kendisini ateşe atmasından başka manâya gelmezdi. Şimdi ise, ağa, Zafireden, Yusufun ateşe atılması müsaadesini istiyor demektir. Bir taraftan Yusufu düşünüyor, diğer taraftan Sümbül Ağayı kırmak istemiyordu. (Danışman, 1958b, s. 111)

Anlatıcı, eserdeki şahıslar arasında yanlı bir tutum sergiler. Eserde taraftarı olmadığı şahısları gerek yorumları gerekse kullandığı ifadeler ile eleştirir ve bu şekilde okuyucunun onlara karşı bakış açısını da değiştirir. Örneğin eserde Molla Hüsrev, anlatıcı tarafından bir “yobaz” olarak nitelenmektedir. Anlatıcı, çoğu zaman ona karşı eleştirel bir bakış açısı ile yaklaşır;

“Hakikaten yapılan iş âdi idi, fakat Hocaya göre değil.. O, maksadına vasıl olmak için her çareyi mübah gören bir yobazdı ve paşanın bu düşüncesi onun nazarında budalalıktan baka bir şey değildi.” (Danışman, 1958b, s. 33).

Anlatıcı, yer yer olay akışını keserek ele aldığı konular hakkında açıklayıcı bilgiler verir ve okuyucuya kültür aşılara. Örneğin “Kubbe Veziri”nin ne demek olduğunu, işlevini ve sayısını şu şekilde belirtir;

“Kubbe veziri demek, hükümet merkezi olan İstanbulda devlete ait en yüksek işleri gören vekiller heyetinde âza olmak demektir. Kubbe vezirlerinin sayısı her devre göre değişmiştir. Beş, altı, sekiz ve hattâ on kadar olduğu zamanlar olmuştur.” (Danışman, 1958b, s. 14).

Anlatıcı eserde sık sık sorular sormakta ve merak unsurunu canlı tutmaktadır. Anlatıcının bu tavrı şu şekilde örneklendirilebilir;

“Yusuf ne olmuştu? Zafire’yi kaçırabilmiş miydi? Reyhan Ağanın orada görülmesinin sebebi ne idi? Koca bir imparatorluk sarayını allak bullak eden Osman Ağa ile Yusuf, bu iki maceraperest in âkıbeti ne olmuştu?” (Danışman, 1958b, s. 142).

Bunun yanında anlatıcı eserdeki mekân değişikliklerini de okurlara belirtir ve yer yer olay hatırlatmaları yapar;

“Kubbe Veziri Sultanzade Mehmet paşanın evindeyiz.” (Danışman, 1958b, s. 14).

“Falcı Kızının evindeyiz.” (Danışman, 1958b, s. 57).

“Davut Paşa bahçesinin çiçek ve çimen kokan geniş meydanındayız.” (Danışman, 1958b, s. 67).

“Turhan Sultanla cariyenin arkasından, dolaptan çıkan bir cücenin de koridora fırladığını yukarıda görmüştük.” (Danışman, 1958b, s. 181).

2.3.2.3.3.3. Olay Örgüsü

Eser, iki vak’a biriminden oluşmaktadır. Eserin ilk vak’a birimi, Sadrazam Kara Mustafa Paşa’nın idamıdır. Bu birim şu şekilde açılabilir;

Kara Mustafa Paşa, Sultan İbrahim’in sadrazamıdır. *Sahte Şehzade* aslı eserde saraya giren Molla Hüsrev, diğer ismiyle Cinci Hoca, padişahı etkisi altına almış ve devlet işlerinde büyük bir güç elde etmiştir. Sadrazam Kara Mustafa Paşa ise, Cinci Hoca’dan nefret etmektedir. Sert mizaçlı olan Sadrazam Kara Mustafa Paşa, Sultan İbrahim’i etkisi altına alan Cinci Hoca’yı bir şarlatan olarak görür. Ona olan kinini açıkça belli eder. Cinci Hoca, Sadrazam Kara Mustafa Paşa’yı yola getiremeyeceğini anlayınca ondan kurtulmaya karar verir. Silahtar Ağa ve Sultanzade Mehmet Paşa ile iş birliği yapar. Üçlü ittifak, Sultan İbrahim’e Zafire’yi Sadrazam Kara Mustafa Paşa’nın kaçırdığını ve onun, sihir ve büyücülük ile uğraştığını söylemeyi kararlaştırırlar. Verilen kararları bir cüce duyar ve Sadrazam Kara Mustafa Paşa’nın adamı olan Kızlar Ağası Sümbül Ağa’ya iletir. Kızlar Ağası Sümbül Ağa, sadrazamı kurtarmak için Zafire’nin kendi elinde olduğunu belirtir. Bu esnada Zafire’nin Osman adında bir oğlu olmuştur. Sadrazam Kara Mustafa Paşa, Zafire’yi Sultan İbrahim’e takdim eder. Fakat Sultan

İbrahim o sıralarda Şivekâr adlı bir cariyeye âşık olduğu için Zafire'yi önemsemez. Kızlar Ağası Sümbül Ağa, Zafire'yi Turhan Sultan'ın oğlu olan Şehzade Mehmet'e sütannelik yapması için görevlendirir. Sultan İbrahim, bir süre sonra Şivekâr'dan sıkılır ve Hümaşah Sultan adlı bir kadına tutulur. Halk arasında Telli Haseki adıyla anılan bu sultanla örf ve âdetleri hiçe sayarak evlenir. Telli Haseki, zekâsı ve işvesi sayesinde uzun bir süre Sultan İbrahim'i etkisi altına alır.

Yusuf ve Osman Ağa, Zafire'yi aramaya devam etmektedirler. Bir haber alabilmek için Falcı Kızı'na giderler. Falcı Kızı, anne ve babasının kim olduğunu bilmemektedir. Falcı Kızı'nın yanında yaşadığı ihtiyar kadın, onu büyütmüş ve yetiştirmiştir. Fakat artık o, ömrünün son demlerindedir. Yusuf ve Osman Ağa Falcı Kızı'nın evine gelince ihtiyar kadın, Yusuf'un Falcı Kızı ile kardeş olduğunu söyler. Osman Ağa ise, vaktiyle bu iki kardeşin yaşadığı evdeki kâhyadır. Bu durumu öğrenen Falcı Kızı, Yusuf için çalışmaya başlar ve sık sık Zafire'yi ziyaret eder.

Sadrazam Kara Mustafa Paşa, olayların akıbetini öğrenmek için Mağripli Sihirbaz ile gizlice görüşür. Bu görüşmeyi bir cariyeye görür ve Cinci Hoca'ya haber verir. Cinci Hoca, bu görüşmeyi Sultan İbrahim'e iletir. Sultan İbrahim, sadrazamından şüphelenmeye başlar. Bu durumdan haberdar olan Kızlar Ağası Sümbül Ağa, Sadrazam Kara Mustafa Paşa'yı korumak için Falcı Kızı'nın da ısrarıyla Yusuf ve Osman Ağa'yı saraya alır.

Cinci Hoca'nın Sultan İbrahim'e söylediklerini öğrenen Sadrazam Kara Mustafa Paşa, yeniçerilere keselerce altın gönderir ve isyan ederek Cinci Hoca'nın idamını talep etmelerini ister. Böyle bir isyan teklifi karşısında kararsız kalan yeniçeriler, ocağın kıdemli ağası Muslihiddin Ağa'nın fikrini sorarlar. Birçok isyan görmüş olan Muslihiddin Ağa, bu planı kesin bir dille reddeder ve yeniçeri ağasına giderek bu durumu haber verir. Yeniçeri Ağası, kendini temize çıkarmak için bu planı Sultan İbrahim'e anlatır. Sultan İbrahim, Muslihiddin Ağa ile de görüşür ve Sadrazam Kara Mustafa Paşa'yı katletmeye karar verir. Sadrazam Kara Mustafa Paşa, bir süre Yusuf, Osman Ağa ve kendi adamları tarafından korunur fakat daha sonra yakalanarak idam

edilir. Cinci Hoca, idam gerçekleşince saraya koşar ve Valide Sultan ile de görüşerek Sultanzade Mehmet Paşa'nın sadrazam olmasını sağlar.

Eserin ikinci vak'a birimi ise Zafire etrafında yapılan entrikalardan oluşmaktadır. Bu entrikalar, Sultan İbrahim'in Zafire'ye âşık olması ile başlar ve Zafire'nin saraydan gönderilmesi ile son bulur. Söz konusu birim şu şekilde açılabilir;

Eserde Sadrazam Kara Mustafa Paşa olayından aranan Yusuf ve Osman Ağa, saraya girerek Zafire'yi kaçırmaya çalışırlar. İki âşık dışarı çıkacak iken Bostancıbaşı ve adamları gelir. Osman Ağa, bostancılarla vuruşmaya başlar. Zafire ve Yusuf sarayın bir odasına girerek saklanırlar. Osman Ağa, bu çarpışmada vurulur. Reyhan Ağa, bayılan Osman Ağa'yı bu kargaşadan kurtarır. Kurtulan Osman Ağa bir süre sonra kendisine gelir ve Reyhan Ağa ile birlikte Yusuf ile Zafire'yi bulurlar. Sultan İbrahim, Zafire'nin kaçırıldığını duyunca küplere biner. Kızlar Ağası Sümbül Ağa, padişahı sakinleştirmek için Zafire'yi geri götürür. Daha sonra Yusuf ve Osman Ağa'yı kılık değiştirerek saraydan çıkarır.

Zafire'nin kaçırılması Sultan İbrahim'i ona bağlar. Padişah, sarayda ondan başka hiç kimseyi görmez. Bir gün eğlence meclisine Zafire ve oğlunu da davet eder. Zafire'nin oğlunu sevmeye başlar. Bu durumu çok kıskanan Turhan Sultan, bu meclise giderek Zafire'ye ağır ithamlarda bulunur ve Şehzade Mehmet'i Sultan İbrahim'e uzatır. Sultan İbrahim, oğlunu alarak havuza fırlatır. Sütanneliği yaptığı çocuğa kıyamayan Zafire, Şehzade Mehmet'i havuzdan çıkarır ve meclisi terk eder. Günden güne kıskançlığı artan Turhan Sultan, Zafire'den kurtulmaya karar verir. Hekimbaşına giderek Zafire'nin yüzünü mahvedecek bir ilaç alır ve bu ilacı ona içirir. İlacı içen Zafire, günden güne sararmaya başlar. Zafire'nin hastalığı sarayda duyulur. Sultan İbrahim, Zafire'yi ziyaret eder fakat Zafire'nin yüzünü görünce ona karşı olan hisleri biter. On beş gün sonra Zafire'nin yüzü iyileşir. Bu durumu gören Turhan Sultan, Hekimbaşı'ndan kezzap alır ve Zafire'nin yüzünü paramparça eder.

Cinci Hoca, Sultan İbrahim'e, Kızlar Ağası Sümbül Ağa'nın Yusuf ve Osman Ağa'nın yerini bildiğini haber verir. Sultan İbrahim bu durum karşısında Kızlar Ağası Sümbül

Ağa'yı azleder ve Zafire ile oğlunun da onunla beraber Mısır'a gitmesini emreder. Bu emri haber alan Yusuf ile Osman Ağa, tayfa kılığında Sümbül Ağa'nın gemisine binmeye karar verirler. Onlar gemiye binmek üzere iken hekimbaşı gelerek Zafire'nin yüzü için bir ilaç verir. Sümbül Ağa ve Zafire'nin bulunduğu gemi, Rodos açıklarında Malta korsanlarının saldırısına uğrar. Sümbül Ağa, bu çarpışmada kalbinden vurulur. Yusuf ile Osman Ağa, tayfalar arasına girerek saklanırlar. Zafire, oğlu ve cariyeler ise esir alınır.

Eserin olay örgüsü çizgisel zaman unsuruna göre tertip edilmiştir. Bu örgüye baktığımızda tarihsel gerçeklik iki vak'a biriminde de söz konusudur fakat yazar bu gerçekliğin içine Yusuf ve Osman Ağa'yı ekleyerek bir anlatı sunmuş, eserde Zafire ve Yusuf'un aşkını ön plana almıştır. Bu bağlamda yazarın tarihsel gerçekliği bir arka plan olarak kullandığı söylenebilir. Bunun yanında eserde tesadüfler de dikkat çekicidir. *Sahte Şehzade* adlı eserde Yusuf ve Falcı Voyvoda Kızı'nın hiçbir bağı bulunmazken yazar bu eserde onların kardeş olduğunu dile getirir. Yine Yusuf'un yardımcısı olarak gördüğümüz Dazlak Osman da iki kardeşin çocukken yaşadıkları evdeki uşaklarıdır. Bu bağlantılar eserin inandırıcılığını zedelemektedir.

2.3.2.3.3.4. Şahıs Kadrosu

Eserdeki birinci kişiler Zafire ve Yusuf'tur. Eserdeki ikinci kişiler, Sultan İbrahim, Osman Ağa, Sadrazam Kara Mustafa Paşa, Cinci Hoca (Molla Hüseyin), Turhan Sultan, Kızlar Ağası Sümbül Ağa ve Kapıcı Recep'tir. Eserdeki üçüncü kişiler, Silahtar Ağa, Reyhan Ağa, Sultanzade Mehmet Paşa, Şivekâr, Falcı Kızı'nın Hocası, Manav Yusuf, Hümaşah Sultan, Kul Kethüdası Hüseyin Efendi, Mağripli Sihirbaz, Muslihiddin Ağa, Bostancıbaşı ve Hekimbaşı'dır.

Sahte Şehzade adlı romanın devamı olan bu eserde şahıs kadrosunun çoğunluğu ortaktır. Bu sebeple serinin birinci kitabında ele alınan şahıslar burada tekrar değerlendirilmeyecektir. Ortak kişiler dışındaki kadroya bakıldığında, doğrudan tanıtımı yapılan ve olay örgüsünde önemli bir işleve sahip olan kişinin Sadrazam Kara Mustafa

Paşa olduğu gör÷lmektedir. Şahıs kadrosunun geri kalanı genel olarak doğrudan tanıtılmamış, yapıp ettikleri ile okuyucu karşısına çıkarılmıştır.

2.3.2.3.3.4.1. İkinci Dereceden Kişiler

Sadrazam Kara Mustafa Paşa:

Sultan İbrahim'in ilk padişahıdır. Sadrazam Kara Mustafa Paşa, Sultan Murat'ın da sadrazamlığını yapmıştır. Sadrazam Kara Mustafa Paşa, Sultan Murat zamanında oldukça dürüst çalışmış, padişaktan başka hiç kimseyi kendi işlerine karıştırmamıştır. Fakat bu durum Sultan İbrahim döneminde değişir. Bu dönemde, sarayda söz sahibi olan hemen hemen herkes Sadrazam Kara Mustafa Paşa'nın işlerine karışır, ondan birtakım isteklerde bulunur. Bu durum, Sadrazam Kara Mustafa Paşa'yı oldukça rahatsız etmektedir. Öyle ki artık devlet işlerini yapamayacak hale gelir; “Halbuki Sultan İbrahim zamanında Sadrâzam Kara Mustafa Paşanın memleket işleriyle müstakil olarak çalışmasına imkân kalmamıştı. Velide Sultan, Kızlar Ağası, hattâ çok zaman saraydaki gözde cariyeler, hasekiler bile Sadrâzama emir vermeğe kalkıştırdı.” (Danışman, 1958b, s. 3).

Sadrazam Kara Mustafa Paşa, usta bir silahşordur; “Sadrâzam âdeta bir efsanevî kahraman haline gelmişti. Yarım saate yakın bir zaman durmadan kılıç sallamasına rağmen yaşından umulmayacak bir şekilde kaplan gibi sıçırıyor, arada sırada köpüklenmiş ağzından acaip sesler çıkıyordu.” (Danışman, 1958b, s. 134). Bunun yanında Sadrazam Kara Mustafa Paşa, sert bir mizaca sahiptir. Hatır gönül gibi işler onu ilgilendirmemektedir. Sultan İbrahim üzerinde etki kuran Cinci Hoca'dan hoşlanmamaktadır. Ona hiç kıymet vermez. Bu durumu gören Cinci Hoca, padişah üzerindeki tesirini kullanarak eserde onun sonunu getirir.

Görüleceği üzere yazar, eserde Sadrazam Kara Mustafa Paşa'nın kişilik özelliklerini ön plana almıştır. Fiziki özelliklerinde değinmemiştir. Eserde yukarıdaki şekilde gördüğümüz Sadrazam Kara Mustafa Paşa gerçek bir kişidir. Tarihi belgelere

baktığımızda Sadrazam Kara Mustafa Paşa'nın kişiliğinin eserle örtüştüğü görülmektedir (Özcan, 2002, s. 248 – 250).

2.3.2.3.3.5. Eserin Tarihi Gerçeklik ve Roman Gerçekliği Bağlamında Karşılaştırılması

Zafire'nin Oğlu, devamı olduğu *Sahte Şehzade* adlı eserin biçimlendirilmesini korumaktadır. Bu sebeple eser, “tarihsel gerçeklikte kişiler etrafında kurgulanan romanlar” başlığı altında değerlendirilmektedir. Yazar bu eserde de tarihi gerçekliğe bağlı kalan anlatılar ve tarihi gerçeklikteki anlatılara eklemeler yapmıştır. Eserde görülen bu üç yapılanma ayrı ayrı değerlendirilecektir.

Eserde *Zafire* etrafında görülen kurgu olay örgüsü şu şekilde gelişmiştir; *Zafire*, üç aydır Kızlar Ağası Sümbül Ağa'nın dairesindedir. Kızlar Ağası Sümbül Ağa, onu el üstünde tutmakta ve ona oldukça ilgili davranmaktadır. Çünkü Kızlar Ağası Sümbül Ağa, *Zafire*'ye âşıktır ve bir gün bu aşkı ona itiraf eder. *Zafire*, kızlar ağasına acıdığı için ona hoşgörülü yaklaşır fakat hamile olduğu için onunla bir ilişki kuramayacağını dile getirir. Kızlar Ağası Sümbül Ağa, *Zafire*'nin hamile olmasına kızmaz. Bu çocuğu kendi çocuğu gibi seveceğini dile getirir. Günler sonra Sultan İbrahim'in gözdelelerinden Turhan Sultan, Şehzade Mehmet'i dünyaya getirir ve Valide Sultan olur. *Zafire* de Turhan Sultan ile aynı saatlerde oğlu Osman'ı dünyaya getirir (Danışman, 1958b, s. 6 – 14).

Yusuf, *Zafire*'yi sokaklarda aramaya devam eder. Bir gün bir bahçede dinlenir. Dinlenirken konak kapısının açık olduğunu görür ve merak ederek eve girer. Karmakarışık olan evi dolaşır, bodrum kata iner. Kilitli olan bir kapıyı açarak bir mahzene girer. Bu mahzen, esir tüccarı Jak lö Sezi'nin kapatıldığı mahzendir. Jak lö Sezi, burada kapalı kalmaktan delirmiş, kendi kendine sayıklamaktadır. Yusuf, Jak lö Sezi'ye acır. Onu öldürmekten vazgeçer. Sadece yanına yaklaşarak kendisinin Yusuf olduğunu söyler. Yusuf'u hatırlayan Jak lö Sezi, korkudan ölür. Yusuf konaktan çıkar ve bir çiçekçi dükkanına gider. Burada Çırac Yusuf ile tanışır. Onun mert ve asil sözlerinden hoşlanır. Bu sırada çiçekçi dükkanına Kızlar Ağası Sümbül Ağa ve Reyhan Ağa gelir. Reyhan Ağa ile düşman olan Yusuf, bir anda onunla çarpışmaya ve onu

mağlup eder. Kızlar Ağası Sümbül Ağa, Yusuf'un bilek gücüne hayran olur. Daha sonra Çıracık Yusuf'u alarak saraya götürür (Danışman, 1958b, s. 38-49). Valide Turhan Sultan, Çıracık Yusuf'a ailesi hakkında sorular sorar ve onun yıllar önce kaybolan kardeşi olduğunu anlar. İki kardeş, saatlerce konuşarak hasret giderirler. Çıracık Yusuf, daha sonra saraydan çıkar ve dükkânına gelerek ustası ile görüşür. Bu sırada Yusuf da oraya gelir. Çıracık Yusuf, ona başından geçenleri anlatır ve tekrar görüşmek üzere ayrılırlar. Yusuf, başından geçenleri eski dostu Osman Ağa'ya anlatır. Osman Ağa, tekrar Falcı Kızı'nın evine gitmeye karar verir (Danışman, 1958b, s. 49- 57). Falcı Kızı, aylardır görmediği bu iki adamı hoş karşılar. Bir süre sohbet ederler. Daha sonra Falcı Kızı'nın hocası olan ihtiyar kadın, onlara Falcı Kızı'nın geçmiş hayatını anlatır ve Falcı Kızı ile Yusuf'un kardeş olduğunu söyler. Osman Ağa ise, bu iki kardeşin büyüdüğü evdeki uşaktır. Falcı Kızı, Yusuf ve Osman Ağa hasretle birbirlerini kucaklarlar (Danışman, 1958b, s. 57 – 61). Falcı Kızı, Yusuf ve Osman Ağa'ya Zafire'nin kızlar ağası dairesinde kaldığını ve onun bir oğlu olduğunu haber verir (Danışman, 1958b, s. 73-75).

Zafire, Turhan'ın Sultan'ın oğluna sütannelik yapmaya başlar. O, bir gün Şehzade Mehmet'i emzirirken içeriye Sultan İbrahim girer. Aylardır Telli Haseki'nin aşkından etrafına bakmayan Sultan İbrahim, Zafire'nin saf ve temiz çehresinden bir anda etkilenir ve ona âşık olur. Sultan İbrahim, Zafire'yi götürmek ister fakat Zafire bir fırsatını bularak Sultan İbrahim'in bulunduğu odadan çıkar ve Kızlar Ağası Sümbül Ağa'nın odasına saklanır. Bu sırada kızlar ağası dairesine Falcı Kızı da gelir. Kızlar Ağası Sümbül Ağa, Sultan İbrahim'in Zafire'yi aradığını haber verir. Falcı Kızı ise Zafire'ye kimsenin el süremeyeceğini dile getirir ve Zafire ile Yusuf'un aşkını Sümbül Ağa'ya anlatır. Kızlar Ağası Sümbül Ağa, Yusuf'u hatırlar. Falcı Kızı, Kızlar Ağası Sümbül Ağa'yı Yusuf ve Osman Ağa'nın bu daireye alınması için ikna eder (Danışman, 1958b, s. 84- 88). Reyhan Ağa, dışarı çıkarak Yusuf ve Osman Ağa'yı saraya getirir ve kızlar ağası dairesine yerleştirir. Kızlar Ağası Sümbül Ağa, aynı gün Zafire'yi Sultan İbrahim'e teslim eder (Danışman, 1958b, s. 96 – 99).

Günler sonra Sadrazam Kara Mustafa Paşa bir isyan düzenler fakat Sultan İbrahim bu isyan girişimi öğrenir ve onun öldürülmesini emreder. Kızlar Ağası Sümbül Ağa, Sadrazam Kara Mustafa Paşa'yı kurtarmak için Yusuf ile Osman Ağa'yı onun uğrunda

kılıç sallamaya ikna eder (Danışman, 1958b, s. 109 – 113). Yusuf ve Osman Ağa bütün çabalarına rağmen Sadrazam Kara Mustafa Paşa'yı kurtaramazlar. Onların Sadrazam Kara Mustafa Paşa'ya yardım ettiğini gören Bostancıbaşı, yakalanmalarını emreder. Yusuf ve Osman Ağa, Bostancıbaşı tarafından arandıkları için saraya girip Zafire'yi kaçırmaya karar verirler. Sadrazam Kara Mustafa Paşa'nın ölüm haberini getiren süvariler olduklarını söyleyerek saraya girerler ve kızlar ağası dairesine giderler. Yusuf, burada Zafire'yi görür. Onun yanına çıkar fakat o anda dairenin önü Bostancıbaşı ve adamları ile dolar. Osman Ağa, kapıdaki bostancıları oyalamaya başlar. Bu sırada Yusuf ve Zafire, sarayın derinliklerine dalarlar. O anda bir bostancı, Osman Ağa'nın başına bir topuz indirir. Osman Ağa, düşer ve bayılır (Danışman, 1958b, s. 137 – 144). Zafire'nin kaçırıldığını duyan Sultan İbrahim ise küplere biner. Sarayın didik didik aranmasını emreder (Danışman, 1958b, s. 144-146). Bayılan Osman Ağa'yı, Reyhan Ağa kurtarır ve kızlar ağası dairesine götürür. Osman Ağa, bir süre sonra kendisine gelir ve Reyhan Ağa ile birlikte Yusuf ile Zafire'yi aramaya başlar. Sarayı karış karış bilen Reyhan Ağa, çok geçmeden onların saklandıkları yeri bulur. Reyhan Ağa, Sultan İbrahim'in hiddetinin geçmesi için Zafire'yi ona teslim etmek zorunda olduklarını anlatır. Yusuf ve Osman Ağa, istemeye istemeye bunu kabul ederler. Kızlar Ağası Sümbül Ağa, Zafire'yi Sultan İbrahim'e teslim eder ve Yusuf ile Osman Ağa'yı harem kıyafetleri giydirerek saraydan çıkarır. Onları, Falcı Kızı'na teslim eder (Danışman, 1958b, s. 151 – 161).

Sultan İbrahim'in Zafire'ye olan aşkı günden güne artar. Bu aşkı kıskanan Turhan Sultan, Hekimbaşı'na bir cariye gönderir ve Zafire'nin yüzünü çirkinleştirecek bir ilaç aldırır. Akşam yapılan eğlencede bu ilacı şerbetin içine katarak Zafire'ye içirir. Bu sırada Falcı Kızı, Turhan Sultan'ın bu planını öğrenir fakat Zafire'nin ilacı içmesini engelleyemez. İlacı içen Zafire'nin rengi sararmaya başlar. Bu durumu gören Falcı Kızı, Hekimbaşı'na giderek onun yakasına yapışır. Hekimbaşı, cariyeyi kandırmak için zararsız bir ilaç vermiştir. Bu ilacın on beş gün sonra etkisini kaybedeceğini söyler (Danışman, 1958b, s. 174 – 186). Zafire'nin yüzü her geçen gün daha da kötüleşir. Kızlar Ağası Sümbül Ağa, Sultan İbrahim'in mizacını bildiği için bu hastalığı hiç kimseye duyurmamaya çalışır fakat kısa sürede bu haber sarayda yayılır. Sultan İbrahim de bu haberi öğrenir ve bir gün Zafire'yi ziyaret eder. Zafire'nin yüzünü görünce ona karşı olan hisleri biter. Kısa sürede Zafire'yi unuttur (Danışman, 1958b, s. 196)

Cinci Hoca, bir gün Falcı Kızı ile karşılaşır ve ona sarkıntılık yapar. Cinci Hoca'ya bir ders vermek isteyen Falcı Kızı, onu evine davet eder. Ertesi gün Cinci Hoca, büyük beklentiler içinde Falcı Kızı'nı ziyaret eder. Falcı Kızı, onu bir odaya alır ve bir anda odaya Yusuf ve Osman Ağa girer. Yusuf ve Osman Ağa, onu tanınmayacak hale gelene kadar döverler, sakalını keserler (Danışman, 1958b, s. 196 – 202). Bu olaylardan on beş gün sonra Zafire'nin yüzü düzelir. Turhan Sultan, bir gün Zafire'nin eskisinden daha parlak bir tene sahip olduğunu görür ve kıskançlık hisleri tekrar uyanır. Bizzat Hekimbaşı'na giderek kezzap alır ve aynı günün akşamı bu kezzabı Zafire'nin yüzüne döktürür (Danışman, 1958b, s. 202 – 204). Bu süre zarfında Cinci Hoca'nın sakalları tekrar uzar ve dayak izleri kapanır. İyileşen Cinci Hoca, Sultan İbrahim'e giderek vaktiyle sarayına girip Zafire'yi kaçıran Yusuf ve Osman Ağa'nın kaldığı evi Kızlar Ağası Sümbül Ağa'nın bildiğini söyler. Bu durumu öğrenen Sultan İbrahim, Kızlar Ağası Sümbül Ağa'yı azleder ve Zafire'yi de alarak Mısır'a gitmesini emreder (Danışman, 1958b, s. 204 – 207). Venedik Sefiri, Sümbül Ağa'nın ganimet yüklü bir gemi ile yola çıkacağını öğrenir ve bu avı, Malta korsanları reislerinden Şövalye Lük'e haber verir (Danışman, 1958b, s. 207 – 209). Falcı Kızı da Sümbül Ağa ve Zafire'nin İstanbul'dan gideceklerini Yusuf'a iletir. Yusuf ve Osman Ağa, Zafire ve oğlunu gemiye binmeden kaçırmaya karar verirler. İki dost, plan hakkında konuşurlarken Cinci Hoca, Bostancıbaşı'na giderek onların kaldığı evi tarif eder. Yusuf ve Osman Ağa'dan intikam almak için yanan Bostancıbaşı, vakit kaybetmeden bu evin etrafını sarar. Evin içinde sıkışan iki dost, tek çarenin evi ateşe verip mahzen tarafından kaçmak olduğuna karar verirler. Bostancıbaşı, içeri girdiği sırada Yusuf, Osman Ağa ve Falcı Kızı dışarıya çıkarlar (Danışman, 1958b, s. 209 – 220).

Yusuf ve Osman Ağa, ertesi gün Zafire'yi kaçırmak için limana inerler. Fakat Yusuf'u tanıyan Kızlar Ağası Sümbül Ağa, Zafire'yi derhal gemiye bindirir. Bu durumu gören Reyhan Ağa, Osman Ağa ve Yusuf'u tayfa kılığında gemiye almaya karar verir. İki dost gemiye binmek üzere iken Hekimbaşı gelir ve Zafire'nin yüzü için yaptığı iyileştirici ilacı Yusuf'a teslim eder. Gemi Rodos açıklarına geldiği zaman Şövalye Lük'ün gemisi ile karşılaşır. Şövalye Lük, bu gemiyi yağmalar. Kızlar Ağası Sümbül Ağa, çatışma esnasında kalbinden vurulur. Zafire, oğlu ve birçok cariye esir alınır (Danışman, 1958b, s. 220- 224).

Eserde tarihi gerçekliği koruyan birtakım olay örgüsü de bulunmaktadır. Eserde görülen ilk tarihi gerçek, Sultan İbrahim ve Şivekâr aşkıdır. Sultan İbrahim, bir gün çelimsiz ve cılız cariyelerden sıkılır ve ülkede yaşayan en şişman kadının bulunmasını ister. Uzun araştırmalardan sonra oldukça şişman bir Ermeni kadını Sultan İbrahim'e takdim edilir. Sultan İbrahim, bu yeni gözdenin adını Şivekâr koyar ve onu yedinci haseki olarak ilan eder. Ona Şam eyaletini arpalık olarak verir. Bir süre Şivekâr'dan başka hiç kimse ile ilgilenmez. Fakat daha sonra ondan sıkılır (Danışman, 1958b, s. 27 – 30). Sultan İbrahim'in Şivekâr'a duyduğu aşk tarihi kaynaklarda geçmektedir;

“Sultan İbrahim, yine bir kadına tutulmuştu. Bu kadın Şivekâr Sultan'dı, enine boyuna olan şişman bir ermeni kadınıydı. Sultan İbrahim kısa zamanda bu kadından etkilenmiş ve onunla düşüp kalkmaktan çok hoşlandığı için ona Şivekâr adını koymuştu.” (Kara, 2010, “Kösem Valide Sultan gölgede kalmaya başlıyor”).

İsmail Hakkı Uzunçarşılı da Şivekâr adlı bu yedinci hasekiye Şam vilayetinin arpalık olarak verildiğini söylemektedir (Uzunçarşılı, 1988, c. III, s. 227).

Eserde görülen bir diğer tarihi gerçek, Telli Haseki ve Sultan İbrahim'in aşkıdır. Bu olay, eserde şu şekilde anlatılır; Sultan İbrahim, Hümaşah Sultan adlı bir cariyeye âşık olur ve onu sekizinci haseki olarak ilan eder. Zeki bir kadın olan Hümaşah Sultan, Sultan İbrahim'i her geçen gün büyüler. Onu âdeta avucunun içine alır. Sultan İbrahim, saray ananelerini hiçe sayarak Hümaşah Sultan ile evlenir ve oldukça görkemli bir düğün töreni yapar. Sultan İbrahim, düğünden sonra İbrahim Paşa Sarayı'nı baştanbaşa samurlar ile döşetir ve Hümaşah Sultan ile oraya çekilir. Halk, bu cariyeye “Telli Haseki” ismini takarlar (Danışman, 1958b, s. 61-67). Sultan İbrahim, bir gün kaldığı saraydan sıkılır ve tekerlekleri mücevher ile dolu bir araba hazırlatarak Davut Paşa Köşkü'ne geçer. Birkaç gün orada kalır. Kendi kız kardeşleri Ayşe, Fatma, Hanzade Sultan ile Sultan Murat'ın kızı Kaya Sultan'ı Telli Haseki'nin emrine verir. Telli Haseki, elde ettiği güç ile her geçen gün şımarmaktadır (Danışman, 1958b, s. 70- 73). Eserde ele alınan bu aşk, tarihi kaynaklarla örtüşmektedir;

Nitekim Sultan İbrahim yine bir kadına gönlünü bağlamıştı. Bu kadın Telli Haseki diye bilinen Hümaşah Sultan'dı Hümaşah Sultan güzelliği, cazibesi ve zekâsı ile kısa zamanda Sultan İbrahim'in en çok sevdiği hasekisi olmaya başarmıştı. Sultan İbrahim'in Hümaşah' a sevgisi o denli büyüktü ki, onu kendisine nikâhladı. Evlilik töreni oldukça debdebeli ve ihtişamlı geçti. ... Sultan İbrahim bu tarihten sonra zamanın çoğunu Telli Haseki ile birlikte geçirmeye başlamıştı. (Kara, 2010, "Kösem Valide Sultan gölgede kalmaya başlıyor")

Sultan İbrahim kendi hemşirelerini, haseki sultanların hizmetine memur etmiş, buna itiraz eden kız kardeşleri Ayşe, Fatma, Hanzade Sultanların ve Sultan Murat'ın kızı Kaya Sultan'ın emlak ve mücevheratlarını alıp Hümaşah Sultan adını verdiği Telli Haseki'ye ihsan etmişti; hattâ Telli Haseki yemek yerken, pâdişah hemşireleri ve yeğeni hizmet ederlerdi. (Uzunçarşılı, 1988, c. III, s. 228)

Eserde görülen bir diğer tarihi gerçek, Zafire ve Turhan Sultan arasında yaşanan havuz olayıdır. Bu olay, eserde şu şekilde anlatılır; Zafire'ye âşık olan Sultan İbrahim, bir gün âlem yapar ve Zafire ile oğlunu da bu âleme davet eder. Sultan İbrahim, Zafire'nin oğlunu kucağına alıp sevmeye, onunla oynamaya başlar. Bir cariye, bu manzarayı Valide Turhan Sultan'a iletir. Valide Turhan Sultan, Zafire'yi ve oğlu Osman'ı kıskanır. Şehzade Mehmet'i kucağına alarak bu âleme gider. Sultan İbrahim'e, kendi oğlunu uzatır ve sevecekse onu sevmesini ister. Sultan İbrahim, Şehzade Mehmet'i alarak havuza fırlatır. Sütanneliğini yaptığı çocuğa kıyamayan Zafire, havuza girerek Şehzade Mehmet'i kurtarır ve meclisi terk eder (Danışman, 1958b, s. 161- 170). Turhan Sultan ve Zafire arasında gerçekleşen bu olay tarihi kaynaklar örtüşmektedir;

Nihayet bir gün Sultan İbrahim havuz başında bu kadınla ve çocuğu ile ilgilenirken, Turhan Sultan dayanamarak, Şehzade Mehmet'i göstererek: Asıl sevginize layık olan budur ve gerçek evladınız da budur diyerek çıkıştı. Sultan İbrahim hiddetlenerek genç kadının kucağındaki Şehzade Mehmet'i kavrayarak havuza fırlattı. Turhan Sultan atılarak şehzadeyi ölümden kurtardı. (Kara, 2010, "Kızlarağasının sunmak istediği cariye hadisesi")

Eserde tarihi gerçekliğe ekleme de yapılmıştır. Bu ekleme, dönemin sadrazamı Kara Mustafa Paşa'nın aleyhinde yapılan entrikalar ve bu entrikalar sonucunda onun katledilmesidir. Eser, bu olayı şu şekilde ele alır; Sadrazam Kara Mustafa Paşa, Sultan İbrahim döneminde oldukça sıkıntı çeker. Çünkü Sultan İbrahim, devlet yönetimine itimat ettiği herkesi karıştırmaktadır. Özellikle Cinci Hoca, padişah üzerinde büyük bir etkiye sahiptir ve Sultan İbrahim, Cinci Hoca'nın söylediği her şeyi yapmaktadır. Sadrazam Kara Mustafa Paşa ise, Cinci Hoca'yı hiç sevmemekte ve ona

güvenmemektedir. Bir gün bu düşüncelerini Cinci Hoca'ya belli eder (Danışman, 1958b, s. 3-6). Mevki hırsı gözünü bürümüş olan Cinci Hoca, elde ettiği ihtişamı kaybetmemek için Sadrazam Kara Mustafa Paşa'dan kurtulmaya karar verir ve Silahtar Ağa ile Sultanzade Mehmet Paşa'yı da bu iş için ikna eder. Üçlü ittifak kuran bu kişiler, Sultan İbrahim'e, Zafire'nin sadrazamın elinde olduğunu ve onun büyüclük ile uğraştığını söylemeye karar verirler (Danışman, 1958b, s. 14-19).

Cinci Hoca, Sultan İbrahim'i bir âlemde yakalar ve Sadrazam Kara Mustafa Paşa'nın Zafire'yi elinde sakladığını dile getirir. Bu konuşmaları duyan Kızlar Ağası Sümbül Ağa, Sadrazam Kara Mustafa Paşa'ya Zafire'nin kendi elinde olduğu haberini gönderir (Danışman, 1958b, s. 19-23). Sadrazam Kara Mustafa Paşa, Sümbül Ağa'nın kendi adına Zafire'yi Sultan İbrahim'e takdim etmesini ister (Danışman, 1958b, s. 25- 27). Kızlar Ağası Sümbül Ağa, Sultan İbrahim'e Zafire'yi sütanne olarak takdim eder. Sultan İbrahim, o sıralar Şivekâr ile ilgilendiği için Zafire'yi önemsemez (Danışman, 1958b, s. 31- 38).

Sultan İbrahim bir gün, Dilaver'i Anadolu eyaletine göndermek ister ve bu fikrini Sadrazam Kara Mustafa Paşa'ya iletir. Sadrazam Kara Mustafa Paşa, Dilaver'i bu iş için uygun görmez. Bu sırada Dilaver'in tayinin yapılmadığını öğrenen Sultan İbrahim, Sadrazam Kara Mustafa Paşa'ya bir hattı hümayun gönderir ve emrinin derhal yerine getirilmesini ister. Sadrazam Kara Mustafa Paşa, istemeye istemeye Dilaver'i vezir tayin eder. Ertesi gün Sadrazam Kara Mustafa Paşa divana çıkar. Davaları görürken Sultan İbrahim divanı böler ve Sadrazam Kara Mustafa Paşa'ya Kethüda Kadın'a istediği beş yüz odunun neden verilmediğini sorar. Daha fazla dayanamayan Sadrazam Kara Mustafa Paşa, saray kadınlarının arzularından devlet işlerini göremediğini dile getirir (Danışman, 1958b, s. 76- 83).

Sadrazam Kara Mustafa Paşa, işlerin iyice karışmasından her geçen gün endişe duyar. Bu durum hakkında bilgi almak için Mağripli Sihirbaz ile gizlice görüşür. Bu sırada bir cariyeye, Mağripli Sihirbaz ve Sadrazam Kara Mustafa Paşa'nın görüşmelerini öğrenir ve bu haberi Cinci Hoca'ya iletir. Cinci Hoca, bu olayı Sultan İbrahim'e anlatır. Sultan İbrahim, bu olay üzerine tekrar Sadrazam Kara Mustafa Paşa'ya karşı şüphe duymaya

başlar (Danışman, 1958b, s. 88-94). Sadrazam Kara Mustafa Paşa, casusları vasıtası ile Cinci Hoca ve Sultan İbrahim'in konuşmalarını öğrenir. En yakın adamı Kul Kethüdası Hüseyin Ağa ile dertleşmeye başlar. Hüseyin Ağa, bu işi bir isyanın temizleyeceğini dile getirir. Ona göre, yeniçerilerden bazıları akçe ile elde edilecek ve çorba içmemeye ikna edilecektir. Sultan İbrahim, çorba içmeyen askere isteğini soracak, asker de Cinci Hoca ve Silahdar Ağa'yı istemediğini dile getirecektir. Sadrazam Kara Mustafa Paşa, bu planı kabul eder (Danışman, 1958b, s. 94-96). Kul Kethüdası Hüseyin Ağa, derhal harekete geçer ve güvendiği yeniçerilerinden on on beş tanesini çağırarak planı anlatır. Bu isyan teklifi karşısında kararsız kalan yeniçeriler, ocağın en kıdemlisi Muslihiddin Ağa'ya giderek fikrini sorarlar. Muslihiddin Ağa, bu hareketin sonuçlarını gördüğü için teklifi reddeder ve vakit kaybetmeden Sadrazam Kara Mustafa Paşa'ya giderek bu planın kabul edilmeyeceğini dile getirir. Sadrazam Kara Mustafa Paşa, böyle bir planda parmağı olmadığını söyler ve bunun bir iftira olduğunu belirtir (Danışman, 1958b, s. 99-102).

İsyan haberi, İstanbul'da hızla yayılır. Bu esnada Muslihiddin Ağa, Yeniçeri Ağa'sına giderek isyan planının ayrıntılarını anlatır. Yeniçeri Ağası, bu olay hakkında başının derde girmemesi için Sultan İbrahim'in huzuruna çıkar ve ona bütün planı anlatır. Sultan İbrahim, yeniçeri ağasının verdiği haberlerden sonra Muslihiddin Ağa ile de görüşür ve Sadrazam Kara Mustafa Paşa'nın ihanetine inanır (Danışman, 1958b, s. 102 – 109). Sadrazamın adamlarından Kapıcı Recep bu haberi duyar ve arkadaşları ile görüşerek sadrazam ile padişahı görüştürmeye karar verir. Sadrazam Kara Mustafa Paşa bu fikri kabul eder ve saraya gider. Sultan İbrahim'in karşısında isyan ile alakası olmadığına dair Kur'an'a el basarak yemin eder fakat Sultan İbrahim, bu yemine inanmaz ve onun katledilmesi için odada bulunan Bostancıbaşı'na "Alın şunu!" emrini verir. Bostancıbaşı, bu emri, "*Mührümü al!*" olarak algılar. Sadrazam Kara Mustafa Paşa, bu fırsatı kullanarak mührü verir ve hızla saraydan çıkar. Sultan İbrahim, Bostancıbaşı'na katli sorar. Bostancıbaşı ise emri yanlış anladığını dile getirir. Bunun üzerine Sultan İbrahim, "Tiz kâfir, ya başı, ya başın!.." diyerek Bostancıbaşı'nı Sadrazam Kara Mustafa Paşa'nın üzerine gönderir. Bu sırada sadrazam, konağına ulaşır ve kapıların kapatılması için emir verir. Yakın adamları ise, onun uğruna kılıç sallamaya karar verirler (Danışman, 1958b, s. 116 – 127).

Bostancıbaşı, beş yüz kişilik bir ordu ile Sadrazam Kara Mustafa Paşa'nın konağına gelir. Sadrazamın adamları dışarıya çıkararak fetvayı isterler. Bu sırada vakit kazanan Sadrazam Kara Mustafa Paşa, kıyafetlerini değiştirerek konağın arka kapısından kaçar. Bostancılar ve sadrazamın adamları kavgaya başlarlar. Bir süre sonra beş yüz bostancı, bu adamları mağlup ederek konağın içine girerler. Fakat sadrazamı bulamazlar. Çünkü Sadrazam Kara Mustafa Paşa, Nallı Mescit tarafındaki bir ot yığının altına saklanmıştı. Bir bostancı bu tarafa gelir ve ot yığınının hareket ettiğini görür. Sadrazam Kara Mustafa Paşa, bu durum karşısında dışarıya çıkarak kılıç sallamaya başlar. Fakat bu kavgayı gören diğer bostancılar da bir anda Sadrazam Kara Mustafa Paşa'nın etrafını sararlar. Sadrazam Kara Mustafa Paşa, yarım saatlik bir düellodan sonra yaralanır ve yakalanır. Bostancıbaşı, Sultan İbrahim'e bir süvari göndererek isteğini sorar. Sultan İbrahim, katledilmesi için emir verir. Bunun üzerine devrin celladı Kara Ali, Sadrazam Kara Mustafa Paşa'yı boğar (Danışman, 1958b, s. 127 – 137). Sultan İbrahim, bu idamın ardından Sadrazam Kara Mustafa Paşa'nın adamları olan Kapıcı Recep'i, Tezkereci Ahmet'i ve Mimar Kasım Ağa'yı hapsedirir. Fakat Mimar Kasım Ağa, bir süre sonra Cinci Hoca'nın isteği ile serbest bırakılır (Danışman, 1958b, s. 151).

Sadrazam Kara Mustafa Paşa'nın öldürüldüğünü öğrenen Cinci Hoca, vakit kaybetmeden saraya gelir ve Valide Sultan ile görüşür. Ona, Sultanzade Mehmet Paşa'yı önerir ve onun hakkındaki fikirlerini öğrenir. Valide Sultan, Cinci Hoca'nın bu önerisini sıcak karşılar. Daha sonra bu fikirlerini Sultan İbrahim'e iletirler. Sultan İbrahim'in de onayı ile, Şam Valisi Sultanzade Mehmet Paşa sadrazam tayin edilir (Danışman, 1958b, s. 147- 150).

İsmail Hakkı Uzunçarşılı, yukarıdaki anlatıyı *Osmanlı Tarihi Cilt III* adlı eserin 211 – 215. sayfaları arasında ele alınmaktadır. Tarihçi, Yusuf Paşa ile Cinci Hoca'nın Sadrazam Kara Mustafa Paşa'ya düşman olduğunu, devlet yönetimin söz sahibi oldukları için sadrazamın sıkıntılı günler yaşadığını belirtmektedir. Ancak eserde katlin nedenlerinden olan büyü ve sihir iftirası tarihçi tarafından verilmemektedir. Bunun yanında, Zafire meselesi de yazarın kurgusudur.

Eserde görülen ikinci ekleme, İslamgiray ve Sultan İbrahim'in görüşmesidir. Eserde Kırım Hanlığına, İslamgiray tayin olur. İslamgiray, hanlık emrini almak ve Sultan İbrahim'in teveccühünü kazanmak için İstanbul'a gelir ve onun huzuruna çıkar. Sultan İbrahim, İslamgiray'a iltifatlarda bulunur ve ona "Zinhar başkasının sözünü dinleme, yalnız benim sözüme bak!" der. Bu söz, İslamgiray'a göre Sultan İbrahim'den başka kimseye karşı sorumlu olmadığını dile getirmektedir (Danışman, 1958b, s. 186 -189). Eserde bu şekilde ele alınan görüşme, tarihi kaynaklarda şu şekilde anlatılmaktadır;

"Gerek kendisinin, gerek Bahâdır Giray'ın ağabeyi olan III. İslâm Giray, han oldu. Yeni han, 39 yılındaydı ve sürgün bulunduğu Rodos'tan İstanbul'a getirilerek Kırım'a yollandı. Sultan İbrahim'in huzurunda iki defa yer öptü ve padişahın tehditkar öğütlerini dinledi." (Öztuna, 1978, c. 9, s. 107).

Görüldüğü üzere yazar, Sultan İbrahim'in İslamgiray'a tehditkâr bir söz söylediğini ele almamış, ona sadece kendisine karşı sorumlu olduğunu söylemiştir.

Eserde görülen son ekleme, Sultan İbrahim döneminde Avusturya Devleti tarafından Osmanlı Devleti'ne bir elçi gönderilmesidir. Bu olay, eserde şu şekilde anlatılır; O devirde Avusturya Devleti ile İsveç Devleti savaş halindedir. Bu sırada Osmanlı Devleti'ne bağlı bulunan Erdel Prensi Rakoci de Avusturya Devleti'ni sıkıştırmaya başlar. Avusturya Devleti, bu sıkışık vaziyetten kurtulmak için Osmanlı Devleti'ne Baron dö Çernin adlı bir elçi gönderir. Baron dö Çernin, padişaha ve padişah üzerinde söz sahibi olan herkese çeşitli hediyeler getirir. Sultan İbrahim, Baron dö Çernin ile birlikte Avusturya'ya bir elçi gönderilmesine karar verir. İbrahim Paşa, muhteşem hediyelerle Viyana'ya gider ve Avusturya hükümdarına, Osmanlı Devleti'nin üstünlüğünü kabul ettirir (Danışman, 1958b, s. 191- 196). Ele alınan tarihi kaynaklarda Sultan İbrahim döneminde Baron dö Çernin adlı bir elçinin Osmanlı İmparatorluğu'na geldiği bilgisi bulunmamaktadır.

Serinin birinci cildinde olduğu gibi bu eserde de görülen Zafire etrafındaki kurgular, eseri genişletmiş ve entrika unsuru yaratarak akıcı ve sürükleyici bir roman meydana gelmesini sağlamıştır. Yazar, bu kurguların içinde tarihi gerçeğe sadık kalarak ele aldığı

Sultan İbrahim'in Şivekâr ve Telli Haseki'ye duyduğu aşkta ve Zafire ile Turhan Sultan arasında yaşanan havuz olayında Osmanlı Devleti'nin 17. yüzyıldaki durumunu gözler önüne sermiş ve okuyuculara tarih bilinci aşılamıştır. Bunun yanında yazar, Kara Mustafa Paşa'nın aleyhinde yapılan entrikalar ve bu entrikalar sonucunda onun katledilmesi, İslamgiray ve Sultan İbrahim'in görüşmesi ve Avusturya Devleti tarafından Osmanlı Devleti'ne bir elçi gönderilmesi olaylarında tarihi gerçekliğe eklemeler de yapmış ve bu eklemelerle hem kurmaca karakterlerden Yusuf ve Osman Ağa'nın bilek gücünü ön plana çıkarmış, hem de o devirdeki bazı yanlış anlaşılmalara göstermiştir.

2.3.2.3.3.6. Zaman

Eser, 1642 yılında başlamaktadır. Yazar, vak'a zamanının başladığı tarihi eserde açıkça ifade etmiştir; "1642 yılının Kânunusani ayı da böyle oldu." (Danışman, 1958b, s. 7). Eser, Kızlar Ağası Sümbül Ağa'nın gemisinin Malta Korsanları tarafından ele geçirilmesi ile son bulur; "Akşama doğru artık savaş bitmişti. Zafire ile çocuğu ve yanlarındaki kırk elli cariye Malta şövalyelerinin eline esir düşmüştü." (Danışman, 1958b, s. 223). Bu tarih, kaynaklarda 1644 yılı olarak gösterilmektedir. Dolayısıyla eserin vak'a zamanı iki yıllık bir zaman dilimi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Eserin anlatma zamanı, vak'a zamanından ayrıdır. Eserde günümüzden geriye doğru giden bir anlatı görülmektedir. Aşağıdaki alıntı söz konusu ayrılığı örtük olarak gösterir;

"Eskiden Sadrâzamlar, yani dönemin Başbakanları, bugün İstanbul hükümet konağı olan ve Babiâli denilen binada otururlardı. Sadrazâm Kara Mustafa Paşa da orada oturmakta idi." (Danışman, 1958b, s. 3).

Eserde genellikle sonradan aktarma yöntemi kullanılmıştır. Bunun yanında yazar, bazı olaylarda anında aktarma yöntemini de kullanmıştır;

Gece yarısından biraz sonra.. Topkapı sarayı uyuyor. Arada sırada avlularda gezinen bostancıların ayak seslerinden başka bir ses işitilmiyor. Sarayda korkunç

bir sessizlik, esrarlı bir karanlık her tarafı sarmış bulunuyor. Ne cariyeler kısmında, ne harem koridorlarında canlı bir mahlûk yok...

Yalnız bir odada iki kişi yanyana duruyor. Bunlardan birisi gayet korkak bir vaziyette köşeye sığınmış ötekini dinliyor. İkinci kadın elinde bir bardak tutuyor ve zaman zaman etrafı dinliyor. (Danışman, 1958b, s. 203)

Eserde kronolojik bir zaman çizgisi görülmektedir. Yazar, söz konusu zaman çizgisini daha çok belirsiz ifadelerle devam ettirmiştir. Eserde kullanılan belirsiz zaman ifadelerinden birkaçı şu şekildedir; Bir gün (Danışman, 1958b, s. 8), o gün (Danışman, 1958b, s. 27), aynı gün (Danışman, 1958b, s. 33), ertesi sabah (Danışman, 1958b, s. 69), ertesi gün (Danışman, 1958b, s. 109), o gecenin sabahı (Danışman, 1958b, s. 179), öğleye doğru (Danışman, 1958b, s. 220)...

Eserde “gece vakti” ve “akşam saatleri” ön plandadır. Önemli olaylar genellikle bu vakitlerde gerçekleşmektedir; Sultan İbrahim, bir gece yarısı Zafire’yi ziyaret eder. Falcı Kızı, bir gece Cinci Hoca’yı dövdürür. Yusuf ve Osman Ağa bir gece yarısı saraydan kaçarlar... Eserde bu zamana ait kullanımlardan bazıları şu şekilde örneklendirilebilir;

“Gece yarısına yakın bir zamandayız. Karanlık sokakların kaldırımlarında müthiş ve korkunç bir nal sesi işitiliyor, çılgınca koşan bir atın homurtusu sokakları dolduruyordu.” (Danışman, 1958b, s. 25).

“Akşam olmuştu. Fakat hâlâ gündüz vuku bulan garip karışıklığın dedikodusu devam ediyordu.” (Danışman, 1958b, s. 156).

“Bu bekleyiş gece yarısına kadar devam etti.” (Danışman, 1958b, s. 157).

“O gece için Falcı kızı bu yobazın elinden kolayca kurtulmuş, aynı zamanda onu evine gelmeğe razı etmişti.” (Danışman, 1958b, s. 199).

“Gece yarısından biraz sonra... Topkapı sarayı uyuyor.” (Danışman, 1958b, s. 203).

Eserde özetlemeler de görülmektedir. Yazar, Cinci Hoca'nın hayatını şu şekilde özetleyerek verir;

Cinci Hoca vaktiyle derbeder bir molla idi. Sefil ve perişan yıllarca mahalleler arasında yaşamıştı. Bu felâketli günlerinde yavaş yavaş efsunculuğa başlamış ve bu hususta epeyce şöhret kazanmıştı. Babasından öğrendiği birkaç dua vardı. Onlarla çocuklara ve bilhassa kadınlara okuyarak efsunculuk ediyordu. Cinci Hoca Hüseyin Efendi, kurnaz ve şeytan gibi bir adamdı. Herkesin nabzına göre şerbet vermek suretiyle tanınmıştı. Bir gün nasılsa saraya da girmiş ve Sultan İbrahim'in huzuruna kadar kabul edilmişti. ...Bu kalles yobaz şimdi sarayın ve padişahın en gözde adamı idi. (Danışman, 1958b, s. 147)

Yazar, iki yıllık vak'a zamanı içinde sık sık kısa süreli atlamalar da yapmıştır;

“O geceki Üsküdar âleminde sonra Hükümdar sarayına dönmedi. Daha iki gün Üsküdar tarafında kaldı.” (Danışman, 1958b, s. 27).

“Bu hâdiselerin üzerinden beş on gün geçmiş, Sultan İbrahim'in hiddeti yatışmış ve sarayına giren iki yabancı hâdisesini unutmuştu.” (Danışman, 1958b, s. 161).

“Cinci Hoca on beş günlük bir kayboluştan sonra tekrar meydana çıkmıştı.” (Danışman, 1958b, s. 204).

2.3.2.3.3.7. Mekân

Eser, İstanbul'da geçmektedir. Eserde İstanbul dışında bir şehre çıkış görülmez. Yazar, romanın birinci kişilerinden Yusuf'u İstanbul'un çeşitli mekânlarında dolaştırır. Diğer başkişi Zafire ise Topkapı Sarayı'nda bir hayat yaşamaktadır.

Eserde kullanılan açık mekânlar İstanbul'un çeşitli semt ve sokaklarıdır. Bu mekânlardan Üsküdar İskelesi, Asma Bahçe ve Eyüp semti eserde özel olarak anılmıştır. Eserdeki kapalı mekânlar Topkapı Sarayı, Sultanzade Mehmet Paşa'nın evi, Cinci Hoca Konağı, İftariye Köşkü, mahzenler, Hünkâr Sofası, Lale Bahçesi,

Hekimbaşı Kulesi, Kızlar Ağası dairesi, Valide Turhan Sultan'ın dairesi ve Falcı Voyvoda Kızı'nın evidir.

Olay örgüsünün büyük çoğunluğu kapalı mekânlarda geçmektedir. Bu mekânlardan Topkapı Sarayı, eserin olay örgüsünün çoğunluğunu oluşturmaktadır. Sarayda bulunan Turhan Sultan'ın odası ve Hekimbaşı dairesi eserin çatışma unsurlarının yaratıldığı yerlerdir. Turhan Sultan, kendi odasında Zafire'yi etkisiz hale getirmek için planlar yapar. Hekimbaşı dairesinden Zafire'nin yüzünü parçalayacak ilaçlar aldırır ve bu sayede Sultan İbrahim'in ona duyduğu aşkı bitirir.

Yazar, serinin ilk kitabında kullandığı ayrıntılı tasvirleri bu eserde yapmamaktadır. Gerek açık gerekse kapalı mekânların tasviri, kısa ve ayrıntısız olarak verilmiştir;

“Lâle bahçesinin etrafı kapalı olmasına rağmen sarayın en ferah, en iç açıcı bir yeridir. Bahçede çeşitli ağaçlar, rengârenk lâleler ve çiçekler, fevkalâde güzel bir şekilde tarh ve tanzim edilmiş yemyeşil bir genişlik göze çarpar.” (Danışman, 1958b, s. 162).

“(Hünkâr sofası) sarayın en geniş salonlarından birisi idi. Duvarları, taban ve tavanı fevkalâde süslü idi. Bugün bile bu salon sarayın en geniş, en ferah ve kıymetli kısmıdır.” (Danışman, 1958b, s. 144).

Alıntılarda görüldüğü üzere yazar ele aldığı tasvirlerle çoğunlukla özgün görüşlerini eklemiştir.

2.3.2.3.3.8. Dil ve Anlatım

2.3.2.3.3.8.1. Dil

Eser, sade ve yalın bir üslupla kaleme alınmıştır. Eserdeki diyaloglar, tasvirler ve anlatılar abartıdan uzak bir dille verilmiştir. Yazar, çoğunlukla kısa ve net cümleler kurmuştur. Eserdeki çoğu cümleler kurallıdır ve fiil cümleleridir. Bu durum akıcı bir

anlatının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bunun yanında eserde o devre ait kelime ve terkipler de görülmektedir. Bu kelime ve terkiplerden birkaçı şu şekilde örneklendirilebilir; Müdara, cürüm, müfsitlik, cuş-u huruş, çarnaçar, tahkir etmek, saye-i devlet, gark etmek, intizar, işinuş, şevka etmek, itiyat, istiğna, ruz-ü şeb ateşi, galat-ı hilkat...

Yazar, eserde görülen şahısları toplumsal konumlarına ve mevkilerine göre konuşturmuştur. Eserde Falcı Kızı'nın konuşması ile Sultan İbrahim'in konuşması birbirinden farklıdır. Şahıslara göre üslup sadeleşmekte ve ağırlaşmaktadır;

Sultan İbrahim: “Ya sen talim eylemedi isen asker kullarım çorba yemekten niçin imtina ederler ve aralarında bu makule sözleri nice söyleşirler?” (Danışman, 1958b, s. 123).

Falcı Kızı: “Ah yarabbim.. Kimler bunlar acep?. Sakın mahalleli evimizi basmış olmasın?” (Danışman, 1958b, s. 201).

Eserde deyim ve atasözü kullanımı da görülmektedir. Eserde kullanılan deyim ve atasözlerinden bazıları şunlardır;

“Kasım Ağa çileden çıkmak üzere idi.” (Danışman, 1958b, s. 5).

“Zafire hakkındaki son sözleri işitir işitmez aklı başından gitti.” (Danışman, 1958b, s. 22).

“Zengin imiş. Kimse onunla boy ölçüşemezmiş.” (Danışman, 1958b, s. 25).

“Sultan İbrahim mahbubesini dört gözle bekliyordu.” (Danışman, 1958b, s. 30).

“Çiçekleri görünce İçi burkuldu.” (Danışman, 1958b, s. 42).

“Bu iki adam benim kuyumu kazarlar, böyle yaşamaktansa ölmek yeğdir.” (Danışman, 1958b, s. 83).

“Sadrâzamı katletmekle Sultan İbrahim bir taşla iki kuş vurmuş olacaktı.” (Danışman, 1958b, s. 109).

“Fakat Sadrâzam nuh diyor, peygamber demiyordu.” (Danışman, 1958b, s. 113).

“Herkesin nabzına göre şerbet vermek suretiyle tanınmıştı.” (Danışman, 1958b, s. 147).

Eserde dipnotlar da görülmektedir. Yazar, bu dipnotlarda eserde ele aldığı anlatının tarihi kaynağını göstermektedir;

“Kaması açılıp uçkurunun dışarıya çıktığının farkına varmaz. Allahı seversen şu edepsizce tenbih et, uçkurunu saklayıp elbisesini adam gibi giysin (*)... (*) Naima Tarihi, Cilt 4, sahife 50.” (Danışman, 1958b, s. 80).

Yazar, eser içinde kullanılan bazı kelimelerin parantez içinde açıklamasını da yapmakta ve bu kullanımla eserin anlaşılabilirliğini arttırmaktadır;

“Şehzade Mehmedin annesi Turhan Sultan (Yani Sultan İbrahim’in karısı) heyecan içinde idi.” (Danışman, 1958b, s. 49).

“İtimat ettiği çorbacılarından (Yeniçeri zabitlerinden) on on beş kişiyi çağırdı.” (Danışman, 1958b, s. 99).

“Has odalılar (Yani doğrudan doğruya padişahın hususî hizmetlerini gören kimseler) derhal akşamdan tertibat aldı.” (Danışman, 1958b, s. 162).

Eserde kullanılan dipnotlar tarihi romanın özelliklerine uygundur. Bunun yanında eserde kullanılan sade ve akıcı üslup, deyim ve atasözleri, toplumsal konumlara göre

konuşurma, eserin geniş bir kitleye hitap edebilecek bir biçime sahip olmasını sağlamıştır.

2.3.2.3.3.8.2. Anlatım Teknikleri

Zafire'nin Oğlu, hâkim bakış açılı anlatıcıya sahip bir eserdir. Bu anlatıcı eserde kendisini hissettirmektedir. Bu bağlamda eserde anlatma tekniğinin yoğun olduğu görülür. Bunun yanında diyalog tekniği de eserde sık görülen bir anlatım tekniğidir. Yazar, ele aldığı diyaloglarda okurla eseri baş başa bırakmıştır.

Eserde yer yer iç çözümlene tekniği de kullanılmaktadır. Yazar, söz konusu teknikle eserdeki şahısların duygu ve düşüncelerini okurlara açar. Örneğin yazar, aşağıdaki alıntıda Sümbül Ağa'nın ruh halini bu teknikle okuyucuya sunmaktadır;

Sümbül Ağa derin bir düşünceye daldı. Bu güzel kızın felâketine acıdı. Demek onun da derdi, onun da ıztırapları varmış.. Halbuki Sümbül Ağa bu kadar güzel bir kızın hiçbir derdi olmaz zannediyordu. Zafireye acıdı. Nerede ise ağlayacaktı. Fakat onu memleketine göndermek demek, ondan ayrılmak demektir. Sümbül Ağa kendi içini yokladı. Orada sonsuz bir aşkın yanıp tutuştuğunu sezdi. Sümbül Ağa Zafire'yi seviyordu. Hem de tahammül edilmez bir sevgi ile.. Onu kendi eliyle Kafkasya'ya nasıl gönderebilirdi? Ondan ayrılmaya nasıl tahammül ederdi?!. Basit düşünceli kafasında bütün bunları düşündü, muhakeme etti.. (Danışman, 1958b, s. 12)

Eserde mektup tekniği de görülmektedir. Bayram Ağa, Sadrazam Kara Mustafa Paşa'ya bir mektup yazar ve padişahın isyan haberini öğrendiğini dile getirir;

“Devletlû, askere dağıttığınız keseler meselesi duyuldu. Muslihiddin her şeyi Padişaha haber verdi. Allahüâlem Padişah katlinize ferman verse gerektir. Acele başınıza bir çare bulunuz. Yoksa âkıbet vahimdir. Dakika kaybedecek zaman değildir.” (Danışman, 1958b, s. 117).

Bunun yanında yazar zaman kısmında belirtildiği gibi eserde özetleme tekniğini de kullanmış gerek Cinci Hoca'nın tanıtımında gerekse Sadrazam Kara Mustafa Paşa'nın tanıtımında okurları bu teknikle bilgilendirmiştir. Bu bağlamda eserde anlatma -

gösterme teknikleri, diyalog tekniği, iç çözümleme tekniği, mektup tekniği ve özetleme tekniği kullanılmaktadır.

2.3.2.3.4. Kahramanlar Geçidi

Zafire'nin Oğlu'nun devamı olan bu eser, Türklerin (Zafire, Yusuf, Osman Ağa, Osman) Malta Adası'ndaki ve Fransa'daki maceralarını konu almaktadır.

2.3.2.3.4.1. Bibliyografik Künye

Eser, Samim – Sadık Kollektif Neşriyat tarafından 1958 yılında basılmıştır. 230 sayfadan oluşan eserin o dönemki satış fiyatı, “5 Lira” olarak belirlenmiştir.

2.3.2.3.4.2. Anlatıcı – Bakış Açısı

Eser, hâkim bakış açısı ile yazılmıştır. Anlatıcı, geleceğe ve geçmişe hükmeder bir konumdadır. O, eserin başlarında Kızlar Ağası Sümbül Ağa'nın gemisinin yağmalanmasının, Girit seferinin nedeni olacağını ve bu seferin 25 yıl süreceğini belirtir;

“Rodos açıklarında savaş var!. Bu, 25 sene sürecek olan ve tarihin en kanlı savaşlarından biri olan Girit cengini açan savaştı.” (Danışman, 1958a, s. 4).

Anlatıcı, hâkim bakış açısının verdiği yetki ile şahısların iç dünyalarına girmekte, onların düşünceleri, korkuları ve amaçlarını sık sık okurlara bildirmektedir;

“Osman müthiş bir iç mücadelesi yapıyordu. Bir taraftan, eğer muvaffak olursa memleketine kavuşacağını düşünerek heyecana kapılıyor, bir taraftan da Düşesin yalvaran gözlerini hatırlayarak üzüntü duyuyordu.” (Danışman, 1958a, s. 219).

Öğretici bir üslup taşıyan anlatıcı, yer yer olay akışını keser ve gerek tarihi anlatılar hakkında gerekse meydana gelen olaylar hakkında açıklamalarda bulunur, okurları bilgilendirir;

“Bu hâdiseler şunu ispat ediyor ki, Osmanlı İmparatorluğunda bir mesuliyet meselesi vardır. En küçüğünden en büyüğüne, hatta padişaha kadar herkes yaptığından, hareketlerinden günün birinde hesap vermeğe mecburdur. Hesap vermediği vakit de en şiddetli cezalara çarpılmak mukadderdir.” (Danışman, 1958a, s. 61).

Bunun yanında anlatıcı, eserde sık sık sorular sormakta ve merak unsurunu canlı tutmaktadır. Bu kullanım, esere ilgiyi de arttırmakta ve okuyucuyu düşündürmeye teşvik etmektedir;

“Yusuf neden böyle birdenbire çılgına dönmüştü? Onu bu şekilde Osmanın üzerine kapandıran sebep neydi?” (Danışman, 1958a, s. 228).

Bunun yanında anlatıcı, eserde kimi zaman okurlara mekân değişikliklerini de belirtir ve olay hatırlatmaları yapar;

“Bundan evvelki bahiste Yusuf, Osman Ağa, Zafire ve arkadaşlarını düğün hazırlığında bırakmıştık.” (Danışman, 1958a, s. 69).

“Topkapı semtindeyiz.” (Danışman, 1958a, s. 137).

2.3.2.3.4.3. Olay Örgüsü

Kahramanlar Geçidi üç vak’a birimi üzerine kurulmuştur. Eserin birinci vak’a birimi, Zafire ve Yusuf’un Malta Adası’ndaki yaşamlarından oluşmaktadır. Bu birim, Sümbül Ağa’nın gemisinin Malta korsanları tarafından yağmalanması ile başlar ve Zafire’nin ölümü ile son bulur.

Zafire'nin Oğlu adlı eserde, Kızlar Ağası Sümbül Ağa görevinden azledilir ve bütün eşyalarını alarak saraydan gitmesi istenir. Kızlar Ağası Sümbül Ağa, bu emir üzerine Zafire'yi ve onun oğlunu da yanına alarak bir gemi ile Mısır'a gitmek üzere yola çıkar. Kızlar Ağası Sümbül Ağa'nın gemisi, Rodos açıklarında Malta korsanları tarafından yağma edilir. Bu yağma sırasında Sümbül Ağa vurulur ve ölür. Zafire ve oğlu esir edilir. Yusuf ve Osman Ağa ise tayfalar arasına girerek saklanırlar. Korsanlar, yağma esnasında herkes tarafından korunan Zafire hakkında araştırma yaparlar ve onun Sultan İbrahim'in gözdesi olduğunu öğrenirler. Onlara göre Zafire'nin kucağındaki çocuk da Sultan İbrahim'in şehzadesi olmalıdır. Bu sebeple Zafire ve oğluna özel bir alaka göstermeye başlarlar.

Gemi, bir gece fırtınaya yakalanır ve rotasını Girit'e çevirerek limana demir atar. Yusuf ve Osman Ağa, tayfalar arasından çıkarak Zafire'yi bulurlar. Yusuf ve Osman Ağa'nın aynı gemide olduğunu öğrenen Zafire kurtulmak için ümitlenir. Gemi, fırtına geçince tekrar yola çıkar ve günler sonra Malta Limanı'na demir atar. Gemi kaptanı, Zafire'yi ve oğlunu Korsanlar Üstadı Laskari'ye anlatmak için gemiden ayrılır ve gemide koruma olarak on beş muhafız bırakır. Bu durumu öğrenen Yusuf ve Osman Ağa, tayfaların zincirlerini çözerek muhafızları etkisiz hale getirirler ve gemiyi ele geçirirler. Sultan İbrahim'in şehzadesinin ele geçirildiğini öğrenen Laskari, derhal limana gelir fakat gemi limanda yoktur. Ele geçirilen geminin yakalanması için limandaki bütün gemilerin denize açılmasını emreder. Takip edildiklerini gören Yusuf ve Osman Ağa, gemide bulunan iki sandalı denize indirirler ve Zafire'yi, oğlunu, iki cariye ile altı Türk yiğidini alarak gemiden ayrılırlar. Sabaha doğru Malta Adası'na ulaşırlar. Bu adanın insan sayısı en az olan batı bölgesindeki mağaralara yerleşirler. Bir süre sonra aynı yerde kalmaktan sıkılan Yusuf, şövalye kıyafeti giyerek şehir merkezine iner. Yol üzerinde muhteşem bir saray görür ve bu sarayı Zafire için almaya karar verir. Geri dönerek bu isteğini Osman Ağa'ya açar. Teklifi kabul eden Osman Ağa, bir gece yarısı mağara içindeki herkesi alarak Ribera Sarayı'nı ele geçirir.

Malta halkı arasında Ribera Sarayı'nın Türkler tarafından ele geçirildiği dedikodusu yayılır. Bu haberi öğrenen Laskari, saraya şövalyeler gönderir fakat gönderilen hiç kimse geri dönmemektedir. Laskari, bu olay üzerine beş yüz kişilik bir ordu oluşturarak

sarayı basar. Osman Ağa ve Yusuf, saray halkını arka kapıdan dışarı çıkarırlar. Bu esnada bir şövalye bu durumu fark eder. Osman Ağa ve Yusuf, şövalyeleri oyalamak için geride kalırlar. Yusuf'un ayağı bir kayaya takılır ve yere düşer. Şövalyeler onu ele geçirirler. Yusuf'un ele geçirildiğini gören Zafire de geri dönerek Maltalılara esir olur. Yusuf ve Zafire bir mahzene kapatılırlar. Bu sırada bir şövalye Zafire'yi tanıır. Laskari, Zafire'yi ve oğlunu sarayının odalarından birine çıkarır. Emrine cariyeler verir. Yusuf ise zindanda işkence görmektedir. Bir gün Osman Ağa, Türk dostu bir tercümanın yardımı ile Yusuf'u saraydan çıkarır. Zafire, günler sonra ani bir hastalığa yakalanır ve Yusuf'u görmek ister. Onun istediğini reddedemeyen Laskari, Yusuf ve Osman Ağa'yı saraya aldırır. Bu sırada İstanbul'dan Zafire'nin erkek kardeşi Sefer ile Falcı kızı da Malta Adası'na gelirler. Zafire şiddetli bir buhrana yakalanır. Bu durumu gören Laskari, Sefer'i ve Falcı Kızı'nı onun odasına çıkarır. İki kardeş yıllar sonra kavuşurlar. Bu sırada Yusuf ve Osman Ağa'da onun odasına çıkarlar. Zafire, sevdiği kişilerin arasında ölür. Yusuf ise, Osman'ın kendisinden mi yoksa Sultan İbrahim'den mi olduğunu öğrenemez.

Eserdeki ikinci vak'a birimi, Sultan İbrahim döneminde yaşanan isyan ve bu isyan sonucunda Şehzade Mehmet'in tahta çıkarılmasıdır. Bu vak'a birimi şu şekilde açıklanabilir;

Eserde Girit seferinden dönen yeniçeri ağalarından Kara Murat Ağa'dan padişah adına amber ve nakit vergi istenir. Devlet erkânından vergi istenmesini hazmedemeyen Kara Murat Ağa, Valide Sultan ile görüşür. Valide Sultan, Sultan İbrahim'e israf konusunda öğüt verir. Fakat Sultan İbrahim, Valide Sultan'ı dinlemez ve onu saraydan kovar. Valide Sultan'ın kovulmasını kendisine bağlayan Kara Murat Ağa, yeniçeri ağaları ile görüşür ve düzenin değişmesi için ilk önce Sadrazam Ahmet Paşa'nın azledilmesine karar verir. Sadrazam Ahmet Paşa da yeniçeri ağalarından hoşlanmamaktadır. Oğlu Baki'nin düğününde yeniçeri ağalarına baskın düzenler fakat bu planı ağaların adamlarından Recep öğrenir ve yeniçeri ağalarına haber verir. Yeniçeri ağalarına göre bu davranış, Sadrazam Ahmet Paşa'nın ölüm fermanıdır.

Ertesi sabah yeniçeri ağaları, ulemaları, devlet erkânlarını ve askerleri de yanlarına alarak Orta Cami'ye giderler ve Müftü Efendi'den Sadrazam Ahmet Paşa'nın katli için

fetva isterler. Sadrazam Ahmet Paşa'nın tavırlarından hoşlanmayan Müftü Efendi, bu fetvayı verir. Bunun üzerine Orta Cami'de bulunan ihtilalciler, Mevlevi Mehmet Paşa'yı sadrazam ilan ederler ve isteklerini bildirmek için onu padişahın huzuruna gönderirler. Sultan İbrahim, Mevlevi Mehmet Paşa'nın sadrazamlığını kabul eder ve Ahmet Paşa'yı azleder. Fakat onun katline izin vermez. Bu durumu gören ihtilalciler, Osmanlı İmparatorluğu tahtına Şehzade Mehmet'i geçirmeye karar verirler. Hakkında katledilme kararının istenildiğini öğrenen Sadrazam Ahmet Paşa, kaçarak saklanmaya çalışır fakat bu kaçış uzun sürmez. Kısa bir süre içerisinde yakalanarak boğulur. Orta Cami'de bulunan ihtilalciler, bir kez daha padişaha elçi gönderirler. Elçi, ülkenin içinde bulunduğu durumu açıkça ifade eder fakat Sultan İbrahim, hiçbir anlatılana inanmaz. Bu durumu gören ihtilalciler, Valide Sultan'a haber gönderirler ve Şehzade Mehmet'i isterler. Valide Sultan, Şehzade Mehmet'i tahta çıkarır. Osmanlı tahtından indirilen Sultan İbrahim, iki cariye ile birlikte bir odaya hapsedilir. Sultan İbrahim, bu odada her gün bağırmakta ve yalvarmaktadır. Bu yalvarışlar, yavaş yavaş devlet erkânını yumuşatmaktadır. Bu durumu gören ihtilalciler, vakit kaybetmeden Müftü Efendi'den fetva alırlar ve Sultan İbrahim'i öldürürler.

Eserdeki üçüncü vak'a birimi ise, Zafire'nin oğlu Osman'ın ve arkadaşlarının Fransa'daki maceralarından oluşmaktadır. Bu vak'a birimi şu şekilde açılabilir;

Eserde isyanın ve taht değişikliğinin üzerinden yirmi bir yıl geçer. Zafire'nin oğlu Osman, yirmi üç yaşında genç bir delikanlı olmuştur. Maltalılar bir şehzade olduğunu düşündükleri Osman'ın ellerinde bulunduğunu Fransa Devleti'ne bildirirler. Fransa Devleti, Osman'ı ve yanındaki arkadaşlarını Versay Sarayı'na davet eder. Osman ve arkadaşları bu daveti kabul ederler ve Fransa'ya geçerler. Fransa kralı, 14. Lüi'dir. 14. Lüi bir gün Osman'a padişahlık teklif eder. Fakat Osman, Osmanlı İmparatorluğu'nun bütünlüğü için bu teklifi reddeder. Osman'ı padişah olarak göstermeye kararlı olan Kral Lüi, gözdesi Düşez de Şevröz'ü çağırarak Osman'ın aklına padişahlık fikrini katmasını ister. Osman'ın üzerinden oynanan oyunları fark eden Yusuf ve Osman Ağa, onu kaçırmaya karar verirler ve ona bu amaçlarını anlatan bir mektup yazarlar. Fakat bu mektubu Düşez de Şevröz ele geçirir.

Kral Lüi, Osman'ın ağzından Deli Hüseyin Paşa'ya bir mektup yazar ve bu mektubu Osman'a imzalatması için Düşes de Şevröz'e verir. Osman, Düşes de Şevröz'ün getirdiği mektubu imzalamaz. Ona kendisi adına yazılan mektubu sorar. Düşes de Şevröz, Yusuf ve Osman Ağa'nın planlarını Osman'a anlatır. Osman, Düşes de Şevröz'ü ikna ederek arkadaşları ile buluşur. Yusuf ve Osman Ağa, Osman'ı kaçırmaya ikna ederler. Onlar ata binerken Kral Lüi'nin adamları karşılına çıkar. Kaçırmaya kararlı olan Türkler, Kral Lüi'nin adamları ile çarpışır. Bu çarpışmada Osman yaralanır. Onun yaralandığını gören Düşes de Şevröz, bütün Türkleri Versay Sarayı'na geri götürür.

Kral Lüi, Deli Hüseyin Paşa'ya yazılan mektubu Osman'a tekrar imzalatmak ister. Fakat Osman imzalamayacağını kesin bir dille ifade eder. Bu durumu gören Kral Lüi, Osman'ın imzasını taklit eder ve mektubu Girit'e gönderir. Deli Hüseyin Paşa, Osmanlı Devleti için büyük bir tehlike arz eden bu mektubu gizler. Kral Lüi emeline ulaşamaz.

Osman'ın durumu her geçen gün kötüye gitmektedir. Bir gün şiddetli bir buhrana yakalanır. Onun son dakikalarını yaşadığını gören arkadaşları başında beklemektedirler. Osman, bir ara boynundaki bir levhayı kopararak yere fırlatır. Yusuf, bu levhanın arasına sıkıştırılmış bir kâğıt görür. Bu kâğıtta Osman'ın Yusuf'un oğlu olduğu yazmaktadır. Osman ve Yusuf yıllar sonra baba ve oğul olduğunu öğrenirler. Osman, babasının kollarında ölür.

Eser çizgisel zamana göre tertip edilmiştir. Eserin olay örgüsüne baktığımızda eserdeki birinci ve üçüncü vak'a birimleri kurmacadan oluşmakta iken ikinci vak'a biriminde tarihsel gerçeklik söz konusudur. Bu bağlamda eserin geneli tarihsel gerçeklikten uzaktır. Eserde konu geçişleri uzun süreli zaman atlamaları ile sağlanmıştır. Öyle ki yazar Zafire'nin oğlu Osman'ın çocukluk yıllarından oluşan on dokuz yıllık zamanı tamamen geçmiştir. Bu durum eserin konu bütünlüğü açısından bir sorun teşkil etmektedir.

2.3.2.3.4.4. Şahıs Kadrosu

Eserdeki birinci kişiler, Zafire ve Yusuf'tur. Eserdeki ikinci kişiler, Osman Ağa, Falcı Voyvoda Kızı, Zafire'nin oğlu Osman, Cinci Hoca, Sadrazam Sultanzade Mehmet Paşa, Düşes de Şevröz ve Şövalye Laskari'dir. Eserdeki üçüncü kişiler, Sefer, Şövalye Lük, Yeniçeri Ağaları (Muslihiddin Ağa, Bektaş Ağa, Kara Çavuş, Kara Murat Ağa), Sadrazam Mehmet Paşa, Sadrazam Hezerpare Ahmet Paşa, Müftü Ebüssait Efendi, Donjuan Meneses, Ribera'nın kızı Lüsyen, Kral 14. Lüi, Yusuf Paşa ve Malta Elçisi Şövalya Sovre'dir.

Zafire'nin Oğlu adlı eserin devamı olan bu eserde, birinci ve ikinci kişilerin çoğunluğu ortaktır. Bu sebeple daha önce açıklamaları yapıldığı için tekrar ele alınmayacaklardır. Eserde ilk defa karşımıza çıkan kişilerden yazar tarafından tanıtımı yapılanlar ise Zafire'nin oğlu Osman, Şövalye Laskari ve Düşes de Şevröz'dür.

2.3.2.3.4.4.2. İkinci Dereceden Kişiler

Osman:

Zafire'nin oğludur. Osman'ın babasının Sultan İbrahim mi, Yusuf mu olduğu bilinmemektedir. Bu durum eserde onun hayatının temelini oluşturur. Gerek Fransa Devleti gerekse Maltalılar Osman'ın bir şehzade olduklarını düşünürler. Bu sebeple ona oldukça ilgi gösterirler. Osman, onlar için kaçırılmayacak bir fırsattır. Osman bütün hayatını Malta Adası'nda ve Fransa'da geçirir.

Osman, genç ve yakışıklı birisidir. Çok iyi Fransızca bilmektedir. Bunun yanında anavatanı olan Osmanlı Devleti'ne ve Türk âdetlerine de bağlı bir kişidir. Fransa Devleti'nin kendi üzerinden oynayacağı oyunlara izin vermez. Osmanlı Devleti'nin birlik ve beraberliğini korur.

Osman'ın tarihi gerçekliğine baktığımızda Zafire'nin bir oğlu olduğunu kaynaklar yazmaktadır fakat bu çocuğun Sultan İbrahim'den olduğuna dair bir kanıt yoktur ki yazar eserin sonunda Osman'ın kurmaca bir kişi olan Yusuf'un oğlu olduğunu söylemektedir. Bu sebeple eserde yukarıdaki şekilde karşımıza çıkan Osman kurmaca bir kişidir.

Şövalye Laskari:

Malta şövalyelerinin üstadıdır. Bütün korsanlar ona bağlıdır. Malta adasında büyük bir saygınlığı vardır; “Bu papas şövalyenin bütün adalılar tarafından hatırı sayılırdı. O, âdeta bir hükümdar gibi saltanat sürerdi. Korsanların bütün geliri onun hazinesine girer, korsanlar ondan emir alırlardı.” (Danışman, 1958a, s. 36).

Laskari, eserde Zafire'den etkilenir, onun güzelliğinden büyülenir; “Laskari, âşık olmuştu!... Zafire'ye âşıktı!... Onu gördüğü günden beri huzur ve istirahati kaçmış, gece ve gündüz o güzel ve temiz çehreyi düşünür olmuştu.” (Danışman, 1958a, s. 124). Eserde ona duyduğu bu aşk sebebiyle Yusuf ve Osman Ağa'nın saraya alınmasına izin verir.

Eserde yukarıdaki şekilde Zafire'ye duyduğu aşkla karşımıza çıkan Şövalye Laskari kurmaca bir kişidir. Görüleceği üzere yazar Şövalye Laskari'nin kişilik özelliklerine dair ayrıntılı bilgi vermemiş, bunun yanında fiziki özelliklerine hiç değinmemiştir.

Düşes de Şevröz:

Fransa Kralı On Dördüncü Lüi'nin gözdelerindendir. Düşes de Şevröz, genç ve güzel bir kadındır. Beyaz tenli, şuh ve çapkın bakışlı, uzun kumral saçlı ve pamuk elli bir fiziğe sahiptir. Düşes de Şevröz'ün dış güzelliği yanında iç güzelliği de bir şaheserdir. O, zeki bir kadındır. Neşeli ve sevecen bir karaktere sahiptir. Etrafındaki hemen hemen herkes tarafından ilgi görmektedir.

Düşes de Şevröz, Versay Sarayı'na gelen Osman'a âşık olur. Bu aşk, Osman için Kral Lüi'yi bir kenara atacak kadar güçlü bir aşktır; “İki genç de hülyalara dalmış gibi idi. Mahcup birer mektep çocuğu gibi, suçüstü yakalanan iki yaramaz gibi susuyorlar ve birbirlerine bakışıyorlardı.” (Danışman, 1958a, s. 195).

Görüleceği üzere yazar Düşes de Şevröz'ün hem fiziki hem de kişilik özelliklerini vermiştir. Eserde yukarıdaki şekilde gördüğümüz Düşes de Şevröz gerçek bir kişidir fakat tarihi belgelerde onun hakkında ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır. Bu sebeple Düşes de Şevröz'ün gerçek kişiliği eserle karşılaştırılmaz.

2.3.2.3.4.5. Eserin Tarihi Gerçeklik ve Roman Gerçekliği Bağlamında Karşılaştırılması

Zafire'nin Oğlu adlı eserin devamı olan *Kahramanlar Geçidi* adlı eser, *Zafire'nin*, *Zafire'nin oğlu Osman'ın* ve *Yusuf'un* hayat hikâyelerinin devamıdır. Bu bakımdan bu eser de “tarihsel gerçeklikte kişiler etrafında kurgulanan romanlar” başlığı altında değerlendirilmektedir. Bunun yanında eserde tarihsel gerçekliğe sadık kalan ve tarihsel gerçekliğe eklemeler yapan birtakım olaylar da görülmektedir. Söz konusu bu üç yapılanma, ayrı ayrı ele alınacaktır.

Eserde kurgu olaylar silsilesi şu şekilde gelişmektedir; *Zafire'nin Oğlu* adlı eserde Mısır'a açılan Kızlar Ağası Sümbül Ağa'nın gemisi Rodos açıklarında Malta korsanlarından Şövalye Lük'ün gemisi ile karşılaşır. Şövalye Lük'ün korsanları, naralar atarak bu gemiye saldırmaya başlarlar. Saldırı anında Kızlar Ağası Sümbül Ağa, kalbinden vurulur ve *Zafire'nin* kollarında ölür. Bu esnada tayfa kılığında gemiye binmiş olan Yusuf ve Osman Ağa, güverteye çıkarak korsanlarla çarpışmaya başlar. Yusuf, *Zafire*'yi korumak için önüne çıkan herkesi öldürmektedir. Yusuf'un bilek gücünü gören Şövalye Lük, onun karşısına çıkar ve çarpışma sonunda omzundan yaralanır. Yusuf ve Osman Ağa'nın yakalanmasını emrettikten sonra ölür. Korsanlar gemiyi baştan aşağı aramasına rağmen Yusuf ve Osman Ağa'yı ele geçiremezler. Bu esnada *Zafire*, *Zafire'nin oğlu Osman* ve kırk kadar cariye esir alınır (Danışman, 1958a, s. 3 – 8). Gemi kaptanı ve şövalyeler, esirler arasında bulunan *Zafire*'ye ve kucağındaki çocuğa gösterilen ilgiden şüphelenirler ve onu sorguya çekerler fakat ondan bir bilgi

alamazlar. Daha sonra tek tek cariyeleri sorgularlar ve Zafire'nin Sultan İbrahim'in gözdesi olduğunu öğrenirler. Korsanlara göre, Zafire'nin kucağındaki çocuk da bir şehzade olmalıdır. Bu sebeple Zafire ve oğluna büyük bir hürmet gösterirler ve ona bir kraliçe gibi davranmaya başlarlar (Danışman, 1958a, s. 14 – 22).

Gemi, yolculuk sırasında bir rüzgâra yakalanır ve mecburen Girit Adası'nın Kalismen Limanı'na demir atar. Geminin demir attığını hisseden Yusuf ve Osman Ağa, kürekçiler arasından çıkarak geminin üst katında Zafire'yi bulurlar. Zafire ile kavuşan Yusuf, onu kurtaracağını söyleyerek geri döner. Gemi tekrar yola çıkar ve Malta'ya ulaşarak demir atar. Şövalyeler ve kaptan, gemide on beş kadar muhafız bırakarak Korsanların Reisi Laskari'nin huzuruna çıkarlar ve ona, Sultan İbrahim'in gözdesini ve şehzadesini anlatırlar. Bir Türk şehzadesinin ele geçmesine çok sevinen Laskari, onları görmek için limana gider. Bu esnada kürekçiler arasına saklanan Yusuf ve Osman Ağa, diğer kürekçilerin ellerini ve ayaklarını çözerler ve onları silahlandırarak gemideki muhafızları bağlarlar. Yusuf, Zafire'yi bulur ve gemi denize açılır. Limanda gemiyi göremeyen Laskari, bütün korsan gemilerini onları yakalaması için görevlendirir (Danışman, 1958a, s. 22 – 39). Laskari'nin gemileri, bir süre sonra Türklerin kaçırdığı gemiye yetişir. Yakalanmak üzere olduklarını anlayan Yusuf ve Osman Ağa, iki küçük sandalı denize indirirler. Bu sandallara Zafire'yi, oğlunu, Zafire'nin üç cariyesini ve birkaç Türk yiğidini alırlar. Geminin ters yönünde ilerlemeye başlarlar ve sabaha doğru bir adaya çıkarlar. Adanın batı taraflarında kullanılmayan mağaralara yerleşirler. Bu ada, korsanlarının yatağı Malta Adası'dır (Danışman, 1958a, s. 22 – 44).

Bu küçük kabile, adada yiyecek bulmak için geceleri harekete geçer. Bir gün bir Maltalının keçilerini kaçıırırlar. Bir gün bir manastıra saldırarak, orada bulunan eşyaları alırlar. Bir gün ise karşılıklarına çıkan üç şövalyeyi kanlar içinde bırakırlar. Malta'da meydana gelen bu garip durumlar, halk arasında korku yaratır. Bu sebeple Laskari, Malta'da sıkıyönetim ilan eder (Danışman, 1958a, s. 45 – 47). Bu esnada Yusuf ile Zafire evlenmeye karar verir. Osman Ağa, iki aşığın nikahını kıyar. Günlerdir aynı yerde kalan Yusuf, bir gün oldukça sıkılır. Şövalye kıyafetlerini giyerek şehir merkezine doğru gezmeye çıkar. Bu esnada yol üstünde İgnace de Ribera Sarayı'nı görür ve bu saraya Zafire'nin çok yakışacağını düşünür. Çarşı içinde bir süre vakit geçirdikten sonra

geri döner ve bu sarayı Osman Ağa'ya anlatır. Bu sarayı ele geçirmek ister (Danışman, 1958a, s. 69 – 78). Malta Üstadı Laskari, adada meydana gelen garip durumların devam etmesi üzerine bir konsey toplar ve adada bulunan bütün yolların geçitlerine on beş yirmi kişilik gözcü kuvvetleri yerleştirmeye karar verir (Danışman, 1958a, s. 79 – 82).

Yusuf, her gün Osman Ağa'ya sarayı ele geçirmeleri gerektiğini söylemektedir. Yusuf'un bu arzudan vazgeçmediğini gören Osman Ağa, bu konu hakkında planlar yapar ve bir sabah harekete geçer. Fakat çevreleri Maltalı şövalyeler tarafından sarılmıştır. Bu durumu fark eden Osman Ağa, plan değiştirir ve bir gece yarısı bütün herkesi alarak İgnace de Ribera sarayının önüne gelir. Saraydaki muhafız sayısı azdır. Yusuf, Osman Ağa ve diğer Türk silahşorları, kısa sürede bu kişileri etkisiz hale getirirler. Sarayda bulunan herkesi esir alırlar. Köylüler, o gece sarayda birtakım değişiklikler fark ederler bu haberi halk arasında yayarlar. Bu olayı duyan Laskari, saraya bir şövalye gönderir fakat Türkler bu şövalyeyi esir alırlar (Danışman, 1958a, s. 82 – 96). Laskari, gönderilen şövalyenin geri dönmemesinden şaşkına uğrar. Sarayın zapt edildiğine emin olmak için on şövalye daha gönderir. Fakat bu şövalyeler de geri gelmez. Bunun üzerine Maltalı reisler birleşir ve büyük bir ordu ile saraya doğru ilerlerler. Türkler, karanlık basana kadar bu orduya karşı koyarlar. Akşam olunca yanlarına İgnace de Ribera'yı, onun karısını ve kızını alarak sarayın arka kapısından çıkarlar. Bu durumu bazı şövalyeler görürler. Yusuf ve Osman Ağa, şövalyeleri oyalamak için geride kalırlar. Fakat bir anda şövalyelerin sayısı artar. Yusuf bu çarpışmada yakalanır. Onun yakalandığını gören Zafire, geri dönerek Maltalılara esir olur (Danışman, 1958a, s. 96 – 102). Esir edilen Yusuf ve Zafire, bağlanarak mahzene atılır. Bir şövalye, Zafire'yi tanır ve onun Sultan İbrahim'in gözdesi olduğunu dile getirir. Bu durumu öğrenen Laskari, Zafire'yi çözerek ona büyük bir oda tahsis eder. Yusuf'u ise bir tercüman vasıtası ile sorguya çeker. Fakat tercüman, Türk dostudur. Yusuf'un sorgusundan sonra Osman Ağa'ya giderek onun durumunu haber verir (Danışman, 1958a, s. 103 – 109).

Zafire'nin yıllar önce kaybolan kardeşi Sefer, İstanbul'a gelir ve araştırmaları sonucu Falcı Voyvoda Kızı'nı bulur. Onun evine giderek Yusuf ve Zafire hakkında görüşür. Falcı Voyvoda Kızı, Yusuf ve Zafire'nin başından geçenleri Sefer'e anlatır ve Sefer ile

beraber onları bulmak için Malta'ya gitmeye karar verir (Danışman, 1958a, s. 109 – 115).

Tercüman, bir gün Yusuf'a törpü bırakır. Yusuf, bu törpü ile ellerini ve ayaklarını çözer. Daha sonra Osman Ağa, Yusuf'u kaçırmak için tercümanın kıyafetlerini giyerek Laskari'nin sarayına girer. Yusuf, Osman Ağa'yı görünce planı anlar. İki dost yanlarında bulunan iki şövalyeyi mağlup ederler ve şövalye kıyafetleri giyerek saraydan çıkarlar (Danışman, 1958a, s. 115 – 119).

Zafire, aniden hastalanır. Durumu her geçen gün daha da kötüleşir. Laskari, ona ülkedeki en iyi doktorları çağırır fakat doktorlar hastalığı hakkında bir bilgi elde edemezler. İçten içe Zafire'den hoşlanan Laskari, çaresiz bir şekilde beklemektedir. Bu sırada Sefer ve Falcı Kızı, Malta Adası'na gelirler. Muhafızlar bu iki yabancıyı Laskari'nin huzuruna çıkarırlar. Laskari, iki yabancıya dinlenmeleri için bir oda verir. Bu esnada Zafire, Yusuf'u görmek ister. Onun durumuna çok üzülen Laskari, Zafire'nin bu isteğini kabul eder ve Yusuf ile Osman Ağa'nın saraya getirilmesi için şövalyeler gönderir (Danışman, 1958a, s. 119 – 127). Zafire, bir gün şiddetli bir buhrana yakalanır. Laskari, onun moralini düzeltmek için Falcı Kızı ve Sefer'i çağırır. Zafire, yıllardır görmediği kardeşine kavuşur. Bu sırada odaya Yusuf ve Osman Ağa da gelir. Sevdiği bütün insanlara kavuşan Zafire, bir süre sonra ölür. Yusuf ise bütün çabalarına rağmen, Osman'ın kimin oğlu olduğunu öğrenemez (Danışman, 1958a, s. 127 – 131). Laskari, Zafire'nin ölümünden sonra orada bulunan bütün Türkleri sorguya çeker fakat Osman'ın kimin oğlu olduğunu öğrenemez. Bu sebep Fransa Devleti'ne mektup yazarak Osman'dan bahseder. Fransa Devleti, bu konu hakkında araştırmalara başlar (Danışman, 1958a, s. 132 – 134).

Osman, yirmi üç yaşına gelir. Fransa Devleti'nin kralı, On Dördüncü Lüi'dir. On dördüncü Lüi, uzun toplantılar sonucunda Osman'ı Maltalılarından almaya karar verir ve onu, arkadaşları ile beraber Fransa'ya davet eder. Fransa'da herkes bir şehzade göreceği için heyecana kapılır. Bu heyecanı kralın gözdelelerinden Düşes de Şevröz de yaşamaktadır. Düşes de Şevröz, Osman'ı karşılamaya karar verir ve onları karşılamakla görevlendirilen Elçi Şövalye Sovre'ye giderek bu isteğini dile getirir. Elçi Sovre, bu

isteği kabul eder. Düşes de Şevröz ve Elçi Sovre, Paris yakınlarında Osman ve arkadaşlarını karşılarlar. Düşes de Şevröz, onları arabasına davet eder fakat Osman, saraya at ile gireceklerini belirterek Türk âdetlerine bağlılığını gösterir. Türkler, Fransız halkının meraklı bakışları arasında saraya gelirler. Kral Lüi, Osman'ı muhteşem bir törenle karşılar. (Danışman, 1958a, s. 167 – 180).

Osman ve arkadaşları, Versay Sarayı'na el üstünde tutularak günlerini geçirirler. Bir gün Kral Lüi, Osman'a saltanat sırasının kendisinde olduğunu söyler. Osman ise asla böyle bir girişimde bulunmayacağını dile getirir. Emeline ulaşamayan Kral Lüi, Osman'ın Düşes de Şevröz'e karşı hislerini bilmektedir. Bu sebeple Kral Lüi, Düşes de Şevröz'ü Osman'ın aklına hükümdarlık fikrini yerleştirmesi için görevlendirir. Düşes de Şevröz, bu görev ile birlikte Osman'a karşı gösterdiği ilgiyi artırır. Her gününü onunla birlikte geçirmeye başlar. Bu durum Yusuf ve Osman Ağa'nın gözünden kaçmaz. İki dost hem Osmanlı Devleti'nin hem de Osman'ın iyiliği için Versay Sarayı'ndan kaçmaları gerektiğine karar verirler ve bir mektup yazarak Osman'ın her gün gittiği ağacın altına bırakırlar (Danışman, 1958a, s. 190 – 208). Osman ile buluşmak için erken giden Düşes de Şevröz bu mektubu bulur ve ondan saklar. Osman, kendisine bırakılacak olan mektubu Düşes de Şevröz'ün aldığını anlar fakat bir şey yapmaz. Bu sırada Kral Lüi, Osman'ın ağzından vatansever bir adam olan Deli Hüseyin Paşa'ya bir mektup yazar ve bu mektupta saltanat sırasının Osman'da olduğunu dile getirir. Sultan Mehmet'in Osmanlı Devleti adına tehlikeli işler yaptığını da belirtir. Fakat Osman, bu mektubu imzalamaz ve Düşes de Şevröz'den kendisi için bırakılan mektubu ister. Düşes de Şevröz, arkadaşları tarafından yazılan mektubu Osman'a teslim eder. Mektubu okuyan Osman, Düşes de Şevröz'ü de yanında götürmek ister fakat Düşes de Şevröz bu teklifi kabul etmez (Danışman, 1958a, s. 209 – 218).

Osman, Yusuf, Osman Ağa, Sefer ve Falcı Kızı ile buluşur. Yusuf ve Osman Ağa, onu kaçmaya ikna ederler. Bu sırada Fransız Devleti'ne ait on beş – yirmi silahşor, onların karşılarına çıkarlar. Yusuf ve Osman Ağa, kaçmaya niyetlidirler. Bu sebeple, silahşorlarla kavga etmeye başlarlar. Bu sırada bu çarpışmaya Osman da katılır. Yusuf ve Osman Ağa kadar usta kılıç kullanamayan Osman yaralanır. Osman'ın yaralandığını gören Düşes de Şevröz, oraya gelerek Türkleri Versay Sarayı'na geri götürür

(Danışman, 1958a, s. 219 – 224). Osman'ın yarası her geçen gün daha da kötüye gitmektedir. Kral Lüi, bu durumu kullanarak Osman'a mektubu imzalatmak ister fakat Osman bu teklifi kesin bir dille reddeder. Bunun üzerine Kral Lüi, Osman'ın imzasını taklit eder ve mektubu o devirde Girit Adası'nda bulunan Deli Hüseyin Paşa'ya gönderir. Deli Hüseyin Paşa, bu mektubun devlet için büyük bir tehlike yaratacağını düşünür ve mektubu yok eder (Danışman, 1958a, s. 224 – 226). Bir gün Osman'ın ağrıları şiddetlenir. Sık sık bayılmaya başlar. Bu durumu gören arkadaşları, onun son anlarının yaklaştığını hissederler. Osman bir aralık tekrar kendine gelir ve boynunda bulunan bir levhayı koparır. Bu levha onun elinden yere düşer ve açılır. Levhanın bir tarafında Zafire'nin fotoğrafı, bir tarafında ise Osman'ın fotoğrafı bulunmaktadır. Levhanın ortasına ise küçük bir kâğıt sıkıştırılmıştır. Yusuf bu kâğıdı alarak okur ve Osman'ın kendi oğlu olduğunu öğrenir. Osman, yıllar sonra babasına kavuşur ve o esnada ölür (Danışman, 1958a, s. 226 – 230).

Eserde tarihi gerçekliğe bağlı kalınan olay örgüsü de bulunmaktadır. Eserde karşımıza çıkan ilk tarihi gerçek, Sultan İbrahim'in Girit harbine karar vermesidir. Bu olay, şu şekilde anlatılır; Kızlar Ağası Sümbül Ağa'nın gemisinin Malta korsanları tarafından yağmalandığını öğrenen Sultan İbrahim'in hiddetten gözü döner ve Sadrazam Sultanzade Mehmet Paşa'ya ülkede bulunan bütün Hristiyanların hapsedilmesini emreder. O devirde, Osmanlı İmparatorluğu'nda binlerce Hristiyan yaşamaktadır. Bu sebeple bu emrin gerçekleştirilmesini imkânsız gören Sadrazam Mehmet Paşa, devrin şeyhülislamı Müftü Ebussait Efendi'ye gider. Müftü Ebussait Efendi de bu emri desteklememektedir. Bu sebeple padişahın huzuruna çıkar ve emrin masum halka zulüm olduğunu anlatır. Müftü Efendi'nin sözleri, Sultan İbrahim'i yumuşatır. Bu esnada padişahın huzuruna, Cinci Hoca ve Silahtar Yusuf Ağa da gelirler. Cinci Hoca, çözümün Akdeniz'de bulunan korsan yatağının tamamen ortadan kaldırılması olduğunu dile getirir ve padişaha Girit Adası'nı işaret eder. Sadrazam Mehmet Paşa, böyle bir deniz savaşının kolay olmayacağını dile getirir fakat Sultan İbrahim, Cinci Hoca'nın önerisini makul bulur ve Venedik elçisini hapsedtirir (Danışman, 1958a, s. 8 – 14). Ordu kumandanı olarak Silahtar Yusuf Paşa'yı tayin eder. Osmanlı donanması, bir bahar sabahı sefere çıkar (Danışman, 1958a, s. 52 – 55). Cinci Hoca'nın Girit seferinin başlamasında oynadığı rol, tarihi kaynaklarda da geçmektedir;

“Bu facia İstanbul'da duyulunca derhal donanma hazırlanması emrolundu ve silâhdarlıktan ikinci vezir olan Yusuf Paşa, Girit üzerine serdar tayin edildi; vezir-i âzâmın muhalefetine rağmen Yusuf Paşa, ile Cinci Hoca Hüseyin Efendi'nin ısrarlarıyla Venediklilerle harbe karar verdi.” (Uzunçarşılı, 1988, c. III, s. 217 – 218).

Eserde karşımıza çıkan bir diğer tarihi gerçek, Sadrazam Ahmet Paşa'nın katledilmesi ve bu katlin akabinde Sultan İbrahim'in tahttan indirilerek öldürülmesidir. Eser bu olayı şu şekilde vermektedir; Yeniçeri ocağının saygın bir ağası olan Kara Murat Ağa, Girit harbinden döner. Bir gün onu, hazine tahsildar memuru ziyaret eder ve Sultan İbrahim adına samur, amber ve nakit para talep eder. Bu durum karşısında hiddetlenen Kara Murat Ağa, Valide Sultan'ın huzuruna çıkar ve padişahın israf ve sefahatlerinden şikâyetçi olduğunu dile getirir. Ağa ile aynı fikirde olan Valide Sultan, Sultan İbrahim'e giderek bu konu hakkında nasihat etmeye başlar. Fakat Sultan İbrahim, validesinin sözünü keser ve onu eski saraya gönderir. Bu durumu öğrenen Kara Murat Ağa, yeniçeri ocağının saygın ağalarından Muslihiddin Ağa, Bektaş Ağa ve Kara Çavuş ile görüşür. Ocak ağaları, padişahın bu gidişatını durdurmak için ilk önce sadrazamdan kurtulmaya karar verirler (Danışman, 1958a, s. 134 -136). Aynı günlerde Sadrazam Hazerpare Ahmet Paşa, oğlunu evlendirecektir ve düğüne esasen hoşlanmadığı ağaları da davet eder. Yeniçeri ağaları, sadrazamın davetini kabul ederek düğüne giderler. Sadrazam, bu dört ağayı özel bir odaya alır. Daha sonra bir adamına, ağalara sarhoş edecek kadar içki içirmesini emreder. Planına göre, ağalar sarhoş olunca odayı bastırarak ve hepsini ortadan kaldıracaktır. Sadrazamın bu planını öğrenen Recep, yeniçeri ağalarına haber verir. Bu planı öğrenen ağalar, alelacele düğün evini terk ederler (Danışman, 1958a, s. 136 – 140).

Dört ağa, ertesi sabah bütün yeniçerileri toplayarak Sadrazam Ahmet Paşa'nın rüşvet aldığı dile getirirler. Askerleri arkalarına alarak Orta Cami'de vezirler, ulemalar ve diğer devlet adamları ile görüşürler. Görüşme sonucunda Sadrazam Ahmet Paşa'nın katli kararlaştırılır. Bu kararı Müftü Abdürrahim Efendi'ye iletirler. Sadrazam Ahmet Paşa'dan memnun olmayan Müftü Abdürrahim Efendi de Orta Cami'ye gelir. Orta Cami'deki ayaklanmayı duyan Sultan İbrahim, bir süvari göndererek bu olayın sebebini sorar fakat ihtilalciler bu süvariye öldürürler ve Mevlevî Mehmet Paşa'yı oraya

çağırarak sadrazam ilan ederler. Bu sırada Sultan İbrahim, musahibi Tavukçu Mustafa Paşa'yı Orta Cami'ye gönderir. Tavukçu Mustafa Paşa, ihtilalciler tarafından sadrazam ilan edilen Mevlevî Mehmet Paşa'yı da alarak padişahın huzuruna çıkar. Mevlevî Mehmet Paşa, ihtilalcilerin isteklerini dile getirir. Sultan İbrahim, Sadrazam Ahmet Paşa'nın azlini kabul eder fakat onun damadı olduğu için katledilemeyeceğini söyler. İhtilalciler, Ahmet Paşa'nın başını istemekte ısrar ederler. Sultan İbrahim, bu ayak diremeyi görünce sadrazam olarak seçilen Mevlevî Mehmet Paşa'yı suçlar. Mevlevî Mehmet Paşa, bu suçlama üzerine konağına çekilir ve mührü Müftü Efendi'ye geri gönderir. Fakat ihtilalciler onu tekrar sadrazamlığa ikna ederler ve Sultan İbrahim'i tahttan indirmeye karar verirler (Danışman, 1958a, s. 140 – 148).

Sadrazam Ahmet Paşa'nın adamlarından birisi, alınan kararları ona iletir. Bu kararları öğrenen Ahmet Paşa, yanına büyük bir miktar para ve değerli üç yüzük alarak Deli Birader'in ve Uzun Ali Ağa'nın kapısını çalar fakat bu kişiler, onu saklamak istemezler. Çaresiz kalan Ahmet Paşa, Behram Ağa'nın evine gider. Behram Ağa, Ahmet Paşa'yı samimi karşılar ve ona evini açar. Ahmet Paşa, bir süre oturduktan sonra dinlenmeye çekilir. Bunu fırsat bilen Behram Ağa, hemen Sadrazam Mevlevî Mehmet Paşa'nın evine koşar. Sadrazam Mevlevî Mehmet Paşa, Behram Ağa'nın evine kırk elli asker gönderir ve Ahmet Paşa'yı kendi konağına getirtir. Sadrazam Mevlevî Mehmet Paşa, Ahmet Paşa'ya dostça yaklaşır ve ona bir oda tahsis eder. Ahmet Paşa odada iken Müftü Efendi'den katli için fetva gelir. Fetva gelince Potur Ali, Ahmet Paşa'yı saraya götürmek amacıyla dışarı çıkarır. Ahmet Paşa, merdivenlerden inerken devrin celladı Kara Ali, onu boğar (Danışman, 1958a, s. 148 – 155).

Orta Cami'de toplanan ihtilalciler, Sultan İbrahim'e bir kez daha elçi gönderirler. Beyazî Hasan Efendi, padişahın huzuruna çıkarak ülkenin durumunu arz eder. Fakat Sultan İbrahim, dile getirilen hiçbir olumsuz durumu kabul etmemektedir. Bu durumu gören ağalar, askeri ayaklandırarak Topkapı Sarayı'na giderler ve Valide Sultan'dan Şehzade Mehmet'in tahta çıkarılmasını isterler. Valide Sultan, bütün uğraşlarına rağmen bu kararı geri çeviremez ve Şehzade Mehmet'i Osmanlı tahtına geçirir. Sultan İbrahim ise yanına yakın cariyeleri verilerek bir odaya hapsedilir. Sultan İbrahim, her gün feryat eder ve yardım çığlıkları atar. Bu durum, halk üzerinde de devlet erkânı üzerinde de bir

acıma hissi yaratır. Bu durumu gören isyancılar, kendi başlarını kurtarmak için Müftü Efendi'den Sultan İbrahim'in katli için fetva isterler. Müftü Efendi, derhal fetva verir. Kara Ali, aynı gün Sultan İbrahim'i boğar (Danışman, 1958a, s. 155 – 167).

Yukarıdaki anlatı, tarihi belgelerle örtüşmektedir. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, bu olayı *Osmanlı Tarihi Cilt III* adlı eserinin 233 – 239. sayfaları arasında yukarıdaki gibi açıklamıştır. Yazar, bu anlatıdaki diyalogları da eserde korumuştur.

Eserde tarihi gerçekliğe eklemeler de yapılmıştır. Eserde görülen ekleme, Sadrazam Sultanzade Mehmet Paşa'nın azledilmesidir. Bu olay, eserde Donjuan Meneses ile ilişkili olarak ele alınmış ve şu şekilde gelişmiştir; Girit seferi sebebiyle hapsedilen Venedik elçisi, başkaları ile görüşme özgürlüğüne sahiptir. Bir gün elçiyi, Donjuan Meneses adlı bir adam ziyaret eder ve Malta korsanları hakkında birtakım bilgilere sahip olduğunu belirtir. Venedik elçisi, Donjuan Meneses ile bir saat görüşür ve bu görüşmeden memnun kalır. Ertesi gün aynı adam, Fransız Elçisi Dolahi'yi ziyaret eder ve onunla da aynı konu hakkında görüşür. Donjuan Meneses, Venedik ve Fransız elçilerinden sonra Topkapı Sarayı'na gider ve Divanı Hümayun Tercümanı ile görüşür. Divanı Hümayun Tercümanı, bu görüşmeyi Sadrazam Mehmet Paşa'ya iletir. Sadrazam Mehmet Paşa, Donjuan Meneses'i sözleri doğrulanana kadar hapse atar (Danışman, 1958a, s. 49 – 52).

Girit harbinin üzerinden bir ay geçer. Bu bir aylık zaman zarfı, Sultan İbrahim'in beklentilerini karşılamaz. Girit Komutanı Yusuf Paşa, bir aydır Hanya Kalesi'ni kuşatmasına rağmen hala alamamıştır. Bu durum, Cinci Hoca'nın hızla gözden düşmesine neden olur. Son zamanlarda Yusuf Paşa ve Cinci Hoca ile anlaşamayan Sadrazam Sultanzade Mehmet Paşa, bu fırsatı kullanmaya karar verir. Hapsettirdiği Donjuan Meneses'i hapisten çıkarır ve onu Zafire ile oğlunu kurtarması için görevlendirir. Donjuan Meneses ilk olarak Venedik elçisi ile görüşür ve Venedik Devleti'nin Malta korsanlarını sıkıştırmasını sağlar. Daha sonra Fransız elçisi ile de bu konu hakkında konuşmaya başlar (Danışman, 1958a, s. 55 – 57).

Günler sonra Yusuf Paşa, Hanya Kalesi'ni zapt eder. Haberin İstanbul'a ulaşması, Cinci Hoca'ya olan ilgiyi tekrar arttırır. Yusuf Paşa, bu zafer ile İstanbul'a gelir. Sadrazam Sultanzade Mehmet Paşa, Sultan İbrahim'e Hanya Kalesi içindekilerin kayıtsız şartsız serbest bırakıldığını hatırlatır ve Yusuf Paşa'nın düşmandan para almış olabileceğini söyler. Bunun üzerine Sultan İbrahim, Yusuf Paşa'nın katledilmesini ister. Cinci Hoca araya girerek yapılanın haksız olduğunu dile getirir ve Yusuf Paşa'nın ödüllendirilmesi gerektiğini söyler. Cinci Hoca'nın fikirlerinden etkilenen Sultan İbrahim, Yusuf Paşa'yı affeder ve onunla Girit seferi hakkında konuşmaya başlar. Yusuf Paşa, kalenin alınmasının gecikme nedenini Sadrazam Mehmet Paşa'ya bağlar. Onun Girit'e erzak ve cephane göndermediğini dile getirir ve sadrazamın Donjuan Meneses adında bir İspanyol serseri ile iş birliği yaptığını açıklar. Sultan İbrahim, Donjuan Meneses'in huzuruna getirilmesini emreder (Danışman, 1958a, s. 57 – 62). Sultan İbrahim'in Donjuan Meneses'i istediği gece, Donjuan Meneses evinde Avusturya elçisinin bir adamı tarafından öldürülür. Sultan İbrahim, Donjuan Meneses'in öldürülmesi üzerine Yusuf Paşa ve Sadrazam Mehmet Paşa'yı huzuruna çağırarak ikisini de sorguya çeker ve Yusuf Paşa'yı haklı bulur. Bunun üzerine Sultanzade Mehmet Paşa azledilir (Danışman, 1958a, s. 62 – 69). Eserde bu şekilde ele alınan anlatı, tarih kitaplarında şu şekilde verilir;

Bilhassa, Sultan İbrahim'in en hassas damarını bularak Hanya gibi mühim bir kaleyi zapt etmiş olan Yusuf Paşa'nın padişaha birkaç esir ile iki kırmızı somaki direk az görüp külliyetli miktarda elde ettiği para vesair eşyayı göstermediğini ileri sürmek suretiyle, haris pâdişahı bu muvaffakiyetli vezire düşman yapmıştı; bu tevzirlere derhal inanan, İbrahim, bostancıbaşıya emrederek Yusuf Paşa'yı öldürmek istemişse de Cinci Hoca ile valide sultanın istirhamları ve Hanya'yı zapteden bir vezirin îdamının diğer vezirleri ve askeri müteessir edeceğini söylemeleri üzerine pâdişah bu delice hareketten vazgeçmiş ve Yusuf Paşa'yı afv ile yine musahipliğinde bırakmıştır.

Bu defa da Yusuf Paşa, vezir-i âzam aleyhinde harekete geçmiş ve her ikisi de hükümdarın huzurunda yüzleşerek nihayet bir divan günü Vezir-i Âzam Mehmet Paşa azlolunmuş... (Uzunçarşılı, 1988, c. III, s. 223 – 224)

Alıntidan anlaşılacağı üzere İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Donjuan Meneses adlı bir adamdan bahsetmemektedir. Bunun yanında eserde Sultanzade Mehmet Paşa, Yusuf Paşa'nın Venedik Devleti'nden rüşvet aldığını öne sürerken, tarihi kaynaklar Sultanzade Mehmet Paşa'nın Yusuf Paşa'nın elde ettiği servetleri padişaha vermemesi hakkında doldurduğunu söylemektedir.

Görüldüğü üzere eserdeki kurgu olaylar silsilesi çoğunluğu oluşturmaktadır. Yazar ele aldığı kurgularla, Zafire'nin ve oğlunun hayatını baştan sona kadar çizmiş, onların etrafında yarattığı olay örgüleri ile Türklük bilincini ön plana çıkarmıştır. Eserde görülen Girit harbine karar aşaması, Sadrazam Ahmet Paşa'nın katledilmesi ve bu katlin akabinde Sultan İbrahim'in tahttan indirilerek öldürülmesi olaylarında tarihsel gerçeklik korunmuştur. Yazar söz konusu sadakatle okurlara tarih bilinci de aşlamıştır. Bunun yanında eserde görülen Sadrazam Sultanzade Mehmet Paşa'nın azledilmesi olayındaki birtakım eklemeler, o dönemdeki çıkar ilişkisini gözler önüne sermektedir.

2.3.2.3.4.6. Zaman

Eser, 1644 yılında başlamaktadır. Yazar, bu tarihi eserin başlangıcında vermiştir; “Mısıra gitmek üzere İstanbuldan alelacele 1644 yılında yola çıkan kızlarağası Sümbül ağanın gemileri, Rodos açıklarında kendilerini bekleyen Maltanın korsan şövalyeleri tarafından karşılanmıştı.” (Danışman, 1958a, s. 4). Zafire'nin oğlu Osman, bu yıllarda iki yaşındadır. Eser, Osman'ın ölümü ile bitmektedir. “Talihsiz Zafire'nin, o güzel ve asil kadının oğlu Osman, memleketinden uzak diyarlarda Hakkın rahmetine kavuştu.” (Danışman, 1958a, s. 230). Osman öldüğü yıl 23 yaşındadır. Buna göre eserin vak'a zamanı yirmi bir yıl olarak karşımıza çıkar.

Eserin anlatma zamanı, vak'a zamanından ayrıdır. Söz konusu ayrılık eserde Valetta Şehri'nin nüfusu verilirken örtük olarak görülmektedir;

“Bugünkü nüfusu 25.000 olan Valetta şehri, o zamanlarda Maltanın en kalabalık bir merkezi idi.” (Danışman, 1958a, s. 45).

Eser genel olarak sonradan aktarma yöntemi ile şekillendirilmiştir. Bunun yanında eserde yer yer anında aktarma yöntemi de görülür;

“Bir çavuş Donjuan’ın evinin bulunduğu sokakta ilerliyor. Sokak karanlık ve çamurlu... Adım başında durup evleri tetkik ediyor, sonra tekrar ilerliyor.” (Danışman, 1958a, s. 63).

Eser kronolojik bir çizgi ile ilerlemektedir. Eserdeki zaman çizgisi ise genel olarak belirsiz ifadelerle sağlanmıştır. Eserde görülen belirsiz zaman ifadeleri şu şekilde örneklendirilebilir; Ertesi sabah (Danışman, 1958a, s. 31), bir gün (Danışman, 1958a, s. 49), ertesi gün (Danışman, 1958a, s. 50), o gece (Danışman, 1958a, s. 69), o gün (Danışman, 1958a, s. 85), o sabah (Danışman, 1958a, s. 89), günlerce (Danışman, 1958a, s. 114), sabahın erken saatlerinde (Danışman, 1958a, s. 140), akşam üzeri (Danışman, 1958a, s. 148)...

Eserde “gece vakti” öne çıkan zamanlardandır. Önemli olaylar, genellikle bu zaman dilimine gerçekleşmektedir; Örneğin Yusuf ve Osman Ağa, bir gece yarısı gemiyi ele geçirirler. Donjuan Meneses, bir gece yarısı öldürülür. Malta Adasındaki Türkler, bir gece yarısı Ribera Sarayı’nı ele geçirirler. Sadrazam Ahmet Paşa, bir gece yarısı öldürülür. Fransa’da bulunan Türkler, bir gece yarısı kaçmaya çalışırlar... Yazar, bu zaman diliminin yarattığı ıssızlık ve belirsizlik ile eserde ele alınan anlatının etki gücünü arttırmıştır. Eserde kullanılan geceye ait ifadelerden birkaçı şunlardır;

“Gece yarısı... Limanda hiçbir hareket yok...” (Danışman, 1958a, s. 26).

“Gece ve deniz ne kadar karanlıksa, istikbal de o kadar karanlıktır.” (Danışman, 1958a, s. 31).

“Gece olmuştu. Bir çavuş Donjuan’ın evinin bulunduğu sokakta ilerliyor.” (Danışman, 1958a, s. 63).

“Gecenin karanlığında, açık ve lekesiz semaya yükselen bu acıklı dua, oradakilerin hepsinin tüylerini ürpertti.” (Danışman, 1958a, s. 85).

“Şehirde ve etraftaki köylerden çok uzakta olan Ribera Sarayında, gece yarısı cereyan eden bu korkunç hâdiseden kimsenin haberi olmamıştı.” (Danışman, 1958a, s. 88).

“Vakit gece yarısını bulmuştu. Etrafta ses seda yoktu, yalnız çok uzaklardan insanın tüylerini ürperten garip ve korkunç bir uğultu geliyordu.” (Danışman, 1958a, s. 149).

“Gece oldukça ilerlemişti. Bir türlü gözüne uyku girmiyordu.” (Danışman, 1958a, s. 194).

“Gece ilerliyor, sükûn ve sükût gittikçe daha esrarlı daha mütecaviz bir şekil alıyordu.” (Danışman, 1958a, s. 196).

“Gece karanlıktı, etrafta kimseler yoktu. Falcı kızını biraz geriye çekilmiş heyecan ve korku ile olacak faciayı seyrediyordu.” (Danışman, 1958a, s. 221).

Eserde Zafire'nin oğlu Osman'ın ve Düşes de Şevröz'ün görüştüğü vakitlerde ise mehtap ve ay ışığı ön plandadır. Yazar, iki aşığı romantik bir ortamda bir araya getirmektedir;

Renkli, kokulu çiçekler arasında daldı. Her taraf yeşil, her taraf muhteşemdi. Biraz uzakta büyük bir fıskiye den fıskıran suların ahengine, kuşların musikisi karışıyordu.

Sık dalların arasından ay ışığı süzülerek çimenlere düşüyor, çiçeklerin üzerinde oynuyordu.

Işık, gölge, ses, renk birbirine karışmıştı. Koskoca bahçede ne ses, ne seda vardı!. Sonsuz ve ilâhî sükûtu doya doya içiyor, içinin sıkıntısını gidermeye çalışıyordu. Fakat içi rahat değildi. Şimdi bir şey olacak gibi geliyordu ona.

Şarap renginde bir lâleyi koparmak üzere uzanmıştı ki koyu gölgeler arasında bir cismin kıvılcıdadığını, hattâ kendine doğru geldiğini gördü.

İrkildi, eli lâlenin sapında kaldı. Bu gayet sessiz bir halde ilerleyen gölgeye merak ve heyecanla bakıyordu.

Gölge ilerliyor ve gittikçe beliriyordu. Bu bir kadındı!. İnce, zarif, narin bir kadın vücudu... (Danışman, 1958a, s. 194)

Eserin yirmi bir yıllık vak'a zamanında kimi zaman uzun süreli, kimi zaman ise kısa süreli atlamalar da yapılmıştır;

“Girit harbi başlayalı birkaç ay olmuş ve bu deniz seferinin müşkülâtı yavaş yavaş anlaşılmaya başlamıştı.” (Danışman, 1958a, s. 55).

“Balo gecesinin üzerinden üç gün geçmişti.” (Danışman, 1958a, s. 194).

“Bu hâdise üzerinden on gün geçtiği halde Osmanla görüşmek mümkün olmamıştı.” (Danışman, 1958a, s. 205).

2.3.2.3.4.7. Mekân

Eser, İstanbul, Fransa, Girit ve Malta’da geçmektedir. Eserin asıl mekânları Malta Adası ve Fransa’dır. Eserdeki birinci kişiler bir süre Malta Adası’nda yaşarlar. Bu adada Ribera Sarayı’nı ele geçirirler. Malta Korsanı Şövalye Laskari’nin Sarayı’nda kalırlar. Daha sonra Osman yirmi üç yaşına gelince Fransa Devleti’ne geçerler ve Versay Sarayı’nda bir hayat sürerler. Eserde görülen İstanbul, Osmanlı İmparatorluğu’nun başkentidir. Dönemin padişahı Sultan İbrahim, İstanbul’dan devleti yönetmektedir. Eserde görülen Girit Adası ise, Girit savaşı neticesinde ele alınır.

Eserde görülen açık mekânlar Rodos, Girit Adası, Kalismen Limanı, Malta Adası, La Valetta Limanı, Valetta sokakları ve İstanbul sokaklarıdır. Eserde görülen kapalı mekânlar ise Topkapı Sarayı, Gazino, Şövalye Laskari’nin sarayı, Elçi Hanı, İgnace de Ribera’nın sarayı, mahzenler, kahveler ve Versay Sarayı’dır.

Yazar, açık mekânları neredeyse hiç tasvir etmemiştir. Bunun yanında kapalı mekânlar yer yer tasvir edilmiştir;

Saray dört katlı idi. Etrafı kuleli ve kalın duvarlarla çevrilmişti. Saraya, meyilli bir sırttan çıkılıyor ve bu sırtta geniş, mermer bir merdiven bulunuyordu. Her katı bir baştan başa geniş balkonlar çeviriyor, en üst katın dört köşesinde de mazgallı kuleler görünüyordu. Binanın üst katında ve ortada yüksek bir kule daha vardı. Bu kule ya bir gözetleme veyahut da bir saat kulesi idi. Güneşin ışıkları pencerelerinde bir alev gibi yanıyor ve saray bütün Malta adasına âdeta meydan okuyordu. (Danışman, 1958a, s. 71)

“Orta katta bulunan geniş ve muhteşem bir salona yemek sofrası kurulmuştu. Sofra, kristal bardaklar, kadehler, sürahilerle donatılmış ve rengârenk kır çiçekleriyle süslenmişti. Laal renginde şaraplar billûr kadehlerde alev alan bir gönül gibi yanıyordu.” (Danışman, 1958a, s. 94).

“Mahzen karanlık ve soğuktu. Taş duvarlarda yosunlar vardı ve damla damla sular akıyordu. Islak toprakta uzun zaman oturmağa imkân yoktu.” (Danışman, 1958a, s. 105).

Alıntılarda görüleceği üzere bu tasvirler genellikle kısa ve yüzeyseldir. Bunun yanında yazar bu tasvirlerle çoğunlukla kendi görüşlerini eklemiştir.

2.3.2.3.4.8. Dil ve Anlatım

2.3.2.3.4.8.1. Dil

Eser, sade ve akıcı bir üslupla kaleme alınmıştır. Yazar, ele aldığı tasvirlerde, anlatılarda ve diyaloglarda abartıya gitmemiş, kısa ve net ifadeler kullanmıştır. Eserde “Bu acıklı maceranın sonu geliyor belki...” (Danışman, 1958a, s. 33) gibi birkaç devrik cümle dışında genellikle kurallı cümleler kullanılmıştır. Bu cümlelerin çoğu fiil cümlesidir. Söz konusu fiil cümleleri eserin akıcılığını desteklemiştir. Bunun yanında yer yer o dönemde kullanılan kelimeler de görülmektedir. Bu kelime ve terkiplerden birkaçı şu şekildedir; İfâ etmek, teskin etmek, müncer, izahat, umur-u şeri, müfsit, celâdet, rey, tazyik etmek, mükellef, irtikâp, mahzar olmak, nâm ü nimet, mukavemet, cem etmek, küffar, müphem, mülâhaza...

Eserdeki kişiler, toplumsal konumlarına göre konuşurulmuştur. Yazar, ele aldığı kişiye göre kelimeler seçmiş ve üslubu sadeleştirip ağırlaştırmıştır. Yazarın bu kullanımı, Müftü Ebüssait Efendi'nin konuşması ile Osman Ağa'nın konuşmasında görülmektedir;

“Müftü Ebüssait Efendi: Şevketlû Hünkârım... Dini mübin İslâmın korunması hususunda Halifei ruy-u zeminin emirleri bilcümle Müslümanlar için farzdır?” (Danışman, 1958a, s. 11).

“Osman Ağa: Nedeni var mı? Geziniyorum derken ilk rast geleceğın Maltalı tarafından tanınıp hükûmete haber verilecek ve bir tavuk gibi yakalanacaksın.” (Danışman, 1958a, s. 70).

Eserde deyim ve atasözleri de kullanılmıştır. Yazar söz konusu deyim ve atasözlerini kimi zaman günümüzdeki kullanımı ile ele almış, kimi zaman da değıştirerek kullanmıştır. Eserde görülen deyim ve atasözlerinden birkaçı şunlardır;

“Anlaşılmasına imkân olmayan bu sözleri Zafire can kulağıyla dinlemiş ve anlamıştı.” (Danışman, 1958a, s. 6).

“Topkapı sarayında kimsenin ağzını bıçak açmıyor, herkes düşünceli ve esrarlı bir hal almış bulunuyordu.” (Danışman, 1958a, s. 8).

“Bu fikir Zafire’yi çileden çıkarttı.” (Danışman, 1958a, s. 33).

“Cinci Hoca’nın keyfine payan yoktu, etekleri zil çalıyordu.” (Danışman, 1958a, s. 57).

“Sadrazam Sultanzade taşı gediğine koymuştu.” (Danışman, 1958a, s. 58).

“Elçinin yüreğı ağzına gelmişti.” (Danışman, 1958a, s. 64).

“Lâfla peynir gemisi yürümez.” (Danışman, 1958a, s. 71).

“İki Maltalı, dişlerini tırnakların takarak sarayın batısından geçip patika yollardan, çalılar ve kayalar üzerinden atlıyarak kayalar geçidinin arka tarafına düştüler.” (Danışman, 1958a, s. 74).

“Garibi Şu ki, eğer eline geçerse Sadrazam da bunları bir kâşık suda içer.” (Danışman, 1958a, s. 138).

“DüŐenin dostu olmazmıŐ.” (Danışman, 1958a, s. 150).

Eserde dipnot kullanımı da görölmektedir. Yazar bu dipnotlarda kimi zaman eser içinde verilen kelimelerin açıklamasını yapar, kimi zamansa eserde ele aldığı anlatının tarihi kaynağını verir;

“Bu kız âdeta bir Kreole’ye benziyordu (*). (*) Martinik adalı yerlilerle Fransızların karışmasından meydana gelen mezlere Kreole denilirdi. Bunlar ęok güzel oluyorlardı.” (Danışman, 1958a, s. 122).

“Bu sözleri işitince dünya Kara Murat’ın başına ęöktü, gözleri kaņanaęına döndü (*). (*) Naima Cilt 4, Sahife 289.” (Danışman, 1958a, s. 135).

“Onun kurtarılmasını senden beklerim, göreyim seni Koca (*)!... (*) Naima, dördüncü cilt... (Koca) ihtiyar demektir.” (Danışman, 1958a, s. 145).

Eserde görölen dipnotlar tarihi romanın özelliklerine uygundur. Bunun yanında eserde kullanılan sade ve akıcı üslup, toplumsal mevkiye göre konuŐturma ve deyim ve atasözleri, eserin geniş bir kitleye hitap etmesine olanak sağlamaktadır.

2.3.2.3.4.8.2. Anlatım Teknikleri

Kahramanlar Geçidi hâkim bakış açılı anlatıcıya sahip bir eserdir. Bu anlatıcı eserle okur arasında kendisini hissettirmektedir. Bu bağlamda eserde anlatma tekniğinin yoğun olduğu görölr. Bunun yanında eserde diyalog tekniği de sık görölen bir diğer anlatım tekniğidir. Yazar, söz konusu diyaloglarda eserle okuru baş başa bırakmıştır.

Yazar, eserde yer yer iç çözümleme tekniğini de kullanmış ve okurlara şahısların duygu – düşüncelerini açıklamıştır. Örneğin yazar, aşağıdaki alıntıda Osman Ağa'nın düşüncelerini bu teknikle vermiştir;

Osman Ağa bir an düşündü. Her şeyin mahvolduğunu anladı, ne kurtarırsa o kârdı. Yusuf'u kurtarmağa çalışmak beyhude idi. Onu kurtarmağa çalışmak, kendisinin de yakalanması demektir. Halbuki serbest olmanın faydaları olabilirdi. Bir saniyede bütün vaziyeti kafasından geçiren Osman Ağa Yusuf'u orada bırakarak Zafire'nin yanına koştu... (Danışman, 1958a, s. 102)

Eserde mektup tekniği de kullanılmıştır. Eserde karşımıza çıkan ilk mektup, Malta Korsanları Üstadı Laskari'den Fransa Devleti başkanına yazılmıştır. Laskari bu mektupta, Osmanlı Devleti tarafından hazırlanan donanmanın ne tarafa sefere çıkacağını merak eder ve bu konu hakkında Fransa Devleti'nden bir bilgi ister. Fransa Devleti başkanı, bu mektuba cevap vermez. Bunun üzerine Üstat Laskari, Fransa Devleti başkanına bir daha mektup yazar ve Sultan İbrahim'in oğlu olduğunu düşündüğü Osman'dan bahseder. Fransa Devleti, bir şehzadenin Malta korsanları eline geçmesine şaşırır ve bu konu hakkında araştırma yapılana kadar Osman'ın korunmasını ister (Danışman, 1958a, s. 132 - 134).

Eserde görülen bir diğer mektup, Yusuf ve Osman Ağa tarafından Osman'a yazılır. Yusuf ve Osman Ağa bu mektupta Osman'a, Fransa Kralı Lüi'nin Osmanlı Devleti için oynadığı oyunlardan bahsederler ve onu kaçırmak istediklerini dile getirirler (Danışman, 1958a, s. 208).

Eserde görülen son mektup ise Fransa Kralı Lüi tarafından Deli Hüseyin Paşa'ya yazılır. Kral Lüi, bu mektubu Osman'ın ağzından yazar ve Osman'ın taht üzerinde hak sahibi olduğunu dile getirir. Osmanlı Devleti'nin selameti için Osman'ın tahta çıkarılması gerekliliğini vurgular (Danışman, 1958a, s. 211). Fakat Deli Hüseyin Paşa, Osmanlı Devleti'nin selameti için bu mektubu yok eder.

Eserde yer yer iç monolog tekniği de görülmektedir. Yazar, söz konusu teknikle okuyucuyu şahıslarla baş başa bırakmıştır. Örneğin yazar, aşağıdaki alıntıda Yusuf'un düşüncelerini bu teknikle okuyucuya sunmuştur;

Vakıa çok sıkılmışım ama, şu yaptığım da Osman Ağanın dediği gibi delilikten başka bir şey değil... Güpegündüz baştan başa düşman olan bir şehre girmek akıl kârı değil herhalde... Zaten bundan evvel yaptığımız bir iki hâdisenin bütün Maltalıları şüpheyeye düşürmüş olması mümkündür... Belki de bizi arayıp duruyorlardı. Ama bir bakıma da iyi oldu. Şu bizim geminin âkıbetini öğrendim. Demek bizim gemi yakalanmış ha... Yazık olmuş... Zavallı câriyeler... Şimdi kurbanlık koyun gibi çarşıda satılığa çıkarılmışlar... Ama, ahdım olsun, şu hırsız şövalyelerin elinden o zavallıları kurtarmazsam... Maltalıları ilanı harp ediyorum!. Allaha şükür yedi sekiz erkeğiz... Eh, şöyle böyle sekiz Türk silahşörü bir orduya bedeldir... (Danışman, 1958a, s. 75)

Bunun yanında eserde özetleme tekniği de kullanılmış ve okurlara şahıslar hakkında toplu bilgiler verilmiştir. Bu bağlamda eserde anlatma - gösterme teknikleri, diyalog tekniği, iç çözümlene tekniği, mektup tekniği ve özetleme tekniğinin kullanıldığı görülür.

2.3.2.4. VI. Mehmet Dönemini Ele Alan Eserler

Zuhurî Danışman, *Sultanın Hazineseri* adlı eserde tarihi gerçekliği muhafaza eden bir anlatı ortaya koymuştur.

2.3.2.4.1. Sultanın Hazineseri

Eser, Kösem Sultan'ın saltanat naipliği yaptığı dönemde kurulan ağalar saltanatını ele almaktadır.

2.3.2.4.1.1. Bibliyografik Künye

Zuhurî Danışman'ın *Sultanın Hazineseri* adlı bu eseri, 1964 yılında Sinan Matbaası tarafından basılmıştır. Eser, 173 sayfadır ve eserin o dönemki satış fiyatı "5 Lira" olarak belirlenmiştir.

2.3.2.4.1.2. Anlatıcı – Bakış Açısı

Eser, hâkim bakış açısı ile yazılmıştır. Hâkim bakış açısına sahip olan anlatıcı, kişilerin iç dünyalarına girmekte, onların düşüncelerini, korkularını, amaçlarını kısacası bütün iç çekişmelerini okuyucuya açmaktadır;

“Kösem Sultan gittikçe hiddetleniyordu. Kösem Sultanın kanaatince Bektaş Ağa, Kethüda Bey ve diğer ağalar olmazsa bu memleket idare edilmezdi.” (Danışman, 1964c, s. 67).

“Valide Turhan Sultan, buhranlar içinde kıvranıyordu. Genç Valide, daha bu nevi saray entrikasına ilk defa esaslı olarak karışmıştı. Kösem Sultan gibi bir entrikacı kurt ile başa çıkmak kolay değildi. Bunu o da biliyordu.” (Danışman, 1964c, s. 119).

Anlatıcı, eserde yer yer araya girer. Kendini okurlara hissettirir ve olaylar hakkındaki yorumlarını belirtir. Örneğin anlatıcı, esnafa bozuk akçe vermeyi şu şekilde yorumlamaktadır;

“Kösem Sultan memnun oldu. Nihayet maaş verilebilecekti. Yapılan sahtekârlığın farkında bile değildi. Halbuki bu tedbir, düpedüz halkı soymaktı.” (Danışman, 1964c, s. 50).

Anlatıcı, şahıslar arasında taraf tutmaktadır. Okurların kişilere bakışını, kimi zaman kişiler hakkında kullandığı kelimelerle, kimi zaman da kendi yorumları ile yönlendirir. Anlatıcının bu yaklaşımı, Celâli Hasan ve Boyacı Hasan hakkındaki verilen şu sözlerde açıkça görülmektedir;

Boyacı Hasan Hakkında : “Yeniçeri ağalarının bu zâlim Bolu tahsildarı, şimdi yaptığı işkencelerin hesabını veriyordu.” (Danışman, 1964c, s. 30).

Celâli Hasan Hakkında: “Çünkü sipahilerin elebaşı olan Celâli Hasan, sert, demir gibi bir yiğitti.” (Danışman, 1964c, s. 28).

Anlatıcı, eserde sık sık sorular sorarak merak unsurunu da arttırmıştır;

“Acaba Kösem Sultan ne yapmak istiyordu? Bu gece her şey sona erecek demişti! Bu gece daha neler olacaktı acaba?” (Danışman, 1964c, s. 91).

“Kuşçu Mehmet tereddüt içinde idi. Ne yapacaktı? Ne yapmalıydı?” (Danışman, 1964c, s. 130).

Bunun yanında anlatıcı eserde kimi zaman okurlara mekân değişikliklerini belirtir, olay hatırlatması yapar, kimi zaman da onlara tarihi bilgiler verir. Bu kullanımlardan mekân değişiklikleri ve olay hatırlatması şu şekilde örneklendirilebilir;

“Eyüpte bir kahvehanedeyiz.” (Danışman, 1964c, s. 25).

“Daha evvelki bahislerde anlattığımız gibi, Samsuncu, Sadrazamla birlikte saraya gitmişti. Orada hücumu uğradığı için canını zor kurtarabilmişti.” (Danışman, 1964c, s. 118).

Eserde anlatıcı tarafından yapılan bilgilendirmelerin birkaçı ise şu şekildedir;

“Bu çeşmenin adı ‘Cellat Çeşmesi’ idi. Nice devletlilerin, vezirlerin başı, bu çeşme önünde gövdesinden ayrılmış, kanlı palalar bu çeşmede yıkanmıştı.” (Danışman, 1964c, s. 75).

“Sarayda umumiyetle pencereler tavana yakın yerde bulunuyordu. Dışarıdan herhangi bir suikast teşebbüsü yapılmasın diye.” (Danışman, 1964c, s. 97).

“Mağrur olma padişahım, senden büyük Allah var!’ sesleri yükseldi. Bu Osmanlı İmparatorluğunun güzel bir an’anesi idi. Mutlak bir imparatorluğun, mesuliyetsiz ve hudutsuz sahibi olan Padişahlara, bu nevi merasimde daima, insan olduğu, insanlığın aczini taşıdığı hatırlatılırdı.” (Danışman, 1964c, s. 139).

2.3.2.4.1.3. Olay Örgüsü

Sultanın Hazineseri, tek vak’a biriminden oluşmaktadır. Eserin vak’a birimi Kösem Sultan iktidarının son bulmasıdır. Bu vak’a birimi esnaf isyanı ile başlar ve ağalar saltanatının yıkılması ile son bulur.

Kösem Sultan, yıllardır saraydadır ve burada sonsuz bir güç elde etmiştir. Öyle ki devlet idaresi dahi Kösem Sultan’ın kontrolündedir. Kösem Sultan, bu saltanatında kendisine başyardımcı olarak ağaları seçer ve onları himaye eder. Ona göre, ağalar sayesinde devletin bozulan düzeni geri gelecektir. Ağalar ise, Kösem Sultan’ın himayesi altında halka ve esnafa baskı uygulamakta, elde ettikleri güç sayesinde kendilerine geniş bir hazine yapmaktadırlar. Bu ağalardan Bektaş Ağa’nın hazinesi eserde ön plandadır. Bektaş Ağa, bu hazinesini gözü gibi korur. Bu bilgilendirme ile başlayan eserde yeniçerilerin maaş günleri yaklaşır fakat saray hazinesinde yeterli para bulunmamaktadır. Kösem Sultan, bu durum karşısında ağalardan bir çare ister. Ağalar, bozuk akçeleri esnafa satarak karşılığında altın almaya karar verirler. Bu karar, esnaf isyanının başlama nedenidir.

Yıllardır baskı gören esnaf, bozuk akçeleri almaz ve dükkânlarını kapayarak sadrazama çıkar. Sadrazam Melek Ahmet Paşa, bu konuya önem vermez ve esnafı dinlemez. Bunun üzerine esnaf, Şeyhülislam Kara Çelebizade Abdülaziz Efendi’yi zorla önlerine katarak padişaha çıkar. Esnafın şikâyetlerini dinleyen padişah, ilk önce Melek Ahmet Paşa’yı azleder. Daha sonra Sultan Süleyman kanunu dışındaki bütün vergileri affeder. Kalabalık, vergi affından sonra dağılmaz ve o dönemde söz sahibi olan ağalardan Yeniçeri Ağası Kara Çavuş’un, Bektaş Ağa’nın, Samsuncu’nun, Sarı Kâtip’in ve Deli Birader’in cezalandırılmasını talep eder. Devlet erkânı, bu istek hakkında görüşmek için çekilir. Divan kurularak sadrazam seçilir. Yeni sadrazam, padişahın validesi Turhan

Sultan'ın himaye ettiği Siyavuş Paşa olur. Kösem Sultan, Siyavuş Paşa ile görüşür ve halkın hareketlenmesine bir çözüm bulmasını ister. Siyavuş Paşa, bu istek üzerine ağalara giderek olayları anlatır ve tedbir almaları gerektiğini belirtir. Ertesi gün kalabalık tekrar toplanır ve saraya doğru hareket eder. Kalabalığın tekrar toplandığını gören ağalar, silahlı yeniçeriler göndererek kalabalığı durdurmaya karar verirler. Yeniçeriler, kalabalığın yolunu keserler. Kalabalık içinden Bedestani Ali Efendi öne çıkar ve yollarından dönemeyeceklerini dile getirir. İki taraf arasında bir harbede yaşanır. Bunun üzerine yeniçeriler, Ali Efendi'nin başını keserler. Bu sahne, kalabalığın dağılmasına sebep olur.

Esnaf isyanından korkan Kösem Sultan, saraya iki validenin fazla geldiğine kanaat getirir. Bu sebeple ağalardan, Turhan Sultan'ın ve onun adamları olan Uzun Hasan ile Reyhan Ağa'nın başını ister. Kösem Sultan'ın yakın cariyesi Melekî Kalfa, bu planı Turhan Sultan'a anlatır. Daha sonra sevgilisi Şaban Ağa'ya giderek Turhan Sultan için çalışmasını ister. Şaban Ağa, ağalar saltanatından bıkan sipahilerin reisi Celâli Hasan ile buluşur ve onunla birlikte Topkapı Sarayı'nın dış bölgesine pusu kurarlar. Bu esnada Turhan Sultan, Uzun Süleyman ve Reyhan Ağa'yı çağırarak Kösem Sultan'ın ölmesi gerektiğini izah eder. Sultanlarına gönülden bağlı olan bu iki ağa, sarayda bulunan iç ağalar, has odalılar ve zülüflüler sınıfını silahlandırır. Gece yarısı dışarı çıkan Kösem Sultan, silahlı topluluğu kendi adamları sanır ve onlara seslenir. Uzun Süleyman, Kösem Sultan'a cevap verir. Uzun Süleyman'ın sesini tanıyan Kösem Sultan kaçarak bir dolaba saklanır. Kuşçu Mehmet, dolapta saklanan Kösem Sultan'ı bulur ve onu sürükleyerek Kuşhane Meydanı'na getirir. Zülüflülerden birisi, bir ip alarak Kösem Sultan'ı boğar. Kösem Sultan'ın ölümü üzerine herkes dağılır. Kuşçu Mehmet de gitmek üzereyken Kösem Sultan kendine gelir ve kalkmaya çalışır. Bunun üzerine Kuşçu Mehmet, pencereden sarkan bir perdeyi alarak Kösem Sultan'ı boğar.

Müthiş bir darbe sayılan yukarıdaki planın başarısız olduğunu öğrenen ağalar, taraftarlarını da yanlarına alarak Orta Cami'de toplanırlar. Ağaların bu hareketi, Osmanlı Devleti'ne karşı bir isyandır. Devlet erkânının kararı ile sancak-ı şerif çıkarılır ve orta kapıya dikilir. Sancak-ı şerifi gören bütün halk, akın akın saraya gelir. Ağaların yanında sadece yeniçeriler kalır. Sancak-ı şerife karşı gelemeyen yeniçeriler de birer

birer Orta Cami'den uzaklaşırlar. Bunun üzerine camide sadece ağalar kalır. Turhan Sultan, ağaların her birini başka bir vazife ile İstanbul'dan uzaklaştırmaya karar verir ve ağalara tayin emirlerini gönderir. Tayin emirlerini alan ağalar, görev yerlerine gitmezler. İstanbul içinde saklanırlar. Bu sebeple haklarında arama emri çıkar çok geçmeden her ağa tek tek yakalanarak öldürülür. Ağaların elde ettikleri güç ve büyük servetleri onları idamdan kurtaramaz.

Eserin olay örgüsü çizgisel zaman unsuruna göre tertip edilmiştir. Bu örgü tarihsel gerçekliğin ele alındığı bir örgüdür. Yazar, tarihi belgelerde "Ağalar Saltanatı" olarak anılan bu devri kronolojiye uyararak ve olayları değiştirmeden esere aktarmıştır. Bu bağlamda eserin olay örgüsü, tarihin kronolojik şekilde işlendiği bir yapı olarak karşımıza çıkar. Bunun yanında yazar seçtiği konuyu Melekî Kalfa - Şaban Ağa arasında kurduğu bir aşk ile de yoğurmuş, okuyucuyu sürükleyen bir anlatı ortaya koymuştur.

2.3.2.4.1.4. Şahıs Kadrosu

Eserin şahıs kadrosu kalabalıktır. Eserdeki birinci kişiler, Kösem Sultan ve Turhan Sultan'dır. Eserdeki ikinci kişiler, Sultan Mehmet, Melekî Kalfa, Celâli Hasan, Şaban Ağa, Uzun Süleyman Ağa, Reyhan Ağa ve Yeniçeri Ağaları (Bektaş Ağa, Kethüda Bey, Yeniçeri Ağası Kara Çavuş, Samsuncu Ömer Ağa)'dır. Eserdeki üçüncü kişiler, Deli Birader, Şeyhülislam Bahaî Efendi, Sadrazam Kara Murat Paşa, Sarı Kâtip, Muslihiddin Ağa, Sadrazam Melek Ahmet Paşa, Şeyhülislam Karaçelebizade Abdülaziz Efendi, Bedestani Ali Efendi, Siyavuş Paşa, Kuşçu Mehmet ve üç işçi'dir.

2.3.2.4.1.4.1. Birinci Dereceden Kişiler

Kösem Sultan:

Osmanlı sarayı valide sultanlarındandır. Yıllar içinde sarayda büyük bir güç elde etmiştir. Haremden devlet idaresine kadar her konuda söz sahibidir. Kösem Sultan,

eserde altmış iki yaşındadır. Yazar, Kösem Sultan'ın kim olduğunu Melekî Kalfa aracılığı ile okuyuculara açıklar;

Hakikaten Melekî Kalfa, dört padişah devresinde sarayın yegâne ve mutlak hâkimi olarak yaşamış olan koca Osmanlı İmparatorluğunu idare etmiş bulunan, haris, kurnaz, merhametsiz ve saltanat hırsı için her türlü cinayeti işlemekten çekinmeyen büyük Valide Mahpeyker Sultanın, yâni Kösem Sultanın gözdesi idi. (Danışman, 1964c, s. 5)

O dönemde Osmanlı tahtında sekiz yaşında olan Avcı Mehmet bulunmaktadır. Valide Kösem Sultan, Avcı Mehmet henüz küçük olduğu için saltanat sürmeye devam etmektedir. Avcı Mehmet'in annesi Turhan Sultan ise, yer yer Kösem Sultan'ın hâkimiyetini kırmaya çalışmaktadır. Bu sebeple Kösem Sultan, Turhan Sultan'ı en büyük düşmanı olarak görür ve her fırsatta onun hâkimiyetini yok etmeye uğraşır.

Kösem Sultan'ın sonsuz gücünün yanında oldukça büyük bir de hazinesi vardır. Kösem Sultan, bu hazinesine gözü gibi bakmaktadır;

Kösem Sultan, sandıkları birer birer açtı. Odada gayet az ışık vardı. Karanlık denecek kadar da loştu oda... Fakat sandıklar açılınca odaya garip bir parıltı yayıldı. Bu ışık, yığın halindeki elmasların, yakutların, zebrecetlerin, zümrütlerin ve incilerin akisleriydi. Valide Sultan bu milyonluk hazineyi çılgınca bir ihtirasla seyretti. (Danışman, 1964c, s. 58)

Kösem Sultan, o dönemde itibar sahibi olan yeniçeri ağalarını himaye eder. O, devletin bu ağaların varlığı ile idare edilebileceği düşüncesindedir. Bu sebeple ağalar ve Kösem Sultan arasında karşılıklı bir çıkar ilişkisi vardır. Valide Kösem Sultan, bütün kirli işlerini bu ağalar sayesinde yapmaktadır.

Görüldüğü üzere yazar, Kösem Sultan'ın kişilik özelliklerini ön plana almış, fiziki özelliklerine değinmemiştir. Eserde yukarıdaki şekilde karşımıza çıkan Kösem Sultan gerçek bir kişidir. Tarihi belgelere baktığımızda Kösem Sultan'ın kişiliği eserle örtüşmektedir (İlgürel, 2002, s. 273 – 275).

Turhan Sultan:

O dönemde Osmanlı padişahı olan Avcı Mehmet'in annesidir. Valide Turhan Sultan'ın en büyük düşmanı, ona hiçbir yetki vermeyen Kösem Sultan'dır. Turhan Sultan'ın eser boyunca tek emeli, Kösem Sultan'ın iktidarını kırmak ve haremdede kendi saltanatını kurmaktır.

Turhan Sultan, eserde "siyah gözlü", "kumral saçlı" ve "işveli tavırlı" bir kadın olarak tarif edilir (Danışman, 1964c, s. 84). Genç bir kadındır. Devlet idaresinde Kösem Sultan kadar tecrübeli değildir. Bunun yanında oldukça hırslı ve zeki bir kişiliği vardır. Kösem Sultan'ı karşısına alacak kadar cesurdur.

Görüldüğü üzere yazar, Turhan Sultan'ın hem kişilik hem de fiziki özelliklerine değinmiştir. Eserde yukarıdaki şekilde gördüğümüz Turhan Sultan gerçek bir kişidir. Tarihi belgelere göre Turhan Sultan "beyaz tenli", "kumral saçlı" ve "mavi gözlü" bir kişidir (Kara, 2010, "Sultan İbrahim'in ilk kadını Hatice Turhan Sultan"). Bunun yanında kaynaklar Turhan Sultan'ın hırslı olmadığından da söz etmektedir (Karaca, 2012, 423 – 425). Bu bağlamda yazarın Turhan Sultan'ı gerçeklere uygun olarak yansıtmadığı söylenebilir.

2.3.2.4.1.4.2. İkinci Dereceden Kişiler

Avcı Sultan Mehmet:

Turhan Sultan ve Sultan İbrahim'in oğludur. Avcı Mehmet, Osmanlı tahtına çok küçük yaşta çıkmıştır. Bu sebeple devlet idaresi hakkında bilgisi yoktur. Çevresinde olan biten olayları anlayabilecek tecrübeye sahip değildir; "Genç padişah, bu sözlerin mânasını daha hayal meyal anlayabiliyordu." (Danışman, 1964c, s. 41). Onun adına Osmanlı tahtını Valide Kösem Sultan yönetmektedir. Avcı Mehmet, henüz duruma tam olarak vakıf olmadığından Kösem Sultan'ın idaresini kabul eder ve devlet işlerinde Kösem Sultan'dan yardım ister;

Bir an tereddüt etti. Mührü almak mı, yoksa yine Murat Paşa'da bırakmak mı lâzımdı? Gayri ihtiyari başını arkaya çevirdi. Orada, perde arkasında, Büyük Valide Kösem Sultan vardı. Kösem Sultanın sesi: 'Çün hal bu merkezdedir. Kara Murat Paşa kulunu azad eyle.' Sultan Mehmet geniş bir nefes aldı. (Danışman, 1964c, s. 41)

Görüldüğü üzere eserde Sultan Mehmet'in çocukluk yılları verilmektedir. Yazar, bu sebeple onun gerek kişilik gerekse fiziki özelliklerine detaylı değinmemiştir. Bunun yanında Sultan Mehmet gerçek bir kişidir. Onun çocukluk yıllarına baktığımızda eserde ele alınan durumun tarihi kaynaklarla örtüştüğü görülür (Uzunçarşılı, 1988, c. III, s. 240).

Melekî Kalfa:

Kösem Sultan'ın en yakın cariyesidir. Melekî Kalfa, Kösem Sultan'ın yıllarca yanında bulunmuş ve ona her konuda yardım etmiştir. Kösem Sultan'a gönülden bağlı olan bu kadın, Kösem Sultan'ın son zamanlarda kurduğu entrikalara dayanamaz. Bu sebeple eserde Turhan Sultan'a bu planları bildiren bir kadın olarak karşımıza çıkar ve Kösem Sultan'dan gizli olarak Turhan Sultan'a yardım eder.

Eserde oldukça güzel bir kadın olarak tarif edilir. Onun "kumral saçları", "siyah gözleri" ve "uzun kirpikleri" vardır (Danışman, 1964c, s. 4). Büyüleyici bir güzelliğe sahiptir; "Ne güzel kadın... Ne büyüleyen gözleri var." (Danışman, 1964c, s. 6). Melekî Kalfa, bu güzelliğini kullanarak Turhan Sultan için çalışacak güçlü yiğitler de bulur.

Görüldüğü üzere yazar, Melekî Kalfa'nın hem fiziki hem de kişilik özelliklerini vermiştir. Eserde yukarıdaki şekilde karşımıza çıkan Melekî Kalfa'nın gerçek bir kişi olup olmadığı tartışmalı bir konudur. Kimi araştırmacılar Turhan Sultan'a yardım eden kişinin ismini vermez. Sadece bir cariyeye olarak anarlar. Kimi araştırmacılar ise bu kişinin Melekî Kalfa olduğunu söylemektedir. Melekî Kalfa'nın isminden söz eden kaynaklarda onun fiziki özelliklerine dair bilgiler bulunmamaktadır fakat Kösem Sultan'ın acımasızlığından usandığı için Turhan Sultan'a yardım ettiği konusu doğrulanır (Altınay, 2011, s. 278).

Yeniçeri Ağaları:

Bektaş Ağa: Emekli bir yeniçeridir. Tecrübeli bir adamdır. Yeniçeriler arasında en çok söz sahibi olan kimselerdendir. Bektaş Ağa, aynı zamanda Kösem Sultan'ın himaye ettiği ağalardandır ve Kösem Sultan'ın ona karşı fazlaca iltimasları bulunmaktadır. Bu sebeple Bektaş Ağa, saray idaresinde de söz söyleme yetkisi elde etmiştir. Bektaş Ağa'nın istekleri, saray tarafından düşünmeden yerine getirilmektedir. Yazar, Bektaş Ağa'nın bu yetkisini şu şekilde örneklendirir; “Orta halli bir evdi. Bununla beraber bu ev, sabahtan akşama kadar devlet adamları ile, memuriyet isteyen kimselerle dolup boşalırdı.” (Danışman, 1964c, s. 12). Bunun yanında Bektaş Ağa, oldukça zengin birisidir. Büyük bir hazineye sahiptir. Bunun yanında kendini etrafta emekli maaşı ile geçinmeye çalışan bir kişi olarak tanıtmaktadır; “Kara Çavuş ile Kethüda Bey, Bektaş Ağanın hasisliğini bilirlerdi, onun parasını almak, canını almaktan beterdı.” (Danışman, 1964c, s. 148).

Kethüda Bey: Yeniçeri ağalarındandır. Kösem Sultan'ın himayesi ile Osmanlı İmparatorluğu'nda büyük bir şöhret edinmiştir. Bunun yanında Kethüda Bey'in Turhan Sultan ile de bir dostluğu bulunmaktadır.

Yeniçeri Ağası Kara Çavuş Ağa: Yeniçeri ağalarındandır ve Kösem Sultan tarafından himaye edilmektedir. Eserde “gururlu” ve “kibirli” bir kişi olarak tanıtılır (Danışman, 1964c, s. 60).

Samsuncu Ömer Ağa: Kösem Sultan tarafından himaye edilen ağalardandır.

Bu ağalar, eserde Anadolu'da ve İstanbul'da bulunan halkı ezen, onlar üzerinden kendi hazinelerini dolduran kimseler olarak karşımıza çıkarlar. Ağaların, o devirde halktan saraya kadar her alanda sonsuz güçleri vardır. İstediklerini başa getirip istediklerini görevden almaktadırlar.

Eser boyunca bu dört ağanın tek amacı, yıllardır süren ağalar saltanatını korumaktır. Bu sebeple yer yer acımasız ve merhametsiz işler yaptıkları da görülmektedir. Eserde bu

şekilde verilen ağalar gerçek kişilerdir ve ağaların Osmanlı Devleti içinde kurdukları düzen tarihi belgelerle örtüşmektedir (Uzunçarşılı, 1988, c. III, s. 244).

Celâli Hasan:

Sipahilerin reisidir. Eserde “genç”, “mert” ve “delişmen bir delikanlı” olarak karşımıza çıkar (Danışman, 1964c, s. 14); “Celâli Hasan, sert, demir gibi bir yiğitti.” (Danışman, 1964c, s. 28).

Celâli Hasan, bir kılıç ustasıdır. Çok iyi kılıç kullanmakta ve o devirdeki herkes tarafından takdir edilmektedir. Dürüst ve korkusuz bir kişiliğe sahiptir. Celâli Hasan, ağaların baskılarından da bıkmıştır. Bu sebeple, ağalar ve Kösem Sultan saltanatının son bulmasını canı gönülden talep etmektedir. Eserde Turhan Sultan için çalışır ve kılıcını onun yoluna koyar; “Mademki Valide Turhan Sultan biz garip sipahileri himaye etmektedir. Mademki doğru yoldadırlar, biz de bileğimizin kuvvetini onun emrine vermekle vazifemizi yapmış oluruz.” (Danışman, 1964c, s. 3).

Görüldüğü üzere yazar Celâli Hasan'ın kişilik özelliklerini ön plana almış, fiziki özelliklerine pek değinmemiştir. Eserde yukarıdaki şekilde karşımıza çıkan Celâli Hasan'a ele alınan kaynaklarda rastlanmamaktadır. Bu bağlamda Celâli Hasan'ın kurmaca bir kişi olduğu söylenebilir.

Uzun Süleyman ve Reyhan Ağa:

Kösem Sultan ve taraftarlarının düşmanı olan bu iki ağa, Turhan Sultan'ın en yakın adamlarıdır. En büyük emelleri, himayesi altında buldukları Turhan Sultan'ın iktidarı eline almasıdır.

Uzun Süleyman, her zaman Sultan Mehmet'in yanında bulunur ve fırsat buldukça padişahın yanlış kararlar vermesini engeller. Örneğin Kösem Sultan, yeni sadrazam olarak ağaların tarafında olan Yeniçeri Ağası Kara Murat Paşa'yı önerir. Uzun Süleyman bu durum karşısında padişahın kulağına eğilir ve Siyavuş Paşa'nın sadrazam

yapılmasını sağlar. Reyhan Ağa ve Uzun Süleyman Ağa, Kösem Sultan'ın öldürülmesinde de başrol oynamaktadırlar. İki ağa, padişahı ve Turhan Sultan'ı kurtarmak için vakit kaybetmeden saraydaki birkaç zümreyi silahlandırır. Bu sayede Kösem Sultan'ın ve dolaylı olarak ağalar saltanatının da sonu gelir.

Görüldüğü üzere yazar Süleyman Ağa ve Reyhan Ağa'yı Turhan Sultan'a bağlılıkları ile ön plana çıkarmış, onların gerek fiziki gerekse kişilik özelliklerini ayrıntılı ele almamıştır. Bunun yanında eserde yukarıdaki rollerde karşımıza çıkan iki ağa gerçek kişilerdir. Tarihi belgelere baktığımızda Süleyman Ağa ve Reyhan Ağa'nın söz konusu tavırları eserle örtüşür (Kara, 2010, "Turhan Valide Sultan ile Büyük Valide Kösem Sultan Arasındaki Mücadele").

2.3.2.4.1.5. Eserin Tarihi Geçeklik ve Roman Gerçekliği Bağlamında Karşılaştırılması

Sultanın Hazineleeri, olay örgüsünün büyük çoğunluğunu tarihten almış bir eserdir. Eserin merkezi olan Kösem Sultan ve onun himayesi ile yürüyen ağalar saltanatı, tarihi kaynaklarda geçen bir anlatıdır. Yazar, bu anlatının çoğunu eserde tarihi kaynaklardaki şekli ile yansıtmıştır. Bu bakımdan eser, "tarihi gerçekleri muhafaza eden romanlar" başlığı altında değerlendirmeye uygundur. Bunun yanında eserde yer yer eklemeler ve kurgular da görülmektedir. Söz konusu bu üç yapı aşağıda ayrıntılı şekilde incelenecektir.

Eserdeki ilk tarihi gerçek, Sadrazam Kara Murat Paşa'nın faaliyetleridir. Sadrazam Kara Murat Paşa, ağaların himayesi ile sadrazamlık mevkisini elde etmiştir. Fakat son zamanlarda ağaların her işe karışmasından dolayı görevini yerine getiremez bir hâle gelir. Bu sebeple ağaların en şöhretlilerinden Kethüda Bey'e düşman olur (Danışman, 1964c, s. 18-24). Kethüda Bey'i bir cirit oyununda öldürmeyi planlar. Kethüda Bey, Sadrazam Kara Murat Ağa'nın bu planını öğrenir ve askerleri kullanarak ona karşı bir isyan düzenler. Fakat Kara Murat Paşa da bu isyan girişimini öğrenir. Bu şekilde iki plan da başarısız olur. Ağalar, bu olaylar üzerine bir toplantı yaparlar ve Kara Murat Paşa'nın sadrazamlıktan istifa etmesine karar verirler. Sadrazam Kara Murat Ağa'ya bu

kararlarını bildiren bir tezkire gönderirler. Ağalar ile uğraşmaktan bıkan Kara Murat Paşa, Sultan Mehmet'e giderek mührü geri verir ve Budin eyaletine tayinini ister. Sultan Mehmet, onu azleder ve Budin'e gönderir (Danışman, 1964c, s. 37-41). Kara Murat Paşa'nın bu yaşadıkları, tarihi kaynaklar ile örtüşmektedir;

“Bunun üzerine Ağalar'ın içlerinden biri, Yeniçeri Ağası Kara Murat Paşa, birden sadrazâm oldu. Değerli bir asker, sert, sözünü sakınmaz, nisbeten doğru, icabında hileye sapmasını bilen bir adamdı.” (Öztuna, 1978, c. 9, s. 144-145).

Kara Murat Paşa'nın ocak kethüdasını Budin valiliği ile İstanbul'dan atıp hakkından gelmek istemesi ve kethüdanın da vezir-i âzam aleyhine askeri tahrik etme teşebbüsü gibi müteakip hareketleri kuvvede kalmış ve ocak ağalarının Kethüda Bey tarafını tutmaları üzerine durumu müşkülleşen Kara Murat Paşa, Bektaş Ağa'nın tavsiyesine uyarak saraya gidip padişahla buluşup ocak ağalarını kastederek; “Şevketlû hünkârım bir memlekette dört vezir-i âzam olmaz; işte mührün, bir kuluna dahi ver; ben kuluna dahi nan-pâre ihsan eyle, hayır duana meşgul olayım. Amma zinhar mührü yeniçeri ocağından kimseye verme, zevali devletinize sebep olur.” Diyerek mührü teslim ile istifa etmiştir. (Uzunçarşılı, 1988, c. III, s. 248)

Sadrazam Kara Murat Paşa'nın istifa ederken söylediği yukarıdaki sözler de eserde birebir kullanılmıştır.

Eserde görülen ikinci tarihi gerçek, halka bozuk akçe dağıtılmasıdır. Esnafa dağıtılan bozuk akçeler yüzünden İstanbul'da büyük bir isyan çıkar. Eserde bu olay, şu şekilde anlatılmaktadır; Yeniçerilerin ve sipahilerin maaş günü yaklaşır fakat hazineye yeterli para yoktur. Bunun üzerine Kösem Sultan, ağalar ile görüşür ve bu duruma bir çare ister. Ağalar, tek çözümün halka bozuk akçe verip karşılığında altın almak olduğuna karar verirler. Kösem Sultan bu fikri kabul eder. Bedestan Kethüdası, esnafa gider ve akçeleri alıp altın vermelerini ister. Yıllardır ağaların baskısından bıkan esnaf için bu hareket bardağı taşıran son damla olur. Bütün esnaf, dükkânlarını kapatır ve yeni sadrazam Melek Ahmet Paşa'nın konağına gider. Melek Ahmet Paşa, durumun ciddiyetini anlamaz. Halkı, “Sürün bunları Taşra!. Yıkılın bre kâfir gidiler!. Varın tedârik edin, verin!...” diyerek kovar (Danışman, 1964c, s. 48-51). Bu hakaret karşısında daha da hiddetlenen esnaf, devrin Şeyhülislamı Kara Çelebizade Abdülaziz Efendi'ye çıkar. Şeyhülislam da ilk önce, bu esnafı ciddiye almaz. Bunun üzerine Saraçhane

Kethüdası Ramazan Dede, öne çıkar ve şeyhülislama: “Efendi, Efendi! Sizden kürk istenildiğinde ayağa kalkıp Sultan İbrahim’i ve Veziri katlettinizdi... Ya şimdi bizim ahvalimiz için ne acep karışmazsınız? Elbette emir şer’in... Ya kalk önümüze düş... Ya ne olmalı ise olsun...” der. Durumun ciddiyetini anlayan Kara Çelebizade Abdülaziz Efendi, ilk olarak ağalara haber vermek ister ve abdest almak bahanesiyle içeriye girer. Bir adamını, ağalara gönderir. Kendisi de kaçmaya çalışır. Bu durumu fark eden esnaf, şeyhülislama yakalayarak önlerine katar ve padişaha çıkar (Danışman, 1964c, s. 51- 53). Sultan IV. Mehmet, halkın isteklerini dinler ve Sultan Süleyman vergisi dışındaki bütün vergileri affeder. Fakat esnaf dağılmaz ve kendilerine eziyet eden ağaların da cezalandırılması ister. Bunun üzerinde devlet erkânı, acele toplanır. Sadrazam Melek Ahmet Paşa azledilir. Kösem Sultan, sadrazam olarak Kara Murat Paşa’yı önerir. Fakat Kara Murat Paşa, isyandan korktuğu için saraya gelmez ve mührün kendisine gönderilmesini ister. Bu durum karşısında Uzun Süleyman Ağa devreye girer ve padişaha, Siyavuş Paşa’yı önerir. Sadrazam olarak, Turhan Sultan tarafından himaye edilen Siyavuş Paşa seçilir. Siyavuş Paşa, güçlkle halkı evlerine gönderir ve Kösem Sultan’ın isteği ile ağalara giderek bu isyana karşı tedbir almalarını söyler (Danışman, 1964c, s. 54 – 63). Ağalar iktidarına son vermeye kararlı olan esnaf ve birtakım halk, ertesi gün tekrar toplanarak saraya doğru ilerler. Ağalar ise, yeniçerileri halkı durdurmakla görevlendirir. Silahlı yeniçeriler, halkın önüne geçerler. Bedestani Ali Efendi, öne çıkarak yollarına devam edeceklerini dile getirir. Bu topluluğa söz dinletemeyen yeniçeriler, Ali Efendi’nin başını keserler. Halk, bu durum karşısında mecburen dağılmak zorunda kalır ve dükkânlarını açar (Danışman, 1964c, s. 63-65).

Yukarıdaki olaylar silsilesi, diyaloglarına kadar tarihten aktarılmıştır. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi Cilt III* adlı eserinin 250 – 253. sayfaları arasında bu olayı yukarıdaki şekilde aktarmaktadır. Bunun yanında eserdeki olaylar silsilesi, Erhan Afyoncu’nun, Uğur Demir’in ve Ahmet Önal’ın birlikte çıkardıkları *Osmanlı İmparatorluğu’nda Askeri İsyanlar ve Darbeler* adlı eserin “*Esnaf İsyanı*” başlığı altında verilen anlatı ile de örtüşmektedir. Fakat İsmail Hakkı Uzunçarşılı, esnafa bozuk akçe verilmesinin nedenini, ağaların kendi hazinelerini zengin etmek istemeleri olarak gösterir. *Osmanlı İmparatorluğu’nda Askeri İsyanlar ve Darbeler* adlı eserde ise

Sultanın Hazinesi'nde olduğu gibi askerin maaşını vermek için bu akçelerin yapıldığı söylenmektedir.

Eserdeki bir diğer tarihi gerçek, Kösem Sultan'ın, Turhan Sultan için kurduğu plan ve bu plan neticesinde ölümüdür. Eserde bu olaylar şu şekilde aktarılır; Esnafın isyanından korkan Kösem Sultan, isyanın asıl sebebi olarak Turhan Sultan'ı görür ve onu savunmasız bırakmaya karar verir. Bu amaçla, Turhan Sultan'ın en yakın adamı olan Uzun Süleyman, Reyhan Ağa ve iki ağayı daha öldürmek ister. Bu isteğini Bektaş Ağa'ya bildirir (Danışman, 1964c, s. 66-68). Kösem Sultan, bir süre sonra Dilaşup Sultan'ın oğlu Süleyman'ın da elinde olduğunu hatırlar. Bektaş Ağa ile tekrar görüşür. Turhan Sultan'ın da o gece öldürülmesini ister. Bunun yanında Sultan Mehmet'i de zehirlenmeye karar verir ve Hekimbaşı'ndan ilaç alır. Sultan Mehmet'in Helvaçıbaşı ile görüşerek planını anlatır. Bütün işlerini hallettikten sonra odasına çekilir (Danışman, 1964c, s. 82-95). Bir cariyeye aracılığıyla bu planı öğrenen Turhan Sultan, düzenin değişmesi için Kösem Sultan'ı öldürmeye karar verir ve kendi adamları olan Uzun Süleyman ile Reyhan Ağa'ya olan biteni anlatır. Sultanlarına bağlı olan bu iki ağa, sarayda zülflüleri, hasodalılar ve içağaları silahlandırır (Danışman, 1964c, s. 99-111). Kösem Sultan, gece yarısı yaklaşırken hazırlıklara bakmak için dışarı çıkar. Turhan Sultan'ın silahlı adamlarını kendi adamları zanneder ve onlara seslenir. Bu sese, Uzun Süleyman cevap verir. Kösem Sultan, Uzun Süleyman'ın sesini tanır ve kaçarak bir dolaba saklanır. Turhan Sultan'ın adamları, onu aramaya başlarlar. Kuşçu Mehmet, onu saklandığı dolapta yakalar ve Kuşhane Meydanı'na getirir. Bu esnada herkes, Kösem Sultan'ın üzerindeki değerli eşyaları yağma eder. Zülflülerden birisi, bir iple Kösem Sultan'ı boğar. Kösem Sultan, uzun bir can çekişmeden sonra ölür. Onun ölümü üzerine herkes dağılır. Sadece Kuşçu Mehmet, orada kalır. Kösem Sultan, Kuşçu Mehmet de gitmek üzere iken ayağa kalkmaya çalışır. Onun ölmediğini gören Kuşçu Mehmet, pencereden sarkan bir perdeyi alarak Kösem Sultan'ı boğar (Danışman, 1964c, s. 125-134).

Eserde ele alınan yukarıdaki olaylar, İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın *Osmanlı Tarihi Cilt III* adlı eserinde 254-256. sayfaları arasında verilen bilgilerle örtüşmektedir. Yılmaz Öztuna da bu bilgileri, *Başlangıcından Zamanımıza Kadar Türkiye Tarihi Cilt 9* adlı

eserinin 149 - 150. sayfalarında vermektedir. Bunun yanında eserdeki anlatı, Erhan Afyoncu'nun, Uğur Demir'in ve Ahmet Önal'ın *Osmanlı İmparatorluğu'nda Askeri İsyanlar ve Darbeler* adlı eserin “Kösem Sultan'ın Öldürülmesi” başlığı altında verdikleri bilgilerce de doğrulanmaktadır. Fakat İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Kösem Sultan'ın Turhan Sultan'ı öldürmeyi değil, eski saraya göndermeyi planladığını belirtir ve onu öldüren kişinin Küçük Mehmet olduğunu söyler. Bunun yanında Yılmaz Öztuna, Kösem Sultan'ı öldüren kişinin adını vermez.

Eserde görülen bir diğer tarihi gerçek, ağalar saltanatının yıkılmasıdır. Eserde bu olay şu şekilde anlatılmaktadır; Kösem Sultan'ın öldüğü gecenin sabahı, devlet erkânı toplanır ve ayak divanı yapılır. Halk, ağaların cezalandırılmasını istemektedir. Bu durumu gören devlet erkânı, sancak-ı şerifin çıkarılmasına karar verir. Sancak-ı şerif çıkarılır ve orta kapıya dikilir. Sancak-ı şerifi gören halk, akın akın saraya gider. Ağalar ise kendi taraftarları ile Orta Cami'de toplanmışlardır. Sancak-ı şerifin çıktığını duyan ağaların taraftarları da birer birer saraya geçerler. Ağalar, bir süre sonra orta camide yalnız kalırlar. Bunun üzerine Turhan Sultan, ağaların her birini farklı şehirlere tayin eder (Danışman, 1964c, s. 133-153). Ağalardan sadece Şeyhülislam Kara Çelebizade Abdülaziz Efendi, tayin edildiği yere gider. Diğer ağalar, İstanbul içinde saklanırlar. Tayin yerine gitmeyen ağaların her biri, bir süre sonra teker teker yakalanarak idam edilir (Danışman, 1964c, s. 168-173). Bu anlatı, tarihi kaynaklarla örtüşmektedir. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, ağalar saltanatının yıkılmasını *Osmanlı Tarihi Cilt III* adlı eserinin 256 – 259. sayfalarında yukarıdaki şekilde açıklar. Yılmaz Öztuna da bu olayı, *Başlangıcından Zamanımıza Kadar Türkiye Tarihi Cilt 9* adlı eserinin 150. sayfasında yukarıdaki şekilde vermektedir. Bunun yanında Erhan Afyoncu'nun, Uğur Demir'in ve Ahmet Önal'ın hazırladığı *Osmanlı İmparatorluğu'nda Askeri İsyanlar ve Darbeler* adlı eserin “Kösem Sultan'ın Öldürülmesi” kısmında da ağalar saltanatının yıkılması yukarıdaki şekilde ele alınmıştır.

Eserde tarihi gerçekliğe ekleme de görülmektedir. Esere göre, Kösem Sultan'ın ölümünün ardından ağalar, Orta Cami'de yalnız kalırlar. Eski güçlerini geri kazanmak isteyen ağalar, kendi taraflarına gelenlere akçe vermeye karar verirler ve bu kararlarını

etrafa duyururlar. Fakat yine de hiç kimse gelmez (Danışman, 1964c, s. 147-150). Ağaların bu hareketi hiçbir tarihi kaynaktan geçmemektedir.

Yukarıda da değinildiği üzere, eserde kurgulanmış bir olay örgüsü de mevcuttur. Kurgu olaylar silsilesinde, karşımıza çıkan ilk durum Melekî Kalfa'nın eser bünyesinde oynadığı rollerdir. Melekî Kalfa'nın adı ne İsmail Hakkı Uzunçarşılı'da ne de Yılmaz Öztuna'da geçmektedir. Fakat iki tarihi kaynak da Kösem Sultan'ın planlarını bir cariyenin Turhan Sultan'a iletmesini söyler. Dolayısıyla yazar, tarihi kaynaklardaki bu cariyeyi canlandırmış ve onun etrafında bir kurgu oluşturmuştur. Melekî Kalfa etrafında kurgulanan olayları şu şekilde açabiliriz;

Eserde Melekî Kalfa, Kösem Sultan'ın yakın bir cariyesidir. Kösem Sultan'ın baş düşmanı Turhan Sultan hakkında kötü planlar düşündüğünü bilen Melekî Kalfa, Turhan Sultan'a gider ve onu Kösem Sultan'a karşı dikkatli olması için uyarır. Bunun yanında Melekî Kalfa, genç valideyi koruyabilmek için ona bağlı yiğitler bulmaya karar verir (Danışman, 1964c, s. 3-6). O dönemde ağaların baş düşmanı olan sipahi reisleri Celâli Hasan'la görüşerek onu Turhan Sultan için çalışmaya ikna eder ve sevgilisi olan Şaban Ağa'yı da bu iş için görevlendirir (Danışman, 1964c, s. 6-11). Eserin devamında Melekî Kalfa, Kösem Sultan'ın Turhan Sultan'ın adamlarının başını istediğini Turhan Sultan'a haber verir (Danışman, 1964c, s. 69-70). Bunun yanında Melekî Kalfa, Kösem Sultan'ın suikast yapacağı gece de Turhan Sultan ile görüşür ve Kösem Sultan'ın planının detaylarını anlatır (Danışman, 1964c, s. 98-99).

Yazar, Melekî Kalfa etrafında bir aşk hikâyesi de kurgulamıştır. Genç ve güzel bir kadın olan Melekî Kalfa, eserde Şaban Ağa ile sevgilidir. Şaban Ağa da Melekî Kalfa'ya sınırsızlık âşıktır. Eserin ikinci kurgusu, bu iki aşığın yan yana olduğu bir gece başlar. Ağalardan Bektaş Ağa'nın evi, Şaban Ağa'nın evi ile yan yanadır. Bektaş Ağa, büyük hazinesi saklamak için evinin altında gizlice üç oda yaptırır. Şaban Ağa ve Melekî Kalfa, onun evinden gelen kazma seslerini duyarlar ve şüphelenirler. Şaban Ağa, ertesi gün Bektaş Ağa'nın evinden gözleri bağlı çıkan üç işçinin bindirildiği arabayı takip eder. Bektaş Ağa'nın arabacısı, bu üç işçiyi bir deniz kenarına getirir ve öldürmek ister. Bu esnada Şaban Ağa yetişerek onları kurtarır ve işçiler ile konuşmak ister fakat işçiler

kaçarlar (Danışman, 1964c, s. 11-18). Şaban Ağa, bir gün işçileri bulur ve onlarla anlaşarak kendi evinden Bektaş Ağa'nın evine doğru bir tünel kazdırır (Danışman, 1964c, s. 45-47). Bu tünel sayesinde Bektaş Ağa'nın gözü gibi baktığı hazinesi, Şaban Ağa ve üç işçinin eline geçer (Danışman, 1964c, s. 154-156).

Görüldüğü üzere, eserde yer alan Sadrazam Kara Murat Paşa'nın faaliyetleri, esnafa bozuk akçe dağıtılması, esnaf isyanı, Kösem Sultan'ın vefatı ve ağalar saltanatının yıkılması tarihi gerçekliğe bağlı kalınarak anlatılmıştır. Yazar, bu olaylarda geçen çoğu diyalogları da korumuştur. Bunun yanında yazar, eserde ele aldığı ağaların kendi taraflarına gelenlere akçe vaat etmesi eklemesi ve Bektaş Ağa'nın hazinesi kurgusu ile bu dönemin para hırsını ön plana çıkarmıştır. Eserde Melekî Kalfa ve Şaban Ağa arasındaki aşk ise hem eserin anlatısı genişletmiş hem de anlatıdaki akıcılığı sağlamıştır.

2.3.2.4.1.6. Zaman

Sultanın Hazineleri, açıkça verilen bir tarih ile başlamamaktadır. Fakat eserin başında Sultan Mehmet sekiz yaşındadır. Yazar, bu bilgiyi şu şekilde okuyucuya verir; “Ya oğlu? Daha sekiz yaşında olan oğlu Sultan Mehmet'in hayatı da mı tehlikede idi?” (Danışman, 1964c, s. 6). Eser, ağalar saltanatının yıkılması ile son bulur. Sultan Mehmet, bu tarihte on yaşındadır; “On yaşındaki Padişah Dördüncü Sultan Mehmet samur kürkünü giymiş ve beline murassa bir hançer sokulmuş olduğu halde görüldü.” (Danışman, 1964c, s. 139). Bu bilgilere göre, eserin vak'a zamanı iki yıllık bir zaman dilimi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Eser, kronolojik çizgi ile ilerlemektedir. Eserin zaman bütünlüğü ise iki kısma ayrılır. Vak'a zamanının ilk yirmi üç ayında Turhan Sultan, Kösem Sultan'ın planlarını öğrenir. Melekî Kalfa, Turhan Sultan için çalışacak yiğitler bulur. Şaban Ağa, Bektaş Ağa'nın hazinesi öğrenir ve yeniçeri ağaları, Sadrazam Kara Murat Paşa'yı azlederler. Yazar, bu zaman zarfında neredeyse hiç tarih kullanmamıştır. Olayların gelişimi, süreç belirten zaman ifadeleri ile sağlanmıştır. Eserin son bir ayı ise esnaf isyanı ile başlar ve ağalar saltanatının yıkılması ile son bulur. Yazar vak'a zamanının yukarıdaki son ayını, ramazanın günlerini vererek bütüncül bir yaklaşımla ortaya koymuştur; Ramazanın

dördüncü günü (Danışman, 1964c, s. 50), ramazanın beşinci günü (Danışman, 1964c, s. 63), ramazanın on altıncı günü (Danışman, 1964c, s. 77) ramazanın on yedinci günü sabahı (Danışman, 1964c, s. 136), ramazanın on dokuzuncu günü (Danışman, 1964c, s. 167)...

Eserin anlatma zamanı, vak'a zamanıyla örtüşmektedir. Yazar, anlatıda genellikle sonradan aktarma yöntemini kullanmaktadır. Bunun yanında eserde yer yer anında aktarma yönteminin kullanıldığı da görülür;

“Hanın önünde bir kaynaşma var. İçeri girip çıkanların sayısı belli değil... Bu han Sirkeci Hocapaşa semtinde. Göğüsleri açık pos bıyıklı delikanlıların toplanma yeridir. Delikanlılar grup grup toplanıyorlar ve konuşuyorlar...” (Danışman, 1964c, s. 6).

Eserde “gece” vakti, önemli bir işleve sahiptir. Anlatıda kırılma noktaları olan olaylar, genellikle bu vakitte gerçekleşmektedir; Melekî Kalfa, bir gece yarısı Turhan Sultan'la görüşür ve Kösem Sultan'ın planını ona anlatır. Şaban Ağa bir gece yarısı üç kişiyi kurtarır ve bu sayede Bektaş Ağa'nın hazinesini ele geçirir. Kösem Sultan, bir gece yarısı öldürülür... Eserde görülen geceye ait zaman ifadelerinden birkaçı şu şekildedir;

“Melekî Kadın... Sen ha?. Gecenin bu saatinde?..” (Danışman, 1964c, s. 4).

“Zifiri karanlık bir gece.” (Danışman, 1964c, s. 45).

“Gece yarısı olmuştu.” (Danışman, 1964c, s. 47).

“Bu mübarek gecede sokaklarda sergerdan olmasın.” (Danışman, 1964c, s. 61).

“Gece, servilerin gölgesi, Topkapı sarayının kubbeleri üzerine eğildiği sırada, sarayın içinde loş koridorlarda, yarı aydınlanmış daracık odalarda garip bir faaliyet başladı.” (Danışman, 1964c, s. 65).

“Demek bu gece Osmanlı İmparatorluğunun kaderi tayin edilecekti.” (Danışman, 1964c, s. 88).

Eserde yer yer özetlemeler görülmektedir. Örneğin yazar, Celâli Hasan ve sipahilerin neden İstanbul’a geldiğini okurlara şu şekilde sunar;

İstanbul’a Yeniçeri Ağaları hâkimdi. Saraya ve vezirlere de ulemaya da hâkim olan onlardı. İstanbul’u da, Anadolu’yu da haraca kesmişlerdi. Ağalar, kendi menfaatlerinden başka bir şey istemiyorlardı. Sipahilerin hali haraptı. Dokuz aydır aylık alamamışlardı. Bu yüzden sipahiler haklarını istemek için reisleri Celâli Hasan Ağa ile birlikte gelmişlerdi. Bu kurşunlu hana yerleşmişlerdi. (Danışman, 1964c, s. 7)

Eserin devamında yazar, Kösem Sultan’ın üç padişah dönemindeki yaşantısını da özetleyerek okuyuculara aktarır;

Sultan Ahmet’in ölümünden sonra, daha iki padişah zamanında Valde Sultan olarak saraya hâkim olmuştu. Artık Kösem Sultan, aşklarının değil, iktidar hırsının zebunu olmuştu. Oğullarından Dördüncü Murat’ın ilk günlerinde hükmetmek ihtirasını tatmin edebilmiş, fakat Dördüncü Murat, on sekiz yaşına gelip idareyi eline aldıktan sonra Kösem Sultan’ı devlet işlerine karıştırmamıştı. Bu devir, Kösem Sultan’ın iktidar hırsı ile yanıp tutuştuğu devirdir. Tekrar idareyi eline alabilmek için oğlu Dördüncü Murat’ı öldürmeyi bile düşünecek kadar ihtirasa kendini kaptırmış olan bu Rum dilberi, daha sonra Deli İbrahim zamanında bütün zekâsıyla saraya tahakküm etmiş, fakat Sultan İbrahim’in son günlerinde işler sarpa sarınca, öz oğlunun boğulmasına bile göz yummuş, zahiri bir teessürden başka bir şey hissetmemişti. (Danışman, 1964c, s. 83)

2.3.2.4.1.7. Mekân

Sultanın Hazinesi adlı eserdeki olaylar İstanbul’da geçmektedir. Eserin açık mekânları İstanbul’un çeşitli semtleri ve sokaklarıdır. Yazar bu mekânlardan Eyüp, İstinye ve Sultan Ahmet Meydanı’nı özel olarak anmaktadır.

Eserdeki kapalı mekânlar genel olarak İstanbul’un kahveleri, hanları ve evleridir. Bu mekânlardan özel olarak adları anılan yerler Topkapı Sarayı, Orta Cami, Kurşunlu Han, Eyüp’te bir kahve, Alay Köşkü, Sultan Mehmet’in odası, Kösem Sultan’ın odası, Turhan Sultan’ın odası, Bektaş Ağa’nın evi, Kethüda Bey’in evi, Şeyhülislam

Abdülaziz Efendi'nin evi ve Şaban Ağa'nın evidir. Bu mekânlardan Topkapı Sarayı ve Bektaş Ağa'nın evi, eserde özel bir önem taşımaktadır. Eserde çeşitli entrikalara sahne olan Topkapı Sarayı, Kösem Sultan'ın yıllardır saltanat sürdürdüğü mekândır. Kösem Sultan, burada büyük bir güç elde etmiş ve geniş bir hazineye sahip olmuştur. Kösem Sultan, yine bu sarayda öldürülür ve yıllar içinde biriktirdiği hazinesi yağmalanır; “Şimdi salon, bir mücevher bedesteni haline gelmişti. Koynundan çıkardığı her biri binlerce liralık muhteşem mücevherleri durmadan sağa sola saçıyordu. Zülüflüler bir anda bu muhteşem hazinenin karşısında afalladılar. Sonra bir yağmadır başladı.” (Danışman, 1964c, s. 130 -131). Bektaş Ağa'nın evi ise yıllar boyunca elde ettiği hazinesini sakladığı bir mekândır. Yeniçeri ağalarından olan Bektaş Ağa, bu hazineyi halktan zorla almıştır. Bir zorbalığın eseri olan bu hazine, eserin sonunda işçiler ve Şaban Ağa'nın eline geçer; “Bütün mahzen koyu bir dumanla kaplanmıştı. Bir sandığın üstüne kapandı. Evvelâ onları kucakladı. Sonra birdenbire aklı başına geldi. Demin işittiği ses, bir kazma sesi idi. Ve şimdiki duman da, bir duvarın yıkılmasından meydana gelebilirdi. O halde!.. ‘- Eyvah...’ Diye inledi. ‘Haydutlar hazinemi bastılar...’” (Danışman, 1964c, s. 156).

Eserde yukarıda görüleceği üzere Kösem Sultan'ın ve Bektaş Ağa'nın hazinelerinin ön plana çıkarılması ve eser sonunda iki hazinenin de yağma edilmesi o döneme yapılan bir eleştiridir. Ne Kösem Sultan ne de Bektaş Ağa hazineleri sayesinde hayatlarını kurtarır. Yazar, bu anlatım ile hem halktan zorla alınan halka geri vermekte, hem de mal ve şöhretin geçici olduğunu vurgulamaktadır.

Geniş bir mekân yelpazesine sahip olan eserde tasvirler yok denecek kadar azdır. Eserin en ayrıntılı tasvirleri, Eyüp semtinde bulunan bir kahvenin ve Kösem Sultan'ın odasının tasvirleridir;

Eyüpte bir kahvehanedeyiz. Bu kahvehaneye, Haliçten esen rüzgârdan katre girmez. İçerde boğucu bir hava var. Amma bu hal, sıcaktan ziyade içki buharı ile nargile dumanından gelir. Nerede ise göz gözü görmeyecekti. Her köşede üçlü beşli gruplar yüksek sesle konuşuyorlar. Kapıdan girince nispeten sağ köşe تنها. (Danışman, 1964c, s. 25)

Valde Sultanın odası, fevkâlade tezyinatlı idi. Odanın her tarafında nadide çiçekler vardı. Ve tatlı bir mehtap ışığı içinde, bu nadide çiçeklerden sızan nefis kokular, odayı sihirli bir hava ile dolduruyordu. Sedef oymalar, altın yaldızlı tezyinatla her tarafı süslenmiş olan bu şirin, fakat esrarengiz odada şimdi Kösem Valde Sultan yalnızdı. (Danışman, 1964c, s. 113)

Eserde yukarıdaki örnekler dışında kalan mekânlar, genel olarak bir iki cümle ile betimlenmiştir;

“Topkapı sarayı, serviler arasında esrara bürünmüş olarak görünmekte idi. Ayın ışıkları sarayın kulelerinde yanıp sönyordu.” (Danışman, 1964c, s. 117).

Alıntılarda görüleceği üzere bu tasvirler yazarın özgün görüşlerini barındırmaktadır.

2.3.2.4.1.8. Dil ve Anlatım

2.3.2.4.1.8.1. Dil

Eserin dili genel olarak sadedir. Diyaloglar ve tasvirler kısa ve açıktır. Yazar, laf kalabalığı yapmamış, abartılı bir anlatımdan uzak durmuştur. Eserde “Onun öleceği kimsenin hatırına gelmemişti belki..” (Danışman, 1964c, s. 132) gibi birkaç devrik cümle dışında kalan cümlelerin hepsi kurallıdır ve çoğunlukla fiillerden oluşmuştur. Söz konusu fiil cümleleri esere akıcılık sağlamaktadır. Bunun yanında eserde yer yer o dönemi yansıtan kelime ve terkipler de karşımıza çıkmaktadır. Bu kelime ve terkipler de birkaçı şu şekildedir; Lâf-ı güzaf, mümessil, dессas, müstakilen, tarh etmek, müşavere, hadid-ül mizaç, ter -ü tâze, tarh etmek, teshir etmek, kâziye, tezyinat, haris, tahkik, mütereddit, ifrat etmek... Fakat bu kelimeler, yoğun olarak kullanılmamıştır. Bu sebeple eserin akıcılığı üzerinde bir rol oynamazlar.

Yazar, kişileri statülerine ve mesleklerine uygun olarak konuşturmuştur. Eserde Valide Kösem Sultan ile Sipahi Reisi Celâli Hasan’ın konuşmalarında bu fark görülmektedir;

Kösem Sultan: “Çün hal böyle oldu. Gerekir ki halkı dağıtasınız. Vakit geçirmek, tedbir değıldir. Hem de bu hâlin Ağaları gücendirmesi ihtimâli var. Maazallah... Halkı dağıttıktan sonra, beraberce Ağalara gidip bir hoş edin.” (Danışman, 1964c, s. 61).

Celâli Hasan: “Çek bre hançerini... Hamle kâfirin hakkıdır. Bre melun.” (Danışman, 1964c, s. 29).

Yazar, bu eserde de deyimlerden ve atasözlerinden faydalanmıştır. Eserde görülen bu deyimler ve atasözleri hem halkın dilini yansıtmakta hem de anlatıyı güçlendirmektedir;

“Kara Murat, gemi azıya aldı kardeşler.” (Danışman, 1964c, s. 19).

“Nerede ise göz gözü görmeyecekti.” (Danışman, 1964c, s. 25).

“Artık ok yaydan çıkmıştı.” (Danışman, 1964c, s. 111).

“Can kaygusuna düşmüşlerdi.” (Danışman, 1964c, s. 151).

“Bektaş Ağa’nın dili tutulmuştu.” (Danışman, 1964c, s. 156).

“Düşmez kalkmaz bir Allah... Diye söylendi.” (Danışman, 1964c, s. 162).

“Yer yarılrsa içine girecekti.” (Danışman, 1964c, s. 163).

“Bu söz Bektaş Ağa’yı çileden çıkardı.” (Danışman, 1964c, s. 169).

Yazar, bu eserde dipnotlar kullanmamıştır fakat tarihi kaynaklarla karşılaştırdığımızda eserin diyaloglara kadar tarihi gerçekliğe bağlı kalındığı görünmektedir. Bunun yanında eserin üslubunda söz konusu olan kullanımlar da her kesime hitap edebilecek bir anlatı ortaya koymuştur.

2.3.2.4.1.8.2. Anlatım Teknikleri

Eserde en sık karşımıza çıkan anlatım tekniği, diyalog tekniğidir. Yazar, bu teknikle sık sık okuyucuyu eserle baş başa bırakmaktadır. Bunun yanında eserde hâkim bakış açılı anlatıcı sık sık kendisini hissettirmektedir. Bu sebeple eserin diyalog tekniği dışında kalan bölümlerinde anlatma tekniği de yoğun olarak görülür.

Yazar, eserde yer yer iç çözümlene tekniğini de kullanmış ve şahısların düşüncelerini okurlara açmıştır. Örneğin yazar, aşağıdaki alıntıda Melekî Kalfa'nın iç dünyasını bu teknikle sunmaktadır;

Melekî Kalfa alelacele Valde Sultanın yanından kalktı. Korku ve telâş içinde idi. Ne yapacağını bilmiyordu. Bu tezkereyi Bektaş Ağaya götürmezse kendi vaziyeti berbat olurdu. Gönderirse bir faciaya sebep olurdu. Sarayın karanlık koridorlarından bir hayal gibi süzüldü. Yegâne düşüncesi Kösem Sultanın bu teşebbüsünü bir an evvel Valde Turhan Sultana yetiştirebilmektir. Bu sırada ise Turhan Sultanı görmesi mümkün değildi. Şüphe uyandırabilirdi. Düşüne düşünce Valde taşlığını geçti. (Danışman, 1964c, s. 68 – 69)

Yazar bu eserinde de mektup tekniğinden yararlanmışır. Eserde karşımıza çıkan ilk mektup, ağalar tarafından Sadrazam Kara Murat Paşa'ya yazılır. Ağalar bu mektupla, Sadrazam Kara Murat Paşa'nın görevinden istifa etmesini isterler (Danışman, 1964c, s. 39). Eserdeki mektup şu şekildedir;

“Elyevm senin vezaretinde artık bir tat kalmadı. Hemen maslahat olur ki mührü götürüp kendi arzunla Padişaha teslim edip hoşça canını kurtar.” (Danışman, 1964c, s. 39).

Eserde bu mektubun dipnotu verilmemiştir fakat tarihi kaynaklarla karşılaştırıldığında bu sözlerin aynen aktarıldığı görülmektedir. Eserde kullanılan ikinci mektup, Kösem Sultan'ın Ağalara gönderdiği mektuptur. Kösem Sultan, bu mektup ile Turhan Sultan'ın adamlarından Uzun Süleyman'ın ve Reyhan Ağa'nın başını istediğini bildirir (Danışman, 1964c, s. 72). Bu mektubun metni eser içinde yoktur.

Eserde karşımıza çıkan son mektup, Kethüda Bey tarafından Uzun Süleyman Ağa'ya yazılır. Mektup şu şekildedir;

“Benim Sultanım... Cümlemiz mansuplarımızdan geçtik. Kuşça canımızı bize bağışlan. Hâşâ ki biz Padişaha âsi olayız... Huzur-u hümayuna varmaktan imtinamız, dahi kesret-i tebeat-ı küstahanemize binaen sui ceza tertibinden havfendir.” (Danışman, 1964c, s. 151).

Bunun yanında zaman başlığı altında örneklendirildiği üzere eserde yer yer özetleme tekniği de kullanılmış ve hem olaylar hem de şahıslar hakkında toplu bilgiler verilmiştir. Bu bağlamda eserde diyalog tekniği, anlatma - gösterme teknikleri, iç çözümleme tekniği, mektup tekniği ve özetleme tekniğinin kullanıldığı görülür.

2.3.3. Osmanlı Tarihinin Gerileme Devrini Ele Alan Eserler

Zuhurî Danışman, Osmanlı devletinin gerileme dönemi üzerine bir adet tarihi roman yazmıştır. *Peçeli İmparatoriçe* adlı bu roman, *I. Abdülhamit* dönemini anlatmaktadır.

2.3.3.1. I. Abdülhamit Dönemini Ele Alan Eserler

Yazar, *Peçeli İmparatoriçe* adlı eserde “tarihi gerçeklikte kişiler etrafında kurgulanan romanlar” adlı biçime uygun bir anlatı ortaya koymuştur.

2.3.3.1.1. Peçeli İmparatoriçe

Eser, Eme adlı Amerikalı bir kızın Osmanlı Devleti'nde yaşadığı maceraları konu almaktadır.

2.3.3.1.1.1. Bibliyografik Künye

Eser, 1964 yılında Tarihten Yayınlar tarafından basılmıştır. 176 sayfadan oluşan eserin o dönemki satış fiyatı “5 TL” olarak belirlenmiştir. Eserin tanıtımı da yapılmıştır. İçerik hakkında bilgi veren bu tanıtım şu şekildedir;

“Çok güzel bir genç kızın Fransa’da başlayıp, Osmanlı Sarayında İmparatoriçe oluncaya kadar korsanlar elinde ve sarayda entrikalar içinde başından geçen hayat hikâyesi.”

2.3.3.1.1.2. Anlatıcı – Bakış Açısı

Peçeli İmparatoriçe, hâkim bakış açısı ile yazılmıştır. Anlatıcı, hâkim bakış açısının verdiği yetki ile geçmişi ve geleceği bilmekte, her şeye hükmetmektedir. O, bu yetki ile yer yer kişilerin geçmişlerini göz önüne serer, yer yer de olayların gidişatını önceden okurlara iletir ya da hissettirir. Örneklendirmek gerekirse eserde anlatıcı, Napolyon Bonapart’ın kuvvetli bir komutan olduğunu bilmektedir ve onun hareketlerini de bu özelliğe göre okuyucuya aktarır;

“ -Benim adım (Bonapart)dır anladınız mı?’ Delikanlı bunu söylerken âdeta muzaffer bir kumandan adı söylüyormuş gibi göğsünü germişti.” (Danışman, 1964a, s. 6).

Geçmişe ve geleceğe hükmetmenin bir diğer örneği, anlatıcının Şehzade Mahmut’un doğumu sırasında dile getirdiği şu sözlerdir;

“Yeni doğan çocuk - ki ilerde Osmanlı İmparatorluğunun en meşhur hükümdarlarından birisi olan ikinci Mahmut’tur – o da annesinin yatağının ayak tarafında sütünesinin kucağında bulunuyordu.” (Danışman, 1964a, s. 96).

Anlatıcı, kişilerin iç dünyalarına da hâkimdir. Onların zihinlerini okur, düşüncelerini, korkularını, amaçlarını bilir ve okuyucuya aktarır. Örneğin eserde anlatıcı, Eme’nin düşüncelerini şu şekilde gözler önüne serer:

“Altın sarı saçlı kız düşündü. Tereddüt etti. Bir an bağırarak, imdat istemek arzusuna kapıldı. Sonra bundan vazgeçti. Böyle yaparsa bütün gemiyi ayağa kaldırmış olacaktı. Belki de Murat reisin hakikaten faydalı bir düşüncesi vardı. Ne olursa olsun kapıyı açmaya karar verdi.” (Danışman, 1964a, s. 37).

Anlatıcı, kimi zaman okurlara kendisini hissettirir ve olaylar hakkında yorumlarını açıkça belirtir. Anlatıcının bu tavrı, şu şekilde örneklendirilebilir;

“Tonlarla giren suyu avuç avuç denize iade etmek bir deliliktir. Fakat başka yapacak ne vardı ki?...” (Danışman, 1964a, s. 23).

Bunun yanında anlatıcı, kimi kişiler hakkında taraflı bir yaklaşım ortaya koymaktadır. Bazı kişilere karşı olumlu, bazı kişilere karşı ise olumsuz bir tutum sergilemektedir. Bu şekilde de okuyucunun kişilere bakış açısını istediği yöne çekmektedir. Bu tutumun en açık örneği anlatıcının, Murat Reis ve Salih Kaptan hakkındaki yorumlarıdır. O, bu iki düşmanın eserde sergiledikleri hareketleri şu şekilde okuyucu karşısına çıkarmıştır;

“Kapı vuruldu, Murat Kaptan hançerini biraz daha yukarıya kaldırdı. Hafif karanlıkta korsanın gözleri korkunç bir şekil aldı. Derhal öldürmeğe âmade bir halde iki kadının üzerine eğildi. Muhakkak ki iki kadından birisi, en küçük bir ses çıkarsa derhal öldürecekti.” (Danışman, 1964a, s. 40).

“Cezayiri düşman filoları istilaya gelirken, denizlerin kahramanı Salih kaptan idam ediliyordu!... Halbuki böyle bir düşman filosundan memleketi ancak Salih Kaptan kurtarabilirdi!...” (Danışman, 1964a, s. 64).

Anlatıcı kimi zaman olayların akışını keserek okurlara bilgiler verir. Örneğin o, eserin başında Fransa’da fal ve büyücülüğe dair inanışları okurlara şu şekilde açıklar:

O devirde Fransa’da, hatta Avrupa’nın her tarafında büyüye, sihire, fala inanılır, hatta en yüksek tabakada olanlar bile bu işle ciddi şekilde meşgul olurdu. Kagliyostro adındaki sihirbazın şöhreti ve garip maceraları adeta efsane halinde

ağızdan ağıza nakledilirdi. Kagliyostrunun inkilâp zamanının hükümdarı olan On altıncı Lûi ile karısı (Mari Antuanet) falı pek meşhurdu. (Danışman, 1964a, s. 10)

Anlatıcı kimi zaman da sorular sorarak merak unsurunu artırır ve okurların dikkatini çeker;

“Düşündüğü felâket acaba vukua gelmiş miydi? Geç mi kalmıştı?” (Danışman, 1964a, s. 49).

“Ne olmuştu? Salih Kaptan’ın başına bir felâket mi gelmişti?” (Danışman, 1964a, s. 55).

Bunun yanında anlatıcı, yer yer eserdeki önemli anları okurlara belirtir. Bu kullanım, okuyucunun vak’a örgüsünde dönüm noktalarına dikkat etmesini sağlamaktadır;

“Romanımızı okuyanlar her halde bu iki genç kızın böyle korkunç bir yere girmeleri sebebini merak etseler gerektir. Çünkü bu ziyaretin neticesi, bütün romanın devamı müddetince kendini hissettirecektir.” (Danışman, 1964a, s. 10).

“Bu tarih, bu 1784 tarihi bir düğüm noktasıdır. Romanımızı okuyanlar bu tarihi hatırlarında iyi tutmaları lazımdır.” (Danışman, 1964a, s. 15).

2.3.3.1.1.3. Olay Örgüsü

Peçeli İmparatoriçe, olay ağırlıklı bir eserdir ve iki vak’a biriminden oluşmaktadır. Eserin ilk vak’a birimi, sarı saçlı Eme’nin Salih Kaptan ile yaşadığı maceralardır. Bu maceralar, Salih Kaptan’ın Eme’ye âşık olması ile başlar ve Cezayir Dayısı Osman’ın iki aşığın yollarını ayırması ile son bulur.

Eme bir Amerikalıdır ve kuzeni Jozefin ile birlikte eğitim almak için Fransa’ya gönderilmiştir. Eğitimini tamamlayan Eme, Amerika’ya geri dönmek için bir gemiye biner. Bu gemi denizde su almaya başlar. Bunun üzerine kaptan, yakınlarda bulunan bir

gemiden yardım ister. Bütün mürettebat ve yolcular, İspanya'ya gitmekte olan bu gemiye taşınırlar. Gemi, Akdeniz sularında iken Salih Kaptan'ın reislik ettiği korsan gemisi ile karşılaşır. Salih Kaptan, o dönemde hiçbir gemiyi elinden kaçırmayan çok iyi bir denizcidir. Salih Kaptan ve tayfaları, bu gemiyi yağma ederler. Salih Kaptan, bu sırada Eme ile karşılaşır ve bu kıza âşık olur. Eme'yi alarak kendi gemisine bindirir. Geminin ikinci reisi Murat Reis de Eme'ye âşık olur. Salih Kaptan ve Murat Reis bu sebeple birbirlerine düşman olurlar. Eme'yi elde edemeyen Murat Reis, gemiden ayrılır. Salih Kaptan, ele geçirdiği hazineyi korsan gemilerinin bağlı olduğu Dayı Mehmet'e götürür fakat ona Eme'den söz etmez ve Eme'yi bir evde saklar. Murat Reis, bu evi öğrenir. Eme'yi kaçırmaya çalışır fakat Salih Kaptan'ın onu yakalayacağını da hissetmektedir. Bu sebeple Dayı Mehmet'e giderek Eme'den bahseder ve Salih Kaptan'ın kendisine ihanet ettiğini söyler. Dayı Mehmet, Salih Kaptan hakkında arama kararı çıkarır. Bu sırada Salih Kaptan, Eme'yi çölün ortasında bulur ve onu Cezayir'e getirir. Dayı Mehmet'in adamları Salih Kaptan ve Eme'yi yakalarlar. Dayı Mehmet, Salih Kaptan'ı idama mahkûm eder. Salih Kaptan'ın idam edileceği gün yağma edilen Fransız gemisin intikamını almak isteyen büyük bir filo Cezayir'e yaklaşır. Dayı Mehmet, hazırlıksızdır. Bu filo ile başa çıkmak için Salih Kaptan'ı serbest bırakır ve Salih Kaptan, bu büyük filoyu zekice bir savaş tekniği ile geri gönderir. Dayı Mehmet, sonuçtan memnun olur fakat yine de eşsiz güzellikteki Eme'yi Salih Kaptan'a vermek istemez. Bu sebeple onu, her sene Osmanlı padişahına verilen hediyelerle İstanbul'a gönderir.

Eserin ikinci vak'a birimi ise Eme'nin Osmanlı Devleti'nde yaşadığı maceralardan oluşmaktadır. Bu maceralar, onun Topkapı Sarayı'na girmesi ile başlar ve Boğaziçi'nde bulunan bir köşkten kaçırılması ile son bulur. Bu birim şu şekilde açılabilir;

Eme, hediye olarak saraya getirilir. Bu sırada Osmanlı sarayına Eme'ye çok benzeyen bir kız daha gelir. Kızlar Ağası İdris Ağa bu iki kıızı birbirinden ayıramaz ve ikisini de ayrı ayrı odalara yerleştirir. Devrin padişahı Sultan Abdülhamit'tir. Sultan Abdülhamit, bir gün sarı saçlı kıızı haremde görür. Kızlar Ağası İdris Ağa'dan sarı saçlı kıızı hazırlamasını ister. Kızlar Ağası İdris Ağa, padişahın hangi sarı saçlı kıızı gördüğünü bilmediği için kızlardan birisini alarak padişaha çıkarır. Sultan Abdülhamit, sarı saçlı

kıza âşık olur. Ona “Nakşidil” adını verir. Nakşidil Sultan, Şehzade Mahmut’u dünyaya getirir ve haseki sultan olur.

Salih Kaptan, Eme’nin izini sürerek İstanbul’a gelir ve bir Asesbaşı’nın yardımı ile Topkapı Sarayı’na baltacı olarak girer. Salih Kaptan ile sarı saçlı kız, birbirlerini sarayda görürler. Tekrar görüşmek için sözleşirler. Fakat ertesi gün sarı saçlı kız, Salih Kaptan’ı tanımamazlıktan gelir. Aşkına karşılık alamadığını düşünen Salih Kaptan, Kızlar Ağası İdris Ağa’dan izin alarak baltacılıktan azat eder ve Özi Kalesi’nde savaş veren orduya katılır.

Aradan 36 yıl geçer. Salih Kaptan’ın yolu tekrar İstanbul’a düşer. Onu saraya sokan asesbaşı ile görüşür ve o dönemde sarayda iki tane sarı saçlı kızın olduğunu öğrenir. Bunun üzerine Salih Kaptan’ın Eme’ye olan aşkı tekrar canlanır ve asesbaşı ile onu aramaya başlarlar. İki dost, eski bir harem ağası ile görüşürler. Ondan sarı saçlı kızın kaldığı köşkü öğrenirler ve köşke giderler. Köşkte sarı saçlı kızı uyurken bulurlar. Köşkün uşağı, ertesi akşam tekrar gelmelerini söyleyerek onları gönderir. Ertesi akşam tekrar oraya gelen iki dost, köşkün yanmakta olduğunu görürler. Salih Kaptan içeriye girer ve sarı saçlı kızın odasına gider. Bu esnada tavan çöker. Salih Kaptan, sarı saçlı kızın sürüklenerek dışarıya çıkarıldığını görür. O tarafa hareket edecek iken diğer tavan da çöker. Gidecek bir yeri kalmayan Salih Kaptan, mecburen kendisini pencereden dışarı atar.

Eser, çizgisel zamana göre tertip edilmiştir. Eserin olay örgüsü tarihi belgelerde var olan bir rivayet üzerine kuruludur. Söz konusu rivayetin gerçekliği kanıtlanmamıştır. Yazar, bu rivayetin serim, düğüm, çözüm bölümlerini yaratıcı hayal gücüyle genişletmiştir. Bu bağlamda eserin tarihsel gerçeklikten uzak bir eser olduğu söylenebilir. Eserde konu geçişleri uzun süreli zaman atlamaları ile sağlanmıştır. Bu atlamalar yer yer olay örgüsünde kopukluklara neden olmaktadır. Bunun yanında eserin sonu bilinmezlik ile bitmektedir. Yazar, eserde atladığı otuz altı yıllık dilimde sarı saçlı Eme’nin hayatında neler yaşandığına dair bir bilgi vermez. Eserde onun kim tarafından, neden kaçırıldığı ve köşkün neden yandığı da açıklanmamıştır. Bu bağlamda eserin açık bir sona sahip olduğu görülür. Bu son okurlar üzerinde merak uyandırıcı bir etki yaratmaktadır.

2.3.3.1.1.4. Şahıs Kadrosu

Eserdeki birinci kişiler, Salih Kaptan ve Eme du Buc de Rivery'dir. Eserdeki ikinci kişiler, Murat Reis, Sultan Abdülhamit, Nakşidil Sultan, Cezayir Dayısı Osman, Asesbaşı ve Kızlar Ağası İdris Ağa'dır. Eserdeki üçüncü kişiler Jozefin, Napolyon Bonapart, Mürebbiye Anjel, Hemaşah Kadın, Şehzade Mahmut, Sadrazam Yusuf Paşa, Rus Sefiri Polçakof ve Rus Komutan Potemkin'dir.

2.3.3.1.1.4.1. Birinci Dereceden Kişiler

Eme du Buc de Rivery:

Amerika doğumlu olan Eme, on sekiz yaşında “sarı saçlı” bir kızdır (Danışman, 1964a, s. 14). Onun sarı saçları, eserin düğüm noktasını oluşturur. Eserde adından ziyade, “sarı saçlı kız” olarak anılmaktadır.

Eserde “kibar, şuh, neşeli” ve “sosyetenin icaplarına göre yetiştirilmiş” bir kız olarak tarif edilir (Danışman, 1964a, s. 17). Gözleri “hareli açık ela”dır (Danışman, 1964a, s. 67). Etkili ve derin bakışları vardır. Büyüleyici bir güzelliğe sahiptir. Tanıştığı hemen hemen herkesi etkisi altına almaktadır. Herkesin ona karşı büyük bir toleransı vardır; “Nedense onu kimse menetmiyor, menedemiyordu. Kaptan köprüsü önündeki bekçi evvelâ mani olmak ister gibi hareket yaptı, sonra onun esrarlı, derin, şuh bakışları ile karşılaşınca bir adım geri çekildi. Bütün mesuliyeti kendi üzerine alarak onun kaptanın yanına çıkmasına müsaade etti.” (Danışman, 1964a, s. 27).

Eme, cesur ve yardımsever bir kişidir. Amerika'ya açılan gemi su almaya başlayınca bütün soğukkanlılığı ile mürettebata yardım eder ve diğer yolcuları teselli eder. Yazar, Eme'nin bu duruşunu şu şekilde okuyucuya vermektedir; “Metanetini, cesaretini, kuvvetini hiç kaybetmemiş olan sarı saçlı kız, bütün felâketzedelerin yardımına koşuyor. Yaraları sarıyor, su veriyor, gözyaşlarını siliyor.” (Danışman, 1964a, s. 26).

Eme, Salih Kaptan'a âşıktır. Eserin başından sonuna kadar gerçekleşen olaylar, bu aşkın bir neticesi olarak ortaya çıkar; "Kız, her şeyi anlamıştı. Beş on gün tanıdığı, fakat mertliğine, cesaretine hayran olduğu bu levent boylu delikanlının akıbetini düşünerek gözyaşlarını tutamadı." (Danışman, 1964a, s. 62).

Görüldüğü üzere yazar, Eme'nin hem fiziki hem de karakter özelliklerini vermiştir. Eserde yukarıdaki şekilde gördüğümüz Eme gerçek bir kişidir (Sarıcaoğlu, 2006, s. 343 – 344). Fakat onun hakkında ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır. Bu sebeple Eme'nin tarihi karakteri ile eserdeki karakteri karşılaştırılamaz.

Salih Kaptan:

Bir Türk korsanıdır. Eserde "uzun boylu", "esmer tenli" ve "mağrur bakışlı" bir kişi olarak tarif edilir (Danışman, 1964a, s. 32). Oldukça iyi bir denizcidir. Akdeniz sularında, hemen hemen herkes tarafından tanınmaktadır; "Bu isim, Akdeniz kıyılarında, İspanya ufuklarında Atlas sahillerinde daima bir umacı gibi anılmış, her denize çıkan gemi bin bir korkulu rüya içinde yoluna devam edebilmiştir." (Danışman, 1964a, s. 32).

Salih Kaptan, cesur bir denizcidir, korkusu yoktur. Karşısına çıkan hiçbir gemiyi elinden kaçırmamıştır. Deniz savaşlarında, zeki ve kurnaz taktikler planlar ve bu sayede deniz seferlerinde her zaman kazanır; "Yıllardır Akdeniz'i haraca kesen bu delişmen korsan, kendisinden on defa daha kuvvetli filolara hücumdan çekinmemiş, göğüs göğse, borda bordaya yaptığı bütün kavgalarda daima galip çıkmıştı." (Danışman, 1964a, s. 32). Mürettebatı, ona saygı duymakta ve onu sevmektedir. Bunun yanında esirler tarafından ise korkunç bir kişi olarak görülmektedir; "Onu gören bütün tayfalar ve yolcular iki tarafa açıldı, o kendisine gösterilen bu korku ve saygının asla farkında değildi..." (Danışman, 1964a, s. 34).

Salih Kaptan, bir kılıç ustasıdır ve kılıcını vatanın yoluna adamıştır. Onun kılıç kullanmaktaki yeteneği ise herkes tarafından bilinmekte ve takdir edilmektedir; "Murat, Salih Kaptanın kılıç kullanmaktaki maharetini biliyordu. Vakıa kendisi de müthiş bir

silâhşördü, fakat Salih Kaptan'ın karşısına çıkmaya cesareti yoktu.” (Danışman, 1964a, s. 57).

Salih Kaptan'ın hayatı Eme ile tanışınca değişir. Eme'ye kadar Salih Kaptan'ın tek aşkı denizdir. Fakat Eme'den sonra bu aşk ikinci plana düşer. Eskiden neşe ile gideceği deniz seferleri artık onun için Eme'den ayrılmak anlamına gelmektedir. Eme, hayatının merkezi haline gelir. Öyle ki otuz altı yıl sonra bile, Eme'nin aşkını unutmaz. Onun izini sürerek İstanbul'a gelir ve İstanbul'un her semtinde onu arar.

Görüldüğü üzere yazar, Salih Kaptan'ın hem fiziki hem de kişilik özelliklerine değinmiştir. Tarihi belgelere baktığımızda I. Abdülhamit döneminde Salih Kaptan adlı bir denizciden söz edilmemektedir. Bu bağlamda Salih Kaptan'ın kurmaca bir kişi olduğu söylenebilir.

2.3.3.1.1.4.2. İkinci Dereceden Kişiler

Sultan Abdülhamit:

Birinci Sultan Abdülhamit, eserde fiziki özelliklerinden ziyade kişilik özellikleri ile ön plana çıkmaktadır. O, her şeyden önce milletine sevgi ile bağlı bir padişah olarak tarif edilir; “Birinci Sultan Abdülhamit'e gelince. O, hakikaten memleketinin ve milletinin huzur ve sükûn içinde yaşamasını temenni eden, kuvveti yettiği kadar bunun için çalışan ve mümkün olduğu kadar harpten çekinen bir padişahı.” (Danışman, 1964a, s. 77).

Sultan Abdülhamit, devlet işleri ile yakından ilgilenen bir padişahı; “Gününün birçok saatlerini Sadrazam ile, vezirlerle memleket işlerini görüşmekle geçirirdi.” (Danışman, 1964a, s. 93). Bunun yanında milletine karşı her zaman sorumluluklarının farkındadır. Bu sebeple Rusya ile savaşa karar verildiği an sadrazamı ile görüşerek harp planını o gece tamamlar. Halkın ve askerlerinin kötü bir yaşama sevk edilmesine dayanamayacak kadar da hassas ruhludur. O, milletinin yaşadığı şeyleri kendisi de yaşayan bir padişahı. Padişahın bu hassas ruhu, şu satırlarda açıkça ifade edilmektedir; “Padişah, arızayı açtı ve okudu. Satırlar ilerledikçe Padişahın rengi sararmakta, daha sonra

simsiyah olmakta idi. Nihayet bir noktaya geldi. Birdenbire işitenleri teessüründen çıldırtacak kadar acı bir (Ahhhh!!...) çekti. Mektup elinden düştü, kendini yastığa attı ve titremeğe başladı.” (Danışman, 1964a, s. 155).

Sultan Abdülhamit’in o dönemdeki gözdesi Nakşidil Sultan’dır. Sultan Abdülhamit, Nakşidil Sultan’ı çok sevmektedir. Rusya – Osmanlı savaşında onu neşelendiren tek şey, Nakşidil Sultan’a olan aşkıdır; “Daha evvel, haremle olan münasebeti normaldi. Fakat bir yıldır Hükümdarın yaşayışında garip bir değişiklik olmuştu. Memleket işlerinin dışında kalan zamanlarını sarı saçlı bir dilberle geçiriyordu.” (Danışman, 1964a, s. 93).

Eserde yukarıdaki şekilde karşımıza çıkan Sultan Abdülhamit gerçek bir kişidir. Sultan Abdülhamit’in eserde verilen kişiliği, tarihi belgelerle örtüşmektedir. Yılmaz Öztuna, onu merhametli, nazik, hükümdarlık mesuliyetlerini kavramış ve devletin gerilemesine çareler arayan bir padişah olarak vermektedir (Öztuna, 1978, c. 11, s. 88).

Asesbaşı:

Altmış yaşlarında emekli bir zabittir. İstanbul’u karış karış bilen birisidir ve oldukça iyi bir adamdır. Hayatını, Deliler Meyhanesi’nde anılarını anlatarak geçirmektedir. Asesbaşı, bir gün bu meyhanede Salih Kaptan ile tanışır ve o andan itibaren Salih Kaptan’ın en büyük yardımcısı olur. Salih Kaptan onun yardımları ile saraya girer, onun yardımları ile sarayda iki tane sarı saçlı kızın olduğunu öğrenir ve yine onun yardımı ile Eme’nin kaldığı köşkü bulur.

Eserde Salih Kaptan’ın yardımcısı olarak karşımıza çıkan asesbaşı kurmaca bir kişidir. Görüldüğü üzere yazar, onun fiziki özelliklerine değinmemiş, bunun yanında kişilik özelliklerini de ayrıntılı sunmamıştır.

Murat Reis:

Salih Kaptan'ın gemisinin ikinci kaptanıdır. Eserde “dev boylu” ve “korkunç çehreli” bir kişi olarak tarif edilir (Danışman, 1964a, s. 37). İyi bir denizci ve yine iyi bir silahşordur. Bunun yanında hırslı ve kindar bir kişiliğe sahiptir.

Murat Reis, eserde Eme'ye âşık olur. Bu aşk, onun Salih Kaptanla düşman olmasını da beraberinde getirir. Murat Reis'in Eme'ye olan aşkı, olayların karıştığı noktadır. Murat Reis, bu aşk sebebiyle Salih Kaptan'a ihanet eder, Eme'yi ondan kaçıırır ve yine Eme'nin dolaylı yoldan Osmanlı haremine girmesine neden olur. Eserde bu şekilde verilen Murat Reis kurmaca bir kişidir.

Cezayir Dayısı Osmanoğlu Mehmet:

Cezayir valisidir. Yetmiş yaşındadır. Eserde “sarıklı”, “uzun beyaz sakallı” ve “güler yüzlü” bir adam olarak karşımıza çıkar.

Dayı Osmanoğlu Mehmet'in en sevdiği denizci, Salih Kaptan'dır. Ona karşı ayrı bir düşkünlüğü bulunmaktadır; “Dayı Mehmet, sanki evlâdının yüzüne hasret kalmış bir baba gibi mütemadiyen korsanın yüzüne bakıyordu.” (Danışman, 1964a, s. 45). Bunun yanında Dayı Mehmet, hırslı ve şüpheli bir kişidir; “İhtiyarlığına rağmen çok haris bir adamdı. Kendi aleyhinde entrikalar çevrildiğinden şüphe eder, gece uykuları uyuyamazdı.” (Danışman, 1964a, s. 55). Bu sebeple, Salih Kaptan'ın Eme'yi kendisinden saklamasını affetmez ve onu ilk önce idama mahkûm eder. Daha sonra ise Salih Kaptan ile Eme'nin yollarını ayırır.

Eserde yukarıdaki şekilde verilen Cezayir Dayısı Osmanoğlu Mehmet gerçek bir kişidir. Tarihi belgelerde Cezayir'de beylerbeyliği yaptığı görülmektedir (Kılıç, 2016, s. 435). Fakat onun kişiliği hakkında ayrıntılı bilgi yoktur. Bu sebeple Dayı Mehmet'in kişiliği tarihi gerçeklikle karşılaştırılmaz.

Kızlar Ağası İdris Ağa:

Sultan Birinci Abdülhamit döneminde kızlar ağasıdır. Eserde “marsık suratlı bir zenci” olarak tarif edilir. Kızlar Ağası İdris Ağa, eserde sarayda birbirine benzeyen iki tane sarı saçlı kızın bulunduğunu bilen tek kişidir fakat bu iki kız birbirinden ayıramamaktadır. Bu sebeple eserde sık sık tedirginlik yaşar. Bunun yanında o da sarı saçlı kıza âşıktır.

Görüldüğü üzere yazar Kızlar Ağası İdris Ağa'nın hem fiziki hem de kişilik özelliklerini ayrıntılı sunmamıştır. Bu bağlamda Kızlar Ağası İdris Ağa'nın karakterizasyonu zayıf kalır. Bunun yanında eserde yukarıdaki şekilde gördüğümüz Kızlar Ağası İdris Ağa gerçek bir kişidir. Tarihi belgelerde ismi geçmektedir fakat hakkında ayrıntılı bilgi yoktur. Bu sebeple Kızlar Ağası İdris Ağa'nın eserdeki kişiliği ile tarihi kişiliği karşılaştırılmaz.

Nakşidil Sultan:

Birinci Sultan Abdülhamit'in baş hasekisidir. Şehzade Mahmut'un annesidir. Nakşidil Sultan, fiziki özellikleri ile Eme'nin aynısıdır. Onun gibi sarı saçlı ve ela gözlüdür. Bu sebeple Osmanlı sarayında iki kızın aynı kız olduğuna dair rivayetler de bulunmaktadır. Yazar, bu iki kızın benzerliğini şu şekilde açıklamıştır; “Şimdi sarayda şayanı hayret derecede birbirine benzeyen ikisi de sarı saçlı, elâ gözlü, boy ve posları aynı, hattâ yaşları bile 18 olan iki kız vardı. Yine garip olan tarafı şu ki bu ikinci sarı saçlı kız da Türkçe bilmiyordu.” (Danışman, 1964a, s. 85). Bu benzerlik, eserde Salih Kaptan ve Eme'nin kavuşmasını engeller. Çünkü Salih Kaptan, Eme'yi Nakşidil Sultan sanır ve onun aşkına karşılık vermediğini görür. Tek taraflı bir aşk yaşadığını sanan Salih Kaptan, bu olaydan sonra saraydan çıkar ve otuz altı yıl boyunca İstanbul'a dönmez.

Görüldüğü üzere yazar, Nakşidil Sultan'ı fiziki özellikleri ile ön plana almıştır. Onun kişilik özelliklerine değinmemiştir. Eserde yukarıdaki şekilde gördüğümüz Nakşidil Sultan gerçek bir kişidir fakat ele alınan kaynaklarda onun fiziki özelliklerine dair bir bilgi yoktur. Bu sebeple gerçekte sarışın ve ela gözlü olup olmadığı bilinmemektedir.

2.3.3.1.1.5. Eserin Tarihi Gerçeklik ve Roman Gerçekliği Bağlamında Karşılaştırılması

Peçeli İmparatoriçe, bir rivayetten yola çıkılarak yazılmış bir eserdir. Eserin başkişisi Eme du Buc de Rivery Amerikalı bir kızdır. Bazı kaynaklarda bu kızın Sultan II. Mahmut'un annesi olan Nakşidil Sultan olduğu söylenmektedir;

I. Abdülhamit'in yedinci kadını ve Sultan II. Mahmut'un validesi olan Nakşidil Sultan'ın 1776 yılında Fransız asıllı bir aileden dünyaya geldiği kabul edilse de bazı kaynaklarda saray haremine Gürcü ve Kafkas kökenli cariyelerin alınması üzerine Nakşidil'in de Gürcü veya Kafkas kökenli olduğu iddia edilmektedir (Sakaoğlu, 2015: 488). Kimliği hakkında kesin bilgilere ulaşamadığımız sultanın on dört yaşındayken Cezayir korsanları tarafından esir alınarak İstanbul'a getirildiği ve saray haremine girdiği bilinmektedir (Refik, 1926: 218–219). (Koçyiğit, 2019, s. 1)

Fakat bu rivayet, daha sonra elde edilen bulgularla çürütülmüştür. Yeni bulgulara göre Nakşidil Sultan, Fransız kökenli değildir ve o, Birinci Abdülhamit'in kız kardeşi Esmâ Sultan'ın sarayındaki cariyelerdendir. Birinci Abdülhamit, kız kardeşini sık sık ziyaret ederken Nakşidil Sultan'ı görür ve onu haremine alır (Sarıcaoğlu, 2006, s. 343 – 344). Yazar, bu rivayeti alarak bir kurgu yaratır ve bu kurguyu Nakşidil Sultan ile Eme du Buc de Rivery etrafında genişletir. Bu açıdan eser, “tarihsel gerçeklikte kişiler etrafında kurgulanan romanlar” başlığı altında değerlendirilmektedir. Bunun yanında eserde yer yer tarihi gerçekliği koruyan anlatılar ve tarihi gerçekliğe ait birtakım eklemeler de görülmektedir. Eserin bu üç yapılanması ayrı ayrı incelenecektir.

Eserin kurgu olaylar silsilesi şu şekilde gelişmektedir; Eser, Eme'nin Fransa'da tahsil gördüğü 1784 yılında başlar. Eme, o yıl eğitimini tamamlar ve çocukluktan itibaren hiç ayrılmadığı kuzeni Jozefin'i Fransa'da bırakarak Amerika'ya dönmek için bir gemiye biner. Bu gemi, deniz açıklarında kuvvetli bir fırtınaya yakalanır ve su almaya başlar. Bunun üzerine bütün yolcular başka bir yardım gemisine alınırlar. Bu yeni gemi, İspanya'ya gitmektedir ve Akdeniz açıklarına gelir. O devirde Akdeniz, Türk korsanlarının yeridir. Yeni gemi, Akdeniz'de ünlü bir deniz korsanı olan Cezayir korsanlarından Salih Kaptan'ın gemisi ile karşılaşır. Salih Kaptan ve mürettebatı, bu gemideki bütün eşyaları yağma ederler, yolcuları esir alırlar. Bu esnada Salih Kaptan,

Eme ile karşılaşır. Eme'den etkilenen Salih Kaptan, onu kucağına alarak kendi gemisine bindirir (Danışman, 1964a, s. 5-32).

Salih Kaptan'ın rotası Cezayir'dir. Gemi Cezayir'e doğru yol alırken o, bütün günlerini Eme'yi düşünerek geçirir. Bunun yanında geminin ikinci kaptanı Murat Reis de Eme'ye âşık olur ve Salih Kaptan'ın Eme'ye olan aşkını bildiği için hemen harekete geçer. Eme'nin odasına giderek onu Salih Kaptan'a karşı doldurur ve kaçırmak ister. Bu esnada Salih Kaptan gelerek Murat Reis'le boğuşmaya başlar. Murat Reis, bir fırsatını bularak gemiden kaçar (Danışman, 1964a, s. 32- 41).

Cezayir'e ulaşan Salih Kaptan, Eme'yi bir eve koyar ve ele geçirdiği ganimetleri korsanların bağlı olduğu Cezayir Dayısı Osmanoğlu Mehmet'e götürür. Salih Kaptan, o geceyi Dayı Mehmet'in sarayında geçirir fakat ona Eme'den bahsetmez. Bu esnada Murat Reis, Eme'nin kaldığı evi öğrenir ve aynı gece Eme'yi kaçırmak için çöle götürür. Salih Kaptan, Eme'nin mürebbiyesinden Murat Reis'in gittiği yeri öğrenir ve onun peşine düşer (Danışman, 1964a, s. 41-52). Çölde ilerleyen Murat Reis ve kfilesi, bir Arap şeyhinin çadırında konaklar. Şeyh ile konuşan Murat Reis, Salih Kaptan'dan kurtulmak için Dayı Mehmet'e Eme'den bahsetmeye karar verir ve Cezayir'e döner. Dayı Mehmet, Salih Kaptan'ın bu ihanetini affetmez. Salih Kaptan hakkında arama kararı çıkarır. Bu esnada Salih Kaptan, Eme'yi bulur ve şeyhin elinden alır. Salih Kaptan, Eme ile geri dönerken Murat Reis ve Dayı Mehmet'in adamları önüne çıkar. Murat Reis ve Salih Kaptan, kılıç düellosu yaparlarken bir anda kum fırtınası çıkar. Salih Kaptan fırtınadan yararlanarak Eme'yi alır ve Cezayir'e geçer (Danışman, 1964a, s. 52-58).

Dayı Mehmet, Salih Kaptan ve Eme'yi yakalar. Salih Kaptan'ı idama mahkûm eder. İyi bir denizcinin idam edilmesi, halk arasında büyük bir kargaşa yaratır. Cezayir sokaklarında ihtilal havası eser. Bu esnada Salih Kaptan'ın ele geçirdiği Fransız gemisinin intikamını almak isteyen büyük bir filo Cezayir'e doğru yaklaşır. Bu filoyu haber alan Dayı Mehmet hem Cezayir'i kurtarmak hem de Eme'nin gönlünü yapmak için Salih Kaptan'ın idam kararını kaldırır. İdamdan kurtulan Salih Kaptan, derhal donanmaların başına geçerek bir savaş planı kurar ve büyük filoyu üç – dört saatlik bir

çarşımadan sonra geri döndürür. Cezayir'in kurtulduğuna sevinen Dayı Mehmet, yine de Eme'yi Salih Kaptan'a bırakmak istemez. Bu sebeple Eme'yi, her sene Osmanlı Devleti'ne giden hediyelerle birlikte İstanbul'a gönderir. Salih Kaptan'ı da Cezayir'e saldıran gemilerden intikam almak üzere deniz seferine çıkarır ve ikisinin yollarını ayırır (Danışman, 1964a, s. 59-75).

Topkapı Sarayı'na Cezayir'den gelen hediyelerle aynı gün Kafkasya'dan da hediyeler gelir. Bu hediyeler arasında birbirine tıpatıp benzeyen iki sarı saçlı kız vardır. Kızlar Ağası İdris Ağa, bu iki kızı birbirinden ayıramaz ve ikisini de ayrı odalara yerleştirir (Danışman, 1964a, s. 81-87). Osmanlı İmparatorluğu padişahı Birinci Abdülhamit, bir gün haremde sarı saçlı kızı görür. Kızlar Ağası İdris Ağa'dan sarı saçlı kızı hazırlamasını ister. Kızlar Ağası İdris Ağa, padişahın hangi sarı saçlı kızı gördüğünü bilmediği için kızlardan birini alarak padişaha çıkarır. Birinci Sultan Abdülhamit, sarı saçlı kıza âşık olur ve onun adını "Nakşidil" koyar (Danışman, 1964a, s. 91-93). Sultan Abdülhamit, bir gün haremde sarı saçlı kızı görür. Onu Nakşidil Sultan zanneder ve orada ne yaptığını sorar. Sarı saçlı kız, padişaha hiçbir şey söylemeden içeriye kaçar. Nakşidil Sultan'ın kendisinden habersiz hareme gittiğini düşünen padişah, bu olaya bir anlam veremez ve Nakşidil Sultan'ın odasına gider. Nakşidil Sultan, odasındadır. Bu olay, Sultan Abdülhamit'i şüpheye düşürür (Danışman, 1964a, s. 114-119).

Salih Kaptan, Eme'nin izini sürerek İstanbul'a gelir. O, bir gün Deliler Meyhanesi'ne girer ve burada eski bir Asesbaşı ile tanışır. Salih Kaptan, Asesbaşı'na Eme'den bahseder. Asesbaşı, araştırmalar sonucunda Birinci Abdülhamit'in gözdesinin sarı saçlı bir kız olduğunu öğrenir. Salih Kaptan'ın bu sarı saçlı kızı doğrulaması için onu baltacı olarak saraya katar (Danışman, 1964a, s. 119-129). Salih Kaptan, baltacılar koğuşundaki onuncu gününde Asma Bahçe'ye çıkar ve burada sarı saçlı kızı görür. Salih Kaptan, sarı saçlı kıza seslenir. Sarı saçlı kız da onu tanır. Ertesi akşam tekrar görüşmek için sözleşirler. Salih Kaptan, ertesi akşam aynı yere gider. Biraz sonra sarı saçlı kız yanında iki cariye ile gelir. Salih Kaptan, bu kıza seslenir fakat sarı saçlı kız, onu tanımamazlıktan gelir. Salih Kaptan, aşkına karşılık alamadığını düşünerek gider. Salih Kaptan'ın arkasından sarı saçlı kız bahçeye gelir fakat Salih Kaptan'ı bulamaz (Danışman, 1964a, s. 132-138).

Sultan Abdülhamit'in gözdelerinden Hemaşah Kadın, Nakşidil Sultan'ın bir erkekle bahçede konuştuğunu öğrenir. Esasen Nakşidil Sultan'ı kıskanan bu kadın, padişaha giderek olan biteni anlatır. Sultan Abdülhamit'in içini kemiren şüphe, bu olayı öğrenince daha da artar fakat kesin bir şey bilmediği için Nakşidil Sultan'ı da suçlayamaz. Salih Kaptan ise sarı saçlı kızdan umudunu keser ve Rusya ile yapılan savaşa katılmak için saraydan ayrılır (Danışman, 1964a, s. 138-145).

Salih Kaptan, 36 yıl sonra tekrar İstanbul'a gelir ve Deliler Meyhanesi'ne gider. Burada eski dostu Asesbaşı ile karşılaşır. Asesbaşı, Salih Kaptan'a Sultan Abdülhamit döneminde sarayda iki tane sarı saçlı kızın bulunduğunu söyler. Bunu öğrenen Salih Kaptan'ın tekrar umudu yeşerir. Sarı saçlı kız hakkında bilgi almak için Asesbaşı ile birlikte eski bir harem ağası ile görüşür. Harem Ağası, Kızlar Ağası İdris Ağa'nın sarı saçlı kız için Boğaziçi'nde bir köşk yaptırdığını dile getirir ve Asesbaşı ile Salih Kaptan'a bu köşkün yerini gösterir. İki dost, köşke girerler ve sarı saçlı kızını uyurken bulurlar. Fakat köşkteki zenci, kızını uyandırmalarına izin vermez ve ertesi akşam gelmelerini söyler. Ertesi akşam tekrar köşke giden iki dost, köşkün alevler içinde yandığını görürler. Salih Kaptan, alevlere aldırmandan yukarı doğru ilerler. Bu sırada karşısına iki yabancı çıkar. Salih Kaptan, bu kişilerden birisini yaralar, diğeri ise kaçar. Yaralanan adam Murat Reis'tir. Salih Kaptan, Murat Reis'i görünce yardım etmek ister fakat Murat Reis o sırada ölür. Bunun üzerine Salih Kaptan, sarı saçlı kızın odasına gider. Bu sırada tavan çöker. Kıza doğru ilerlemek ister fakat bu sırada köşkün diğer tavanı da çöker ve Salih Kaptan'ın gidecek yeri kalmaz. O esnada sarı saçlı kızın sürüklenerek dışarı çıkarıldığını görür ve mecburen pencereden dışarıya atlar (Danışman, 1964a, s. 159-176).

Eserde tarihi gerçekliğe ekleme de bulunmaktadır. Özi Kalesi'nin düşmesi eserde şu şekilde ele alınır; Özi Kalesi Ruslar tarafından kuşatılmıştır. Salih Kaptan, kırk elli kişilik bir kabile ile kaleye girme emrini alır ve bir gece yarısı bu kabile ile hücumu geçer. Yavaş yavaş kendine gelen Rus birlikleri toplanmaya başlar. Bunu gören Salih Kaptan, kale dibine gelerek şu şekilde haykırır; "Kırk bin kişi ile imdadınıza geldik... Derhal kaleden çıkarak siz de o tarafa hücum ediniz. Allah yardımcımızdır." (Danışman, 1964a, s. 146). Bu yardım sevinci, kaledeki Türk askerlerine manevi güç

verir. Kaleden birkaç bin kişilik Türk askeri çıkar ve kale önünde Rus ordusu ile çarpışır. Sabaha doğru Türk askerleri ve Salih Kaptan'ın elli kişilik kafilesi kaleye girerler. Rus Kumandanı Potemkin, Türk ordusuna yardım gelip gelmediğini kesin olarak bilemez. Bu düşünce ile derhal umumi hücumu karar verir. Türk ordusu, daha fazla dayanamaz ve kale Rusların eline geçer. Kumandan Potemkin, kale içindeki bütün kadınları, çocukları ve askerleri öldürme emri verir. Üç gün üç gece boyunca Özi Kalesi'nde acımasızca kan dökülür (Danışman, 1964a, s. 145-149). Eserde bu şekilde ele alınan Özi Kalesi'nin düşmesi, tarihi kaynaklarda ise şu şekilde verilmektedir;

Prens Potemkin, 80.000 kişilik ordusuyla bütün gücünü, Türkler'in Karadeniz'in kuzey kıyısındaki en önemli kaleleri olan Özü'yü (Rusça: Oczakov) muhasara için taksif etmişti. Kaleyi, Vezir Mehmet Ali Paşa savunuyordu. Kaptan-ı Deryâ Cezâyirli Gazi Hasan Paşa da donanmayla deniz tarafından savunmaya katıldıysa da, bunun mühim bir rolü olmadı. 17 Aralık 1788'de bu namı Türk kalesi Ruslar'ın eline düştü. Şehirde asker ve sivil, kadın ve çocuk, 25.000'den fazla Türk vardı. Prens Potemkin, bunların hepsini son ferdine kadar türlü işkencelerle öldürttü. (Öztuna, 1978, c. 11, s. 102)

Görüldüğü üzere iki anlatı farklıdır. Yılmaz Öztuna, Özi Kalesi'ne elli kişilik bir kafilenin yardıma geldiğinden bahsetmemiştir. Bunun yanında Kumandan Potemkin'in davranışı ise eserde korunmuştur.

Eserde yer yer tarihi gerçekliğin korunduğu olaylar silsilesi de vardır. Tarihi gerçekliği koruyan ilk olay, Nakşidil Sultan'ın Şehzade Mahmut'u dünyaya getirmesidir. Yazar, Şehzade Mahmut'un doğumu ile yapılan şenlikleri de esere almış ve ayrıntılı bir şekilde vermiştir. Bunun yanında Şehzade Mahmut'un doğumundan altı gün sonra yapılan beşik alayı da eserde yer almaktadır (Danışman, 1964a, s. 94-99). Sultan Mahmut'un Nakşidil Sultan'ın oğlu olduğu Yılmaz Öztuna tarafından doğrulanmaktadır;

“II. Sultan Mahmut, I. Abdülhamit'in Nakş-ı Dil Vâlîde Sultan'dan doğmuş oğludur.” (Öztuna, 1978, c. 3, s. 145).

Eserde ikinci tarihi gerçek Rusya'ya savaş açılmasıdır. Rusya o devirde bir İslam ülkesi olan Kırım'a saldırır. Oysa Rusya ile Osmanlı Devleti arasında sulh anlaşması yapılmıştır. Rusya'nın sulha aykırı olan bu hareketi, Osmanlı Devleti'ni yakından

ilgilendirmektedir. Halk, sokaklarda feryat etmektedir. Bu sebeple devrin Sadrazamı Yusuf Paşa ve diğer devlet erkânları, bir toplantıda Rus Elçisi Palçokof ile görüşürler. Görüşmeler sonunda Osmanlı Devleti, Rusya'ya savaş açmaya karar verir. Padişah Birinci Sultan Abdülhamit, bu savaşa taraftar değildir fakat devlet erkânının fikrini de görmezden gelemeyen ve savaşı kabul eder (Danışman, 1964a, s. 101-114). Eserde ele alınan Sultan Abdülhamit'in bu tutumu, Türk halkının isyanı ve Sadrazam Yusuf Paşa'nın fikirleri, tarihi kaynaklarla örtüşmektedir;

Halk, Türkiye'deki Rus konsolosluklarını taşlamaya başlamasına rağmen başlangıçta I. Abdülhamit, son savaştan der alarak harbi geciktirmek istedi. Türk ordusu, geçen savaştan beri kabil derecede ıslah edilmekle beraber, tamamen modernleşmemişti. Esasen Kapıkulu Ocakları mevcut oldukça, radikal bir ıslahat da bahis konusu değildi. Ancak efkâr-ı umumiyyeye dayanan Sadrazam Koca Yusuf Paşa, padişahı savaş açılmasına ikna etti. (Öztuna, 1978, c. 11, s. 100)

Eserde ele alınan bir diğer tarihi gerçek, Sultan Birinci Abdülhamit'in vefatıdır. Milletine ve vatanına bağlı olan Sultan Abdülhamit, Özi Kalesi'nde öldürülen Müslüman ve Türk halkını öğrenince büyük bir acı çeker ve nüzul olur. Sabaha doğru da vefat eder (Danışman, 1964a, s. 155-157). Bu anlatı, Yılmaz Öztuna tarafından doğrulanmaktadır;

“Odesa yakınlarındaki Özü kalesinin düştüğünü ve Rusların şehirdeki sivil Türklere yaptıklarını bildiren sadâret tezkeresini okurken, Sultan Abdülhamit'e inme indi. 7 nisan günü henüz güneş doğmadan öldü.” (Öztuna, 1978, c. 11, s. 91).

Eserde Birinci Abdülhamit'in vefatından sonra, Osmanlı İmparatorluğu tahtına III. Selim geçer. Yazar Sultan Selim'in tahta çıkmasını ve biat merasimini ayrıntılı şekilde eserde anlatmıştır (Danışman, 1964a, s. 157-159). III. Selim'in tahta geçmesi de Yılmaz Öztuna tarafından doğrulanmaktadır;

“III. Sultan Selim Han, 7 nisan 1789'da amcasının yerine tahta oturdu.” (Öztuna, 1978, c. 11, s. 110).

Görüldüğü üzere, eserin büyük bir çoğunluğu kurgudan oluşmaktadır. Yazar, bu kurguyu bir aşk üzerinden oluşturmuş ve bu aşk çerçevesinde Nakşidil Sultan hakkındaki rivayeti genişletmiştir. Bunun yanında eserde Şehzade Mahmut'un doğumu, Osmanlı – Rus harbi, Sultan Abdülhamit'in vefatı ve III. Selim'in tahta çıkışı olaylarının tarihi gerçeğe sadık kalarak ele alındığı görülmektedir. Özi Kalesi'nin düşmesi anlatılırken ise tarihi gerçekliğe ekleme yapılmıştır. Bu ekleme Salih Kaptan'ın vatan aşkını ve zekâsını ortaya koymaktadır.

2.3.3.1.1.6. Zaman

Eser, Eme'nin eğitimini tamamladığı yıl olan 1784 tarihinde başlamaktadır. Yazar bu tarihi, eserin başlarında vermiştir; “1784 yılının güzel, sıcak bir yaz günü bu gemi Amerika'ya gitmek üzere Nant şehri önünde bekliyordu.” (Danışman, 1964a, s. 15). Eserin bitiş tarihi açıkça belirtilmemiştir fakat olay örgüsüne bakıldığında eserin, Sultan Selim'in tahta çıktığı tarihten otuz altı yıl sonra bittiği görülmektedir. Tarihi kaynaklara göre Sultan III. Selim, 1789 yılı Osmanlı tahtına çıkmıştır. Buna göre eserin bitiş zamanı, 1825 yılı olarak karşımıza çıkar. Eserin vak'a zamanı ise kırk bir yıllık bir zaman dilimidir.

Eserin anlatma zamanı ve vak'a zamanı örtüşmektedir. Eserde anında aktarma ve sonradan aktarma yöntemlerinin ikisi de kullanılmıştır. Yazar, daha çok tasvirlerde anında aktarma yöntemini, tarihi anlatılarda ise sonradan aktarma yöntemini ele almaktadır;

Atlas Okyanusunun mağrur dalgaları birbiri üzerinde yuvarlanarak Nant şehrinin rıhtımlarını dövüyor. Rıhtımda büyük bir kalabalık var. Hamallar birbirini ite kaka iskeleye yanaşmaya çalışırken yolcular kucaklaşıyor, ağlaşıyor, hıçkırıyor. Hummalı bir gidiş geliş. Yavaş yavaş yükselen bir güneş biraz uzakta, denizin üzerinde inip çıkan büyükçe bir geminin güvertesini yalıyor, geminin etrafında sandallar kaynaşıyor. (Danışman, 1964a, s. 15)

Birinci Sultan Abdülhamit'in çocuğu olacaktı. Hükümdarın şimdiye kadar yirmiye yakın çocuğu olmuş, fakat bunların ekserisi bir iki yaşında iken ölmüştü. Bilhassa erkek çocukları hiç yaşamamıştı.

Saraya daha bir yıl önce girmiş olan sarı saçlı bir kız Hükümdarın gözdesi olmuştu. Birinci Sultan Abdülhamit, elem ve keder içinde geçen hıyanetin son günlerinde bu genç ve güzel kıza adeta âşık olmuştu. (Danışman, 1964a, s. 93)

Eserde kullanılan kesin zaman ifadeleri çok azdır. Yazar, dört tane net tarih kullanmıştır; 1784 yılının güzel, sıcak bir yaz günü (Danışman, 1964a, s. 15), 1785 yılının ilkbaharı (Danışman, 1964a, s. 93), 1786 (Danışman, 1964a, s. 114), recep ayının on birinci günü (Danışman, 1964a, s. 150). Bu dört tarih, eserdeki önemli olayların zamanlarıdır. Eserin birinci kişisi olan Eme, 1784 yılında Amerika'dan ayrılır. 1785 yılında Şehzade II. Mahmut doğar. 1786 yılında Osmanlı – Rus savaşı başlar ve recep ayının on birinci günü Sultan Birinci Abdülhamit vefat eder. Eserde bu tarihler dışında net bir zaman verilmemiştir.

Eserde daha çok süreç ifade eden kelimelerle zaman akışı sağlanmıştır. Bu ifadelerden birkaçı şu şekildedir; Gece yarısından sonra (Danışman, 1964a, s. 19), bir haftadır devam eden yolculuk (Danışman, 1964a, s. 27), üç günden beri (Danışman, 1964a, s. 52), öğleden sonra saat üç sularında (Danışman, 1964a, s. 83), ertesi gün (Danışman, 1964a, s. 145), üç gün üç gece (Danışman, 1964a, s. 149), öğleye doğru (Danışman, 1964a, s. 151), iki gün sonra (Danışman, 1964a, s. 166)...

Eserde “gece” vakti ön plandadır. Önemli olaylar, genellikle bu vakitler gerçekleşmektedir. Salih Kaptan, bir gece yarısı Eme’yi bulur, devlet erkânı Rusya’ya savaş açmak için geceleri toplantı yapar, Türklerden oluşan elli kişilik kabile bir gece yarısı Özi Kalesi’ne saldırır... Bu ve bunun gibi olayların zamanı daima gecedir. Yazar, gecenin ıssızlığı ve karanlığı ile okuyucu üzerinde olayların etkisini arttırmıştır. Bu kullanımlardan birkaçı şu şekilde örneklendirilebilir;

“Vakit gece yarısından sonra idi.” (Danışman, 1964a, s. 19).

“Gece ilerliyor, sakin ve karanlık denizdeki gemi, meçhullere doğru yol alıyordu.” (Danışman, 1964a, s. 36).

“O gün ve o gece Cezayir sokakları gittikçe kalabalıklaştı, kimse evine gitmiyor, geceyi uykusuz geçirmekten zevk alıyordu.” (Danışman, 1964a, s. 60).

“Gece tekrar vezirleri Topkapı Sarayındaki kubbe altına davet etti.” (Danışman, 1964a, s. 104).

“Gece yarısı oluncaya kadar beklediler. Düşmanın tamamen uykuya daldığı bir sırada Salih’in bir işaretiyle elli kişi birden Rus metrislerine saldırdı.” (Danışman, 1964a, s. 146).

“Gece olmasına rağmen üç kişi yola çıktılar.” (Danışman, 1964a, s. 168).

Eserde özetlemeler de görülmektedir. Örneğin yazar, eserin başında Jozefin ve Eme’nin geçmişlerini kısaca şu şekilde aktarır;

“Bu iki kız kardeş çocukları idi. Aynı yıl, hâтта aynı günde, aynı şehirde ve binada doğmuşlardı. İkisi de 1766 yılında Martinik adasının Robes mahallesinde ve Labavant Royal adlı bir binada doğmuşlardı. Çocuklukları Amerikada beraber geçmiş, Fransa’ya tahsil için beraber gelmişlerdi.” (Danışman, 1964a, s. 16).

Bunun yanında eserde kırk bir yıllık vak’a diliminde zaman atlamaları da görülmektedir. Söz konusu bu atlamalar kimi zaman kısa, kimi zaman ise uzun olarak karşımıza çıkmaktadır;

“Aradan iki gün geçmişti.” (Danışman, 1964a, s. 92).

“Şehzade Mahmut’un doğuşu üzerinden epeyce zaman geçmişti.” (Danışman, 1964a, s. 100).

“Bu vakaların üzerinden tam 36 sene geçmişti.” (Danışman, 1964a, s. 159).

2.3.3.1.1.7. Mekân

Eser, Fransa, İstanbul ve Cezayir’de geçmektedir. Eserin birinci kişilerinden Eme, Fransa’da eğitim alan bir Amerikalıdır. Eme buradaki eğitimi tamamlayınca, Amerika’ya dönmek üzere yola çıkar fakat bindiği gemi Akdeniz açıklarında Cezayir korsanları tarafından yağma edilir. Geminin kaptanı olan Salih Kaptan, Eme’yi yanına alarak Cezayir’e geçer. İki âşık Cezayir’de çeşitli maceralar yaşarlar. Cezayir Valisi Dayı Osman, bu iki âşığın yollarını ayırır, Eme’yi İstanbul’a gönderir. Salih Kaptan, onu takip ederek İstanbul’a gelir ve İstanbul’un her yerinde onu arar.

Eserin açık mekânları Fransa, İstanbul ve Cezayir’in çeşitli semt ve sokaklarıdır. Bu mekânlardan özel olarak ismi verilen yerler, Asimiye Meydanı, Nant şehri rıhtımı, Martinik Adası, Mayorka Adası, Vargala Vahası, Cezayir Limanı ve Çemberlitaş Sokağı’dır. Eserdeki kapalı mekânlar ise genellikle kahveler, köşkler ve saraylar olarak karşımıza çıkar. Bu mekânlardan özel olarak adları anılan yerler şunlardır; Falcı’nın evi, Topkapı Sarayı, Visitation Manastırı, Cezayir Dayısı Osman’ın sarayı, Aynalı Kavak Köşkü, Deliler Meyhanesi, Asma Bahçe, Boğaziçi’ndeki köşk.

İstanbul, eserin ağırlığını oluşturur. Yukarıda sayılan kahveler, köşkler ve Topkapı Sarayı, İstanbul’un mekânlarıdır. Fakat bu mekânlardan çoğu, tasvir edilmemiştir. Eserde İstanbul’a ait ayrıntılı sayılabilecek tek tasvir, Topkapı Sarayı’na yapılan tasvirdir. Yazar, bu sarayın arz odasına giden yolunu açıklayıcı bir tavırla eserde verir (Danışman, 1964a, s. 81-82) ve arz odasını şu şekilde tasvir eder;

Bu bina, etrafı genişçe bir balkonla çevrilmiş muhteşem bir salondur. Akağalar kapısına bakan kapının tam karşısında padişahın oturacağı taht vardır. Bugünkü lisanla tarifine imkân olmayacak kadar ipekli ve kıymetli taşlarla süslü bir sedir padişahın oturma yeridir.

Bu salonun duvarları, pencereleri, tavanı devrin en sanatkâr işçileri tarafından yapılan oyma, işleme ve kakmalarla süslenmiştir. Görünüşte bir tek salon olarak ziyaretçinin dikkatini çeken bu bina altı yüz sene Osmanlı İmparatorluğunun mukadderatına hâkim olmuştur. (Danışman, 1964a, s. 83)

Alıntıda görüleceği üzere bu tasvirde yazarın özgün görüşleri bulunmaktadır. Bunun yanında eserde Fransa’da ele alınan tek mekân, Visitation Manastırı’dır ve bu yerin

herhangi bir tasviri yapılmamıştır. Cezayir’de bahsedilen mekân ise Cezayir Dayısı Osmanoğlu Mehmet’in sarayıdır. Yazar, Cezayir Dayısı Osman’ın sarayını şu şekilde tasvir etmektedir;

Sarayın büyük ve kuleli kapısının önünde başı sarıklı, ellerinde uzun mızraklar tutan bekçiler vardı. Kulenin üstünde ağır adımlarla askerler geziniyor. Tatlı, ılık bir mehtap kulenin üstünde gezinen askerlerin gölgesini, sarayın som ve yüksek duvarlarına aksettirmektedir.

Kuleler, yüksek kapılar, som duvarları ile esrarengiz bir görünüşü olan bu saray, Cezayir Dayısı Osmanoğlu Mehmet’in muhteşem sarayıdır.

Sarayın arka tarafında geniş bir bahçe uzanmakta, pencerelerden sızan rengârenk ışıklar bahçenin loş ağaçlıklarında yanıp sönüyordu. Koridorlarında dolaşan ışıklar arasında, narin ve yarı çıplak kızların kıvrak hareketleri görünüyordu. (Danışman, 1964a, s. 41-42)

Alıntıda görüldüğü üzere bu tasvirde de yazarın özgün görüşleri hissedilmektedir. Söz konusu bu mekânlar eserde daha çok devri yansıtmak için kullanılmıştır. Bu durum eserdeki mekân unsurunun dekoratif bir yapıda olduğunu bize göstermektedir.

2.3.3.1.1.8. Dil ve Anlatım

2.3.3.1.1.8.1. Dil

Peçeli İmparatoriçe, sade ve yalın bir üsluba sahiptir. Eserde abartılı ifadeler yoktur. Diyaloglar ve tasvirler kısa tutulmuş, anlatı öz ifadelerle verilmiştir. Yazar eserde genellikle kurallı cümleler kullanmıştır. Bu cümlelerin çoğu fiil cümlesidir. Söz konusu fiil cümleleri eserin akıcılığını sağlamaktadır. Bunun yanında eserde nadir olarak günümüzde kullanılmayan kelime ve terkipler de görülmektedir. Bu kelime ve terkiplerden birkaçı şu şekildedir; Misillû, bizeval, kahir, selâhiyet, hilâf, münaziünfih, tevkif, fasit, iblağ etmek, takrir, nevmi, tafra, mücerret, arıza, murabba, teşrifat, müteferrik, tahkik etmek, malûmat, rical, şiar, fariğ, riayet etmek, muahede, cereyan etmek, vecize, tezyinat, meyus, ihsan eylemek...

Yazar kişileri, konumlarına ve mesleklerine uygun konuşturmuştur. Eserde ele alınan kişiye göre, konuşmalar sadeleşmekte ve ağırlaşmaktadır. Yazarın bu kullanımı, Sadrazam Halil Hamit Paşa ve Falcı Kadın'ın konuşması ile örneklendirilebilir;

Falcı Kadın: “Ne tuhaf talihiniz var... Hemen hemen ikinizin falı da aynı. Ufak tefek farklar var. Siz kardeş misiniz?” (Danışman, 1964a, s. 12).

Sadrazam Halil Hamit Paşa: “Şevketlû padişahım... Yeniçeri tayfasının nice zamandan beri ıslâhı farz olmuştur. Son zamanlardaki mağlûbiyetlerimizin yegâne müsebbibi bu ordunun bir serseri ocağı haline gelmiş olmasıdır. Hercebedabad ıslâhata kıyam etmeliyiz.” (Danışman, 1964a, s. 90).

Eserde yer yer dipnotlar da kullanılmıştır. Yazar bu dipnotlarla eser içinde kullanılan birtakım kelimelerin açıklamalarını yapmıştır. Örneğin eser içinde geçen “Kreol”lar, dipnotta şu şekilde açıklanır;

“(*) Bir Fransız ile Amerika yerlilerinden birisinin birleşmesinden meydana gelen kimselere Kreol denirdi. Kreol'lerin en mühim vasfı hafifçe esmer tenli, ihtiraslı, hareketli ve çok cazip olmalarıdır.” (Danışman, 1964a, s. 15).

Eserde yazarın birçok eserinde de olduğu gibi, deyimler ve atasözleri kullanımı da görülmektedir;

“Korsanın içi burkulmuştu. Fakat bu dakikada bir şey yapamazdı.” (Danışman, 1964a, s. 36).

“Kızı elinden kaçırırsa bile Salih Reis'in başına çorap örebilecekti.” (Danışman, 1964a, s. 53).

“Hıyanet haberi onu can evinden vurmuştu.” (Danışman, 1964a, s. 55).

“Dayı Mehmet, bir taşla iki kuş vuruyordu.” (Danışman, 1964a, s. 67).

“Fakat bu sinsice siyaset nihayet Türkler tarafından anlaşılmiş ve bıçak kemiğe dayanmıştı.” (Danışman, 1964a, s. 111).

“Akşam olmuştu. Sarayda her tarafta el ayak çekiliyordu.” (Danışman, 1964a, s. 129).

“Gözlerini dört açarak bakınca anladı ki bu gölge bir insandır, yüreği ağzına gelecek gibi oldu.” (Danışman, 1964a, s. 133).

“İçi içine sığmıyordu.” (Danışman, 1964a, s. 135).

“İdris Ağa'nın ağzını bıçak açmıyordu.” (Danışman, 1964a, s. 139).

Eserde kullanılan deyimler, atasözleri, sade bir anlatım ve net ifadeler geniş bir kitleye hitap edebilecek bir üslup ortaya çıkarmıştır.

2.3.3.1.1.8.2. Anlatım Teknikleri

Peçeli İmparatoriçe hâkim bakış açılı anlatıcıya sahip bir eserdir. Bu anlatıcı eserin büyük bir bölümünde kendisini hissettirir. Bu bağlamda eserde anlatma tekniği ön plana çıkmaktadır. Bunun yanında yazar eserde diyalog tekniğini de sık kullanılmış ve bu teknikle okurla eseri baş başa bırakmıştır.

Yazar eserde yer yer iç çözümleme tekniği de kullanmış ve şahısların düşüncelerini okurlara açmıştır. Örneğin yazar, aşağıdaki alıntıda Eme'nin düşüncelerini bu teknikle okurlara sunmaktadır;

“Altın sarı saçlı kız düşündü. Tereddüt etti. Bir an bağırmak, imdat istemek arzusuna kapıldı. Sonra bundan vazgeçti. Böyle yaparsa bütün gemiyi ayağa kaldırmış olacaktı.

Belki de Murat Reisin hakikaten faydalı bir düşüncesi vardı. Ne olursa olsun kapıyı açmağa karar verdi.” (Danışman, 1964a, s. 37).

Eserde mektup tekniğinden yararlanma da görülmektedir. Karşımıza çıkan ilk mektup, Napolyon Bonapart’ın Jozefin’e yazdığı mektuptur. Napolyon Bonapart bu mektupta Jozefin’e askere alındığını söyler. Mektubun metni, eser içinde verilmemiştir (Danışman, 1964a, s. 13).

Eserdeki ikinci mektup, Osmanlı – Rus savaşında ordunun başındaki Sadrazam Koca Yusuf Paşa’dan Sultan Abdülhamit’e yazılmıştır. Sadrazam Koca Yusuf Paşa, bu mektupta Özi Kalesi’nde binlerce Müslümanın şehit edildiğini anlatmaktadır (Danışman, 1964a, s. 155). Bu mektubun da metni verilmemiştir.

Eserde görülen son mektup ise, Eme’nin kız kardeşinin eşi Mösyö Marie tarafından Fransa Hariciye Nazereti’ne yazılmıştır. Mektup şu şekildedir:

Ben, Marle Victoir isimli bir Fransız kızının kocasıyım. Ailem De Buc ailesine mensuptur. Karımın kız kardeşi bundan otuz sene kadar evvel Fransa’da Visitasyon Manastırında okumuş, on sekiz yaşlarına doğru Amerika’ya dönmek üzere iken Cezayir korsanları tarafından esir edilmiştir. İşte o günden beri bu kızın âkıbetinden haberdar değildim. Fakat son günlerde talih bize yardım etti, esir edilen baldızımın Osmanlı Sarayına takdim edildiğini ve orada Padişahın haremine girerek şimdiki Padişahın annesi olduğunu öğrendik. Hem kaybettiğimiz akrabamızla temas etmek, hem de padişah hazretlerinin lütuflarından istifade etmenin hakkımız olduğunu teslim buyurursunuz. Bizim için bu işin doğruluğunu tahkik etmek çok masraflı ve müşkül olacaktır. Resmen yapılacak tahkikatın İstanbul’dan icrası suretiyle... (Danışman, 1964a, s. 164)

Yazar, çoğu eserinde kullandığı mektuplara – özellikle tam metnini verdiği – dipnot koyarken bu eserdeki mektupların hiçbirisinde dipnot kullanmamıştır. Bu sebeple söz konusu mektupların kurmaca olduğu söylenebilir. Bunun yanında eserde yer yer özetleme tekniği de görülmektedir. Yazar özetleme tekniği ile gerek olaylar hakkında gerekse şahıslar hakkında okurlara toplu bilgiler sunmuştur.

Görüldüğü üzere eserde anlatma - gösterme teknikleri, diyalog tekniği, iç çözümlene tekniği, mektup tekniği ve özetleme tekniği kullanılmıştır.

SONUÇ

Tarihi roman, Türk edebiyatında 19. yüzyılda örnekleri görülmeye başlayan bir türdür. Bu tür, Tanzimat Edebiyatı döneminde ortaya çıkmış, Milli Edebiyat döneminde çeşitli eserlerle ele alınarak gelişmiş ve Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı'nda büyük bir patlama yaratarak bu dönemin hemen hemen her safhasında yer almıştır. Zuhurî Danışman da Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı yazarlarından. Yazar, 1940 – 1970 yılları arası eserler vermiştir. Edebiyatçı yönünün yanında bir tarihçi de olan yazar, bütün eserlerini tarihin verilerinden yola çıkarak oluşturmuştur.

Zuhurî Danışman'ın on yedi eseri bulunmaktadır. Bu eserlerden dört tanesi çocuklar için yazılmış romanlardır. Yazar, söz konusu eserlerin hepsinde tarihi olayları ele almıştır. Bu tarihi olaylar üç gruba ayrılmaktadır; Osmanlı tarihi, İslam tarihi, Türk tarihi. Bu devirlerden ağırlık Osmanlı tarihine verilmiştir. Osmanlı tarihinde yükselme devri, duraklama devri ve gerileme devri yazarın ele aldığı dönemlerdir. Yazar, yükselme devrinde *Fatih Sultan Mehmet I – VI* ve *Fatih Sultan Mehmet II* adlı eserleriyle Fatih Sultan Mehmet dönemini; *Yavuz Sultan Selim I* adlı eseriyle Yavuz Sultan Selim dönemini; *Büyük Türk Amiralî Barbaros Hayrettin Paşa* adlı eseriyle Kanuni Sultan Süleyman dönemini; *Lala Mustafa Paşa Kıbrıs Önlerinde* adlı eseriyle II. Selim devrini ele alır ve bu eserlerde Osmanlı İmparatorluğu'nun kara ve denizde yaptığı seferleri anlatır. Osmanlı Devleti'nin şaşaalı günlerini okuyuculara sunar. Zuhurî Danışman, Osmanlı tarihinin duraklama devrinde *Saraydaki Kadın* adlı eseriyle III. Murat devrini; *Cellat Çeşmesi* adlı eseriyle I. Mustafa devrini; *Deli Hüseyin Paşa*, *Sahte Şehzade*, *Zafire'nin Oğlu* ve *Kahramanlar Geçidi* eserleriyle Sultan İbrahim devrini; *Sultanın Hazinesi* adlı eseriyle de IV. Mehmet devrini ele almıştır. Yazar, bu eserlerle duraklama dönemindeki iktidar kavgalarını, isyanları ve yozlaşma yoluna doğru ilerleyen devlet adamlarının yaptıkları entrikaları konu almaktadır. Yazarın üzerinde en çok durduğu dönem ise Sultan İbrahim devridir. Yazar, kaynaklarda samur devri olarak anılan bu devri yukarıda adı verilen dört eserde geniş bir şekilde ele alır. Sosyal huzursuzlukları, idare ve halk çatışmalarını, devlet yönetiminde söz sahibi olan kişileri tek tek gösterir. Osmanlı tarihinin gerileme döneminde ise *Peçeli İmparatoriçe* adlı eserle I. Abdülhamit dönemi işlenmiştir. Yazar gerileme döneminde bu devre

damga vuran Osmanlı – Rusya harbini ele almış ve I. Abdülhamit’in kişiliğini ön plana çıkarmıştır. Zuhurî Danışman, İslam tarihini ele alan iki eser yazmıştır. Bunlardan ilki *Endülüs’te İslam Cengâverleri’dir*. Yazar, bu eserle İspanya’nın Müslüman ordusu tarafından fethini ele alır. *Endülüs’te İslam Cengâverleri’nin* devamı olan *Girenata’nın Son Günleri* adlı eserde ise İspanya’nın Hristiyanlar tarafından fethini anlatmaktadır. İki eserde de İslam dininin hoşgörüsü ve İslam mücahitleri ön plandadır. Yazarın Türk tarihini ele aldığı eserleri ise *Gilgameş Destanı* ve *Balak Gazi’dir*. Yazar, *Gilgameş Destanı* ile Türklerin atalarını ortaya koymuş, *Balak Gazi* romanı ile Anadolu topraklarında bir zamanlar hüküm süren Haçlı ordularını ele almış ve Türklerin bu ordularla savaşlarını vermiştir.

Zuhurî Danışman, eserlerinde ele aldığı tarihi olayları kimi zaman değiştirmeden kullanılmış, kimi zaman olayların ayrıntılarına birtakım eklemeler yapmış, kimi zaman ise bu olaylardan yola çıkılarak bir kurgu yaratmıştır. Bu sebeple yazarın eserleri, “tarihsel gerçekliği muhafaza eden romanlar”, “tarihsel gerçekliğe eklemeler yapılan romanlar” ve “tarihsel gerçeklikte kişiler etrafında kurgulanan romanlar” başlıklarına ayrılmaktadır. Yazarın romanlarına bakıldığında *Fatih Sultan Mehmet I – VI*, *Fatih Sultan Mehmet II*, *Yavuz Sultan Selim I*, *Büyük Türk Amiralî Barbaros Hayrettin Paşa*, *Lala Mustafa Paşa Kıbrıs Önlerinde*, *Sultanın Hazinesi*, *Deli Hüseyin Paşa*, *Balak Gazi* ve *Endülüs’te İslam Cengâverleri* adlı eserlerin tarihsel gerçekliği muhafaza ettiği görülmektedir. Yazar, ismi verilen dokuz romanda ele alınan tarihi olayları, tarihin belgelerine göre anlatmıştır. Bu eserlerde ön planda olan okuyucuya geçmişi öğretmek ve okuyucuda bir tarih bilinci yaratmaktır. Yazar, *Girenata’nın Son Günleri* adlı eserin olay örgüsünde tarihi gerçekliğe eklemeler yapmıştır. Eserin ana unsuru olan İspanya’nın Hristiyanlar tarafından fethedilmesi korunmuş fakat bu örgüde Girenata emîrlерinin oynadıkları roller değiştirilmiştir. Bu eklemelerin amacı İslam mücahitlerini ön plana çıkarmaktır. Yazarın *Gilgameş Destanı*, *Saraydaki Kadın*, *Peçeli İmparatoriçe*, *Cellat Çeşmesi*, *Sahte Şehzade*, *Zafire’nin Oğlu* ve *Kahramanlar Geçidi* romanları ise tarihsel gerçeklikte kişiler etrafında kurgulanan romanlar başlığı altında değerlendirilmektedir. Yazar bu romanlardan *Gilgameş Destanı’nda* Sümerler döneminde yaşamış olan Gilgameş’in maceralarını ele almıştır. *Saraydaki Kadın’da* Safiye Sultan ve Nurbanu Sultan hakkındaki rivayetleri genişletmiştir. *Peçeli*

İmparatoriçe adlı eserde bir rivayetten yola çıkarak Eme du Buc de Rivery'nin hayatını kurgulamıştır. *Cellat Çeşmesi* adlı eserde tarihte var olan Deli Hüseyin Paşa'nın gençlik yıllarını oluşturmuştur. *Sahte Şehzade, Zafire'nin Oğlu* ve *Kahramanlar Geçidi* romanlarında ise tarihi belgelerde var olan Zafire'yi ele almış ve onun hayatını kurgulamıştır. Söz konusu genişletmeler ve kurgular, yazarın yaratıcı hayal gücünü kullanarak tarihin sustuğu noktaları açıklama gayesi güttüğünü göstermektedir.

Eser isimlendirilmesine bakıldığında yazarın içerikten, kahramanlardan, mekânlardan ve kahraman – içerik ortaklığından hareket ettiği görülmektedir. Yazar, *Fatih Sultan Mehmet I – VI, Fatih Sultan Mehmet II, Yavuz Sultan Selim I, Büyük Türk Amirali Barbaros Hayrettin Paşa, Balak Gazi, Gilgameş Destanı* ve *Deli Hüseyin Paşa* adlı eserlerde anlatılan kahramanı göz önüne almıştır. *Cellat Çeşmesi* adlı romanda mekânla ilişkilendirme görülmektedir. *Saraydaki Kadın, Peçeli İmparatoriçe, Sahte Şehzade, Zafire'nin Oğlu, Kahramanlar Geçidi, Sultanın Hazinesi, Endülüs'te İslam Cengâverleri* ve *Girenata'nın Son Günleri* adlı eserlerin isimlerinde içerik ön plana alınmıştır. Bunun yanında *Lala Mustafa Paşa Kıbrıs Önlerinde* adlı eserde hem kahraman hem de içerik ön plana alınarak bir isimlendirme yapılmıştır.

Eserlerdeki şahıslar tarihi gerçeklikte var olan kişiler ve kurgu kişiler olarak iki gruba ayrılmaktadır. Bu grupta gerçek kişiler çoğunluktadır. Yazar her eserinde mutlaka tarihi bir kişiyi olay örgüsüne yerleştirmiştir. Bu kişiler genel olarak padişahlar, devlet erkânları, valide sultanlar, baş hasekiler ve tanınmış şahsiyetlerden oluşmaktadır. Yazar, eserlerde bu kişilerin karakteristik özelliklerini ön plana alır. Onların fiziki tasvirleri ikinci plandadır. Bunun yanında söz konusu kişilerin tarihi belgelerdeki sözlerinin/ diyaloglarının da eserlerde yer yer korunduğu görülmektedir. Eserdeki kurmaca kişiler ise – *Sahte Şehzade, Zafire'nin Oğlu, Kahramanlar Geçidi, Peçeli İmparatoriçe* hariç – gerçek kişilere yardımcıları olarak karşımıza çıkar. İsmi verilen dört eserde ise tarihi gerçeklikte var olan bir kişinin yanında kurmaca bir kişinin de (Yusuf ve Salih Kaptan) başrolde olduğu görülür.

Yazarın çoğu eseri kalabalık bir şahıs kadrosuna sahiptir. Bu kadroda birinci ve ikinci kişilerin çoğunun başarılı bir şekilde karakterizasyonu verilir. Yazar, eserler içinde aktif

olarak yer verdiği bu kişilerin ruhi ve fiziki tasvirini yapar. Fakat bu kişiler şahıs kadrosunun üçte birini meydana getirmektedir. Eserlerde sosyal muhtevayı yaratan üçüncü kişiler daha kalabalıktır. Yazar, söz konusu bu kişileri genellikle doğrudan tanıtmaz, onları daha çok yapıp ettikleri ile okuyucu karşısına çıkarır.

Eserlerin şahıs kadrosuna bakıldığında kozmopolit bir yapı karşımıza çıkar. Yazar eserlerinde Yahudilere, Hristiyanlara, Müslümanlara ve Türklere yer vermektedir. Bu kozmopolit yapıda Türkler – Müslümanlar ve Hristiyanlar – Yahudiler arasında her zaman bir çatışma söz konusudur. Bu çatışmada yer alan Türk ve Müslüman kumandanlar, padişahlar, devlet erkânları için asıl amaç devletin ve milletin selametidir. Onlar dünyevi zevkleri ikinci planda tutarlar. Bu grupta yer alan kadın kahramanlar ise vatanseverdirler ve yukarıdaki kişilere yardım ederler. Yazar, Yahudilere ve Hristiyanlara karşı ise eleştirel bir yaklaşım sergiler. Bunun yanında özellikle Osmanlı tarihi ile ilgili eserlerde Türklerin Türklerle çatışması da görülmektedir. Bu çatışmada yazar iyi - kötü ayrımıyla milletin ve devletin bekasına zarar veren kişileri eleştirir. Bu eleştiriler kadın sultanlar ve devlet erkânları etrafında yoğunlaşır. Bu gruptaki kadın sultanlar (Safiye Sultan, Nurbanu Sultan, Kösem Sultan, Turhan Sultan) genellikle iktidar hırsının kurbanıdır. Yegâne amaçları için çoğu zaman padişahları yanlış yollara sevk ederler, acımadan kan dökerler. Bu grupta görülen devlet erkânlarının da asıl amaçları mevki hırsıdır. Bu kişiler de (Cinci Hoca, Köprülüzade Mehmet Paşa, Yeniçeri Ağaları gibi) tıpkı kadın sultanlar gibi devlet yönetiminde rol oynarlar ve bireysel çıkarları için milli unsurlara zarar verirler. Yazar, eserlerinde söz konusu iki çatışma ile hem iç hem de dış tehditleri gözler önüne serer ve okuyuculara geniş bir algı yaratır.

Zuhurî Danişman, eserlerinde hâkim bakış açısını kullanmaktadır. Hâkim bakış açısına sahip olan anlatıcı, eserlerde geçmişe ve geleceğe hükmetmektedir. O, gelecekteki olayları bilir ve bu olayları sık sık okurlara açıklar. Bunun yanında eserdeki şahısların iç dünyalarını da hâkimdir, onların düşüncelerini, amaçlarını bilir ve okurlara izah eder. Bu anlatıcı çoğu eserde de şahıslara karşı yanlı bir tutum sergiler. Kendi ideallerine yakın olan şahısları olumlar, bu sayede de okuyucuların bakış açılarını yönlendirir. Ayrıca bu anlatıcı didaktiktizmi ön plana almış bir anlatıcıdır. Bu sebeple çoğu eserde

olay akışını keserek anlatıya / mekânlara ait ayrıntılı bilgiler verir ve okuyucuya kültür aşılılar. Anlatı hakkında yorumlarını açıkça belirtir, olumsuz olayları eleştirmekten kaçınmaz. Bunun yanında eserlerde yer yer de olay hatırlatmaları yapar ve mekân değişikliklerini okurlara bildirir. Böylece anlatılara karşı bir belirsizliğin oluşmasını engeller.

Romanlardaki zaman unsuru iki şekilde ele alınmıştır. Yazar tarihsel gerçekliğe bağlı kaldığı romanların çoğunda zamanı kesin tarihlerle kronolojik bir çizgide verir. Hatta bazı eserlerine net bir tarihle başlar. Eserlerde kullandığı kesin tarihlerin çoğunun gününü, ayını ve yılını da belirtir. Kimi tarihlerde de Rumi takvimi esas alır. Yazarın kurgu ağırlıklı eserlerinde ise tarih genellikle ikinci planda kalmaktadır. Yazar bu eserlerde çoğu zaman belirsiz zaman ifadeleri kullanmaktadır. Eserlerin vak'a zamanları - *Fatih Sultan Mehmet I – VI* dışında - uzun dilimler olarak karşımıza çıkar. Yazar, vak'a zamanlarında eserden esere göre değişen uzun / kısa atlamalar yapar. Eserlerin genelinde anlatma zamanları vak'a zamanlarından ayrıdır. Yazar, söz konusu ayrılığı kimi zaman açıkça belirtir, kimi zaman da vak'a zamanı ile anlatma zamanını kıyaslayarak örtük bir biçimde gösterir. Eserlerde ön planda olan zaman dilimleri de görülmektedir. Bu zaman dilimleri “gece” ve “ay ışığı”dır. Yazar, eserlerinde önemli olayları (isyanlar – fetihler – pusular) genellikle gece vakitleri gerçekleştirmektedir. Ay ışığı ise âşıkların bir araya geldiği vakitler olarak kullanılmaktadır. Bunun yanında eserlerde sık sık özetleme tekniğini kullanır ve zaman unsurundan tasarruf eder. Eserlerde yer yer geriye dönüş tekniği de görülmektedir. Yazar, bu geri dönüşlerle zaman geçişleri yapar ve anlatıyı genişletir.

Zuhurî Danışman'ın eserlerindeki mekânlar, gerçek mekânlardır. Eserlerin mekân yelpazesi ise hayli geniştir. En çok kullanılan açık mekân İstanbul'dur. Bunun yanında açık mekân kullanımları İran'dan İspanya'ya kadar uzanmaktadır. Yazarın ele aldığı açık mekânlarda geniş bir bilgi birikimi olduğu görülmektedir. Bu mekânlardan bazıları karış karış eserde anlatılır. Eser âdeta o mekânın bir haritası konumundadır. Eserlerde en sık karşımıza çıkan kapalı mekânlar ise saraylar ve kalelerdir. Yazar gerek açık gerekse kapalı mekânlarda genellikle öznel bir bakış açısıyla kısa ve ayrıntısız tasvirler yapmaktadır. Bunun yanında bir fethe konu olan mekânlar ise nesnel bakış açısı ile

tasvir edilmektedir. Olay ağırlıklı olan eserlerde sık sık mekân geçişleri görülmektedir. Yazar, ele aldığı mekânın yer yer günümüzdeki isimlerini de vermekte ve vak'a zamanındaki mekânı, anlatma zamanındaki konumuna göre tarif etmektedir. Bunun yanında *Cellat Çeşmesi* ve *Sahte Şehzade* adlı eserlerin mekânları dışında kalan bütün mekânların ele alınan olayların sahnesi olarak eserlerde yer aldığı görülür. Bu eserlerde mekân – insan ilişkisi kurulmaz çünkü yazarın asıl odağı anlatılan tarihi olaylardır. İsmi mekândan alan *Cellat Çeşmesi* ise eserde Genç Osman'la özdeşleşmiştir, onu temsil etmektedir. Yazar gerek cellat çeşmesi üzerinden gerekse zindanlar üzerinden şahıslarla ve olaylarla ilişki kurar. Bunun yanında yazar, *Sahte Şehzade* adlı eserde kullandığı mekânlarla şahısların kişilik özelliklerini yansıtmaktadır.

Eserler tarihi romanın bilinç aşılama prensibine uygun olarak biçimlendirilmiştir. Eserlere genel olarak bakıldığında kısa, öz ve kurallı cümleler karşımıza çıkar. Yazar, laf kalabalığına gitmez. Akıcı ve sade bir üslupla anlatmak istediğini dile getirir. Eserlerde sık sık deyim ve atasözleri de kullanır ve anlatımı güçlendirir. Bu kullanımlar yazarın eserlerinin geniş bir kitleye hitap edebilmesini sağlamaktadır. Bunun yanında yazar, yer yer ele aldığı döneme ait kelime ve terkipler de kullanır ve bu şekilde okurlara devrin atmosferini yansıtır. Fakat bu kelime ve terkipler hiçbir eserde yoğun değildir, anlatının sadeliğini gölgelememektedir ki yazar çoğu zaman anlamının bilinmeyeceğini düşündüğü kelimeleri parantez içinde açıklamaktadır. Bunun yanında romanlarda ele alınan şahısların toplumsal konumlarına göre konuşturulduğu görülmektedir. Yazar, romanlarında bir padişahın konuşması ile bir köy delikanlısının konuşmasını bir çizmemiştir. Fakat bu kullanıma çocuklar için yazılan dört tarihi romanda yer verilmez. Bu eserlerdeki şahıslar tekdüze ve sade konuşur. Bu farklılık eserlerin hitap edeceği kesimden kaynaklıdır. Yazarın çocuklar için yazdığı tarihi romanlarda görülen bir diğer dikkat çekici nokta, anlatı aralarında sık sık çocuklara hitap edilmesidir. Yazar diğer romanlarında da açık / kapalı tezler kullanmakta, belirli düşünceleri savunmaktadır. Fakat söz konusu eserlerde görülen doğrudan hitaplar, eserlerin eğitim için bir araç olarak kullanıldığını açıkça göstermektedir.

Zuhurî Danışman'ın anlatılarında dipnot kullanımı ön plandadır. Yazar, bu dipnotları çeşitli işlevlerde kullanır. Eserlerde görülen dipnotların birinci özelliği, ele alınan

anlatının tarihi kaynağını vermektir. Dipnotların ikinci özelliği, anlatı içerisinde geçen kelimelerin günümüz Türkçesini belirtmektir. Dipnotların diğer bir özelliği, anlatı hakkındaki tarihi kaynaklarda geçen çelişkileri ifade etmektir. Yazar, bu noktada çoğu zaman kendi görüşünü de verir. Bunun yanında yazar eserlerinde sık sık mektuplardan, hattı hmayunlardan, ilanlardan, şiirlerden ve beyitlerden de yararlanmıştır. Tarihi anlatıyı destekleyen bu eklemelerden mektuplar ve şiirler eserlerde özel bir kullanıma tabidir. Yazar, çoğu mektupta ve şiirde hem orijinal metni hem de bu metnin sadeleştirilmiş şeklini verir. Bu kullanım yazarın anlaşılırlık konusundaki hassasiyetinin açık bir örneğidir.

Zuhurî Danışman, eserlerinde gelenek ve görenekleri de yansıtmaktadır. Yazarın eserlerinde düğünler, sünnet törenleri, cülus törenleri, beşik alayları sayfalarca ve adım adım anlatılır. Bunun yanında eserler Topkapı Sarayı'nın bölümlerini ve harem sistemini vermesi açısından da ön plana çıkmaktadır. Yazar, ayrıca eserlerde o dönemin kanunları üzerinde de sık sık durmaktadır. Söz konusu bu yapılar, yazarın eserlerini sosyal hayat açısından da bir bilgi şöleni haline dönüştürmektedir.

Yazar, eserlerinde anlatma - gösterme tekniklerini, diyalog tekniğini, i özümleme tekniğini, mektup tekniğini, özetleme ve geriye dönüş tekniğini sık kullanmıştır. Bunların içinde en sık kullanılan teknik, diyalog tekniğidir. Yazarın özellikle 1965'ten sonraki eserlerinde yer yer iç monolog tekniğini ve montaj tekniğini de kullandığı görülmektedir.

Neticede Zuhurî Danışman'ın eserlerinde temel prensibin "ğretmek" olduğu görülür. Yazar, bu prensip için kusursuz bir anlatı oluşturmayı göz ardı etmiş ve on yedi eserin dokuz tanesinde hem sosyal hem de siyasi tarihsel gerçekliği korumuştur.

KAYNAKÇA

- Afyoncu, E. (2009). Sokullu Mehmed Paşa, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 37, s. 354 – 357. İstanbul: TDV Yayınları.
- Afyoncu, E; Demir, U; Önal, A. (2010). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Askeri İsyandar ve Darbeler*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Aktaş, Ş. (1998). *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Akyüz, K. (1995). *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri*. İstanbul: İnkilâp Kitabevi.
- Albayrak, N. (2002). Kuloğlu Mustafa, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 26, s. 360 – 361. Ankara: TDV Yayınları.
- Alptekin, C. (1992). Belek b. Behrâm. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 5, s. 402 – 403. İstanbul: TDV Yayınları.
- Altınay, A. R. (2011). *Kadınlar Saltanatı*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Altınkaynak, H. (2007). *Türk Edebiyatında Şairler ve Yazarlar Sözlüğü*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Andı, M. F. (1996). *İnsan, Toplum, Edebiyat*. İstanbul: Kitabevi.
- (2004). *Roman ve Hayat*. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- Argunşah, H. (2002). Tarihî Romanda Postmodern Arayışlar. *İlmî Araştırmalar Dergisi*, 14, s. 17 – 27.

<http://dergi.fsm.edu.tr/ojs/index.php/iadeti/article/view/383/405> (Erişim Tarihi: 11.05.2020).

..... (2006). Ahmet Mithat Efendi'nin Tarihî Romancılığı. *Merhaba Ey Muharrir: Ahmet Mithat Üzerine Eleştirel Yazılar*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

..... (2016). *Tarih ve Roman*. Ankara: Kesit Yayınları.

Atçeken, İ. H. (2011). Târık bin Ziyâd. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 40, s. 24 – 25. İstanbul: TDV Yayınları.

Aykut, N. (1994). Dâvut Paşa, Kara, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 9, s. 36 – 37. İstanbul: TDV Yayınları.

Aytaş, G. (2008). *Tematik Roman İncelemeleri (Hayata Ayna Tutan Romanlar)*. Ankara: Akçağ Yayınları.

..... (2018). *Romanın Tarihselleşmesi Ya Da Tarihin Romanı*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Bayrak, M. O. (2002). “Osmanlı Tarihi” *Yazarları*. İstanbul: Turan Kitabevi.

Cahen, C. (1979). *Osmanlılardan Önce Anadoluda Türkler* (Y. Moran, Çev.). İstanbul: E Yayınları.

Çelik, Y. (2002). Tarih ve Tarihî Roman Arasındaki İlişki: Tarihî Romanda Kişiler. *Bilgi Dergisi*, Sayı 22, s. 49-67, Ankara.

<http://bilig.yesevi.edu.tr/yonetim/icerik/makaleler/3380-published.pdf> (Erişim Tarihi: 22.12.2019)

Çetin, N. (2012). *Roman Çözümleme Yöntemi*. Ankara: Öncü Kitap.

Çetişli, İ. (2004). *Metin Tahlillerine Giriş I*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Çıkla, S. (2002). Romanda Kurmaca ve Gerçeklik, *Hece Türk Romanı Özel Sayısı*, 65 – 66 – 67, s. 111 - 129.

http://turkoloji.cu.edu.tr/YENI%20TURK%20EDEBIYATI/selcuk_cikla_Roman_da%20Kurmaca%20ve%20Gerceklik.pdf (Erişim Tarihi: 17.11.2019)

Danışman, Z. (1943). *Gilgameş Destanı*. Ankara: Çocuk Esirgeme Kurumu Yayınları.

..... (1945a). *Balak Gazi*. İstanbul: Samim – Sadık Kollektif Neşriyat.

..... (1945b). *Büyük Türk Amiralı Barbaros Hayrettin Paşa*. Ankara: Çocuk Esirgeme Kurumu Yayınları.

..... (1945c). *Fatih Sultan Mehmet II*. Ankara: Çocuk Esirgeme Kurumu Yayınları.

..... (1945d). *Yavuz Sultan Selim I*. Ankara: Çocuk Esirgeme Kurumu Yayınları.

..... (1948). *Cellat Çeşmesi*. Ankara: Ankara Basımevi.

..... (1950a). *Deli Hüseyin Paşa*. Ankara: Cep Yayınevi.

..... (1950b). *Sahte şehzade*. Ankara: Cep Yayınevi.

..... (1957). *Lala Mustafa Paşa Kıbrıs Önlerinde*. İstanbul: Samim – Sadık Kollektif Neşriyat.

..... (1958a). *Kahramanlar Geçidi*. İstanbul: Samim – Sadık Kollektif Neşriyat.

- (1958b). *Zafire'nin Oğlu*. İstanbul: Samim – Sadık Kollektif Neşriyat.
- (1964a). *Peçeli İmparatoriçe*. İstanbul: Tarihten Yayınlar Sinan Matbaası.
- (1964b). *Saraydaki Kadın*. İstanbul: Tarihten Yayınlar Sinan Matbaası.
- (1964c). *Sultanın Hazineleeri*. İstanbul: Tarihten Yayınlar Sinan Matbaası.
- (1966). *Endülüs'te İslam Cengâverleeri*. İstanbul: Zuhuri Danışman Yayınevi.
- (1967). *Girenata'nın Son Günleeri*. İstanbul: Zuhuri Danışman Yayınevi.
- (1969). *Fatih Sultan Mehmet I*. İstanbul: Zuhuri Danışman Yayınevi.
- (1970). *Fatih Sultan Mehmet II – III – IV – V*. İstanbul: Zuhuri Danışman Yayınevi.
- (1971). *Fatih Sultan Mehmet VI*. İstanbul: Zuhuri Danışman Yayınevi.
- Demirkent, I. (1997). *Haçlı Seferleeri*. İstanbul: Dünya Basımevi.
- Demiryürek, M. (2018). Ahmet Zuhuri Danışman ve Bir Kırgız Masalı. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 3(1), s. 55-68.
<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/495445> (Erişim Tarihi: 09.12.2019)
- Dino, G. (1978). *Türk Romanının Doğuşu*. İstanbul: Cem Yayınevi.

- Doğan, A. (2005). *Tarihî Roman ve Tarihî Romanlarda Kadın Sultanlar*. Ankara: Yargı Yayınları.
- (2018). *Tarih ve Mekân Odağında Türk Romanı İncelemeleri*. Ankara: Hece Yayınları.
- Dumantepe, S. (2015). Anlatıcı ve Bakış Açısı Bağlamında Tarih Yazımı ve Tarihî Roman Ayrımı. *III. Milletlerarası Tarihî Roman ve Romanda Tarih Bilgi Şöleni Bildiriler Kitabı*, s. 294- 303.
https://www.academia.edu/30261347/III._Milletleraras%C4%B1_Tarih%C3%AE_Roman_ve_Romanda_Tarih_Bilgi_%C5%9E%C3%B6leni_Bildirileri (Erişim Tarihi: 06. 01. 2020)
- Dural, B. (1991). *Edebiyatımızın Üvey Evladı... Tarihi Roman*. İstanbul: Bizim Gergef Yayınları.
- Durukoğlu, S. (2013). Edebiyatla Tarihin Mutlu İzdivacı: Tarihî Roman Türü ve Osmancık'tan Osman Gazi Han'a Bir Olgunlaşma Kurgusu. *Turkish Studies*, 137-148.
<https://arastirmax.com/en/system/files/dergiler/79199/makaleler/8/7/arastirmax-edebiyatla-tarihin-mutlu-izdivaci-tarihi-roman-turu-v-e-osmanciktan-osman-gazi-hana-bir-olgunlasma-kurgusu.pdf> (Erişim Tarihi : 04.12.2019)
- Dürder, B. (1971). *Roman Anlayışı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- El – Ubûdî, C. (2006). Mûsâ bin Nusayr. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 31, s. 224 – 225. İstanbul: TDV Yayınları.
- Emin, N. (2017). *İhtişamlı Medeniyetten Hazin Sona Endülüs*. İstanbul: Kültür Yayınları.

Enginün, İ. (2007). *Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat'tan Cumhuriyet'e (1839 – 1923)*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

..... (2017). *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Ercilasun, B. (1999). Kuruluş Devrini Konu Alan Romanlar Üzerine. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi Osmanlı Devletinin 700. Yılı Özel Sayısı*, s. 1-18.

<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/616334> (Erişim Tarihi: 24.11.2019)

..... (2016). *Tarih Konulu Romanlarda Sarıkamış Harbi*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

..... (2017). Tarihî Romanın Anlamı ve Üç Kitap. *Vefatının 20. Yılı Münasebetiyle Prof. Dr. Necmettin Hacıeminoğlu Hatıra Kitabı*. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.

Erol, K. (2012). Tarih - Edebiyat İlişkisi ve Tarihî Romanların Tarih Öğretimine Katkısı. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 1(2), 59-70.
<http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423875341.pdf> (Erişim Tarihi 13.11.2019)

Gögebakan, T. (2004). *Tarihsel Roman Üzerine*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Gündüz, O. (2014). Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı. *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı 1839-2000*. Ankara: Grafiker Yayınları.

İlgürel, M. (1999). Hüseyin Paşa, Deli. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 19, s. 4 – 6. İstanbul: TDV Yayınları.

..... (2002). Kösem Sultan. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 26, s. 273 – 275. Ankara: TDV Yayınları.

Kara, Y. (2010). *Osmanlı'da Kadın Saltanatı*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.

Karaca, F. (2012). Turhan Sultan. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 41, s. 423 – 425. İstanbul: TDV Yayınları.

Karataş, C. (2015). Tarihî Roman'da Gerçeklik ve Kurgu İlişkisi. *III. Milletlerarası Tarihî Roman ve Romanda Tarih Bilgi Şöleni Bildiriler Kitabı*, s. 214- 221.
https://www.academia.edu/30261347/III._Milletleraras%C4%B1_Tarih%C3%AE_Roman_ve_Romanda_Tarih_Bilgi_%C5%9E%C3%B6leni_Bildirileri (Erişim Tarihi: 06. 01. 2020)

Kavaz, İ. (2012). Tarihselcilik Anlayışı ve Tarihî Romanlarda Gerçeklik Üzerine Bir Değerlendirme. *Bilig Dergisi*, 63, s. 93 – 108.
<http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423873012.pdf> (Erişim Tarihi: 18.11. 2019)

Kılıç, O. (2017). Beylerbeyilerden Dayılara Cezayir-i Garp Vilayeti/ Eyaleti'nin Yönetimi ve Yöneticileri, *Cappadocia Journal Of History and Social Sciences*, 9, s. 418 – 439.
<https://www.researchgate.net/publication/321653131> (Erişim Tarihi: 18.05.2020).

Koçyiğit, H. (2019). Nakşidil Valide Sultanın İstanbul'da Üç Müstakil Çeşmesi. *International Social Sciences Studies Journal*, 5, s. 2023-2035.
http://sssjournal.com/Makaleler/1685211825_07_5-33.ID1413_Ko%C3%A7yi%C4%9Fit_2023-2035.pdf (Erişim Tarihi: 13.02.2020)

Korkmaz, R. (2004). *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.

Kundera, M. (1989). *Roman Sanatı* (İ. Yerguz, Çev.). İstanbul: Afa Yayınları.

Kütükoğlu, B. (2003). Lala Mustafa Paşa. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 27, s. 73 – 74, Ankara: TDV Yayınları.

Lukacs, G. (2008). *Tarihsel Roman* (İ. Doğan, Çev.). Ankara: Epos Yayınları.

Narlı, M. (2009). *Roman Ne Anlatır?*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Necatigil, B. (1993). *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*. İstanbul: Varlık Yayınları.

Oğuz, O. (2013). Zuhuri Danişman'ın Endülüs'le İlgili Romanlarında Fetih ve Reconquista Kavramlarının Mukayesesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10 (22), s. 21-45.
<http://pegem.net/dosyalar/dokuman/139301-201402141893-1.pdf> (Erişim tarihi: 23. 01. 2020)

Oktay, A. (1993). *Türkiye'de Popüler Kültür*. İstanbul: YKY.

Ostrogorsky, G. (2011). *Bizans Devleti Tarihi* (F. Işıltan, Çev.). Ankara: TTK Basımevi.

Önertoy, O. (1984). *Cumhuriyet Dönemi Türk Roman ve Öyküsü*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Özcan, A. (2002). Kemankeş Mustafa Paşa, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 25, s. 248 – 250. Ankara: TDV Yayınları.

Öztuna, Y. (1978). *Başlangıcından Zamanımıza Kadar Türkiye Tarihi Cilt 1 – 12*. İstanbul: Hayat Yayınları.

Timur, T. (2002). *Osmanlı Türk Romanında Tarih, Toplum ve Kimlik*. Ankara: İmge Kitabevi.

Tural, S. K. (1976). Tarihin Romanlaştırılması, *Töre Aylık Fikir ve Sanat Dergisi*, 59, s. 14 – 17.
http://ulkunet.com/UcuncuSayfa/tore_59_yeni_2081.pdf (Erişim Tarihi: 06.10.2019)

..... (1982). Tarihi Roman ve Atsız'ın Romanı Üzerine Düşünceler. *Zamanın Elinden Tutmak*, s. 220- 261. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi 2 (1977), İstanbul: Dergâh Yayınları.

Uğur, V. (2013). *1980 Sonrası Türkiye’de Popüler Roman*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Uzunçarşılı, İ. H. (1988). *Osmanlı Tarihi Cilt I – VI*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Yalçın, A. (1992). *Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı*. Ankara: Günce Yayıncılık.

..... (2002). *Siyasi ve Sosyal Değişmeler Açısından Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı 1920 - 1946*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Yalçın, A; Aktaş, G. (2002). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Yalçın - Çelik, D. (2005). *Yeni Tarihselcilik Kuramı ve Türk Edebiyatında Postmodern Tarih Romanları*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Yavuz, H. (1977). *Roman Kavramı ve Türk Romanı*. Ankara: Bilgi Yayınları.

Yılmaz, D. (1997). *Roman Kavramı ve Türk Romanının Doğuşu*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Yiğit, İ. (1955). *Siyasî – Dinî – Kültürel – Sosyal İslâm Tarihi Cilt 9*. İstanbul: Kayıhan Yayınevi.

..... (2010). Süleyman b. Abdülmelik, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 38, s. 80 – 81. İstanbul: TDV Yayınları.

YKY Kolektif (2003). *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.